The Library
of the
University of North Carolina

Endowe

Philan

182

UNIVERSITY OF NORTH CAROLINA

BOOK CARD

Please keep this card in
book pocket

DIE-FRAGMENTE-JER-K

THE LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
NORTH CAROLINA
AT CHAPEL HILL

ENDOWED BY THE
DIALECTIC AND PHILANTHROPIC
SOCIETIES

B165
.D4
1922
Bd. 2

OTTO HARRASSOWITZ
BUCHHANDLUNG
:LEIPZIG:

JUN 1 9 1978

UNIVERSITY OF N.C. AT CHAPEL HILL
00019452575

This book is due at the LOUIS R. WILSON LIBRARY on the last date stamped under "Date Due." If not on hold it may be renewed by bringing it to the library.

DATE DUE	RET.	DATE DUE	RET.
MAR 6 '80			
NOV 2 1983			
DEC 3 '83			
JAN 4 1984			
FEB 1 3 '84			
NOV 9 1985			
NOV 1 1 '85			
DEC 1 1 1985			
JAN 1 5 '86			
FEB 1 5 1986			
FEB 1 7 '86			
JUN 2 3 '86			
JUN 2 0 '86			
JUN 2 3 1987			
JUN 21 '87			
NOV 0 3 1988			
MAR 1 1 1991			
MAR 27 '91			

Form No. 513

DIE FRAGMENTE

DER

VORSOKRATIKER

B165
.D4
1922
Bd. 2

GRIECHISCH UND DEUTSCH

VON

HERMANN DIELS

VIERTE AUFLAGE
ABDRUCK DER DRITTEN MIT NACHTRÄGEN
ZWEITER BAND

Yp
Rec
C

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG
1922

INHALT DES ZWEITEN BANDES.

VORSOKRATIKER (ABDERITEN).

Kap.		Seite
54.	Leukippos	1
55.	Demokritos	10
56.	Nessas	140
57.	Metrodoros von Chios	—
58.	Diogenes von Smyrna	144
59.	Anaxarchos	—
60.	Hekataios von Abdera	149
61.	Apollodoros	155
62.	Nausiphanes	—
63.	Diotimos	159
64.	Bion von Abdera	—
65.	Bolos	160

ANHANG.

I. Kosmologische Dichtung des sechsten Jahrhunderts.

66.	Orpheus	163
67.	Musaios	179
68.	Epimenides	185

II. Astrologische Dichtung des sechsten Jahrhunderts.

68a.	Hesiodos	194
69.	Phokos	197
70.	Kleostratos	—

III. Kosmologische und gnomische Prosa.

71.	Pherekydes von Syros	198
72.	Theagenes	205
73.	Akusilaos	206
73a.	Die sieben Weisen	213

167893

IV. Ältere Sophistik.

Kap.	Seite
73b. Namen und Begriff	218
74. Protagoras	219
75. Xeniades	235
76. Gorgias	—
77. Prodikos	267
78. Thrasymachos	276
79. Hippias	282
80. Antiphon der Sophist	289
81. Kritias	308
82. Anonymus Iamblichi	329
83. Διισσοὶ λόγοι (Dialexeis)	334

ERKLÄRUNG DER TITELVIGNETTE.

(Vgl. 1 72, 4 ff.)

Der Vignette liegt das Rückseitenbild einer in Ephesos geprägten, hier um die Hälfte vergrößerten Kupfermünze des Philippus I. aus der Sammlung des British Museum zugrunde. Die Beschreibung der Münze stellt sich folgendermaßen:

Vs.: AYTKMIOY links; ΦIΛIΠΠΟC rechts. Brustbild des Philippus I. mit Lorbeerkranz, Panzer und Mantel nach rechts.

Rs.: HPAKΛЄITO|C|ЄΦЄCIΩN. Stehender bärtiger Herakleitos nach links; der Mantel ist so um Unterkörper und linke Schulter gelegt, daß die Brust frei bleibt. Er hat die Rechte zum Reden erhoben und trägt im linken Arm eine Keule. [Die Keule, die Heraklit auf den Münzen und der Statue von Gortyn (Delbrück *Ant. Portr.* Taf. 14) trägt, erklären Weinreich *Archiv f. Rel. W.* 18 (1915) 20 und Kern aus der Gleichstellung des Heraklit mit Herakles.]

H. v. Fritze.

NACHTRÄGE
ZUM
ZWEITEN BANDE

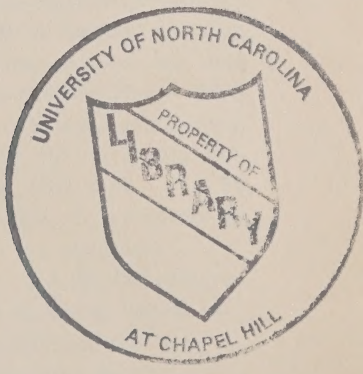

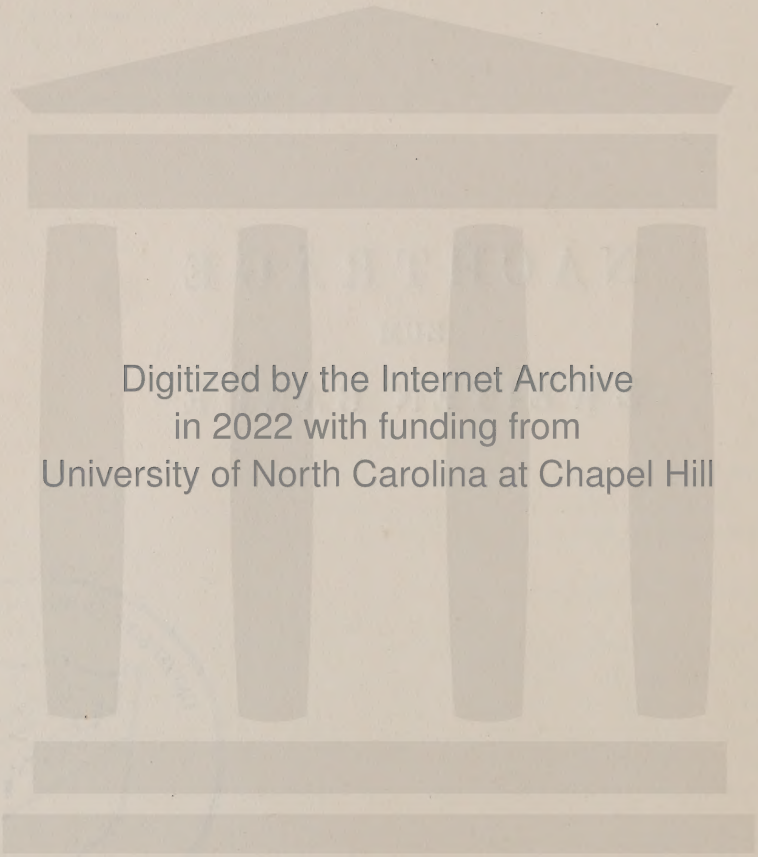

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
University of North Carolina at Chapel Hill

https://archive.org/details/diefragmentederv02diel_0

NACHTRÄGE ZUM ZWEITEN BAND.

LEUKIPPOS **54 A 1 (II 1, 13)** τούτου ist trotz der Billigung durch Heidel *Proc. of the Ac. of Arts & Sc.* 48 [1913] 732 falsch. Denn es folgt εἰς ταῦτα. Gemeint sind die στοιχεῖα, d. h. ἄτομα καὶ κενόν. Es ist alles in Ordnung. **§ 32 (1, 25** Anm.) zufügen: ἐπίρρυσιν Brieger. **§ 33 (2, 5)** Die Erg. ⟨τὴν δὲ λόξωσιν τοῦ ζωιδιακοῦ γενέσθαι⟩ verwirft H. Gomperz aus chronologischen Gründen, da Oinopides, der jünger sei als Leukipp, die λόξωσις zuerst beschrieben habe (29, 7. I 297, 12 ff.). Er vermutet, daß von der in den Tropen herrschenden Hitze die Rede war. Vgl. 55 A 96 (II 33, 32). Die Schiefe der Ekliptik hatte bereits Anaximander ausgesprochen (2, 5. 22. I 15, 1; 19, 35). Aber Oinopides scheint die Deklination genauer bestimmt zu haben. **A 2 (2, 11)** In dem zu 62 A 7 (II 155, 32) nachgetragenen Brieffragmente erkennt Epikur an, daß die Schüler des Nausiphanes »nach Demokrit und Leukipp studieren« sollten. Vgl. I⁴ S. X. **A 7 (3, 12)** Heidel a. O. 732 zeigt, daß ἑνὶ λόγωι soviel ist wie ἁπλῶς bei Begriffen wie πάντα, οὐδέν u. dgl. ebd. **(3, 20)** Die Korrektur Heidels (a. O. 734) καὶ τοῦ ὄντος οὐθὲν μὴ ὄν φησιν εἶναι in οὐθὲν μεῖον ist brillant (vgl. 55 B 156 und 54 A 6 II 2, 30). Aber die Begründung τὸ γὰρ κυρίως ὂν παμπλῆρες ὄν widerlegt sie. **A 8 (4, 9)** Nach dem Referate über Demokrit [II 23, 2] muß man ἐν αὐταῖς (nämlich ἀτόμοις) statt ἐν αὐτοῖς erwarten. Die Erklärung der Stelle bei Th. Gomperz *Gr. Denk.* I³ 453 (zu S. 283) ist schwerlich richtig. **A 10 (4, 33)** περιφλεχθέντων ⟨ἑτέρων⟩ εἰς ἕτερα ⟨ἄστρα⟩ γίνεσθαι Kochalsky. **A 11 (4, 38)** *vel hamata*] aus dem hslichen *firamata* gewinnt H. Gomperz φυράματα (*Brösel*), was er mit dem Bäckerausdruck ναστά vergleicht. Aber φύραμα, das Hermes bei Stob. I 468, 7 erklärt: σύνοδός ἐστι καὶ κρᾶσις τῶν δ στοιχείων, paßt nicht auf die einfachen, ungemischten Atome des Leukippos. **A 13 (5, 11)** vgl. v. Arnim *Epikureische Lehre vom Minimum.* Festvortr. d. Wien. Ak. 1907 S. 19. **A 34 (9, 22** Anm.) ὕπνον Bernardakis. **A 34 (9, 23)** statt οὗ ist besser ἧς, d. i. ἀποκρίσεως. H. Gomperz schreibt ⟨ἀποκρίσεως δὲ⟩ τὸν πλεονασμόν. ταῦτα ... ψυχῆς] Vgl. Zeller-Nestle *Phil. d. Gr.* I⁶ 1119 [1]. **B 1 (9, 38)** zufügen:

1ª Pap. Hercul. 1788 (Coll. alt. vol. VIII) fr. 1 (Crönert *Kolotes u. Mened.* 147):

γράφων ὅτι
..... τὰ⟩ αὐτὰ πρότε⟨ρον
εἴρηται ἐν⟩ τῶι Με⟨γ⟩άλω⟨ι
διακόσμω⟩ι, ὃν φασιν εἶνα⟨ι
5 Λευκίππου.⟩ κἀπ⟨ὶ⟩ το⟨σ⟩οῦτο τὸ
6 τῶν ἄλλ⟩ων ⟨ἰ⟩διοποιούμενος
ἐλέγχετ' ο⟩ὐ μόνον ἐν τῶ⟨ι
Μικρῶι δι⟩ακόσμωι τιθεί⟨ς
ἃ κἀν τῶι⟩ Με⟨γάλωι κεῖται

2 Die Beschuldigung des Plagiates ist gegen Demokrit gerichtet, der in Col. 217 genannt wird. 3 εἴρηται *: ἐρρήθη Crönert, der alles übrige ergänzte außer 9

DEMOKRITOS **55 A 1 § 35 (11, 14)** χρείαν ἔχοντα ἀποδημῆσαι, τοῦτο hält H. Gomperz. Ebd. **§ 40 (12, 20)** Die neuere Forschung hat, angeregt durch den Timaeuskommentar von Archer Hind, die Benutzung Demokrits durch Platon in den Schriften der letzten Periode zu erweisen gesucht. Nach Frau J. Hammer-Jensen *Den aeldste Atomlaere*, Kopenhagen 1908 (deutsch im *Arch. f. Gesch. d. Ph.* 23 (1910) 92ff. 211ff.) haben Hartmann *Platos Logik* 65. 246. 316. 397. 431, Eva Sachs *5 Plat. Körper* (Berlin 1917) 187ff., Stenzel *N. Jahrb.* 23 (1920) 89, Wilamowitz *Platon* I² 587. 620. 664. II 252 diese Berührungen verfolgt. Unzweifelhaft ist Platon das abderitische System bekannt geworden, aber ob er ein Buch des D. in der Hand gehabt oder nur durch andre (Eudoxos und Aristoteles) sich hat berichten lassen, ist mir zweifelhaft. Einfluß auf die frühere Schriftstellerei Platons, die nach Hirzel besonders Natorp *Ethika d. D.* (Marb. 1893) 157 verficht, weist mit Recht Wilamowitz *Platon* I² 256. II² 270 zurück. Die ganze Frage bedarf der Revision. **A 17 (16, 10)** Wanderanekdote vgl. 1 A 10 (19, 3) **A 17ª (16, 25)** H. Gomperz faßt ἀπέκναισας wörtlich: »*Du hast den Honig abgekratzt*«. Es sei keine Parodie, sondern ein Beleg für die Beobachtungsgabe Demokrits (vgl. 55 A 1 § 42. 12, 39ff.), der trotz des abgekratzten Honigs die innere Süßigkeit gemerkt und ihr nachgespürt habe. Ich halte an der Parodie fest, doch ist Z. 26 die Rede des Demokrit hinter αἰτίαν zu schließen. **A 29 (19, 2)** lies ⟨ἀπο⟩βασταχθέντος. **A 33 XIII 1 (20, 29)** Γεωμετρικόν] Γεωργικῶν Wellmann. Siehe B. 26f. **A 34ª (21, 25)** Über die polemischen Schriften des Theophrast und Herakleides vgl. Capelle *Herm.* 48 (1913) 333³.

A 35ª (21, 36) zufügen: PLUT. de virt. mor. 7 p. 448 A αὐτός τε Ἀριστοτέλης Δημόκριτός τε καὶ Χρύσιππος ἕνια τῶν πρόσθεν αὐτοῖς ἀρεσκόντων ἀθορύβως καὶ ἀδήκτως καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀφεῖσαν. **A 57 (26, 35)** ⟨ἢ⟩ streicht H. Gomperz mit Recht. ἄτομοι ἰδέαι *unteilbare Formen* erklärt die Femininform αἱ ἄτομοι. **A 67 (28, 38)** 327, 14] lies 327, 24. **A 69 (29, 19)** Auf Demokrit hauptsächlich bezieht sich EPICUR. Περὶ φύσεως pap. 1056 (ed. Gomperz *Wien. Stud.* I p. 27ff.) col. 25 ⟨οἱ⟩ δ' αἰτιολογήσαντες ἐξ ἀρχῆς ἱκανῶς καὶ οὐ μόνον τῶν προτέρων πολὺ διενέγκαντες, ἀλλὰ καὶ τῶν ὕστερον, πολλαπλασίως ἔλαθον ἑαυτούς, καίπερ ἐν πολλοῖς μεγάλοι [μεγάλα pap.: corr. Gomp.], κουφίσαντες ἐν τῶι [τὸ pap.] τὴν ἀνάγκην καὶ ταὐτόματον πάντα δύνασθαι. Epikur meint, obgleich die Abderiten in vielen Dingen Großes geleistet, sei es ihnen doch selbst noch nicht klar gewesen, welche Erleichterung der Gedanke der ἀνάγκη und τύχη der Welterklärung gebracht habe. Die Tatsachen (ἔργα), die Epikur neu gefunden zu haben glaubt, beseitigen vollends die δόξα (vulgäre Auffassung einer göttlichen πρόνοια) und führen die mechanische Theorie der Abderiten zum Siege. **A 72 (29, 33)** vgl. EPICUR. Pap. 1413 (Crönert *Kolot. u. Mened.* 104[501]) οὐδ' ἂν ὀκνήσαιμι χρόνον εἶναι τὰς ἡμέρας φῆσαι καὶ τὰς νύκτας. **A 75 (30, 13)** Reinhardt *Herm.* 47, 510 vergleicht Lucr. V 1188 und weist dies Exzerpt aus Poseidonios Περὶ θεῶν dem Μικρὸς διάκοσμος zu. S. Nachtr. zu 55 B 5 und Norden *Agnostos Theos* S. 398. **A 75 (30, 16** Anm.) Capelle *Gött. g. Anz.* 1914, 252 fügt zu: »τοῖς μετεώροις (30, 15) (Sternenwelt und Atmosphäre umfassend) entspricht dem Sprachgebrauch

des D., nicht des Poseidonios«. **A 75 (30, 20)** hinter .... zufügen: LUCR. V 1186 ff.

ergo perfugium sibi habebant omnia divis
tradere et illorum nutu facere omnia flecti.
in caeloque deum sedes et templa locarunt,
per caelum volvi quia sol et luna videtur,
1190 luna dies et nox et noctis signa severa,
noctivagaeque faces caeli, flammaeque volantes,
nubila ros imbres nix venti fulmina grando
et rapidi fremitus et murmura magna minarum.

A 76 (30, 21) »das Bruchstück reihe ich dem Mendesier zu, der als Pythagoreer die Lehre von der Vergeltung kannte« (M. WELLMANN). **A 77 (30, 32)** ⟨ἐν⟩ streicht H. Gomperz, vgl. Kuehner-Gerth *Gr. Gr.* II 1^3 428.

A 77 (31, 4) zufügen: Ebenda V 7, 6 p. 682 F τῶν δὲ Δημοκρίτου, ἔφη, εἰδώλων ὥσπερ Αἰγιέων ἢ Μεγαρέων, ἀριθμὸς οὐδεὶς οὐδὲ λόγος· ἃ φησιν ἐκεῖνος ἐξιέναι τοὺς φθονοῦντας οὔτ' αἰσθήσεως ἄμοιρα παντάπασιν οὔθ' ὁρμῆς, ἀνάπλεά τε τῆς ἀπὸ τῶν προϊεμένων μοχθηρίας καὶ βασκανίας, μεθ' ἧς ἐμπλασσόμενα καὶ παραμένοντα καὶ συνοικοῦντα τοῖς βασκαινομένοις ἐπιταράττειν καὶ κακοῦν αὐτῶν τό τε σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν· οὕτω γὰρ οἶμαί πως τὸν ἄνδρα τῇι δόξηι, τῇι δὲ λέξει δαιμονίως λέγειν καὶ μεγαλοπρεπῶς. **A 78 (31, 5** Anm. Z. **4)** lies Tim. II p. III². Boll *N. Jahrb. f. d. kl. Alt.* 31 (1913) 119. *Sitz.-Ber. d. Heid. Ak.* 1912 n. 18.

A 78 (31, 6) ⟨οὐ⟩ streicht H. Gomperz. **A 87ª (32, 5)** zuzufügen: EUSTATHIUS zu Hom. μ 62 p. 1712 ed. Rom. ἄλλοι δὲ Δία μὲν νοοῦσι τὸν ἥλιον ... ἀμβροσίαν δὲ τὰς ἀτμίδας, αἷς ἥλιος τρέφεται, καθὰ δοξάζει καὶ Δημόκριτος. Dem Demokritos des Bolos schreibt dies zu Pfeiffer *Studien* (Bolls Στοιχεῖα 2) S. 25. Vgl. Geopon. II 6 p. 40, 18 Beckh. Vgl. 55 A 74. **A 89ª (32, 25)** R. Eisler *Arch. f. G. d. Ph.* 31 (1917) 52 entdeckte hier babylonischen Einfluß, weil er sowohl κατὰ στάθμην wie ὑπολαμβάνει und δέχεται falsch auffaßt. **A 131 (40, 5)** vgl. ebenda VI 17, 11 mit Zitat des Demokritos (M. W.). **A 135 § 50 (40, 35)** τοῖς ⟨ἐν τοῖς⟩ ὄμμασιν ὑγροῖς emendiert H. Gomperz. Vgl. Lackenbacher *Wien. Stud.* 35 (1913) 47 ff. Er ergänzt 41, 2 εὐθεῖαι καὶ ⟨κεναὶ καὶ⟩ ἄνικμοι und streicht [κεναὶ πυκνῆς καὶ ἰσχυρᾶς σαρκός, ἔτι δὲ ἰκμάδος παχείας τε καὶ λιπαρᾶς] als Glossem. Dann nach ἄνικμοι (Z. 2): ⟨καὶ ὁ ἐγκέφαλος⟩ καὶ ⟨αἱ⟩ μή⟨νιγγες αὐτοῦ⟩ εὐσχήμονες. **A 135 § 63 (43, 30)** lies διανενεμημένον (Druckf.). **A 135 § 66 (44, 14)** vgl. Kafka *Philol.* 72, 78, der ἀλλ' ἐπιπέδων μέν, σκαληνῶν ⟨δ' οὔ⟩ wenig wahrscheinlich vorschlägt. **A 135 § 67 (44, 25)** ἑκάστωι ⟨λείωι⟩ πολλὰ εἶναι ⟨καὶ τραχέα⟩ καὶ τὸν αὐτὸν ⟨χυλὸν μετ⟩έχειν Th. Gomperz *Gr. Denk.* I³ 453. »Außer μετ- sind die übrigen Einschaltungen entbehrlich.« H. Gomperz. **A 135 § 67 (44, 28)** τοῦτο διὰ τὸ ⟨τὸ⟩ αὐτὸ Kochalsky. **A 135 § 72 (45, 32—35)** ἀλλὰ ... φρονεῖν gehört nach Kafka a. O. 79 nach § 58 (42, 28 ψυχήν). **A 135 § 75 (46, 32)** συνεστάναι versetzt nach χρόαν, um das Einschieben des διαλλάττειν zu vermeiden, an das Ende

---

5 sol Lambin: nox (aus 1190) Hss. 6 luna] alma Bockemüller. 8 ros Lambin: sol Hss. (zu 5 gehörig). 9 rabidi? *

des Satzes Kafka a. O. S. 80. Keine Verbesserung. **A 135 § 79 (47, 32** Anm.) ἀγνυμένας] vgl. Herod. I 178 ὡς ὅ τε ποταμὸς βραδύτερος εἴη περὶ καμπὰς πολλὰς ἀγνύμενος. **A 142 (49, 17)** Aus D. schöpft Hipp. de nat. inf. 31 (VII 540) (M. W.). Ebd. **(49, 18)** Nemes. de nat. hom. 247 Matth. Ἀριστοτέλης μὲν οὖν καὶ Δημόκριτος οὐδὲν βούλονται συντελεῖν τὸ τῆς γυναικὸς σπέρμα πρὸς γένεσιν τέκνων. Dies ist, soweit es D. betrifft, falsch; s. A 142. 143. **A 149 (50, 10)** vgl. Mich. Glyk. Ann. S. 117, 21 (M. W.). **A 150 (50, 13)** vgl. Plin. n. h. XI 80 (mit Zitat aus Apollodor), Herm. Koiranid. bei Mély *Les lapid.* Tom II 290, 23. Georg. Pis. Hex. 1168 (M. W.). Ebd. **(50, 15)** zufügen: Vgl. Plin. n. h. XI 80. **A 151 (50, 26)** πολλὰς ἔχει τὰς μήτρας steht ungenau für ἔχουσιν αἱ μῆτραι κόλπους συχνούς. Aus Demokrit schöpft der Verfasser von Hipp. de nat. inf. 31 (VII 540). Ps. Arist. Probl. X 14 (M. W.). **A 151 (50, 38)** zufügen: HIPPOCR. de nat. inf. 31 (VII 540 L.) ὅτι δὲ ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος δίδυμα γίνεται, ἱστόριον τόδε ἐστί· κύων καὶ ὗς καὶ ἄλλα ζῶια ὅσα ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος τίκτει καὶ δύο καὶ πλείονα, καὶ ἕκαστον τῶν ζώιων ἐν τῆισι μήτρηισιν ἐν κόλπωι καὶ ὑμένι ἐστί, καὶ ταῦτα αὐτοὶ ὁρέομεν γινόμενα καὶ ταῦτα τίκτει τῆι αὐτῆι ἡμέρηι πάντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. ARIST. probl. I 14. 802ª 38 διὰ τί τὰ μὲν πολύτεκνα τῶν ζώιων οἷον ὗς, κύων, λαγῶς, τὰ δὲ οὔ, οἷον ἄνθρωπος, λέων; ἢ ὅτι τὰ μὲν πολλὰς μήτρας καὶ τύπους ἔχει ἃς καὶ πίμπλασθαι ἐπιθυμεῖ καὶ εἰς ἃ σχίζεται ἡ γονή, τὰ δὲ τουναντίον. ARIST. de gen. anim. B 8. 747ª 29 Δ. μὲν γάρ φησι διεφθάρθαι τοὺς πόρους τῶν ἡμιόνων ἐν ταῖς ὑστέραις διὰ τὸ μὴ ἐκ συγγενῶν γίνεσθαι τὴν ἀρχὴν τῶν ζώιων. **A 152 (51, 2)** κυόμενα δεῦρο καὶ ἐκεῖσε καὶ θερμαινόμενα διολισθάνειν Kochalsky. **A 154 (51, 32)** πολὺ verb. H. Gomperz. **A 155ᵇ (nach 52, 8)** einzufügen: THEOPHRAST. fr. 171, 12 W. ἐκεῖνο δ' ἄν τις σκέψαιτο περὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν τῶν τε ἐν τῶι ξηρῶι καὶ τῶν ὀρυκτῶν ἆρά γε εἰς ὕδωρ ἀφιέμενα ζώια ἄν, ἢ τὴν οἰκείαν ζητοίη χώραν καὶ τοῦτο αὐτοῖς ὥσπερ φύσις καθάπερ καὶ τοῖς ἐν θαλάττηι καὶ τοῖς ἐν ποταμοῖς· οὐδὲ γὰρ ταῦτα δέχεται τὰς μεταβολὰς πλὴν ὀλίγων· ἐπεὶ ὅσοι γε διὰ τὴν ἀναξηρασίαν καταδύονται καὶ ὅσοι περιλαμβάνονται τοῖς πάγοις, φανερὸν ὡς τούτοις γε οἰκεῖον τὸ ὑγρόν. εἰκὸς δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς ὀρυκτοῖς καὶ τοῖς ἑτέροις, τοῖς μὲν ἁπλῶς, τοῖς δ' ὡς ἀμφιβίοις κατὰ Δ. ὃ καὶ ἐπ' ἄλλων συμβαίνει. χρῆται γὰρ ἔνια τῶι ἀέρι καθάπερ ἐρρέθη πρότερον. **A 157 (52, 13)** vgl. auch *Schol.* Il. Y 172. (M. W.) **A 158 (52, 18)** vgl. Mich. Glyk. Ann. I S. 89, 20 (aus Alex. v. Aphr.). Heliodor, Aeth. I 18. (M. W.) **A 159 (52, 21)** gehört dem Bolos Demokritos, wie die aus Soran übersetzten Stellen des Caelius Aurel. in Rose Anecd. II 219. 231 und Q. Seren. Sammon. de med. praec. sal. c. 30 v. 572 beweisen. Soran hat Bolos' Τέχνη ἰατρικὴ benutzt (M. W.). Vgl. Heeg *Pseudodem. Stud.* (*Abh. d. Berl. Akad.* 1913 n. 4) S. 27¹. K. Sudhoff *Mitt. z. Gesch. d. Mediz.* n 64 XV n. 5 (1915) S. 315. **A 160 (52, 23)** vgl. Alex. Aphr. Problem. IV 54 Usener. (M. W.) **A 161 (52, 35)** vgl. Herod. I 198. **B 0ª (55, 2)** Die Schrift Πυθαγόρης weist auf den Pythagoreer Bolos, der ebenso wie sein Nachtreter Anaxilaos historische Interessen hatte (M. W.). **B 0ᶜ (55, 5)** vgl. Wellmann *Die Georgika des D.* S. 12 f. und C 2 (136, 1). **B 1 (55, 10)** ἔπειτα ⟨δ'⟩ ἀναβιούντων Kochalsky. **B 1ª (55, 22)** Statt ὀσφρήσεως ist überl. OCO·AN¯...JI (vgl.

Herc. Voll. coll. tertia I 47). Also ὀσφ⟨ρ⟩αντ⟨ικ⟩ῶν. Dann S. 56, 2 statt ὡσὰν hat der Pap. ΩCAI, was σκιαὶ zu lesen sein wird. **B 1b. 2 (56, 14)** Τριτογένεια identifiziert P. Friedländer *Herm.* 48 (1913) 616 mit den Ὑποθῆκαι B 119 (83, 25). **B 3 (57, 1ff.)** vgl. P. Friedländer *Herm.* 48 (1913) 607. **B 4 (57, 17)** περιακμάζειν kommt, wie H. Gomperz richtig bemerkt, nur noch bei Suidas s. v. Πρίσκος in der Bedeutung μάλα ἀκμάζειν vor. Dies ist hier unmöglich, da νέοι = ἀκμάζοντες ist. Ich vermute daher παρηκμακότων.

B 5 (58, 14) Die Bedeutung der Berechnung nach dem trojanischen Krieg klärt Lukrez V 324ff. auf. Vgl. Reinhardt *Herm.* 47 (1912) 509. Derselbe hat den Inhalt des Μικρὸς διάκοσμος Demokrits (Kosmologie und Zoogonie, Kulturgeschichte des Menschen) ebenda S. 497ff. glänzend erschlossen aus den Bearbeitungen der demokritischen Lehre durch Hekataios von Abdera (Diog. L. und Diodor I), Epikur (Lukrez V und Diogenes Oenoandensis) und dem Autor, den Katrarios in seinem Hermippos und Jo. Tzetzes in den Schol. z. Hesiod benutzen. Ich trage die wichtigsten Texte hier nach:

1. Diodor. I 7, 1 κατὰ γὰρ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύστασιν μίαν ἔχειν ἰδέαν οὐρανόν τε καὶ γῆν, μεμειγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως· μετὰ δὲ ταῦτα διαστάντων τῶν σωμάτων ἀπ' ἀλλήλων τὸν μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τὴν ὁρωμένην ἐν αὐτῷι σύνταξιν, τὸν δ' ἀέρα κινήσεως τυχεῖν συνεχοῦς καὶ τὸ μὲν πυρῶδες αὐτοῦ πρὸς τοὺς μετεωροτάτους τόπους συνδραμεῖν, ἀνωφεροῦς οὔσης τῆς τοιαύτης φύσεως διὰ τὴν κουφότητα· ἀφ' ἧς αἰτίας τὸν μὲν ἥλιον καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν ἄστρων ἐναποληφθῆναι τῆι πάσηι δίνηι· τὸ δὲ ἰλυῶδες καὶ θολερὸν μετὰ τῆς τῶν ὑγρῶν συγκρίσεως ἐπὶ ταὐτὸ καταστῆναι διὰ τὸ βάρος· (2) εἰλούμενον δ' ἐν ἑαυτῶι συνεχῶς καὶ συστρεφόμενον ἐκ μὲν τῶν ὑγρῶν τὴν θάλασσαν, ἐκ δὲ τῶν στερεμνιωτέρων ποιῆσαι τὴν γῆν πηλώδη καὶ παντελῶς ἁπαλήν. (3) ταύτην δὲ τὸ μὲν πρῶτον τοῦ περὶ τὸν ἥλιον πυρὸς καταλάμψαντος πῆξιν λαβεῖν, ἔπειτα διὰ τὴν θερμασίαν ἀναζυμουμένης τῆς ἐπιφανείας συνοιδῆσαί τινα τῶν ὑγρῶν κατὰ πολλοὺς τόπους, καὶ γενέσθαι περὶ αὐτὰ σηπεδόνας ὑμέσι λεπτοῖς περιεχομένας· ὅπερ ἐν τοῖς ἕλεσι καὶ τοῖς λιμνάζουσι τῶν τόπων ἔτι καὶ νῦν ὁρᾶσθαι γινόμενον, ἐπειδὰν τῆς χώρας κατεψυγμένης ἄφνω διάπυρος ὁ ἀὴρ γένηται μὴ λαβὼν τὴν μεταβολὴν ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον. (4) ζωογονουμένων δὲ τῶν ὑγρῶν διὰ τῆς θερμασίας τὸν εἰρημένον τρόπον τὰς μὲν νύκτας λαμβάνειν αὐτίκα τὴν τροφὴν ἐκ τῆς πιπτούσης ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ὁμίχλης, τὰς δ' ἡμέρας ὑπὸ τοῦ καύματος στερεοῦσθαι· τὸ δ' ἔσχατον τῶν κυοφορουμένων τὴν τελείαν αὔξησιν λαμβανόντων καὶ τῶν ὑμένων διακαυθέντων τε καὶ περιρραγέντων ἀναφυῆναι παντοδαποὺς τύπους ζώιων· (5) τούτων δὲ τὰ μὲν πλείστης θερμασίας κεκοινωνηκότα πρὸς τοὺς μετεώρους τόπους ἀπελθεῖν γενόμενα πτηνά, τὰ δὲ γεώδους ἀντεχόμενα συγκρίσεως ἐν τῆι τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιγείων τάξει καταριθμηθῆναι, τὰ δὲ φύσεως ὑγρᾶς μάλιστα μετειληφότα πρὸς τὸν ὁμογενῆ τόπον συνδραμεῖν, ὀνομασθέντα πλωτά. τὴν δὲ γῆν ἀεὶ μᾶλλον στερεουμένην ὑπό τε τοῦ περὶ τὸν ἥλιον πυρὸς καὶ τῶν πνευμάτων τὸ τελευταῖον μηκέτι δύνασθαι

---

5 ἀναδραμεῖν Euseb. P. E. I 7 codd. B O 13 ἀνοιδῆσαι Reiske 25 vgl. 55 B 164

μηδὲν τῶν μειζόνων ζωογονεῖν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα μίξεως ἕκαστα γεννᾶσθαι τῶν ἐμψύχων. Folgt 46 A 62 (I 389, 33).

8, 1 καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης τῶν ὅλων γενέσεως τοιαῦτα παρειλήφαμεν, τοὺς δὲ ἐξ ἀρχῆς γεννηθέντας τῶν ἀνθρώπων φασὶν ἐν ἀτάκτωι καὶ θηριώδει βίωι καθεστῶτας σποράδην ἐπὶ τὰς νομὰς ἐξιέναι καὶ προσφέρεσθαι τῆς τε βοτάνης τὴν προσηνεστάτην καὶ τοὺς αὐτομάτους ἀπὸ τῶν δένδρων καρπούς. (2) καὶ πολεμουμένους μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων ἀλλήλοις βοηθεῖν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος διδασκομένους, ἀθροιζομένους δὲ διὰ τὸν φόβον ἐπιγινώσκειν ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν τοὺς ἀλλήλων τύπους. (3) τῆς φωνῆς δ᾽ ἀσήμου καὶ συγκεχυμένης οὔσης ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον διαρθροῦν τὰς λέξεις, καὶ πρὸς ἀλλήλους τιθέντας συμβόλα περὶ ἑκάστου τῶν ὑποκειμένων γνώριμον σφίσιν αὐτοῖς ποιῆσαι τὴν περὶ ἁπάντων ἑρμηνείαν. (4) τοιούτων δὲ συστημάτων γινομένων καθ᾽ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, οὐχ ὁμόφωνον πάντας ἔχειν τὴν διάλεκτον, ἑκάστων ὡς ἔτυχε συνταξάντων τὰς λέξεις· διὸ καὶ παντοίους τε ὑπάρξαι χαρακτῆρας διαλέκτων καὶ τὰ πρῶτα γενόμενα συστήματα τῶν ἁπάντων ἐθνῶν ἀρχέγονα γενέσθαι. (5) τοὺς οὖν πρώτους τῶν ἀνθρώπων μηδενὸς τῶν πρὸς βίον χρησίμων εὑρημένου ἐπιπόνως διάγειν, γυμνοὺς μὲν ἐσθῆτος ὄντας, οἰκήσεως τε καὶ πυρὸς ἀήθεις, τροφῆς δ᾽ ἡμέρου παντελῶς ἀνεννοήτους. (6) καὶ γὰρ τὴν συγκομιδὴν τῆς ἀγρίας τροφῆς ἀγνοοῦντας μηδεμίαν τῶν καρπῶν εἰς τὰς ἐνδείας ποιεῖσθαι παράθεσιν· διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπόλλυσθαι κατὰ τοὺς χειμῶνας διά τε τὸ ψῦχος καὶ τὴν σπάνιν τῆς τροφῆς. (7) ἐκ δὲ τούτου κατ᾽ ὀλίγον ὑπὸ τῆς πείρας διδασκομένους εἴς τε τὰ σπήλαια καταφεύγειν ἐν τῶι χειμῶνι καὶ τῶν καρπῶν τοὺς φυλάττεσθαι δυναμένους ἀποτίθεσθαι. γνωσθέντος δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ἄλλων τῶν χρησίμων κατὰ μικρὸν καὶ τὰς τέχνας εὑρεθῆναι καὶ τἆλλα τὰ δυνάμενα τὸν κοινὸν βίον ὠφελῆσαι. καθόλου γὰρ πάντων τὴν χρείαν αὐτὴν διδάσκαλον γενέσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ὑφηγουμένην οἰκείως τὴν ἑκάστου μάθησιν εὐφυεῖ ζώιωι καὶ συνεργοὺς ἔχοντι πρὸς ἅπαντα χεῖρας καὶ λόγον καὶ ψυχῆς ἀγχίνοιαν.

Mit dieser, wie K. Reinhardt a. a. O. S. 492 ff. erwiesen hat, aus Hekataios von Abdera Aigyptiaka 60 B 6—13[a] (151, 12 ff.) geflossenen Kosmologie, die der Demokriteer aus Demokrits Μικρὸς διάκοσμος geschöpft hat, stimmt teilweise der nunmehr sicher dem Joh. Katrarios (s. XIV) zugeschriebene Dialog Hermippos überein, der auch 55 A 78 ein namentlich bezeichnetes Fragment erhalten hat. Seine christliche Kosmologie geht bei § 5 deutlich in die demokritische Lehre über, wie Norden zuerst sah (*Jahrb. f. Philol.* Suppl. XIX, 423). Außer den ὑμένες kehrt auch die Beobachtung, daß die Erde keine größeren Tiere mehr hervorbringe (§ 9. 10), bei Hekataios-Diodor oben c. 27, 5 wieder. Die hier weggelassene paradoxe Einrechnung der Pflanzen unter die ζῶια, indem die Wurzeln mit dem Kopf, die Äste mit den Füßen der Tiere verglichen werden (Herm. § 11), erinnert an ähnliche kühne Metaphern des Empedokles, dessen darwinistische Theorie Demokrit

---

9 vgl. Epikur ep. I (Diog. L. X) 75. 76. 55 B 26 (Reinhardt *Herm.* 47, 501 f.) 10 οὔσης] ὑπαρχούσης Eus. 27 f. Polemik gegen Anaxagoras 46 A 102 (Reinhardt a. O. 499)

benutzt zu haben scheint. Vgl. 21 A 72. Demokrits Theorie legte Epikur zugrunde, wie Lukrez V 783 ff. und Diogenes Oenoandensis fr. 10 William zeigen.

2. Hermippus de astrol. (Joannes Katrarios) II 1, 4 ff. p. 33, 15 Kroll: πρῶτον δὲ τάς τε ὑπερκοσμίους τε καὶ ἐγκοσμίους δυνάμεις συστησάμενος, εἶθ' οὕτως οὐρανόν τε καὶ γῆν πλάνητάς τε καὶ τοὺς ἀπλανεῖς τῶν ἀστέρων δημιουργεῖ μήτε χρόνου μήθ' ἑτέρωθεν ὕλης προσδεηθείς· καὶ τούτων ἑκάστωι τὸν οἰκεῖον τόπον, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, ἀποδοὺς κινεῖ τὴν προσήκουσαν κίνησιν. οὕτω δὴ οὐρανός τε καὶ οἱ πλάνητες ἐναντίως τὴν ἄληκτον φορὰν ἤρξαντο φέρεσθαι. (5) γῆ δὲ (p. 34) τῶι ὕδατι συμμιγής, οὗ μὲν πλέον ὑπ' αὐτοῦ ἐπιέζετο βαθεῖά τε καὶ κοίλη ἐγένετο, οὗ δὲ οὐδὲν ἢ ὀλίγον ἐπῆν, τὰ ὄρη ἐλείπετο. (6) ἀλλ' ἐπεὶ τὸ ὕδωρ ἐπὶ γῆς τὴν οἰκείαν χώραν ἐπέλαβεν, αὕτη δὲ διάβροχος οὖσα τὴν οἰκείαν μορφὴν ὑπὸ τοῦ ἡλίου προσβάλλοντος καὶ πρὸς τὸ ξηρότερον μεθιστάντος κατὰ μικρὸν ἀπελάμβανε, φύονται δὴ πρῶτον οὕτω δένδρα τε καὶ φυτὰ καί τινες ὑμένες ἐοικότες πομφόλυξιν, αἳ δὴ μεθ' ἡμέραν μὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου διαθερμαινόμεναι, νύκτωρ δὲ ὑπὸ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων περιθαλπόμεναι χρόνωι διαρραγεῖσαι τὰ ζῶια ἀπέτεκον. (7) τούτων δὲ τὰ μὲν ἱκανὴν εἰληφότα πέψιν ἄρρενά τε καὶ θερμότερα γέγονε, τὰ δὲ τοὐναντίον ὑποστάντα ἐνδείαι θέρμης πρὸς τὸ θῆλυ μετεσκεύασται. (8) καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν γῆν ὕδατι σύμμικτον συστήσασθαι τὴν ἀρχὴν ζῶιά τε καὶ φυτὰ κατὰ νοῦν τῶι δημιουργῶι· ἐν μὲν γὰρ τῶι ὕδατι συνέχεσθαι εἰκὸς πνεῦμα, ἐν δὲ τούτωι θερμότητα ψυχικήν, δηλοῦσι δὲ καὶ τὰ γινόμενα ζῶια ἐν τοῖς τῆς γῆς χηραμοῖς καὶ ἔτι τὰ ἀπὸ σήψεως· ἃ πάντα καίπερ οὕτω συστάντα θαυμασίαν ἐμφαίνει τὴν σφῶν αὐτῶν καθάπαξ διάπλασιν. (9) ἀλλ' οὐδὲ μὴν οὐδὲ τοῦτ' οἶμαι ἀπορήσαι τις ἄν, εἰ μὴ καὶ νῦν οὕτω συνίστασθαι δύναιτο· οὔτε γὰρ ἡ γῆ ἔτι ὁμοίως ἂν συνανακραθείη τῶι ὕδατι, οὔθ' οἱ ἀστέρες ἐν τοῖς αὐτοῖς συνέλθοιεν σχήμασι. (10) τὸ γὰρ γίνεσθαί πη μέχρι τοῦ νῦν, ὡς λόγος αἱρεῖ, παραλείπω· πλὴν ὥσπερ τοὐνδόσιμον ἐξ ἐκείνου παραλαβοῦσα ζῶια μὲν μέγεθος ἔχοντα οὐκέτι φύειν οἷά τ' ἐστί, βοτάνας δὲ καὶ δένδρα καὶ φυτὰ καὶ καρπούς, καὶ τὰ ζῶια σχεδὸν νεκρωθέντα καὶ παγέντα τῶι ψύχει θέρμης τε καὶ ῥώμης ἐμπίπλαται. (11) τῶν δὲ ζώιων, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, οὐχ ὁμοία τις ἡ κρᾶσις ἐγένετο· ἀλλ' ὅσα μὲν πλείστου τοῦ γεώδους μετέσχε, φυτά τε καὶ δένδρα γέγονε πρὸς τῆι γῆι κάτω ἐρριζωμένην τὴν κεφαλὴν ἔχοντα, τοσοῦτον τῶν ἀναιμοτέρων καὶ ἀπόδων ζώιων διαφέροντα, παρ' ὅσον ἐκεῖνα ἔξω γῆς ταύτην κινούμενα φέρουσιν· ὅσα δὲ τοῦ ὑγροῦ, τὴν καθ' ὕδατος λῆξιν ἠσπάσαντο, ἐπίσης ἐκείνοις σχεδὸν διακείμενα. (12) οἷς δὲ τοῦ γεώδους καὶ θερμοῦ μᾶλλον μέτεστι, ταῦτα χερσαῖα ἂν εἴη· καὶ ὅσα δὲ τοῦ ἀερώδους καὶ θερμοῦ μετέσχε μᾶλλον, πτηνά, τὰ μὲν εὐθὺ τοῦ ὅλου σώματος, τὰ δ' ὑπὲρ αὐτὸ τὴν κεφαλὴν ἴσχοντα, κατὰ λόγον τῆς αὐτῶν κράσεως. (13) καὶ τούτων μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος μετασχὼν θερμοῦ φαίνεται καθαρωτέρας οὔσης τῆς ὕλης, ἀφ' ἧς τὸ σῶμά οἱ συνέστη, καὶ δεκτικῆς ⟨μᾶλλον⟩ τοῦ θερμοῦ· ὥστε δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ μόνος τῶν ἄλλων ζώιων γίνεται τὸ σχῆμα ὀρθὸς καὶ πρὸς ὀλίγον γῆς ἅπτεται· ἐρρύη δέ τι καὶ θειότερον εἰς αὐτόν, καθ' ὃ νοῦ καὶ λόγου καὶ διανοίας μετέσχε καὶ τὰ ὄντα ἀνηρευνήσατο.

---

21 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ Kroll 38 ⟨μᾶλλον⟩ *

3. Letzter Ausläufer des durch Hekataios vermittelten demokritischen Diakosmos bei TZETZES Schol. z. Hesiod (Gaisford Poet. gr. min. III 58): φασὶν Ἕλληνες ὅσοι τὸν κόσμον γεννητὸν εἶναι λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὸ διαρραγῆναι τὸ ἔρεβος καὶ τὸν ἀέρα συστῆναι καὶ ὑποστῆναι τὴν γῆν πηλώδη καὶ παντελῶς ἁπαλὴν σηπεδονώδεις καὶ πομφολυγώδεις ὑμένας ἐκ ταύτης ἀναδοθῆναι· ὧν ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμαινομένων ἡμέρας, νυκτὸς δὲ τρεφομένων ταῖς σεληναίαις ὑγρότησιν καὶ μετὰ τὴν αὔξησιν ἐκραγέντων ἀνθρώπους συνέβη γενέσθαι καὶ παντοίων ζώιων ἰδέας πρὸς τὴν στοιχειακὴν ἐπικράτειαν, τὴν ὑδατώδη φημὶ καὶ πυρώδη καὶ γεώδη καὶ ἀερώδη. κατεξικμασθείσης δὲ τῆς γῆς ὑφ' ἡλίου καὶ μηκέτι γεννᾶν δυναμένης ἐξ ἀλληλογονίας φασὶ τὴν γέννησιν γενέσθαι. ὅτι δὲ ζῶια γεννᾶν οἶδεν ἡ γῆ, δεικνύουσι πολλαχόθεν καὶ ἐκ τῶν ἐν Θηβαΐδι τῆι Αἰγυπτίαι γεννωμένων μυῶν μετὰ τὴν τοῦ Νείλου τῆς ἀναβάσεως ὑποχώρησιν. οἱ τότε δὲ τῶν ἀνθρώπων ἁπλότητος ὄντες καὶ ἀπειρίας ἀνάμεστοι οὐδεμίαν οὔτε τέχνην οὔτε γεωργίαν ἐπίσταντο οὔτ' ἄλλο οὐδέν, οὔτε ὅτι ἐστὶ νόσος ἢ θάνατος ἐπεγίνωσκον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ κοῖτον ἐπὶ τὴν γῆν πίπτοντες ἀπέψυχον οὐκ εἰδότες ὃ πάσχουσι· φιλαλληλίαν δὲ μόνον ἀσκοῦντες ἀγελαῖον διέζων τὸν βίον δίκην ποιμνίων ἐπὶ νομὰς ἐξιόντες καὶ τοῖς ἀκροδρύοις κοινῶς καὶ τοῖς λαχάνοις τρεφόμενοι. καὶ ἀλλήλοις κατὰ θηρίων προσεβοήθουν καὶ συνεμάχοντο γυμνοὶ γυμναῖς ταῖς χερσί· γυμνοὶ δὲ οὕτω τυγχάνοντες καὶ σκέπης καὶ χρημάτων ὄντες ἐπιδεεῖς καὶ μηδὲ καρποὺς καὶ ἀκρόδρυα πρὸς ἀποθήκας συναγαγεῖν εἰδότες, ἀλλὰ μόνην ἐσθίοντες τροφὴν τὴν ἐφήμερον χειμῶνος γεγονότος πολλοὶ διεφθείροντο. λοιπὸν κατὰ μικρὸν τὴν ἀνάγκην σχόντες διδάσκαλον τὰ κοῖλα τῶν δένδρων καὶ τὰ δασέα καὶ τὰς σχισμὰς τῶν πετρῶν καὶ τὰ σπήλαια ὑπεδύοντο καὶ τοὺς τῶν καρπῶν δυναμένους φυλάττεσθαι μόλις γνωρίσαντες καὶ ἅπαξ αὐτοὺς συναγείραντες ἐν τοῖς σπηλαίοις ἐναπετίθεντο, καὶ τούτοις ἐτρέφοντο δι' ὅλου ἐνιαυτοῦ. τοιαύτηι συζῶντες τῆι εἱμαρμένηι βίον ἁπλοῦν καὶ ἀπέριττον καὶ φιλάλληλον εἶχον δίχα πυρὸς ἐπιγνώσεως, οὐ βασιλεῖς, οὐκ ἄρχοντας, οὐ δεσπότας κεκτημένοι, οὐ στρατείας, οὐ βίας, οὐχ ἁρπαγάς, ἀλλὰ φιλαλληλίαν μόνον καὶ τὸν ἐλεύθερον καὶ ἀπέριττον τοῦτον βίον ζῆν εἰδότες. ἐπεὶ δὲ προμηθέστεροι γεγονότες καὶ προβουλευτικώτεροι τὸ πῦρ ἐφεῦρον, καὶ θερμοτέρων, ἤγουν πανουργοτέρων, πραγμάτων ὠρέχθησαν καὶ τὴν τοῦ ἀπερίττου καὶ ἐλευθέρου βίου μετέστρεψαν διαγωγὴν καὶ εἱμαρμένην, δι' ὧν ὁ κόσμος κοσμεῖται καὶ τὰ ἡδέα ἡμῖν καὶ τερπνὰ καὶ ἁβρότατα γίνεται δίκην γυναικὸς ἡμᾶς καταθέλγοντα καὶ τρυφερωτέρους ἀπεργαζόμενα, ὃ καλεῖ πλάσιν γυναικὸς ὁ ποιητής.

B 5 (58, 23 Anm.) Dagegen Capelle *Philol.* 71, 429[42], wo nicht beachtet ist, daß dem Abderiten Leukippos das Meteorphänomen von Aigos Potamoi näher lag als dem Klazomenier. **B 11 (61, 2)** An D.'s σκοτίη γνώμη klingt Platons νόθος λογισμός Tim. 52 B an. Aber νόθος ist ein auch sonst beliebter Ausdruck Platons. Vgl. z. B. Ges. V 741 A νόθηι παιδείαι πεπαιδευμένους. **(61, 6)** Wilamowitz bemängelt *Platon* II[2] 393 ἐπ' ἔλαττον: '*Wer drückt denn*

---

11 Dieser ägyptische Bericht steht auch bei Diodor I 10, 2 aus Hekataios, Tzetzes ist aber selbständig. 25 συναπετίθεντο Hss.: verb. Trinc. 30 Der Schluß ist auf die Interpretation des Hesiod umgebogen

so »ins kleinere« aus?' Er nimmt an, daß nur der Vordersatz gegeben war und daß ἀλλ' ἐπὶ λεπτότερον die *lectio emendata* (ἄλλως ἐπὶ λ.) darstellt. Aber ἐπ' ἔλασσον (so schrieb Demokrit) ist tadellos. Vgl. Thuc. VII 36, 2 τὰς πρώιρας τῶν νεῶν ξυντεμόντες ἐς ἔλασσον (*verkürzen*). ὁρᾶν ἐπ' ἔλαττον heißt wörtlich: *seinen Blick auf ein kleineres Objekt richten*, wie man sagt ὁρᾶν ἐπὶ πόντον. Vgl. Plato Phaedr. 266 δυνατὸν εἰς ἓν καὶ ἐπὶ πολλὰ πεφυκότα ὁρᾶν *das eine und das viele so wie es natürlich erwachsen ist zu erschauen* (vom »Dialektiker«). Zum Sinne des Fr. vgl. auch Hippocr. de art. 11 ὅσα γὰρ τὴν τῶν ὀμμάτων ὄψιν ἐκφεύγει, ταῦτα τῇι τῆς γνώμης ὄψει κεκράτηται.

B 14 (63, 1) Wie weit diese Bruchstücke dem Abderiten zugehören, ist schwer zu entscheiden. Der Mendesier ist Verfasser eines Bauernkalenders und trieb auch sonst astronomische Studien. Vgl. *Abh. der Berl. Akad.* 1921 S. 42 (M.W.). **B 14, 4 (64, 3)** vgl. Pfeiffer *Studien* (Bolls Στοιχεῖα 2) S. 93 ff.

B 24 (67, 18) vgl. Guil. Meyer *Laudes inopiae* S. 34 f. **B 26c (68, 33)** Das Διαιτητικόν gehört wohl dem Mendesier. Die Diätmedizin der Pythagoreer ist bekannt (M.W.). **B 26 (68, 34,** deutsche Übers.) ungenannte] lies *um*genannte. **B 26f (69, 7)** vgl. M. Wellmann, der in der Abh. *Georgika d. D.* (*Abh. d. Berl. Ak.* 1921 n. 4) erwiesen hat, daß das Γεωργικόν dem Bolos gehört. **B 27 (69, 16)** zuzufügen, wie Malten *Kyrene* S. 28 f. erinnert: 27a. Colum. IX 14, 6 *progenerari posse apes iuvenco perempto Democritus et Mago nec minus Vergilius prodiderunt.* **B 28b (69, 22)** Die beiden Schriften sind sicher unecht. Nach Suidas s. v. Δαμόκριτος ἱστορικός ist dieser Mann Verfasser von Τακτικὰ ἐν βιβλίοις β̄ (d. h. Τακτικόν und Ὁπλομαχικόν) und einer Schrift Περὶ Ἰουδαίων, in der die Schauergeschichten von der Anbetung eines Eselskopfes und vom Ritualmord erzählt waren. Vgl. Jos. c. Ap. II 7, 80. 91. Dieser Damokritos (dor. Namensform wie Δαμοφέρων) ist älter als Alexander Polyhistor, aus dem die Notiz stammen wird. Ich halte ihn für den Mendesier, der historische Interessen hatte und als Unterägypter mit den kanaanäischen Elementen in der Bevölkerung dieser Gegend in Berührung gestanden hatte. Dazu kommt, daß in den Κεστοί des Julius Africanus derartige merkwürdige Τακτικά erhalten sind (M. W.).

B 30 (70, 14) weist Reinhardt *Herm.* 47 (1912) 511 dem Μικρὸς διάκοσμος zu. Die ὀλίγοι τῶν λογίων ἀνθρώπων sind die Weisen der vorhellenischen Urzeit. Vgl. Lucr. V 1105. Ebd. **(70, 15)** vgl. Zeller-Nestle I6 1159. Ebd. **(70, 16** Anm.) füge hinzu: doch verwirft Wackernagel *Glossa* VII 1971 οὗ als unionisch und hält ὄν, was die Hss. des Clemens an beiden Stellen bieten (οὗ stammt aus Eusebius' Exzerpt), für erträglich. Zu der Stelle vgl. Reinhardt *Herm.* 47, 492; Norden *Agn. Theos* 164. 397 f. **B 31 (71, 3)** ist, wie Lortzing sah, nur Wiederholung des Hippokr. Briefes 22, 2 (55 C 6 II 137, 7), also zu streichen. **B 32 (71, 8)** H. Ritter und Usener wollten das von Epikuros im Symposion fr. 62a (118, 19 Us.) zitierte Wort: συνουσίη ὤνησε μὲν οὐδέποτε, ἀγαπητὸν δ' εἰ μὴ ἔβλαψε Demokrit zuschreiben. Das ist zweifelhaft. Vgl. * Philod. Über d. Götter III (*Abh. d. Berl. Ak. ph. hist. Kl.* 1916 n. 6 S. 814). **B 33 (71, 12)** Gomperz *Apol. d. Heilk.*2 128 vergleicht Hippokr. Lex. 2 (IV 640, 4 L.) ὅκως ἡ μάθησις ἐμφυσιωθεῖσα δεξιῶς καὶ εὐαλδέως

τοὺς καρποὺς ἐξενέγκηται. **B 35 (72, 14)** H. Laue versucht in seiner Dissertation *De Democriti fragmentis ethicis* Gött. Diss. 1921 nach dem Vorgang von Arnim nachzuweisen, daß die Sammlung Δημοκράτους γνῶμαι mit Demokrit nichts zu tun habe, vielmehr identisch sei mit den unter Demokrits Namen gehenden Ὑποθῆκαι. Diese Schrift sei 350—330 von Demokrates aus Aphidnai attisch verfaßt, aber seinen Werken später als echte Schrift Demokrits einverleibt und ionisch oder vielmehr pseudoionisch umredigiert worden. Sein Ausgangspunkt, Demokrits Name könne wohl den des unbekannten Demokrates verdrängt haben, aber nicht umgekehrt, wird widerlegt durch die Tatsache, daß Demokrits Georgicon in der syrisch-arabischen Überlieferung in Demokrates (neben dem echten Demokritos oder Demokrites) verderbt ist. Diese Tradition ist aber ganz unabhängig von der Florilegienüberlieferung (Vgl. M. Wellmann *Die Georgika des Demokr.*, Abh. d. Berl. Ak. ph. h. Kl. 1921 n. 4 S. 18; 45; 55). Stobaeus selbst kennt, wie der Index lehrt, nur Demokritos, nicht aber Demokrates, die Erfindung byzantinischer Abschreiber. Ferner ist ξύν (statt des üblichen σύν) vereinzelt im Altionischen so wenig zu beanstanden wie im Hippokrates oder im Platon, aus dem es Burnets Text sehr mit Unrecht entfernt hat. Die Inschriften entscheiden nicht über die Dichter- und Schriftstellersprache, die in der Regel archaisiert. Die inhaltliche Prüfung der Demokratessammlung gestattet weder alles kritiklos für echt noch alles für unecht zu halten. Jedenfalls ist die Sammlung ionischen (abderitischen) und nicht attischen Ursprungs. Ob der von Laue statuierte Stilunterschied zwischen der Demokratesgnomologie und den übrigen ethischen Fragmenten auf der Verschiedenheit der originalen Gattungen (Ὑποθῆκαι, Traktate) beruht oder nur der Exzerption zu verdanken ist (vgl. die Gnomen Epikurs), muß eine genauere Untersuchung lehren.

B 37 (73, 3 Anm.) αἱρέεται Gnomol. Barocc. ed. Bywater (Ox. 1878) 17. Ebenda falsch τὰ τῆς σκηνῆς τὰ ἀνθρώπεια. **B 39 (73, 6)** Die Fassung des Stob. ist echter. **B 43 (73, 14)** Bedenken gegen die Echtheit erhebt Norden *Agnostos Theos* S. 136[1]. Dagegen Jaeger *Gött. g. Anz.* 1913 S. 590. Vgl. B 297 (121, 13). **B 57 (75, 9)** εὐσθένεια hält H. Gomperz vgl. B 187 σκήνεος ἰσχύς.

B 63 (76, 5 Anm.) εὐλογέειν Stob. Hss.; ἔργμασιν ist besser als ἔργοις. **B 104 (81, 5)** εὔχαρις faßt als Glosse zu αἰμύλος H. Gomperz auf. **B 119 (83, 25)** Über Demokrits Ὑποθῆκαι vgl. P. Friedländer *Herm.* 48 (1913) 603 ff. Die Fragm. der Ὑποθῆκαι bei Laue *De Democriti fragmentis ethicis*. Gött. Diss. 1921 S. 49. S. darüber zu **B 35 (72, 14).** **B 119 (84)** Übers. Z. 2 Ratlosigkeit] lies *Unbesonnenheit.* **B 122[a] (84, 23)** S. jetzt Stefanis Ausg. des Et. Gud. 2. fasc. (Lips. 1920) S. 326, 25. Die Vorlage der Et. ist, wie aus Orion sich ergibt, Soranos, vgl. 55 A 159 (II 53, 21), aber ob Demokrit oder der Fälscher Bolos gemeint, ist zweifelhaft. **B 124 (85, 3)** H. Gomperz versteht das Überlieferte so: Aus der ungeheuren Zahl von Kleinmenschen, die den Vater bilden, löse sich bei der Zeugung eine kleine Gruppe los, die den Sohn bilde. Alle diese den verschiedenen Gliedern des Vaters entstammenden Menschlein würden zusammen den einen neuen Menschen bilden. **B 130 (86, 9)** ἀμφιδήτιοι erklärt Crönert (brieflich, vgl. Passow-Cr. *Wörterb.* 418, 67)

als Abl. von ἀμφιδήτης (*das ringsherum gelegte Band*); davon ἀμφιδήτιοι (scil. κρίκοι). **B 149 (88, 25)** Demokritisch scheint H. Gomperz nur κακῶν ταμιεῖον καὶ θησαύρισμα. **B 154 (90, 3 ff.)** vgl. Lukrez V 1379. Reinhardt (*Herm.* 47, 511) weist das Fr. dem Μικρὸς διάκοσμος zu. — Daraus Xenoph. Oecon. 19, 18 f. (vgl. Lukr. V 1361 ff.) nach Prächter *Herm.* 50 (1915) 144.

B 154 (90, 4) vgl. A 151 (II 50, 33). **B 155 (90, 10)** παρὰ τὴν βάσιν] nämlich *unendlich nahe der Grundfläche.* **B 159 (92, 7)** ὥσπερ . . . αἰτιασάμενος hält H. Gomperz für plutarchisch. **B 164 (93, 7 Anm.)** lies: wiederholt Th. Gomperz. **B 165 (93, 23)** *nihil — universa?* sind Ciceros Worte, dürfen also nicht gesperrt werden. **B 166 (94, 12)** Auf diese Stelle scheint sich der 10. Hippokr.-Brief (vgl. C 2. II 136, 1) zu beziehen: καὶ εἰδώλων φησὶ πλήρη τὸν ἠέρα εἶναι καὶ ὀρνέων φωνὰς ὠτακουστεῖν. Vgl. auch A 78 und C 5. **B 166 (94, 18)** Kayser tilgte mit Recht τοῦ nach θεοῦ. **B 167 (94, 21)** ἰδεῶν schreibt H. Gomperz richtig. εἰδέων mag die Orthographie schon des Simplikios sein. **B 173 (95, 15 Anm.)** εὐφόρως auch Wilamowitz *Herakles* II 51. Dieselbe Verderbnis Soph. Philoct. 872. **B 179 (97, 9)** μὴ πονεῖν auch H. Gomperz. ἐξωτικῶς versteht er »nach Barbarenart«, vermutet aber, dies sei eine Glosse für das demokritische ὀθνείως (B 60. 80. 90).

B 179 (97, 10) ἀνιέναι in ähnlichem Zusammenhang, aber transitiv Plat. Lach. 179 A. **B 188 (99, 16)** lies ἀτερπίη (Druckf.) **B 191 (101, 1)** δι' ἐπιθυμίην schützt mit Recht H. Gomperz, ebenso γὰρ Z. 6. Vgl. Wilamowitz *Platon* II^2 351^1. **B 191 (101, 5)** ὁκόσωι . . . διάγει möchte Kochalsky lieber hinter πρησσόντων (Z. 4) setzen. **B 197 (102)** »*Toren formen sich durch den Gewinn, den ihnen der Zufall in den Schoß geworfen hat*« (werden z. B. hochmütig) übers. richtiger P. Friedländer *Herm.* 48 (1913) 612. **B 209 (103, 14)** ἀνιηρὴ νὺξ O. Hense (briefl.) **B 214 (104, 11)** erinnert Capelle a. O. 252 an Plat. Laches. **B 214 (104, 12)** H. Gomperz zieht die Lesart des Stob. κρατῶν μόνον vor. **B 216 (104, 17)** τιμιωτάτη οὖσα tilgt H. Gomperz.

B 222 (105) Übers. *durch die*] lies: *durch den.* **B 225 (106, 4 Anm.)** ὃ πολὺ Buecheler: ὅπου Hss. **B 243 (109, 6)** ἓν δὲ ἄκος τῆι ἀποτυχίηι τὸ ⟨πονεῖν γινώσκειν, ὡς ἔστι⟩ πᾶν κτλ. H. Gomperz. **B 253 (111, 7)** ἀμελέοι τὸ, ferner Z. 9 καὶ ἀμελέοντι ⟨καὶ κλέπτοντι⟩ verm. H. Gomperz. συγγινώσκεσθαι sei »*sich es eingestehen*«. In der Anm. lies 5 ἀμελέοντας Tr.: ἀμελαίνοντας SMA. **B 257–260 (112, 7 ff.)** Übereinstimmung Platos Gorg. 525 C zitiert Nestle im Komm. S. 180. Vgl. auch Bernays *Theophr. über Frömmigk.* S. 149. **B 258 (112, 13)** καὶ ἐκτάσεως (*Sichaufrichten*) H. Gomperz. μέζω Stob. SM ist μείζω A: μέζον L vorzuziehen. **B 259 (112, 17)** κατὰ νόμους τοὺς πατρίους zieht zum vorhergehenden Satze H. Gomperz. Ferner **113, 2** νόμος δὲ ἀπείργει, ⟨εἰ⟩ ἱερὰ . . . ὅρκοι (sc. ἀπείργουσιν). Die Hss.-Lesung νόμος δὲ scheint mir jetzt gesund, wenn nach ἀπείργει etwa ausgefallen ist ⟨ὃν τιθεῖσι⟩. Unmöglich ist P. Friedländers Erklärung *Herm.* 48 (1913) 613^2. **B 262 (113, 13)** παρὰ νοῦν (*wider die eigne Einsicht*) hält H. Gomperz. **B 263 (113, 17)** ⟨τοῖς ἀξιωτάτοις⟩ scheint H. Gomperz überflüssig.

B 265 (114, 7 Anm.) lies: μεμνέαται STr.: μέμνηνται MABr. **B 266 (114, 14)** Nach ἑωυτῶι verm. H. Gomperz etwa: ⟨συμμάχωι χρήσεται ὁ τὸν

ἄρχοντα ἀμυνόμενος οὐδ' εὐπετές, ὑφ' ὧι πάντες εἰσὶν οἱ ἄλλοι⟩, τὸν αὐτὸν κτλ. **115** Anm. Z. 7 lies: nach Z. 2 Jacobs. **B 277 (117, 3)** καὶ hält H. Gomperz. **B 281 (118, 15** Anm.) lies: μὲν MA. **B 281 (118, 16)** τὸ μὴ προσαρμόσαν καὶ τὸ συνεχές faßt H. Gomperz als ἓν διὰ δυοῖν *mangelnde Anpassung* (des Aufwandes an den Ertrag) *und* (deren) *Fortdauer*. Das Aoristpartizipium scheint mir unmöglich. Emendation steht noch aus. Inzwischen versuche ich: προσαρμόσασθαι τοῖς ἂν ἔχηις ⟨τὴν δαπάνην⟩. Vgl. B 229 (II 107, 2). **B 282 (119, 3)** χορηγίη ξυνὴ hält H. Gomperz. Verschleuderung des Privatvermögens bedeute Schädigung auch des Volksbesitzes ξυνῆι ⟨ἀνωφελής⟩ O. Hense (brieflich). **B 285 (119, 15)** ὅκως ἄνθρωπος μετρίης ... ἐπιμέληται καὶ μέτριος ἦι καὶ ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις ⟨μ⟩ὴ ταλαιπωρέηι Kochalsky. **B 297 (121, 15)** erinnert Capelle a. O. 252 an die Orphiker. **B 298[a] (122, 2)** n. neuer Abschrift v. Vogliano: 'ἐρώ⟨ει⟩, φη⟨σί,⟩ σαφῶς τὸν ἐν τῶι θώρηκί σου συνιστάμενον θυμὸν καὶ ταράσ⟨σειν⟩ τὴν ψυχὴν φυλάσ⟨σου⟩ μηδὲ πάντα ἐπίτρεπε τῆι γλώσσηι ⟨πρή⟩γμα᾽τ᾽ αἰεί.' φυλάσσειν ⟨ο⟩ὗ⟨ν τοῦ⟩το δεῖν ⟨ἡ⟩μ⟨ᾶς⟩ τὸ ⟨μέρος⟩ ἐν ὧ⟨ι κεῖται τὸ θυμικόν⟩ (Vogl. *Atti Acc. Scienze Torino* XLVII 98 deutet freilich ganz anders). **B 298[b]. 299[a] (122, 10. 124, 1)** Beide Schriften, die dem Bolos gehören, hängen zusammen. Die Schrift Περὶ τῶν ἐν Μερόηι (sc. ἱερῶν γραμμάτων) enthielt allegorische Deutungen der äthiopischen Hieroglyphen auf Grund des φυσικὸς λόγος (stoisch) nach Art des Horapollon, der durch Vermittelung der Ἱερογλυφικά (äthiopische und ägyptische) des Chairemon aus dieser Schrift des Bolos vieles erhalten hat. Demnach behandelte die erstere Schrift die Keilinschriften in allegorischer Deutung. Also gehört fr. 299 zum Χαλδαικὸς λόγος (299[d]). Die Schrift gehört dem Mendesier. Charakteristisch für ihn ist das Motiv der aufgefundenen στήλη (vgl. Plin. 30, 9) und die Betonung des Wertes und der Bedeutung der barbarischen (orientalischen) Literatur (M. W.). **B 299 (123** Anm. Z. **4)** lies [*Ac*]*icar*. Vgl. Nöldeke *Unters. z. Achicarroman* S. 24 (*G. Ges. d. W. N. F.* XIV n. 4). Die Echtheit von fr. 299 hat R. Eisler *Arch. f. Gesch. d. Philos.* 31, 187 ff. nachzuweisen versucht. **B 298[b] (124** Note Z. 8 v. u.) Über die Zeit der Hippocr.-Epidemien vgl. Regenbogen *Symbola Hippocr.* Berl. Diss. 1914 p. 69 n. **B 300 (125, 2)** Die Χειρόκμητα, ein großes Exzerptenwerk aus der orientalischen Literatur, sind von den Φυσικά des B. zu unterscheiden. S. *Georgika d. D.* (*Abh. der Berl. Ak.* 1921 n. 4) S. 8 (M. W.). **B 300, 1 (125, 4)** Die Lehre der Neupythagoreer Alexandreias (s. 3 v. Chr.) ist zu rekonstruieren aus Diog. L. VIII 24 und den Berichten des Josephos und Philon über den Essäismus, der ein auf jüdischen Boden verpflanzter Neupythagoreismus ist. Von ihm sind gespeist worden Poseidonios und die Verfasser der hermetischen Schriften. Exzerpte aus Bolos' Schrift Περὶ τῶν εἰς ἐπίστασιν ἡμᾶς ἀγόντων bei Apollonios Ἱστορίαι θαυμάσιαι a. O. S. 9 ff. (M. W.). **B 300, 1 (125, 5)** Mit der Schrift Περὶ θαυμασίων sind wohl die Χειρόκμητα gemeint (M. W.). **B 300, 1 (125, 6)** lies: ἀντιπαθειῶν ⟨ζώιων καὶ βοτανῶν τε καὶ⟩ λίθων. Das Antipathiebuch liegt vor bei Plutarch (Didymos), Pamphilos Φυσικά (d. h. Ael. nat. anim. I 35 ff. und sonst und den Geop. XV 1 aus Anatolios), Neptunalios Περὶ ἀντιπαθειῶν (daraus Tatian Περὶ ζώιων und Ambrosius Hex.), Dioskurides mat. med. (aus

Krateuas-Niger), Plinius n. h. 20—30. 32 (aus Xenokrates-Anaxilaos), Hermes Koiraniden (um 80 n. Chr.), Aelius Promotus Φυσικὰ ἰατρικά, Julius Africanus Didymus (3. Jh.), daraus Theodorus Priscianus in seinen Physica, Marcellus Empiricus, Alexander von Tralles und Aëtius, und bei den Arabern Razi, Ibn al Baitar und Avicenna. Durch die arabische Literatur (Avicenna) sind Überreste zu Albertus Magnus, Ps. Albertus de mirabilibus mundi und Konrad von Megenberg gelangt. Da sich die Φυσικά D.s vielfach mit seiner Ἱστορία φυσική berühren, besteht die Möglichkeit, daß beide Schriften identisch sind (M. W.). **B 300, 1 (125, 8)** lies Βῶλος Δημόκριτος. Vgl. a. O. S. 16. Zu Ἱστορίαν (vgl. 55 B S. 124, 3) ist φυσικήν zu ergänzen. Beispiel B 7 (S. 127, 20). Aus ihr haben Aelian n. a., Timotheos von Gaza und der Physiologos (durch Vermittelung einer jüdisch essenischen Quelle) in letzter Linie geschöpft (M. W.). **B 300, 2 (125, 11)** Die Χειρόκμητα sind zu rekonstruieren aus Plinius n. h. 20—28. 32 (zum Teil aus Apollodor dem Demokriteer, zum Teil aus Anaxilaos resp. Apion), aus dem Livre des Propriétés Razis (bei Ibn al Baitar, Quelle Apollonios, vgl. a. O. S. 9 A. 5) und dem gleichnamigen Werke des Arabers Ibn Zohr († 1131 in Sevilla) (M. W.). **B 300, 2 (126, 3)** ist Persico latere »an der Grenze von Persien« zu halten. Ein hierher gehöriges Bruchstück bei Berthelot *La chimie au moyen âge* (nach einer syr. Hds. der Universität in Cambridge) II 280 (n. 17): Démocrite a dit: à Alexandrie et en Égypte il y a un arbre qu'on appelle Aphrodite. Si on mâche de ses feuilles et qu'on en mette sur son ongle, celui-ci est teint comme du cinabre (M. W.). **B 300, 2 (126, 4)** lies *adsectator*! Der hier genannte Apollodoros ὁ Δημοκρίτειος (Anhänger des Bolos wie der von Alexander von Tralles erwähnte Theognostos ὁ Δημοκρίτειος) ist Verfasser einer botanischen Schrift mit magischem Einschlag und lebte unter Tiberius. Seine Schrift läßt sich aus Plinius rekonstruieren (M. W.). **B 300, 3 (126, 12)** vgl. a. O. S. 47 fr. 26 (M. W.). **(126, 15)** vgl. a. O. S. 46 fr. 19. **(126, 17)** vgl. Plin. n. h. 28, 78 (Metrodoros aus Skepsis). 17, 266; Pallad. I 35, 3; Ael. nat. anim. VI 36. Dies magische Mittel hat Bolos-Demokritos aus dem Δυναμερόν des Juden Dardanos entlehnt. Vgl. Colum. r. r. X 357 f. (Dardaniae artes). (M. W.) **B 300, 4 (126, 23** Anm.) τὴν δὲ (sc. Αἴγυπτον) ist zu halten. Zur Sache vgl. Diosk. mat. m. I 129 (aus Bolos); Theophr. c. pl. II 3, 7. (M. W.)

B 300, 4a (126, 26) ist nicht zu ändern. Vgl. Diosk. m. m. II 159 (224, 19). Zur Sache vgl. Geop. XV 1, 31 (aus Pamphilos-Anatolios) und Alb. Mag. de veget. VI 471 (M. W.). **B 300, 5 (126, 27)** In Plutarchs quaest. conv. finden sich auch sonst Bruchstücke des Bolos, wie überhaupt in den Moralia (M. W.).

B 300, 6 (126, 30) Über das *volumen Pythagorae de effectu herbarum* vgl. a. O. S. 35 f. Plinius schöpft seine Kenntnis dieser Schrift aus Apollodoros ὁ Δημοκρίτειος. Vgl. noch Philostr. Vit. Apoll. I 2 (daraus Phot. cod. 241) (M. W.).

B 300, 7 (127, 2) vgl. Gil Blas II 54 (Reclam); Mart. Cap. II 110: *sed adversum illa quoddam Abderitae senis alimma, cui multa lapillis surculisque permixtis herbarum etiam nemorumque congesserat, praeparavit.* (M. W.) **B 300, 7 (127, 7)** lies: ἐπαινῶν δέ τις τῶν ἑταίρων (ἑτέῳ Hdss.) ⟨Ἑρμοῦ⟩ τὴν αὐτὴν πραγματείαν. Das Ἀτευρίστου der Ausgaben beruht auf Konjektur eines in

der arabischen Literatur bewanderten Lesers, der bei Razi einen magisch angehauchten Arzt Atoursakes, Athoriscus (vermutlich Xenokrates) zitiert fand (M. W.). **B 300, 7 (127, 11)** *volumen*]. Plinius pflegt Teile einer Schrift als besonderes Werk zu zitieren. Vgl. 19, 87. 94. 20, 78. 25, 80 (M. W.). **B 300, 7a (127, 20)** stammt aus der Φυσικὴ ἱστορία des B. Die Beschreibung des Basilisken stammt nach Nic. Ther. 396f. Philum. 31 aus dem Zoologen Apollodor (M. W.). **B 300, 7a (127, 27)** lies ὀσμὴν statt φωνὴν. Vgl. Tim. Gaz. im Suppl. Arist. Vol. I S. 111, 23 (Lambros). Vgl. Konrad von Meg. III A 52 S. 125 Schulz (aus Plinius) (M. W.). **B 300, 8 (128, 2)** Dazu kommen Bruchstücke aus Aëtios und der arabischen Literatur (Ibn al Baitar) und bei Alb. Mag. (aus Avicenna) (M. W.). **B 300, 9 (128, 9)** Die byzantinische Fälschung Δ. περὶ συμπ. καὶ ἀντιπ. stammt aus Anatolios ohne Zuhilfename Aelians (M. W.). **B 300, 10 (128, 13)** Die zerstreuten rein medizinischen Bruchstücke bei Soran-Caelius Aurelianus, in den Anecdota Paris. und Rufos-Oribasios stammen aus seiner Τέχνη ἰατρική (M. W.). **B 300, 12 (129, 1)** Der sogenannte Ostanes ist vorbildlich gewesen für die Schriftstellerei des B. Er hat Φυσικά geschrieben, die ebenso angelegt waren wie des Mendesiers Sympathiebuch. Von dem Abschnitt Περὶ λίθων sind 2 Fragmente bei Aët. II 32. 30 erhalten. Der ominöse Demosthenes (Diogenes), der V. Rose soviel Kopfzerbrechen gemacht hat (*Herm.* IX 474), ist Ostanes. Dieselbe Verderbnis bei Cyprian Quod idola dii non sint 6 (S. 24, 2 Hartel), wo die zweite Hand im cod. Sangermanensis (s. IX) aus *hosthenes* verbessert hat: *demosthenes* (M. W.). **B 300, 13 (129, 12)** Quelle des Plinius ist die Schrift Apions Περὶ Μάγου (M. W.). **B 300, 13 (129, 22)** Dardanos ist einer der magischen Rivalen des Königs Salomo. Vgl. 3. Buch der Könige 4, 27; Jos. Antigg. VIII 2, 5 (43); E. Meyer *Der Papyrusfund von Elephantine* S. 118; Reitzenstein *Poim.* 163 A. 4. Nach Fulgentius De alleg. libr. Verg. (Muncker *Myth. lat.* 141) schrieb er Δυναμερά magischen Inhalts. Er lebt in der Faustsage nach. Sollte mit dem Phoenix des Plinius nicht der Phönizier Mochos gemeint sein (vgl. Diels *Vors.* 55 A 55 II 26)? (M. W.). **B 300, 13 (130, 10)** Diese »*commentationes Democriti*« sind seine Χειρόκμητα, aus denen die Ostaneszitate bei Plinius stammen (M. W.). **B 300, 14 (130, 20)** vgl. Diosk. m. m. II 87 (171, 8); Plut. an vit. ad inf. suff. 4 p. 499 E; Sim. Seth S. 119 (Langk.) (M. W.). **B 300, 14 (130, 20)** Gemeint sind die Βαφικά des B., eine rein technische Schrift nach Art der chemischen Papyri des Leidensis und Holmiensis. Der Titel wird verbürgt durch seinen Nachtreter Potamos (Suidas s. v.). Vermutlich geht auf diese (und des Anaxilaos) Schrift die Bemerkung des Plinius n. h. 37, 197: *quin immo etiam extant commentarii auctorum, quos non equidem demonstrabo, quibus modis ex crystallo smaragdum tinguant aliasque tralucentes, sardonychem e sarda, item ceteras ex aliis: neque enim est ulla fraus vitae lucrosior.* Vgl. 117. Mystischen Charakter trägt diese Schrift auf keinen Fall. Sie läßt sich mit Hilfe der beiden chemischen Papyri rekonstruieren (M. W.). **B 300, 15 (130, 25)** Die Schrift Δημοκρίτου φυσικὰ καὶ μυστικά halte ich für eine Fälschung auf den Namen des Mendesiers aus dem 2. Jahrh. n. Chr. (M. W.). **B 300, 17 (131, 6)**

vgl. Usener *Kl. Schrift.* II 185; Ruska *Steinbuch d. Arist.* S. 185 (M. W.). **B 300, 19 (132, 10)** Über die Παίγνια vgl. M. Wellmann *Georgika d. Dem.* (*Abh. d. Berl. Ak.* 1921 n. 4) S. 29 A. 3. 30. Von religionsgeschichtlicher Bedeutung sind die Παίγνια seines Nachtreters Anaxilaos von Larissa, weil sie auf die Entstehung des Gnostizismus, auf Simon Magus und den Valentinianer Markus eingewirkt haben. Vgl. Ps. Cyprian de rebapt. 16 (III 89 Hartel); Irenaeus de tect. I 13 (Epiph. *contra haer.* 34, 1 Vol. II 217 D.). Überreste bei Psellos (aus Africanus) in Westerm. *Parad.* 146, 14 (M. W.). **B 300, 19 (132, 11)** vgl. Pap. Leid. ed. Leemans II 221. **(13)** vgl. Psell. bei Westerm. *Parad.* 146, 25; Hippolytos Ref. IV 29; Geop. XIV 10. **(14)** vgl. M. Wellmann *Ael. Prom. Sitz.-Ber. d. Berl. Ak.* 1908 S. 776, 14; Neptun. 58; Hippol. a. a. O. IV 33 S. 60, 11 W., Plin. n. h. 25, 162 (vis refrigerare). **(16)** vgl. M. Wellmann *Georg. des Dem.* S. 15. **(21)** vgl. Plin. n. h. 19, 93; Nik. Alex. 254; Ganschinietz *Hippolytos' Kap. gegen die Magier* (Texte und Unters. d. altchr. Lit. 39) S. 45; Hippol. a. O. IV 30; M. Wellmann a. O. 29. **(24)** vgl. Wellmann a. O. 30. **(25)** lies ὠιὸν ὠμὸν . . . vgl. Herm. Koir. bei Mély *Les lap. gr.* II 300; Marc. Emp. 17, 39. **(27)** lies ⟨κ'⟩ κόκκους. Zur Sache Ovid. ars am. II 417. **(28)** vgl. Marc. Emp. 33, 66; Ael. n. a. IX 48; Ps. Gal. XIV 488 (M. W.). **B 300, 20 (132, 31)** Derartige Prognostika sind häufig in der magischen, auf Demokrit weisenden Literatur. Horapollon Hier. I 38 erwähnt den Magier Jambres mit derartigen Prognostika, vielleicht eine der Quellen des Bolos. Im cod. Matr. 4616 fol. 82^{v} steht eine Schrift des Πυθαγόρας mit ähnlichen προγνωστικὰ ζωῆς καὶ θανάτου. Ein Ὀνειραιτητὸν Πυθαγόρου καὶ Δημοκρίτου steht im Pap. Lond. 121, 833 K. Vgl. Deubner *De incub.* 30; Abt *Die Apol. des Apuleius* S. 243 (M. W.). **B 302 (133, 7 ff.)** Zu den Sprüchen des Demokritcorpus gehört auch neben den aufgezählten: Gnomol. Barocc. 199 Δ. τοὺς εὐπρεπεῖς καὶ ἀπαιδεύτους ὁμοίους ἔφησεν εἶναι ἀλαβάστρωι γέμοντι ὄξους [ὄξος Hs.]. Diese Gnomen sind ebenso apokryph wie die, welche Schahrastani (übersetzt von Haarbrücker) gibt II 149—152. **B 302^{a} (134, 7)** H. Gomperz übersetzt εἰς ἐμοὶ ἀντὶ τοῦ δήμου καὶ ὁ δῆμος ἀντὶ ἑνός. Die Berührung mit 12 B 49 scheint ihm für die Echtheit zu sprechen. Vgl. 12 B 85 = 55 B 236; 12 B 49 = 55 B 98. **B 307 (134, 30)** lies: *deinde dicimus quod nemo tale opus* [d. h. Aphorismen] *potuit facere quale Hippocras, quem philosophi amicum naturae dixerunt. tentauit quidem D. tale facere, non tamen ut Hippocras perfecit.* So die Hss. bei Heeg *Pseudodem. Stud.* (*Abh. d. Berl. Ak.* 1913 *Ph.-h. Cl.* n. 4 S. 27[1]). **B 309 (134, 34)** zuzufügen: Albertus Magnus Ethica I 1, 3 (Vol. IV ed. Jammy p. 4) *hoc est etiam quod dicit D., quod homo sapiens est mensura omnium quae sunt* (vgl. 74 B 1). *per sensum enim est mensura sensibilium et per intellectum est mensura intelligibilium; mensuratur enim unumquodque sui generis primo et simplicissimo; primum autem et simplicissimum uniuscuiusque generis virtus est. virtus ipsius igitur est principium cognoscendi unam quamque rem; cognitio igitur omnis rei perficitur in cognitione virtutis eius.* **C 1, 3 (134, 39)** μᾶλλον δὲ κατέχονθ', οὗ κατατελῶις ὡς κενοῦ Bignone *Rendic. d. R. Istit. Lomb. di Scienze e Lett.* 50 (1917) 286. **C 2—6 (135, 21)** Über die Hippokratischen Briefe vgl. Pohlenz *Herm.* 52

(1917) 353 und * *Herm.* 53 (1918) 57. **C 3 (136, 3)** Im *Hermes* 53, 57 hat * aus Urbin. gr. 68 f. 427^{r} ff. eine vollständigere Rezension des im 17. angekündigten Briefes Δημόκριτος Ἱπποκράτει περὶ μανίης mitgeteilt. Von dem echten Demokrit ist auch hier keine Spur. Auf Brief 17 (Schilderung der törichten Menschheit) geht das Zitat des Greg. Naz. 37 p. 292 A Migne. **C 6 (137, 24)** ἐς κέλευθον πνεύματος ⟨πνεῦμα⟩ Kochalsky. **C 6 (138, 3** Anm.) lies: tilgt Ermerins. **C 7 § 10 (139, 22)** ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια κάδεα hält Kochalsky. Zu ergänzen εὔφορα νομίζειν χρεών. Z. **28** nach μεταποιούμενοι ergänzt er: ⟨τῶν δυνατῶν καὶ ἀρκούμενοι⟩ τοῖς π. Z. **31** Anm. lies: Kochalsky. **C 7 (140, 4)** Über Imitation des Demokrit im Hippokratischen Νόμος vgl. Wilamowitz *Herm.* 54 (1919) 48.

NESSAS **56 B 1 (140, 15)** ‘also las N. Καρὸς’ Crönert. Vgl. Eustath. Comm. zu d. St.

METRODOROS VON CHIOS **57 A 25 (143, 18)** Crönert *Mened. u. Kolot.* S. 192 liest Χεῖον Μήτ⟨ρωνα⟩ (Koseform), indem er Herakleides Pont. Πρὸς τὰ Μήτρωνος ᾱ (Diog. L. V 87) heranzieht. **B 6 (144, 18)** Mit dem Chier Metrodoros haben die Episemasien in Ptolem. Phas. III 14, 21 ff. Heiberg nichts zu tun. Denn dieser M. observierte in Italien und Sizilien (III 67, 8). Sie stammen vielmehr von dem *M. philosophus*, den Servius zu Verg. Georg. II 229, Probus zu Georg. II 224 als Verteidiger des Vergil kennen.

ANAXARCHOS **59 A 1 (144, 27)** οἱ δὲ] ὃν δὴ verm. Kochalsky. **A 1 § 59 (145, 4)** vgl. A 13 (148, 17). Vgl. Anon. in Eth. Nic. XX 177, 29 ed. Heylbut. — Cosmas zu Greg. Naz. (Spicileg. Roman. II 206 Mai) nennt statt Nikokreon den Tyrannen Archelaos. Vgl. Nonn. ad Greg. Naz. XXXVI 993 Migne. **A 7 (147, 25)** lies μί⟨σγ⟩ων ἔπαινον ⟨ἀδ⟩ρότερον, Z. **27** χρώμενοι, **28** γὰ⟨ρ τῶι Ἀ⟩λεξάνδρωι. Der übel stilisierte Satz 27 soll heißen: ‘*wie ein solches* (*Lob*), *von dem sie solchen, die es sich gefallen lassen, noch eine stärkere Dose verabreichen, indem sie die Schmeichelei noch dicker auftragen.*’ **A 11 (148, 10)** vgl. Val. Max. VIII 14 ext. 2 *iam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti praeceptoris innumerabiles mundos esse referenti: ‘heu me’ inquit ‘me miserum quod ne uno quidem adhuc potitus sum’.*

HEKATAIOS VON ABDERA **60 A 1 (149, 15)** κριτικὸς καὶ γραμματικός hält H. Gomperz. Verschiedenheit der kombinierten Quellen habe den doppelten Beinamen verursacht. **A 7 (152, 1)** K. Reinhardt hat *Herm.* 47 (1912) 497 ff. (s. zu 55 B 5) erwiesen, daß auch die Einleitung des Diodor I 7—9 aus Hekataios’ Aigyptiaka entlehnt ist. S. Nachtrag zu 55 B 5 (S. XI, 9).

APOLLODOROS **61, 3 (155, 6)** O. Schneider *Nicand.* S. 185 bezieht dies auf den Iologen Apollodoros. M. Wellmann *Pauly-Wiss. R. E.* I 2895, 45 hält die Behauptung *assectatorem Democriti* für einen Irrtum des Plinius; vielmehr sei Demokritos-Bolos von A. abhängig.

NAUSIPHANES **62 A 7 (155, 32)** vgl. Mutschmann *Herm.* 50 (1915) 339 ff. **156, 2** δόξειν] δοξάζειν verb. Crönert (*Kolot. u. Mened.* 174), der aus

Pap. Herc. 1005 fr. 24 folgendes Zitat aus Epikur (verm. dem Brief Πρὸς τοὺς ἐν Μυτιλήνηι φίλους) aus Philodem Πρὸς τοὺς ⟨. . . . . .⟩ (*Voll. Herc.* coll. alt. I 132 ff.) aushebt: ‘⟨αὐτοῦ⟩ ταῖς ἡμερ⟨οκ⟩ωμίαις ἐν Τέωι συσχόμενος π⟨ρὸ⟩ τοῦ σοφιστεῦσαι, τοῦ τ’ Ἀναξαγόρου ἀναγινώσκοντος καὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ περὶ ταῦτα τερθρευομένου κατατεταμένως’ ἢ πάλιν ‘ὁ τοὺς Ἑρμοκοπίδας ἐν Τέωι συ⟨σ⟩τήσα⟨ς κατὰ Δ⟩ημόκριτον καὶ ⟨Λεύκιπ⟩πον πραγματευ⟨ομένου ἀκουσομένους⟩[1]. **A 8 (156, 3)** l. 114 Us. **A 9 (156, 18)** διδάσκαλον erklärt Mutschmann *Herm.* 50, 340[1] als Schimpfwort, das N. dem Epikur an den Kopf warf (= γραμματοδιδάσκαλον).

BOLOS **65 (160, 5)** vgl. M. Wellmann *Die Georgika des Demokritos* (*Abh. d. Berl. Ak. d. W.* 1921 n. 4) S. 9 f. **(160, 11—13)** zu streichen. Ein Ὧρος Μενδήσιος als Erfinder des Ἐννεαφάρμακον erscheint bei Aëtios XV 27 (p. 124, 5 ed. Zerbos = Ἀθηνᾶ Bd. XXI, 1909).

ORPHEUS **66 A (163, 3)** Eine vollständige Sammlung der antiken Berichte und Fragmente gibt jetzt O. Kern *Orphica* coll. Berol. 1922. **A 1 (163, 9)** Τριαγμούς] vgl. Auson. 26, 74 *Orpheos hinc Tripodes, quia sunt tria: terra aqua flamma;* vgl. Sext. P. Hyp. III 30; Galen. H. ph. 18 (Dox. 610, 15) Ὀνομάκριτος ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν (d. h. ὑλικὰς ἀρχὰς εἶναι).

A 1 (163, 12) vgl. Cicero de nat. d. I 107 *Orpheum poetam docet Aristoteles* (fr. 7 Rose) *numquam fuisse, et hoc Orphicum carmen Pythagorei ferunt cuiusdam fuisse Cercopis.* **A 2 (164, 16)** lies ὀνομάκλυτον Ὀρφήν (vgl. Kern a. O. p. 1 § 2). **A 6 (165, 4)** vgl. Aeschyl. Ag. 1629; Eur. Iph. A. 1211.

A 10 (166, 14) Zuzufügen ist aus der Hypsipyle ein anapästisches Fragm. 57 (S. 59 Arnim), in dem Orphisches anklingt (Kern, *Orphica* fr. 2 S. 81), aber die Ergänzung schwebt in der Luft. **A 16 (167, 28)** in der Oxf. Ausg. merkt * an: θεῷ ἢ θεᾷ *recc.* (*codd.*) *contra formulam*; *immo* θεῶν [ἢ θεᾷ] *uel* θεῶν ἢ θύειν ⟨ἢ⟩ *scribe.* **B 6 (169, 17** Anm.**)** τέτυκται auch Procl. in Tim. I 313, 21; Porphyr. περὶ ἀγαλμάτων ed. Bidez (*Vie de Porph.* p. 3 *): τέτεκται Stob. **B 11 (170, 34)** Über Onomakritos vgl. 67 B 20[b] (184, 8); 66 A 1 (163, 8); 1[b] (164, 13); 67 A 5 (180, 4). Über die ἔπη des O. vgl. noch Paus. VIII 37, 5; 31, 3. IX 35, 5 (Kern *Orphica* n. 191—195).

B 15[a] (174, 10) Näher der Überlieferung ist Φερσεφόνη⟨ς ἵα πλ⟩εκούσης von Ludwich (vgl. Paus. IX 31, 9). Derselbe Z. **27** ὔμμιν statt αἴσαν. **B 17[a] (176, 3)** πίεμ μου Murray: πί’ ἔγ μου W. Schulze. Ebenda Z. **5** πῶ δ’ ἐσί (= πόθεν εἰ) geht auf die Abstammung. Vgl. Skias bei Kern *Herm.* 51 (1916) 560; Wackernagel *Syntax* I 299. **B 18, 9 (176, 15)** Der Vers hat die

---

[1] π⟨ρὸ⟩ Vogliano, die Oxf. Abschr. gibt π . . ., ⟨μετ’ αὐ⟩ τοῦ Crönerts auch wegen des Raums unmöglich o nach πάλιν Neapl. Oxf.: übersah Crönert συστήσα⟨ς⟩ Vogliano Ich verstehe: Epikur sagt, er habe vor seiner Professur teilgenommen an den Frühschoppen (*potare de die*) des Nausiphanes, der aus Anaxagoras und Empedokles vorlas und darüber eifrig spintisierte. Die zweite Stelle heißt: ‘der die als Verüber von Straßenulk bekannten Studenten um sich sammelte, die seine Vorlesung nach dem System des Demokrit und Leukipp hören sollten’. Vgl. I Vorr. S. IX

Variante ἀπέβαν statt ἐπέβαν, was Eitrem *Opferritus* 53 f. verteidigt. Ich faßte den στέφανος (= στεφάνη Parmenides) als himmlische Sphäre, in der der Myste nach dem Tode vor dem κύκλος γενέσεως bewahrt ist. **B 18, 11 (176, 17)** vgl. Delatte *Orphica* (*Musée Belge* 40, 1913) p. 129 ff., wo die früheren Erklärungen und eine eigene gebucht sind. Der Sinn dieses orphischen Paßwortes ist noch nicht sicher erfaßt. **B 19 (177, 4)** zu sprechen: Σκουνδεῖνα. S. Kern *Orphica* S. 109. **B 20 (177, 7)** Diese Zeile hat durch die von Olivieri (Lietzmann *Kl. Texte* 133) gegebene, stark subjektive Nachzeichnung (S. 27) und Ergänzung (S. 16) keine Förderung erfahren. Das Metrum ist hier auf alle Fälle gestört. Es scheint, daß der Schreiber, der den Text nicht mehr vollständig im Kopfe hatte, prosaisch den Sinn interpolierte, etwa: δεξιὸν ε⟨ἴ⟩σ⟨ι⟩θι (so Kaibel) ἃς δεῖ τινα (so auch Comparetti *Laminette orfiche* S. 6) πεφυλαγμένον usw. **B 21 (177, 12** Anm.**)** lies: März 1903. Neue Lesung bei Olivieri *Lamellae aureae Orphicae* (Bonn 1915) p. 22. Faksim. p. 28. **B 23 (178, 20)** zufügen: *Greek Papyri from Gurob edited by Gilbert Smyly* (*Cunningham Memoirs* n. 12. Dublin 1921). Mysterienpap. s. III ineuntis ante Chr., rechts fehlt ein großes Stück, z. T. Palimpsest nach Wilcken. In Kerns *Orphica* S. 101 n. 31. M. Tierney *Classic. Quart.* XVI (1922) 77.

. αστας . . ⟨ἵ⟩να εὕρῃι
ωμα . . . υνλεγε
διὰ τὴν τελετήν
ἕτεμον ποινὰς πατέ⟨ρων
σῶσόμ με Βριμὼ με
Δημήτηρ τε Ῥέα
Κούρητές τε ἔνοπλοι
ωμεν
ἵ⟩να ποιῶμεν ἱερὰ καλά
. νηι κριός τε τράγος τε
ἀπερίσια δῶρα
. ου καὶ ἐπὶ ποταμοῦ νομῶι
ανων τοῦ τράγου
τὰ δὲ λοιπὰ [[κρα]] κρέα ἐσθιέτω
βέβηλ⟩ος μὴ ἐφοράτω

λλου ἀναθεὶς εἰς τὸ ἀνηιρε
αλων εὐχή (vacat)
νον καὶ Εὐβουλέα καλῶ
. ας ευιηας κικλήσκω
τοὺς φίλους σὺ ἀπαυάνας
Δ⟩ήμητρος καὶ Παλλάδος ἡμῖν
βασι⟩λεῦ Ἰρικεπαῖγε σῶσόν με
Φάν⟩ητα· εἰς Διόνυσος σύμβολα
υρα θεὸς διὰ κόλπου
ν ἔπιον ὄνος βουκόλος
γιας σύνθεμα· ἄνω κάτω τοῖς
καὶ ὃ σοι ἐδόθη ἀνηλῶσαι
ε⟩ὶς τὸν κάλαθον ἐμβαλῖν
κ⟩ῶνος ῥόμβος ἀστράγαλοι
η ἔσοπτρος (vacat)

---

1 * 3 διὰ τὴν *: διοτοκιν las Sm. 4 πατέ⟨ρων (näml. der Titanen) ἔτεισα Tierney: πατέ⟨ρος Kern; näml. Kronos 5 etwa με⟨γάλη * 13 ⟨τὰς ὄρχεις λαμβ⟩άνων Sm.: τὴν καρδίαν λ. Tierney 14 λοιπὰ Sm.: ἀεργὰ las Wilcken κρα tilgte Sm.: vielleicht λείπακρα (= λίπακρα) κρέα (*Fleischstücke ohne die Extremitäten*)? Als Rest der ursprünglichen Schrift sieht κρα an Wilcken 15 erg. Sm. 17 Γά⟩λλων Tierney 19 εὐρήας (= εὐρείας) Wilcken 22 βασι⟩λεῦ * Ἰρικεπαῖγε (= Ἠρικεπαῖε) las Wilcken 23 *; ιτα las Sm. 24 υρα Wilcken: ηρα Sm.: εὖρον σωτ⟩ῆρα Tierney 27 καὶ ὃ las Wilcken: γδιο Sm. 29 die Spielsachen des Zagreus-Dionysos; vgl. Aen. Protr. 2, 17 (I 14, 10 St.); Kern *Orphica* S. 110 n. 34. Die zweite Kolumne gibt nur einzelne Wörter ohne Zusammenhang

MUSAIOS **67 (179, 1)** vgl. Kern *Orphica* 166—172 p. 50 f. **A 8 (180, 16)** zuzufügen:

9. Diodor. IV 25, 1 (Herakles) παρῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μετέσχε τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων, Μουσαίου τοῦ Ὀρφέως υἱοῦ τότε προεστηκότος τῆς τελετῆς.

10. Schol. in Dionys. Thrac. p. 183, 10 Hild. ἔνιοι δὲ Μουσαῖον εὑρετὴν (der Buchstaben) λέγουσι τὸν Μητίονος καὶ Στερόπης κατ' Ὀρφέα γενόμενον. Vgl. über M. als Erfinder des Hexameters 55 B 16 (II 66, 6).

B 12 (182, 18) Philippson *Herm.* 55 (1920) 266 stellt her κατὰ δὲ τὸν Εὔμολπ⟨ον ἢ τὸν ⟨συν⟩θέντα ⟨ταῦ⟩τα πο⟨ιητ⟩ήν. **B 19a (183, 25)** vgl. Pap. Berol. 44, 2 (*Berl. Klassikertexte* V 1, 8) ⟨Ὀρφεὺς⟩ ἔνθεος γενόμενος ⟨ἐποίησεν τοὺς ὕμνους⟩, οὓς ὀλίγα Μουσαῖος ἐπα⟨νορθώσας κατέγρ⟩αψεν.

EPIMENIDES **68 A 7 (188, 7)** Aus derselben Quelle Cic. de leg. II 11, 28 *nam illud uitiosum Athenis, quod Cylonio scelere expiato Epimenide Crete suadente fecerunt Contumeliae fanum et Impudentiae.* **B 1 (188, 30** Anm.) Gegen Neustadts Fixierung Pohlenz *N. Jahrb.* 32 (1916) I, 570[2]. **B 1 (188, 32)** J. Rendel Harris in der Vorrede zu M. D. Gibson *Horae Semiticae X: The Commentaries of 'Isho'dad of Merv* Vol. IV Cambr. 1913 p. XII ff. veröffentlicht 'Isho'dads Kommentar zu Paul. ad Tit. 1, 12 *This »In Him we live and move and have our being«; and this »as certain of one own sages have said, 'We are His offspring'«. Paul takes both of these from certain heathen poets. Now about this* »In Him we live« *because the Cretans said as truth about Zeus, that he was a lord; he was ripped up by a wild boar and buried; and behold! his grave is known among us: so therefore, Minos, son of Zeus, made a panegyric on behalf of his father, and he said in it: »The Cretans made a tomb for thee, O Holy and Lofty! liars! evil beasts and slow bellies; for thou art not dead for ever; thou art alive and risen; for in thee we live, and are moved and have our being; so therefore the blessed Paul took his sentence from Minos; for he took again »We are the offspring of God« from Aratus etc.* Harris leitet diese Faselei ernstlich aus einem 'Minos' betitelten Gedichte des Epimenides (s. die Lobonsche Erfindung II 185, 34) ab und übersetzt 4 Verse:

τύμβον ἐτεκτήναντο σέθεν, κύδιστε, μέγιστε,
Κρῆτες, ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί·
ἀλλὰ σύ γ' οὐ θνήσκεις· ἔστηκας γὰρ ζωὸς αἰεί·
ἐν γὰρ σοὶ ζῶμεν καὶ κινύμεθ' ἠδὲ καὶ ἐσμέν.

Über diese Verse, von denen 1—3 aus Kallimachos hymn. 1, 8 f. stammen, die umgebildet sind, aber griechisch besser zurückübersetzt werden könnten (vgl. H. Gressmann *Berl. philol. Woch.* 1913 Sp. 935 ff.), lohnt es nicht zu reden, da dieser orientalische Schwindel mit der glaubwürdigen Quellenangabe des Clemens und Hieronymus (a. O. S. 189, 1—9) streitet und an sich verdächtig ist. **B 7 (191, 4)** τὰς Ἁρπ⟨υίας θεὰς⟩ οὔσας Philippson.

HESIODOS **68a A 1 (194, 15)** Capelle *Gött. g. Anz.* 1914, 253: 'kann ebensogut auf die Ἔργα bezogen werden.' **B 1 (194, 25)** Capelle *Philol.*

71 (1912) 441 hält Ἀστρολογίη für den 'richtigen' Titel. Aber wie alt sind denn überhaupt diese Titel? Doch kaum älter als der alex. Katalog.

KLEOSTRATOS **70 (197, 4)** Über Kleostratos vermutet allerlei W. K. Fotheringham *Journ. of hell. Stud.* 39 (1919) p. 164 ff. Dagegen E. J. Webb ebenda 41 (1921) 70 ff. **A 3a (197, 14)** zufügen: CATALOGUS astron. ed. Maaß (Kießling u. Wilam. *Philol. Unters.* XII 121) Κλεόστρατος Τενέδιος. So Meineke: καλλίστρατος Hs. **B 1 (197, 25)** ⟨οὐρανῶι Ἀρκτοφύλαξ⟩ erg. Boll bei Breithaupt *De Parmenisco* p. 34. Vgl. Bethe *Rhein. Mus.* 55 (1910) 414.

B 3 (198, 3) lies: *hos autem haedos Cl. Tenedius dicitur primus inter sidera ostendisse.* Ebenda **4** Z. **5** *octaeteridam* und Z. **6** *sed hanc Cl. (alii* ist Verm. Jahns).

PHEREKYDES **71 A 1 § 116 (198, 14)** φύσεως καὶ ⟨γενέσεως⟩ θεῶν aus A 5 (200, 29) erg. H. Gomperz. **§ 119 (199, 21)** vgl. Wackernagel *Sprachl. Unters. z. Homer* 247 ff. **§ 119 (199, 23)** Nach ὀλυμπιάδα füge zu: (544—541).

A 2 (199, 34) H. Gomperz deutet den Namen Ἑπτάμυχος durch Vergleich mit Hipp. Περὶ ἑβδομάδων als das zwischen Himmel und Erde bestehende Fünfreich (πεντέμυχος = πεντέκοσμος γενεά 71 A 8 II 201, 20), dem Sterne, Sonne, Mond, Luft, Meer angehören. Sie bilden mit den beiden Endpunkten das Siebenreich der endlichen Welt, von dem die 3 ewigen Potenzen Zas, Chthonie, Kronos unterschieden werden. **A 8 (201, 18** Anm.) vgl. O. Hoffmann in Collitz *Gr. Dialektinschr.* IV. Bd. 4. Heft S. 877 n. 53.

A 8 (201, 20) lies: πολλὴν ἄλλην γενεὰν (Druckf.). **A 9 (201, 28)** Da die ζηλοτυπία τῶν γερόντων (nämlich der alten Philosophen) mißverstanden worden ist, bleibt dieser Satz besser weg, wie in den ersten Auflagen. **B 1a (202, 9)** 'Richtiger A 10 (201, 30)' Capelle a. O. 253. Doch s. Zeller-Lortzing *Gesch. d. gr. Phil.* I⁶ 108¹. **B 2 (203, 12)** Die Lücke füllt H. Gomperz teilweise mit B 2. 202, 17 aus: ⟨ἐπὶ δρυῖ ὑποπτέρωι κάλλιστα πάντα ποικίλλων *** βουλόμενος⟩ κτλ. Die δρῦς erklärt er vom Webebaum, auf dem das Gewand gewirkt wurde. ὑπόπτερος sei übertragen 'windschnell'. Der Webebaum (und Webestuhl) habe das Gewand an einem Tage fertiggestellt. Ich zweifle.

THEAGENES **72, 1a (205, 20)** lies: p. 164, 23 Hildeg.

AKUSILAOS **73 A 2 (206, 23)** ἀπὸ Κερκάδος πόλεως οὔσης Αὐλίδος πλησίον ist Mißverständnis. Κερκάδας ist Phratrienname von Argos. Vgl. W. Vollgraff *Bull. d. Corr. Hell.* 33 (1909) 184. **B 2 (207, 11)** ist so zu schreiben φησὶ γενέσθαι [αὐτὰρ ἔπειτα — φησί] ⟨καὶ⟩ μετὰ τὸ Χάος δύο τούτω [γενέσθαι]. Die Zitate aus Hesiod und Parmenides sind Randscholien, die Arist. Metaph. A 4 (984b 26—29) ausschreiben. Wilamowitz *Platon* II² 341 irrt, wenn er aus Arist. umgekehrt die Glosseme als echten Platon erweisen will. **B 8 (208, 4)** γέρων ἅλ⟨ιος νημερ⟩τής, ἀθάνα⟨τος Πρω⟩τεὺς erg. kaum richtig Schober *Rhein. Mus.* 70 (1915) 639. **B 8 (208, 7)** lies: Ἀκουσί⟨λαος⟩· Τι⟩θωνὸν μὲν ⟨ἀθά⟩νατον ⟨εἶναι γε⟩ρόντιον καὶ ⟨Ὅμηρος⟩ ἐν τοῖς ⟨ἀναφερο⟩μένοις ε⟨ἰς αὐτόν⟩, τῶν θηλειῶ⟨ν δὲ θεῶν⟩ τὰς μὲν τε⟨λείας⟩ εἰσάγουσιν, ⟨τὰς δὲ⟩ παρθένους ⟨καὶ⟩ ἀγάμους, τ⟨ὰς δὲ⟩ πρεσβυτέρας ⟨καὶ⟩ ὑπ⟨εροχω⟩τέ⟨ρας γα-⟩ | 32c S. 5 | μετάς, ⟨τινὰς δὲ νε⟩ωτέρας ὡς ⟨Ἄρτε⟩μιν καὶ Ἀθηνᾶν καὶ Εἰρήνην ⟨καὶ Δί-⟩κην. Erg. von Buecheler (*Kleine Schrift.* I 582), Gomperz, Philippson (*Herm.* 55, 265) und *. **B 9a**

(208, 11 ff.) zuzufügen: — — 60, 16 p. 32 G. (nach Philippson *Herm.* 55, 255) τ⟨ὸν δ' Οὐρα⟩νὸν Ἀ⟨κο⟩υσίλαος δείσαντα τοὺς ⟨Ἑκατ⟩όνχειρας μὴ ⟨περιγένω⟩νται, ταρτα⟨ρῶσαι⟩, διότι τοι⟨ούτους εἶ⟩δε. Lies τοι|⟨αὐτ' εἶ⟩δε τούτους ⟨ἀδικήσαντας⟩ *.

B 9b — — 46a S. 18, 8 G. ⟨π⟩ερὶ δὲ ⟨. . . . . Ἀ⟩κουσείλαος βραχ]έως καὶ ⟨ὡσαύτως Ὄ⟩μηρος ⟨περὶ τῶν γιγά⟩ντων ⟨μεμνημόνευ⟩κεν (so Philippson a. O. 270). **B 9c** — — 34c S. 7, 1 G. ὁ Ἀκουσίλα⟨ος δὲ τ⟩ὸν Ἡρακλέα ⟨πυρὶ τ⟩ετελευτη⟨κέν⟩αι (Philippson a. O. 270). **B 40 (212, 17)** zuzufügen: **40a** Pap. Oxyrhynch. 1611, fr. 1, 38—85 (s. II vor Chr.) *Oxyrh. Pap.* ed. Grenfell & Hunt vol. XIII p. 133 f. Exzerpte aus dem Buche eines alexandrinischen Lytikos. Vgl. P. Maas *Sokrates* VII (1919) 191; L. Deubner *Bemerk. z. lit. Pap. aus Oxyrh.* (*Heidelb. Sitz.-Ber. ph.-h. Kl.* 1919 n. 17).

⟨ὅ⟩τι τὸ παρὰ Θεοφράστωι
λεγόμενον ἐν τῶι δευ-
τέρωι περὶ βασιλείας
περὶ τοῦ Καινέως δό-
ρατος τοῦτο ⟨καὶ οὗτός
ἐστιν ὡς ἀληθῶς ὁ τῶι
σκήπτρωι βασιλεύων,
ο⟨ὐ⟩ τῶι δόρατι, καθάπερ
ὁ Καινεύς· ἄξιον γὰρ
κρα⟩τεῖν ὁ Καινεὺς τῶι
δόρ⟩ατι, ἀλλ' οὐχὶ τῶι σκή-
π⟩τρωι, καθάπ⟨ερ οἱ ἐν θρ⟩ό-
νω⟩ι βασιλεῖς, ⟨ἡγεῖτο⟩, οὐ
μὴν⟩ ἐδύνατο᾽ π⟨ρὸς⟩ τῆς
ὑπ' Ἀ⟩κουσιλάου ⟨τοῦ⟩ Ἀρ-
γείου καταλ⟨εγομένης
ἱστορίας ἀπολῦσα⟨ι δεῖ·
λέγει γὰρ περὶ Καινέα
P
X οὕτως· Καινῆι δὲ τῆι
Ἐλάτου μίσγεται Ποσι-
δῶν· ἔπειτα (οὐ γὰρ ἦν
αὐτ⟨ῆ⟩ι ⟨ἕπ⟩ερον παῖδας τεκεῖν
οὔτ' ἐξ ἐ-
κείνου οὔτ' ἐξ ἄλλου οὐ-
δενὸς) ποιεῖ αὐτὸν Πο-
σε⟨ι⟩δέων ἄνδρα ἄτρω-
το⟩ν ἰσχὺν ἔχοντα ⟨με⟩γί-
σ⟩τ⟨η⟩ν τῶν ἀνθρώπων
τῶν τότε· καὶ ὅτε τις αὐ-
τὸν κεντοίη σιδήρωι
ἢ χαλκῶι, ἡλίσκετο μά-
λιστα χρημάτων· καὶ
γίγνεται βασιλεὺς οὗ-
τος Λαπιθέων καὶ τοῖς
Κενταύροις πολεμέε-
σκε, ἔπειτα στήσας ἀκόν-
⟨τιον ἐν ἀγορῆι θεὸν⟩
⟨ἐκέλευεν ἀριθμεῖν· θεοῖ-⟩
σι δ' οὐκ ἦε⟨ν ἀρεστόν, καὶ
Ζεὺς ἰδὼν αὐτ⟨ὸν τα⟩ῦτα
ποιοῦντα ἀπειλεῖ, καὶ
ἐφορμᾶι τοὺς Κενταύρους,
κἀκεῖνοι αὐτὸν κατα-
κόπτουσιν ὄρ⟨θ⟩ιον κατὰ
γῆς καὶ ἄνωθεν πέτρην
ἐπιτιθεῖσιν σῆμα· καὶ
ἀποθνήισκει.᾽ τοῦτ' ἔστιν
γὰρ ἴσως τ⟨ὸ⟩ τῶι δόρατι ἄρ-
χειν τὸν Καινέα.

---

1 ⟨ὅ⟩τι und die meisten Ergänzungen rühren von H. und G. her. Die Konstruktion 38—54 erklärte Boll bei Deubner 12 erg. * 13 ἡγεῖτο Boll 14 μὴν ders. 17 δεῖ ders. 19 Das Χρήσιμον des Schreibers bemerkt das Zitat 22 autoisierον Pap.: αὐτῆι πρὸς (oder ἐς) ἕρον Maas: ἕπερον, was dem σιερον näher liegt, nach Analogie von ἐπίμερον (Archilochus u. a.) verm. * τεκέν out übergeschrieben über ein falsches τ. Der Akzent über ε ist wohl ein Iota, das τεκεν korrigiert 31 χρημάτων: ionische Fülle = μάλιστα πάντων (Boll) 34 Κενταύροισι erwartet man 36. 37 Boll. aus Schol. Ven. A zu Hom. A 264 43 ορειον Pap. 47 τὸ] τι Pap.

SIEBEN WEISE **73ª 3 (214, 15** Anm.) vgl. jetzt * *Delphicorum praeceptorum titulus Miletopolitanus* in Dittenberger *Sylloge inscr. gr.* III³ n. 1268. **3 $\overline{\alpha}$ 18. 19 (215, 6)** vgl. Gnomolog. Flor. (*Papiri Greci e latini* II p. 16) col. III 33—37. **3 $\overline{\sigma}$ 8 (216, 2)** vgl. Gnomolog. Flor. a. O. col. V 48 (p. 17).

PROTAGORAS **74 A 1 § 52 (219, 26)** μέρη χρόνου faßt Gunning *De sophistis Graeciae praeceptoribus* Amsterd. 1914 nicht auf als grammatische Unterscheidung der Tempora verbi, sondern als Stundenplan des Unterrichtes (*series lectionum*)! **§ 53 (219, 34** Anm.) lies Ἀρτεμίδωρος. **(220, 1)** Die Fabel, Protagoras sei φορμοφόρος gewesen, habe ein Kissen zum Holztragen und ein geschicktes Zusammenbinden von Holzscheiten erfunden, geht vielleicht auf Vergleiche seiner Schriften zurück, an denen er den Begriff der τέχνη klar machte. Die damalige Sitte, mit den Beispielen des Handwerks abstrakte Begriffe zu verdeutlichen, zeigen (außer Sokrates) Hippocr. de victu [I 108, 26 ff.] und die Διαλέξεις [II 343, 24 ff.] Crönert vergleicht zu der Stelle Philodem. Rhet. I 43 (col. 19, 2) καταχρώμεθα δὲ πολλάκις ἐν τῆι συνηθείαι τῶι τῆς τέχνης ὀνόματι, καθάπερ καὶ ξύλα συνδεῖν ἐνίοτε καὶ βαστάζειν καὶ πονηρεύεσθαι τεχνικῶς λέγομεν. Ähnlich 59 (col. 30, 30), 74 (col. 41, 19). Die Begegnung des ἀχθοφόρος Protagoras mit Demokrit hat Gell. V 3 in seiner Weise romanhaft ausgestaltet. **A 14 (223, 30)** vgl. Heinr. Maier *Sokrates* 208³. **A 21ª (225, 29)** ἀληθεῖς] ἔξεις verm. Diès *Rev. d. philol.* 37 (1913) 67. **B 1 (228,** 8 Anm.) füge zu: Usener *Kl. Schrift.* I 148; Radermacher *Rhein. Mus.* 53 (1898) 501⁴. **B 3 (229, 17)** vgl. Gunning *De sophistis Graeciae praeceptoribus* Diss. Amstelod. 1915 p. 92 ff. **B 4 (230, 1)** vgl. Wilamowitz *Berl. Sitz.-Ber.* 1911, 758 ff. Dagegen E. Hoffmann *Berl. Philolog. Jahresber.* 39 (1913) 245. **B 5 (230, 4 ff.)** vgl. H. Gomperz *Soph. u. Rhet.* S. 131²⁸⁵; 181³⁶⁷. **B 6 (230, 16)** Nach 1, 12 füge zu: (II 268, 25). **B 9 (232, 9)** ἐρρωμένως] Nauck *Mél. gr.-rom.* IV 229 εὐσχημόνως unrichtig. **C 1 (232, 27)** Über die Berührungen mit Demokrit (s. oben S. VIII, 41) vgl. Norden *Agnostos Theos* S. 399; Guil. Meyer *Laudes inopiae* (Gott. 1915) 29. **C 3 (234, 21 ff.)** vgl. E. Fränkel Kuhns *Zeitschr. f. vergl. Sprachf.* 43, 211.

GORGIAS **76 (235)** Über Gorgias vgl. Pohlenz *Die Anfänge der gr. Poetik* (*Nachr. d. G. Ges. d. Wiss.* 1920, 142 ff.). **A 10 (239, 5)** Für Meinekes Konjektur ἐντέρου läßt sich M. Antonin. 6, 13 ἐντερίου (= *pudendi*) anführen. **(239, 6)** l. 12. **A 13 (239, 11)** l. ῥητόρων. **A 28 (241, 27)** vgl. Mutschmann *Herm.* 53 (1918) 440. **A 19 (240, 19** Anm., Z. 3 v. u.) lies: zugeführt. **A 35 (242, 26)** zuzufügen: PHILOSTR. ep. 73 (II 257, 2 ed. Teubn.) Γοργίου δὲ θαυμασταὶ ἦσαν ἄριστοί τε καὶ πλεῖστοι· πρῶτον μὲν οἱ κατὰ Θετταλίαν Ἕλληνες, παρ' οἷς τὸ ῥητορεύειν γοργιάζειν ἐπωνυμίαν ἔσχεν, εἶτα τὸ ξύμπαν Ἑλληνικόν, ἐν οἷς Ὀλυμπίασι διελέχθη κατὰ τῶν βαρβάρων ἀπὸ τῆς τοῦ νεὼ βαλβῖδος. λέγεται δὲ καὶ Ἀσπασία ἡ Μιλησία τὴν τοῦ Περικλέους γλῶτταν κατὰ τὸν Γοργίαν θῆξαι, Κριτίας δὲ καὶ Θουκυδίδης οὐκ ἀγνοοῦνται τὸ μεγαλιώνυμον καὶ τὴν ὀφρὺν παρ' αὐτοῦ κεκτημένοι, μεταποιοῦντες δὲ αὐτὸ ἐς τὸ οἰκεῖον ὁ μὲν ὑπ' εὐγλωττίας, ὁ δὲ ὑπὸ ῥώμης· καὶ Αἰσχίνης δὲ ὁ ἀπὸ τοῦ Σωκράτους, ὑπὲρ

οὖ πρώην ἐσπούδαζες (Iulia ist angeredet), ὡς οὐκ ἀφανῶς τοὺς διαλόγους κολάζοντος, οὐκ ὤκνει γοργιάζειν ἐν τῶι περὶ τῆς Θαργηλίας λόγωι· φησὶ γάρ που ὧδε (fr. 22 Dittmar; vgl. Münscher *Philol. Suppl.* X 536)· 'Θαργηλία Μιλησία ἐλθοῦσα εἰς Θετταλίαν ξυνῆν Ἀντιόχωι Θετταλῶι βασιλεύοντι πάντων Θεττα-
5 λῶν.' αἱ δὲ ἀποστάσεις αἵ τε προσβολαὶ τῶν λόγων Γοργίου ἐπεχωρίαζον πολλαχοῦ μὲν μάλιστα δὲ ἐν τῶι τῶν ἐποποιῶν κύκλωι. **B 4 (246, 28)** χρημάτων empfiehlt auch Wilamowitz *Platon* II² 146¹. **B 5ª (247, 17 ff.)** Die Madr. Hs. hat 17 γελοιώδη, 18 ἀναιδῆ, 19 ἐνθυμήματι, 22 statt λέξεως falsch ζωῆς. Vgl. Rabe *Rhein. Mus.* 1909, 555. **B 6 (247, 29 ff.)** Planudes hat aus Syrian
10 und zwar nicht aus der bei Rabe (*Syr. in Herm.* I 90, 12 ff.) abgedruckten Epitome des V (Marc. 433) und S (= Messan. S. Salv. 118, beide s. XI), sondern aus dem Pariser Corpus rhet. (1983. 2977, beide s. XI) geschöpft. Am Text ändert sich nichts. τοῦτον (248, 12) steht in den Parisini. Statt ⟨μὲν⟩ (248, 27) gibt Syr. VS δὲ, wohl richtig. Syrian schließt 91, 16 Rab. σεμνὰς γὰρ ἐνταῦθα
15 συμφορήσας λέξεις ὁ Γ. ἐννοίας ἐπιπολαιοτέρας ἐξαγγέλλει τοῖς τε παρίσοις καὶ ὁμοιοτελεύτοις καλλωπίζων διόλου προσκόρως τὸν λόγον. **B 7 (248, 31** Anm.) füge zu: Pohlenz *Aus Platos Werdezeit* S. 301². 392 vermutet als Entstehungszeit 392; F. Dümmler *Academica* S. 23 391. **B 11 (249** Anm. Z. **4** v. u.) Wilamowitz *Platon* II² 118 gibt jetzt die Möglichkeit der Echtheit zu. Vgl.
20 Pohlenz *Nachr. d. Gött. Ges. d. W.* 1920, 166. Er setzt die Rede vor die Troades. **B 11 (249, 23)** Nach σοφία fügt H. Schoene zu: ⟨ἔργωι δὲ καιρός⟩. **B 11 § 2 (250, 6)** ποιητῶν ⟨πύστις ἥ τε τῶν⟩ ἀκουσάντων πίστις Immisch *Wochenschr. f. kl. Ph.* 1913 Sp. 512. ποιητῶν φάτις ⟨ἥ τε τῶν⟩ ἀκουσάντων Capelle a. O. 256. ἀκουσάντων sucht Diès *Rev. d. philol.* 37 (1913) 193 ff.
25 durch Erinnerung an Stesichoros Palinodie zu erklären. ἀκμασάντων vermutet Radermacher. **B 11 § 8 (251, 24)** ἀφανεστάτωι ⟨σχήματι⟩ Radermacher. **B 11 § 10 (252, 9)** Nach εὕρηνται erg. Pohlenz *Aus Platos Werdezeit* 40 ⟨ὧν ἡ μὲν φαρμάκοις ἐνεργάζεται μεταβολάς, αἵ εἰσι σώματος ἀρρωστήματα καὶ σαρκὸς νοσήματα, ἡ δὲ λόγοις ἐμποιεῖ καινὰς διανοίας⟩ αἵ εἰσι κτλ. **B 11**
30 **§ 12 (252, 18)** Die heillos verderbte Stelle ist neuerdings verschieden behandelt worden. Radermacher brieflich: τίς οὖν αἰτία κωλύει ⟨εἰ⟩ καὶ τὴν Ἑλένην ὁ μῦθος ἔθελγεν ὁμοίως ἄκουσαν ὥσπερ εἰ ληστήρων βίαι ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἔξιν μὲν οὐδαμῶς ἔοικεν ἀνάγκηι, τὴν δὲ δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχει. Pohlenz *Nachr. d. G. G. d. W.* 1920, 167² τίς οὖν αἰτία κωλύει καὶ τὴν
35 Ἑλένην ⟨εἰ διὰ λόγων ἐπωιδὰς ὁ πείσας ἐπιστά⟩μενος ἦλθεν ὁμοίως ἀκολουθεῖν ἄκουσαν ὥσπερ εἰ βιατήρων βίαι ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ⟨ὄνομα δοκεῖ μὲν νοεῖν ὅτι τῶι πεισθέντι πράσσειν⟩ ἐξὴν οὐδενὸς ⟨ἀναγκάσαντος⟩· καίτοι εἰ ἀνάγκηι ⟨λέγεται πράσσειν ὁ ἄκων ἑτέρωι⟩ εἴξας, ἔξει μὲν ὄνομα ⟨διάφορον ἡ πειθώ⟩, τὴν δὲ δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχει. Süß *Ethos* (Leipz. 1910) 53 τίς οὖν αἰτία κωλύει τὴν
40 Ἑλένην (sc. περιβάλλειν); Ὑμέναιος ἦλθεν ὁμοίως ⟨ὡς⟩ ἄνουν νέαν οὖσαν ὥσπερεὶ βίαι θηρίον, βίαι ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἐνῆν· ἡ δ' ἐνοῦσα πειθὼ ἀνάγκης εἶδος ἔχει μὲν οὔ, τὴν δὲ δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχει. Diès brieflich, *corrigeant la lecture proposée Rev. de Philol.* 37 (1913) 192 ff.: τίς οὖν αἰτία κωλύει καὶ τὴν Ἑλένην ὑ⟨πὸ τῆς τοῦ λόγου δυ⟩νάμεως ἐλθεῖν ὁμοίως ἂν συναινοῦσαν ὥσπερ εἰ
45 διὰ ⟨θελκ⟩τήριον βίαι ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἔξει ὄνειδος· καίτοι ἦι

ἀνάγκη, ὄνειδος ἕξει μὲν οὔ, τ. δ. δ. κτλ. **B 11 § 13 (253, 5)** μαθεῖν ⟨ὁρῶντα⟩ πρῶτον Diès a. O. 205. **B 11 § 19 (254, 21)** θεός, θεῶν θείαν δύναμιν πῶς ἂν ὁ ἥσσων εἴη τούτων (nach X) κτλ. Sophie Melikoff (mündlich). **B 11ª (255, 12)** Über zweifelhafte Anklänge in der Palamedesrede des Alkidamas s. Auer *De Alcidamantis declamatione* (Münster 1913) S. 51 f. **§ 22 (260, 11)** φράσον τοὺς τρόπους Radermacher *Rhein. Mus.* 69 (1914) 88, der durch Vergleichung von Arist. Frösch. 918 f. Prodikos als Quelle erschließt. **§ 26 (261, 16)** κακὰ προχείρων ⟨ὄν⟩των ἀγαθῶν Radermacher. **B 24 (266, 3)** Pohlenz *Nachr. d. G. G. d. W.* 1920, 142 ff. erschließt hieraus eine von Aristophanes benutzte Schrift des Gorgias σύγκρισις Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου. Kühn! **B 30 (266, 28)** zuzufügen: **B 31** Sopater Rhet. gr. VIII 23 W. Γ. μύδρον εἶναι λέγων τὸν ἥλιον. Die Verwechslung mit Anaxagoras (46 A 19) liegt nahe. Doch ist nicht ausgeschlossen, daß sich G. wie Eurip. und Kritias die Anaxagoreische Erklärung angeeignet hatte. Vgl. Zeller-Nestle I^6 1374^5. Der Ausdruck μύδρος διάπυρος ist im Ionischen üblich. Vgl. Hippocr. d. mul. II 134 (VIII 302 L.).

PRODIKOS **77 A 4ᵇ (268, 3** Anm.) Gegen Cobet Dittmar *Aeschines* (Wilamowitz *Phil. Unters.* 21) 189 ff. **A 13 (269, 1)** vgl. Herm. Mayer *Prod. v. Keos und die Anfänge der Synonymik bei d. Gr.* Paderb. 1913. **A 13 ff. (269, 1 ff.)** vgl. Radermacher *Rhein. Mus.* 69 (1914) 87 ff. **B 1 (270, 21)** vgl. Alpers *Hercules in bivio* (Gött. 1912) p. 12. **B 1 (271, 2)** zuzufügen: Protag. 340 D. Vgl. Nestle *Berl. philol. W.* 1916, 415. **B 2 (271, 23** Anm.) ἔπηι auch Radermacher *Rhein. Mus.* 48 (1893) 624. **B 2, 28 (272, 25)** lies τούς τε. **B 4 (274, 24)** W. Nestle *D. Lit.-Z.* 1917 Sp. 88 möchte nach Menandros (Rhet. III 346, 17 Spengel) τὸ τῆς Πενίας (sc. ἐγκώμιον) Πρωτέως τοῦ κυνὸς dem Prodikos eine Schrift Ἐγκώμιον πενίας Προδίκου τοῦ Κείου zuschreiben, die Aristophanes im Plutos benutzt hätte. Vgl. W. Meyer *Laudes inopiae* (Gött. Diss. 1915) 15.

THRASYMACHOS **78 A 9 (277, 30)** Vor Cic. ist 9. ausgefallen. **B 1 (279, 20)** καρτερώτατος schützt Radermacher mit Plato Phaedo 77 A. **B 5 (281, 11)** die Ἕλεοι des Th. hält Ed. Schwartz *De Thrasymacho* (Rostock 1892) für eine theoretisch eingeleitete Sammlung von ἐπίλογοι, die das Mitleid anregen sollten. **B 6 (281, 13)** Über den Rhythmus vgl. Norden *Kunstpr.* 43.

HIPPIAS **79 A 2 (282, 19)** γενέσθαι nach 9 (283, 40) P. Friedländer. **A 11 (284, 9)** Capelle *Philol.* 71 (1912) 436 verweist auf Plato Prot. 315 C; 318 E. **A 16 (285, 22)** zuzufügen: Ammian. Marcell. 16, 5, 8 *si itaque uerum est quod scriptores uarii memorant, Cyrum regem et Simonidem lyricum et Hippiam Eleum sophistarum acerrimum ideo ualuisse memoria, quod epotis quibusdam remediis id impetrarunt* ... Vgl. A 5^a. 11. 12. **A 4 (286, 14)** Das Fragment faßt Dittmar *Aeschines* S. 30 Anm. 108 als gekürztes Referat über die Thargeliaerzählung bei Aeschines (Aspasia) auf. Ähnlich Wilamowitz *Platon* II^2 25. Dem widerspricht ἔστιν. Der transitive Gebrauch von

στρατηγεῖν ist hier wohl deshalb angewandt, weil der Genitiv (πόλεων) einen falschen Sinn gäbe. Polybios sagt in diesem Sinne καταστρατηγεῖν τινα. Ähnlich ist κρατεῖν τινὸς und τινά nuanciert. **A 18 (287, 27** Anm.) Nestle und Aly *Volksmärchen bei Herodot* 291 nehmen Entlehnung aus Hippias an. **B 21 (288, 6** Anm.) zuzufügen: Heiberg bei Gercke-Norden *Einl. in d. Altertumsw.* I² 416.

ANTIPHON **80 A 2 (289, 23)** διεστηκόσι Blaß. **A 6 (291, 17)** Bignone *Stud. stil. su Antifonte* (*Rendic. d. Ist. Lombardo* 52 fasc. 16—18 [1919] p. 34) vermutet, daß die von Plato Phileb. p. 43 d erwähnte Theorie ὡς ἥδιστον πάντων ἐστὶν ἀλύπως διατελεῖν τὸν βίον von A. herrühre. **B 1 (292, 6)** Nach Ἀληθείας: ἐν ὧι λέγει που τάδε· ὁ νοῦς εἷς· ἕν τε οὐδὲν ⟨ἄλλο⟩ αὐτῶν κτλ. A. Diès (Angers) brieflich. Bignone *Studi* a. O. p. 26 liest οὕτω λέγων· ‘⟨αὐ⟩τοῦ τάδε γνώσει· »ἕν τε οὐδὲν αὐτῶι οὔτε ὧι κτλ. αὐτοῦ soll Protagoras sein, der die Einheit und Unteilbarkeit leugnete, die A. gegen ihn verteidigte. **B 10 (293, 26** Anm.) Nach θεός: So nach Ruhnken, Sauppe, Wilamowitz *Herakl.* II 277, Norden *Agnost. Theos* 13 f., dagegen F. Dümmler *Kl. Schr.* I 177[1]: »*es kann auch auf die Welt gehen; in diesem Falle polemisch gegen den halbaußerweltlichen* νοῦς *des Anaxagoras*«. Anders wieder A. Diès: »Je regarde le fr. 10 comme une suite logique du fr. 1 (s. oben). C'est le νοῦς qui est sujet. Je crois que fr. 1 et fr. 10 paraphrasent la pensée exprimée au fr. 12 d'Anaxagore (I 404, 6). Anaxagore (12) νοῦς δέ ἐστιν ἄπειρον καὶ αὐτοκρατές, καὶ μέμεικται οὐδενὶ χρήματι, Antiphon (10) ἄπειρος καὶ ἀδέητος ... διὰ τοῦτο οὐδενὸς δεῖται οὐδὲ προσδέχεται οὐδενός τι, Anax. (12) μόνος αὐτὸς ἐπ' ἐωυτοῦ ἐστιν Antiph. (1) ὁ νοῦς εἷς ἕν τε οὐδὲν ⟨ἄλλο⟩ κτλ. Plusieurs traits rappellent nettement Anaxagore, p. e. 46 A 38 (I 383, 21) = 80 B 13 (II 294, 15); 46 B 4 (I 401, 10) = 80 B 24 (II 296, 15); 46 B 12 (405, 4 f.) = 80 B 23 (II 296, 13).«

B 13 (294, 5) vgl. Rudio *Simplicius' Ber. über die Quadraturen des Antiphon und Hippokrates.* Leipzig 1907. **B 24[a] (296, 18)** διαθέσει] vgl. B 63 (304, 3).

B 32 (297, 15) Bignone *Studi* a. O. p. 29 hält die Ergänzungen für überflüssig, indem er die Theorie des Hipp. de victu I 4 heranzieht und παραλυκίσαν mit dem Corr. Voss. verbessert. Beides überzeugt nicht.

B 44 (298, 13) Hier ist das ganze Fragment über den Νόμος nachzutragen: Oxyrh. Pap. XI n. 1364 ed. H(unt). Vgl. * *Berl. Sitz.-Ber.* 1916, 931; *Intern. Monatsschr.* XI (1916) 81 ff.; v. Arnim, *Gerechtigkeit* usw. Festschr. der Univ. Frankfurt, 25. Okt. 1916; B. Brugi, *Rend. d. Acc. d. Lincei* 25 p. 3 ff.; E. Bignone, *Nuova Riv. stor.* I fasc. 3 (1917); A. Croiset, *Rev. d. Ét. gr.* 30 (1917) 1 ff.; Bignone, *Rendic. R. Ist. Lombard.* 52 (1919) fasc. 13—15 p. 564 ff. (Übersetzung des fr.); *Studi stilistici su A.* Ebenda fasc. 16—18 p. 1 ff.; H. Schmidt, *Gött. g. Anz.* 1918, 95 ff.; v. Wilamowitz, *Platon* I² 84 ff. — Im Gegensatz zu der das Verständnis oft hindernden Interpunktion des Papyrus ist hier die übliche moderne eingesetzt.

Fragment A.

Col. 1 (1—33 Hunt).

. . . . . .⟩θ̣ου
. . . . . .⟩η
. . . . . .⟩μ̣ε
. . . . . .⟩ν̣ευ
. . . . . .⟩μ̣ι
. . .⟩ δικαιοσύνη
οὖ⟩ν τὰ τῆς πό-
λεω⟩ς νόμιμα,
ἐν⟩ ἧι ἂν πολι-
τεύηταί τις, μὴ
παρ⟩αβαίνειν.
χρῶιτ᾽ ἂν οὖν
ἄνθρωπος μά-
λιστα[θ̣] ἑαυτῶι
ξυμφερόντως
δικαιοσύνηι, εἰ
μετὰ μὲν μαρ-
τύρων τοὺς νό-
μους μεγά⟨λ⟩ους
ἄγοι, μονούμε-
νος δὲ μαρτύ-
ρων τὰ τῆς φύ-
σεως· τὰ μὲν γὰρ
τῶν νόμων
ἐπίθ⟩ετα, τὰ δὲ
τῆς φύσεως ἀ-
ναγκαῖα. καὶ τὰ
μὲν τῶν νό-
μων ὁμολογη-
θέντα οὐ φύν-
τ᾽ ἐστί⟩ν· τὰ δὲ
τῆς φύσ⟩εως φύν-
τα οὐχ⟩ ὁμολογη-

Col. 2 (34—66 H.).

θέντα [ο⟩υχ⟨ο⟩
μολογηθεν
τα]. τὰ οὖν νό-
μιμα παραβαίνων
εἰὰν λάθηι τοὺς
ὁμολογήσαντας,
καὶ αἰσχύνης
καὶ ζημίας ἀ-
πήλλακται· μὴ
λαθὼν δ᾽ οὔ· τῶν
δὲ τῆι φύσει ξυμ-
φύτων ἐάν τι
παρὰ τὸ δυνατὸν
βιάζηται, ἐάν
τε πάντας ἀν-
θρώπους λάθηι,
οὐδὲν ἔλαττον
τὸ κακόν, ἐάν τε
πάντες ἴδωσιν,
οὐδὲν μεῖζον·
οὐ γὰρ διὰ δόξαν
βλάπτεται, ἀλλὰ
δι᾽ ἀλήθειαν· ἔστι
δὲ πάν⟨τως⟩ τῶνδε ἕνε-
κα τούτων ἡ σκέ-
ψις, ὅτι τὰ πολλὰ
τῶν κατὰ νό-
μον δικαίων
πολεμίως τῇ
φύσει κεῖται· νε-
νομοθέτηται
γὰρ ἐπί τε τοῖς ὀ-
φθαλμ[ι]οῖς, ἃ δεῖ

A 1, 7 erg. * Die von Antiphon bekämpfte Definition gibt Xenoph. Mem. IV 4, 12 dem Sokrates im Gespräch mit Hippias 20 vgl. Harpocr. ἄγει: Ἀντιφῶν δ᾽ ἐν τῶι Περὶ ἀληθείας [*Vors.* 80 B 44. II 298, 12] φησί ʽτοὺς νόμους μεγάλους ἄγοι᾽ ἀντὶ τοῦ ἡγοῖτο

A 2, 1—3 οὐχ- τα tilgt P 5 ἧ^{ι}αν^{λ}αθηιτους (so!) P: εἰὰν verb. Wilamowitz 12 τι H: τε P 16 λαθηι P²: ληθηι P¹ 24 δε τωνδεενε P¹: δε ^{παν}τωνδ̣έενε P²: erg. *: ⟨ἐπὶ⟩ πᾶν H. Schoene: τῶνδε tilgt H. Schmidt

Col. 3 (67—99 H.).

αὐτοὺς ὁρᾶν καὶ
ἃ οὐ δεῖ· καὶ ἐπὶ
τοῖς ὠσίν, ἃ δεῖ αὐ-
τὰ ἀκούειν καὶ
ἃ οὐ δεῖ· καὶ ἐπὶ τῇι
γλώττηι, ἅ τε
δεῖ αὐτὴν λέγειν
καὶ ἃ οὐ δεῖ· καὶ ἐ-
πὶ ταῖς χερσίν,
ἅ τε δεῖ αὐτὰς δρᾶν
καὶ ἃ οὐ δεῖ· καὶ
ἐπὶ τοῖς ποσίν, ἐ-
φ᾽ ἅ τε δεῖ αὐτοὺς
ἰέναι καὶ ἐφ᾽ ἃ οὐ
δεῖ· καὶ ἐπὶ τῶι νῶι,
ὧν τε δεῖ αὐτὸν
ἐπιθυμεῖν καὶ
ὧν μή. ⟨οὐ μὲ⟩ν οὖν
οὐδὲν τῆι φύσει
φιλιώτερα οὐδ᾽ οἰ-
κειότερα, ἀφ᾽ ὧν
οἱ νόμοι ἀποτρέ-
πουσι τοὺς ἀν⟨θ⟩ρώπ⟨ους⟩
ἢ ἐφ᾽ ἃ ⟨προ⟩τρέ-
πουσιν⟨·⟩ τ⟨ὸ δ᾽ αὖ
ζῆν ἐστι τῆς φύ-
σεως καὶ τὸ ἀπο-
θανεῖν, καὶ τὸ
μὲν ζῆν αὐτοῖς
ἐστιν ἀπὸ τῶν
ξυμφερόντων,
τὸ δὲ ἀποθανεῖν
ἀπὸ τῶν μὴ ξυμ-

Col. 4 (100—131 H.).

φερόντων· τὰ
δὲ ξυμφέροντα
τὰ μὲν ὑπὸ τῶν
νόμων κεί-
μενα δεσμὰ
τῆς φύσεώς ἐστι,
τὰ δ᾽ ὑπὸ τῆς φύ-
σεως ἐλεύθερα· οὔ-
κουν τὰ ἀλγύ-
νο[υ]ντα ὀρθῶι γε λό-
γωι ὀνίνησιν τὴν
φύσιν μᾶλλον
ἢ τὰ εὐφραίνον-
τα· οὔκουν ἂν οὐ-
δὲ ξυμφέρον-
τ᾽ εἴη τὰ λυποῦντα
μᾶλλον ἢ τὰ ἥ-
δοντ⟨α·⟩ τὰ γὰρ τῶι
ἀληθεῖ ξυμφέ-
ροντα οὐ βλά-
πτειν δεῖ, ἀλλ᾽ ὠ-
φελεῖν· τὰ τοίνυν
τῆι φύσει ξυμ-
φέροντα τούτ⟨ων
25. 26 fehlen
. . . . . .⟩ο̣τια⟨ . .
. . . . . .⟩απ⟨. . .
. . . . . .⟩α̣̈να⟨ . .
. . . . . .⟩καὶ οι⟨ . .
. . . . . .⟩ν̣ται· κα⟨ὶ
οἵτινε⟩ς ἂν πα-

A 3, 2 ουδεις P 18 ⟨οὐ μὲ⟩ν οὖν *: ⟨οὐ⟩κ οὖν Wil.: ⟨ἔστι⟩ν οὖν H 23 überschießende Zeile. Schrieb P¹ etwa ανδρας? 24 ἢ will H. Gomperz vor ἀφ᾽ ὧν (21) versetzen: *das, was die Gesetze den Menschen gebieten, ist der Natur nicht im geringsten genehmer oder verwandter als das, was sie ihnen verbieten* ⟨προ⟩τρέπουσιν H: ⟨ἐπι⟩τρέπουσιν H. Schoene; doch vgl. Xen. Mem. I 1, 4; 4, 1 25 τ⟨ὸ δ᾽ αὖ *: τ⟨ὸ γὰρ H: π⟨άλιν τὸ (oder εἶτα dgl.) Wil.

A 4, 3 ὑπὸ H not.: ἀπὸ P 4 κει zu kurz; κεκ⟨ρι- v. Arnim; κεκ⟨ελευσ-? * 9. 10 αλγυνουντο P¹: o in α verb. P²: υ strich H 10 γε H: τε (übergeschr.) P 24 τοῦτ⟨ο ἔχει ἴδιον Regenbogen: τοῦτ⟨ο ποιεῖ Arnim 25—27 ⟨ἀπὸ τῆς φύσεως· | ὁ δὲ νόμος ἐπι|τρέπει⟩ ὅτι κτλ. Regenbogen 27 ὅτι ἀ⟨δυνατεῖ βλάπ⟩τειν Bignone 29 'vielleicht ἄνα zu lesen' H 30 'nach οι folgte nicht τ' H

Col. 5 (132—164 H.).

θόντες ἀμύνων-
ται καὶ μὴ αὐτοὶ
ἄρχ)ωσι τοῦ δρᾶν·
καὶ οἵτινες ἂν
τοὺς γειναμέ-
νους καὶ κακοὺς
ὄντας εἰς αὐτοὺς
εὖ ποιῶσιν· καὶ οἱ
κατόμνυσθαι
διδόντες ἑτέ-
ροις, αὐτοὶ δὲ μὴ
κατομνύμε-
νοι.) καὶ τούτων
τῶν εἰρημένων
πόλλ᾽ ἄν τις εὕ-
ροι πολέμια τῇ
φύσει· ἔνι τ᾽ ἐν αὐ-
τοῖς [δ] ἀλγύνεσθαί
τε μᾶλλον, ἐξὸν
ἥττω[ι] καὶ ἐλάτ-
τω ἥδεσθαι, ἐξὸν
πλείω, καὶ κακῶς
πάσχειν, ἐξὸν
μὴ πάσχειν.
εἰ μὲν οὖν τις
τοῖς τοιαῦτα προ(σ-
ϊ)εμένοις ἐπικού-
ρησις ἐγίγνε-
το παρὰ τῶν νό-
μων, τοῖς δὲ μὴ
προ(σ)ϊεμένοις, ἀλ-
λ᾽ ἐναντιουμέ-
νοις ἐλάττωσις,

Col. 6 (165—197 H.).

οὐκ ἀγ(όνητον ἂ(ν
[ν] ἦν τ(ὸ τοῖς νό-
μοις πεῖ(σμα· νῦν
δὲ φαίνε(ται τοῖς
προσιεμ(ένοις
τὰ τοιαῦτα τὸ ἐ(κ
νόμου δίκαιον
οὐχ ἱκανὸν ἐπι-
κουρεῖν· ὅ γε πρῶ-
τον μὲν ἐπιτρέ-
πει τῶι πάσχον-
τι παθεῖν καὶ τῶι
δρῶντι δρᾶσαι·
καὶ οὔτε ἐνταῦ-
θα διεκώλυε τὸν
πάσχοντα μὴ
παθεῖν, οὔτε τὸν
δρῶντα δρᾶσαι.
εἴς τε τὴν τιμω-
ρίαν ἀναφερό-
μενον οὐδὲν
ἰδιώτερον ἐπὶ
τῶι πεπονθότι
Δ ἢ τῶι δεδρακό-

A 5, 1 πάσχειν und δρᾶν, wie Col. 6, 11 ff. ohne κακῶς, was Antiphon fr. 58 (*Vors.* II 303, 1) dazusetzt. Ebenso hier Z. 22 17 τε̆ P²: γε P¹: δ᾽ ἐν Regenbogen. Das auspunktierte δ 18 scheint diese Korrektur vorzunehmen 20 ἧττον Arnim 26. 27 H not. Col. 5, 31. 6, 4

A 6, 1 *: οὐκ ἀν(ωφελὲς ἂν H. Zu α|ν vgl. Philod. rhet. II 268, 21 δ. λοιπὸν ἂ|ν εἴη. Diese Abteilung verwarf P², der ν Z. 2 tilgte (und es vermutlich Z. 1 Ende anfügte, was nicht erhalten ist) 2 τ(ὸ τοῖς νό- H not.: τ(οῖς νό- H Text 3 *: πεί(θεσθαι· νῦν H (zu lang) 17 οὔτε *: ουδε P 18 ⟨μὴ⟩ δρᾶσαι K. Schmidt

25 τι.⟩ πεῖ⟨σ⟩αι γὰρ δ̣⟨εῖ
αὐτὸ⟨ν το⟩ὺς τ⟨ιμω-
ρ⟨ήσοντ⟩ας, ὡς ἔ-
παθεν, ⟨καὶ⟩ δύνα-
σθαι ἀπ⟨αιτ⟩ε̣ῖ̣ δί-
30 κην ⟨ἑλεῖ⟩ν. ταὐ-
τὰ δὲ καταλεί-
πετα⟨ι⟩ καὶ τῶι δρά-
σαντ⟨ι ἀ⟩ρνεῖσθαι.

Col. 7 (198—231 H.).

⟨ἑλομένωι . . . .⟩
2—4 fehlen
5 ⟨. . . . . ἐ-⟩
στιν μᾶλ⟨λον . .
ὅσηπερ τ⟨ῶι κα-
τηγοροῦν⟨τι ἡ τῆς
κατηγορ⟨ίας
10 πειθὼ ἀ⟨μύνειν
τῶι τε πε⟨πονθό-
τι καὶ τῶ⟨ι δεδρα-
κότι ⟨.⟩ γίγνεται
γὰρ ν⟨ίκη καὶ ῥή-
15 μασι κ⟨αὶ . . . . .
καὶ κ⟨ . . . . . .
δυνα⟨
δεσα
οὐδ
20 μα⟨ . . . . . ἐν-
τεῦθεν
ὡς ε⟨
τῶι
εδ

Fragment B.

Col. 1 (232—266 H.).

1—4 nur Endbuchstaben
5 . . ἀνθ⟩ρώποις
. . . . . ⟩ματα
. . . . . ⟩ητης
. . . . . ⟩ηλου· ε
. . . . . ⟩ωσενε
10 . . . . τε⟩κμαίρε-
σθαι δὲ⟩ παρέχει
. . . . . ⟩τας

---

25 πε′. αιγαρ⌐ (so Facs. T. V) P : περαιγαρα H (Text) (ich sehe nach ε den Kopf eines mit linkem Ansatz versehenen, oben verdickten Iota, wie es diese Schrift sonst oft zeigt. Dann ist Raum für einen Buchstaben vor α): πεῖσαι γὰρ δεῖ | αὐτὸν τοὺς H. Schmidt, Bignone 26 α̣ . τ̣ο̣ . . υστ . . P (nach H): το⟩ὺς τι⟨μω⟩ρ⟨οῦντ⟩ας H not., aber im Text gibt er die Lücke zwischen ρ und ας (Z. 27) auf 5 Buchstaben an : erg. * 29 σθαι· Die Interpunktion sehr undeutlich (nach d. Facs.) und keinesfalls richtig. Vgl. B 2, 24 ἀπ⟨αιτ⟩εῖ Regenbogen : αἰτ⟨ίασ⟩ει * (vgl. Antiph. or. Her. 25. 89; chor. 6): απ̣ . . . ει H (Text); 'απ and αγ are equally possible' H not. 30 ἑλεῖν *: ⟨ἔχει⟩ν oder ⟨αἱρεῖ⟩ν Bignone

A 7, 1 beispielsweise * 2 ff. Sinn vielleicht: der Angeklagte kann den Spieß umdrehen und zum Ankläger werden, und dann kommt es darauf an, wer von beiden die stärkste Peitho entwickelt 5. 6 ⟨καὶ τοῦτο δεινόν⟩ ἐστιν μάλ⟨ιστα, ὅτι Bignone : ⟨σχολὴ δ' αὐτῶι πρὸς ἀπολογίαν ἐ⟩στὶν μᾶλ⟨λον ἢ⟩ ὅσηπερ τ⟨ῶι κα⟩τηγοροῦν⟨τι πρὸς⟩ κατηγορ⟨ίαν, ἡ δὲ⟩ πειθὼ ἀ⟨διαφόρως⟩ τῶι τε πε⟨πονθό⟩τι ⟨γίγνεται ἀπὸ τέχνης⟩ Arnim 9 ff. κατηγορ⟨ίας ἔνι⟩ πειθώ, ἀ⟨π' ἴσης⟩ Bignone : κατηγορ⟨ική, ἴση⟩ πειθὼ ἀ⟨μυντικὴ⟩ H. Schmidt

B 1, 11 erg. H. Schoene

. . . . πλ⟩είστων
. . . . . ⟩ρ̣ω̣ν̣]
. . . . . ⟩τα ε
. . . . . ⟩αν

. . . . . ⟩κ⟨ . .
18—30 leer
31—34 nur Endbuchstaben
⟨τοὺς ἐκ καλῶν πατέ-⟩

Col. 2 (266—299 H.).

ρων ἐπ⟨αιδού-
μεθά τε καὶ σεβόμεθα,
τοὺς δὲ ⟨ἐκ μὴ κα-
λοῦ οἴκου ὄντας
οὔτε ἐπαιδούμε-
θα οὔτε σεβόμεθα⟨.
ἐν τούτω⟨ι δὲ
πρὸς ἀλλήλους
βεβαρβαρώμε-
θα. ἐπεὶ φύσει
πάντα πάντες
ὁμοίως πεφύκα-
μεν καὶ βάρβα-
ροι καὶ Ἕλληνες
εἶναι· σκοπεῖν
δὲ παρέχει τὰ
τῶν φύσει ⟨ὄντων
ἀναγκ̣αίων
πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις· π⟨ορίσαι
τε κατ⟨ὰ τα⟩ὐτὰ
δυνα⟨τὰ πᾶσι,
καὶ ἐν ⟨πᾶσι τού-
τοις οὔτε βάρβα-
ρος ἀφώρισται
[δ] ἡμῶν οὐδεὶς
οὔτε Ἕλλην⟨·⟩ ἀ-
ναπνέομέν
τε γὰρ εἰς τὸν ἀ-
έρα ἅπαντες
κατὰ τὸ στόμα
καὶ κατὰ τὰς ῥῖ-
νας καὶ ⟨ἐσθίο-
με⟩ν χ⟨ερσὶν ἅ-
⟨παντες . . . .⟩

Aus einem andern Buche der Ἀλήθεια (die Schrift und Schriftanordnung ist verschieden von Pap. 1364) werden in Oxyrh. Pap. XV 120 (Pap. 1797) folgende 2 Kolumnen veröffentlicht:

Col. I.

. . . . . ⟩τοῦ δικαίου
σπουδ⟩α̣ί̣ου δοκοῦν-
τος τὸ⟩ μαρτυρεῖν
ἐν ἀλ⟩λήλοις τἀληθῆ
δίκαιο⟩ν νομίζεται
εἶναι⟩ καὶ χρήσιμον
οὐδὲν⟩ ἧττον εἰς
τὰ τῶν⟩ ἀνθρώπων

---

35 Wilamowitz: ⟨πό-⟩ρων H!: γενναίων πατέ⟩ρων Bignone: ⟨τοὺς μὲν ἐξ εὐπό⟩ρων H. Schmidt

B 2, 3 Wil.: ἐκ μὴ φαύλου H 7 Wil.: γὰρ H 20—23 * 20 πορίσαι (näml. τἀναγκαῖα) *: π oder γ liest H: π⟨εφύκασί⟩ Wil.: π⟨αρεῖναι ὅ-⟩τε τὰ ⟨αὐτὰ⟩ δύνα⟨ται τἀντὸς⟩ καὶ ἐκ⟨τὸς αὐ⟩τοῖς Bignone: π⟨ρὸς βρῶσίν⟩ τε κατὰ τ⟨αὐτά εἰσιν⟩ δυνά⟨μεις τινὲς⟩ καὶ ἔκ⟨κρισιν αὐ⟩τοῖς K. Schmidt 21 κατ$^{\tau\alpha}$ . . . . . P: κατὰ τ⟨αῦτα⟩ Wil. 22 δύνα⟨σθαι ταὐτὸν⟩ Wil. 23 ἐν Wil.: ἐκ̣ H 33 ff. *: ⟨ἐκπνέομεν⟩ H. Schoene

I, 2 ⟨σπουδ⟩αίου] αι ist wahrscheinlicher als ν; ⟨ἀξιεπαί⟩νου verm. Murray

ἐπιτ⟩ηδεύματα·
τοῦτο⟩ τοίνυν οὐ δί-
καιος⟩ ἔσται ὁ ποιῶν,
ἐπείπε⟩ρ τὸ μὴ ἀδικεῖν
μηδ⟩ένα μὴ ἀδι-
κού⟩μενον αὐτὸν
δίκ⟩αιόν ἐστιν· ἀνάγ-
κη⟩ γὰρ τὸν μαρτυ-
ροῦ⟩ντα, κἂν ἀλη-
θῆ μ⟩αρτυρῆι, ὅμως
ἄλλον⟩ πως ἀδικεῖν
καὶ ἅμα⟩ αὐτὸν ἄ⟨ν ἀ-
δι⟩κ̣ε̣ῖσθαι ⟨ὕστερον,
ῶ⟩ν ἕνε⟨κα εἶπεν,
ἐ⟩ν ὧι διὰ τ⟨ὰ ὑπ᾽ αὐ-
τ⟩οῦ μαρτ⟨υρηθέν-
τα ἁλίσκ⟨ε⟩ται ὁ κα-
ταμαρτυρούμενος
καὶ ἀπόλλυσιν ἢ
χρήματα ἢ αὐτὸν
δ⟩ιὰ τοῦτον ὃν οὐδὲν
ἀ⟩δικεῖ· ἐν μὲν οὖν
τούτωι τὸν καται-
μ⟩αρτυρούμενον
ἀ⟩δικεῖ, ὅτι οὐκ ἀδι-
κο⟩ῦντα ἑαυτὸν ἀ-
δι⟩κεῖ, αὐτὸς δ᾽ ἀδικεῖ-
ται ὑ⟩πὸ τοῦ καταμαρ-
τυρηθ⟩έντος, ὅτι μι-
σεῖται⟩ ὑπ᾽ αὐτοῦ τ̣ὰ̣ ⟨ἀ-

Col. II.

ληθῆ μαρτυρ⟨ή-
σας· καὶ οὐ μόν⟨ον
τῶι μίσει, ἀλλὰ ⟨καὶ
ὅτι δεῖ αὐτὸν τὸ⟨ν
αἰῶνα πάντα φυ-
λάττεσθαι τοῦτο⟨ν
οὗ κατεμαρτύρ⟨η-
σεν· ὡς ὑπάρχε⟨ι
γ᾽ αὐτῶι ἐχθρὸς τοιο⟨ῦ-
τος, οἷος καὶ λέγειν
καὶ δρᾶν εἴ τι δύν⟨αι-
το κακὸν αὐτόν. κα⟨ί-
τοι ταῦτα φαίνεται
οὐ σμικρὰ ὄντα τὰ-
δικήματα, οὔτε
ἃ αὐτὸς ἀδικεῖται
οὔτε ἃ ἀδικεῖ· οὐ γὰρ
·/. οἷόν τε ταὐτά τε δί-
καια εἶναι καὶ τὸ μη-
δ⟩ὲν ἀδικεῖν μη-
δὲ⟩ αὐτὸν ἀδικεῖσθαι·
ἀλ⟩λ᾽ ἀνάγκη ἐστὶν
ἢ⟩ τὰ ἕτερα αὐτῶν
δ⟩ίκαια εἶναι ἢ ἀμ-
φότερα ἄδικα· φαί-
νεται δὲ καὶ τὸ δικά-
ζειν καὶ τὸ κρίνειν
καὶ τὸ διαιτᾶν ὅπως
ἂν περαίνηται οὐ
δίκαια ὄντα· τὸ γὰρ
ἄ⟩λλους ὠφελοῦν ἄλ-
λο⟩υς βλάπτει· ἐν δὲ
τού⟩τωι οἱ μὲν ὠφελού-
μενο⟩ι οὐκ ἀδικοῦ⟨ν-
ναι, οἱ⟩ δὲ βλαπτόμε⟨νοι
ἀδικο⟩ῦντα⟨ι . . . . . .
. . . . .⟩ μην⟨. . . . . .
. . .⟩ . ινον ⟨. . .

---

12 ⟨ἐπείπε⟩ρ Wilamowitz: ⟨καὶ γὰ⟩ρ Hunt: vielleicht ⟨εἴπε⟩ρ oder ⟨ὥσπε⟩ρ * 20 ⟨καὶ ἅμα⟩ *: ⟨ἅμα δὲ καὶ⟩ Wilamowitz: ⟨εἰκὸς δὲ⟩ Hunt 20. 21 ἄ⟨ν ἀδι⟩κεῖσθαι *: ἀ⟨δι⟩κεῖσθαι Hunt, der angibt, daß nach α noch Schriftspuren sind 21. 22 ⟨ὕστερον ὧ⟩ν ἕνε⟨κα εἶπεν⟩ *: ⟨εἰς ὕστερο⟩ν· ἕνε⟨στι γε⟩ Hunt; er gibt an, daß der kleine Punkt nach ν zweifelhaft als Interpunktionszeichen ist 23 αὐ⟨τ⟩οῦ Hunt, zieht aber ἐκείνου vor 28 αὐτὸν ⟨τὸν βίον⟩ fragend Hunt, gewiß falsch

II, 18 τὰυτα Pap., den Akzent scheint ·/. am Rand als fraglich zu bezeichnen; die Akzente und Interpunktion, die hier und da erscheinen, rühren vom Korrektor her.

B 44a (298, 14 Anm.) zuzufügen: Vgl. Plato Clitoph. 409 E ff.; Demokrit 55 B 250; H. Kramer, *Quid valeat* ὁμόνοια *in litteris graecis*. Gott. 1915 p. 54 ff. Z. **21** zuzufügen: Xenoph. Mem. IV 4, 16 ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἵ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇι Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὀμνύναι ὁμονοήσειν, καὶ πανταχοῦ ὀμνύουσι τὸν ὅρκον τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίγνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἱρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ᾄδωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταταί τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίγνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὔτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθείη οὔτ' οἶκος καλῶς οἰκηθείη. **B 50 (300, 25)** Bignone *Studi* p. 19 hält ἡμέραι (= ἐφημέρωι) und versteht ἀναβλέψαντες als *l'ultimo sguardo alla luce* (Soph. Oed. R. 1183; Ai. 856; Antig. 800. Menand. fr. 481 Kock). **B 51 (301, 4)** ὦ μακάριε schützen Wilamowitz *Platon* I² 86² und Bignone *Studi* p. 19. Aber von einer Anrede ist in den sonstigen Fragmenten keine Spur. **B 52 (301, 7 Anm.)** zuzufügen: Vgl. B 53a. **B 58 (302, 29)** Bignone a. O. verwirft jede Ergänzung und erklärt ἐνδέχεται τοῦτο γενέσθαι durch Ellipse von ἀποστρέψαι τὸν νοῦν.

KRITIAS **81 B 41 (326, 4)** zuzufügen: **41a** Plato Charm. 161 B ἄρτι γὰρ ἀνεμνήσθην, ὃ ἤδη του ἤκουσα λέγοντος, ὅτι σωφροσύνη ἂν εἴη τὰ ἑαυτοῦ πράττειν (vgl. 162 A). Von Pohlenz *Aus Platos Werdezeit* 41 und Wilamowitz *Platon* II² 63 dem Kritias (Ἀφορισμοί oder Ὁμιλίαι) zugeschrieben. Zwar leugnet Kritias die Autorschaft ab (161 C), aber 162 C bestätigt, daß dies aus Kr. stammt. An mündliche Außerung des Kr. (Schleiermacher) ist nicht zu denken. **B 71 (329, 13)** Da die Bedeutung von διαδικάζειν aus [Xen.] resp. Ath. 3, 6 erhellt, schloß Böckh *Staatsh.* I³ 390 Anm. daraus auf Kritias als Verf. d. pseudoxenoph. Schrift.

ANONYMUS IAMBLICHI **82 (329, 25** Anm. l. Zeile) Zeit um 411 verm. Bitterauf *Bl. f. d. Gymn.-Schulw.* 46 (1910) S. 321. **1 (329/30** Anm. 25) Wilamowitz *Platon* I² 58¹ hält Kritias als Verf. für »nicht unmöglich«. **(330** Anm. Z. 5) zuzufügen nach Arnau 1902: Gmunden Progr. 1907. **4 (331, 23)** lies: φείδονται. **7, 4 (332, 21)** δοκεῖν hält Töpfer (Progr. Gmunden 1907) bei (direkt δοκῶ) und liest **23** κατὰ τὸ πλῆθος.

DIALEXEIS **83 (334, 11** Z. **10** d. Anm.) vgl. Wilamowitz *Platon* II² 431. Pohlenz *Aus Platos Werdezeit* 72 ff. hält die Schrift für eine Nachschrift aus einem Kolleg des Hippias, bes. wegen der Mnemotechnik § 9. C. Höeg *Mém. de la Soc. de Linguist. de Paris* 22, 111 denkt an Kos. Das Charakteristikum —τι des dat. plur. part., das Höeg in der messenischen Inschr. Kern Inschr. v. Magnesia 43, 10 wiederfinden will (νομίζοντι), ist Steinmetzversehen, wie ἐπαγγελλόντοις Z. 30. 32 zeigt. **2, 18 (338, 2)** ⟨κα⟩ hier und a. a. St. ist unnötig. Vgl. Höeg *Mém. de la Soc. de Linguist. de Paris* 32, 109.

Druck von Breitkopf & Härtel, Leipzig.

DIE FRAGMENTE DER VORSOKRATIKER

ZWEITER BAND

2. Aufl.

54. LEUKIPPOS.

342

A. LEBEN UND LEHRE.

1. DIOG. IX 30 ff. Λεύκιππος Ἐλεάτης, ὡς δέ τινες, Ἀβδηρίτης, κατ' ἐνίους δὲ Μήλιος· οὗτος ἤκουσε Ζήνωνος.

ἤρεσκε δ' αὐτῶι ἄπειρα εἶναι τὰ πάντα καὶ εἰς ἄλληλα μεταβάλλειν, τό τε πᾶν εἶναι κενὸν καὶ πλῆρες [σωμάτων]. τούς τε κόσμους γίνεσθαι σωμάτων εἰς τὸ κενὸν ἐμπιπτόντων καὶ ἀλλήλοις περιπλεκομένων· ἔκ τε τῆς κινήσεως κατὰ τὴν αὔξησιν αὐτῶν γίνεσθαι τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν. φέρεσθαι δὲ τὸν ἥλιον ἐν μείζονι κύκλωι περὶ τὴν σελήνην· τὴν γῆν ὀχεῖσθαι περὶ τὸ μέσον δινουμένην. σχῆμά τε αὐτῆς τυμπανῶδες εἶναι. πρῶτός τε ἀτόμους ἀρχὰς ὑπεστήσατο. ⟨καὶ⟩ κεφαλαιωδῶς μὲν ταῦτα· ἐπὶ μέρους δὲ ὧδε ἔχει. (31) τὸ μὲν πᾶν ἄπειρόν 343
φησιν, ὡς προείρηται· τούτου δὲ τὸ μὲν πλῆρες εἶναι, τὸ δὲ κενόν, ⟨ἃ⟩ καὶ στοιχεῖα φησι. κόσμους τε ἐκ τούτου ἀπείρους εἶναι καὶ διαλύεσθαι εἰς ταῦτα. γίνεσθαι δὲ τοὺς κόσμους οὕτω· φέρεσθαι κατὰ ἀποτομὴν ἐκ τῆς ἀπείρου πολλὰ σώματα παντοῖα τοῖς σχήμασιν εἰς μέγα κενόν, ἅπερ ἀθροισθέντα δίνην ἀπεργάζεσθαι μίαν, καθ' ἣν προσκρούοντα ⟨ἀλλήλοις⟩ καὶ παντοδαπῶς κυκλούμενα διακρίνεσθαι χωρὶς τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια. ἰσορρόπων δὲ διὰ τὸ πλῆθος μηκέτι δυναμένων περιφέρεσθαι, τὰ μὲν λεπτὰ χωρεῖν εἰς τὸ ἔξω κενόν, ὥσπερ διαττώμενα· τὰ δὲ λοιπὰ συμμένειν καὶ περιπλεκόμενα συγκατατρέχειν ἀλλήλοις καὶ ποιεῖν πρῶτόν τι σύστημα σφαιροειδές. (32) τοῦτο δ' οἷον ὑμένα ἀφίστασθαι περιέχοντα ἐν ἑαυτῶι παντοῖα σώματα· ὧν κατὰ τὴν τοῦ μέσου ἀντέρεισιν περιδινουμένων λεπτὸν γενέσθαι τὸν πέριξ ὑμένα συρρεόντων ἀεὶ τῶν συνεχῶν κατ' ἐπίψαυσιν τῆς δίνης. καὶ οὕτω γενέσθαι τὴν γῆν, συμμενόντων τῶν ἐνεχθέντων ἐπὶ τὸ μέσον. αὐτόν τε πάλιν τὸν περιέχοντα οἷον ὑμένα αὔξεσθαι κατὰ τὴν ἐπέκκρισιν τῶν ἔξωθεν σωμάτων· δίνηι τε φερόμενον αὐτόν, ὧν ἂν ἐπιψαύσηι, ταῦτα ἐπικτᾶσθαι. τοὑτων δέ τινα συμπλεκόμενα ποιεῖν σύστημα, τὸ μὲν πρῶτον κάθυγρον καὶ πηλῶδες, ξηρανθέντα καὶ περιφερόμενα σὺν τῆι τοῦ ὅλου δίνηι,

---

4 Μήλιος Hss.: l. Μιλήσιος; s. A 8. 12. 33. 55 A 1 § 34 5 die Doxographie aus Theophrast 6 [σωμάτων] * vgl. Z. 12 9 περὶ BPΦ: παρὰ F 10 ⟨καὶ⟩ Cobet 12 ⟨ἃ⟩ Hoelk ὡς προείρηται fehlt FΦ 14 κατὰ ἀποτομήν] opp. κατὰ συμπλοκήν Simpl. phys. 446, 8; vgl. zu 54 A 24 τῆς ἀπείρου so die Hss. (sc. χώρας vgl. 55 A 49 Mitte): τοῦ ἀπείρου Epikur [54 A 24] 16 μίαν] βίαι Roeper vgl. 54 A 13. Ende ⟨ ⟩* 17 διακρούεσθαι F ἰσορρόπως Roeper 18 διαττώμενα P^1B^1: διαττόμενα $B^2P^2F\Phi$ vgl. 55 B 165 19 ἀλλήλοις Cobet: ἄλληλα Hss. 20 ἀφίστασθαι BPF (*von sich abtrennen*?): ὑφίστασθαι Φ, Reiske; τούτωι . . . ἀμφίστασθαι Rohde unnötig 22 λεπτὸν] παχὺν vel μείζω Reiske κατ' ἐπίψαυσιν $FP^2\Phi$: κατεπιψαύειν BP^1 23 συμμενόντων PF: συμβενόντων (i. e. συμβαινόντων) B vgl. unten zu A 14 (II 5, 32) 25 ἐπέκκρισιν Heidel: ἐπέκρυσιν BPF: ἐπικράτησιν Φ: ἐπείσρυσιν Rohde *Kl. Schriften* I 208 27 ξηρανθέντα δὲ καὶ Φ

εἶτ' ἐκπυρωθέντα τὴν τῶν ἀστέρων ἀποτελέσαι φύσιν. (33) εἶναι δὲ τὸν τοῦ 343
ἡλίου κύκλον ἐξώτατον, τὸν δὲ τῆς σελήνης προσγειότατον, τῶν ἄλλων μεταξὺ τούτων ὄντων. καὶ πάντα μὲν τὰ ἄστρα πυροῦσθαι διὰ τὸ τάχος τῆς φορᾶς, τὸν δὲ ἥλιον καὶ ὑπὸ τῶν ἀστέρων ἐκπυροῦσθαι· τὴν δὲ σελήνην τοῦ πυρὸς ὀλίγον μεταλαμβάνειν. ἐκλείπειν δὲ ἥλιον καὶ σελήνην (* * * . τὴν δὲ λόξωσιν τοῦ ζωιδιακοῦ γενέσθαι) τῶι κεκλίσθαι τὴν γῆν πρὸς μεσημβρίαν· τὰ δὲ πρὸς ἄρκτωι ἀεί τε νίφεσθαι καὶ κατάψυχρα εἶναι καὶ πήγνυσθαι. καὶ τὸν μὲν ἥλιον ἐκλείπειν σπανίως, τὴν δὲ σελήνην συνεχὲς διὰ τὸ ἀνίσους εἶναι τοὺς κύκλους αὐτῶν. εἶναί τε ὥσπερ γενέσεις κόσμου, οὕτω καὶ αὐξήσεις καὶ φθίσεις καὶ φθορὰς κατά τινα ἀνάγκην, ἣν ὁποία ἐστὶν ⟨οὐ⟩ διασαφεῖ.

2. Diog. x 13 [*Epicurea* 365, 19 Usen.] τοῦτον [Epikur] Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς [fr. 75 Jacoby] Ναυσιφάνους ἀκοῦσαί φησι καὶ Πραξιφάνους· αὐτὸς δὲ οὗ φησιν, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἐν τῆι πρὸς Εὐρύλοχον ἐπιστολῆι [fr. 123]. ἀλλ' οὐδὲ Λεύκιππόν τινα γεγενῆσθαί φησι φιλόσοφον οὔτε αὐτὸς οὔτε Ἕρμαρχος, ὃν ἔνιοί φασι (καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἐπικούρειος) διδάσκαλον Δημοκρίτου γεγενῆσθαι.

3. Simpl. phys. 25, 2 [vgl. oben 51 A 5] Diogenes v. Ap. τὰ μὲν πλεῖστα συμπεφορημένως γέγραφε, τὰ μὲν κατὰ Ἀναξαγόραν τὰ δὲ κατὰ Λεύκιππον λέγων.

4. Clem. Strom. i 64 [II 40, 24 St.] Παρμενίδης τοίνυν Ξενοφάνους ἀκουστὴς γίνεται, τούτου δὲ Ζήνων, εἶτα Λ., εἶτα Δημόκριτος. Vgl. Diog. i 15. ix 34.

5. [Galen.] Hist. philos. 3 (D. 601, 9) τούτου [Zeno v. Elea] δὲ Λ. ὁ Ἀβδηρίτης ἀκουστὴς τὴν τῶν ἀτόμων εὕρεσιν ἐπινενόηκε πρῶτος. Iambl. V. P. 104 οἱ ἐκ τοῦ διδασκαλείου τούτου μάλιστα δὲ οἱ παλαιότατοι καὶ αὐτῶι συγχρονίσαντες καὶ μαθητεύσαντες τῶι Πυθαγόραι πρεσβύτηι νέοι Φιλόλαός τε καὶ Εὔρυτος . . . Λεύκιππός τε καὶ Ἀλκμαίων. Tzetz. Chil. II 980 Λευκίππου τοῦ μαθητοῦ Μελίσσου.

6. Arist. metaphys. A 4. 985^{b}4 Λ. δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος στοιχεῖα μὲν τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενὸν εἶναί φασι, λέγοντες τὸ μὲν ὂν τὸ δὲ μὴ ὄν, τούτων δὲ τὸ μὲν πλῆρες καὶ στερεόν, τὸ ὄν, τὸ δὲ κενὸν καὶ μανόν, τὸ μὴ ὄν (διὸ καὶ οὐθὲν μᾶλλον τὸ ὂν τοῦ μὴ ὄντος εἶναί φασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν ⟨ἔλαττον⟩ τοῦ σώματος), αἰτια δὲ τῶν ὄντων ταῦτα ὡς ὕλην. καὶ καθάπερ οἱ ἓν ποιοῦντες τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τἆλλα τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γεννῶσι, τὸ μανὸν καὶ τὸ 344
πυκνὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τῶν παθημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι τὰς διαφορὰς αἰτίας τῶν ἄλλων εἶναί φασιν. ταύτας μέντοι τρεῖς εἶναι λέγουσι, σχῆμά

---

1 ἄστρων Φ 2 s. dagegen Demokrit 55 A 86 3 ὄντων Φ: fehlt BPF: ⟨τοὺς δὲ⟩ vor τῶν ἄλλων nach Stephanus * 1. 2. Aufl. πυροῦσθαι BP: fehlt F und d. Ausgg. 3. 4 διὰ . . . ἀστέρων fehlt F^{1} 5 vgl. 55 A 89^{a} ⟨ ⟩ * 6 τῷ PF^{1}Φ: τὸ BF^{1} 7 ἄρκτωι PFΦ: ἄρκτον B 8 συνεχὲς *: συνεχεῖ BP^{1}: συνεχῶς FP^{2}Φ 9 κόσμων Rohde 10 ⟨οὐ⟩ Stephanus 13 εὐρύδοκον BP^{2}F: εὐρόλοκον P^{1}: verb. Menage aus § 28 über diese Streitfr. vgl. Rohde *Kl. Schrift.* i 205. * *Verh. d. Philol.* 1880, 96. *Rh. Mus.* 42, 1 ff. Brieger *Herm.* 36, 161; Bokownew *Leukipp-Frage* (Dorpat 1911). Vgl. zu 54 B 1 28 λέγοντες A^{b}: λέγοντες οἷον E 29 κενόν τε E: κενόν γε Bekker καὶ μανὸν fehlt A^{b} 30 ⟨ἔλαττον⟩ * nach A 8 (II 4, 14): οὐδὲ τὸ σῶμα τοῦ κενοῦ Casaubonus 31 ταὐτά γε A^{b} 33 ἀρχὰς τιθ. nach τ. παθ. A^{b} vor τὸν fügte zu καὶ ὥσπερ τῶν μαθηματικῶν var. lect. bei Alexander

τε καὶ τάξιν καὶ θέσιν· διαφέρειν γάρ φασι τὸ ὂν ῥυσμῷι καὶ διαθιγῇι καὶ τροπῇι μόνον. τούτων δὲ ὁ μὲν ῥυσμὸς σχῆμά ἐστιν, ἡ δὲ διαθιγὴ τάξις, ἡ δὲ τροπὴ θέσις· διαφέρει γὰρ τὸ μὲν A τοῦ N σχήματι, τὸ δὲ AN τοῦ NA τάξει, τὸ δὲ I τοῦ H θέσει. περὶ δὲ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχει τοῖς οὖσι, καὶ οὗτοι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ῥαιθύμως ἀφεῖσαν. [Folgt 45 B 4.] ALEX. in Metaph. z. d. St. 36, 21 λέγει μὲν περὶ Λευκίππου τε καὶ Δημοκρίτου· οὗτοι γὰρ λέγουσιν ἀλληλοτυπούσας καὶ κρουομένας πρὸς ἀλλήλας κινεῖσθαι τὰς ἀτόμους, πόθεν μέντοι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῆς κατὰ φύσιν, οὐ λέγουσιν. ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἀλληλοτυπίαν βίαιός ἐστι κίνησις καὶ οὐ κατὰ φύσιν, ὑστέρα δὲ ἡ βίαιος τῆς κατὰ φύσιν. PHILOP. de anima. p. 68, 3 ῥυσμὸς λέξις ἐστὶν Ἀβδηρική, σημαίνει δὲ τὸ σχῆμα. 344

7. ARIST. de gen. et corr. A 8. 324ᵇ35 ὁδῶι δὲ μάλιστα καὶ περὶ (325ᵃ1) πάντων ἐνὶ λόγωι διωρίκασι Λ. καὶ Δημόκριτος, ἀρχὴν ποιησάμενοι κατὰ φύσιν ἥπερ ἐστίν. ἐνίοις γὰρ τῶν ἀρχαίων ἔδοξε τὸ ὂν ἐξ ἀνάγκης ἓν εἶναι καὶ ἀκίνητον· τὸ μὲν γὰρ κενὸν οὐκ ὄν, κινηθῆναι δ' οὐκ ἂν δύνασθαι μὴ ὄντος κενοῦ κεχωρισμένου, οὐδ' αὖ πολλὰ εἶναι μὴ ὄντος τοῦ διείργοντος . . . [folgt die 18 A 25 mitget. St.] . . . 325ᵃ23 Λ. δ' ἔχειν ὡιήθη λόγους, οἵτινες πρὸς τὴν αἴσθησιν ὁμολογούμενα λέγοντες οὐκ ἀναιρήσουσιν οὔτε γένεσιν οὔτε φθορὰν οὔτε κίνησιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων. ὁμολογήσας δὲ ταῦτα μὲν τοῖς φαινομένοις, τοῖς δὲ τὸ ἓν κατασκευάζουσιν ὡς οὐκ ἂν κίνησιν οὖσαν ἄνευ κενοῦ, τό τε κενὸν μὴ ὂν καὶ τοῦ ὄντος οὐθὲν μὴ ὄν φησιν εἶναι· τὸ γὰρ κυρίως ὂν παμπλῆρες ὄν. ἀλλ' εἶναι τὸ τοιοῦτον οὐχ ἕν, ἀλλ' ἄπειρα τὸ πλῆθος καὶ ἀόρατα διὰ σμικρότητα τῶν ὄγκων. ταῦτα δ' ἐν τῶι κενῶι φέρεσθαι (κενὸν γὰρ εἶναι), καὶ συνιστάμενα μὲν γένεσιν ποιεῖν, διαλυόμενα δὲ φθοράν. ποιεῖν δὲ καὶ πάσχειν ἢι τυγχάνουσιν ἁπτόμενα· ταύτηι γὰρ οὐχ ἓν εἶναι. καὶ συντιθέμενα δὲ καὶ περιπλεκόμενα γεννᾶν· ἐκ δὲ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἑνὸς [s. 18 A 25] οὐκ ἂν γενέσθαι πλῆθος οὐδ' ἐκ τῶν ἀληθῶς πολλῶν ἕν, ἀλλ' εἶναι τοῦτ' ἀδύνατον· ἀλλ', ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς [21 A 87] καὶ τῶν ἄλλων τινές φασι πάσχειν διὰ πόρων, οὕτω πᾶσαν ἀλλοίωσιν καὶ πᾶν τὸ πάσχειν τοῦτον γίνεσθαι τὸν τρόπον, διὰ τοῦ κενοῦ γινομένης τῆς διαλύσεως καὶ τῆς φθορᾶς, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως, ὑπεισδυομένων στερεῶν. σχεδὸν δὲ καὶ Ἐμπεδοκλεῖ ἀναγκαῖον λέγειν ὥσπερ καὶ Λ. φησιν. εἶναι γὰρ ἄττα στερεά, ἀδιαίρετα δέ, εἰ μὴ πάντηι πόροι συνεχεῖς εἰσιν. τοῦτο δ' ἀδύνατον· οὐθὲν γὰρ ἔσται ἕτερον στερεὸν παρὰ τοὺς πόρους, ἀλλὰ πᾶν κενόν. ἀνάγκη ἄρα τὰ μὲν ἁπτόμενα εἶναι ἀδιαίρετα, τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν κενά, οὓς ἐκεῖνος [Empedokles] λέγει πόρους. οὕτως δὲ καὶ Λ. λέγει περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν. . . . 325ᵇ24 ὥσπερ ἐν τῶι Τιμαίωι γέγραφε Πλάτων· τοσοῦτον γὰρ διαφέρει τοῦ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον Λευκίππωι λέγειν, ὅτι ὁ μὲν στερεά, ὁ δὲ ἐπίπεδα λέγει τὰ ἀδιαίρετα, καὶ ὁ μὲν ἀπείροις ὡρίσθαι σχήμασι τῶν ἀδιαιρέτων στερεῶν ἕκαστον, ὁ δὲ ὡρισμένοις, ἐπεὶ ἀδιαίρετά γε ἀμφότεροι λέγουσι καὶ ὡρισμένα σχήμασιν. ἐκ δὴ τούτων αἱ γενέσεις καὶ αἱ διακρίσεις Λευκίππωι μὲν δύο τρόποι ἂν εἶεν διά τε

---

1 διαφέρει γάρ φησι E διαθιγῆι] *Berührung untereinander* 4 H Wilamowitz *Comm. gr.* IV Gott. 1890 p. 27: N (späte Interpolation wegen des veränderten Z) Hss. Vgl. * *Elementum* (Lpz. 1899) S. 13 ὑπάρξει Aᵇ 8 τῆς κατὰ φύσιν Zeller: τοῖς κ. φ. Hss. 12 ἑνὶ λόγωι fehlt E 16 λόγους] *eine Theorie, ein System* 19 οὐκ E: οὔτε FHL τό τε] ποιεῖν E 20 γὰρ fehlt E ὄν] ἑν E παμπλῆρες EFH: παμπληθὲς vulg. Hss. 29 εἰσδυομένων ἑτέρων E 30 στερεὰ καὶ ἀδ. E 32 ἕτερον fehlt E 36 ὁ μὲν στερεά] Leuk. ὁ δὲ ἐπίπεδα] Plato Tim. 53 C ff. 37 ὁ μὲν ἀπείροις] Leuk. ὁ δὲ ὡρισμένοις] Plato

τοῦ κενοῦ καὶ διὰ τῆς ἁφῆς (ταύτηι γὰρ διαιρετὸν ἕκαστον), Πλάτωνι δὲ κατὰ 344
τὴν ἁφὴν μόνον· κενὸν γὰρ οὐκ εἶναί φησι. [Aus A 7. II 3, 16 ff. [Ar.] de MXG 6. 980ª 7 ἐν τοῖς Λευκίππου καλουμένοις λόγοις.]

8. SIMPL. phys. 28, 4 [aus Theophr. Phys. Opin. fr. 8; D. 483] Λ. δὲ ὁ Ἐλεάτης ἢ Μιλήσιος (ἀμφοτέρως γὰρ λέγεται περὶ αὐτοῦ) κοινωνήσας Παρμενίδηι τῆς φιλοσοφίας, οὐ τὴν αὐτὴν ἐβάδισε Παρμενίδηι καὶ Ξενοφάνει περὶ τῶν ὄντων ὁδόν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τὴν ἐναντίαν. ἐκείνων γὰρ ἓν καὶ ἀκίνητον καὶ ἀγένητον 345
καὶ πεπερασμένον ποιούντων τὸ πᾶν καὶ τὸ μὴ ὂν μηδὲ ζητεῖν συγχωρούντων, οὗτος ἄπειρα καὶ ἀεὶ κινούμενα ὑπέθετο στοιχεῖα τὰς ἀτόμους καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σχημάτων ἄπειρον τὸ πλῆθος διὰ τὸ μηδὲν μᾶλλον τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον εἶναι καὶ γένεσιν καὶ μεταβολὴν ἀδιάλειπτον ἐν τοῖς οὖσι θεωρῶν. ἔτι δὲ οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὂν ἢ τὸ μὴ ὂν ὑπάρχειν, καὶ αἴτια ὁμοίως εἶναι τοῖς γινομένοις ἄμφω. τὴν γὰρ τῶν ἀτόμων οὐσίαν ναστὴν καὶ πλήρη ὑποτιθέμενος ὂν ἔλεγεν εἶναι καὶ ἐν τῶι κενῶι φέρεσθαι, ὅπερ μὴ ὂν ἐκάλει καὶ οὐκ ἔλαττον τοῦ ὄντος εἶναί φησι. παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης ἀρχὰς ἔθετο τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν κτλ. CIC. Acad. pr. II 37, 118 (D. 119) *L. plenum et inane*; *Democritus huic in hoc similis, uberior in ceteris.*

9. ARIST. de gen. et corr. A 1. 314ª 21 Δημόκριτος δὲ καὶ Λ. ἐκ σωμάτων ἀδιαιρέτων τἆλλα συγκεῖσθαί φασι, ταῦτα δ' ἄπειρα καὶ τὸ πλῆθος εἶναι καὶ τὰς μορφάς, αὐτὰ δὲ πρὸς αὑτὰ διαφέρειν τούτοις ἐξ ὧν εἰσι καὶ θέσει καὶ τάξει τούτων· 315ᵇ 6 Δημ. δὲ καὶ Λ. ποιήσαντες τὰ σχήματα τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν γένεσιν ἐκ τούτων ποιοῦσι, διακρίσει μὲν καὶ συγκρίσει γένεσιν καὶ φθοράν, τάξει δὲ καὶ θέσει ἀλλοίωσιν. ἐπεὶ δ' ὤιοντο τἀληθὲς ἐν τῶι φαίνεσθαι, ἐναντία δὲ καὶ ἄπειρα τὰ φαινόμενα, τὰ σχήματα ἄπειρα ἐποίησαν, ὥστε ταῖς μεταβολαῖς τοῦ συγκειμένου τὸ αὐτὸ ἐναντίον δοκεῖν ἄλλωι καὶ ἄλλωι, καὶ μετακινεῖσθαι μικροῦ ἐμμειγνυμένου καὶ ὅλως ἕτερον φαίνεσθαι ἑνὸς μετακινηθέντος· ἐκ τῶν αὐτῶν γὰρ τραγωιδία καὶ κωμωιδία γίνεται γραμμάτων.

10. HIPPOL. ref. I 12 (D. 564) (1) Λ. δὲ Ζήνωνος ἑταῖρος οὐ τὴν αὐτὴν δόξαν διετήρησεν, ἀλλά φησιν ἄπειρα εἶναι καὶ ἀεὶ κινούμενα καὶ γένεσιν καὶ μεταβολὴν συνεχῶς οὖσαν. στοιχεῖα δὲ λέγει τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν. (2) κόσμους δὲ (ὧδε) γίνεσθαι λέγει· ὅταν εἰς μέγα κενὸν ἐκ τοῦ περιέχοντος ἀθροισθῆι πολλὰ σώματα καὶ συρρυῆι, προσκρούοντα ἀλλήλοις συμπλέκεσθαι τὰ ὁμοιοσχήμονα καὶ παραπλήσια τὰς μορφάς, καὶ περιπλεχθέντων ἄστρα γίνεσθαι, αὔξειν δὲ καὶ φθίνειν διὰ τὴν ἀνάγκην. τίς δ' ἂν εἴη ἡ ἀνάγκη, οὐ διώρισεν.

11. CIC. Acad. pr. II 37, 118 (D. 119; zwischen Parmenides und Demokrit) *L. plenum et inane.* de deor. nat. I 24, 66 *ista enim flagitia Democriti, sive etiam ante Leucippi, esse corpuscula quaedam levia, alia aspera, rutunda alia, partim autem angulata vel hamata, curvata quaedam et quasi aduncа, ex iis*

---

5 κοινωνήσας Παρμενίδηι τῆς φιλοσοφίας] als Schüler Zenons A 1. 4, 10. Vgl. Kranz *Herm.* 47, 19 (das. über die Lebenszeit des L.) 27 Vgl. * *Elementum* S. 13³ 30 συνεχῆ verm. * nach ἀδιάλειπτον Z. 11 31 (ὧδε) Usener γενέσθαι Hss.: verb. Roeper μέγα κενόν Roeper: μετάκοινον Hss. 33 ἄστρα *: εἰς ἕτερα Hss. αὔξειν] intrans. Vgl. Bonitz Ind. Ar. p. 122ᵇ 35 37 *quaedam* ⟨*et alia quidem*⟩ Plasberg 38 *vel hamata* * (vel = ł): *firamata* AP: *foramata* C: *ipiramata* N: *piramata* O; *forma hamata* Madvig: *figura h.* Forchhammer: *et hamata* Plasberg

effectum esse caelum atque terram nullo cogente natura, sed concursu quodam fortuito: hanc tu opinionem, C. Vellei, usque ad hanc aetatem perduxisti. Vgl. LACT. de ira 10, 3 inst. div. III 17, 22 und 55 A 80. 345

12. AËT. I 3, 15 (D. 285) Λ. Μιλήσιος ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν vgl. I 14, 3. CLEM. Protr. 66 p. 57 P.

13. SIMPL. phys. p. 925, 10 οἱ δὲ τῆς ἐπ᾽ ἄπειρον τομῆς ἀπεγνωκότες, ὡς οὐ δυναμένων ἡμῶν ἐπ᾽ ἄπειρον τεμεῖν καὶ ἐκ τούτου πιστώσασθαι τὸ ἀκατάληκτον τῆς τομῆς, ἐξ ἀδιαιρέτων ἔλεγον ὑφεστάναι τὰ σώματα καὶ εἰς ἀδιαίρετα διαιρεῖσθαι. πλὴν ὅτι Λ. μὲν καὶ Δημόκριτος οὐ μόνον τὴν ἀπάθειαν αἰτίαν τοῖς πρώτοις σώμασι τοῦ μὴ διαιρεῖσθαι νομίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σμικρὸν καὶ ἀμερές, Ἐπίκουρος [fr. 268 Us.] δὲ ὕστερον ἀμερῆ μὲν οὐχ ἡγεῖται, ἄτομα δὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἀπάθειαν εἶναί φησι. καὶ πολλαχοῦ μὲν τὴν Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου δόξαν ὁ Ἀριστοτέλης διήλεγξεν, καὶ δι᾽ ἐκείνους ἴσως τοὺς ἐλέγχους πρὸς τὸ ἀμερὲς ἐνισταμένους ὁ Ἐπίκουρος ὕστερον μὲν γενόμενος, συμπαθῶν δὲ τῇι Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου δόξῃι περὶ τῶν πρώτων σωμάτων, ἀπαθῆ μὲν ἐφύλαξεν αὐτά, τὸ δὲ ἀμερὲς αὐτῶν παρείλετο, ὡς διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐλεγχομένων.

14. — — p. 36, 1 οἱ δὲ περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον τὰ ἐλάχιστα πρῶτα σώματα ἄτομα καλοῦντες κατὰ τὴν τῶν σχημάτων αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς τάξεως διαφορὰν τὰ μὲν θερμὰ γίνεσθαι καὶ πύρια τῶν σωμάτων, ὅσα ἐξ ὀξυτέρων καὶ λεπτομερεστέρων καὶ κατὰ ὁμοίαν θέσιν κειμένων σύγκειται τῶν πρώτων σωμάτων, τὰ δὲ ψυχρὰ καὶ ὑδατώδη, ὅσα ἐκ τῶν ἐναντίων, καὶ τὰ μὲν λαμπρὰ καὶ φωτεινά, τὰ δὲ ἀμυδρὰ καὶ σκοτεινά. de caelo p. 242, 15 οὐδὲ ὡς διωρισμένα ἄπειρα τῶι πλήθει δυνατὸν εἶναι τὰ στοιχειώδη σώματα, ὡς οἱ περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον ὑπετίθεντο πρὸ αὐτοῦ γεγονότες καὶ μετ᾽ αὐτὸν Ἐπίκουρος. οὗτοι γὰρ ἔλεγον ἀπείρους εἶναι τῶι πλήθει τὰς ἀρχάς, ἃς καὶ ἀτόμους καὶ ἀδιαιρέτους ἐνόμιζον καὶ ἀπαθεῖς διὰ τὸ ναστὰς εἶναι καὶ ἀμοίρους τοῦ κενοῦ· τὴν γὰρ διαίρεσιν κατὰ τὸ κενὸν τὸ ἐν τοῖς σώμασιν ἔλεγον γίνεσθαι, ταύτας δὲ τὰς ἀτόμους ἐν ἀπείρωι τῶι κενῶι κεχωρισμένας ἀλλήλων καὶ διαφερούσας σχήμασί τε καὶ μεγέθεσι καὶ θέσει καὶ τάξει φέρεσθαι ἐν τῶι κενῶι καὶ ἐπικαταλαμβανούσας ἀλλήλας συγκρούεσθαι καὶ τὰς μὲν ἀποπάλλεσθαι, ὅπηι ἂν τύχωσιν, τὰς δὲ περιπλέκεσθαι ἀλλήλαις κατὰ τὴν τῶν σχημάτων καὶ μεγεθῶν καὶ θέσεων καὶ τάξεων συμμετρίαν καὶ συμμένειν καὶ οὕτως τὴν τῶν συνθέτων γένεσιν ἀποτελεῖσθαι. 346

15. AËT. I 18, 3 (D. 316) Λ. Δημόκριτος . . . Ἐπίκουρος τὰ μὲν ἄτομα ἄπειρα τῶι πλήθει, τὸ δὲ κενὸν ἄπειρον τῶι μεγέθει. ARIST. de caelo Γ 4. 303ᵃ 4 οὐδ᾽ ὡς ἕτεροί τινες λέγουσιν, οἷον Λ. τε καὶ Δημ. ὁ Ἀβδηρίτης, εὔλογα τὰ συμβαίνοντα· φασὶ γὰρ εἶναι τὰ πρῶτα μεγέθη πλήθει μὲν ἄπειρα, μεγέθει δὲ ἀδιαίρετα, καὶ οὔτ᾽ ἐξ ἑνὸς πολλὰ γίγνεσθαι οὔτε ἐκ πολλῶν ἕν, ἀλλὰ τῆι τούτων συμπλοκῆι καὶ περιπαλάξει πάντα γεννᾶσθαι. τρόπον γάρ τινα καὶ οὗτοι πάντα τὰ ὄντα ποιοῦσιν ἀριθμοὺς καὶ ἐξ ἀριθμῶν· καὶ γὰρ εἰ μὴ σαφῶς δηλοῦσιν, ὅμως τοῦτο

---

7 τεμεῖν C: τέμνειν AF ἀκατάληπτον CF 8 ὑφίστασθαι F 12 δημοκρίτου καὶ λευκίππου stellt um F 14 μὲν fehlt F 15 ἀσωμάτων F 20 ὁμοίων E^a 21 καὶ fehlt DE 30 ὅποι A 32 συμμένειν * nach 54 A 1 (II 1, 19, 23); 55 A 37 (II 22, 23. 26): συμβαίνειν Hss.: συμβαίνειν [καὶ] Heiberg nach der lat. Übers. des Morbeka 39 περιπαλάξει Simpl. de cael. 609, 25 DE: ἐπαλλάξει oder περιπλέξει Ar. Hss. Vgl. 55 A 57 (II 27, 7). 55 A 135 § 66 (II 44, 16. 24). B 168. * *Herm.* 40, 307

βούλονται λέγειν. καὶ πρὸς τούτοις, ἐπεὶ διαφέρει τὰ σώματα σχήμασιν, ἄπειρα 346
δὲ τὰ σχήματα, ἄπειρα καὶ τὰ ἁπλᾶ σώματά φασιν εἶναι. ποῖον δὲ καὶ τί ἑκάστου τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων, οὐθὲν ἐπιδιώρισαν, ἀλλὰ μόνον τῶι πυρὶ τὴν σφαῖραν ἀπέδωκαν· ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τἆλλα μεγέθει καὶ μικρότητι διεῖλον, ὡς οὖσαν αὐτῶν τὴν φύσιν οἷον πανσπερμίαν πάντων τῶν στοιχείων.

16. ARIST. de caelo Γ 2. 300^{b} 8 διὸ καὶ Λευκίππωι καὶ Δημοκρίτωι τοῖς λέγουσιν ἀεὶ κινεῖσθαι τὰ πρῶτα σώματα ἐν τῶι κενῶι καὶ τῶι ἀπείρωι, λεκτέον τίνα κίνησιν καὶ τίς ἡ κατὰ φύσιν αὐτῶν κίνησις. SIMPL. z. d. St. 583, 20 ἔλεγον ἀεὶ κινεῖσθαι τὰ πρῶτα κατ' αὐτοὺς σώματα, τουτέστι τὰς ἀτόμους, ἐν τῶι ἀπείρωι κενῶι βίαι.

17. HERM. irris. 12 (D. 654) ταῦτα γάρ τοι πάντα ὁ Λ. λῆρον ἡγούμενος ἀρχὰς εἶναί φησι τὰ ἄπειρα καὶ ἀεικίνητα καὶ ἐλάχιστα· καὶ τὰ μὲν λεπτομερῆ ἄνω χωρήσαντα πῦρ καὶ ἀέρα γενέσθαι, τὰ δὲ παχυμερῆ κάτω ὑποστάντα ὕδωρ καὶ γῆν.

18. ARIST. Metaph. Λ 6. 1071^{b} 31 διὸ ἔνιοι ποιοῦσιν ἀεὶ ἐνέργειαν οἷον Λ. καὶ Πλάτων· αἰεὶ γὰρ εἶναί φασι κίνησιν. ἀλλὰ διὰ τί καὶ τίνα, οὐ λέγουσιν οὐδ', εἰ ὡδὶ ⟨ἢ⟩ ὡδί, τὴν αἰτίαν.

19. — de caelo Α 7. 275^{b} 29 εἰ δὲ μὴ συνεχὲς τὸ πᾶν, ἀλλ' ὥσπερ λέγει Δημόκριτος καὶ Λ., διωρισμένα τῶι κενῶι, μίαν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων τὴν κίνησιν. διώρισται μὲν γὰρ τοῖς σχήμασιν· τὴν δὲ φύσιν εἶναί φασιν αὐτῶν μίαν, ὥσπερ ἂν εἰ χρυσὸς ἕκαστον εἴη κεχωρισμένον. phys. Δ 6. 213^{a} 27 [nach 46 A 68] οἱ δ' ἄνθρωποι βούλονται κενὸν εἶναι διάστημα, ἐν ὧι μηδέν ἐστι σῶμα αἰσθητόν· οἰόμενοι δὲ τὸ ὂν ἅπαν εἶναι σῶμά φασιν, ἐν ὧι ὅλον μηδέν ἐστι, τοῦτ' εἶναι κενόν. διὸ τὸ πλῆρες ἀέρος κενὸν εἶναι. οὔκουν τοῦτο δεῖ δεικνύναι, ὅτι ἔστι τι ὁ ἀήρ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι διάστημα ἕτερον τῶν σωμάτων οὔτε χωριστὸν οὔτε ἐνεργείαι ὄν, ὃ διαλαμβάνει τὸ πᾶν σῶμα, ὥστ' εἶναι μὴ συνεχές, καθάπερ λέγει Δημόκριτος καὶ Λ. καὶ (213^{b}) ἕτεροι πολλοὶ τῶν φυσιολόγων, ἢ καὶ εἴ τι ἔξω τοῦ 347
παντὸς σώματός ἐστιν ὄντος συνεχοῦς. οὗτοι μὲν οὖν οὐ κατὰ θύρας πρὸς τὸ πρόβλημα ἀπαντῶσιν, ἀλλ' οἱ φάσκοντες εἶναι [nämlich τὸ κενόν] μᾶλλον. λέγουσι δ' ἓν μὲν (1) ὅτι κίνησις ἡ κατὰ τόπον οὐκ ἂν εἴη (αὕτη δ' ἐστὶ φορὰ καὶ αὔξησις) . . . ἕνα μὲν οὖν τρόπον ἐκ τούτων δεικνύουσιν ὅτι ἔστι τι κενόν. ἄλλον δ' (2) ὅτι φαίνεται ἔνια συνιόντα καὶ πιλούμενα . . . ἔτι δὲ (3) καὶ ἡ αὔξησις δοκεῖ πᾶσι γίγνεσθαι διὰ κενοῦ . . . μαρτύριον δὲ καὶ (4) τὸ περὶ τῆς τέφρας ποιοῦνται, ἣ δέχεται ἴσον ὕδωρ ὅσον τὸ ἀγγεῖον τὸ κενόν.

20. SIMPL. phys. 648, 12 . . . οἱ περὶ Δημόκριτον καὶ Λεύκιππον ἔλεγον, οὐ μόνον ἐν τῶι κόσμωι κενὸν εἶναί τι λέγοντες, ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ κόσμου.

21. — de caelo p. 202, 16 Λ. δὲ καὶ Δημόκριτος ἀπείρους τῶι πλήθει τοὺς κόσμους ἐν ἀπείρωι τῶι κενῶι καὶ ἐξ ἀπείρων τῶι πλήθει τῶν ἀτόμων συνίστασθαί φησι. Vgl. c. 2, 17.

22. AËT. II 2, 2 (D. 329) Λ. καὶ Δημόκριτος σφαιροειδῆ τὸν κόσμον. 3, 2 (D. 330) Λ. δὲ καὶ Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος οὔτ' ἔμψυχον οὔτε προνοίαι διοικεῖσθαι,

---

11 ἀκίνητα Hss. (auch Patm.): verb. Gale 15 τίνα] sc. κίνησιν 16 οὐδ' εἰ ὡδὶ ἢ ὡδί *: οὐδὲ ὡδὶ οὐδὲ Hss. vgl. [Al.] 690, 35 διὰ τί ὡδὶ μὲν τάδε κινοῦντας ὡδὶ δὲ τάδε, τούτων τὴν αἰτίαν οὐ λέγουσιν 20 κεχωρισμένον FHLM: κεχωρισμένος E 23 ὅτι ἔστι τι ὁ ἀήρ] wie Anaxag. a. O. 26 εἴ τι τῶν ἔξω E 29 1—3 gibt Gomperz dem Leukippos, 4 dem Demokrit ἡ κίνησις ἡ F 33 ἴσον fehlt F

φύσει δέ τινι ἀλόγωι, ἐκ τῶν ἀτόμων συνεστῶτα [nämlich τὸν κόσμον]. 4, 6 347
(D. 331) Ἀναξίμανδρος . . . Λ. φθαρτὸν τὸν κόσμον.

23. Aët. II 7, 2 (D. 336) Λ. καὶ Δημόκριτος χιτῶνα κύκλωι καὶ ὑμένα περιτείνουσι τῶι κόσμωι διὰ τῶν ἀγκιστροειδῶν ἀτόμων συμπεπλεγμένον.

24. — I 4, 1 ff. (D. 289; Usen. *Epicur.* fr. 308, Auszug aus dem Μέγας διάκοσμος) (1) ὁ τοίνυν κόσμος συνέστη περικεκλασμένωι σχήματι ἐσχηματισμένος τὸν τρόπον τοῦτον· τῶν ἀτόμων σωμάτων ἀπρονόητον καὶ τυχαίαν ἐχόντων τὴν κίνησιν συνεχῶς τε καὶ τάχιστα κινουμένων, εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰ σώματα συνηθροίσθη [καὶ] διὰ τοῦτο ποικιλίαν ἔχοντα καὶ σχημάτων καὶ μεγεθῶν. (2) ἀθροιζομένων δ' ἐν ταὐτῶι τούτων τὰ μὲν ὅσα μείζονα ἦν καὶ βαρύτερα πάντως ὑπεκάθιζεν· ὅσα δὲ μικρὰ καὶ περιφερῆ καὶ λεῖα καὶ εὐόλισθα, ταῦτα καὶ ἐξεθλίβετο κατὰ τὴν σύνοδον τῶν ἀτόμων εἴς τε τὸ μετέωρον ἀνεφέρετο. ὡς δ' οὖν ἐξέλειπε μὲν ἡ πληκτικὴ δύναμις μετεωρίζουσα οὐκέτι τε ἦγεν ἡ πληγὴ πρὸς τὸ μετέωρον, ἐκωλύετο δὲ ταῦτα κάτω φέρεσθαι, ἐπιέζετο πρὸς τοὺς τόπους τοὺς δυναμένους δέξασθαι· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πέριξ, καὶ πρὸς τούτοις τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων περιεκλᾶτο. περιπλεκόμενά τε ἀλλήλοις κατὰ τὴν περίκλασιν τὸν οὐρανὸν ἐγέννησε. (3) τῆς δ' αὐτῆς ἐχόμεναι φύσεως αἱ ἄτομοι ποικίλαι οὖσαι, καθὼς εἴρηται, πρὸς τὸ μετέωρον ἐξωθούμεναι τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν ἀπετέλουν. τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἀναθυμιωμένων σωμάτων ἔπλητε τὸν ἀέρα καὶ τοῦτον ἐξέθλιβε. πνευματούμενος δὲ οὗτος κατὰ τὴν κίνησιν καὶ συμπεριλαμβάνων τὰ ἄστρα συμπεριῆγεν αὐτὰ καὶ τὴν νῦν περιφορὰν αὐτῶν μετέωρον ἐφύλαττε· κἄπειτα ἐκ μὲν τῶν ὑποκαθιζόντων ἐγεννήθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων οὐρανός, πῦρ, ἀήρ. (4) πολλῆς δὲ ὕλης ἔτι περιειλημμένης ἐν τῆι γῆι πυκνουμένης τε ταύτης κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν πνευμάτων πληγὰς καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ἀστέρων αὔρας προσεθλίβετο πᾶς ὁ μικρομερὴς σχηματισμὸς ταύτης καὶ τὴν ὑγρὰν φύσιν ἐγέννα· ῥευστικῶς δὲ αὕτη διακειμένη κατεφέρετο πρὸς τοὺς κοίλους τόπους καὶ δυναμένους χωρῆσαί τε καὶ στέξαι, ἣ καθ' αὑτὸ τὸ ὕδωρ ὑποστὰν ἐκοίλαινε τοὺς ὑποκειμένους τόπους· τὰ μὲν οὖν κυριώτατα μέρη τοῦ κόσμου τὸν τρόπον τοῦτον ἐγεννήθη. Epicur. ep. II [Diog. X 88 ff. p. 37, 7 Us.] κόσμος ἐστὶ περιοχή τις οὐρανοῦ ἄστρα τε καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ φαινόμενα περιέχουσα, ἀποτομὴν [vgl. A 1; II 1, 14] ἔχουσα ἀπὸ τοῦ ἀπείρου [καὶ καταλήγουσα ἐν πέρατι ἢ ἀραιῶι ἢ πυκνῶι καὶ οὗ λυομένου πάντα τὰ ἐν αὐτῶι σύγχυσιν λήψεται] καὶ λήγουσα ἢ ἐν περιαγομένωι ἢ ἐν στάσιν ἔχοντι καὶ στρογγύλην ἢ τρίγωνον [c. 6; I 35, 16] ἢ οἵαν δήποτε 348
περιγραφήν. (89) ὅτι δὲ καὶ τοιοῦτοι κόσμοι εἰσὶν ἄπειροι τὸ πλῆθος, ἔστι καταλαβεῖν, καὶ ὅτι καὶ ὁ τοιοῦτος δύναται κόσμος γίνεσθαι καὶ ἐν κόσμωι καὶ

---

3 χιτῶνα καὶ ὑμένα] vermutlich Leukippische Worte (vgl. zu ὑμήν Hipp. de nat. inf. 12 (VIII 488, 13—21 L.), χιτών Hipp. de carn. 3 (IX 586, 4 ff. L.); τειχέων κιθῶνες Herod. VII 139). Vgl. A 1 (II 1, 20) 5 vgl. Rohde *Kl. Schriften* I 200[1] 9 [καὶ] Usener μεγεθῶν ⟨καὶ βαρῶν⟩ Usener 10 τούτων τοσούτων Euseb. βαρύτατα Hss.: verb. Usener 12 ἐξέλιπε Hss.: verb. * 18 ἄστρων Eus. 19 ἐπέπληττε Eus. 21 ἐφύλαττε] ἐφείλιττε verkehrt Usener 24 πνευμάτων Hss.: σωμάτων Eus. (Usener) ἄστρων Usener αὔρας Hss.: αὐγὰς Eus. 31 καταλήγουσα . . . πυκνῶι hat Us. als Zusatz zu Z. 32 λήγουσα κτλ. und καὶ οὗ λυομένου . . . λήψεται zu Z. 29. 30 ausgeschaltet 32 λήγουσαν Hss.: verb. Gassendi 35 καὶ ὅτι καὶ Hss.: καὶ ὅτι [καὶ] Schneider ἐν κόσμωι καὶ tilgt Woltjer καὶ] κἀν Usener

μετακοσμίωι ὃ λέγομεν μεταξὺ κόσμων διάστημα ἐν πολυκένωι τόπωι καὶ οὐκ ἐν 348
μεγάλωι καὶ εἰλικρινεῖ κενῶι, καθάπερ τινές φασιν, ἐπιτηδείων τινῶν σπερμάτων ῥυέντων ἀφ' ἑνὸς κόσμου ἢ μετακοσμίου ἢ καὶ ἀπὸ πλειόνων κατὰ μικρὸν προσθέσεις τε καὶ διαρθρώσεις καὶ μεταστάσεις ποιούντων ἐπ' ἄλλον
5 τόπον ... (90) οὐ γὰρ ἀθροισμὸν δεῖ μόνον γενέσθαι οὐδὲ δῖνον ἐν ὧι ἐνδέχεται κόσμον γίνεσθαι κενῶι κατὰ τὸ δοξαζόμενον ἐξ ἀνάγκης, αὔξεσθαί τε, ἕως ἂν ἑτέρωι προσκρούσηι, καθάπερ τῶν φυσικῶν καλουμένων φησί τις. τοῦτο γὰρ μαχόμενόν ἐστι τοῖς φαινομένοις.

25. Aët. III 3, 10 (D. 369) Λ. πυρὸς ἐναπολῃφθέντος νέφεσι παχυτάτοις ἔκ-
10 πτωσιν ἰσχυρὰν βροντὴν ἀποτελεῖν ἀποφαίνεται. Vgl. 55 A 93.

26. — — 10, 4 (D. 377; περὶ σχήματος γῆς) Λ. τυμπανοειδῆ. Vgl. 55 A 94.

27. — — 12, 1 (D. 377; περὶ ἐγκλίσεως γῆς) Λ. παρεκπεσεῖν τὴν γῆν εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη διὰ τὴν ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς ἀραιότητα, ἅτε δὴ πεπηγότων τῶν βορείων διὰ τὸ κατεψῦχθαι τοῖς κρυμοῖς, τῶν δὲ ἀντιθέτων πεπυρωμένων. Vgl.
15 A 1 (z. 2, 5) und 55 A 96.

28. Arist. de anima A 2404a1 Δημόκριτος μὲν πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι [näml. τὴν ψυχήν]· ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ ἀτόμων [τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει οἷον ἐν τῶι ἀέρι τὰ καλούμενα ξύσματα ἃ φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, ὧν] τὴν μὲν πανσπερμίαν στοιχεῖα λέγει
20 τῆς ὅλης φύσεως (ὁμοίως δὲ καὶ Λ.)· τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ ψυχήν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύνειν τοὺς τοιούτους ῥυσμοὺς καὶ κινεῖν τὰ λοιπὰ κινούμενα καὶ αὐτά, ὑπολαμβάνοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ παρέχον τοῖς ζώιοις τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τοῦ ζῆν ὅρον εἶναι τὴν ἀναπνοήν. συνάγοντος γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα καὶ ἐκθλίβοντος τῶν σχημάτων τὰ παρέχοντα τοῖς
25 ζώιοις τὴν κίνησιν διὰ τὸ μηδ' αὐτὰ ἠρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν γίγνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων ἐν τῶι ἀναπνεῖν· κωλύειν γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζώιοις ἐκκρίνεσθαι, συνανείργοντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύον· καὶ ζῆν δέ, ἕως ἂν δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. Aët. IV 3, 7 (D. 388) Λ. ἐκ πυρὸς εἶναι τὴν ψυχήν.

30 29. Aët. IV 13, 1 (D. 403) Λ., Δημόκριτος, Ἐπίκουρος κατὰ εἰδώλων εἴσκρισιν οἴονται τὸ ὁρατικὸν συμβαίνειν πάθος. Alex. de sensu p. 24, 14 [λέγει γὰρ Δημόκριτος τὸ ὁρᾶν εἶναι τὸ τὴν ἔμφασιν τὴν ἀπὸ τῶν ὁρωμένων δέχεσθαι· ἔστι δὲ ἔμφασις τὸ ἐμφαινόμενον εἶδος ἐν τῆι κόρηι, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις
35 τῶν διαφανῶν, ὅσα οἷά τε τὴν ἔμφασιν φυλάττειν ἐν αὑτοῖς. ἡγεῖται δὲ αὐτός τε καὶ πρὸ αὐτοῦ Λ. καὶ ὕστερον δὲ οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον εἴδωλά τινα ἀπορρέοντα ὁμοιόμορφα τοῖς ἀφ' ὧν ἀπορρεῖ (ταῦτα δέ ἐστι τὰ ὁρατά) ἐμπίπτειν τοῖς τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοῖς καὶ οὕτως τὸ ὁρᾶν γίνεσθαι. 56, 12 εἴδωλα γάρ τινα ὁμοιό-

---

2 καὶ εἰλικρινεῖ *: εἰλικρινεῖ καὶ Hss. τινὰ φύσιν BP1: τινὲς Casaubonus, φασὶν corr. P1F 3 ἢ καὶ FP2: ἢ BP1 5 δεῖνον Hss. 7 τις] Leukippos oder, wie Epikur den Autor des Μέγας διάκοσμος nannte, Demokritos 10ff. Die Verweisungen auf Demokrit sind zugefügt, um die kleinen Unterschiede zwischen Lehrer und Schüler zu zeigen 17 τὰ σφαιροειδῆ π. κ. ψ. λέγει und 19 ὧν tilgte Madvig. Das ganze als Glossem nach 404a16 [45 B 40] tilgte * 31 über Theophrast als Quelle der wichtigen Notizen des Al. und über Leuk. als Urheber der atomistischen Theorie des Sehens vgl. Zeller *Archiv f. G. d. Phil.* 15 (1902) 138 34 οἷά τε Wendland: οἵεται Hss.

μορφα ἀπὸ τῶν ὁρωμένων συνεχῶς ἀπορρέοντα καὶ ἐμπίπτοντα τῆι ὄψει τοῦ 348
ὁρᾶν ἠτιῶντο. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἵ τε περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον, οἳ καὶ ἐκ τῆς τῶν ἀοράτων διὰ μικρότητα παραθέσεως τὴν τῶν μεταξὺ χρωμάτων φαντασίαν ἐποίουν.

30. Aët. IV 8, 5 (D. 394) Λ., Δημόκριτος τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς νοήσεις ἑτεροιώσεις εἶναι τοῦ σώματος. 8, 10 (D. 395) Λ., Δημόκριτος, Ἐπίκουρος τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν νόησιν γίνεσθαι εἰδώλων ἔξωθεν προσιόντων· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου.

31. — — 14, 2 (D. 405) Λ., Δημόκριτος, Ἐπίκουρος τὰς κατοπτρικὰς ἐμφάσεις 349
γίνεσθαι κατ' εἰδώλων ἐνστάσεις, ἅτινα φέρεσθαι μὲν ἀφ' ἡμῶν, συνίστασθαι δὲ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου κατ' ἀντεπιστροφήν.

32. — — 9, 8 (D. 397) οἱ μὲν ἄλλοι φύσει τὰ αἰσθητά, Λ. δέ, Δημόκριτος καὶ Διογένης νόμωι, τοῦτο δ' ἐστὶ δόξηι καὶ πάθεσι τοῖς ἡμετέροις. μηδὲν δ' εἶναι ἀληθὲς μηδὲ καταληπτὸν ἐκτὸς τῶν πρώτων στοιχείων, ἀτόμων καὶ κενοῦ. ταῦτα γὰρ εἶναι μόνα φύσει, τὰ δ' ἐκ τούτων θέσει καὶ τάξει καὶ σχήματι διαφέροντα ἀλλήλων συμβεβηκότα.

33. Epiphan. adv. haer. III 2, 9 (D. 590) Λ. ὁ Μιλήσιος, κατὰ δέ τινας Ἐλεάτης, καὶ οὗτος ἐριστικός. ἐν ἀπείρωι καὶ οὗτος τὸ πᾶν ἔφη εἶναι, κατὰ φαντασίαν δὲ καὶ δόκησιν τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ μηδὲν κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλ' οὕτω φαίνεσθαι κατὰ τὴν ἐν τῶι ὕδατι κύπην.

34. Aët. V 25, 3 (D. 437; ποτέρου ἐστὶν ὕπνος καὶ θάνατος, ψυχῆς ἢ σώματος;) Λ. ὕπνον σώματος γίνεσθαι ἀποκρίσει τοῦ λεπτομεροῦς πλείονι τῆς εἰσκρίσεως τοῦ ψυχικοῦ θερμοῦ· ⟨οὗ⟩ τὸν πλεονασμὸν αἴτιον θανάτου· ταῦτα δὲ εἶναι πάθη σώματος, οὐ ψυχῆς. Vgl. A 28.

35. — V 4, 1 (D. 417, εἰ σῶμα τὸ σπέρμα) Λ. καὶ Ζήνων σῶμα· ψυχῆς γὰρ εἶναι ἀπόσπασμα.

36. — — 7, 5ª (D. 420; πῶς ἄρρενα γεννᾶται καὶ θήλεα;) Λ. διὰ τὴν παραλλαγὴν τῶν μορίων καθ' ἣν ὁ μὲν καυλόν, ἡ δὲ μήτραν ἔχει· τοσοῦτον γὰρ μόνον λέγει. Vgl. 55 A 143.

37. Clem. Strom. II 129 [II 183, 19 St.] ναὶ μὴν Λύκος ὁ Περιπατητικὸς τὴν ἀληθινὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς τέλος ἔλεγεν εἶναι, ὡς Λεύκιμος [? Λεύκιππος] τὴν ἐπὶ καλοῖς. Vgl. 55 B 207.

B. FRAGMENTE.

ΛΕΥΚΙΠΠΟΥ ΜΕΓΑΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ.

Vgl. 55 A 33 (Tetral. III. IV); B 4ᵇ.

1. Achill. isag. 1, 13 (aus Eudoros) τοὺς ἀστέρας δὲ ζῶια εἶναι οὔτε Ἀναξαγόραι [46 A 79] οὔτε Δημοκρίτωι ἐν τῶι Μεγάλωι διακόσμωι δοκεῖ.

---

2 ἠτιῶντο Ald.: ἠτέων oder αἰτίων Hss. 10 ἐνστάσεις Meineke nach Aët. IV 13, 2 (D. 403, 6): ἐμφάσεις Stob.: ἐπιστάσεις Gal.: ὑποστάσεις Plut. Hss.: ἀποστάσεις Usener (vgl. Epic. fr. 320) 22 ὕπνον *: οὐ μόνον Hss. ἀποκρίσει *: ἀλλὰ κράσει Hss.: ἅμ' ἐκκρίσει Bernardakis: ἀλλ' ἐκκρίσει schon Heimsoeth 23 ⟨οὗ⟩ Studemund 31 Λεύκιππος Sylburg: Λυκίσκος Bywater wahrscheinlicher 34 Die Schriften der älteren Abderiten scheinen im vierten Jahrh. bereits ohne Unterschied der Verf. in einem *a potiori* genannten *Corpus Demo-*

Weitere Zitate aus dem Μέγας διάκοσμος sind nicht erhalten, doch 349
sind Termini wie ἄτομοι, ναστά, μέγα κενόν, ἀποτομή, ῥυσμός, διαθιγή, τροπή, περιπάλαξις, δῖνος u. a. aus den doxogr. Berichten nachweisbar. Epikureische Excerpte 54 A 24.

ΠΕΡΙ ΝΟΥ. 350

Vgl. 54 A 28ff., 55 A 33; B 5e.

2. Aët. I 25, 4 (D. 321) Λεύκιππος πάντα κατ᾽ ἀνάγκην, τὴν δ᾽ αὐτὴν ὑπάρχειν εἱμαρμένην. λέγει γὰρ ἐν τῶι Περὶ νοῦ·

οὐδὲν χρῆμα μάτην γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ὑπ᾽ ἀνάγκης.

LEUKIPPS GROSSE WELTORDNUNG.

1. *In der Gr. Welt. war geleugnet, daß die Gestirne lebende Wesen seien.*

Atomistische Termini daraus: Atome, Massive (= Atome), die Weltenleere, Abtrennung, Gestalt, gegenseitige Berührung *(d. h. Reihenfolge)*, Lage, Verflechtung, Wirbel *u. a.*

ÜBER GEIST.

2. Kein Ding entsteht ohne Ursache, sondern alles aus bestimmtem Grunde und unter dem Drucke der Notwendigkeit.

---

55. DEMOKRITOS.

A. LEBEN UND LEHRE.

LEBEN.

1. Diog. IX 34ff. Δημόκριτος Ἡγησιστράτου, οἱ δὲ Ἀθηνοκρίτου, τινὲς Δαμασίππου Ἀβδηρίτης ἤ, ὡς ἔνιοι, Μιλήσιος [vgl. 54 A 1 § 30; A 33]. οὗτος μάγων τινῶν διήκουσε καὶ Χαλδαίων, Ξέρξου τοῦ βασιλέως τῶι πατρὶ αὐτοῦ

---

criteum vereinigt gewesen zu sein. Aristoteles und Theophrast, die in Makedonien wie in Assos mit der Schule der Abderiten in Verbindung getreten zu sein scheinen, hatten genaueres von dieser über den Stifter und seine Schriftstellerei erfahren. Daher erscheint bei ihnen und fast nur bei ihnen eine deutliche Sonderung des Leukippischen und Demokritischen Nachlasses. Auch konnte vermutlich aus der Klage wegen Plagiats, die Demokrit im Μικρὸς διάκοσμος gegen Anaxagoras erhoben zu haben scheint [55 B 5], die Autorschaft des Leukippos für den Μέγας διάκοσμος und Περὶ νοῦ bestätigt werden. Vgl. dazu 54 A 2. 24. 55 A 1 § 40, n. 2. 14. * *Verh. d. 35. Phil. Vers.* 1880, 96. *Rh. M.* 42, 1 ff.

7 λευκίππου (als Lemma) Stob.: verb. Heeren 9 L. folgerte vermutlich

ἐπιστάτας καταλιπόντος, ἡνίκα ἐξενίσθη παρ' αὐτῶι, καθά φησι καὶ Ἡρόδοτος· 350
παρ' ὧν τά τε περὶ θεολογίας καὶ ἀστρολογίας ἔμαθεν ἔτι παῖς ὤν. ὕστερον δὲ
Λευκίππωι παρέβαλε καὶ Ἀναξαγόραι κατά τινας, ἔτεσιν ὢν αὐτοῦ νεώτερος
τετταράκοντα [Apollodoros fr. 47b Jacoby]. Φαβωρῖνος δέ φησιν ἐν Παντοδαπῆι
ἱστορίαι [FHG III 582 fr. 33] λέγειν Δημόκριτον περὶ Ἀναξαγόρου, ὡς οὐκ εἴησαν
αὐτοῦ αἱ δόξαι αἵ τε περὶ ἡλίου καὶ σελήνης, ἀλλ' ἀρχαῖαι, τὸν δὲ ὑφηρῆσθαι·
(35) διασύρειν τε αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς διακοσμήσεως καὶ τοῦ νοῦ, ἐχθρῶς ἔχοντα
πρὸς αὐτόν, ὅτι δὴ μὴ προσήκατο αὐτόν. πῶς οὖν κατά τινας ἀκήκοεν αὐτοῦ;

φησὶ δὲ Δημήτριος ἐν Ὁμωνύμοις καὶ Ἀντισθένης ἐν Διαδοχαῖς [FHG III
183 n.] ἀποδημῆσαι αὐτὸν καὶ εἰς Αἴγυπτον πρὸς τοὺς ἱερέας γεωμετρίαν μαθησό-
μενον καὶ πρὸς Χαλδαίους εἰς τὴν Περσίδα καὶ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν γενέσθαι.
τοῖς τε Γυμνοσοφισταῖς φασί τινες συμμῖξαι αὐτὸν ἐν Ἰνδίαι καὶ εἰς Αἰθιοπίαν
ἐλθεῖν. τρίτον τε ὄντα ἀδελφὸν νείμασθαι τὴν οὐσίαν· καὶ οἱ μὲν πλείους φασὶ
τὴν ἐλάττω μοῖραν ἑλέσθαι τὴν ἐν ἀργυρίωι, χρείαν ἔχοντα ⟨διὰ τὸ⟩ ἀποδημῆσαι
τούτου κἀκείνων δολίως ὑποπτευσάντων. (36) ὁ δὲ Δημήτριος ὑπὲρ ἑκατὸν
τάλαντά φησιν εἶναι αὐτῶι τὸ μέρος, ἃ πάντα καταναλῶσαι. λέγει δὲ ὅτι τοσοῦτον
ἦν φιλόπονος, ὥστε τοῦ περικήπου δωμάτιόν τι ἀποτεμόμενος κατάκλειστος ἦν·
καί ποτε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς θυσίαν βοῦν ἀγαγόντος καὶ αὐτόθι προσδήσαντος,
ἱκανὸν χρόνον μὴ γνῶναι, ἕως αὐτὸν ἐκεῖνος διαναστήσας προφάσει τῆς θυσίας
καὶ τὰ περὶ τὸν βοῦν διηγήσατο [vgl. A 15; II 15, 39]. 'δοκεῖ δέ, φησί, καὶ Ἀθή-
ναζε ἐλθεῖν καὶ μὴ σπουδάσαι γνωσθῆναι δόξης καταφρονῶν. καὶ εἰδέναι μὲν
Σωκράτη, ἀγνοεῖσθαι δὲ ὑπ' αὐτοῦ· "ἦλθον γάρ, φησίν, εἰς Ἀθήνας καὶ
οὔτις με ἔγνωκεν [B 116]".'

(37) ('εἴπερ οἱ Ἀντερασταὶ Πλάτωνός εἰσι, φησὶ Θρασύλος, οὗτος ἂν εἴη ὁ
παραγενόμενος ἀνώνυμος, τῶν περὶ Οἰνοπίδην καὶ Ἀναξαγόραν ἕτερος, ἐν τῆι
πρὸς Σωκράτην ὁμιλίαι διαλεγόμενος περὶ φιλοσοφίας, ὦι, φησίν, ὡς πεντάθλωι 351
ἔοικεν ὁ φιλόσοφος [Anterast. p. 136 A; vgl. c. 29, 2]. καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐν
φιλοσοφίαι πένταθλος· τὰ γὰρ φυσικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ ⟨ἤσκητο⟩, ἀλλὰ καὶ τὰ μαθη-
ματικὰ καὶ τοὺς ἐγκυκλίους λόγους, καὶ περὶ τεχνῶν πᾶσαν εἶχεν ἐμπειρίαν').
τούτου ἐστὶ καὶ τὸ 'λόγος ἔργου σκιή' [B 145]). Δημήτριος δὲ ὁ Φαληρεὺς
ἐν τῆι Σωκράτους ἀπολογίαι [fehlt FHG II 368] μηδὲ ἐλθεῖν φησιν αὐτὸν εἰς
Ἀθήνας. τοῦτο δὲ καὶ μεῖζον, εἴγε τοσαύτης πόλεως ὑπερεφρόνησεν, οὐκ ἐκ
τόπου δόξαν λαβεῖν βουλόμενος, ἀλλὰ τόπωι δόξαν περιθεῖναι προελόμενος.
(38) (δῆλον δὲ κἀκ τῶν συγγραμμάτων οἷος ἦν. δοκεῖ δέ, φησὶν ὁ Θρασύλος,
ζηλωτὴς γεγονέναι τῶν Πυθαγορικῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτσῦ Πυθαγόρου μέμνηται,
θαυμάζων αὐτὸν ἐν τῶι ὁμωνύμωι συγγράμματι [s. B Schriftentitel I 1]. πάντα
δὲ δοκεῖν παρὰ τούτου λαβεῖν καὶ αὐτοῦ δ' ἂν ἀκηκοέναι, εἰ μὴ τὰ τῶν χρόνων

---

daraus, daß die Wahrnehmungen auf eine mit Notwendigkeit wirkende Ursache zurückgeführt werden müßten 1 ἐπιστάτας vor τῶι πατρὶ (S. 10, 16) F αὐτοῦ F Ἡρόδοτος] die Geschichte ist nach Herodot VIII 120. VII 109 frei erfunden (vgl. II 15, 3); das Citat also irreführend 2 τε] γε Reiske 14 ⟨διὰ τὸ⟩ * ἀποδημῆσαι BP: καὶ ἀποδημῆσαι F 15 τούτου Reiske: τοῦτο BPF 17 τοῦ πατρίου κήπου Reiske 24 die Einlage aus Thrasyllos unterbricht das Excerpt aus Demetrios, wie unten Z. 24 25 ἕτερος] nicht ἑταῖρος, wie Reiske vorschlug 28 ⟨ἤσκητο⟩ * nach Σ (s. v. πένταθλος) 32 τοῦ τόπου und τῶι τόπωι Σ (s. v. Δημόκρ.) 35 αὐτοῦ πυθαγόρου so die Hss.

ἐμάχετο. πάντως μέντοι τῶν Πυθαγορικῶν τινος ἀκοῦσαί φησιν αὐτὸν Γλαῦκος 351
ὁ Ῥηγῖνος, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους αὐτῶι γεγονώς. φησὶ δὲ καὶ Ἀπολλόδωρος
ὁ Κυζικηνὸς Φιλολάωι αὐτὸν συγγεγονέναι).

ἤσκει δέ, φησὶν ὁ Ἀντισθένης [FHG III 173 n.], καὶ ποικίλως δοκιμάζειν τὰς
φαντασίας, ἐρημάζων ἐνίοτε καὶ τοῖς τάφοις ἐνδιατρίβων. (39) ἐλθόντα δή
φησιν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀποδημίας ταπεινότατα διάγειν, ἅτε πᾶσαν τὴν οὐσίαν κατ-
αναλωκότα· τρέφεσθαί τε διὰ τὴν ἀπορίαν ἀπὸ τἀδελφοῦ Δαμάσου. ὡς δὲ προειπών
τινα τῶν μελλόντων εὐδοκίμησε, λοιπὸν ἐνθέου δόξης παρὰ τοῖς πλείστοις ἠξιώθη.
νόμου δὲ ὄντος τὸν ἀναλώσαντα τὴν πατρῴαν οὐσίαν μὴ ἀξιοῦσθαι ταφῆς ἐν
τῆι πατρίδι, φησὶν ὁ Ἀντισθένης, συνέντα, μὴ ὑπεύθυνος γενηθείη πρός τινων
φθονούντων καὶ συκοφαντούντων, ἀναγνῶναι αὐτοῖς τὸν Μέγαν διάκοσμον, ὃς
ἁπάντων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων προέχει· καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις τιμηθῆναι·
μὴ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ χαλκαῖς εἰκόσι· καὶ τελευτήσαντα αὐτὸν δημοσίαι ταφῆναι,
βιώσαντα ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. (40) ὁ δὲ Δημήτριος τοὺς συγγενέας αὐτοῦ
φησιν ἀναγνῶναι τὸν Μέγαν διάκοσμον, ὃν μόνον ἑκατὸν ταλάντων τιμηθῆναι.
ταὐτὰ δὲ καὶ Ἱππόβοτός φησιν.

Ἀριστόξενος δ' ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασί [FHG II 290 fr. 83] φησι Πλά-
τωνα θελῆσαι συμφλέξαι τὰ Δημοκρίτου συγγράμματα, ὁπόσα ἐδυνήθη συναγαγεῖν,
Ἀμύκλαν δὲ καὶ Κλεινίαν τοὺς Πυθαγορικοὺς [c. 41, 2] κωλῦσαι αὐτόν, ὡς οὐδὲν
ὄφελος· παρὰ πολλοῖς γὰρ εἶναι ἤδη τὰ βιβλία. καὶ δῆλον δέ· πάντων γὰρ σχεδὸν
τῶν ἀρχαίων μεμνημένος ὁ Πλάτων οὐδαμοῦ Δημοκρίτου διαμνημονεύει, ἀλλ' οὐδ'
ἔνθα ἀντειπεῖν τι αὐτῶι δέοι, δῆλον ⟨ὅτι⟩ εἰδὼς ὡς πρὸς τὸν ἄριστον αὐτῶι τῶν
φιλοσόφων ⟨ὁ ἀγὼν⟩ ἔσοιτο· ὃν γε καὶ Τίμων τοῦτον ἐπαινέσας τὸν τρόπον ἔχει
[fr. 46 D.]·

οἷον Δημόκριτόν τε περίφρονα, ποιμένα μύθων,
ἀμφίνοον λεσχῆνα μετὰ πρώτοισιν ἀνέγνων.

(41) γέγονε δὲ τοῖς χρόνοις, ὡς αὐτός φησιν ἐν τῶι Μικρῶι διακόσμωι [55
B 5], νέος κατὰ πρεσβύτην Ἀναξαγόραν, ἔτεσιν αὐτοῦ νεώτερος τετταράκοντα.
συντετάχθαι δέ φησι τὸν Μικρὸν διάκοσμον ἔτεσιν ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως
τριάκοντα καὶ ἑπτακοσίοις. γεγόνοι δ' ἄν, ὡς μὲν Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς
[fr. 47ª Jacoby], κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴν ὀλυμπιάδα [460—457], ὡς δὲ Θρασύλος
ἐν τῶι ⟨ἐπιγραφομένωι Τὰ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Δημοκρίτου βιβλίων, κατὰ
τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ ἑβδομηκοστῆς ὀλυμπιάδος [470/69], ἐνιαυτῶι,
φησί, πρεσβύτερος ὢν Σωκράτους. εἴη ἂν οὖν κατ' Ἀρχέλαον τὸν Ἀναξαγόρου
μαθητὴν καὶ τοὺς περὶ Οἰνοπίδην· καὶ γὰρ τούτου μέμνηται [c. 29, 3]. (42) μέμνη-
ται δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἑνὸς δόξης τῶν περὶ Παρμενίδην καὶ Ζήνωνα ὡς κατ' 352
αὐτὸν μάλιστα διαβεβοημένων, καὶ Πρωταγόρου τοῦ Ἀβδηρίτου, ὃς ὁμολογεῖται
κατὰ Σωκράτην γεγονέναι.

φησὶ δ' Ἀθηνόδωρος [Zeller III³ᵃ 630²] ἐν ᾱ Περιπάτων, ἐλθόντος Ἱπποκράτους
πρὸς αὐτόν, κελεῦσαι κομισθῆναι γάλα· καὶ θεασάμενον τὸ γάλα εἰπεῖν εἶναι αἰγὸς
πρωτοτόκου καὶ μελαίνης· ὅθεν τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ θαυμάσαι τὸν Ἱπποκράτην.

---

5 δὲ FP² 7 ὑπὸ Steph. 13 δὲ F: fehlt BP 14 Δημήτριος] der Magnesier, vgl. Z. 6 = § 36 17 δ' ἐν F: δὲ BP 22 ἀντιπίπτειν F ⟨ὅτι⟩ Reiske αὐτῶι Cobet: οὕτω BPF 23 ⟨ ⟩ Reiske 30 ὡς μὲν BF: ὡς ὁ μὲν P 37 διαβεβαιουμένων F ὁμολογεῖται BF: ὡμολόγηται P 39 περὶ πάντων BP¹ 40 εἶναι αἰγὸς Casaubonus: καὶ αἰγὸς Hss.: αἰγὸς εἶναι Σ

ἀλλὰ καὶ κόρης ἀκολουθούσης τῶι Ἱπποκράτει τῆι μὲν πρώτηι ἡμέραι ἀσπάσασθαι 352
οὕτω ‘χαῖρε κόρη’, τῆι δ’ ἐχομένηι ‘χαῖρε γύναι’· καὶ ἦν ἡ κόρη τῆς νυκτὸς διεφθαρμένη.

(43) τελευτῆσαι δὲ τὸν Δημόκριτόν φησιν Ἕρμιππος [FHG III 43 fr. 29; vgl. Anm. zu A 28] τοῦτον τὸν τρόπον. ἤδη ὑπέργηρων ὄντα πρὸς τῶι καταστρέφειν εἶναι. τὴν οὖν ἀδελφὴν λυπεῖσθαι ὅτι ἐν τῆι τῶν θεσμοφόρων ἑορτῆι μέλλοι τεθνήξεσθαι καὶ τῆι θεῶι τὸ καθῆκον αὐτὴ οὐ ποιήσειν· τὸν δὲ θαρρεῖν εἰπεῖν καὶ κελεῦσαι αὑτῶι προσφέρειν ἄρτους θερμοὺς ὁσημέραι. τούτους δὴ ταῖς ῥισὶ προσφέρων διεκράτησεν αὐτὸν τὴν ἑορτήν· ἐπειδὴ δὲ παρῆλθον αἱ ἡμέραι (τρεῖς δ’ ἦσαν), ἀλυπότατα τὸν βίον προήκατο, ὥς φησιν ὁ Ἵππαρχος, ἐννέα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἔτη βιούς. ἡμεῖς τε εἰς αὐτὸν ἐν τῆι Παμμέτρωι τοῦτον ἐποιήσαμεν τὸν τρόπον·

καὶ τίς ἔφυ σοφὸς ὧδε, τίς ἔργον ἔρεξε τοσοῦτον,
ὅσσον ὁ παντοδαὴς ἤνυσε Δημόκριτος;
ὃς Θάνατον παρεόντα τρὶ ἤματα δώμασιν ἔσχεν
καὶ θερμοῖς ἄρτων ἄσθμασιν ἐξένισεν.

τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τἀνδρός.

(44) δοκεῖ δὲ αὐτῶι τάδε· ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων ἀτόμους καὶ κενόν, τὰ δ’ ἄλλα πάντα νενομίσθαι. ἀπείρους τε εἶναι κόσμους καὶ γενητοὺς καὶ φθαρτούς. μηδέν τε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίνεσθαι μηδὲ εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεσθαι. καὶ τὰς ἀτόμους δὲ ἀπείρους εἶναι κατὰ μέγεθος καὶ πλῆθος, φέρεσθαι δ’ ἐν τῶι ὅλωι δινουμένας, καὶ οὕτω πάντα τὰ συγκρίματα γεννᾶν, πῦρ, ὕδωρ, ἀέρα, γῆν· εἶναι γὰρ καὶ ταῦτα ἐξ ἀτόμων τινῶν συστήματα· ἅπερ εἶναι ἀπαθῆ καὶ ἀναλλοίωτα διὰ τὴν στερρότητα. τόν τε ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐκ τοιούτων λείων καὶ περιφερῶν ὄγκων συγκεκρίσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως· ἣν καὶ νοῦν ταὐτὸν εἶναι. ὁρᾶν δ’ ἡμᾶς κατ’ εἰδώλων ἐμπτώσεις. (45) πάντα τε κατ’ ἀνάγκην γίνεσθαι, τῆς δίνης αἰτίας οὔσης τῆς γενέσεως πάντων, ἣν ἀνάγκην λέγει. τέλος δ’ εἶναι τὴν εὐθυμίαν, οὐ τὴν αὐτὴν οὖσαν τῆι ἡδονῆι, ὡς ἔνιοι παρακούσαντες ἐξεδέξαντο, ἀλλὰ καθ’ ἣν γαληνῶς καὶ εὐσταθῶς ἡ ψυχὴ διάγει, ὑπὸ μηδενὸς ταραττομένη φόβου ἢ δεισιδαιμονίας ἢ ἄλλου τινὸς πάθους. καλεῖ δ’ αὐτὴν καὶ εὐεστὼ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὀνόμασι [B 3]. ποιότητας δὲ νόμωι εἶναι, φύσει δ’ ἄτομα καὶ κενόν. καὶ ταῦτα μὲν αὐτῶι ἐδόκει. τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ κτλ. §§ 46—49 = 55 A 33.

(49) γεγόνασι δὲ Δημόκριτοι ἕξ· πρῶτος αὐτὸς οὗτος, δεύτερος Χῖος μουσικὸς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τρίτος ἀνδριαντοποιός, οὗ μέμνηται Ἀντίγονος [S. 10 Wilamowitz], τέταρτος περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Ἐφέσωι γεγραφὼς καὶ τῆς πόλεως καὶ Σαμοθράικης, πέμπτος ποιητὴς ἐπιγραμμάτων σαφὴς καὶ ἀνθηρός, ἕκτος Περγαμηνὸς ἀπὸ ῥητορικῶν λόγων ⟨εὐδοκιμήσας⟩.

---

1 τὴν κόρην τὴν μετὰ ἱπποκράτους πρὸς αὐτὸν ἐλθοῦσαν interpolieren ΦΣ 6 θεσμοφορίων Φ 7 αὐτὴ Ambros.: αὐτῆ F: αὐτὴν BPΣ 10 δ’ FP²: fehlt BP ὁ fehlt FP² 14 μήνυσε Hss.: verb. Opsopoeus 15 παρεόντα F Anth.: παριόντα BP 19 νενομίσθαι Φ: νενομίσθαι δοξάζεσθαι BPF 20 μὴ ὂν FP²: μὴ δὲ ὂν BP: μὴ δέον Σ (cod. A): μηδὲν ὂν Φ, Σ (vulg.) 23 τινὰ Σ 24 τὴν fehlt Σ λείων (ει in ras.) B²P¹Σ: δινῶν P²F: δι’ ὧν Φ 28 ἐξηγήσαντο FP² 31 ποιότητας δὲ νόμωι Zeller: ποιητὰ δὲ νόμιμα Hss. 32 ἀτόμους wider die Hss. Cobet 38 ⟨εὐδοκιμήσας⟩ Reiske

2. SUIDAS. Δημόκριτος Ἡγησιστράτου (οἱ δὲ Ἀθηνοκρίτου ἢ Δαμασίππου) γεγονὼς ὅτε καὶ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος κατὰ τὴν οϛ ὀλυμπιάδα [472—469], οἱ δὲ κατὰ τὴν π [460—457] φασίν) Ἀβδηρίτης ἐκ Θράικης φιλόσοφος, μαθητὴς κατά τινας Ἀναξαγόρου καὶ Λευκίππου, ὡς δέ τινες, καὶ μάγων καὶ Χαλδαίων Περσῶν. ἦλθε γὰρ καὶ εἰς Πέρσας καὶ Ἰνδοὺς καὶ Αἰγυπτίους καὶ τὰ παρ' ἑκάστοις ἐπαιδεύθη σοφά, εἶτα ἐπανῆλθε καὶ τοῖς ἀδελφοῖς συνῆν Ἡροδότωι καὶ Δαμάστηι. ἤρξε δὲ ἐν Ἀβδήροις διὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τιμηθείς. μαθητὴς δὲ αὐτοῦ διαφανὴς ἐγένετο Μητρόδωρος ὁ Χῖος, οὗ πάλιν ἀκροαταὶ Ἀνάξαρχος καὶ Ἱπποκράτης ὁ ἰατρός. ἐπεκλήθη δὲ Σοφία ὁ Δημόκριτος καὶ Γελασῖνος δὲ διὰ τὸ γελᾶν πρὸς τὸ κενόσπουδον τῶν ἀνθρώπων· γνήσια δὲ αὐτοῦ βιβλία εἰσὶ δύο, ὅ τε Μέγας διάκοσμος καὶ τὸ Περὶ φύσεως κόσμου. ἔγραψε δὲ καὶ ἐπιστολάς. Soweit aus Hesychios. 352 353

3. AËT. I 3, 16 (D. 285; vgl. das. Theodor.) Δ. Δαμασίππου Ἀβδηρίτης κτλ.

4. EUSEB. Chron. a) Cyrill. c. Jul. I p. 13 Spanh. ἑβδομηκοστῆι ὀλυμπιάδι [500—497] φασὶ γενέσθαι Δημόκριτον καὶ Ἀναξαγόραν φιλοσόφους φυσικοὺς ὁμοῦ τε καὶ Ἡράκλειτον τὸν ἐπίκλην σκοτεινόν. b) Akme: Cyrill. ὀγδοηκοστῆι ἕκτηι ὀλυμπιάδι [436—433] γενέσθαι φασὶ τὸν Ἀβδηρίτην Δημόκριτον, Ἐμπεδοκλέα τε καὶ Ἱπποκράτην κτλ., Arm. a. Abr. 1581 [Ol. 86, 2. 435] vgl. 18 A 11. c) Tod Ol. 94 [404—401]: Hier. a. Abr. 1616 [Ol. 94, 4. 401], Armen. a. Abr. 1613 [Ol. 94, 2. 403]. CHRON. PASCH. 317, 5 Δ. τελευτᾶι ζήσας ἔτη ἑκατόν [Ol. 105, 2. 359].

5. DIOD. XIV 11, 5 περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον [Ol. 94, 1. 404] καὶ Δ. ὁ φιλόσοφος ἐτελεύτησε βιώσας ἔτη ἐνενήκοντα.

6. [LUC.] Macrob. 18 Δ. μὲν ὁ Ἀβδηρίτης ἐτῶν γεγονὼς τεσσάρων καὶ ἑκατὸν ἀποσχόμενος τροφῆς ἐτελεύτα. CENSOR. 15, 3 *Democritum quoque Abderiten et Isocraten rhetorem ferunt prope ad id aetatis pervenisse quo Gorgian Leontinum, quem omnium veterum maxime senem fuisse et octo supra centum annos habuisse constat.* Vgl. II 12, 14. 13, 10.

7. ARIST. meteor. B 7 (περὶ σεισμοῦ) p. 365ª 17 Ἀναξαγόρας τε γὰρ ὁ Κλαζομένιος καὶ πρότερος Ἀναξιμένης ὁ Μιλήσιος ἀπεφήναντο καὶ τούτων ὕστερος Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης. Anaxagoras von Demokrit gelobt 46 B 21ª, getadelt 55 B 5.

8. SEXT. VII 389 [A 114] ὅ τε Δ. καὶ ὁ Πλάτων ἀντιλέγοντες τῶι Πρωταγόραι ἐδίδασκον [vgl. B 156].

9. ATH. VIII p. 354 c ἐν δὲ τῆι αὐτῆι ἐπιστολῆι [fr. 172 p. 153. 2 Us.] ὁ Ἐπίκουρος καὶ Πρωταγόραν φησὶ τὸν σοφιστὴν ἐκ φορμοφόρου καὶ ξυλοφόρου πρῶτον μὲν γενέσθαι γραφέα Δημοκρίτου· θαυμασθέντα δ' ὑπ' ἐκείνου ἐπὶ ξύλων τινὶ ἰδίαι συνθέσει ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἀναληφθῆναι ὑπ' αὐτοῦ καὶ διδάσκειν ἐν

---

6 Δαμάσωι Menage aus A 1 § 39. A 18 5 vgl. A 16 8 ἀκροατὴς Ἀνάξαρχος, καὶ Ἱπποκράτης Wilamowitz, wozu Z. 7 ändert μαθηταὶ δ' αὐτοῦ διαφανεῖς Rohde. Das Mißverständnis ist auf Seiten des Suidas oder seiner Vorlage, die aus d. Artikel Ἱπποκράτης (A 10) eine dann falsch verstandene Randnotiz καὶ Ἱππ. ὁ ἰ. sc. μαθητὴς ἦν Δημοκρίτου dem Artikel Δημόκριτος angefügt hatte, die zur Änderung von ἀκροατής in den Plural führte 14 zur Chronologie vgl. * *Rh. Mus.* 42, 1 ff. Anders andere, zuletzt Kranz *Herm.* 47, 42. Warum der auf abderitischen Münzen vorkommende Beamtenname ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ nicht hierher gehört (v. Sallet), zeigt H. v. Fritze *Nomisma* III (1909) 23 f.

κώμηι τινὶ γράμματα, ἀφ' ὧν ἐπὶ τὸ σοφιστεύειν ὁρμῆσαι. PHILOSTR. vit. sophist. 353
10 p. 13, 1 Kayser Πρωταγόρας δὲ ὁ Ἀβδηρίτης σοφιστὴς καὶ Δημοκρίτου μὲν ἀκροατὴς οἵκοι ἐγένετο, ὡμίλησε δὲ καὶ τοῖς ἐκ Περσῶν μάγοις κατὰ τὴν Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔλασιν. Vgl. II 10, 16.

10. SUID. s. v. Ἱπποκράτης . . . οὗτος μαθητὴς γέγονε τὸν μὲν πρῶτον τοῦ πατρός, μετὰ δὲ ταῦτα Ἡροδίκου τοῦ Σηλυβριανοῦ καὶ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου ῥήτορος καὶ φιλοσόφου, ὡς δέ τινες, Δημοκρίτου τοῦ Ἀβδηρίτου· ἐπιβαλεῖν γὰρ αὐτῶι νέον πρεσβύτηι.

10ª. — s. v. Διαγόρας . . . ὃν εὐφυᾶ θεασάμενος Δ. ὁ Ἀβδηρίτης ὠνήσατο αὐτὸν δοῦλον μυρίων δραχμῶν καὶ μαθητὴν ἐποιήσατο. ὁ δὲ καὶ τῆι λυρικῆι ἐπέθετο τοῖς χρόνοις ὢν μετὰ Πίνδαρον καὶ Βακχυλίδην, Μελανιππίδου δὲ πρεσβύτερος· ἤκμαζε τοίνυν ὀγδοηκοστῆι ὀλυμπιάδι [468—465]. Vgl. zum Φρύγιος λόγος [55 B 299 c].

11. VAL. MAX. VIII 7 ext. 4. *Athenis autem compluribus annis moratus omnia temporum momenta ad percipiendam et exercendam doctrinam conferens ignotus illi urbi vixit, quod ipse quodam volumine testatur* [B 116].

12. STRAB. XV p. 703 [aus Megasthenes] ἐν δὲ τῆι ὀρεινῆι [Indiens] Σίλαν 354
ποταμὸν εἶναι, ὧι μηδὲν ἐπιπλεῖ. Δημόκριτον μὲν οὖν ἀπιστεῖν ἅτε πολλὴν τῆς Ἀσίας πεπλανημένον. καὶ Ἀριστοτέλης δὲ ἀπιστεῖ.

13. CIC. de fin. V 19, 50 *quid de Pythagora? quid de Platone aut de Democrito loquar? a quibus propter discendi cupiditatem videmus ultimas terras esse peragratas.*

ROMAN.

14. PHILO de prov. II 13 p. 52 Aucher. *D. autem alter* [neben Anaxagoras, vgl. Z. 36] *opulentus et possessor multorum, eo quod ortus esset ex illustri familia, desiderio sapientiae familiarissimae deditus caecam invisamque opulentiam quae pravis et vilibus tribui consuevit inhibuit; eam vero quae haud caeca est ac constans eo quod cum bonis solis assuescat acquisivit. propterea universas patriae leges dimovere visus est et quasi malus genius reputatus, ita ut periclitatus fuerit ne sepulcro ipso privaretur ob legem apud Abderitas vigentem quae insepultum proiciendum statuebat qui patrias leges non observasset. id sane subeundum erat Democrito, nisi misericordiam sortitus esset benignitate, quam ergo eum habuit Hippocrates Cous; aemulatores enim sapientiae inter se erant. porro ex suis operibus celebratis quod appellatur Magnus diacosmus centum, ut nonnulli dicunt adhuc amplius Atticis talentis ccc, aestimatum fuit.* Vgl. A 1 §§ 39. 40.

15. — de vita contempl. p. 473 M. Ἀναξαγόραν καὶ Δημόκριτον Ἕλληνες ἄιδουσιν ὅτι φιλοσοφίας ἱμέρωι πληχθέντες μηλοβότους εἴασαν γενέσθαι τὰς οὐσίας. DIO 54, 2 p. 113, 21 Arn. CIC. de fin. V 29, 87 [s. A 169]. HORAT. ep. I 12, 12 *miramur, si Democriti pecus edit agellos cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox.*

16. AEL. V. H. IV 20 Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην λόγος ἔχει τά τε ἄλλα γενέσθαι σοφὸν καὶ δὴ καὶ ἐπιθυμῆσαι λαθεῖν, καὶ ἐν ἔργωι θέσθαι σφόδρα πάνυ

---

8 αὐτῶι E: αὐτὸν vulg. Hss. νέωι πρεσβύτην Hss.: verb. Küster
9 vgl. 26 A 8. 74 A 12. 23. Wilamowitz *Abh. d. Gött. G. d. W. (Phil. h. Cl.)* N. F. IV 3, 80 18 ἅτε] κατὰ * 36 Daraus Clem. quis div. salv. 11 p. 941 P; Lact. Inst. III 23, 4; Orig. c. Cels. II 84 37 μηλοβότους] vgl. 46 A 13.

τοῦτο. διὰ ταῦτά τοι καὶ πολλὴν ἐπήιει γῆν. ἦκεν οὖν πρὸς τοὺς Χαλδαίους 354
καὶ εἰς Βαβυλῶνα καὶ πρὸς τοὺς μάγους καὶ τοὺς σοφιστὰς τῶν Ἰνδῶν [vgl. A 40, 1]. τὴν παρὰ τοῦ Δαμασίππου τοῦ πατρὸς οὐσίαν ἐς τρία μέρη νεμηθεῖσαν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς τρισίν, τἀργύριον μόνον λαβὼν ἐφόδιον τῆς ὁδοῦ τὰ λοιπὰ τοῖς ἀδελφοῖς εἴασεν· διὰ ταῦτά τοι καὶ Θεόφραστος [in Περὶ εὐδαιμονίας?] αὐτὸν ἐπήινει, ὅτι περιήιει κρείττονα ἀγερμὸν ἀγείρων Μενέλεω καὶ Ὀδυσσέως [γ 301. δ 80. 90]. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἠλῶντο, αὐτόχρημα Φοινίκων ἐμπόρων μηδὲν διαφέροντες· χρήματα γὰρ ἤθροιζον καὶ τῆς περιόδου καὶ τοῦ περίπλου ταύτην εἶχον τὴν πρόφασιν.

17. Plin. N. H. xviii 273 *ferunt Democritum, qui primus intellexit ostenditque caeli cum terris societatem, spernentibus hanc curam eius opulentissimis civium praevisa olei caritate futura ex vergiliarum ortu (qua diximus ratione ostendemusque iam planius) magna tum vilitate propter spem olivae coëmisse in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem quietemque doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. atque ut adparuit causa et ingens divitiarum cursus, restituisse mercedem anxiae et avidae dominorum poenitentiae, contentum ita probavisse opes sibi in facili, cum vellet, fore.* Vgl. B 14.

17ª. Plut. Qu. conv. i 10, 2 p. 628 c ταὐτὸ πεισόμεθα Δημοκρίτωι τῶι σοφῶι διὰ φιλολογίαν. καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὡς ἔοικε τρύγων σίκυον, ὡς ἐφάνη μελιτώδης ὁ χυμός, ἠρώτησε τὴν διακονοῦσαν, ὁπόθεν πρίαιτο· τῆς δὲ κἠπόν τινα φραζούσης, ἐκέλευσεν ἐξαναστὰς ἡγεῖσθαι καὶ δεικνύναι τὸν τόπον· θαυμάζοντος δὲ τοῦ γυναίου καὶ πυνθανομένου τί βούλεται· 'τὴν αἰτίαν' ἔφη 'δεῖ με τῆς γλυκύτητος εὑρεῖν, εὑρήσω δὲ τοῦ χωρίου γενόμενος θεατής.' "κατάκεισο δή" τὸ γύναιον εἶπε μειδιῶν, "ἐγὼ γὰρ ἀγνοήσασα τὸ σίκυον εἰς ἀγγεῖον ἐθέμην μεμελιτωμένον". ὁ δ' ὥσπερ ἀχθεσθείς 'ἀπέκναισας' εἶπε 'καὶ οὐδὲν ἧττον ἐπιθήσομαι τῶι λόγωι καὶ ζητήσω τὴν αἰτίαν, ὡς ἂν οἰκείου καὶ συγγενοῦς οὔσης τῶι σικύωι τῆς γλυκύτητος.'

18. Clem. Strom. vi 32 [ii 446, 28 St.] Δ. δὲ ἐκ τῆς τῶν μεταρσίων παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων Σοφία ἐπωνομάσθη· ὑποδεξαμένου γοῦν αὐτὸν φιλοφρόνως Δαμάσου τοῦ ἀδελφοῦ τεκμηράμενος ἔκ τινων ἀστέρων πολὺν ἐσόμενον προεῖπεν ὄμβρον. οἱ μὲν οὖν πεισθέντες αὐτῶι συνεῖλον τοὺς καρποὺς (καὶ γὰρ ὧραι θέρους ἐν ταῖς ἄλωσιν ἔτι ἦσαν), οἱ δὲ ἄλλοι πάντα ἀπώλεσαν ἀδοκήτου καὶ πολλοῦ καταρρήξαντος ὄμβρου. Plin. N. H. xviii 341 *tradunt eundem Democritum* 355
metente fratre eius Damaso ardentissimo aestu orasse, ut reliquae segeti parceret raperetque desecta sub tectum, paucis mox horis saevo imbre vaticinatione adprobata. Vgl. 55 A 1 § 39.

19. Philostrat. V. Apoll. viii 7 p. 313, 17 Kayser τίς δ' ἂν σοφὸς ἐκλιπεῖν σοι δοκεῖ τὸν ὑπὲρ πόλεως τοιαύτης ἀγῶνα, ἐνθυμηθεὶς μὲν Δημόκριτον ἐλευθερώσαντα λοιμοῦ ποτε Ἀβδηρίτας, ἐννοήσας δὲ Σοφοκλέα τὸν Ἀθηναῖον, ὃς λέγεται καὶ ἀνέμους θέλξαι τῆς ὥρας πέρα πνεύσαντας κτλ.

20. Iulian. ep. 37 φασὶ γὰρ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην, ἐπειδὴ Δαρείωι γυναικὸς καλῆς ἀλγοῦντι θάνατον οὐκ εἶχεν ὅτι ἂν εἰπὼν εἰς παραμυθίαν ἀρκέ-

---

12 *futura ex* Pintiani: *ex futuro* Hss. 14 *qui* Ausgg.: *quibusque* Hss. 16 *concursus* verm. Mayhoff *avidae* Ausgg.: *audire* oder *auidire* Hss. 17 Parodie der aetiologischen Methode des D. Vgl. A 130 25 ἀπέκναισας] sc. μὲ. Vgl. Ruhnken z. Tim. p. 42 35 *saevo imbre* Ausgg.: *seu cimbrae* oder *seva imbre* Hss.

σειεν, ὑποσχέσθαι οἱ τὴν ἀπελθοῦσαν εἰς φῶς ἀνάξειν, ἢν ἐθελήσηι τῶν εἰς τὴν 355
χρείαν ἡκόντων ὑποστῆναι τὴν χορηγίαν. κελεύσαντος δ' ἐκείνου μηδενὸς φείσασθαι, ὅτι δ' ἂν ἐξῆι λαβόντα τὴν ὑπόσχεσιν ἐμπεδῶσαι, μικρὸν ἐπισχόντα χρόνον εἰπεῖν, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα αὐτῶι πρὸς τὴν τοῦ ἔργου πρᾶξιν συμπορισθείη, μόνου δὲ ἑνὸς προσδέοιτο ὃ δὴ αὐτὸν μὲν οὐκ ἔχειν ὅπως ἂν λάβοι, Δαρεῖον δὲ ὡς βασιλέα ὅλης τῆς Ἀσίας οὐ χαλεπῶς ἂν ἴσως εὑρεῖν. ἐρομένου δ' ἐκείνου, τί ἂν εἴη τοσοῦτον ὃ μόνωι βασιλεῖ γνωσθῆναι συγχωρεῖται, ὑπολαβόντα φασὶ τὸν Δημόκριτον ⟨εἰπεῖν⟩, εἰ τριῶν ἀπενθήτων ὀνόματα τῶι τάφωι τῆς γυναικὸς ἐπιγράψειεν, εὐθὺς αὐτὴν ἀναβιώσεσθαι τῶι τῆς τελετῆς νόμωι δυσωπουμένην. ἀποῥήσαντος δὲ τοῦ Δαρείου καὶ μηδένα ἄνδρα δυνηθέντος εὑρεῖν, ὅτωι μὴ καὶ παθεῖν λυπηρόν τι συνηνέχθη, γελάσαντα συνήθως τὸν Δημόκριτον εἰπεῖν· 'τί, ὦ πάντων ἀτοπώτατε, θρηνεῖς ἀνέδην ὡς μόνος ἀλγεινῶι τοσούτωι περιπλακείς ὁ μηδὲ ἕνα τῶν πώποτε γεγονότων ἄμοιρον οἰκείου πάθους ἔχων εὑρεῖν'.

21. Cic. de orat. II 58, 235 *atque illud primum quid sit ipse risus, quo pacto concitetur . . . viderit Democritus.* Horat. ep. II 1, 194 *si foret in terris, rideret D.* Sotion [Lehrer Senecas] Περὶ ὀργῆς β̄ b. Stob. flor. (III) 20, 53 τοῖς δὲ σοφοῖς ἀντὶ ὀργῆς Ἡρακλείτωι μὲν δάκρυα, Δημοκρίτωι δὲ γέλως ἐπῆιει [vgl. A 40 E.]. Iuven. 10, 33 *perpetuo risu pulmonem agitare solebat D.;* 47 *tunc quoque materiam risus invenit ad omnis occursus hominum, cuius prudentia monstrat summos posse viros et magna exempla daturos vervecum in patria crassoque sub aëre nasci.* Schol. z. d. St. *Abderita nam fuit D., ubi stulti solent nasci.* Vgl. Cic. A 74 E.

22. Cic. Tusc. V 39, 114 *D. luminibus amissis alba scilicet discernere et atra non poterat: at vero bona mala, aequa iniqua, honesta turpia, utilia inutilia, magna parva poterat, et sine varietate colorum licebat vivere beate, sine notione rerum non licebat. atque hic vir impediri etiam animi aciem aspectu oculorum arbitrabatur, et cum alii saepe quod ante pedes esset non viderent, ille ⟨in⟩ infinitatem omnem peregrinabatur, ut nulla in extremitate consisteret.*

23. Gell. X 17 *Democritum philosophum in monumentis historiae graecae scriptum est, virum praeter alios venerandum auctoritateque antiqua praeditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse, quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturae rationibus vegetiores et exactiores fore, si eas videndi inlecebris et oculorum impedimentis liberasset. id factum eius modumque ipsum, quo caecitatem facile sollertia subtilissima conscivit, Laberius poeta in mimo quem scripsit* Restionem *versibus quidem satis munde atque graphice factis descripsit, sed causam voluntariae caecitatis finxit aliam vertitque in eam rem, quam tum agebat, non inconcinniter. est enim persona, quae hoc apud Laberium dicit, divitis avari et parci, sumptum plurimum asotiamque* 356
adulescentis filii deplorantis. versus Laberiani hi sunt [CF³ 72 ff. p. 353 Ribbeck]:

---

8 ⟨εἰπεῖν⟩ Hertlein 9 τελευτῆς Hss.: verb. Bleterius 10 ἄνδρα] ἄρα Hercher 11 τί *: ἔτι Hss.: τί οὖν Baroccianus Petavii 21 Abdera als Schildburg zuerst bei Machon Ath. VIII 349 B, V. 29 ff. Vielleicht gab eine Bemerkung Demokrits selbst dazu den Anlaß 23 vgl. Usener Anm. zu *Epicurea* fr. 599 S. 336, 19 27 *ille in* Ausgg.: *ille* B: illa GRK 39 *filii* vulg.: *viri* Hss.: *vivide plorantis* Bothe

356

Democritus Abderites physicus philosophus
clipeum constituit contra exortum Hyperionis,
oculos effodere ut posset splendore aëreo.
ita radiis solis aciem effodit luminis,
malis bene esse ne videret civibus.
sic ego fulgentis splendorem pecuniae
volo elucificare exitum aetati meae,
ne in re bona esse videam nequam filium.

24. Lucr. III 1039 [daraus Lact. Inst. III 18, 6]:

denique Democritum postquam matura vetustas
admonuit memores motus languescere mentis,
sponte sua leto caput obvius optulit ipse.

25. Himer. ecl. 3, 18 ἑκὼν δὲ ἐνόσει σῶμα Δημόκριτος, ἵνα ὑγιαίνῃ τὰ κρείττονα.

26. Tert. apolog. 46 *D. excaecando semetipsum, quod mulieres sine concupiscentia aspicere non posset et doleret, si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur.*

27. Plut. de curios. 12 p. 521 D ἐκεῖνο μὲν ψεῦδός ἐστι τὸ Δημόκριτον ἑκουσίως σβέσαι τὰς ὄψεις ἀπερεισάμενον εἰς ἔσοπτρον πυρί τ' ἀντιτεθὲν καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀνάκλασιν δεξάμενον, ὅπως μὴ παρέχωσι θόρυβον τὴν διάνοιαν ἔξω καλοῦσαι πολλάκις, ἀλλ' ἐῶσιν ἔνδον οἰκουρεῖν καὶ διατρίβειν πρὸς τοῖς νοητοῖς ὥσπερ παρόδιοι θυρίδες ἐμφραγεῖσαι.

28. Anon. Londin. c. 37, 34 ff. κἀνταῦθά φησιν [Asklepiades], ὡς λόγος ἔχει Δημόκριτον ἀσιτήσαντα τέσσαρας ἡμέρας πρὸς τῶι ἀναιρεῖσθαι γίνεσθαι καὶ αὐτὸν παρακληθέντα πρός τινων γυναικῶν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινὰς ἐν τῶι βίωι, καὶ ἵνα μὴ γένωνται ταύταις δυστυχῶς τὰ κατὰ κείνους τοὺς χρόνους Θεσμοφόρια λελυμένα, φασὶν αὐτὸν ἀπαλλάττειν κελεῦσαι, καθίζειν δὲ πρὸς τοὺς ἄρτους, καὶ τούτους καταπνεῖν ἀτμὸν τὸν γινόμενον. καὶ ὁ Δ. ἀποσπασάμενος τὸν ἀπὸ τοῦ ἰπνοῦ ἀτμὸν ῥώννυταί τε τὰς δυνάμεις καὶ ἐπιβιοῖ τὸ λοιπόν. Caelius Aurel. acut. morb. II 37 *sit igitur polenta infusa atque panis assus aceto infusus vel mala cydonia aut myrta et his similia. haec enim defectu extinctam corporis fortitudinem retinent, sicut ratio probat atque Democriti dilatae mortis exemplum fama vulgatum.*

29. Ath. epit. II p. 46 E Δημόκριτον δὲ τὸν Ἀβδηρίτην λόγος ἔχει διὰ γῆρας ἐξάξαι αὑτὸν διεγνωκότα τοῦ ζῆν καὶ ὑφαιροῦντα τῆς τροφῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐπεὶ αἱ τῶν Θεσμοφορίων ἡμέραι ἐνέστησαν, δεηθεισῶν τῶν οἰκείων γυναικῶν μὴ ἀποθανεῖν κατὰ τὴν πανήγυριν, ὅπως ἑορτάσωσι, πεισθῆναι κελεύσαντα μέλιτος

---

7 (V. 7) *aetatis* Nonius 19 πυρί τ' ἀντιτεθὲν *: πυρωθὲν Hss. 20 δεξάμενον ἀνάκλασιν Bernardakis 26 Θε⟨σμοφόρια λελ⟩υμένα erg. * 28 ⟨κ⟩ατα⟨πνεῖν ἀτμὸν⟩: erg. * 29 ἰ⟨πνοῦ ἀτμὸ⟩ν erg. * ⟨καὶ ἐπιβ⟩ι⟨οῖ τὸ⟩ erg. * 33 Diese Anekdote stammt wahrscheinlich aus dem parodischen Buche Περὶ θανάτων, das Hermippos [s. zu I 68, 6. II 13, 4] auszuziehen pflegt. Der Verfasser knüpft an das Wort des D. an: ἐν τῶι ἀναπνεῖν καὶ ἐκπνεῖν εἶναι τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀποθνήισκειν [A 106; II 36, 34]. Über jenes Buch s. * *Herakleitos* Berl. 1909 S. 3[46] 34 Variante der Parodie nach A 161

ἀγγεῖον αὐτῶι πλησίον παρατεθῆναι καὶ διαζῆσαι ἡμέρας ἱκανὰς τὸν ἄνδρα τῆι 356
ἀπὸ τοῦ μέλιτος ἀναφορᾶι μόνηι χρώμενον καὶ μετὰ τὰς ἡμέρας βασταχθέντος τοῦ μέλιτος ἀποθανεῖν. ἔχαιρε δὲ ὁ Δ. ἀεὶ τῶι μέλιτι, καὶ πρὸς τὸν πυθόμενον, πῶς ἂν ὑγιῶς τις διάγοι, ἔφη, εἰ τὰ μὲν ἐντὸς μέλιτι βρέχοι, τὰ δ' ἐκτὸς ἐλαίωι.

30. Marc. Anton. III 3 Δημόκριτον δὲ οἱ φθεῖρες [nämlich ἀπέκτειναν. Verwechslung mit Pherekydes 71 A 1 § 118].

SCHRIFTEN. S. A 2. 357

31. Suid. Δημόκριτος [A 2; II 14, 10]. γνήσια δὲ αὐτοῦ βιβλία εἰσὶ δύο, ὅ τε Μέγας διάκοσμος [54 B 1] καὶ τὸ Περὶ φύσεως κόσμου [55 B 5ᶜ]. ἔγραψε δὲ καὶ Ἐπιστολάς [55 C 2—6]. Aus Hesych.

32. Suid. Καλλίμαχος [Schriftenverzeichnis]. Πίναξ τῶν Δημοκρίτου γλωσσῶν καὶ συνταγμάτων. Aus Hesych. Steph. Byz. p. 640, 5 Mein. Ἡγησιάναξ γραμματικὸς [Susemihl *Al. L.* II 31] γράψας Περὶ τῆς Δημοκρίτου λέξεως βιβλίον ἓν καὶ Περὶ ποιητικῶν λέξεων. ἦν δὲ Τρωιαδεύς. Aus Hesych.

33. Diog. IX 45—49 Tetralogieen-Ordnung des Thrasyllos. [Vgl. 55 B 0ᵃ—28ᶜ].

τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ καὶ Θρασύλος ἀναγέγραφε κατὰ τάξιν οὕτως ὥσπερεὶ καὶ τὰ Πλάτωνος κατὰ τετραλογίαν.

(46) Ἔστι δὲ Ἠθικὰ μὲν τάδε·

I. 1. Πυθαγόρης 2. Περὶ τῆς τοῦ σοφοῦ διαθέσεως 3. Περὶ τῶν ἐν Ἅιδου 4. Τριτογένεια (τοῦτο δέ ἐστιν, ὅτι τρία γίνεται ἐξ αὐτῆς ἃ πάντα ἀνθρώπινα συνέχει).

II. 1. Περὶ ἀνδραγαθίας ἢ Περὶ ἀρετῆς 2. Ἀμαλθείης κέρας 3. Περὶ εὐθυμίης 4. Ὑπομνημάτων ἠθικῶν [Bücherzahl fehlt]· ἡ γὰρ Εὐεστὼ οὐχ εὑρίσκεται. καὶ ταῦτα μὲν τὰ Ἠθικά.

Φυσικὰ δὲ τάδε·

III. 1. Μέγας διάκοσμος (ὃν οἱ περὶ Θεόφραστον Λευκίππου φασὶν εἶναι) 2. Μικρὸς διάκοσμος 3. Κοσμογραφίη 4. Περὶ τῶν πλανήτων.

---

4 διάγει CE: verb. Musurus βρέχει CE: verb. Mus. 6 Das in der ersten Aufl. irrtümlich mitgeteilte Apophthegma des Gnomol. Paris. 134 [ed. Sternbach Krak. Ak. xx S. 157] n. 214 habe ich gestrichen. Vgl. Freudenthal *Rh. Mus.* 35, 429. Auch die andern dort stehenden Apophthegmen Nr. 116. 169 [= B 272]. 181 [vgl. 13 B 29] verdienen nicht den Abdruck, so wenig wie die vielfach anderen Autoren zugeschriebenen Anekdoten des Gnomol. Vatic. 743. n. 265—267 (ed. Sternbach *Wien. Stud.* 16 (1888), 231 11 γλωσσῶν] also das Werk des Kallimachos verband ein Glossar der idiomatischen Wörter mit einem Verzeichnis der in der alex. Bibliothek vorhandenen oder in der Litteratur sonst bekannt gewordenen Schriften Demokrits 15 Die Tetralogieenordnung der alexandrinischen Musterausgabe des Demokrit stammt nicht erst von Thrasyllos (Tiberius); vgl. Usener *Altes Lehrgeb. der Philologie, Münch. S. B.* 1892, 582 ff. s. * Einleitung zu Didymos Comm. z. Dem. (Berlin 1904) S. XXI 20 ἄδου Σ (s. v. τριτογένεια): ἄιδη P: ἀίδη B: ἄδη F 23 ἀμαλθείας F 24 ἠθικῶν Steph. Monachius: ἢ οἴκων Hss. 25 καὶ F: καὶ γὰρ BP 27 λευκιππίου BP (F fehlt): verb. P²

IV. 1. Περὶ φύσεως πρῶτον 2. Περὶ ἀνθρώπου φύσιος (ἢ Περὶ σαρκός) δεύ- 357
τερον 3. Περὶ νοῦ 4. Περὶ αἰσθησίων (ταῦτά τινες ὁμοῦ γράφοντες Περὶ ψυχῆς ἐπιγράφουσι).
V. 1. Περὶ χυμῶν 2. Περὶ χροῶν (47) 3. Περὶ τῶν διαφερόντων ῥυσμῶν 4. Περὶ ἀμειψιρυσμιῶν.
VI. 1. Κρατυντήρια (ὅπερ ἔστιν ἐπικριτικὰ τῶν προειρημένων) 2. Περὶ εἰδώλων ἢ Περὶ προνοίας 3. Περὶ λογικῶν κανὼν $\bar{\alpha}\bar{\beta}\bar{\gamma}$ 4. Ἀπορημάτων [Bücherzahl fehlt]. ταῦτα καὶ περὶ Φύσεως.

Τὰ δὲ Ἀσύντακτά ἐστι τάδε·

1. Αἰτίαι οὐράνιαι 2. Αἰτίαι ἀέριοι 3. Αἰτίαι ἐπίπεδοι 4. Αἰτίαι περὶ πυρὸς καὶ τῶν ἐν πυρί 5. Αἰτίαι περὶ φωνῶν 6. Αἰτίαι περὶ σπερμάτων καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν. 7. Αἰτίαι περὶ ζώιων $\bar{\alpha}\bar{\beta}\bar{\gamma}$ 8. Αἰτίαι σύμμικτοι 9. Περὶ τῆς λίθου. ταῦτα καὶ τὰ Ἀσύντακτα.

Μαθηματικὰ δὲ τάδε·

VII. 1. Περὶ διαφορῆς γνώμης ἢ Περὶ ψαύσιος κύκλου καὶ σφαίρης 2. Περὶ γεωμετρίης 3. Γεωμετρικῶν [Bücherzahl?] 4. Ἀριθμοί.
VIII. 1. Περὶ ἀλόγων γραμμῶν καὶ ναστῶν $\bar{\alpha}\bar{\beta}$ 2. Ἐκπετάσματα (48) 3. Μέγας ἐνιαυτὸς ἢ Ἀστρονομίη, παράπηγμα 4. ἄμιλλα κλεψύδραι [?].
IX. 1. Οὐρανογραφίη 2. Γεωγραφίη 3. Πολογραφίη 4. Ἀκτινογραφίη. τοσαῦτα καὶ τὰ Μαθηματικά.

Μουσικὰ δὲ τάδε·

X. 1. Περὶ ῥυθμῶν καὶ ἁρμονίης 2. Περὶ ποιήσιος 3. Περὶ καλλοσύνης ἐπέων 4. Περὶ εὐφώνων καὶ δυσφώνων γραμμάτων.
XI. 1. Περὶ Ὁμήρου ἢ Ὀρθοεπείης καὶ γλωσσέων 2. Περὶ ἀοιδῆς 3. Περὶ 358
ῥημάτων 4. Ὀνομαστικῶν [Bücherzahl?]. τοσαῦτα καὶ τὰ Μουσικά.

Τεχνικὰ δὲ τάδε·

XII. 1. Πρόγνωσις 2. Περὶ διαίτης ἢ Διαιτητικόν 3. [ἢ] Ἰητρικὴ γνώμη 4. Αἰτίαι περὶ ἀκαιριῶν καὶ ἐπικαιριῶν.
XIII. 1. Περὶ γεωργίης ἢ Γεωμετρικόν 2. Περὶ ζωγραφίης 3. Τακτικὸν καὶ 4. Ὁπλομαχικόν. τοσαῦτα καὶ τάδε.

---

1 φύσιος (nach ἀνθρώπου) B: compend. PF δεύτερον] $\bar{\beta}$ PF: ἢ B 2 αἰσθήσιων BP: compend. F 4 ῥυσμῶν P^2: ῥουσμῶν BP^1; die Stelle fehlt F 5 ἀμειψιρυσμιῶν P: ἀμιψειρισμῶν B (F fehlt) 6 ἐπικριτικὰ BP (F fehlt): ἐπικριτικὸν Suid.: ἐπικρατυντικὰ Bywater εἰδώλων] εἰδώλου BP: εἰδῶ F 7 λογικῶν F: λοιμῶν BP^1. Das Zitat Περὶ λοιμῶν bei Gell. IV 13, 2 [55 B 300, 7] hat keine handschriftliche Gewähr. Die Logik war konsequent (wie schon IV 3, oben Z. 2) der Physik eingeordnet 9 Ἀσύντακτα] nicht in die Tetralogieenordnung aufgenommene, also wohl später eingereihte und verdächtige Schriften. Vgl. Nietzsche *Philologica* I (Werke XVII) 203, Rohde *Kl. Schriften* I 215, * *Herm.* 40, 316 13 τῆς λίθου] Magnet 15 γνώμονος Cobet, s. zu B 11^1 σφαίρος F 16 γεωμετρικὸν F 17 ναστῶν BP: νωστῶν F; s. unten zu B 11^p 18 ἄμιλλα κλεψύδραι (κλεψίδραι) Hss.: ἄμιλλα κλεψύδρας Froben, *certamen clepsydrae* Ambros. s. zu B 14^a 19 ἀκτινογραφίη. πολογραφίη stellt B 25 ὀνομαστικῶν BF: ὀνομαστικὸν P 27 [ἢ] * 29 γεωμετρικῶν junge Hss.

τάττουσι δέ τινες κατ' ἰδίαν ἐκ τῶν Ὑπομνημάτων καὶ ταῦτα 358
[55 B 298b—299b].

(49) 1. Περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἱερῶν γραμμάτων 2. Περὶ τῶν ἐν Μερόηι 3. Ὠκεανοῦ περίπλους 4. Περὶ ἱστορίης 5. Χαλδαϊκὸς λόγος 6. Φρύγιος λόγος 7. Περὶ πυρετοῦ καὶ τῶν ἀπὸ νόσου βησσόντων 8. Νομικὰ αἴτια 9. Χερνικὰ [?] ἢ προβλήματα.

τὰ δ' ἄλλα, ὅσα τινὲς ἀναφέρουσιν εἰς αὐτόν, τὰ μὲν ἐκ τῶν αὐτοῦ διεσκεύασται, τὰ δ' ὁμολογουμένως ἐστὶν ἀλλότρια. ταῦτα καὶ περὶ τῶν βιβλίων αὐτοῦ καὶ τοσαῦτα.

STIL.

34. Cic. de orat. I 11, 49 *si ornate locutus est, sicut et fertur et mihi videtur, physicus ille D., materies illa fuit physici de qua dixit, ornatus vero ipse verborum oratoris putandus est.* orat. 20, 67 *quicquid est enim, quod sub aurium mensuram aliquam cadat, etiamsi abest a versu (nam id quidem orationis est vitium), numerus vocatur, qui graece* ῥυθμὸς *dicitur. itaque video visum esse non nullis Platonis et Democriti locutionem etsi absit a versu, tamen quod incitatius feratur et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum quam comicorum poëtarum.* de divin. II 64, 133 *valde Heraclitus obscurus, minime D.* Dionys. de comp. verb. 24 im mittleren Stile ragen hervor φιλοσόφων δὲ κατ' ἐμὴν δόξαν Δ. τε καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης· τούτων γὰρ ἑτέρους εὑρεῖν ἀμήχανον ἄμεινον κεράσαντας τοὺς λόγους. Vgl. Timon A 1 (II 12, 23.)

LEHRE. Vgl. durchweg Leukippos [c. 54]!

Simpl. de caelo 294, 33 ὀλίγα δὲ ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους Περὶ Δημοκρίτου [s. II 22, 9]. Diog. V 26 [Katal. der Arist Schr. n. 124 Rose] Προβλήματα ἐκ τῶν Δημοκρίτου β̄. V 49 [Katalog der Schr. des Theophrast] Περὶ Δημοκρίτου ᾱ. Ebenda 43 Περὶ τῆς Δημοκρίτου ἀστρολογίας ᾱ. V 87 [Katalog der Schr. des Herakleides Pontikos] Περὶ ψυχῆς καὶ περὶ φύσεως καὶ περὶ εἰδώλων πρὸς Δημόκριτον. Ebenda 88 Πρὸς τὸν Δημόκριτον ἐξηγήσεις ᾱ. Philod. schol. Zenon. de lib. dic. VH1 V 2 fr. 20 [Usener Epic. 97, 10] ὡς ἔν τε τοῖς Πρὸς Δημόκριτον ἵσταται διὰ τέλους ὁ Ἐπίκουρος. Diog. X 24 [Katal. der Schr. des Epikureers Metrodoros] Πρὸς Δημόκριτον. Vgl. Kolotes zu B 1. 156. Diog. VII 174 [Katal. des Kleanthes] Πρὸς Δημόκριτον. VII 178 [Katal. des Sphairos] Περὶ ἐλαχίστων, Πρὸς τὰς ἀτόμους καὶ τὰ εἴδωλα.

35. Arist. de gen. et corr. A 2. 315a 34 ὅλως δὲ παρὰ τὰ ἐπιπολῆς περὶ οὐδενὸς οὐδεὶς ἐπέστησεν ἔξω Δημοκρίτου. οὗτος δ' ἔοικε μὲν περὶ ἁπάντων φροντίσαι, ἤδη δὲ ἐν τῶι πῶς διαφέρει.

---

1 Auch die folgenden Hypomnemata waren nicht in die Musterausgabe aufgenommen und vermutlich als verdächtig besonders (κατ' ἰδίαν) gestellt 3 περὶ τῶν ἐν βαβυλῶνι B: τὸ περὶ τ. ε. β. PF μερόη BP1: βερόη FP2 der Zusatz ἱερῶν γραμμάτων auch nach Μερόηι (Froben) fehlt PBF 6 χέρνικα BP2: χέρνιβα P1F ἢ PF: fehlt B; χειρόκμητα προβλήματα [vgl. B 300] Salmasius 9 καὶ Stephan.: ἢ Hss. 28 (§ 88) Πρὸς τὸν Δημόκριτον Vulgathss.: πρῶτον δημόκριτον BP: πρώτων δημοκριτίων F 36 διαφέρειν E

36. ARIST. de partt. anim. A 1. 642ª 24 αἴτιον δὲ τοῦ μὴ ἐλθεῖν τοὺς προγενεστέ- 358
ρους ἐπὶ τὸν τρόπον τοῦτον [die wissenschaftliche Methode des Ar.], ὅτι τὸ τί
ἦν εἶναι καὶ τὸ ὁρίσασθαι τὴν οὐσίαν οὐκ ἦν, ἀλλ᾽ ἤψατο μὲν Δ. πρῶτος, ὡς 359
οὐκ ἀναγκαίου δὲ τῆι φυσικῆι θεωρίαι, ἀλλ᾽ ἐκφερόμενος ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πρά-
γματος· ἐπὶ Σωκράτους δὲ τοῦτο μὲν ηὐξήθη, τὸ δὲ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως ἔληξε,
πρὸς δὲ τὴν χρήσιμον ἀρετὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀπέκλιναν οἱ φιλοσοφοῦντες.
metaph. M 4. 1078ᵇ 19 τῶν μὲν γὰρ φυσικῶν ἐπὶ μικρὸν Δ. ἥψατο μόνον καὶ
ὡρίσατό πως τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν.

37. SIMPLIC. de caelo p. 294, 33 Heib. ὀλίγα δὲ ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους Περὶ
Δημοκρίτου [fr. 208 Rose] παραγραφέντα δηλώσει τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων διά-
νοιαν. Δ. ἡγεῖται τὴν τῶν ἀιδίων φύσιν εἶναι μικρὰς οὐσίας πλῆθος ἀπείρους·
ταύταις δὲ τόπον ἄλλον ὑποτίθησιν ἄπειρον τῶι μεγέθει· προσαγορεύει δὲ τὸν
μὲν τόπον τοῖσδε τοῖς ὀνόμασι τῶι τε κενῶι καὶ τῶι οὐδενὶ καὶ τῶι ἀπεί-
ρωι, τῶν δὲ οὐσιῶν ἑκάστην τῶι τε δενὶ καὶ τῶι ναστῶι καὶ τῶι ὄντι.
νομίζει δὲ εἶναι οὕτω μικρὰς τὰς οὐσίας, ὥστε ἐκφυγεῖν τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις.
ὑπάρχειν δὲ αὐταῖς παντοίας μορφὰς καὶ σχήματα παντοῖα καὶ κατὰ μέγεθος δια-
φοράς. ἐκ τούτων οὖν ἤδη καθάπερ ἐκ στοιχείων γεννᾶι καὶ συγκρίνει τοὺς
ὀφθαλμοφανεῖς καὶ τοὺς αἰσθητοὺς ὄγκους. στασιάζειν δὲ καὶ φέρεσθαι ἐν τῶι
κενῶι διά τε τὴν ἀνομοιότητα καὶ τὰς ἄλλας εἰρημένας διαφοράς, φερομένας δὲ
ἐμπίπτειν καὶ περιπλέκεσθαι περιπλοκὴν τοιαύτην, ἣ συμψαύειν μὲν αὐτὰ καὶ
πλησίον ἀλλήλων εἶναι ποιεῖ, φύσιν μέντοι μίαν ἐξ ἐκείνων κατ᾽ ἀλήθειαν οὐδ᾽
ἡντιναοῦν γεννᾶι· κομιδῆι γὰρ εὔηθες εἶναι τὸ δύο ἢ τὰ πλείονα γενέσθαι ἄν
ποτε ἕν. τοῦ δὲ συμμένειν τὰς οὐσίας μετ᾽ ἀλλήλων μέχρι τινὸς αἰτιᾶται τὰς
ἐπαλλαγὰς καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν σωμάτων· τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν εἶναι σκαληνά,
τὰ δὲ ἀγκιστρώδη, τὰ δὲ κοῖλα, τὰ δὲ κυρτά, τὰ δὲ ἄλλας ἀναρίθμους ἔχοντα
διαφοράς· ἐπὶ τοσοῦτον οὖν χρόνον σφῶν αὐτῶν ἀντέχεσθαι νομίζει καὶ συμ-
μένειν, ἕως ἰσχυροτέρα τις ἐκ τοῦ περιέχοντος ἀνάγκη παραγενομένη διασείσηι
καὶ χωρὶς αὐτὰς διασπείρηι᾽. λέγει δὲ τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐναντίαν αὐτῆι διά-
κρισιν οὐ μόνον περὶ ζώιων, ἀλλὰ καὶ περὶ φυτῶν καὶ περὶ κόσμων καὶ συλλήβδην
περὶ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων ἁπάντων. εἰ τοίνυν ἡ μὲν γένεσις σύγκρισις τῶν
ἀτόμων ἐστίν, ἡ δὲ φθορὰ διάκρισις, καὶ κατὰ Δημόκριτον ἀλλοίωσις ἂν εἴη ἡ
γένεσις.

38. SIMPL. phys. 28, 15 nach 54 A 8 [aus Theophr. Phys. Opin. fr. 8, wie A 39.
40, 2—4] παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ [Leukippos] Δ. ὁ Ἀβδηρίτης ἀρχὰς
„ἔθετο τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν, ὧν τὸ μὲν ὂν τὸ δὲ μὴ ὂν ἐκάλει· ὡς ⟨γὰρ⟩ ὕλην
τοῖς οὖσι τὰς ἀτόμους ὑποτιθέντες τὰ λοιπὰ γεννῶσι ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν. τρεῖς
δέ εἰσιν αὗται, ῥυσμὸς τροπὴ διαθιγή, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν σχῆμα καὶ θέσις καὶ
τάξις. πεφυκέναι γὰρ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου κινεῖσθαι καὶ φέρεσθαι τὰ συγγενῆ
πρὸς ἄλληλα καὶ τῶν σχημάτων ἕκαστον εἰς ἑτέραν ἐγκοσμούμενον σύγκρισιν ἄλλην
ποιεῖν διάθεσιν· ὥστε εὐλόγως ἀπείρων οὐσῶν τῶν ἀρχῶν πάντα τὰ πάθη καὶ
τὰς οὐσίας ἀποδώσειν ἐπηγγέλλοντο, ὑφ᾽ οὗ τέ τι γίνεται καὶ πῶς· διὸ καί φασι

---

14 δενὶ *: δὲ A: Lücke DE: δὲν schrieb Heiberg vgl. A 49 17 ἤδη DE: ἤδει A, Heib. ἐκ A: εἰ DE ἐκ στοιχείων] daher der Begriff *'Element'* γεννᾶν καὶ συγκρίνειν Hss.: verb. * 20 τοσαύτην Hss.: verb. Karsten 25 τὰ δὲ κοῖλα, τὰ δὲ κυρτά fehlt Hss.: erhalten in Wilhelm v. Mörbekes lat. Übers. 35 γὰρ Ald.: fehlt Hss. 39 εἰκοσμούμενον Hss.: verb. Usener

μόνοις τοῖς ἄπειρα ποιοῦσι τὰ στοιχεῖα πάντα συμβαίνειν κατὰ λόγον. καὶ τῶν 359
ἐν ταῖς ἀτόμοις σχημάτων ἄπειρον τὸ πλῆθός φασι διὰ τὸ μηδὲν μᾶλλον τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον εἶναι. ταύτην γὰρ αὐτοὶ τῆς ἀπειρίας αἰτίαν ἀποδιδόασι. ARIST. de gen. et corr. Η 9. 327ᵃ 16 ὁρῶμεν δὲ τὸ αὐτὸ σῶμα συνεχὲς ὂν ὁτὲ μὲν ὑγρὸν ὁτὲ δὲ πεπηγός, οὐ διαιρέσει καὶ συνθέσει τοῦτο παθὸν οὐδὲ τροπῇι καὶ διαθιγῇι, καθάπερ λέγει Δ.· οὔτε γὰρ μετατεθὲν οὔτε μεταβαλὸν τὴν φύσιν πεπηγὸς ἐξ ὑγροῦ γέγονεν.

39. PLUTARCH. Strom. 7 (D. 581) Δ. ὁ Ἀβδηρίτης ὑπεστήσατο τὸ πᾶν ἄπειρον διὰ τὸ μηδαμῶς ὑπό τινος αὐτὸ δεδημιουργῆσθαι. ἔτι δὲ καὶ ἀμετάβλητον αὐτὸ λέγει καὶ καθόλου οἷον πᾶν ἐστιν ῥητῶς ἐκτίθεται· μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχειν τὰς αἰτίας τῶν νῦν γιγνομένων, ἄνωθεν δ' ὅλως ἐξ ἀπείρου χρόνου προκατέχεσθαι τῇι ἀνάγκηι πάνθ' ἁπλῶς τὰ γεγονότα καὶ ἐόντα καὶ ἐσόμενα. ἡλίου δὲ καὶ σελήνης γένεσίν φησι. κατ' ἰδίαν φέρεσθαι ταῦτα μηδέπω τὸ παράπαν ἔχοντα θερμὴν φύσιν, μηδὲ μὴν καθόλου λαμπροτάτην, τοὐναντίον δὲ ἐξωμοιωμένην τῇι 360
περὶ τὴν γῆν φύσει· γεγονέναι γὰρ ἑκάτερον τούτων πρότερον ἔτι κατ' ἰδίαν ὑποβολήν τινα κόσμου, ὕστερον δὲ μεγεθοποιουμένου τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κύκλου ἐναποληφθῆναι ἐν αὐτῶι τὸ πῦρ.

40. HIPPOLYT. refut. I 13 (D. 565) (1) Δ. δὲ Λευκίππου γίνεται γνώριμος. Δ. Δαμασίππου Ἀβδηρίτης πολλοῖς συμβαλὼν γυμνοσοφισταῖς ἐν Ἰνδοῖς καὶ ἱερεῦσιν ἐν Αἰγύπτωι καὶ ἀστρολόγοις καὶ ἐν Βαβυλῶνι μάγοις.

(2) λέγει δὲ ὁμοίως Λευκίππωι περὶ στοιχείων, πλήρους καὶ κενοῦ, τὸ μὲν πλῆρες λέγων ὄν, τὸ δὲ κενὸν οὐκ ὄν· ἔλεγε δὲ ὡς ἀεὶ κινουμένων τῶν ὄντων ἐν τῶι κενῶι· ἀπείρους δὲ εἶναι κόσμους καὶ μεγέθει διαφέροντας. ἐν τισὶ δὲ μὴ εἶναι ἥλιον μηδὲ σελήνην, ἐν τισὶ δὲ μείζω τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τισὶ πλείω. (3) εἶναι δὲ τῶν κόσμων ἄνισα τὰ διαστήματα καὶ τῇι μὲν πλείους τῇι δὲ ἐλάττους καὶ τοὺς μὲν αὔξεσθαι, τοὺς δὲ ἀκμάζειν, τοὺς δὲ φθίνειν, καὶ τῇι μὲν γίνεσθαι, τῇι δ' ἐκλείπειν. φθείρεσθαι δὲ αὐτοὺς ὑπ' ἀλλήλων προσπίπτοντας. εἶναι δὲ ἐνίους κόσμους ἐρήμους ζώιων καὶ φυτῶν καὶ παντὸς ὑγροῦ. (4) τοῦ δὲ παρ' ἡμῖν κόσμου πρότερον τὴν γῆν τῶν ἄστρων γενέσθαι, εἶναι δὲ τὴν μὲν σελήνην κάτω, ἔπειτα τὸν ἥλιον, εἶτα τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. τοὺς δὲ πλανήτας οὐδ' αὐτοὺς ἔχειν ἴσον ὕψος. ἀκμάζειν δὲ κόσμον, ἕως ἂν μηκέτι δύνηται ἔξωθέν τι προσλαμβάνειν.

οὗτος ἐγέλα πάντα, ὡς γέλωτος ἀξίων πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις.

41. ARIST. phys. Γ 4. 203ᵃ 33 Δ. δ' οὐδὲν ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίγνεσθαι τῶν πρώτων φησίν. ἀλλ' ὅμως γε αὐτῶν τὸ κοινὸν σῶμα πάντων ἐστὶν ἀρχή, μεγέθει κατὰ μόρια καὶ σχήματι διαφέρον.

42. — metaphys. Z 13. 1039ᵃ 9 ἀδύνατον γὰρ εἶναί φησιν [Demokr.] ἐκ δύο ἓν ἢ ἐξ ἑνὸς δύο γενέσθαι· τὰ γὰρ μεγέθη, τὰ ἄτομα, τὰς οὐσίας ποιεῖ. Vgl. de gen. et corr. A 3. 318ᵇ 6 Παρμενίδης λέγει δύο τὸ ὂν καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι, φάσκων πῦρ καὶ γῆν.

43. DIONYS. bei Eus. P. E. XIV 23, 2. 3 οἱ μὲν γὰρ ἀτόμους προσειπόντες ἄφθαρτά τινα καὶ σμικρότατα σώματα πλῆθος ἀνάριθμα, καί τι χωρίον κενὸν μέγεθος

---

14 λαμπρότητα * 15 γεγονέναι A: γέγονεν BON 27 ἐκλείπειν Ritter: λείπειν Hss. 35 αὐτῶν E, Simpl. 462, 12: αὐτὸ übr. Hss.: αὐτῷ Bonitz nicht richtig

ἀπεριόριστον προβαλόμενοι, ταύτας δή φασι τὰς ἀτόμους ὡς ἔτυχεν ἐν τῶι κενῶι 360
φερομένας αὐτομάτως τε συμπίπτούσας ἀλλήλαις διὰ ῥύμην ἄτακτον καὶ συμπλεκομένας διὰ τὸ πολυσχήμονας ⟨οὔσας ἀλλήλων ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ οὕτω τόν τε κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῶι, μᾶλλον δὲ κόσμους ἀπείρους ἀποτελεῖν. ταύτης δὲ τῆς δόξης Ἐπίκουρος γεγόνασι καὶ Δ.· τοσοῦτον δὲ διεφώνησαν ὅσον ὁ μὲν ἐλαχίστας πάσας καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπαισθήτους, ὁ δὲ καὶ μεγίστας εἶναί τινας ἀτόμους ὁ Δ. ὑπέλαβεν. ἀτόμους δὲ εἶναί φασιν ἀμφότεροι καὶ λέγεσθαι διὰ τὴν ἄλυτον στερρότητα. Vgl. EPICUR. ep. I 55 [p. 15, 12 Us.] ἀλλὰ μὴν οὐδὲ δεῖ νομίζειν πᾶν μέγεθος ἐν ταῖς ἀτόμοις ὑπάρχειν, ἵνα μὴ τὰ φαινόμενα ἀντιμαρτυρῆι, παραλλαγὰς δέ τινας μεγεθῶν νομιστέον εἶναι.

44. HERM. irris. 13 (D. 654) Δ. ... ἀρχὰς τὸ ὂν καὶ τὸ μὴ ὄν, καὶ τὸ μὲν ὂν πλῆρες τὸ δὲ μὴ ὂν κενόν. τὸ δὲ πλῆρες ἐν τῶι κενῶι τροπῆι καὶ ῥυθμῶι ποιεῖ τὰ πάντα.

45. ARIST. phys. A 5. 188ᵃ 22 Δ. τὸ στερεὸν [πλῆρες Simpl. 44, 16] καὶ κενόν, ὧν τὸ μὲν ὡς ὄν, τὸ δ' ὡς οὐκ ὂν εἶναί φησιν· ἔτι θέσει, σχήματι, τάξει. ταῦτα δὲ γένη ἐναντίων· θέσεως ἄνω κάτω, πρόσθεν ὄπισθεν, σχήματος γωνία εὐθὺ περιφερές.

46. AËT. I 3, 16 (D. 285) ⟨Δ. τὰ ναστὰ καὶ κενά [nämlich ἀρχὰς εἶναι]· GALEN. VIII 931 K. τί δηλοῖ τὸ 'ναστοτέραν' (bei Archigenes) οὐ πάνυ σαφῶς οἶδα διὰ τὸ μηδὲ σύνηθες εἶναι τοῖς Ἕλλησιν ὄνομα κατὰ τοῦ τοιούτου πράγματος 361
λέγεσθαι. ἄρτον μὲν γάρ τινα ναστὸν ἐκάλουν, οὐ μὴν ἄλλο γέ τι σῶμα πρὸς αὐτῶν οὕτως ὠνομασμένον ἐπίσταμαι. αὐτὸς δὲ ὁ Ἀρχιγένης ... δοκεῖ μοι τὸ ναστὸν ἀντὶ τοῦ πλήρους ὀνομάζειν.

46ᵃ. ARIST. d. caelo Γ 7. 305ᵇ 1 οἱ μὲν οὖν περὶ Ἐμπεδοκλέα καὶ Δ. λανθάνουσιν αὐτοὶ αὑτοὺς οὐ γένεσιν ἐξ ἀλλήλων ποιοῦντες ἀλλὰ φαινομένην γένεσιν ... (12) τὸ δὲ λεπτομερέστερον ἐν πλείονι τόπωι γίγνεται. φανερὸν δὲ τοῦτό γε καὶ ἐν τῆι μεταβάσει· διατμιζομένου γὰρ καὶ πνευματουμένου τοῦ ὑγροῦ ῥήγνυται τὰ περιέχοντα τοὺς ὄγκους ἀγγεῖα διὰ τὴν στενοχωρίαν. ὥστ' εἰ μὲν ὅλως μὴ ἔστι κενὸν μηδ' ἐπεκτείνεται τὰ σώματα, καθάπερ φασὶν οἱ ταῦτα λέγοντες [Empedokles, Anaxagoras], φανερὸν τὸ ἀδύνατον· εἰ δ' ἔστι κενὸν καὶ ἐπέκτασις [Demokrit], ἄλογον τὸ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ πλείω τόπον ἐπιλαμβάνειν τὸ χωριζόμενον.

47. AËT. I 3, 18 (D. 285) Δ. μὲν γὰρ ἔλεγε δύο, μέγεθός τε καὶ σχῆμα, ὁ δὲ Ἐπίκουρος τούτοις καὶ τρίτον βάρος προσέθηκεν· ἀνάγκη γάρ, φησί, κινεῖσθαι τὰ σώματα τῆι τοῦ βάρους πληγῆι. 12, 6 (D. 311) Δ. τὰ πρῶτά φησι σώματα (ταῦτα δ' ἦν τὰ ναστά) βάρος μὲν οὐκ ἔχειν, κινεῖσθαι ⟨δὲ⟩ κατ' ἀλληλοτυπίαν ἐν τῶι ἀπείρωι. δυνατὸν ⟨δ'⟩ εἶναι κοσμιαίαν ὑπάρχειν ἄτομον. CIC. de fato 20, 46 *declinat, inquit, atomus. primum cur? aliam enim quandam vim motus habebant a Democrito impulsionis quam plagam ille appellat, a te Epicure gravitatis et ponderis* [vgl. Usener *Epicur.* p. 378]. SIMPL. phys. 42, 10 Δ. φύσει ἀκίνητα

---

8 δεῖ Gassendi: ἀεὶ Hss. 12 καὶ Patm., Angl.: ἢ übr. Hss. 13 ποιεῖν Wolf 16 ⟨τάξεως⟩ πρόσθεν ὄπισθεν Kranz (wie Prantl übersetzt), doch lasen Themist., Simpl. und Philop. unsern Text 24 περὶ fehlt E 25 οὐ] οὔτε E: etwa οὐδὲ? * 26 πλείονι E: μείζονι FHM 28 ἀγγεῖα fehlt E 32 Die Berichte in n. 47 stammen alle aus Epikureischer Quelle, nicht aus Theophrast. Daher verdienen n. 60. 61 mehr Zutrauen. Den Widerspruch erklärt vielleicht Theophr. A 135 § 61 35 ⟨δὲ⟩ P²: fehlt P¹F 36 ⟨δ'⟩ Heeren

λέγων τὰ ἄτομα πληγῆι κινεῖσθαί φησιν. Aët. I 23, 3 (D. 319) Δ. ἓν γένος 361
κινήσεως τὸ κατὰ παλμὸν ἀπεφαίνετο.

48. Aët. I 16, 2 (D. 315) οἱ τὰς ἀτόμους, περὶ τὰ ἀμερῆ ἵστασθαι καὶ μὴ εἰς ἄπειρον εἶναι τὴν τομήν.

49. Galen. de elem. sec. Hipp. I 2 [I 417 K, 3, 20 Helmr.] ‘νόμωι γὰρ χροιή, νόμωι γλυκύ, νόμωι πικρόν, ἐτεῆι δ’ ἄτομα καὶ κενόν’ [B 125] ὁ Δ. φησιν ἐκ τῆς συνόδου τῶν ἀτόμων γίγνεσθαι νομίζων ἁπάσας τὰς αἰσθητὰς ποιότητας ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς αἰσθανομένους αὐτῶν, φύσει δ’ οὐδὲν εἶναι λευκὸν ἢ μέλαν ἢ ξανθὸν ἢ ἐρυθρὸν ἢ πικρὸν ἢ γλυκύ· τὸ γὰρ δὴ ‘νόμωι’ ταὐτὸ βούλεται τῶι οἷον ‘νομιστί’ καὶ ‘πρὸς ἡμᾶς’, οὐ κατ’ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, ὅπερ αὖ πάλιν ‘ἐτεῆι’ καλεῖ, παρὰ τὸ ‘ἐτεόν’, ὅπερ ἀληθὲς δηλοῖ, ποιήσας τοὔνομα. καὶ εἴη ἂν ὁ σύμπας νοῦς αὐτοῦ τοῦ λόγου τοιόσδε· νομίζεται μέν τι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις λευκόν τε εἶναι καὶ μέλαν καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ τἆλλα πάντα τὰ τοιαῦτα, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν δὲν καὶ μηδέν ἐστι τὰ πάντα [vgl. B 156]· καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτ’ εἴρηκεν αὐτός, ‘δέν’ μὲν τὰς ἀτόμους ὀνομάζων, ‘μηδέν’ δὲ τὸ κενόν. αἱ μὲν οὖν ἄτομοι σύμπασαι σώματα οὖσαι σμικρὰ χωρὶς ποιοτήτων εἰσί, τὸ δὲ κενὸν χώρα τις, ἐν ἧι φερόμενα ταυτὶ τὰ σώματα ἄνω τε καὶ κάτω σύμπαντα διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ἢ περιπλέκεταί πως ἀλλήλοις ἢ προσκρούει καὶ ἀποπάλλεται, καὶ διακρίνει δὲ καὶ συγκρίνει πάλιν εἰς ἄλληλα κατὰ τὰς τοιαύτας ὁμιλίας κἀκ τούτου τά τε ἄλλα συγκρίματα πάντα ποιεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν καὶ τὰς αἰσθήσεις. ἀπαθῆ δ’ ὑποτίθενται τὰ σώματα εἶναι τὰ πρῶτα (τινὲς μὲν αὐτῶν ὑπὸ σκληρότητος ἄθραυστα, καθάπερ οἱ περὶ Ἐπίκουρον [*Epicur.* p. 205, 29 Us.], ἔνιοι δὲ ὑπὸ σμικρότητος ἀδιαίρετα, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Λεύκιππον), ἀλλ’ οὐδ’ ἀλλοιοῦσθαι κατά τι δυνάμενα ταύτας δὴ τὰς ἀλλοιώσεις, ἃς ἅπαντες ἄνθρωποι πεπιστεύκασιν εἶναι, διδαχθέντες ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, οἷον οὔτε θερμαίνεσθαί τί φασιν ἐκείνων οὔτε ψύχεσθαι, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὔτε ξηραίνεσθαι οὔθ’ ὑγραίνεσθαι, πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον ἔτι μήτε λευκαίνεσθαι μήτε μελαίνεσθαι μήτ’ ἄλλην τινὰ ὅλως ἐπιδέχεσθαι ποιότητα κατὰ μηδεμίαν μεταβολήν.

50. Diogenes v. Oinoanda fr. 33 c. 2 [p. 41 William. Lpz. 1907] ἂν γὰρ τῶι Δημοκρίτου τις χρήσηται λόγωι, μηδεμίαν μὲν ἐλευθέραν φάσκων ταῖς ἀτόμοις κείνησιν εἶναι διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλας σύνκρουσιν αὐτῶν, ἔνερθεν δὲ φαίνεσθαι κατηνανκασμένως πάντα κεινεῖσθαι, φήσομεν πρὸς αὐτόν· οὔκουν οἶδας, ὅστις ποτὲ εἶ, καὶ ἐλευθέραν τινὰ ἐν ταῖς ἀτόμοις κείνησιν εἶναι, ἣν Δημόκριτος μὲν οὐχ εὗρεν, Ἐπίκουρος δὲ εἰς φῶς ἤγαγεν, παρενκλιτικὴν ὑπάρχουσαν ὡς ἐκ τῶν φαινομένων δείκνυσιν;

51. Cic. de nat. deor. I 26, 73 [s. 62 A 5] *quid est in physicis Epicuri non a* 362

---

5 νόμῳ πικρὸν nach χροιή codd. dett. 6 ἄτομα Hss. außer M (ἄτομον) 9 ἢ γλυκὺ ἢ πικρόν stellt nach der lat. Uebers. Helmreich ταὐτὸ] τοῦτ’ αὐτὸ d. meist. Hss. 10 αὐτῶν τ. π. τὴν φύσιν l: αὐτὴν τ. π. τὴν φ. dett. 11 ὅπερ . . . τοὔνομα tilgt nach lat. Übers. unrichtig Helmreich ὅπερ lM: ὅπερ δ’ dett. 12 αὐτοῦ νοῦς C τι Ald.: τοι Hss.: tilgte * (1. 2. Aufl.) 13 τε M: τι dett.: fehlt l καὶ . . . τοιαῦτα fehlt dett. 14. 15. δὲν Mullach: ἓν Gal. 18 σύμπαντα fehlt dett. und c (lat.) 19 διακρίνεται δὲ καὶ συγκρίνεται nach c Helmreich δὴ καὶ LMc 27 οὔθ’ ὑγραίνεσθαι οὔτε ξηρ. dett. 27. 28 μήτε μελ. μήτε λευκ. dett.

Democrito? nam etsi quaedam commutavit, ut quod paulo ante de inclinatione 362
atomorum dixi, tamen pleraque dicit eadem, atomos, inane, imagines, infinitatem locorum innumerabilitatemque mundorum, eorum ortus interitus, omnia fere quibus naturae ratio continetur.

52. Diog. x 2 φησὶ δ' Ἕρμιππος [FHG III 45 fr. 40] γραμματοδιδάσκαλον αὐτὸν [Epikur] γεγενῆσθαι, ἔπειτα μέντοι περιτυχόντα τοῖς Δημοκρίτου βιβλίοις ἐπὶ φιλοσοφίαν ἆιξαι.

53. Plut. adv. Colot. 3 p. 1108 E καίτοι πολὺν χρόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνηγόρευε Δημοκρίτειον ὁ Ἐπίκουρος, ὡς ἄλλοι τε λέγουσι καὶ Λεοντεύς, εἷς τῶν ἐπ' ἄκρον Ἐπικούρου μαθητῶν, πρὸς Λυκόφρονα γράφων, τιμᾶσθαί τέ φησι τὸν Δημόκριτον ὑπ' Ἐπικούρου διὰ τὸ πρότερον ἅψασθαι τῆς ὀρθῆς γνώσεως, καὶ τὸ σύνολον τὴν πραγματείαν Δημοκρίτειον προσαγορεύεσθαι διὰ τὸ περιπεσεῖν αὐτὸν πρότερον ταῖς ἀρχαῖς περὶ φύσεως. ὁ δὲ Μητρόδωρος ἄντικρυς ⟨ἐν τῷι⟩ Περὶ φιλοσοφίας εἴρηκεν, ὡς εἰ μὴ καθηγήσατο Δ., οὐκ ἂν προῆλθεν Ἐπίκουρος ἐπὶ τὴν σοφίαν. Diog. x 8 (Epikur nannte) Δημόκριτον Ληρόκριτον.

55. Strab. xvi p. 757 εἰ δὲ δεῖ Ποσειδωνίωι πιστεῦσαι καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων ὑόγμα παλαιόν ἐστιν ἀνδρὸς Σιδωνίου Μώχου πρὸ τῶν Τρωικῶν χρόνων γεγονότος. Sext. adv. math. ix 363 Δ. δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἀτόμους, εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωικὸς Ποσειδώνιος ἀπὸ Μώχου τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην. Diog. pr. 1 τὸ τῆς φιλοσοφίας ἔργον ἔνιοί φασιν ἀπὸ βαρβάρων ἄρξαι . . . Φοινικά τε γενέσθαι Μῶχον καὶ Θρᾶικα Ζάμολξιν καὶ Λίβυν Ἄτλαντα.

56. Cic. de fin. i 6, 17 *ille* [Demokr.] *atomos quas appellat, id est corpora individua propter soliditatem, censet in infinito inani, in quo nihil nec summum nec infimum nec medium nec ultimum nec extremum sit, ita ferri, ut concursionibus inter se cohaerescant, ex quo efficiantur ea, quae sint quaeque cernantur, omnia; eumque motum atomorum nullo a principio, sed ex aeterno tempore intellegi convenire.*

57. Schol. Basil. ii ed. Pasquali [N. d. Gött. G. d. W. 1910, 196] Δ. ἰδέας; [Clem.] Recogn. viii 15 [Dox. 250 *de principiis*] *D. ideas.* Plut. adv. Colot. 8 p. 1110 F τί γὰρ λέγει Δ.; οὐσίας ἀπείρους τὸ πλῆθος ἀτόμους τε καὶ διαφόρους, ἔτι δ' ἀποίους καὶ ἀπαθεῖς ἐν τῶι κενῶι φέρεσθαι διεσπαρμένας· ὅταν δὲ πελάσωσιν ἀλλήλαις ἢ συμπέσωσιν ἢ περιπλακῶσι, φαίνεσθαι τῶν ἀθροιζομένων τὸ μὲν ὕδωρ τὸ δὲ πῦρ τὸ δὲ φυτὸν τὸ δ' ἄνθρωπον· εἶναι δὲ πάντα τὰς ἀτόμους ⟨ἢ⟩ ἰδέας ὑπ' αὐτοῦ καλουμένας, ἕτερον δὲ μηδέν· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ εἶναι γένεσιν, ἐκ δὲ τῶν ὄντων μηδὲν ἂν γενέσθαι τῶι μήτε πάσχειν μήτε μεταβάλλειν τὰς ἀτόμους ὑπὸ στερρότητος· ὅθεν οὔτε χροὰν ἐξ ἀχρώστων οὔτε

---

2 *inanes* Hss.: alte Verb. 5 γραμματοδιδάσκαλον PΦ: πραγματοδιδ. B: πραγματιδιδ. F 13 ⟨ἐν τῶι⟩ Menage 20 Μώχου Fabricius: μόσχου Hss. (auch Laur. 85, 19) 21 Μῶχον] ῶχον Hss. Vgl. Zeller I⁵ 843 Anm., der nachweist, daß die Schrift Fabrikat hellenistischer Zeit ist. Mochos auch bei Joseph. Ant. i 107, Ath. iii p. 126 A, Damasc. 125 i 323, 6 Ruelle, Iambl. V. P. 14. Vielleicht stammt die Schrift aus den Kreisen des Tyriers Diotimos [c. 63], doch vgl. * *Herm.* 40, 315² 31 κἀδιαφόρους] καὶ διαφόρους Hss.: καὶ ἀδιαφόρους Emperius 34 ἀτόμους ⟨ἢ⟩ ἰδέας *; gewöhnlich ändert man ἀτόμους ἰδίως

φύσιν ἢ ψυχὴν ἐξ ἀποίων καὶ ⟨ἀπαθῶν⟩ ὑπάρχειν. ARIST. metaph. Λ 1. 1069b 22 362
καὶ ὡς Δ. φησιν, ἣν ὁμοῦ πάντα δυνάμει, ἐνεργείαι δ' οὔ.

58. ARIST. phys. Θ 9. 265b 24 διὰ δὲ τὸ κενὸν κινεῖσθαί φασιν· καὶ γὰρ οὗτοι τὴν κατὰ τόπον κίνησιν κινεῖσθαι τὴν φύσιν λέγουσιν. SIMPL. z. d. St. 1318, 33 τουτέστι τὰ φυσικὰ καὶ πρῶτα καὶ ἄτομα σώματα· ταῦτα γὰρ ἐκεῖνοι φύσιν ἐκάλουν καὶ ἔλεγον κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς βαρύτητα κινούμενα ταῦτα διὰ τοῦ κενοῦ εἴκοντος καὶ μὴ ἀντιτυποῦντος κατὰ τόπον κινεῖσθαι· περιπαλάσσεσθαι γὰρ ἔλεγον αὐτά. καὶ οὐ μόνον πρώτην ἀλλὰ καὶ μόνην ταύτην οὗτοι κίνησιν τοῖς στοιχείοις ἀποδιδόασι, τὰς δὲ ἄλλας τοῖς ἐκ τῶν στοιχείων· αὐξάνεσθαι γὰρ καὶ φθίνειν καὶ ἀλλοιοῦσθαι καὶ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι προσκρινομένων καὶ ἀποκρινομένων τῶν πρώτων σωμάτων φασίν.

59. SEXT. VIII 6 οἱ δὲ περὶ τὸν Πλάτωνα καὶ Δημόκριτον μόνα τὰ νοητὰ 363
ὑπενόησαν ἀληθῆ εἶναι, ἀλλ' ὁ μὲν Δ. διὰ τὸ μηδὲν ὑποκεῖσθαι φύσει αἰσθητόν, τῶν τὰ πάντα συγκρινουσῶν ἀτόμων πάσης αἰσθητῆς ποιότητος ἔρημον ἐχουσῶν φύσιν, ὁ δὲ Πλάτων διὰ τὸ γίγνεσθαι μὲν ἀεὶ τὰ αἰσθητά, μηδέποτε δὲ εἶναι κτλ.

60. ARIST. de gen. et inter. A 8. 326a 9 καίτοι βαρύτερόν γε κατὰ τὴν ὑπεροχήν φησιν εἶναι Δ. ἕκαστον τῶν ἀδιαιρέτων de caelo Δ 2. 309a 1 τοῖς δὲ στερεὰ [nämlich τὰ πρῶτα λέγουσιν im Gegensatz zu Platon] μᾶλλον ἐνδέχεται λέγειν τὸ μεῖζον εἶναι βαρύτερον αὐτῶν. τῶν δὲ συνθέτων, ἐπειδήπερ οὐ φαίνεται τοῦτον ἔχειν ἕκαστον τὸν τρόπον, ἀλλὰ πολλὰ βαρύτερα ὁρῶμεν ἐλάττω τὸν ὄγκον ὄντα καθάπερ ἐρίου χαλκόν, ἕτερον τὸ αἴτιον οἴονταί τε καὶ λέγουσιν ἔνιοι· τὸ γὰρ κενὸν ἐμπεριλαμβανόμενον κουφίζειν τὰ σώματά φασι καὶ ποιεῖν ἔστιν ὅτε τὰ μείζω κουφότερα· πλεῖον γὰρ ἔχειν κενόν . . . λέγουσι μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον, ἀνάγκη δὲ προσθεῖναι τοῖς οὕτω διορίζουσιν μὴ μόνον τὸ κενὸν ἔχειν πλεῖον, ἂν ἦι κουφότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ στερεὸν ἔλαττον· εἰ γὰρ ὑπερέξει τῆς τοιαύτης ἀναλογίας οὐκ ἔσται κουφότερον. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ πῦρ εἶναί φασι κουφότατον, ὅτι πλεῖστον ἔχει κενόν. συμβήσεται οὖν μικροῦ πυρὸς πολὺν χρυσὸν πλεῖον ἔχοντα τὸ κενὸν εἶναι κουφότερον, εἰ μὴ καὶ στερεὸν ἕξει πολλαπλάσιον. b34 ἐναντίας δὲ [nämlich τῆς ὕλης οὔσης] (310a) καθάπερ οἱ τὸ κενὸν καὶ πλῆρες, οὐκ ἔσται τὰ μεταξὺ τῶν ἁπλῶς βαρέων καὶ κούφων διὰ τίν' αἰτίαν βαρύτερα καὶ κουφότερα ἀλλήλων καὶ τῶν ἁπλῶν ἐστιν. τὸ δὲ μεγέθει καὶ μικρότητι διορίζειν πεπλασμένωι μὲν ἔοικε μᾶλλον τῶν πρότερον . . . καὶ μήθ' ἁπλῶς εἶναι μηθὲν κοῦφον μήτε φερόμενον ἄνω ἀλλ' ἢ ὑστερίζον ἢ ἐκθλιβόμενον καὶ πολλὰ μικρὰ ὀλίγων μεγάλων βαρύτερα εἶναι.

60a. — de caelo Γ 4. 303a 25 ἀδύνατον γὰρ ἀτόμων ὄντων τῶν στοιχείων μεγέθει καὶ μικρότητι διαφέρειν ἀέρα καὶ γῆν καὶ ὕδωρ· οὐ γὰρ οἷόν τ' ἐξ ἀλλήλων γίγνεσθαι· ὑπολείψει γὰρ ἀεὶ τὰ μέγιστα σώματα ἐκκρινόμενα, φασὶ δ' οὕτω γίγνεσθαι ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν ἐξ ἀλλήλων.

61. SIMPL. de caelo 569, 5 οἱ γὰρ περὶ Δημόκριτον καὶ ὕστερον Ἐπίκουρος τὰς ἀτόμους πάσας ὁμοφυεῖς οὔσας βάρος ἔχειν φασί, τῶι δὲ εἶναί τινα βαρύτερα ἐξωθούμενα τὰ κουφότερα ὑπ' αὐτῶν ὑφιζανόντων ἐπὶ τὸ ἄνω φέρεσθαι, καὶ οὕτω λέγουσιν οὗτοι δοκεῖν τὰ μὲν κοῦφα εἶναι τὰ δὲ βαρέα. 712, 27 οἱ περὶ Δημό-

---

1 ⟨ἀπαθῶν⟩ Xylander: Lücke v. 5 Buchst. Hss. 2 φησιν] natürlich kein Zitat, sondern eigne Interpretation 7 περιπαλαίσεσθαι Hss.: verb. * vgl. *Herm.* 40, 306 29 οὐκ ἔσται] ist danach etwa εἰπεῖν oder dgl. ausgefallen? Vgl. Simpl. 691, 39 36 οἷόν τ'] οἴονται falsch E 41 φέρεται Hss.: verb. *

κριτον οἴονται πάντα μὲν ἔχειν βάρος, τῶι δὲ ἔλαττον ἔχειν βάρος τὸ πῦρ 363
ἐκθλιβόμενον ὑπὸ τῶν προλαμβανόντων ἄνω φέρεσθαι καὶ διὰ τοῦτο κοῦφον δοκεῖν. τούτοις δὲ τὸ βαρὺ μόνον εἶναι δοκεῖ καὶ ἀεὶ φέρεσθαι πρὸς τὸ μέσον τοῦτο. Gegen Demokrit EPICUR. ep. I [DIOG. X 61. p. 18, 15 Us.] καὶ μὴν καὶ ἰσοταχεῖς ἀναγκαῖον τὰς ἀτόμους εἶναι, ὅταν διὰ τοῦ κενοῦ εἰσφέρωνται μηθενὸς ἀντικόπτοντος· οὔτε γὰρ τὰ ⟨μεγάλα καὶ⟩ βαρέα θᾶττον οἰσθήσεται τῶν μικρῶν καὶ κούφων, ὅταν γε δὴ μηδὲν ἀπαντᾶι αὐτοῖς, οὔτε τὰ μικρὰ ⟨βραδύτερον⟩ τῶν μεγάλων πάντα πόρον σύμμετρον ἔχοντα, ὅταν μηθὲν μηδὲ ἐκείνοις ἀντικόπτηι. Vgl. LUCR. II 215 ff.

62. ARIST. de caelo Δ 6. 313ᵃ 21 περὶ δὴ τούτων ἁπάντων [Schwimmen von Metallplättchen u. dgl. auf dem Wasser] τὸ μὲν νομίζειν αἴτιον εἶναι ὥσπερ Δ. οὐκ ὀρθῶς ἔχει. ἐκεῖνος γάρ φησι τὰ ἄνω φερόμενα θερμὰ ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνοκωχεύειν τὰ πλατέα τῶν ἐχόντων βάρος, τὰ δὲ στενὰ διαπίπτειν· ὀλίγα γὰρ εἶναι τὰ ἀντικρούοντα αὐτοῖς. ἔδει δ' ἐν τῶι ἀέρι ἔτι μᾶλλον τοῦτο ποιεῖν, ὥσπερ ἐνίσταται κἀκεῖνος αὐτός. ἀλλ' ἐνστὰς λύει μαλακῶς· φησὶ γὰρ οὐκ εἰς ἓν ὁρμᾶν τὸν σοῦν, λέγων 'σοῦν' τὴν κίνησιν τῶν ἄνω φερομένων σωμάτων.

63. — de gen. et int. A 7. 323ᵇ 10 Δ. δὲ παρὰ τοὺς ἄλλους ἰδίως ἔλεξε μόνος· φησὶ γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ ὅμοιον εἶναι τό τε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. οὐ γὰρ ἐγχωρεῖν τὰ ἕτερα καὶ διαφέροντα πάσχειν ὑπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ κἂν ἕτερα ὄντα ποιῆι τι εἰς ἄλληλα, οὐχ ἧι ἕτερα ἀλλ' ἧι ταὐτόν τι ὑπάρχει, ταύτηι τοῦτο συμβαίνειν αὐτοῖς.

64. ALEX. de mixt. 2 [II 214, 18 Bruns] Δ. μὲν οὖν ἡγούμενος τὴν λεγομένην κρᾶσιν γίνεσθαι κατὰ παράθεσιν σωμάτων, διαιρουμένων τῶν κιρναμένων εἰς μικρὰ καὶ τῆι παρ' ἄλληλα θέσει τὴν μίξιν ποιουμένων, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν φησιν εἶναι 364
πρὸς ἀληθειάν τινα κεκραμένα, ἀλλ' εἶναι τὴν δοκοῦσαν κρᾶσιν παράθεσιν σωμάτων ἀλλήλοις κατὰ μικρὰ σωιζόντων αὐτῶν ἑκάστου τὴν οἰκείαν φύσιν, ἣν εἶχον καὶ πρὸ τῆς μίξεως· δοκεῖν δ' αὐτὰ κεκρᾶσθαι τῶι τὴν αἴσθησιν διὰ μικρότητα τῶν παρακειμένων μηδενὸς αὐτῶν αἰσθάνεσθαι δύνασθαι μόνου. Vgl. oben 46 A 54.

65. ARIST. phys. Θ 1. 252ᵃ 32 ὅλως δὲ τὸ νομίζειν ἀρχὴν εἶναι ταύτην ἱκανήν, ὅτι ἀεὶ ἔστιν οὕτως ἢ γίγνεται, οὐκ ὀρθῶς ἔχει ὑπολαβεῖν, ἐφ' ὃ Δ. ἀνάγει τὰς περὶ φύσεως αἰτίας ὡς οὕτω καὶ τὰ πρότερον ἐγίνετο· τοῦ δὲ ἀεὶ οὐκ ἀξιοῖ ἀρχὴν ζητεῖν.

66. CIC. de fato 17, 39 *omnia ita fato fieri, ut id fatum vim necessitatis adferret: in qua sententia D., Heraclitus, Empedocles, Aristoteles* [*Anaxagoras* Karsten] *fuit.* ARIST. de gen. animal. E 8. 789ᵇ 2 Δ. δὲ τὸ οὗ ἕνεκα ἀφεὶς λέγειν, πάντα ἀνάγει εἰς ἀνάγκην οἷς χρῆται ἡ φύσις. AËT. I 26, 2 (D. 321; περὶ οὐσίας ἀνάγκης) Δ. τὴν ἀντιτυπίαν καὶ φορὰν καὶ πληγὴν τῆς ὕλης. Vgl. A 83 und 18 A 32.

67. SIMPL. phys. 327, 14 ἀλλὰ καὶ Δ. ἐν οἷς φησι 'δῖνον ἀπὸ τοῦ παντὸς

---

2 προλαμβανόντων F: λαμβανόντων A (ὁ προλαμβάνων einfach = ὁ πρότερον ὤν schon in einer augusteischen Inschr. Ath. Mitt. XXIV 289) 5 μηθενὸς B: μηδενὸς PF 6 ⟨ ⟩ Usener 7 ⟨ ⟩ Usener 12 ἀνοκωχεύειν Pearson: ἀνακωχεύειν Hss. (wie alt die weitverbreitete Mißform ist, müsste noch festgestellt werden) 22 [τῶν κιρναμένων] Kranz 30 τὰ πρότερον Simpl. 1186, 20: τὰ πρότερα K: τὸ πρότερον vulg. Hss. 38 δεῖνον in römischer Orthographie Simpl.

ἀποκριθῆναι παντοίων εἰδέων' [B 167] (πῶς δὲ καὶ ὑπὸ τίνος αἰτίας μὴ 364
λέγει), ἔοικεν ἀπὸ ταὐτομάτου καὶ τύχης γεννᾶν αὐτόν.

68. ARIST. phys. B 4. 195b36 ἔνιοι γὰρ καὶ εἰ ἔστιν ἢ μὴ [die τύχη] ἀποροῦσιν· οὐδὲν γὰρ δὴ γίνεσθαι ἀπὸ τύχης φασίν, ἀλλὰ πάντων εἶναί τι αἴτιον ὡρισμένον ὅσα λέγομεν ἀπὸ αὐτομάτου γίγνεσθαι ἢ τύχης. Vgl. zu 196b 14 SIMPL. p. 330, 14 τὸ δὲ "καθάπερ ὁ παλαιὸς λόγος ὁ ἀναιρῶν τὴν τύχην" πρὸς Δημόκριτον ἔοικεν εἰρῆσθαι· ἐκεῖνος γὰρ κἂν ἐν τῇι κοσμοποιίαι ἐδόκει τῇι τύχηι κεχρῆσθαι, ἀλλ' ἐν τοῖς μερικωτέροις οὐδενός φησιν εἶναι τὴν τύχην αἰτίαν ἀναφέρων εἰς ἄλλας αἰτίας, οἷον τοῦ θησαυρὸν εὑρεῖν τὸ σκάπτειν ἢ τὴν φυτείαν τῆς ἐλαίας, τοῦ δὲ καταγῆναι τοῦ φαλακροῦ τὸ κρανίον τὸν ἀετὸν ῥίψαντα τὴν χελώνην, ὅπως τὸ χελώνιον ῥαγῆι. οὕτως γὰρ ὁ Εὔδημος ἱστορεῖ [fr. 22].

69. ARIST. phys. B 4. 196a24 εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὐρανοῦ τοῦδε καὶ τῶν κόσμων πάντων αἰτιῶνται τὸ αὐτόματον· ἀπὸ ταὐτομάτου γὰρ γίγνεσθαι τὴν δίνην καὶ τὴν κίνησιν τὴν διακρίνασαν καὶ καταστήσασαν εἰς ταύτην τὴν τάξιν τὸ πᾶν ... λέγοντες γὰρ τὰ μὲν ζῶια καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ τύχης μήτε εἶναι μήτε γίγνεσθαι, ἀλλ' ἤτοι φύσιν ἢ νοῦν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον εἶναι τὸ αἴτιον (οὐ γὰρ ὅ τι ἔτυχεν ἐκ τοῦ σπέρματος ἑκάστου γίγνεται, ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ τοιουδὶ ἐλαία, ἐκ δὲ τοιουδὶ ἄνθρωπος), τὸν δ' οὐρανὸν καὶ τὰ θειότατα τῶν φανερῶν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γενέσθαι, τοιαύτην δ' αἰτίαν μηδεμίαν εἶναι οἵαν τῶν ζώιων καὶ τῶν φυτῶν. Bezieht Simpl. phys. 331, 16 auf Demokr.

70. ARIST. phys.] B 4. 196b5 εἰσὶ δέ τινες οἷς δοκεῖ εἶναι μὲν αἰτία ἡ τύχη, ἄδηλος δὲ ἀνθρωπίνηι διανοίαι ὡς θεῖόν τι οὖσα καὶ δαιμονιώτερον. AËT. I 29, 7 (D. 326 n.; s. 46 A 66). LACTANT. Inst. Div. I 2 *ab illa quaestione principium sumere, quae videtur prima esse natura, silne providentia quae rebus omnibus consulat an fortuitu vel facta sint omnia vel gerantur. cuius sententiae auctor est D., confirmator Epicurus.*

71. ARIST. phys. Θ 1. 251b16 ἀγένητον γὰρ εἶναι λέγουσιν, καὶ διὰ τούτου Δ. γε δείκνυσιν ὡς ἀδύνατον ἅπαντα γεγονέναι· τὸν γὰρ χρόνον ἀγένητον εἶναι. SIMPL. phys. 1153, 22 ὁ μέντοι Δ. οὕτως ἀίδιον ἐπέπειστο εἶναι τὸν χρόνον, ὅτι βουλόμενος δεῖξαι μὴ πάντα γενητὰ ὡς ἐναργεῖ τῶι τὸν χρόνον μὴ γεγονέναι προσεχρήσατο.

72. SEXT. X 181 δοκεῖ δὲ καὶ εἰς τοὺς περὶ Ἐπίκουρον [fr. 294 p. 352, 32 Us.] 365
καὶ Δημόκριτον φυσικοὺς τοιαύτη τις ἀναφέρεσθαι τοῦ χρόνου νόησις 'χρόνος ἐστὶν ἡμεροειδὲς καὶ νυκτοειδὲς φάντασμα'.

73. THEOPHR. d. ign. 52 ἀπορεῖται δὲ τοῦτο, διὰ τί τὸ τῆς φλογὸς σχῆμα πυραμοειδές ἐστι· καί φησι Δ. μὲν περιψυχομένων αὐτῶν τῶν ἄκρων εἰς μικρὸν συνάγεσθαι καὶ τέλος ἀποξύνεσθαι.

---

74. AËT. I 7, 16 (D. 302) Δ. νοῦν τὸν θεὸν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ. TERTULL. ad nat. II 2 *cum reliquo igni superno deos ortos D. suspicatur, cuius instar vult esse naturam Zenon* [fr. 171 Arnim]. CIC. de deor. nat. I 12, 29 *quid D., qui tum*

---

1 ἀποκριθῆναι E: ἀποκρίνεσθαι DF. Bezieht sich auf die Kosmogonie, vgl. Simpl. p. 330, 15 (A 68) 13 κόσμων E: κοσμικῶν übr. Hss. 27 τούτου EH: τοῦτο übr. Hss. 28 ἅπαν E 36 αὐτῆς [näml. τῆς φλογός] Münzel 38 Der befremdliche Bericht des Aëtios wird durch Tert. (aus Varro, der danach zitiert wird) etwas aufgeklärt

imagines eorumque circumitus in deorum numero refert, tum illam naturam 365
quae imagines fundat ac mittat, tum sententiam intelligentiamque nostram, nonne in maximo errore versatur? cum idem omnino, quia nihil semper suo statu maneat, negat esse quicquam sempiternum, nonne deum omnino ita tollit, ut nullam opinionem eius reliquam faciat? 43, 120 *mihi quidem etiam D., vir magnus in primis cuius fontibus Epicurus hortulos suos inrigavit, nutare videtur in natura deorum. tum enim censet imagines divinitate praeditas inesse in universitate rerum tum principia mentis, quae sunt in eodem universo, deos esse dicit, tum animantes imagines, quae vel prodesse nobis solent vel nocere, tum ingentis quasdam imagines tantasque, ut universum mundum complectantur extrinsecus: quae quidem omnia sunt patria Democriti quam Democrito digniora.* Vgl. B 166.

75. SEXT. IX 24 εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ τῶν γιγνομένων κατὰ τὸν κόσμον παραδόξων ὑπονοήσαντες εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς ἐληλυθέναι θεῶν, ἀφ' ἧς φαίνεται εἶναι δόξης καὶ ὁ Δ.· ὁρῶντες γάρ, φησί, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις παθήματα οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων καθάπερ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς κεραυνούς τε καὶ ἄστρων συνόδους ἡλίου τε καὶ σελήνης ἐκλείψεις ἐδειματοῦντο θεοὺς οἰόμενοι τούτων αἰτίους εἶναι. PHILOD. de piet. 5ª p. 69 Gomp. [Crönert *Kolot.* S. 130] θέρος [ἐν τῆι γῆι καὶ] χειμὼν καὶ ἔ[αρ καὶ] μεθόπωρον καὶ πάντα ταῦτα ἄνωθεν διειπετῆ γείνεται· διὸ δὴ καὶ τὸ ἐξεργαζόμενον γνόντας σέβεσθαι. οὐ φαίνεται δ' ἐμοὶ Δ. ὥσπερ ἔνιοι τὸν . . .

76. PLIN. N. HIST. II 14 *innumeros quidem credere* [nämlich deos] . . . *aut, ut Democrito placuit, duos omnino, Poenam et Beneficium.*

77. PLUT. quaest. conv. VIII 10, 2 p. 734 F (διὰ τί τοῖς φθινοπωρινοῖς ἐνυπνίοις ἥκιστα πιστεύομεν) ὁ δὲ Φαβωρῖνος . . . λόγον τινὰ τοῦ Δημοκρίτου παλαιὸν ὥσπερ ἐκ καπνοῦ καθελὼν ἠμαυρωμένον οἷος ἦν ἐκκαθαίρειν καὶ διαλαμπρύνειν, (735 A) ὑποθέμενος τοῦτο δὴ τοὐπιδήμιον ὅ φησι Δ. 'ἐγκαταβυσσοῦσθαι τὰ εἴδωλα διὰ τῶν πόρων εἰς τὰ σώματα καὶ ποιεῖν τὰς κατὰ ὕπνον ὄψεις ἐπαναφερόμενα· φοιτᾶν δὲ ταῦτα πανταχόθεν ἀπιόντα καὶ σκευῶν καὶ ἱματίων καὶ φυτῶν, μάλιστα δὲ ζώιων ὑπὸ σάλου πολλοῦ καὶ θερμότητος οὐ μόνον ἔχοντα μορφοειδεῖς τοῦ σώματος ἐκμεμαγμένας ὁμοιότητας' (ὡς Ἐπίκουρος [fr. 326 Us.] οἴεται μέχρι τούτου Δημοκρίτωι συνεπόμενος, ἐνταῦθα δὲ προλιπὼν τὸν λόγον), 'ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν κινημάτων καὶ βουλευμάτων ⟨ἐν⟩ ἑκάστωι καὶ ἠθῶν καὶ παθῶν ἐμφάσεις ἀναλαμβάνοντα συνεφέλκεσθαι καὶ προσπίπτοντα μετὰ τούτων ὥσπερ ἔμψυχα φράζειν καὶ διαγγέλλειν τοῖς ὑποδεχομένοις τὰς τῶν μεθιέντων αὐτὰ δόξας καὶ διαλογισμοὺς καὶ ὁρμάς, ὅταν ἐνάρθρους καὶ ἀσυγχύτους φυλάττοντα προσμίξηι τὰς εἰκόνας.' τοῦτο δὲ μάλιστα ποιεῖ δι' ἀέρος λείου τῆς φορᾶς αὐτοῖς γιγνομένης ἀκωλύτου καὶ ταχείας. ὁ δὲ φθινοπωρινός, ἐν ὧι φυλλοχοεῖ τὰ δένδρα, πολλὴν ἀνωμαλίαν ἔχων καὶ τραχύτητα διαστρέφει καὶ παρα-

---

1 *eorumque* Hss.; deutet vielleicht auf ausgefallenes (εἴδωλα *vocat*) hin: *earumque* alte Correctur 2 *sententiam* Hss. (d. i. γνώμην): *scientiam* alte, *sensum* neueste Conjectur, beides überflüssig 4 *negat* B¹: *neget* B², übr. Hss. 8 *mentes* Hss. *sunt* Hss.: *sint* Heindorf 9 *solent* ABC: *soleant* E 16 ἄστρων συνόδους] Kometen vgl. A 92. Der aus Poseidonios Περὶ θεῶν genommene Bericht gibt, wie der Stil zeigt, trotz des φησί, nur den Sinn, nicht die Worte Demokrits 32 ⟨ἐν⟩ * 34 διαγγέλλειν Wyttenbach: διαστέλλειν Hss. 37 φυλλοροεῖ E; vgl. οἱ φυλλοχόοι μῆνες das. 735 DE

τρέπει πολλαχῆ τὰ εἴδωλα καὶ τὸ ἐναργὲς αὐτῶν ἐξίτηλον καὶ ἀσθενὲς ποιεῖ τῇι 366
βραδυτῆτι τῆς πορείας ἀμαυρούμενον, ὥσπερ αὖ πάλιν πρὸς ὀργώντων καὶ διακαομένων ἐκθρώισκοντα πολλὰ καὶ ταχὺ κομιζόμενα τὰς ἐμφάσεις νεαρὰς καὶ σημαντικὰς ἀποδίδωσιν.

78. Anonymi Hermippus [Ioann. Catrares?] 122 [p. 26, 13 Kroll-Viereck] τὸ μέντοι τοῦ Δημοκρίτου ⟨οὐ⟩ καλῶς ἂν ἔχοι παραλιπεῖν, ὃς εἴδωλα αὐτοὺς [näml. τοὺς δαίμονας] ὀνομάζων μεστόν τε εἶναι τὸν ἀέρα τούτων [vgl. C 5] φησί.

79. Clem. Strom. v 88 [II 383, 25 St.] καθόλου γοῦν τὴν περὶ τοῦ θείου ἔννοιαν Ξενοκράτης ὁ Καλχηδόνιος [fr. 21 Heinze] οὐκ ἀπελπίζει καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις, Δ. δέ, κἂν μὴ θέλῃι, ὁμολογήσει διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δογμάτων· τὰ γὰρ αὐτὰ πεποίηκεν εἴδωλα τοῖς ἀνθρώποις προσπίπτοντα καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώιοις ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας. Vgl. A 116. 117.

---

80. Cic. Ac. pr. II 37, 121 *ecce tibi e transverso Lampsacenus Strato, qui det isti deo immunitatem (magni quidem muneris; sed cum sacerdotes deorum vacationem habeant, quanto est aequius habere ipsos deos): negat opera deorum se uti ad fabricandum mundum, quaecumque sint docet omnia esse effecta natura, nec ut ille qui asperis et levibus et hamatis uncinatisque corporibus concreta haec esse dicat interiecto inani: somnia censet haec esse Democriti non docentis sed optantis. ipse* [Strato] *autem singulas mundi partes persequens, quidquid aut sit aut fiat, naturalibus fieri aut factum esse docet ponderibus et motibus.*

81. — — 17, 55 *dein confugis ad physicos eos, qui maxime in Academia inridentur, a quibus ne tu quidem iam te abstinebis, et ais Democritum dicere innumerabiles esse mundos et quidem sic quosdam inter sese non solum similes, sed undique perfecte et absolute ita pares, ut inter eos nihil prorsus intersit* [*et eo quidem innumerabiles*], *itemque homines.*

82. Simpl. de cael. p. 310, 5 'οὐ γὰρ εἰς ὕλην τοῦ κόσμου, φησίν [Alexander], ἡ διάλυσις αὐτοῦ καὶ φθορά, ἥτις δύναμιν εἶχεν τοῦ γενέσθαι κόσμος, ἀλλ' εἰς ἄλλον κόσμον, ὧν ἀπείρων ὄντων καὶ ἀλλήλους διαδεχομένων οὐκ ἀνάγκη πάλιν ἐπὶ τὸν αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον γίνεσθαι'. οὕτως δὲ ἐδόκει τοῖς περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον . . . οἱ δὲ Δημοκρίτου κόσμοι εἰς ἑτέρους κόσμους μεταβάλλοντες ἐκ τῶν αὐτῶν ἀτόμων ὄντας οἱ αὐτοὶ τῶι εἴδει γίνονται, εἰ καὶ μὴ τῶι ἀριθμῶι.

83. Sext. IX 113 ὥστε κατ' ἀνάγκην μὲν καὶ ὑπὸ δίνης, ὡς ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον, οὐκ ἂν κινοῖτο ὁ κόσμος.

84. Aët. II 4, 9 (D. 331) Δ. φθείρεσθαι τὸν κόσμον τοῦ μείζονος τὸν μικρότερον νικῶντος.

85. — — 13, 4 (D. 341; περὶ οὐσίας ἄστρων) Δ. πέτρους.

---

5 Den bisher anonymen Dialog Hermippus wies Elter *Byz. Z.* VI (1897) 164 auf Grund zweier Turiner Hss. (Pasini *Codd. bibl. Taur.* I p. 151. 384, wo Ἰωάννου τοῦ Κοτρώνη steht) dem Johannes Katrares (s. XIV) zu. Vgl. Diehl zu Procl. in Tim. III². Reitzenstein im *Poimandres* 352, 27 wies nach, daß die auf unser Exzerpt folgenden Worte aus Hermes c. 16, 14 entlehnt seien. Sie haben mit Demokrit nichts zu tun 25. 26. [*et eos quidem innumerabiles*] korrigierte und tilgte Manutius. Vielleicht Rest einer Variante zu Z. 24

86. Aët. II 15, 3 (D. 344; περὶ τάξεως ἀστέρων) Δ. τὰ μὲν ἀπλανῆ πρῶτον, μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς πλανήτας, ἐφ' οἷς ἥλιον φωσφόρον σελήνην. Vgl. 46 A 78; 54 A 1 § 33. 366

87. — — 20, 7 (D. 349) Δ. μύδρον ἢ πέτρον διάπυρον [nämlich εἶναι τὸν ἥλιον]. Cic. de fin. I 6, 20 *sol Democrito magnus videtur.*

88. Lucr. V 621 ff. (Kreislauf von Sonne und Mond)

nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
quanto quaeque magis sint terram sidera propter,
tanto posse minus cum caeli turbine ferri.
evanescere enim rapidas illius et acris
imminui supter viris ideoque relinqui
paulatim solem cum posterioribu' signis,
inferior multo quod sit quam fervida signa.
et magis hoc lunam: quanto demissior eius
cursus abest procul a caelo terrisque propinquat,
tanto posse minus cum signis tendere cursum. 367
flaccidiore etenim quanto iam turbine fertur
inferior quam sol, tanto magis omnia signa
hanc adipiscuntur circum praeterque feruntur.
propterea fit ut haec ad signum quodque reverti
mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.

89. Aët. II 23, 7 (D. 353; περὶ τροπῶν ἡλίου) Δ. ἐκ τῆς περιφερούσης αὐτὸν δινήσεως.

89a. Plut. d. fac. in orb. lun. 16 p. 929 c ἀλλὰ κατὰ στάθμην, φησὶ Δ., ἱσταμένη τοῦ φωτίζοντος ὑπολαμβάνει καὶ δέχεται [der Mond] τὸν ἥλιον· ὥστε αὐτήν τε φαίνεσθαι καὶ διαφαίνειν ἐκεῖνον εἰκὸς ἦν. Vgl. 21 B 42.

90. Aët. II 25, 9 (D. 356; über den Mond) s. 46 A 77. 30, 3 (D. 361; διὰ τί γεώδης φαίνεται σελήνη) Δ. ἀποσκίασμά τι τῶν ὑψηλῶν ἐν αὐτῇ μερῶν· ἄγκη γὰρ αὐτὴν ἔχειν καὶ νάπας.

91. Arist. Meteorol. A 8. 345a 25 (über die Milchstr.) s. 46 A 80; Alex. z. d. St. p. 37, 23 Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δ. φῶς εἶναι τὸ γάλα λέγουσιν ἄστρων τινῶν. ὁ γὰρ ἥλιος νύκτωρ ὑπὸ γῆν ἰὼν ὅσα περιλάμπει τῶν ὑπὲρ γῆς ὄντων ἄστρων, τούτων μὲν μὴ γίνεσθαί φασιν φανερὸν τὸ οἰκεῖον φῶς ἐμποδιζόμενον ὑπὸ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων· ὅσοις δὲ ἡ σκιὰ τῆς γῆς ἐπιπροσθοῦσα ἐπισκοτεῖ, ὡς μὴ ἐπιλάμπεσθαι τῶι ἀπὸ τοῦ ἡλίου φωτί, τούτων δὲ τὸ οἰκεῖον φῶς ὁρᾶσθαι, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ γάλα. Aët. III 1, 6 (D. 365; περὶ γάλακτος) Δ. πολλῶν καὶ μικρῶν καὶ συνεχῶν ἀστέρων συμφωτιζομένων ἀλλήλοις διὰ τὴν πύκνωσιν συναυγασμόν. Achill. Is. 24 [p. 55, 24 M.; περὶ τοῦ γαλαξίου] ἄλλοι δὲ ἐκ μικρῶν πάνυ καὶ πεπυκνωμένων καὶ ἡμῖν δοκούντων ἡνῶσθαι διὰ τὸ διάστημα τὸ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἀστέρων αὐτὸν εἶναί φασιν, ὡς εἴ τις ἀλάσι λεπτοῖς καὶ πολλοῖς καταπάσειέ τι.

92. Alex. zu Arist. Meteor. [s. 46 A 81] p. 26, 11 περὶ δὲ τῶν κομητῶν Ἀναξαγόρας μὲν καὶ Δ. λέγουσι τὸν κομήτην λεγόμενον ἀστέρα 'σύμφασιν' εἶναι τῶν πλανήτων ἀστέρων· οὗτοι δέ εἰσιν ὅ τε τοῦ Κρόνου καὶ ὁ τοῦ Διὸς καὶ ὁ τῆς

---

25 κατὰ στάθμην] *gerade gegenüber* s. Zeller I⁵ 896

Ἀφροδίτης καὶ ὁ τοῦ Ἄρεος καὶ ὁ τοῦ Ἑρμοῦ. τούτους γάρ, ὅταν ἐγγὺς ἀλλήλων 367
γένωνται, φαντασίαν ἀποτελεῖν ὡς ἄρα ἅπτονται ἀλλήλων καὶ ἔστιν εἰς ἀστήρ, ὁ
καλούμενος κομήτης. ‘σύμφασιν’ γὰρ λέγει τὴν ἐκ πάντων τῶν συνελθόντων ὡς
ἐξ ἑνὸς φαντασίαν γενομένην. Sen. nat. quaest. VII 3, 2 *D. quoque, subtilissimus*
antiquorum omnium, suspicari se ait plures stellas esse quae currant, sed nec
numerum illarum posuit nec nomina, nondum comprehensis quinque siderum
cursibus.

93. Aët. III 3, 11 (D. 369) Δ. βροντὴν μὲν ἐκ συγκρίματος ἀνωμάλου τὸ περι-
ειληφὸς αὐτὸ νέφος πρὸς τὴν κάτω φορὰν ἐκβιαζομένου· ἀστραπὴν δὲ σύγκρουσιν
νεφῶν, ὑφ᾽ ἧς τὰ γεννητικὰ τοῦ πυρὸς διὰ τῶν πολυκένων ἀραιωμάτων ταῖς
παρατρίψεσιν εἰς τὸ αὐτὸ συναλιζόμενα διηθεῖται· κεραυνὸν δέ, ὅταν ἐκ καθαρω-
τέρων καὶ λεπτοτέρων ὁμαλωτέρων τε καὶ πυκναρμόνων, καθάπερ αὐτὸς
γράφει, γεννητικῶν τοῦ πυρὸς ἡ φορὰ βιάζηται· πρηστῆρα δέ, ὅταν πολυκενώτερα
συγκρίματα πυρὸς ἐν πολυκένοις κατασχεθέντα χώραις καὶ περιοχαῖς ὑμένων ἰδίων
σωματοποιούμενα τῶι πολυμιγεῖ τὴν ἐπὶ τὸ βάθος ὁρμὴν λάβηι.

93ª. Senec. nat. qu. V 2 *D. ait*: ‘*cum in angusto inani multa sint corpus-*
cula quae ille atomos vocat, sequi ventum. at contra quietum et placidum aëris
statum esse, cum in multo inani pauca sint corpuscula. nam quemadmodum
in foro aut vico, quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur, ubi turba in
angustum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circum-
dati sumus spatio, cum exiguum locum multa corpora impleverint, necesse est
alia aliis incidant et impellant ac repellantur implicenturque et comprimantur,
ex quibus nascitur ventus, cum illa quae colluctabantur, incubuere et diu fluctuata
ac dubia inclinavere se. at ubi in magna laxitate corpora pauca versantur, nec
arietare possunt nec impelli.

94. Aët. III 10, 5 (D. 377; περὶ σχήματος γῆς) Δ. δισκοειδῆ μὲν τῶι πλάτει,
κοίλην δὲ τῶι μέσωι. Eustath. zu H 446 p. 690 τὴν δὲ οἰκουμένην γῆν Ποσει-
δώνιος μὲν ὁ Στωικὸς καὶ Διονύσιος (v. 7) σφενδονοειδῆ φασι, Δ. δὲ προμήκη.
Vgl. 46 A 87 und 55 B 15.

95. — — 13, 4 (D. 378) Δ. κατ᾽ ἀρχὰς μὲν πλάζεσθαι τὴν γῆν διά τε μικρό-
τητα καὶ κουφότητα, πυκνωθεῖσαν δὲ τῶι χρόνωι καὶ βαρυνθεῖσαν καταστῆναι.

96. — — 12, 2 (D. 377) Δ. διὰ τὸ ἀσθενέστερον εἶναι τὸ μεσημβρινὸν τοῦ
περιέχοντος αὐξομένην τὴν γῆν κατὰ τοῦτο ἐγκλιθῆναι· τὰ γὰρ βόρεια ἄκρατα,
τὰ δὲ μεσημβρινὰ κέκραται· ὅθεν κατὰ τοῦτο βεβάρηται, ὅπου περισσή ἐστι τοῖς 368
καρποῖς καὶ τῆι αὐξηι.

97. Arist. meteorol. B 7. 365ª1 Δ. δέ φησι πλήρη τὴν γῆν ὕδατος οὖσαν
καὶ πολὺ δεχομένην ἕτερον ὄμβριον ὕδωρ ὑπὸ τούτου κινεῖσθαι· πλείονός τε γὰρ
γινομένου διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δέχεσθαι τὰς κοιλίας ἀποβιαζόμενον ποιεῖν τὸν

---

6 *quinque siderum*] Planeten 9 σύγκρουσιν *: σύγκρασιν Hss. 11 συ-
ναυλιζόμενα Hss.: verb. Meineke 13 βιάζηται *: βιώσηται Hss.: βιάσηται Gais-
ford 15 βάρος ὁρμὴν Hss.: verb. *: βάρος ῥοπὴν Usener. βάρος erkl. Wachsm.
quo pondus vergit (Schwerpunkt?). Dann müßte es wohl aber διὰ τὸ βάρος heißen
wie A 99 (II 35, 22) 30 μικρότητα wohl richtig; die Erde war noch so wenig
voluminös, daß sie wie ein Stäubchen im Weltall hin und her flog. Also μανό-
τητα (Dyroff) und ὑγρότητα (W. A. Heidel) überflüssig

σεισμόν, καὶ ξηραινομένην καὶ ἕλκουσαν εἰς τοὺς κενοὺς τόπους ἐκ τῶν πληρε- 368
στέρων τὸ μεταβάλλον ἐμπίπτον κινεῖν.

98. SEN. nat. qu. VI 20 [aus Poseidonios] (1) *D. plura putat* [Ursachen der Erdbeben]. *ait enim motum aliquando spiritu fieri, aliquando aqua, aliquando utroque, et id hoc modo prosequitur: 'aliqua pars terrae concava est; in hanc aquae magna vis confluit. ex hac est aliquid tenue et ceteris liquidius. hoc cum superveniente gravitate reiectum est, illiditur terris et illas movet; nec enim fluctuari potest sine motu eius, in quod impingitur' ...* (2) *'ubi in unum locum congesta est et capere se desiit, aliquo incumbit et primo viam pondere aperit deinde impetu. nec enim exire nisi per devexum potest diu inclusa nec in derectum cadere moderate aut sine concussione eorum, per quae vel in quae cadit.* (3) *si vero, cum iam rapi coepit, aliquo loco substitit et illa vis fluminis in se revoluta est, in continentem terram repellitur et illam, qua parte maxime pendet, exagitat. praeterea aliquando madefacta tellus liquore penitus accepto altius sedit et fundus ipse vitiatur: tunc ea pars premitur, in quam maxime aquarum vergentium pondus inclinat.* (4) *spiritus vero nonnumquam impellit undas et si vehementius institit, eam scilicet partem terrae movet, in quam coactas aquas intulit; nonnumquam in terrena itinera coniectus et exitum quaerens movet omnia; ut terra autem penetrabilis ventis est, ita spiritus subtilior est quam ut possit excludi, vehementior, quam ut sustineri concitatus ac rapidus'.* Vgl. AËT. III 15, 7 [18 A 44].

99. AËT. IV 1, 4 (D. 385; περὶ Νείλου ἀναβάσεως) Δ. τῆς χιόνος τῆς ἐν τοῖς πρὸς ἄρκτον μέρεσιν ὑπὸ θερινὰς τροπὰς ἀναλυομένης τε καὶ διαχεομένης νέφη μὲν ἐκ τῶν ἀτμῶν πιλοῦσθαι· τούτων δὲ συνελαυνομένων πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἀποτελεῖσθαι βαγδαίους ὄμβρους, ὑφ' ὧν ἀναπίμπλασθαι τάς τε λίμνας καὶ τὸν Νεῖλον ποταμόν.

99ª. HIBEH PAPYR. 16 p. 62 Grenfell-Hunt [geschr. unter Philadelphos, vermutlich Fr. des Theophr. Περὶ ὕδατος Diog. V 45; vgl. c. 2, 27 (I 20, 26), 46 A 90, 57 A 19] col. 1 [διαφωνί]α μὲν οὖν μάλι[στά που γεγένηται] περὶ τῆς γενέσε[ως τῆς ἁλμυρότητος·] οἱ μὲγ γὰρ ὑπό[λειμμά φασιν τῆς πρώ]της ὑγρότητος [ἐξατμισθέντων πλείστων ὑ]δάτων· οἱ δὲ [ἰδρῶτ' εἶναι τῆς γῆς. Δη]μόκριτος δὲ [ὁμοίως δοκεῖ τοῖς ἐν τῆι γῆ]ι ποιεῖν [τὴν γένεσιν αὐτῆς· οἷον ἁλῶν καὶ νί]τρων ... [5 Zeilen fehlen]. col. 2 [ση]πεδόνος απο . λ . λιπομενης απ . δ .. πεσθαι φησὶν ἐν τῶι ὑγρῶι τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια καθάπερ ἐν τῶι παντί, καὶ οὕτως γενέσθαι

---

6 *aliquid*] näml. das Regenwasser *hoc* δ *ET*: *huc* Φ 7 *reiectum* θρ: *rectum* δ: *eiectum* λ: *deiectum* verm. Gercke *terrenis* zweifelnd Gercke 8 *fluctuare* δL *in* fehlt δ 9 *viam* Φ: *illam viam* δ 11 *directum* Hss. *vel in*] *et in* δ 15 *sedit* Φ: *sedet* δ *funditus* δ 19 *ut* *: *et* Φ: fehlt δ *est* (nach *ventis*) tilgte Skutsch, *est* nach *subtilior* tilgte cod. B *ita* *: *et* Hss. 22 Über Demokrit als Quelle des Aristoteles Περὶ τῆς Νείλου ἀναβάσεως vgl. Bolchert *N. Jahrb. f. Phil.* XIV (1911) 150 29 ff. col. 1 [ ] ergänzte * nach Alex. Meteor. 67. 3 ff. [Theophr. Phys. Op. (?) fr. 23. D. 494] 33 Sinn klar nach Arist. Meteor. Δ 1. 379ᵇ 4 ἡ θάλασσα κατὰ μέρος μὲν διαιρουμένη ταχὺ σήπεται. Herstellung ohne Autopsie unmöglich. Versuchsweise: σηπεδόνος ἁπάντη λειπομένης ἀποκρίνεσθαί φησιν *; ἀγελάζεσθαι ist nach dem Her. Hunt nicht möglich

θάλατταν καὶ τἆλλα τὰ ἁλ[μῶν]τα πάντα συνενεχθέντων τῶν ὁμοφύλων. § ὅτι δὲ ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἐστιν θάλαττα καὶ ἐξ ἄλλων εἶναι φανερόν· οὔτε γὰρ λιβανωτὸν οὔτε θεῖον οὔτε σίλφιον οὔτε στυπτηρίαν οὔτε ἄσφαλτον οὔτε ὅσα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ πολλαχοῦ γίνεσθαι τῆς γῆς. § τούτωι μὲν οὖν πρόχειρον, εἰ καὶ μηθὲν ἄλλο, σκέψασθαι, διότι μέρος ποιῶν τὴν θάλατταν τοῦ κόσμου τὸν αὐτὸν τρόπον φησὶ γενέσθαι καὶ τὰ θαυμαστὰ καὶ τὰ παραλογώτατα τῆς φύσεως ὥσπερ οὐ πολλὰς οὔσας ἐν τῆι γῆι διαφοράς, § ἐπεὶ ποιοῦντί [γε] τοὺς χυλοὺς διὰ τὰ σχήματα, καὶ τὸ ἁλμυρὸν ἐγ μεγάλων καὶ γωνιοειδῶν, οὐκ ἄλογόν πως περὶ τὴγ [γῆν γίνεσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον τὴν ἁλμυρότητα ὅνπερ κἀν τῆι θαλάττηι]. 368 369

100. ARIST. meteorol. B 3. 356^{b}4 περὶ δὲ τῆς ἁλμυρότητος αὐτῆς [nämlich τῆς θαλάττης] λεκτέον καὶ πότερον ἀεί ἐστιν ἡ αὐτὴ ἢ οὔτ' ἦν οὔτ' ἔσται, ἀλλ' ὑπολείψει· καὶ γὰρ οὕτως οἴονταί τινες. τοῦτο μὲν οὖν εἰκάσαι πάντες ὁμολογεῖν, ὅτι γέγονεν, εἴπερ καὶ πᾶς ὁ κόσμος· ἅμα γὰρ αὐτῆς ποιοῦσιν τὴν γένεσιν. ὥστε δῆλον ὡς εἴπερ ἀΐδιον τὸ πᾶν, καὶ περὶ τῆς θαλάττης οὕτως ὑποληπτέον. τὸ δὲ νομίζειν ἐλάττω τε γίγνεσθαι τὸ πλῆθος, [ὥσπερ φησὶ Δ., καὶ τέλος ὑπολείψειν, τῶν Αἰσώπου μύθων οὐθὲν διαφέρειν ἔοικεν [ὁ πεπεισμένος οὕτως]. καὶ γὰρ ἐκεῖνος [vgl. fr. 19 Halm] ἐμυθολόγησεν ὡς δὶς μὲν ἡ Χάρυβδις ἀναρροφήσασα τὸ μὲν πρῶτον τὰ ὄρη ἐποίησε φανερά, τὸ δὲ δεύτερον τὰς νήσους, τὸ δὲ τελευταῖον ῥοφήσασα ξηρὰν ποιήσει πάμπαν. ἐκείνωι μὲν οὖν ἥρμοττεν ὀργιζομένωι πρὸς τὸν πορθμέα τοιοῦτον εἰπεῖν μῦθον, τοῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ζητοῦσιν ἧττον· δι' ἣν γὰρ αἰτίαν ἔμεινε τὸ πρῶτον εἴτε διὰ βάρος, ὥσπερ τινὲς καὶ τούτων φασίν . . . δῆλον ὅτι διὰ τοῦτο διαμένειν ἀναγκαῖον καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον αὐτήν. Vgl. 21 A 66.

---

101. ARIST. de anima A 2. 404^{a} 27 [nach 46 A 99] οὐ μὴν παντελῶς γ' ὥσπερ Δ.· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἁπλῶς ταὐτὸν ψυχὴν καὶ νοῦν [s. 18 A 45]· τὸ γὰρ ἀληθὲς εἶναι τὸ φαινόμενον· διὸ καλῶς ποιῆσαι τὸν Ὅμηρον ὡς ''Ἕκτωρ κεῖτ' ἀλλοφρονέων . οὐ [δὴ χρῆται τῶι νῶι ὡς δυνάμει τινὶ περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ταὐτὸ λέγει ψυχὴν καὶ νοῦν, 405^{a}5 ἔδοξέ τισι πῦρ εἶναι· καὶ γὰρ τοῦτο λεπτομερέστατόν τε καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων ἀσώματον, ἔτι δὲ κινεῖταί τε καὶ κινεῖ τὰ ἄλλα πρώτως. Δ. δὲ καὶ γλαφυρωτέρως εἴρηκεν ἀποφηνάμενος, διὰ τί τούτων ἑκάτερον· ψυχὴν μὲν γὰρ εἶναι ταὐτὸ καὶ νοῦν. τοῦτο δ' εἶναι τῶν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων σωμάτων, κινητικὸν δὲ διὰ μικρομέρειαν καὶ τὸ σχῆμα· τῶν δὲ σχη-

---

1 ἁλμῶντα *. Das Wort bei Theophrast öfter z. B. Caus. pl. 6, 10, 5 (ἁλμυρὰ nach dem Her. unmöglich). Sinn: Weil nur auf engem Raum die homogenen Figuren sich treffen (wie bei den faulenden Stellen des Meeres), kommen diese besondern Stoffe auch auf der Erde nur in einzelnen Gegenden vor 17 [ὁ πεπεισμένος οὕτως] *. Die Fabel bei Halm n. 19 τὸ παλαιὸν χάος καὶ ὕδωρ γενέσθαι· τὸν δὲ Δία βουλόμενον καὶ τὸ τῆς γῆς στοιχεῖον ἀναδεῖξαι, παραινέσαι αὐτῆι, ὅπως ἐπὶ τρὶς ἐκροφήσηι τὴν θάλασσαν. κἀκείνη ἀρξαμένη τὸ μὲν πρῶτον τὰ ὄρη ἐξέφηνεν, ἐκ δευτέρου δὲ ἐκροφήσασα καὶ τὰ πεδία ἀπεγύμνωσεν· ἐὰν δὲ δόξηι αὐτῆι καὶ τὸ τρίτον ἐκπιεῖν τὸ ὕδωρ, ἄχρηστος ὑμῖν (sc. τοῖς ναυπηγοῖς) ἡ τέχνη γενήσεται 27 Ὅμηρον] der aus Demokrits Homer genommene Vers fehlt in unsern Ausgg. Vgl. La Roche *hom. Textkr.* 31, Düntzer *Zenodot* 35, Ludwich *Homervulg.* 152 31 ἀποφαινόμενος E 33 μικρομέρειαν vulg. Hss., Themist., Philop. 84, 18ff.: λεπτομέρειαν E^{1}T aus Philop. a. O. 84, 17; 83, 28; 87, 5

μάτων εὐκινητότατον τὸ σφαιροειδὲς λέγει· τοιοῦτον δ' εἶναι τόν τε νοῦν καὶ τὸ 369
πῦρ. PHILOP. z. d. St. p. 83, 27 ἀσώματον δὲ εἶπε τὸ πῦρ, οὐ κυρίως ἀσώματον (οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν τοῦτο ἔλεγε), ἀλλ' ὡς ἐν σώμασιν ἀσώματον διὰ λεπτομέρειαν.

102. ΑΕΤ. IV 3, 5 (D. 388; über die Seele) Δ. πυρῶδες σύγκριμα ἐκ τῶν λόγῳ θεωρητῶν, σφαιρικὰς μὲν ἐχόντων τὰς ἰδέας, πυρίνην δὲ τὴν δύναμιν, ὅπερ σῶμα εἶναι. Vgl. 18 A 45.

103. MACROB. in S. Scip. I 14, 19 (über die Seele) *D. spiritum insertum atomis hac facilitate motus ut corpus illi omne sit pervium.*

104. ARIST. de anima A 3. 406^{b} 15 ἔνιοι δὲ καὶ κινεῖν φασι τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστιν, ὡς αὐτὴ κινεῖται, οἷον Δ. παραπλησίως λέγων Φιλίππωι τῶι κωμωιδοδιδασκάλωι [II 172 fr. 22 K.]. φησὶ γὰρ τὸν Δαίδαλον κινουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην ἐγχέαντ' ἄργυρον χυτόν· ὁμοίως δὲ καὶ Δ. λέγει· κινουμένας γάρ φησι τὰς ἀδιαιρέτους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μηδέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν.

104^{a}. — — A 5. 409^{a} 32 Δ. κινεῖσθαί φησιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς [nämlich τὸ σῶμα] . . . εἴπερ γὰρ ἔστιν ἡ ψυχὴ ἐν παντὶ τῶι αἰσθανομένωι σώματι, ἀναγκαῖον ἐν τῶι αὐτῶι δύο εἶναι σώματα, εἰ σῶμά τι ἡ ψυχή.

105. ΑΕΤ. IV 4, 6 (D. 390; verm. aus epikur. Quelle) Δ., Ἐπίκουρος διμερῆ τὴν ψυχήν, τὸ μὲν λογικὸν ἔχουσαν ἐν τῶι θώρακι καθιδρυμένον, τὸ δὲ ἄλογον καθ' ὅλην τὴν σύγκρισιν τοῦ σώματος διεσπαρμένον. 5, 1 (D. 391 not. Theodoret.) Ἱπποκράτης μὲν γὰρ καὶ Δ. καὶ Πλάτων ἐν ἐγκεφάλωι τοῦτο [nämlich τὸ ἡγεμονικὸν] ἱδρῦσθαι. PHILOP. de anima p. 35, 12 ἀμερῆ γάρ φησιν αὐτὴν [n. τὴν ψυχήν] Δ. εἶναι καὶ οὐ πολυδύναμον, ταὐτὸν εἶναι λέγων τὸ νοεῖν τῶι αἰσθάνεσθαι 370
καὶ ἀπὸ μιᾶς ταῦτα προέρχεσθαι δυνάμεως.

106. ARIST. de resp. 4. 471^{b} 30 Δ. δ' ὅτι μὲν ἐκ τῆς ἀναπνοῆς συμβαίνει τι τοῖς ἀναπνέουσι λέγει, φάσκων κωλύειν ἐκθλίβεσθαι τὴν ψυχήν· οὐ μέντοι ὡς τούτου γ' ἕνεκα ποιήσασαν τοῦτο τὴν φύσιν οὐθὲν εἴρηκεν· ὅλως γὰρ ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι φυσικοί, καὶ οὗτος οὐθὲν ἅπτεται τῆς τοιαύτης αἰτίας. λέγει δ' ὡς ἡ ψυχὴ καὶ τὸ θερμὸν ταὐτόν, τὰ πρῶτα σχήματα τῶν σφαιροειδῶν. συγκρινομένων οὖν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἐκθλίβοντος, βοήθειαν γίνεσθαι τὴν ἀναπνοήν φησιν. ἐν γὰρ τῶι ἀέρι πολὺν ἀριθμὸν εἶναι τῶν τοιούτων ἃ καλεῖ ἐκεῖνος νοῦν καὶ ψυχήν· ἀναπνέοντος οὖν καὶ εἰσιόντος τοῦ ἀέρος συνεισιόντα ταῦτα καὶ ἀνείργοντα τὴν θλῖψιν κωλύειν τὴν ἐνοῦσαν ἐν τοῖς ζώιοις διιέναι ψυχήν. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῶι ἀναπνεῖν καὶ ἐκπνεῖν εἶναι τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀποθνήισκειν· ὅταν γὰρ κρατῆι τὸ περιέχον συνθλῖβον καὶ μηκέτι θύραθεν εἰσιὸν δύνηται ἀνείργειν, μὴ δυναμένου ἀναπνεῖν, τότε συμβαίνειν τὸν θάνατον τοῖς ζώιοις· εἶναι γὰρ τὸν θάνατον τὴν τῶν τοιούτων σχημάτων ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον ἐκ τῆς τοῦ περιέχοντος ἐκθλίψεως. τὴν δ' αἰτίαν, διὰ τί ποτε πᾶσι μὲν ἀναγκαῖον ἀποθανεῖν, οὐ μέντοι ὅτε ἔτυχεν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν μὲν γῆραι, βίαι δὲ παρὰ φύσιν, οὐθὲν δεδήλωκεν.

107. SEXT. VII 349 οἱ δὲ ἐν ὅλωι τῶι σώματι [nämlich εἶναι τὴν διάνοιαν], καθάπερ τινὲς κατὰ Δημόκριτον.

108. LUCRET. III 370

illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
corporis atque animi primordia, singula privis
apposita, alternis variare ac nectere membra.

---

33 κωλύει Hss.: κωλύειν Ausgg. 35 μηκέτι ⟨τὸ⟩ *? 47 *alternis*] adv.

109. Aët. IV 7, 4 (D. 393) Δ., Ἐπίκουρος φθαρτὴν [nämlich τὴν ψυχήν] τῶι 370
σώματι συνδιαφθειρομένην.

110. Sext. VII 369 οἱ μὲν πάντα ἀνηιρήκασι τὰ φαινόμενα ὡς οἱ περὶ Δημόκριτον. VIII 6 [s. A 59].

111. Sext. VII 140 [nach 55 B 11; vgl. 46 B 21a, c. 63, 3] Διότιμος [s. c. 63] δὲ τρία κατ' αὐτὸν [Demokr.] ἔλεγεν εἶναι κριτήρια 1) τῆς μὲν τῶν ἀδήλων καταλήψεως τὰ φαινόμενα, . . . 2) ζητήσεως δὲ τὴν ἔννοιαν, . . . 3) αἱρέσεως δὲ καὶ φυγῆς τὰ πάθη· τὸ μὲν γὰρ ὧι προσοικειούμεθα, τοῦτο αἱρετόν ἐστιν, τὸ δὲ ὧι προσαλλοτριούμεθα, τοῦτο φευκτόν ἐστιν.

112. Arist. metaph. Γ 5. 1009b 7 ἔτι δὲ καὶ πολλοῖς ζώιων ὑγιαίνουσι τἀναντία περὶ τῶν αὐτῶν φαίνεσθαι καὶ ἡμῖν, καὶ αὐτῶι δὲ ἑκάστωι πρὸς αὐτὸν οὐ ταὐτὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν ἀεὶ δοκεῖν. ποῖα οὖν τούτων ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἄδηλον· οὐθὲν γὰρ μᾶλλον τάδε ἢ τάδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως. διὸ Δ. γέ φησιν ἤτοι οὐθὲν εἶναι ἀληθὲς ἢ ἡμῖν γ' ἄδηλον. ὅλως δὲ διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν φρόνησιν μὲν τὴν αἴσθησιν, ταύτην δ' εἶναι ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς εἶναί φασιν.

113. Philopon. de anima p. 71, 19 (zu Ar. A 2 p. 405a 25 ff.) εἰ νοῦν ἔλεγον κινῆσαι τὸ πᾶν, πόθεν ὅτι καὶ ψυχῆι τὴν κίνησιν οἰκεῖον εἶναι ἔλεγον; ναί, φησί· ταὐτὸν γὰρ ὑπελάμβανον εἶναι ψυχὴν καὶ νοῦν, ὥσπερ καὶ Δ.· ἔχομεν οὖν τοῦτο ἐναργῶς παρ' αὐτῶν εἰρημένον ὅτι ταὐτὸν νοῦς καὶ ψυχὴ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐκ συλλογισμοῦ τοῦτο κατασκευάζει. ὁ μὲν γὰρ Δ., φησί, καὶ πρόδηλός ἐστι τοῦτο βουλόμενος· ἄντικρυς γὰρ εἶπεν ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ φαινόμενον ταὐτόν ἐστι, καὶ οὐδὲν διαφέρειν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ τῆι αἰσθήσει φαινόμενον, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον ἑκάστωι καὶ τὸ δοκοῦν τοῦτο καὶ εἶναι ἀληθές, ὥσπερ καὶ Πρωτα- 371
γόρας ἔλεγε, κατά γε τὸν ὀρθὸν λόγον διαφερόντων, καὶ τῆς μὲν αἰσθήσεως καὶ τῆς φαντασίας περὶ τὸ φαινόμενον ἐχούσης, τοῦ δὲ νοῦ περὶ τὴν ἀλήθειαν [vgl. B 11]. εἰ τοίνυν νοῦς μὲν περὶ τὴν ἀλήθειαν, ψυχὴ δὲ ἔχει περὶ τὸ φαινόμενον, τὸ ἀληθὲς δὲ ταὐτόν ἐστι τῶι φαινομένωι, ὡς Δημοκρίτωι δοκεῖ, καὶ ὁ νοῦς ἄρα ταὐτὸν τῆι ψυχῆι. ὡς γὰρ ἔχει ὁ νοῦς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὕτως ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ φαινόμενον· οὐκοῦν καὶ ἐναλλὰξ ὡς τὸ φαινόμενον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὕτως ὁ νοῦς πρὸς τὴν ψυχήν. εἰ τοίνυν ταὐτὸν τὸ φαινόμενον καὶ τὸ ἀληθές, καὶ ὁ νοῦς ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ ταὐτόν.

114. Sext. VII 389 πᾶσαν μὲν οὖν φαντασίαν οὐκ ⟨ἂν⟩ εἴποι τις ἀληθῆ διὰ τὴν περιτροπήν, καθὼς ὅ τε Δ. καὶ ὁ Πλάτων ἀντιλέγοντες τῶι Πρωταγόραι ἐδίδασκον. εἰ γὰρ πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθές, καὶ τὸ μὴ πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ κατὰ φαντασίαν ὑφιστάμενον ἔσται ἀληθές, καὶ οὕτω τὸ πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ γενήσεται ψεῦδος.

115. Aët. IV 10, 5 (D. 399; πόσαι εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις) Δ. πλείους μὲν εἶναι τὰς αἰσθήσεις τῶν αἰσθητῶν, τῶι δὲ μὴ ἀναλογίζειν [?] τὰ αἰσθητὰ τῶι πλήθει

---

10 ἔτι δὲ καὶ πολλοῖς τῶν ζώων ὑγιαίνουσι τἀναντία περὶ τῶν αὐτῶν Ab: καὶ, ὑγιαίνουσι, περὶ τῶν αὐτῶν fehlt den andern Hss., die τῶν ἄλλων nach πολλοῖς zusetzen 11 αὐτὸν Bonitz: αὐτὸν vulgo 14 ὅλως E: ὁμοίως Ab: ὅμως Kranz 33 ⟨ἂν⟩ Bekker 39 ἀναλογίζειν] die aktive Form selten und nie intransitiv; ἀνὰ λόγον εἶναι oder ἀναλογεῖν vermutet * τῶι πλήθει] nämlich τῶν αἰσθήσεων; τὸ ἀληθὲς Hart, gewiß nicht richtig

λανθάνειν. Vgl. Lucr. IV 800 *quia tenuia sunt, nisi se contendit acute, cernere* 371
non potis est animus.

116. Aët. IV 10, 4 (D. 399) Δ. πλείους εἶναι αἰσθήσεις [nämlich τῶν πέντε s. B 11], περὶ τὰ ἄλογα ζῶια καὶ περὶ τοὺς σοφοὺς καὶ περὶ τοὺς θεούς. Vgl. Simpl. de anima p. 173, 7. S. 55 A 79, 13 B 4.

117. — IV 4, 7 (D. 390) ὁ δὲ Δ. πάντα μετέχειν φησὶ ψυχῆς ποιᾶς, καὶ τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων, διότι ἀεὶ διαφανῶς τινος θερμοῦ καὶ αἰσθητικοῦ μετέχει τοῦ πλείονος διαπνεομένου [vgl. 9, 20]. Alex. Top. 21, 21 τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων αἰσθάνεται, ὡς ὤιετο Δ. Vgl. A 160.

118. Cic. epist. XV 16, 1 (an Cassius) *fit enim nescio qui, ut quasi coram adesse videare, cum scribo aliquid ad te, neque id* κατ' εἰδώλων φαντασίας, *ut dicunt tui amici novi qui putant etiam* διανοητικὰς φαντασίας *spectris Catianis excitari — nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicurius, qui nuper est mortuus, quae ille Gargettius et iam ante D.* εἴδωλα, *hic 'spectra' nominat — his autem spectris etiamsi oculi possint feriri, quod velis (nolis) ipsa incurrunt, animus qui possit, ego non video: doceas tu me oportebit, cum salvus veneris, in meane potestate sit spectrum tuum, ut simulac mihi conlibitum sit de te cogitare, illud occurrat, neque solum de te, qui mihi haeres in medullis, sed si insulam Britanniam coepero cogitare, eius* εἴδωλον *mihi advolabit ad pectus.*

119. Arist. de sens. 4. 442ᵃ29 Δ. δὲ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιολόγων, ὅσοι λέγουσι περὶ αἰσθήσεως, ἀτοπώτατόν τι ποιοῦσιν· πάντα γὰρ [τὰ αἰσθητὰ ἁπτὰ ποιοῦσιν. καίτοι εἰ οὕτω τοῦτ' ἔχει, δῆλον ὡς καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἑκάστη ἁφή τίς ἐστιν. Theophr. de caus. pl. VI 1, 2 αὐτὸ γὰρ τοῦτο πρῶτον ἔχει τινὰ σκέψιν, πότερον γὰρ τοῖς πάθεσιν τοῖς κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἀποδοτέον ἢ ὥσπερ Δ. τοῖς σχήμασιν ἐξ ὧν ἕκαστοι.

120. Simpl. de caelo p. 564, 24 Δ. δέ, ὡς Θεόφραστος ἐν τοῖς Φυσικοῖς [fr. 13. D. 491] ἱστορεῖ, ὡς ἰδιωτικῶς ἀποδιδόντων τῶν κατὰ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ τὰ τοιαῦτα αἰτιολογούντων ἐπὶ τὰς ἀτόμους ἀνέβη, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἐπὶ τὰ ἐπίπεδα νομίζοντες τὰ σχήματα αἴτια καὶ τὰ μεγέθη τῆς θερμότητος καὶ τῆς ψύξεως· τὰ μὲν γὰρ διακριτικὰ καὶ διαιρετικὰ θερμότητος συναίσθησιν παρέχεσθαι, τὰ δὲ συγκριτικὰ καὶ πιλητικὰ ψύξεως.

121. Arist. de sens. 2. 438ᵃ5 Δ. δ' ὅτι μὲν ὕδωρ εἶναί φησι [nämlich ὃ ι 372
ὁρῶμεν], λέγει καλῶς, ὅτι δ' οἴεται τὸ ὁρᾶν εἶναι τὴν ἔμφασιν οὐ καλῶς . . . ἀλλὰ καθόλου περὶ τῶν ἐμφαινομένων καὶ ἀνακλάσεως οὐδέν πω δῆλον ἦν, ὡς ἔοικεν. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ ἐπελθεῖν αὐτῷι ἀπορῆσαι, διὰ τί ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾶι μόνον, τῶν δ' ἄλλων οὐδέν, ἐν οἷς ἐμφαίνεται τὰ εἴδωλα.

122. — de anima B 7. 419ᵃ15 οὐ γὰρ καλῶς τοῦτο λέγει Δ. οἰόμενος εἰ γένοιτο κενὸν τὸ μεταξύ, ὁρᾶσθαι ἂν ἀκριβῶς, εἰ μύρμηξ ἐν τῶι οὐρανῶι εἴη.

123. — de gener. et corr. A 2. 316ᵃ1 διὸ καὶ χροιὰν οὔ φησιν [Demokr.] εἶναι τροπῆι γὰρ χρωματίζεσθαι.

---

3 vgl. Rohde *Kl. Schr.* I 220 A. Die seine Auffassung bestätigende Stelle des Simpl. scheint auf Demokrits Lehre anzuspielen 7 διαφανῶς] vgl. * *Herm.* 13, 4 11 εἰδώλων] εἰδῶν M 15 (*nolis*) H. A. Koch *incurrunt* FHD: *currunt* M: *occurrunt* Victorius nach Z. 18 24 γὰρ] vgl. Ind. z. Dox. 39 χροιὴν FH, schwerlich Überrest des Dialekts

124. Aët. I 15, 11 (D. 314) οἱ δὲ τὰ ἄτομα, πάντα συλλήβδην ἄχροα, ἐξ ἀποίων 372
δὲ τῶν λόγωι θεωρητῶν τὰς αἰσθητὰς ἀποφαίνονται γίνεσθαι ποιότητας.

125. — I 15, 8 (D 314) Δ. φύσει μὲν μηδὲν εἶναι χρῶμα· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα ἄποια, τά τε ναστὰ καὶ τὸ κενόν· [τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν συγκρίματα κεχρῶσθαι διατ]αγῆι τε καὶ ῥυθμῶι καὶ προτροπῆι, ὧν ἡ μέν ἐστι τάξις ὁ δὲ σχῆμα ἡ δὲ θέσις· παρὰ ταῦτα γὰρ αἱ φαντασίαι. τούτων δὲ τῶν πρὸς τὴν φαντασίαν χρωμάτων τέτταρες αἱ διαφοραί, λευκοῦ μέλανος ἐρυθροῦ ὠχροῦ.

126. Arist. de sens. 4 p. 442b 11 τὸ γὰρ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν τὸ μὲν τραχύ φησιν [Demokr.] εἶναι τὸ δὲ λεῖον, εἰς δὲ τὰ σχήματα ἀνάγει τοὺς χυμούς. Vgl. A 135 (II 44, 1 ff.).

127. Schol. Dionys. Thrac. p. 482, 13 Hilg. ὁ δὲ Ἐπίκουρος καὶ ὁ Δ. καὶ οἱ Στωικοὶ σῶμά φασι τὴν φωνήν.

128. Aët. IV 19, 13 (D. 408; περὶ φωνῆς, vermutlich aus Poseidonios) Δ. καὶ τὸν ἀέρα φησὶν εἰς ὁμοιοσχήμονα θρύπτεσθαι σώματα καὶ συγκαλινδεῖσθαι τοῖς ἐκ τῆς φωνῆς θραύσμασι. ‘κολοιὸς’ γὰρ ‘παρὰ κολοιὸν ἱζάνει’ καὶ ‘ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον’ [ρ 218]. καὶ γὰρ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς αἱ ὅμοιαι ψῆφοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς [τόπους ὁρῶνται κατ᾽ ἄλλο μὲν αἱ σφαιροειδεῖς, κατ᾽ ἄλλο δὲ αἱ ἐπιμήκεις· καὶ ἐπὶ τῶν κοσκινευόντων δὲ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναλίζεται τὰ ὁμοιοσχήμονα, ὥστε χωρὶς εἶναι τοὺς κυάμους καὶ ἐρεβίνθους. ἔχοι δ᾽ ἄν τις πρὸς τούτους εἰπεῖν· πῶς ὀλίγ᾽ ἂν θραύσματα πνεύματος μυρίανδρον ἐκπληροῖ θέατρον; Vgl. B 164.

129. Theophr. de caus. plant. VI 1, 6 Δ. δὲ σχῆμα περιτιθεὶς ἑκάστωι [sc. χυμῶι] γλυκὺν μὲν τὸν στρογγύλον καὶ εὐμεγέθη ποιεῖ. στρυφνὸν δὲ τὸν μεγαλόσχημον τραχύν τε καὶ πολυγώνιον καὶ ἀπεριφερῆ. ὀξὺν δὲ κατὰ τοὔνομα τὸν ὀξὺν τῶι ὄγκωι καὶ γωνοειδῆ καὶ κάμπυλον καὶ λεπτὸν καὶ ἀπεριφερῆ. δριμὺν δὲ τὸν περιφερῆ καὶ λεπτὸν καὶ γωνοειδῆ καὶ κάμπυλον. ἁλμυρὸν δὲ τὸν γωνοειδῆ καὶ εὐμεγέθη καὶ σκολιὸν καὶ ἰσοσκελῆ. πικρὸν δὲ τὸν περιφερῆ καὶ λεῖον ἔχοντα σκολιότητα μέγεθος δὲ μικρόν. λιπαρὸν δὲ τὸν λεπτὸν καὶ στρογγύλον καὶ μικρόν [vgl. A 135 § 67].

130. — — VI 2, 1 [Polemik gegen Demokrit] τάχα δ᾽ ἂν δόξειεν, ὥσπερ ἐλέχθη, καὶ ταῦτα ἐκείνων εἶναι χάριν· αὐτῶν γὰρ τῶν δυνάμεων οὕτως ἀποδιδοὺς ⟨τὰς διαφορὰς⟩ οἴεται τὰς αἰτίας ἀποδιδόναι, δι᾽ ἃς ὁ μὲν στύφει καὶ ξηραίνει καὶ πήγνυσιν, ὁ δὲ λεαίνει καὶ ὁμαλύνει καὶ καθίστησιν, ὁ δὲ ἐκκρίνει καὶ διαχεῖ καὶ ἄλλο τι τοιοῦτο δρᾶι. πλὴν ἴσως ἐκεῖνα ἄν τις ἐπιζητήσειε περὶ τούτων,

---

3 φύσιν Hss.: verb. Meineke 4 ποιὰ Hss.: verb. Heeren ναστὰ *: μεστὰ Hss. κέχρωσται Hss.: verb. Canter 5 τροπῆι nach A 123 Meineke. προ ist wohl nur Dittographie ὁ Meineke: ἡ P: fehlt F 7 ὠχροῦ] ionisch statt χλωροῦ (auch umgekehrt s. Gal. XV 554 K.), später auch vulgär [Arist.] 615b 32. 932a 31 13 nicht Theophrast, sondern, wie die Zitate und der blumige Stil (Z. 20) zeigen, verm. aus Poseidonios 15 κολοιὸς κτλ.] vgl. [Ar.] Eth. magn. B 11. 1208b 9 (Sternbach *Eos* XVII 36 ff.) 18 κοσκινευομένων Burchard nach B 165, oder ὑπὸ τῶν 20 ὀλίγ᾽ ἂν *: ὀλίγα Hss. 26 γωνοειδῆ] κωνοειδῆ hier die Hss. Über die von γῶνος gebildete, wohl demokriteische Form s. Dox. 517, 22 [A 135 § 19] 29 Es fehlt in der Reihe δριμὺ δὲ vgl. A 135 § 67 mit Anm. 31 ταῦτα Schneider: οὗτος (οὕτως) Hss. 32 ⟨ ⟩* 34 περὶ *: παρὰ Hss.

ὥστε καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀποδιδόναι ποιόν τι. δεῖ γὰρ εἰδέναι μὴ μόνον τὸ 372
ποιοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάσχον, ἄλλως τ' ‹εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ὁ αὐτὸς [sc. χυμὸς]
ὁμοίως φαίνεται› καθάπερ φησίν. οἰθὲν γὰρ κωλύει τὸν ἡμῖν γλυκὺν ἑτέροις
τισὶ τῶν ζώιων εἶναι πικρὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὁμοίως.

131. Theophr. d. c. pl. VI 2, 3 ἄτοπον δὲ κἀκεῖνο τοῖς τὰ σχήματα λέγουσιν ἡ τῶν 373
ὁμοίων διαφορὰ κατὰ μικρότητα καὶ μέγεθος εἰς τὸ μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν δύναμιν.
οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς μορφῆς ἀλλὰ τῶν ὄγκων αἱ δυνάμεις, οὓς εἰς μὲν τὸ διαβιάσασθαι
καὶ ἁπλῶς τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τάχ' ἄν τις ἀποδοίη, εἰς δὲ τὸ μὴ ταὐτὸ
δύνασθαι μηδὲ ποιεῖν οὐκ εὔλογον, ἐπεὶ ἐν τοῖς σχήμασιν αἱ δυνάμεις. εἰ γὰρ
ὁμοιόσχημα ταῦτα, ταὐτὸν ἂν εἴη τὸ ὑπάρχον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις.

132. — — VI 7, 2 Δημοκρίτωι μέν γε πῶς ποτε ἐξ ἀλλήλων ἡ γένεσις [sc. τῶν χυμῶν], ἀπορήσειεν ἄν τις. ἀνάγκη γὰρ ἢ τὰ σχήματα μεταρρυθμίζεσθαι καὶ ἐκ σκαληνῶν καὶ ὀξυγωνίων περιφερῆ γίνεσθαι, ἢ πάντων ἐνυπαρχόντων οἷον τῶν τε τοῦ στρυφνοῦ καὶ ὀξέος καὶ γλυκέος τὰ μὲν ἐκκρίνεσθαι (τὰ ‹ἑκάσ›των πρότερ' ὄντ' ἀεί, τὰ δ' οἰκεῖα καθ' ἕκαστον), θάτερα δὲ ὑπομένειν, ἢ τρίτον τὰ μὲν ἐξιέναι τὰ δ' ἐπεισιέναι. ἐπεὶ δ' ἀδύνατον μετασχηματίζεσθαι (τὸ γὰρ ἄτομον ἀπαθές), λοιπὸν τὰ μὲν εἰσιέναι τὰ δ' ἐξιέναι ‹ἢ τὰ μὲν ὑπομένειν τὰ δ' ἐξιέναι›. ἄμφω δὲ ταῦτα ἄλογα· προσαποδοῦναι γὰρ δεῖ καὶ τί τὸ ἐργαζόμενον ταῦτα καὶ ποιοῦν.

133. — de odor. 64 τί δή ποτε Δ. τοὺς μὲν χυμοὺς πρὸς τὴν γεῦσιν ἀποδίδωσι, τὰς δ' ὀσμὰς καὶ τὰς χρόας οὐχ ὁμοίως πρὸς τὰς ὑποκειμένας αἰσθήσεις; ἔδει γὰρ ἐκ τῶν σχημάτων.

134. Sext. Pyrrh. h. II 63 ἐκ τοῦ τὸ μέλι τοῖσδε μὲν πικρὸν τοῖσδε δὲ γλυκὺ φαίνεσθαι ὁ μὲν Δ. ἔφη μήτε γλυκὺ αὐτὸ εἶναι μήτε πικρόν.

135. Theophr. de sens. 49 ff. (D 513) (49) Δ. δὲ περὶ μὲν αἰσθήσεως οὐ διορίζει, πότερα τοῖς ἐναντίοις ἢ τοῖς ὁμοίοις ἐστίν. εἰ μὲν γὰρ ‹τῶι› ἀλλοιοῦσθαι ποιεῖ τὸ αἰσθάνεσθαι, δόξειεν ἂν τοῖς διαφόροις· οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· πάλιν δ' ‹εἰ› τὸ μὲν αἰσθάνεσθαι καὶ ἁπλῶς ἀλλοιοῦσθαι ‹τῶι› πάσχειν, ἀδύνατον δέ, φησί, τὰ μὴ ταὐτὰ πάσχειν, ἀλλὰ κἂν ἕτερα ὄντα ποιῆι οὐχ ‹ἧι› ἕτερα ἀλλ' ἧι ταὐτόν τι ὑπάρχει, τοῖς ὁμοίοις. διὸ περὶ μὲν τούτων ἀμφοτέρως ἔστιν ὑπολαβεῖν. περὶ ἑκάστης δ' ἤδη τούτων ἐν μέρει πειρᾶται λέγειν.

(50) ὁρᾶν μὲν οὖν ποιεῖ τῆι ἐμφάσει· ταύτην δὲ ἰδίως λέγει· τὴν γὰρ ἔμφασιν οὐκ εὐθὺς ἐν τῆι κόρηι γίνεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀέρα τὸν μεταξὺ τῆς ὄψεως καὶ τοῦ ὁρωμένου τυποῦσθαι συστελλόμενον ὑπὸ τοῦ ὁρωμένου καὶ τοῦ ὁρῶντος· ἅπαντος γὰρ ἀεὶ γίνεσθαί τινα ἀπορροήν· ἔπειτα τοῦτον στερεὸν ὄντα καὶ ἀλλόχρων ἐμφαίνεσθαι τοῖς ὄμμασιν ὑγροῖς· καὶ τὸ μὲν πυκνὸν οὐ δέχεσθαι τὸ δ' ὑγρὸν διιέναι. διὸ καὶ τοὺς ὑγροὺς τῶν σκληρῶν ὀφθαλμῶν ἀμείνους εἶναι πρὸς τὸ ὁρᾶν, εἰ ὁ μὲν ἔξω χιτὼν ὡς λεπτότατος καὶ πυκνότατος εἴη, τὰ δ' ἐντὸς ὡς

---

1 εἰδέναι V: εἶναι Ald. 10 ὁμοιόσχημα ταῦτα *: ὁμοιοσχήματα Hss.: ὁμοιοσχήμονα Ald. 14 ff. Herstellung nach VM (s. Schneider v 132). Vor τὰ μὲν ἐκκρίνεσθαι scheint in den Hss. ἢ τὰ μὲν ἐξιέναι zu stehen τὰ τῶν πρότερον ἀεὶ VM: verb. * 17 ‹ › *, ähnlich bereits Schneider a. O. 25 ‹τῶι› Camotius 27 ‹εἰ› Wimmer ‹τῶι› Philippson 28 τὰ Zeller: τῷ P: τὸ F καὶ ἕτερα ὄντα ποιεῖν οὐχ ἕτερα, ἀλλ' ἧ ταυτόν τι πάσχει PF: verb. nach Ar. de gen. et corr. A 7. 323b 13 [55 A 63] * 29 διὸ Camotius: διὰ PF τούτων Burchard: τῶν PF

μάλιστα σομφὰ καὶ κενὰ πυκνῆς καὶ ἰσχυρᾶς σαρκός, μεστὰ δὲ ἰκμάδος παχείας 373
τε καὶ λιπαρᾶς, καὶ αἱ φλέβες ⟨αἱ⟩ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐθεῖαι καὶ ἄνικμοι, ὡς ὁμοσχημονεῖν τοῖς ἀποτυπουμένοις· τὰ γὰρ ὁμόφυλα μάλιστα ἕκαστον γνωρίζειν. (51) πρῶτον μὲν οὖν ἄτοπος ἡ ἀποτύπωσις ἡ ἐν τῶι ἀέρι. δεῖ γὰρ ἔχειν πυκνότητα καὶ μὴ θρύπτεσθαι τὸ τυπούμενον, ὥσπερ καὶ αὐτὸς λέγει παραβάλλων τοιαύτην εἶναι τὴν ἐντύπωσιν οἷον εἰ ἐκμάξειας εἰς κηρόν. ἔπειτα μᾶλλον ἐν ὕδατι τυποῦσθαι δυνατὸν ὅσωι πυκνότερον· ἧττον δὲ ὁρᾶται, καίτοι προσῆκε μᾶλλον. ὅλως δὲ ἀπορροὴν ποιοῦντα τῆς μορφῆς ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τῶν εἰδῶν τί δεῖ τὴν ἀποτύπωσιν ποιεῖν; αὐτὰ γὰρ ἐμφαίνεται τὰ εἴδωλα. (52) εἰ δὲ δὴ τοῦτο συμβαίνει καὶ ὁ ἀὴρ ἀπομάττεται καθάπερ κηρὸς ὠθούμενος καὶ πυκνούμενος, πῶς καὶ ποία τις ἡ ἔμφασις γίνεται; δῆλον γὰρ ὡς ἀντιπρόσωπος ⟨ὁ⟩ τύπος ἔσται τῶι ὁρωμένωι καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις. τοιούτου δ' ὄντος ἀδύνατον ἐξ ἐναντίας ἔμφασιν γίνεσθαι μὴ στραφέντος τοῦ τύπου. τοῦτο δ' ὑπὸ τίνος ἔσται καὶ πῶς δεικτέον· οὐχ οἷόν τε γὰρ ἄλλως γίνεσθαι τὸ ὁρᾶν. ἔπειτα ὅταν ὁρᾶται πλείονα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, πῶς ἐν τῶι αὐτῶι ἀέρι πλείους ἔσονται 374
τύποι; καὶ πάλιν πῶς ἀλλήλους ὁρᾶν ἐνδέχεται; τοὺς γὰρ τύπους ἀνάγκη συμβάλλειν ἑαυτοῖς, ἑκάτερον ἀντιπρόσωπον ὄντα ἀφ' ὧν ἐστιν. ὥστε τοῦτο ζήτησιν ἔχει. (53) καὶ πρὸς τούτωι διὰ τί ποτε ἕκαστος αὐτὸς αὑτὸν οὐχ ὁρᾶι; καθάπερ γὰρ τοῖς τῶν πέλας ὄμμασιν οἱ τύποι καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐμφαίνοιντ' ἄν, ἄλλως τε καὶ εἰ εὐθὺς ἀντιπρόσωποι κεῖνται καὶ ταὐτὸ συμβαίνει πάθος ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἠχοῦς. ἀνακλᾶσθαι γάρ φησι καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν φθεγξάμενον τὴν φωνήν. ὅλως δὲ ἄτοπος ἡ τοῦ ἀέρος τύπωσις. ἀνάγκη γὰρ ἐξ ὧν λέγει πάντα ἐναποτυποῦσθαι τὰ σώματα καὶ πολλὰ ἐναλλάττειν, ὃ καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐμπόδιον ἂν εἴη καὶ ἄλλως οὐκ εὔλογον. ἔτι δὲ εἴπερ ἡ τύπωσις διαμένει, καὶ μὴ φανερῶν [ὄντων] μηδὲ πλησίον ὄντων τῶν σωμάτων ἐχρῆν ὁρᾶν εἰ καὶ μὴ νύκτωρ, ἀλλὰ μεθ' ἡμέραν. καίτοι τούς γε τύπους οὐχ ἧττον εἰκὸς διαμένειν νυκτός, ὅσωι ἐμψυχότερος ὁ ἀήρ· (54) ἀλλ' ἴσως τὴν ἔμφασιν ὁ ἥλιος ποιεῖ [καὶ] τὸ φῶς ὥσπερ ⟨ἀκτῖνα⟩ ἐπιφέρων ἐπὶ τὴν ὄψιν, καθάπερ ἔοικε βούλεσθαι λέγειν. ἐπεὶ τό γε τὸν ἥλιον ἀπωθοῦντα ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀποπληττόμενον πυκνοῦν τὸν ἀέρα, καθάπερ φησίν, ἄτοπον· διακρίνειν γὰρ πέφυκε μᾶλλον. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ μόνον τοῖς ὄμμασιν, ἀλλὰ καὶ τῶι ἄλλωι σώματι μεταδιδόναι τῆς αἰσθήσεως. φησὶ γὰρ διὰ τοῦτο κενότητα καὶ ὑγρότητα ἔχειν δεῖν τὸν ὀφθαλμόν, ἵν' ἐπὶ πλέον δέχηται καὶ τῶι ἄλλωι σώματι παραδιδῶι. ἄλογον δὲ καὶ τὸ μάλιστα μὲν

---

1 ἰσχυρᾶς Hss.: στιφρᾶς Usener μεστὰ *: ἔτι Hss. 2 ⟨αἱ⟩ * 2. 3 ὡς ὁμοσχημονεῖν *: καὶ μὴ εὐσχημονεῖν PF: καὶ ὁμοιοσχημονοῖεν Schneider, vgl. A 128 (II 39, 14. 19) 5 θρύπτεσθαι] vgl. ebend. (II 39, 14) τυπούμενον Zeller: πυκνούμενον PF 6 κηρόν Burchard: σκληρόν PF 7 ὁρᾶσθαι PF: verb. Wimmer 8 εἰδῶν PF (wie Arist. phys. A 2. 184ᵇ 21 von den Atomen des Demokrit sagt τὸ γένος ἕν, σχήματι δὲ ἢ εἴδει διαφερούσας): εἰδώλων (vgl. zu A 118) Schneider 9 τί δὴ τ. ἀ. ποιεῖ, αὐτῶ γὰρ ἐμφαίνει τῶ τὰ εἴδωλα Hss.: verb. Schneider 11 ἀντιπρόσωπος (nach Z. 17. 20) *: ἐπὶ προσώπου Hss. ⟨ὁ⟩ Schneider 17 ἂν πρόσωπον Hss.: verb. Stephanus 19 καί τοι γε αὐτῶν: verb. nach Schneider * 24 [ὄντων] Schneider 26 ἐμψυχότερος PF (vgl. A 106?): ἐμψυχρότερος Wimmer 27 [καὶ] Kranz 28 ⟨ἀκτῖνα⟩ * 29 ἥλιον ἀπωθοῦντα Schneider: ὅτι ἀπαθοῦντα PF ἀποπλαττόμενον PF: verb. Usener, vgl. [Ar.] 899ᵇ 24 πυκνὸν PF: verb. Schneider

ὁρᾶν φάναι τὰ ὁμόφυλα, τὴν δὲ ἔμφασιν ποιεῖν τοῖς ἀλλόχρωσιν ὡς οὐκ ἐμ- 374
φαινομένων τῶν ὁμοίων. τὰ δὲ μεγέθη καὶ τὰ διαστήματα πῶς ἐμφαίνεται, καίπερ ἐπιχειρήσας λέγειν οὐκ ἀποδίδωσιν. (55) περὶ μὲν οὖν ὄψεως ἰδίως ἔνια βουλόμενος λέγειν πλείω παραδίδωσι ζήτησιν.

τὴν δ' ἀκοὴν παραπλησίως ποιεῖ τοῖς ἄλλοις. εἰς γὰρ τὸ κενὸν ἐμπίπτοντα τὸν ἀέρα κίνησιν ἐμποιεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ πᾶν μὲν ὁμοίως τὸ σῶμα εἰσιέναι, μάλιστα δὲ καὶ πλεῖστον διὰ τῶν ὤτων, ὅτι διὰ πλείστου τε κενοῦ διέρχεται καὶ ἥκιστα διαμίμνει. διὸ καὶ κατὰ μὲν τὸ ἄλλο σῶμα οὐκ αἰσθάνεσθαι, ταύτῃ δὲ μόνον. ὅταν δὲ ἐντὸς γένηται, σκίδνασθαι διὰ τὸ τάχος· τὴν γὰρ φωνὴν εἶναι πυκνουμένου τοῦ ἀέρος καὶ μετὰ βίας εἰσιόντος. ὥσπερ οὖν ἐκτὸς ποιεῖ τῇι ἀφῇι τὴν αἴσθησιν, οὕτω καὶ ἐντός. (56) ὀξύτατον δ' ἀκούειν, εἰ ὁ μὲν ἔξω χιτὼν εἴη πυκνός, τὰ δὲ φλεβία κενὰ καὶ ὡς μάλιστα ἄνικμα καὶ εὔτρητα κατά τε τὸ ἄλλο σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς ἀκοάς, ἔτι δὲ τὰ ὀστᾶ πυκνὰ καὶ ὁ ἐγκέφαλος εὔκρατος καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ὡς ξηρότατον· ἀθρόον γὰρ ἂν οὕτως εἰσιέναι τὴν φωνὴν ἅτε διὰ πολλοῦ κενοῦ καὶ ἀνίκμου καὶ εὐτρήτου εἰσιοῦσαν, καὶ ταχὺ σκίδνασθαι καὶ ὁμαλῶς κατὰ τὸ σῶμα καὶ οὐ διεκπίπτειν ἔξω. (57) τὸ μὲν οὖν ἀσαφῶς ἀφορίζειν ὁμοίως ἔχει τοῖς ἄλλοις. ἄτοπον δὲ καὶ ἴδιον ⟨τὸ⟩ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα τὸν ψόφον εἰσιέναι, καὶ ὅταν εἰσέλθῃι διὰ τῆς ἀκοῆς διαχεῖσθαι κατὰ πᾶν, ὥσπερ οὐ ταῖς ἀκοαῖς, ἀλλ' ὅλωι τῶι σώματι τὴν αἴσθησιν οὖσαν. οὐ γὰρ κἂν συμπάσχηι τι τῇι ἀκοῇι, διὰ τοῦτο καὶ αἰσθάνεται. πάσαις γὰρ τοῦτό γε ὁμοίως ποιεῖ, καὶ οὐ μόνον ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇι ψυχῇι. καὶ περὶ μὲν ὄψεως καὶ ἀκοῆς οὕτως ἀποδίδωσι, τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις σχεδὸν ὁμοίως ποιεῖ τοῖς πλείστοις. (58) περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἴρηκεν ὅτι γίνεται συμμέτρως ἐχούσης τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν κρῆσιν· ἐὰν δὲ περίθερμός τις ἢ περίψυχρος γένηται, μεταλλάττειν φησί. δι' ὅ τι καὶ τοὺς παλαιοὺς καλῶς τοῦθ' ὑπολαβεῖν ὅτι ἐστὶν ἀλλοφρονεῖν. ὥστε φανερόν, ὅτι τῇι κράσει τοῦ σώματος ποιεῖ τὸ φρονεῖν, ὅπερ ἴσως αὐτῶι καὶ κατὰ λόγον ἐστὶ σῶμα ποιοῦντι τὴν ψυχήν. αἱ μὲν οὖν περὶ αἰσθήσεως καὶ τοῦ φρονεῖν δόξαι σχεδὸν αὗται καὶ τοσαῦται τυγχάνουσιν οὖσαι παρὰ τῶν πρότερον.

(59) περὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν, τίς ἡ φύσις καὶ ποῖον ἕκαστόν ἐστιν, οἱ μὲν 375
ἄλλοι παραλείπουσιν. τῶν μὲν γὰρ ὑπὸ [τὴν ἁφὴν περὶ βαρέος καὶ κούφου καὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ λέγουσιν, οἷον ὅτι τὸ μὲν μανὸν καὶ λεπτὸν θερμόν, τὸ δὲ πυκνὸν καὶ παχὺ ψυχρόν, ὥσπερ Ἀναξαγόρας διαιρεῖ τὸν ἀέρα καὶ τὸν αἰθέρα. σχεδὸν δὲ καὶ τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον τοῖς αὐτοῖς καὶ ἔτι ταῖς ἄνω καὶ κάτω φοραῖς, καὶ πρὸς τούτοις περί τε φωνῆς ὅτι κίνησις τοῦ ἀέρος, καὶ περὶ ὀσμῆς ὅτι ἀπορροή τις. Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ περὶ τῶν χρωμάτων, καὶ ὅτι τὸ μὲν λευκὸν τοῦ πυρὸς τὸ δὲ μέλαν τοῦ ὕδατος [21 A 69a. B 94]. οἱ δ' ἄλλοι τοσοῦτον μόνον,

---

2 ὁμοίων Vossianus: ὁμοίως PF φαίνεται PF: verb. Philippson 3 οὐκ Schneider: πῶς PF; vielleicht ⟨φαύλως⟩ πως oder ἀσαφῶς * 11 οὕτω ⟨τῇι ἀκοῇι⟩ Schneider ὀξύτατα * Dox. 12 ἄνικμα P: ἔνικμα F 13 τε] δὲ PF 14 ἂν PF: tilgte Vossian. 16 οὐ διεκπίπτειν *: οὐδὲ ἐκπίπτειν PF 17 σαφῶς PF: verb. * ἴδιον Zeller: δι' ὧν PF 18 ⟨τὸ⟩ * 20 οὐ Schneider: εἰ PF καὶ συμπάσχει PF: verb. * αἰσθάνεσθαι PF: verb. Schneider 23 ὁμοίας PF: verb. Stephanus 24 κατὰ τὴν κρῆσιν *: μετὰ τὴν κίνησιν PF (κατὰ τὴν κρᾶσιν Schneider) 26 ἀλλοφρονεῖν] vgl. II 35,27 29 [παρὰ] Usener 34 ἔτι Schneider: ἐπὶ PF 35 φωνῶν (compend.) PF: verb. *

ὅτι τό τε λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἀρχαί, τὰ δ' ἄλλα μεμιγνυμένων γίνεται τούτων. 375
καὶ γὰρ Ἀναξαγόρας ἁπλῶς εἴρηκε περὶ αὐτῶν. (60) Δ. δὲ καὶ Πλάτων ἐπὶ πλεῖστόν εἰσιν ἡμμένοι, καθ' ἕκαστον γὰρ ἀφορίζουσι· πλὴν ὁ μὲν οὐκ ἀποστερῶν τῶν αἰσθητῶν τὴν φύσιν, Δ. δὲ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ποιῶν. ποτέρων μὲν οὖν ἔχει τἀληθὲς οὐκ ἂν εἴη λόγος. ἐφ' ὅσον δὲ ἑκάτερος ἥπται καὶ πῶς ἀφώρικε πειραθῶμεν ἀποδοῦναι, πρότερον εἰπόντες τὴν ὅλην ἔφοδον ἑκατέρου. Δ. μὲν οὖν οὐχ ὁμοίως λέγει περὶ πάντων, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῖς μεγέθεσι, τὰ δὲ τοῖς σχήμασιν, ἔνια δὲ τάξει καὶ θέσει διορίζει. Πλάτων δὲ σχεδὸν ἅπαντα πρὸς τὰ πάθη καὶ τὴν αἴσθησιν ἀποδίδωσιν. ὥστε δόξειεν ἂν ἑκάτερος ἐναντίως τῇ ὑποθέσει λέγειν. (61) ὁ μὲν γὰρ πάθη ποιῶν τῆς αἰσθήσεως καθ' αὑτὰ διορίζει τὴν φύσιν· ὁ δὲ καθ' αὑτὰ ποιῶν ταῖς οὐσίαις πρὸς τὰ πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀποδίδωσι.

βαρὺ μὲν οὖν καὶ κοῦφον τῶι μεγέθει διαιρεῖ Δ.· εἰ γὰρ διακριθείη καθ' ἓν ἕκαστον, εἰ καὶ κατὰ σχῆμα διαφέροι, σταθμὸν ἂν ἐπὶ μεγέθει τὴν φύσιν ἔχειν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔν γε τοῖς μεικτοῖς κουφότερον μὲν εἶναι τὸ πλέον ἔχον κενόν, βαρύτερον δὲ τὸ ἔλαττον. ἐν ἐνίοις μὲν οὕτως εἴρηκεν. (62) ἐν ἄλλοις δὲ κοῦφον εἶναί φησιν ἁπλῶς τὸ λεπτόν. παραπλησίως δὲ καὶ περὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ. σκληρὸν μὲν γὰρ εἶναι τὸ πυκνόν, μαλακὸν δὲ τὸ μανόν, καὶ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἧττον καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. διαφέρειν δέ τι τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐναπόληψιν τῶν κενῶν τοῦ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καὶ βαρέος καὶ κούφου. διὸ σκληρότερον μὲν εἶναι σίδηρον, βαρύτερον δὲ μόλυβδον· τὸν μὲν γὰρ σίδηρον ἀνωμάλως συγκεῖσθαι καὶ τὸ κενὸν ἔχειν πολλαχῆι καὶ κατὰ μεγάλα, πεπυκνῶσθαι δὲ κατὰ ἔνια, ἁπλῶς δὲ πλέον ἔχειν κενόν. τὸν δὲ μόλυβδον ἔλαττον ἔχοντα κενὸν ὁμαλῶς συγκεῖσθαι ⟨καὶ⟩ κατὰ πᾶν ὁμοίως· διὸ βαρύτερον μέν, μαλακώτερον δ' εἶναι τοῦ σιδήρου. (63) περὶ μὲν ⟨οὖν⟩ βαρέος καὶ κούφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ ἐν τούτοις ἀφορίζει. τῶν δὲ ἄλλων αἰσθητῶν οὐδενὸς εἶναι φύσιν, ἀλλὰ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀλλοιουμένης, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὴν φαντασίαν. οὐδὲ γὰρ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ φύσιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα μεταπίπτον ἐργάζεσθαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἀλλοίωσιν· ὅ τι γὰρ ἂν ἄθρουν ἦι, τοῦτ' ἐνισχύειν ἑκάστωι, τὸ δ' εἰς μακρὰ διανενημένον ἀναίσθητον εἶναι. σημεῖον δ' ὡς οὐκ εἰσὶ φύσει τὸ μὴ ταὐτὰ πᾶσι φαίνεσθαι τοῖς ζώιοις ἀλλ' ὃ ἡμῖν γλυκύ, τοῦτ' ἄλλοις πικρὸν καὶ ἑτέροις ὀξὺ καὶ ἄλλοις δριμὺ τοῖς δὲ στρυφνόν, καὶ τὰ ἄλλα δ' ὡσαύτως. (64) ἔτι δ' αὐτοὺς μεταβάλλειν τῆι κρήσει κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἡλικίας· ἦι καὶ φανερὸν ὡς ἡ διάθεσις αἰτία τῆς φαντασίας. ἁπλῶς μὲν οὖν περὶ τῶν αἰσθητῶν οὕτω δεῖν ὑπολαμβάνειν. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα καὶ ταῦτα ἀνατίθησι τοῖς σχήμασι· πλὴν οὐχ ἁπάντων ἀποδίδωσι τὰς μορφάς, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν χυλῶν καὶ τῶν χρωμάτων, καὶ τούτων ἀκριβέστερον διορίζει τὰ περὶ τοὺς χυλοὺς ἀναφέρων τὴν φαντασίαν πρὸς ἄνθρωπον.

---

13 διαιρεῖν PF: verb. Stephanus διακριθῆ PF: verb. * καθ' ἓν *: ἔνθεν PF 14 διαφέροι διαφέρει PF: das zweite tilgte d. Vossianus σταθμοῦ Papencordt φύσιν] vgl. II 45, 1: κρίσιν Preller: διαφορὰν Usener 15 μὲν Usener: ἂν PF 19 τὰ λοιπὰ *: μάλιστα PF ἐναπόλειψιν PF 23 δὲ *: καὶ PF 24 ⟨καὶ⟩ * ὁμοίως ⟨πεπυκνῶσθαι⟩ *? 25 ⟨οὖν⟩ Schneider 26 [ἐν]? * wegen des Hiats 28 μεταπίπτον] vgl. B 9 29 τοῦτ' Stephanus: τοῦ PF 33 κρήσει] κρίσει PF κατὰ Papencordt: καὶ PF 35 ταῦτα] sc. τὰ πάθη 36 ἀντιτίθησι P: ἀντίθησι F¹: verb. Stephanus μᾶλλον] μόνων verm. *

(65) τὸν μὲν οὖν ὀξὺν εἶναι τῶι σχήματι γωνοειδῆ τε καὶ πολυκαμπῆ 375
καὶ μικρὸν καὶ λεπτόν. διὰ γὰρ τὴν ὀριμύτητα ταχὺ καὶ πάντηι διαδύεσθαι,
τραχὺν δ' ὄντα καὶ γωνοειδῆ συνάγειν καὶ συσπᾶν· διὸ καὶ θερμαίνειν τὸ σῶμα
κενότητας ἐμποιοῦντα· μάλιστα γὰρ θερμαίνεσθαι τὸ πλεῖστον ἔχον κενόν. τὸν 376
δὲ γλυκὺν ἐκ περιφερῶν συγκεῖσθαι σχημάτων κοὐκ ἄγαν μικρῶν· διὸ καὶ διαχεῖν
ὅλως τὸ σῶμα καὶ οὐ βιαίως καὶ οὐ ταχὺ πάντα περαίνειν· τοὺς ⟨δ'⟩ ἄλλους
ταράττειν, ὅτι διαδύνων πλανᾶι τὰ ἄλλα καὶ ὑγραίνει· ὑγραινόμενα δὲ καὶ ἐκ
τῆς τάξεως κινούμενα συρρεῖν εἰς τὴν κοιλίαν· ταύτην γὰρ εὐπορώτατον εἶναι
διὰ τὸ ταύτηι πλεῖστον εἶναι κενόν. (66) τὸν δὲ στρυφνὸν ἐκ μεγάλων σχη-
μάτων καὶ πολυγωνίων καὶ περιφερὲς ἥκιστ' ἐχόντων· ταῦτα γὰρ ὅταν εἰς τὰ
σώματα ἔλθηι, ἐπιτυφλοῦν ἐμπλάττοντα τὰ φλεβία καὶ κωλύειν συρρεῖν· διὸ καὶ
τὰς κοιλίας ἱστάναι. τὸν δὲ πικρὸν ἐκ μικρῶν καὶ λείων καὶ περιφερῶν τὴν
περιφέρειαν εἰληχότα καὶ καμπὰς ἔχουσαν· διὸ καὶ γλισχρὸν καὶ κολλώδη. ἁλμυ-
ρὸν δὲ τὸν ἐκ μεγάλων καὶ οὐ περιφερῶν, ἀλλ' ἐπ' ἐνίων μὲν σκαληνῶν, ⟨ἐπὶ
δὲ πλείστων οὐ σκαληνῶν⟩, διὸ οὐδὲ πολυκαμπῶν (βούλεται δὲ σκαληνὰ
λέγειν ἅπερ περιπάλαξιν ἔχει πρὸς ἄλληλα καὶ συμπλοκήν)· μεγάλων μέν, ὅτι
ἡ ἁλμυρὶς ἐπιπολάζει· μικρὰ γὰρ ὄντα καὶ τυπτόμενα τοῖς περιέχουσι μείγνυσθαι
ἂν τῶι παντί· οὐ περιφερῶν δ' ὅτι τὸ μὲν ἁλμυρὸν τραχὺ τὸ δὲ περιφερὲς λεῖον·
οὐ σκαληνῶν δὲ διὰ τὸ μὴ περιπαλάττεσθαι, διὸ ψαφαρὸν εἶναι.
(67) τὸν δὲ ὀριμὺν μικρὸν καὶ περιφερῆ καὶ γωνιοειδῆ, σκαληνὸν δὲ οὐκ ἔχειν.
τὸν μὲν γὰρ ὀριμὺν πολυγώνιόν τε ὄντα τῆι τραχύτητι θερμαίνειν καὶ διαχεῖν διὰ
τὸ μικρὸν εἶναι καὶ περιφερῆ καὶ γωνιοειδῆ· καὶ γὰρ τὸ γωνιοειδὲς εἶναι τοιοῦτον.
ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἑκάστου δυνάμεις ἀποδίδωσιν ἀνάγων εἰς τὰ σχήματα.
ἁπάντων δὲ τῶν σχημάτων οὐδὲν ἀκέραιον εἶναι καὶ ἀμιγὲς τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐν
ἑκάστωι πολλὰ εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν ἔχειν λείου καὶ τραχέος καὶ περιφεροῦς καὶ
ὀξέος καὶ τῶν λοιπῶν. οὗ δ' ἂν ἐνῆι πλεῖστον, τοῦτο μάλιστα ἐνισχύειν πρός τε
τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν δύναμιν, ἔτι δὲ εἰς ὁποίαν ἕξιν ἂν εἰσέλθηι· διαφέρειν γὰρ
οὐκ ὀλίγον καὶ τοῦτο διὰ τὸ αὐτὸ τἀναντία, καὶ τἀναντία τὸ αὐτὸ πάθος ποιεῖν
ἐνίοτε. (68) καὶ περὶ μὲν τῶν χυλῶν οὕτως ἀφώρικεν.
ἄτοπον δ' ἂν φανείη πρῶτον μὲν τὸ μὴ πάντων ὁμοίως ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας,
ἀλλὰ βαρὺ μὲν καὶ κοῦφον καὶ μαλακὸν καὶ σκληρὸν καὶ μεγέθει καὶ σμικρότητι
καὶ τῶι μανῶι καὶ πυκνῶι, θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν καὶ τὰ ἄλλα ⟨διορίσαι⟩ τοῖς

---

1 σχήματι Coray: ὄμματι PF 2 διαδύνεσθαι PF¹ 5 κοὐκ *: οὐκ PF 6 ὅλως] viell. λείως * ⟨δ'⟩ Schneider 9 τὸ ταύτηι *: τοῦτο PF: ταύτης Schneider: τὸ π. ἐνεῖναι * Dox. 13 εἰληκότα P: εἰλημμένα F: verb. Burchard ἁλμυροὶ δὲ τῶι PF: verb. Stephanus 14 μὲν σκαληνῶν so PF 14. 15 ⟨ ⟩* 16 περιπάλαξιν] vgl. Dyroff *Demokritstud.* 34²; * *Herm.* 40, 307 19 περιπλάττεσθαι PF: verb. * 20 μικρὰ Usener 21 τε ὄντα *: ποιεῖν PF 22 ἀγωνιοειδῆ PF 23 ὡσαύτως κτλ.] die Ausführung über die zwei fehlenden χυμοί, λιπαρός und αὐστηρός (Theophr. d. caus. pl. IV 4, 1, vgl. Arist. de anima B 10) hat Theophr. sich erlassen. In den Hss. ist nichts ausgefallen, wie *Herm.* 40, 314 angenommen war 24 ἀμιγῆ PF: verb. Vossian. 25 ἑκάστωι] sc. χυλῶι πολλοὺς PF: verb. Wimmer; sc. σχήματα 26 οὗ δ' (oder ὧ δ') ἂν ἔνι PF: verb. Wimmer 27 ὁποίαν ἂν stellte Usener γὰρ tilgte Schneider, indem er ἔτι δὲ von διαφέρειν abhängen ließ. Interpunktion * 28 καὶ τοῦτο διὰ PF: καὶ διὰ τοῦτο falsch Schneider 31 βαρὺ Philippson: ὀριμὺ PF 32 ⟨διορίσαι⟩ nach Schneider *

σχήμασιν. ἔπειτα βαρέος μὲν καὶ κούφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καθ' αὑτὰ 376
ποιεῖν φύσεις (μέγεθος μὲν γὰρ καὶ σμικρότης καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ μανὸν οὐ πρὸς ἕτερόν ἐστι), θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν καὶ τὰ ἄλλα πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ ταῦτα πολλάκις λέγοντα διότι τοῦ θερμοῦ τὸ σχῆμα σφαιροειδές. (69) ὅλως δὲ μέγιστον ἐναντίωμα καὶ κοινὸν ἐπὶ πάντων, ἅμα μὲν πάθη ποιεῖν τῆς αἰσθήσεως, ἅμα δὲ τοῖς σχήμασι διορίζειν· καὶ τὸ αὐτὸ φαίνεσθαι τοῖς μὲν πικρὸν τοῖς δὲ γλυκὺ τοῖς δ' ἄλλως· οὔτε γὰρ οἷόν ⟨τε⟩ τὸ σχῆμα πάθος εἶναι οὔτε ταὐτὸν τοῖς μὲν σφαιροειδὲς τοῖς δ' ἄλλως (ἀνάγκη δ' [εἴπερ] ἴσως, εἴπερ τοῖς μὲν γλυκὺ τοῖς δὲ πικρόν) οὐδὲ κατὰ τὰς ἡμετέρας ἕξεις μεταβάλλειν τὰς μορφάς. ἁπλῶς δὲ τὸ μὲν σχῆμα καθ' αὑτό ἐστι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ ὅλως τὸ αἰσθητὸν πρὸς ἄλλο καὶ ἐν ἄλλοις, ὥς φησιν. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ πᾶσιν ἀξιοῦν ταὐτὸ φαίνεσθαι τῶν αὐτῶν αἰσθανομένοις καὶ τούτων τὴν ἀλήθειαν ἐλέγχειν, καὶ ταῦτα εἰρηκότα πρότερον τὸ τοῖς ἀνομοίως διακειμένοις ἀνόμοια φαίνεσθαι καὶ πάλιν τὸ μηθὲν μᾶλλον ἕτερον ἑτέρου τυγχάνειν τῆς ἀληθείας. (70) εἰκὸς γὰρ τὸ βέλτιον τοῦ χείρονος καὶ τὸ ὑγιαῖνον τοῦ κάμνοντος· κατὰ φύσιν γὰρ μᾶλλον. ἔτι δὲ εἴπερ μή ἐστι φύσις τῶν αἰσθητῶν διὰ τὸ μὴ ταὐτὰ πᾶσι φαίνεσθαι, δῆλον ὡς οὐδὲ τῶν ζώιων οὐδὲ τῶν ἄλλων σωμάτων· οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων ὁμοδοξοῦσι. καίτοι εἰ μὴ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν γίνεται πᾶσι τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν, ἀλλ' ἥ γε φύσις τοῦ πικροῦ καὶ τοῦ γλυκέος ἡ αὐτὴ φαίνεται πᾶσιν. ὅπερ καὶ αὐτὸς ἂν δόξειεν ἐπιμαρτυρεῖν. πῶς γὰρ ἂν τὸ ἡμῖν πικρὸν ἄλλοις ἦν γλυκὺ καὶ στρυφνόν, εἰ μή 377
τις ἦν ὡρισμένη φύσις αὐτῶν; (71) ἔτι δὲ ποιεῖ σαφέστερον ἐν οἷς φησι γίνεσθαι μὲν ἕκαστον καὶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ἰδίως δὲ ἐπὶ πικροῦ μοῖραν ἔχειν συνέσεως. ὥστε διά τε τούτων ἐναντίον ἂν φανείη τὸ μὴ ποιεῖν φύσιν τινὰ τῶν αἰσθητῶν, καὶ πρὸς τούτοις ὅπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, ὅταν σχῆμα μὲν ἀποδιδῶι τῆς ⟨πικρᾶς⟩ οὐσίας ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων, μὴ εἶναι δὲ λέγηι φύσιν· ἡ γὰρ οὐδενὸς ὅλως ἡ καὶ τούτων ἔσται, τῆς αὐτῆς γε ὑπαρχούσης αἰτίας. ἔτι δὲ τὸ θερμόν τε καὶ ψυχρόν, ἅπερ ἀρχὰς τιθέασιν, εἰκὸς ἔχειν τινὰ φύσιν, εἰ δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα. νῦν δὲ σκληροῦ μὲν καὶ μαλακοῦ καὶ βαρέος καὶ κούφου ποιεῖ τιν' οὐσίαν, ἅπερ οὐχ ἧττον ἔδοξε λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, θερμοῦ δὲ καὶ ψυχροῦ καὶ τῶν ἄλλων οὐδενός. καίτοι τό γε βαρὺ καὶ κοῦφον ὅταν διορίζηι τοῖς μεγέθεσιν, ἀνάγκη τὰ ἁπλᾶ πάντα τὴν αὐτὴν ἔχειν ὁρμὴν τῆς φορᾶς, ὥστε μιᾶς τινος ἂν ὕλης εἴη καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως. (72) ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔοικε συνηκολουθηκέναι τοῖς ποιοῦσιν ὅλως τὸ φρονεῖν κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν, ἥπερ ἐστὶν ἀρχαιοτάτη δόξα. πάντες γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ [οἱ] ποιηταὶ καὶ σοφοὶ κατὰ τὴν διάθεσιν ἀποδιδόασι τὸ φρονεῖν. τῶν δὲ χυλῶν ἑκάστωι τὸ σχῆμα ἀποδίδωσι πρὸς τὴν δύ-

---

3 θερμῶν δὲ καὶ ψυχρῶν καὶ τῶν ἄλλων PF: verb. Usener (sc. ποιεῖν) 4 θερμοῦ Zeller: χυμοῦ PE 7 ἄλλως *: ἄλλοις PF οὔτε γὰρ οἷόν ⟨τε⟩ *: οἷον οὔτε γὰρ PF 8 [εἴπερ] Stephanus Vgl. Natorp *Forschungen z. Gesch. d. Erkenntnisproblems* S. 188. Brieger Hall. Progr. 1884 S. 6. Hart *Berl. Phil. Wochenschr.* 1887 S. 173 13 τὸ τοῖς Wimmer: τούτοις PF ἀνόμοια Coray: ὅμοια PF φαίνεται PF: verb. Stephanus 22 ἕκαστον] sc. ὃ αἰσθανόμεθα vgl. oben Z. 18 πικροῦ Schneider: μικροῦ PF ἔχειν Stephanus: ἔχει (ἔχη) PF 23 τε Schneider: τι PF ἐναντίον] sc. τοῖς ἄρτι λεγομένοις 24 πρότερον] § 60. 63. 68 25 ⟨πικρὰς⟩ οὐσίας *: θερμασίας Usener 27 τιθέασιν] Leute wie Parmenides? 28 τιν' *: τὴν PF 29 ἅπερ Schneider: ὅπερ PF 34 [οἱ] * 35 ἀποδίδωσι Schneider: ἀποδιδόασι PF

ναμιν ἀφομοιῶν τὴν ἐν τοῖς πάθεσιν· ὅπερ οὐ μόνον ἐξ ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν 377
αἰσθητηρίων ἔδει συμβαίνειν ἄλλως τε καὶ εἰ πάθη τούτων ἐστίν. οὐ γὰρ πᾶν τὸ σφαιροειδὲς οὐδὲ τὰ ἄλλα σχήματα τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥστε καὶ ⟨κατὰ τὸ⟩ [κάτω] ὑποκείμενον ἔδει διορίζειν, πότερον ἐξ ὁμοίων ἢ ἐξ ἀνομοίων ἐστί, καὶ πῶς ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀλλοίωσις γίνεται, καὶ πρὸς τούτοις ὁμοίως ἐπὶ πάντων ἀποδοῦναι τῶν διὰ τῆς ἁφῆς καὶ μὴ μόνον τὰ περὶ γεῦσιν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲν ἤτοι διαφοράν τινα ἔχει πρὸς τοὺς χυλούς, ἣν ἔδει διελεῖν, ἢ καὶ παρεῖται δυνατὸν ὂν ὁμοίως εἰπεῖν.

(73) τῶν δὲ χρωμάτων ἁπλᾶ μὲν λέγει τέτταρα. λευκὸν μὲν οὖν εἶναι τὸ λεῖον. ὃ γὰρ ἂν μὴ τραχὺ μηδ' ἐπισκιάζον ᾖ μηδὲ δυσδίοδον, τὸ τοιοῦτο πᾶν λαμπρὸν εἶναι. δεῖ δὲ καὶ εὐθύτρυπα καὶ διαυγῆ τὰ λαμπρὰ εἶναι. τὰ μὲν οὖν σκληρὰ τῶν λευκῶν ἐκ τοιούτων σχημάτων συγκεῖσθαι οἷον ἡ ἐντὸς πλὰξ τῶν κογχυλίων· οὕτω γὰρ ἂν ἄσκια καὶ εὐαγῆ καὶ εὐθύπορα εἶναι. τὰ ⟨δὲ⟩ ψαθυρὰ καὶ εὔθρυπτα ἐκ περιφερῶν μέν, λοξῶν δὲ τῇι θέσει πρὸς ἄλληλα καὶ κατὰ δύο συζεύξει, τὴν δ' ὅλην τάξιν ἔχειν ὅτι μάλιστα ὁμοίαν. τοιούτων δ' ὄντων ψαθυρὰ μὲν εἶναι, διότι κατὰ μικρὸν ἡ σύναψις· εὔθρυπτα δέ, ὅτι ὁμοίως κεῖνται· ἄσκια δέ, διότι λεῖα καὶ πλατέα· λευκότερα δ' ἀλλήλων τῶι τὰ σχήματα τὰ εἰρημένα καὶ ἀκριβέστερα καὶ ἀμιγέστερα εἶναι καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν θέσιν ἔχειν μᾶλλον τὴν εἰρημένην. (74) τὸ μὲν οὖν λευκὸν ἐκ τοιούτων εἶναι σχημάτων. τὸ δὲ μέλαν ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐκ τραχέων καὶ σκαληνῶν καὶ ἀνομοίων· οὕτω γὰρ ἂν σκιάζειν καὶ οὐκ εὐθεῖς εἶναι τοὺς πόρους οὐδ' εὐδιόδους. ἔτι δὲ τὰς ἀπορροίας νωθεῖς καὶ ταραχώδεις· διαφέρειν γάρ τι καὶ τὴν ἀπορροὴν τῶι ποιὰν εἶναι πρὸς τὴν φαντασίαν, ἣν γίνεσθαι διὰ τὴν ἐναπόληψιν τοῦ ἀέρος ἀλλοίαν. (75) ἐρυθρὸν δ' ἐξ οἱωνπερ καὶ τὸ θερμόν, πλὴν ἐκ μειζόνων. ἐὰν γὰρ αἱ συγκρίσεις ὦσι μείζους ὁμοίων ὄντων τῶν σχημάτων, μᾶλλον ἐρυθρὸν εἶναι. σημεῖον δ' ὅτι ἐκ τοιούτων τὸ ἐρυθρόν· ἡμᾶς τε γὰρ θερμαινομένους ἐρυθραίνεσθαι καὶ τὰ ἄλλα τὰ πυρούμενα, μέχρις ἂν οὗ ἔχηι τὸ τοῦ πυροειδοῦς. ἐρυθρότερα δὲ τὰ ἐκ μεγάλων ὄντα σχημάτων οἷον τὴν φλόγα καὶ τὸν ἄνθρακα τῶν χλωρῶν ξύλων ἢ τῶν αὔων. καὶ τὸν σίδηρον δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ πυρούμενα· λαμπρότατα μὲν γὰρ εἶναι τὰ πλεῖστον ἔχοντα καὶ λεπτότατον πῦρ, ἐρυθρότερα δὲ τὰ παχύτερον καὶ ἔλαττον. διὸ καὶ ἧττον εἶναι θερμὰ τὰ ἐρυθρότερα· θερμὸν [μὲν] γὰρ τὸ λεπτόν. τὸ δὲ χλωρὸν ἐκ τοῦ στερεοῦ καὶ τοῦ κενοῦ συνεστάναι μεικτὸν ἐξ ἀμφοῖν, τῇι θέσει δὲ καὶ τάξει ⟨διαλλάττειν⟩ αὐτῶν τὴν χρόαν. (76) τὰ μὲν οὖν ἁπλᾶ χρώματα 378
τούτοις κεχρῆσθαι τοῖς σχήμασιν· ἕκαστον δὲ καθαρώτερον, ὅσωι ἂν ἐξ ἀμιγεστέρων ᾖ. τὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὴν τούτων μίξιν. οἷον τὸ μὲν χρυσοειδὲς καὶ τὸ τοῦ

---

1 τὴν ἐν τοῖς Schneider: τοῖς (τῆς) ἐν τοῖς PF 4 καὶ τὸ κάτω κείμενον PF: verb. Wimmer ἀνομοίων *: ἀμφοῖν PF 6 τὰ περὶ γεῦσιν] sc. ἀποδοῦναι, inconcinn; τὰ περὶ γεῦσιν δηλῶσαι· ταῦτα γὰρ vermutete * Dox. 7 παρεῖναι Schneider 10 ἀποσκιάζῃ μηδὲ δυσδίοδόν τι τοιοῦτον PF: verb. * 11 εὐρύτρυπα PF: verb. Schneider 13 ⟨δὲ⟩ Schneider 14 κατὰ Usener: τὰ PF 15 συζεύξεις PF: verb. * 17 ἀλλήλων *, sc. die σκληρὰ und ψαθυρά: ἀλλήλοις PF 21 ἐπισκιάζειν nach § 73. 79. 80 * εὐδιόδους Voss.: εὐδι . . . . . PF 22 τῶι Steph.: τὸ PF 24 οἷωνπερ καὶ PF: οἷωνπερ δ F: οἷων περὶ F 25 ἐρυθρὸν Hss.: θερμὸν Kranz *Herm.* 47, 132 27 ἔχηι τὸ] etwa ἔχηται? einfacher de igne 75 ἕως μὲν οὖν ἂν ἔχωσι πῦρ, ἐρυθροὶ φαίνονται 30 παχύτερα PF: verb. Stephanus 31 [μὲν] tilgte Voss. 32 μεικτὸν *: μεγάλων PF 33 ⟨ ⟩ *

χαλκοῦ καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ· τὸ μὲν γὰρ λαμπρὸν 378
ἔχειν ἐκ τοῦ λευκοῦ, τὸ δὲ ὑπέρυθρον ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ· πίπτειν γὰρ εἰς τὰ κενὰ
τοῦ λευκοῦ τῆι μίξει τὸ ἐρυθρόν. ἐὰν δὲ προστεθῆι τούτοις τὸ χλωρόν, γίνεσθαι
τὸ κάλλιστον χρῶμα, δεῖν δὲ μικρὰς τοῦ χλωροῦ τὰς συγκρίσεις εἶναι· μεγάλας
γὰρ οὐχ οἷόν τε συγκειμένων οὕτω τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ. διαφόρους
δ' ἔσεσθαι τὰς χρόας τῶι πλέον καὶ ἔλαττον λαμβάνειν. (77) τὸ δὲ πορφυροῦν
ἐκ λευκοῦ καὶ μέλανος καὶ ἐρυθροῦ, πλείστην μὲν μοῖραν ἔχοντος τοῦ ἐρυθροῦ,
μικρὰν δὲ τοῦ μέλανος, μέσην δὲ τοῦ λευκοῦ· διὸ καὶ ἤδὺ φαίνεσθαι πρὸς τὴν
αἴσθησιν. ὅτι μὲν οὖν τὸ μέλαν καὶ τὸ ἐρυθρὸν ἐνυπάρχει, φανερὸν εἶναι τῆι
ὄψει, διότι δὲ τὸ λευκόν, τὸ λαμπρὸν καὶ διαυγὲς σημαίνειν· ταῦτα γὰρ ποιεῖν τὸ
λευκόν. τὴν δ' ἴσατιν ἐκ μέλανος σφόδρα καὶ χλωροῦ, πλείονα δὲ μοῖραν ἔχειν
τοῦ μέλανος· τὸ δὲ πράσινον ἐκ πορφυροῦ καὶ τῆς ἰσάτιδος, ἢ ἐκ χλωροῦ καὶ
πορφυροειδοῦς. τὸ γὰρ θεῖον εἶναι τοιοῦτον καὶ μετέχειν τοῦ λαμπροῦ. τὸ δὲ
κυανοῦν ἐξ ἰσάτιδος καὶ πυρώδους, σχημάτων δὲ περιφερῶν καὶ βελονοειδῶν,
ὅπως τὸ στίλβον τῶι μέλανι ἐνῆι. (78) τὸ δὲ καρύϊνον ἐκ χλωροῦ καὶ κυανο-
ειδοῦς· ἐὰν δὲ χλωρὸν ⟨καὶ λευκὸν⟩ μειχθῆι, φλογοειδὲς γίνεσθαι· τὸ γὰρ ἄσκιον
καὶ μελανόχρων ἐξείργεσθαι, σχεδὸν δὲ καὶ τὸ ἐρυθρὸν τῶι λευκῶι μειχθὲν χλω-
ρὸν ποιεῖν εὐαγὲς καὶ οὐ μέλαν· διὸ καὶ τὰ φυόμενα χλωρὰ τὸ πρῶτον εἶναι
πρὸ τοῦ θερμανθῆναι καὶ διαχεῖσθαι. καὶ πλήθει μὲν τοσούτων ἐπιμέμνηται χρω-
μάτων, ἄπειρα δὲ εἶναι καὶ τὰ χρώματα καὶ τοὺς χυλοὺς κατὰ τὰς μίξεις, ἐάν τις
τὰ μὲν ἀφαιρῆι τὰ δὲ προστιθῆι καὶ τῶν μὲν ἔλαττον μίσγηι τῶν δὲ πλέον.
οὐθὲν γὰρ ὅμοιον ἔσεσθαι θάτερον θατέρωι.

(79) πρῶτον μὲν οὖν τὸ πλείους ἀποδοῦναι τὰς ἀρχὰς ἔχει τινὰ ἀπορίαν· οἱ
γὰρ ἄλλοι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, ὡς τούτων ἁπλῶν ὄντων μόνων· ἔπειτα τὸ
μὴ πᾶσι τοῖς λευκοῖς μίαν ποιῆσαι τὴν μορφήν, ἀλλ' ἑτέραν τοῖς σκληροῖς καὶ
τοῖς ψαθυροῖς. οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλλην αἰτίαν εἶναι τοῖς διαφόροις κατὰ τὴν ἀφήν,
οὐδ' ἂν ἔτι τὸ σχῆμα αἴτιον εἴη τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ θέσις. ἐνδέχεται
γὰρ καὶ τὰ περιφερῆ καὶ ἁπλῶς πάντα ἐπισκιάζειν ἑαυτοῖς. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ
αὐτὸς ταύτην φέρει τὴν πίστιν, ὅσα τῶν λείων μέλανα φαίνεται, διὰ γὰρ τὴν
σύμφυσιν καὶ τὴν τάξιν ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα τῶι μέλανι φαίνεσθαι τοιαῦτα. καὶ
πάλιν ὅσα λευκὰ τῶν τραχέων. ἐκ μεγάλων γὰρ εἶναι ταῦτα καὶ τὰς συνδέσεις
οὐ περιφερεῖς, ἀλλὰ προκρόσσας, καὶ τῶν σχημάτων τὰς μορφὰς μιγνυμένας
ὥσπερ ἡ ἀνάβασις καὶ τὰ πρὸ τῶν τειχῶν ἔχει χώματα· τοιοῦτον γὰρ ὂν ἄσκιον

---

2 ἔχει PF: verb. Camotius 8 μικρὰν P²: μακρὰν P¹F 9 ἐνυπάρχει P: αὐτῷ ἐνυπάρχει (erstes Wort fast unkenntlich) F (Hiat!) 13 θεῖον] zweifelhaft. τὸν γὰρ ἰὸν verm. * Dox. 15 ἐνῆι τῶι μέλανι wegen des Hiats? * 16 ⟨ ⟩ *: καὶ λευκὸν statt χλωρὸν Kranz: ⟨πλέον⟩ Schneider 17 ⟨τὸ⟩ χλωρὸν Burchard 19 διαχεῖσθαι] vgl. § 67. d. c. plant. IV 12, 12. III 4, 1: διακαίεσθαι * Dox. τοσοῦτον ἐπιμέμικται PF: verb. Schneider 20 καὶ (vor τὰ) P: fehlt F 21 μίσγειν PF: verb. Schneider 22 θατέρωι Schneider: θατέρου PF 23 ἀρχάς] § 59 τό τε λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἀρχαί 24. 25 τὸ μὴ corr. F¹: τὸ μὲν PF 26 εἰ γὰρ * Dox. 27 οὐδ' ἂν] οὐ δὴ ἂν (= δὴ ἄν) * Dox. εἴη *: εἶναι PF διαφορᾶς Mullach: φορᾶς PF 32 προκόσσας PF: verb. Stephanus μιγνυμένας PF nicht verständlich: ἀγνυμένας in gebrochener Linie fortlaufend wie bei den Zinnen (κρόσσαι), Stufen, Palisaden * (Dox.) 33 ἡ ἀνάβασις] vgl. Aen. Tact. 3, 3 κατὰ ἀνάβασιν ἑκάστην τοῦ τείχους. Danach verm. αἱ ἀναβάσεις * χώματα Mullach: σώματα PF; der ἀνάβασις der Belagerten entspricht der

εἶναι καὶ οὐ κωλύεσθαι τὸ λαμπρόν. (80) πρὸς δὲ τούτοις πῶς λέγει καὶ ζώιων 378
τὸ λευκὸν ἐνίων γίνεσθαι μέλαν, εἰ τεθείησαν οὕτως, ὥστ᾽ ἐπισκιάζειν; ὅλως δὲ
τοῦ διαφανοῦς καὶ τοῦ λαμπροῦ μᾶλλον ἔοικε τὴν φύσιν ἢ τοῦ λευκοῦ λέγειν.
τὸ γὰρ εὐδίοπτον εἶναι καὶ μὴ ἐπαλλάττειν τοὺς πόρους τοῦ διαφανοῦς ἐστι,
πόσα δὲ λευκὰ τοῦ διαφανοῦς; ἔτι δὲ τὸ μὲν εὐθεῖς εἶναι τῶν λευκῶν τοὺς
πόρους, τῶν δὲ μελάνων ἐπαλλάττειν, ὡς εἰσιούσης τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν ἔστιν·
ὁρᾶν δέ φησι διὰ τὴν ἀπορροὴν καὶ τὴν ἔμφασιν τὴν εἰς τὴν ὄψιν· εἰ δὲ τοῦτ᾽
ἔστι, τί διοίσει τοὺς πόρους κεῖσθαι κατ᾽ ἀλλήλους ἢ ἐπαλλάττειν; οὐδὲ τὴν
ἀπορροὴν ἀπὸ τοῦ κενοῦ πως γίνεσθαι ῥάιδιον ὑπολαβεῖν· ὥστε λεκτέον τούτου
τὴν αἰτίαν. ἔοικε γὰρ ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἢ ἀπὸ ἄλλου τινὸς ποιεῖν τὸ λευκόν· διὸ
καὶ τὴν παχύτητα τοῦ ἀέρος αἰτιᾶται πρὸς τὸ φαίνεσθαι μέλαν. (81) ἔτι δὲ
πῶς τὸ μέλαν ἀποδίδωσιν, οὐ ῥάιδιον καταμαθεῖν· ἡ σκιὰ γὰρ μέλαν τι καὶ ἐπι- 379
πρόσθησίς ἐστι τοῦ λευκοῦ· διὸ πρῶτον τὸ λευκὸν τὴν φύσιν. ἅμα δὲ οὐ μόνον
τὸ ἐπισκιάζειν, ἀλλὰ καὶ τὴν παχύτητα τοῦ ἀέρος καὶ τῆς εἰσιούσης ἀπορροῆς
αἰτιᾶται καὶ τὴν ταραχὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ. πότερον δὲ ταῦτα συμβαίνει διὰ τὸ μὴ
εὐδίοπτον ἢ καὶ ἄλλωι γίνοιτ᾽ ἂν καὶ ποίωι [ἢ μέλαν], οὐ διασαφεῖ. (82) ἄτοπον
δὲ καὶ τὸ τοῦ χλωροῦ μὴ ἀποδοῦναι μορφήν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ στερεοῦ καὶ
τοῦ κενοῦ ποιεῖν. κοινὰ γὰρ ταῦτά γε πάντων καὶ ἐξ ὁποιωνοῦν ἔσται σχημάτων,
χρῆν δ᾽ ὥσπερ κἀν τοῖς ἄλλοις ἴδιόν τι ποιῆσαι. καὶ εἰ μὲν ἐναντίον τῶι ἐρυθρῶι,
καθάπερ τὸ μέλαν τῶι λευκῶι, τὴν ἐναντίαν ἔχειν μορφήν· εἰ δὲ μὴ ἐναντίον,
αὐτὸ τοῦτ᾽ ἄν τις θαυμάσειεν, ὅτι τὰς ἀρχὰς οὐκ ἐναντίας ποιεῖ· δοκεῖ γὰρ ἅπασιν
οὕτως. μάλιστα δὲ χρῆν τοῦτο διακριβοῦν, ποῖα τῶν χρωμάτων ἁπλᾶ καὶ διὰ τί
τὰ μὲν σύνθετα τὰ δὲ ἀσύνθετα· πλείστη γὰρ ἀπορία περὶ τῶν ἀρχῶν. ἀλλὰ τοῦτο
μὲν ἴσως χαλεπόν. ἐπεὶ καὶ τῶν χυμῶν εἴ τις δύναιτο τοὺς ἁπλοῦς ἀποδοῦναι,
μᾶλλον ἂν ὅδε λέγοι. περὶ δὲ ὀσμῆς προσαφορίζειν παρῆκεν πλὴν τοσοῦτον, ὅτι
τὸ λεπτὸν ἀπορρέον ἀπὸ τῶν βαρέων ποιεῖ τὴν ὀδμήν· ποῖον δέ τι τὴν φύσιν
ὂν ὑπὸ τίνος πάσχει, οὐκέτι προσέθηκεν, ὅπερ ἴσως ἦν κυριώτατον. (83) Δ. μὲν
οὖν οὕτως ἕνια παραλείπει.

136. Tertull. de anima 43 *D. indigentiam spiritus* [nämlich somnum esse]. Aët. v 2, 1 (D. 416) Δ. τοὺς ὀνείρους γίνεσθαι κατὰ τὰς τῶν εἰδώλων παραστάσεις.

137. Cic. de div. II 58, 120 *utrum igitur censemus dormientium animos per sene ipsos in somniando moveri an, ut D. censet, externa et adventicia visione pulsari?*

138. — — I 3, 5 (D. 224) *cum ... plurumisque locis gravis auctor D. praesensionem rerum futurarum comprobaret, Dicaearchus Peripateticus cetera divi-*

Damm (*agger*) der Belagerer, der oft mit Palisaden und Türmen versehen wurde 48, 1 τοῦ λαμπροῦ PF: verb. Schneider ζώιων Usener: ἐξ ὧν PF; vgl. Arist. 785a 21 4 ἀπαλλάττειν PF: verb. Schneider ἐστι *: ἐπὶ PF 5 πόσα PF: verb. * 6 φύσεως] Gegens. ἀπορροή 9 πῶς γίνεται verm. * Dox. 10 διὸ ... μέλαν tilgte als Var. zu Z. 14 * Dox. 11 αἰτιᾶσθαι PF: verb. Schneider 12 πῶς Usener: ὡς PF 16 ἄλλωι *: ἄλλως PF [ἢ μέλαν] *: τὸ μέλαν Wimmer 17 τὸ τοῦ Schneider: τὸ, τὸ PF 18 γε Voss.: τε PF 19 κἀν *: καὶ PF 20 ἐναντίωι PF: verb. Schneider ἔχει PF: verb. * δὲ *: δ᾽ ἢ PF 21 ἅπασιν *: ἐν πᾶσιν PF 23 ἀπειρία PF: verb. Camotius 25 παρῆκεν Schneider: εἴρηκέ γε PF 26 ἀπὸ τῶν θερμῶν Usener

nationis genera sustulit, somniorum et furoris reliquit. 57, 131 [aus Poseidonios] *D. autem censet sapienter instituisse veteres ut hostiarum inspicerentur exta quorum ex habitu atque ex colore tum salubritatis tum pestilentiae signa percipi, non numquam etiam quae sit sterilitas agrorum vel fertilitas futura.* Vgl. II 13, 30. 379

---

139. CENSOR. 4, 9 *Democrito vero Abderitae ex aqua limoque primum visum esse homines procreatos.* AËT. V 19, 6 (D. 431 n. vgl. 645, 6) Δ. γεγενημένα εἶναι τὰ ζῶια συστάσει † ειδεεναστρον πρῶτον τοῦ ὑγροῦ ζωιογονοῦντος. LACT. Inst. div. VII 7, 9 *hominum causa mundum et omnia quae in eo sunt esse facta Stoici loquuntur: idem nos divinae litterae docent. erravit ergo Democritus, qui vermiculorum modo putavit effusos esse de terra nullo auctore nullaque ratione.*

140. AËT. V 4, 3 (D. 417/8) Στράτων καὶ Δ. καὶ τὴν δύναμιν [nicht bloß die ὕλη τοῦ σπέρματος] σῶμα· πνευματικὴ γάρ.

141. — — 3, 6 (D. 417) Δ. ἀφ' ὅλων τῶν σωμάτων καὶ τῶν κυριωτάτων μερῶν οἷον ὀστῶν σαρκῶν καὶ ἰνῶν [nämlich τὸ σπέρμα εἶναι]. S. B 32; vgl. CENSOR. 5, 3 [14 A 13].

142. — — 5, 1 (D. 418) Ἐπίκουρος, Δ. καὶ τὸ θῆλυ προΐεσθαι σπέρμα· ἔχει γὰρ παραστάτας ἀπεστραμμένους· διὰ τοῦτο καὶ ὄρεξιν ἔχει περὶ τὰς χρήσεις.

143. ARIST. de gen. animal. Δ 1. 764ª 6 Δ. δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ἐν μὲν τῆι μητρὶ γίνεσθαί φησι τὴν διαφορὰν τοῦ θήλεος καὶ τοῦ ἄρρενος, οὐ μέντοι διὰ θερμότητά γε καὶ ψυχρότητα τὸ μὲν γίγνεσθαι θῆλυ τὸ δ' ἄρρεν, ἀλλ' ὁποτέρου ἂν κρατήσηι τὸ σπέρμα τὸ ἀπὸ τοῦ μορίου ἐλθόν, ὧι διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν. CENSOR. 6, 5 *utrius vero parentis principium sedem prius occupaverit, eius reddi naturam D. rettulit.* AËT. V 7, 6 (D. 420) Δ. τὰ μὲν κοινὰ μέρη ἐξ ὁποτέρου ἂν τύχηι, τὰ δ' ἰδιάζοντα [καὶ] κατ' ἐπικράτειαν. 380

144. ARIST. de gen. animal. B 4. 740ª 33 αἱ δὲ φλέβες οἷον ῥίζαι πρὸς τὴν ὑστέραν συνάπτουσι δι' ὧν λαμβάνει τὸ κύημα τὴν τροφήν. τούτου γὰρ χάριν ἐν ταῖς ὑστέραις μένει τὸ ζῶιον, ἀλλ' οὐχ ὡς Δ. φησιν, ἵνα διαπλάττηται τὰ μόρια κατὰ τὰ μόρια τῆς ἐχούσης. 7. 746ª 19 οἱ δὲ λέγοντες τρέφεσθαι τὰ παιδία ἐν ταῖς ὑστέραις διὰ τοῦ σαρκίδιόν τι βδάλλειν οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν. AËT. V 16, 1 (D. 426) Δ., Ἐπίκουρος τὸ ἔμβρυον ἐν τῆι μήτραι διὰ τοῦ στόματος τρέφεσθαι. ὅθεν εὐθέως γεννηθὲν ἐπὶ τὸν μαστὸν φέρεσθαι τῶι στόματι· εἶναι γὰρ καὶ ἐν τῆι μήτραι θηλάς τινας καὶ στόματα, δι' ὧν τρέφεσθαι.

145. — — B 4. 740ª 13 ὅσοι λέγουσιν, ὥσπερ Δ., τὰ ἔξω πρῶτον διακρίνεσθαι τῶν ζώιων, ὕστερον δὲ τὰ ἐντός, οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν. CENSOR. 6, 1 (D. 190; *quid primum in infante formetur) D. alvum cum capite quae plurimum habent ex inani.*

146. — — Δ 4. 769ᵇ 30 Δ. μὲν οὖν ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς συμπίπτειν, τὴν μὲν πρότερον ὁρμήσασαν τὴν δ' ὕστερον. καὶ ταύτην ἐξελθοῦσαν ἐλθεῖν εἰς τὴν ὑστέραν, ὥστε συμφύεσθαι καὶ ἐπαλλάττειν τὰ μόρια.

---

8 εἰδέων ἀνάρθρων verm. * vgl. Emped. 21 A 72. B 57 ff. 25 [καὶ] Reiske 39 πίπτειν Hss: verb. * 40 ἐξελθοῦσαν] ἐπελθοῦσαν (c. τῆι πρότερον γονῆι vgl. [Philop.] de gen. anim. 186, 1 ff.)? *.

ταῖς δ' ὄρνισιν ἐπεὶ συμβαίνει ταχεῖαν γίνεσθαι τὴν ὀχείαν, ἀεὶ τὰ τ' ὠια καὶ τὴν 380
χρόαν αὐτῶν ἐπαλλάττειν φησίν.

147. ARIST. de gen. animal. E 8. 788b9 εἴρηκε μὲν οὖν περὶ αὐτῶν [Zähne] καὶ Δ. . . . φησὶ γὰρ ἐκπίπτειν μὲν διὰ τὸ πρὸ ὥρας γίνεσθαι τοῖς ζώιοις· ἀκμα-
5 ζόντων γὰρ ὡς εἰπεῖν φύεσθαι κατά γε φύσιν· τοῦ δὲ πρὸ ὥρας γίνεσθαι τὸ θηλάζειν αἰτιᾶται.

148. — de partt. anim.. Γ 4. 665a 30 τῶν δ' ἀναίμων οὐδὲν ἔχει σπλάγχνον. Δ. δ' ἔοικεν οὐ καλῶς διαλαβεῖν περὶ αὐτῶν, εἴπερ ὠιήθη διὰ μικρότητα τῶν ἀναίμων ζώιων ἄδηλα εἶναι ταῦτα. Vgl. LUCR. IV 116 ff.

10 149. — de gen. animal. B 8. 747a 29 [vgl. oben 21 A 82, B 92] Δ. μὲν γάρ φησι διεφθάρθαι τοὺς πόρους τῶν ἡμιόνων ἐν ταῖς ὑστέραις διὰ τὸ μὴ ἐκ συγγενῶν γίνεσθαι τὴν ἀρχὴν τῶν ζώιων.

150. [ARIST.] hist. anim. I 39 p. 623a 30 δύνανται δ' ἀφιέναι αἱ ἀράχναι τὸ ἀράχνιον εὐθὺς γενόμενοι, οὐκ ἔσωθεν ὡς ὂν περίττωμα, καθάπερ φησὶ Δ., ἀλλ'
15 ἀπὸ τοῦ σώματος οἷον φλοιὸν ἢ τὰ βάλλοντα ταῖς θριξίν, οἷον αἱ ὕστριχες.

150a. AEL. H. N. VI 60 Μασσαγέται μέν, ὡς Ἡρόδοτος λέγει [I 216], τὸν φαρετρεῶνα πρό γε ἑαυτῶν κρεμάσαντες, εἶτα μέντοι ὁμιλεῖ τῆι θηλείαι ὁ ἄρρην ἐμφανῶς, εἰ καὶ ὁρῶιεν αὐτοὺς οἱ πάντες, πεφροντικότες οὐδὲν ἐκεῖνοί γε. καμήλων δὲ ὁμιλία οὐκ ἄν ποτε ἐμφανὴς γένοιτο οὐδὲ ὁρώντων οἱονεὶ μαρτύρων.
20 ἀλλὰ εἴτε αἰδῶ φαμεν εἴτε φύσεως δῶρον ἀπόρρητον, ταῦτα Δημοκρίτωι τε καὶ τοῖς ἄλλοις καταλείπωμεν ἐλέγχειν τε καὶ τὰς αἰτίας λέγειν οἴεσθαι ἱκανοῖς ὑπὲρ τῶν ἀτεκμάρτων τε καὶ οὐ συμβλητῶν· ἤδη δὲ καὶ ὁ νομεὺς ἀπαλλάττεταί ποι, ὅταν αἴσθηται τῆς συμφοιτήσεως αὐτοῖς τῆς πρὸς ἀλλήλους τὴν ὁρμήν, ὥσπερ οὖν ἀφιστάμενος παριοῦσιν ἐς θάλαμον νύμφηι τε καὶ νυμφίωι.
25 151. — — XII 16 λέγει Δ. πολύγονα εἶναι ὗν καὶ κύνα καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησι λέγων, ὅτι πολλὰς ἔχει τὰς μήτρας καὶ τοὺς τόπους τοὺς δεκτικοὺς τοῦ σπέρματος. ὁ τοίνυν θορὸς οὐκ ἐκ μιᾶς ὁρμῆς ἁπάσας αὐτὰς ἐκπληροῖ, ἀλλὰ δίς τε καὶ τρὶς ταῦτα τὰ ζῶια ἐπιθόρνυται, ἵνα ἡ συνέχεια πληρώσηι τὰ τοῦ γόνου δεκτικά. ἡμιόνους δὲ λέγει μὴ τίκτειν· μὴ γὰρ ἔχειν ὁμοίας μήτρας τοῖς ἄλλοις
30 ζώιοις, ἑτερομόρφους δὲ ἥκιστα δυναμένας γονὴν δέξασθαι· μὴ γὰρ εἶναι φύσεως ποίημα τὴν ἡμίονον, ἀλλὰ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης καὶ τόλμης ὡς ἂν εἴποις μοιχιδίου ἐπιτέχνημα τοῦτο καὶ κλέμμα. δοκεῖ δέ μοι, ἢ δ' ὅς, ὄνου ἵππον βιασα-
μένου κατὰ τύχην κυῆσαι, μαθητὰς δὲ ἀνθρώπους τῆς βίας ταύτης 381
γεγενημένους εἶτα μέντοι προελθεῖν ἐπὶ τὴν τῆς γονῆς αὐτῶν συνή-
35 θειαν. καὶ μάλιστά γε τοὺς τῶν Λιβύων ὄνους μεγίστους ὄντας ἐπιβαίνειν ταῖς ἵπποις οὐ κομώσαις ἀλλὰ κεκαρμέναις· ἔχουσα γὰρ τὴν ἑαυτῆς ἀγλαΐαν τὴν διὰ τῆς κόμης οὐκ ἂν ὑπομείνειε τὸν τοιόνδε γαμέτην οἱ σοφοὶ τοὺς τούτων γάμους φασίν.

152. — — XII 17 ἐν τοῖς νοτίοις μᾶλλον ἐκπίπτειν τὰ ἔμβρυα Δ. λέγει ἢ ἐν
40 τοῖς βορείοις, καὶ εἰκότως· χαυνοῦσθαι γὰρ ὑπὸ τοῦ νότου τὰ σώματα ταῖς κυού-

---

1 [Philop.] a. O. 186, 10 ἔλεγε δὲ ὁ Δ. καὶ τὰ ὠιὰ τῶν ὀρνίθων τέρατα εἶναι. ταχείας γάρ, φησί, καὶ ἐν μιᾶι ὥραι πολλάκις ἐπὶ τούτων γινομένης τῆς ὀχείας πολλαὶ εἰσέρχονται γοναί, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ὠιοῦ τὸ μέν ἐστι λευκὸν τὸ δὲ ὠχρόν

17 πρό γε ἑαυτῶν] Herod. πρὸ τῆς ἁμάξης, also Fälschung Aelians 18 ἐκεῖνοι Hercher: ἐκείνων Hss. 21 αἰτίας] deutet die Schrift Demokrits an (B 11 h) οἴεσθαι tilgte verkehrt Hercher 31 μοιχίδιον Hss.: verb. Reiske 32 βιασαμένου *: βιασάμενος Hss. 37 ὑπομείνη Hss.

σαις καὶ διίστασθαι. ἅτε τοίνυν τοῦ σκήνους διακεχυμένου καὶ οὐχ ἡρμοσμένου 381
πλανᾶσθαι καὶ τὰ κυόμενα, καὶ θερμαινόμενα δεῦρο καὶ ἐκεῖσε διολισθάνειν καὶ
ἐκπίπτειν ῥᾴον· εἰ δὲ εἴη πάγος καὶ βορρᾶς καταπνέοι, συμπέπηγε μὲν τὸ ἔμβρυον
δυσκίνητον δέ ἐστι καὶ οὐ ταράττεται ὡς ὑπὸ κλύδωνος, ἅτε δὲ ἄκλυστον καὶ ἐν
γαλήνῃ ὂν ἔρρωταί τε καὶ ἔστι σύντονον καὶ διαρκεῖ πρὸς τὸν κατὰ φύσιν χρόνον
τῆς ζωιογονίας. οὐκοῦν ἐν κρυμῷι μέν, φησὶν ὁ Ἀβδηρίτης, συμμένει, ἐν
ἀλέαι δὲ ὡς τὰ πολλὰ ἐκπτύεται. ἀνάγκην δὲ εἶναι λέγει τῆς θέρμης πλεο-
ναζούσης διίστασθαι καὶ τὰς φλέβας καὶ τὰ ἄρθρα.

153. — — XII 18 αἰτίαν δὲ ὁ αὐτὸς λέγει τοῖς ἐλάφοις τῆς τῶν κεράτων
ἀναφύσεως ἐκείνην εἶναι. ἡ γαστὴρ αὐτοῖς ὡς ἐστι θερμοτάτη ὁμολογεῖ, καὶ τὰς
φλέβας δὲ αὐτῶν τὰς διὰ τοῦ σώματος πεφυκυίας παντὸς ἀραιοτάτας λέγει καὶ
τὸ ὀστέον τὸ κατειληφὸς τὸν ἐγκέφαλον λεπτότατον εἶναι καὶ ὑμενῶδες καὶ
ἀραιόν, φλέβας τε ἐντεῦθεν καὶ ἐς ἄκραν τὴν κεφαλὴν ὑπανίσχειν παχυτάτας.
τὴν γοῦν τροφὴν καὶ ταύτης γε τὸ γονιμώτατον ὥκιστα ἀναδίδοσθαι καὶ ἡ μὲν
πιμελὴ αὐτοῖς ἔξωθεν, φησί, περιχεῖται, ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς τροφῆς ἐς τὴν
κεφαλὴν διὰ τῶν φλεβῶν ἀναθόρνυται. ἔνθεν οὖν τὰ κέρατα ἐκφύεσθαι διὰ πολλῆς
ἐπαρδόμενα τῆς ἰκμάδος. συνεχὴς οὖν οὖσα ἐπιρρέουσά τε ἐξωθεῖ τὰ πρότερα.
καὶ τὸ μὲν ὑπερίσχον ὑγρὸν ἔξω τοῦ σώματος σκληρὸν γίνεται, πηγνύντος αὐτὸ
καὶ κερατοῦντος τοῦ ἀέρος, τὸ δὲ ἔνδον ἔτι μεμυκὸς ἁπαλόν ἐστι· καὶ τὸ μὲν
σκληρύνεται ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ψύξεως, τὸ δὲ ἁπαλὸν μένει ὑπὸ τῆς ἔνδον ἀλέας.
οὐκοῦν ἡ ἐπίφυσις τοῦ νέου κέρατος τὸ πρεσβύτερον ὡς ἀλλοτριόν ἐξωθεῖ θλί-
βοντος τοῦ ἔνδοθεν καὶ ἀνωθεῖν τοῦτο ἐθέλοντος καὶ ὀδυνῶντος καὶ σφύζοντος
ὥσπερ οὖν ἐπειγομένου τεχθῆναι καὶ προελθεῖν. ἡ γάρ τοι ἰκμὰς πηγνυμένη καὶ
ὑπανατέλλουσα ἀτρεμεῖν ἀδύνατός ἐστι· γίνεται γὰρ καὶ αὐτὴ σκληρὰ καὶ ἐπω-
θεῖται τοῖς προτέροις. καὶ τὰ μὲν πλείω ἐκθλίβεται ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῆς ἔνδον,
ἤδη δέ τινα καὶ κλάδοις περισχεθέντα καὶ ἐμποδίζοντα ἐς τὸν ὠκὺν δρόμον ὑπὸ
ῥύμης τὸ θηρίον ὠθούμενον ἀπῆραξε. καὶ τὰ μὲν ἐξώλισθε, τὰ δὲ ἕτοιμα ἐκ-
κύπτειν ἡ φύσις προάγει.

154. — — XII 19 οἱ τομίαι βόες, Δ. λέγει, σκολιὰ καὶ λεπτὰ καὶ μακρὰ φύεται
τὰ κέρατα αὐτοῖς, τοῖς δὲ ἐνόρχοις παχέα τὰ πρὸς τῇι ῥίζηι καὶ ὀρθὰ καὶ πρὸς
μῆκος προήκοντα ἧττον. καὶ πλατυμετώπους εἶναι λέγει τούτους τῶν ἑτέρων
πολλῶν μᾶλλον· τῶν γὰρ φλεβῶν πολλῶν ἐνταῦθα οὐσῶν, εὐρύνεσθαι τὰ ὀστᾶ
ὑπ' αὐτῶν. καὶ ἡ ἔκφυσις δὲ τῶν κεράτων παχυτέρα οὖσα ἐς πλάτος τὸ αὐτὸ
τῶι ζώιωι μέρος προάγει καὶ ἐκείνη· οἱ δὲ τομίαι μικρὸν ἔχοντες τὸν κύκλον τῆς
ἕδρας τῆς τῶν κεράτων πλατύνονται ἧττον, φησίν.

155. — — XII 20 οἱ δὲ ἄκερωι ταῦροι τὸ τενθρηνιῶδες (οὕτω δὲ ὀνομά-
ζει Δ.) ἐπὶ τοῦ βρέγματος οὐκ ἔχοντες (εἴη δ' ἂν τὸ σηραγγῶδες λέγων) ἀντι-
τύπου τοῦ παντὸς ὄντος ὀστέου καὶ τὰς συρροίας τῶν χυμῶν οὐ δεχομένου γυμνοί
τε καὶ ἄμοιροι γίνονται τῶν ἀμυντηρίων. καὶ αἱ φλέβες δὲ αἱ κατὰ τοῦ ὀστέου
τοῦδε ἀτροφώτεραι οὖσαι λεπτότεραί τε καὶ ἀσθενέστεραι γίνονται. ἀνάγκη δὲ
καὶ ξηρότερον τὸν αὐχένα τῶν ἀκεράτων εἶναι. λεπτότεραι γὰρ καὶ αἱ τούτου 382
φλέβες, ταύτηι τοι καὶ ἐρρωμέναι ἧττον. ὅσαι δὲ Ἀράβιοι βόες θήλειαι μέν εἰσι

---

2 πλανᾶσθαι καὶ] ἀλεαίνεσθαι ohne Grund Hercher 16 ἀναθόρνυσθαι oft bei Aelian, daher nicht sicher aus Demokrit s. II 50, 27 22 οἰδάναντος Pauw 23 ῥηγνυμένη Triller 24 γίνεται δὲ ἄρα Hercher 27 ῥύμης Hss.: verb. Gesner 30 πρὸς] ἐς Hercher 36 θρηνῶδες Hss.: verb. Schneider

τὸ γένος, εὐφυεῖς δὲ τὰ κέρατα, καὶ ταύταις ἥ γε πολλὴ ἐπίρροια τῶν χυμῶν, 382
φησί, τροφὴ τῆς εὐγενοῦς βλάστης τοῖς κέρασίν ἐστιν. ἄκερωι δὲ καὶ αὗται ὅσαι τὸ δεκτικὸν τῆς ἰκμάδος ὀστέον στερεώτερόν τε ἔχουσι καὶ δέχεσθαι τοὺς χυμοὺς ἧκιστον. καὶ συνελόντι εἰπεῖν αὔξης ἡ ἐπιρροὴ αἰτία τοῖς κέρασι· ταύτην δὲ ἅρα ἐποχετεύουσι φλέβες πλεῖσταί τε καὶ παχύταται καὶ ὑγρὸν κύουσαι ὅσον καὶ δύνανται στέγειν.

155ª. Ael. H. N. IX 64 [21 A 66 Mitte] Δ. . . . μὴ τῶι ἁλμυρῶι τρέφεσθαι τοὺς ἰχθῦς, ἀλλὰ τῶι παρακειμένωι τῆι θαλάττηι γλυκεῖ ὕδατι.

156. Schol. Hom. T zu Λ 554 ἐπειδὴ δὲ πολὺ ἔχει τὸ θερμόν [Löwe], δέδιε τὸ πῦρ· ὅθεν οὐδὲ μύει κοιμώμενος οὐδ', ὡς ὁ Δ. φησι, τικτόμενος. Ael. H. N. V 39 λέγει Δ. τῶν ζώιων μόνον τὸν λέοντα ἐκπεπταμένοις τίκτεσθαι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἤδη τρόπον τινὰ τεθυμωμένον καὶ ἐξ ὠδίνων δρασείοντά τι γεννικόν.

157. Etym. genuin. γλαύξ . . . ἔστι γὰρ ὀξυωπέστατον τὸ ζῶιον ἐν νυκτὶ ὁρᾶν δυνάμενον. Δ. δὲ ἱστορεῖ, ὅτι μόνον τῶν γαμψωνύχων καὶ σαρκοφάγων μὴ τυφλὰ τίκτει, ὅτι πολὺ τὸ πυρῶδες καὶ θερμὸν περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει, ὃ σφοδρῶς ὀξὺ καὶ τμητικὸν ὑπάρχον διαιρεῖ καὶ ἀναμίγνυσι τὴν ὅρασιν· διὸ καὶ ἐν ταῖς σκοτομήνισιν ὁρᾶι διὰ τὸ πυρῶδες τῶν ὄψεων.

158. Cic. de divin. II 26, 57 *D. quidem optumis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. depulso enim de pectore et in omne corpus diviso et mitificato cibo cantus edere quiete satiatos.*

159. Soran. gynaec. II 17 p. 314, 1 Rose ἡ φλεγμονὴ κέκληται μὲν ἀπὸ τοῦ φλέγειν καὶ οὐχ, ὡς ὁ Δ. εἴρηκεν, ἀπὸ τοῦ αἴτιον εἶναι τὸ φλέγμα.

160. Cic. Tusc. I 34, 82 *fac enim sic animum interire ut corpus: num igitur aliquis dolor aut omnino post mortem sensus in corpore est? nemo id quidem dicit, etsi Democritum insimulat Epicurus, Democritii negant.* Tertull. de an. 51 *Plato . . . in Politia tamen* [X 614 ff.] *cuiusdam insepulti cadaver opponit longo tempore sine ullo labe prae animae scilicet individuitate servatum. ad hoc et D. crementa unguium et comarum in sepulturis aliquanti temporis denotat.* Celsus II 6 *quin etiam vir iure magni nominis D. ne finitae quidem vitae satis certas notas esse proposuit, quibus medici credidissent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futurae mortis essent.* Vgl. A 117, B 1.

161. Varro Sat. *Cycnus* περὶ ταφῆς fr. 81 Büch. *quare Heraclides Ponticos plus sapit qui praecepit, ut comburerent, quam Democritus qui ut in melle servarent. quem si vulgus secutus esset, peream si centum denariis calicem mulsi emere possemus.* Vgl. A 29; Lucr. III 891 Heinze.

162. Theophr. de caus. pl. II 11, 7 ff. [Wachstum der Pflanzen] (7) ὡς δὲ Δ. αἰτιᾶται τὰ εὐθέα τῶν σκολιῶν βραχυβιώτερα καὶ πρωϊβλαστότερα διὰ τὰς αὐτὰς ἀνάγκας εἶναι (τοῖς μὲν γὰρ ταχὺ διαπέμπεσθαι τὴν τροφὴν ἀφ' ἧς ἡ βλάστησις καὶ οἱ καρποί, τοῖς δὲ βραδέως διὰ τὸ μὴ εὔρουν εἶναι τὸ ὑπὲρ γῆς ἀλλ' αὐτὰς τὰς ῥίζας ἀπολαύειν· καὶ γὰρ μακρόρριζα ταῦτα εἶναι καὶ παχύρριζα) δόξειεν ἂν οὐ καλῶς λέγειν. (8) καὶ γὰρ τὰς ῥίζας ἀσθενεῖς φησιν εἶναι τῶν εὐθέων, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ῥήγνυσθαι ⟨καὶ τῶι δένδρωι γίγνεσθαι⟩ τὴν φθοράν· ταχὺ γὰρ ἐκ τοῦ ἄνω διιέναι καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν ἀλέαν ἐπὶ τὰς ῥίζας διὰ τὴν εὐθυπορίαν, ἀσθενεῖς δ' οὔσας οὐχ ὑπομένειν. ὅλως δὲ τὰ πολλὰ τῶν τοιούτων κάτωθεν ἄρχε-

---

21 vgl. 32 A 27 25 *democritici* Hss.: *Democritei* Schenkl 42 πήγνυσθαι Hss.: verb. * ⟨ ⟩* aus II 53, 3

σθαι γηράσκειν διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ῥιζῶν. ἔτι δὲ τὰ ὑπὲρ γῆς διὰ τὴν λεπτό- 382
τητα καμπτόμενα ὑπὸ τῶν πνευμάτων κινεῖν τὰς ῥίζας, τούτου δὲ συμβαίνοντος
ἀπορρήγνυσθαι καὶ πηροῦσθαι καὶ ἀπὸ τούτων τῶι ὅλωι δένδρωι γίγνεσθαι τὴν 383
φθοράν. ἃ μὲν οὖν λέγει ταῦτά ἐστιν. Vgl. I 8, 2 πότερα κατὰ τὰς εὐθύτητας
τῶν πόρων ληπτέον, ὥσπερ Δ.· εὖρους γὰρ ἡ φορὰ καὶ ἀνεμπόδιστος, ὥς φησιν.

163. — — VI 17, 11 ἀλλ' ἐκεῖνο ἄτοπον, ὃ καὶ πρότερον εἴπομεν, εἰ τὸ ἡμῖν κακῶδες καὶ ἄοσμον ἐκείνοις [den Tieren] εὔοσμον γίγνεται. τάχα δ' οὐκ ἄτοπον. ὁρῶμεν δ' οὖν τοῦτο καὶ ἐφ' ἑτέροις συμβαῖνον οἷον ἐν αὐταῖς εὐθὺ ταῖς τροφαῖς, ὧν μάλιστ' ἄν τις αἰτιάσαιτο τὰς κράσεις ἀνωμαλεῖς γε οὔσας. ἐπεὶ τά γε σχή-
ματα Δημοκρίτου, καθάπερ ἐλέχθη, τεταγμένας ἔχοντα τὰς μορφὰς τεταγμένα καὶ τὰ πάθη [καίτοι γε οὐκ] ἐχρῆν ποιεῖν. Über die Pflanzenseele NICOL. [ARIST.] de plant. A 2. S. oben 21 A 70 g. E.

164. ALBERT. Magn. de lapid. I 1, 4 [II 213b Jammy] *D. autem et quidam alii elementa tum dicunt habere animas et ipsas esse causas generationis lapidum, propter quod dicit animam esse in lapide sicut in quolibet alio semine generandae rei et ipsae movere calorem intrinsecus materiae in lapidis generatione eo modo, quo movetur malleus a fabro ad securis et serrae generationem.* Vgl. 21 A 69.

165. ALEX. quaest. II 23 (II 72, 28 Bruns; περὶ τῆς Ἡρακλείας λίθου διὰ τί ἕλκει τὸν σίδηρον) ὁ Δ. δὲ καὶ αὐτὸς ἀπορροίας τε γίνεσθαι τίθεται καὶ τὰ ὅμοια φέρεσθαι πρὸς τὰ ὅμοια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κενὸν πάντα φέρεσθαι. ταῦθ' ὑποθέ-
μενος λαμβάνει τὸ τὴν λίθον καὶ τὸν σίδηρον ἐξ ὁμοίων ἀτόμων συγκεῖσθαι, λεπτοτέρων δὲ τὴν λίθον, καὶ ἐκείνου ἀραιοτέραν τε καὶ πολυκενωτέραν αὐτὴν εἶναι καὶ διὰ τοῦτ' εὐκινητότερ' ὄν(τα τὰ ἄτομα) θᾶττον ἐπὶ τὸν σίδηρον φέρε-
σθαι (πρὸς γὰρ τὰ ὅμοια ἡ φορά) καὶ ἐνδυόμενα εἰς τοὺς πόρους τοῦ σιδήρου κινεῖν τὰ ἐν ἐκείνωι σώματα διαδυόμενα δι' αὐτῶν διὰ λεπτότητα, τὰ δὲ κινηθέντα ἔξω τε φέρεσθαι ἀπορρέοντα καὶ πρὸς τὴν λίθον διά τε ὁμοιότητα καὶ διὰ τὸ κενὰ ἔχειν πλείω, οἷς ἑπόμενον τὸν σίδηρον διὰ τὴν ἀθρόαν ἔκκρισίν τε καὶ φορὰν φέρεσθαι καὶ αὐτὸν πρὸς τὴν λίθον. οὐκέτι δὲ ἡ λίθος πρὸς τὸν σίδηρον φέρεται,
ὅτι μὴ ἔχει τοσαῦτα ὁ σίδηρος κενὰ ὅσα ἡ λίθος. ἀλλὰ τὸ μὲν τὴν λίθον καὶ τὸν σίδηρον ἐξ ὁμοίων συγκεῖσθαι δέξαιτ' ἄν τις, πῶς δὲ καὶ τὸ ἤλεκτρον καὶ τὸ ἄχυρον; ὅταν δὲ καὶ ἐπ' ἐκείνων λέγηι τις ταύτην τὴν αἰτίαν, ἔστι πολλὰ ἑλκό-
μενα ὑπὸ τοῦ ἠλέκτρου. οἷς πᾶσιν εἰ ἐξ ὁμοίων σύγκειται, κἀκεῖνα ἐξ ὁμοίων ἀλλήλοις συγκείμενα ἕλκοι ⟨ἂν⟩ ἄλληλα. DERS. b. Simpl. phys. 1056, 1 ἢ γὰρ
ἀπόρροιαί τινές εἰσιν ἀπὸ τῶν ἠρεμούντων καὶ οὕτως ἑλκόντων σωματικαί, δι' ὧν ἁπτομένων καὶ ἐμπλεκομένων, ὥς τινες λέγουσιν, ἕλκεται τὰ ἑλκόμενα.

---

166. [3 n. Natorp] EPIPHAN. adv. haer. III 2, 9 (D. 590) Δ. ὁ τοῦ Δαμασίππου Ἀβδηρίτης τὸν κόσμον ἄπειρον ἔφη καὶ ὑπὲρ κενοῦ κεῖσθαι. ἔφη δὲ καὶ ἓν τέλος

---

10 τεταγμένας] τεταγμένα Hss.: verb. * 11 καί τοι γε οὐκ AB: καὶ τ..... Medic. (U fehlt?) ohne genaue Kenntnis der Hss. nicht sicher zu emendieren. καὶ τὰς αἰσθήσεις verm. * (vgl. 55 A 135 § 61. 69) 21 κενὸν *: κοινὸν Hs. 22 λαμβάνειν Hs.: verb. Spengel 23 ἐκείνου *: ὅτι εἶναι Hs. 24 εὐκινητοτέραν θᾶττον Hs.: verb. * 26 κινεῖ Hs.: verb. Spengel 32 ὅταν . . . λέγηι τις *: ὅτι . . . λέγεται Hs. ἔστι *: ἔτι Hs. 33 σύγκειται] nämlich τὸ ἤλεκτρον 34 ⟨ἂν⟩ Bruns 37 vgl. Natorp *Ethica d. D.* Marb. 1893

εἶναι τῶν πάντων καὶ εὐθυμίαν τὸ κράτιστον εἶναι, τὰς δὲ λύπας ὅρους κακίας. 383
καὶ τὸ δοκοῦν δίκαιον οὐκ εἶναι δίκαιον, ἄδικον δὲ τὸ ἐναντίον τῆς φύσεως. ἐπίνοιαν γὰρ κακὴν τοὺς νόμους ἔλεγε καὶ ‘οὐ χρὴ νόμοις πειθαρχεῖν τὸν σοφόν, ἀλλὰ ἐλευθερίως ζῆν’. Vgl. A 1 § 45 [1 N.].

167. [2 N.] Stob. II 7, 3i p. 52, 13 W. [aus Didymos Areios] Δ. καὶ Πλάτων κοινῶς ἐν τῇι ψυχῇι τὴν εὐδαιμονίαν τίθενται. γέγραφε δ’ ὁ μὲν οὕτως· ‘εὐδαιμονίη ... κακοδαιμονίη’ [B 170]. ‘εὐδαιμονίη ... δαίμονος’ [B 171]. τὴν δ’ ⟨εὐδαιμονίαν καὶ⟩ εὐθυμίαν καὶ εὐεστὼ καὶ ἁρμονίαν, συμμετρίαν τε καὶ ἀταραξίαν καλεῖ. συνίστασθαι δ’ αὐτὴν ἐκ τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἡδονῶν, καὶ τοῦτ’ εἶναι τὸ κάλλιστόν τε καὶ συμφορώτατον ἀνθρώποις. Vgl. B 3 u. 4.

168. [4. n. N.] Strabo I p. 61 προστιθέασι δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν μεταστάσεων 384
μεταβολὰς ἐπὶ πλέον τὴν ἀθαυμαστίαν ἡμῖν κατασκευάζειν ἐθέλοντες, ἣν ὑμνεῖ Δ. καὶ οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι πάντες.

169. [4 N.] Cic. de fin. v 8, 23 *Democriti autem securitas quae est animi tamquam tranquillitas, quam appelavit* εὐθυμίαν, *eo separanda fuit ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas ea est ipsa beata vita.* 29, 87 *Democritus, qui (vere falsone quaerere (nolu)mus) dicitur se oculis privasse, certe ut quam minime animus a cogitationibus abduceretur, patrimonium neglexit, agros deseruit incultos, quid quaerens aliud nisi vitam beatam? quam si etiam in rerum cognitione ponebat, tamen ex illa investigatione naturae consequi volebat, bono ut esset animo. ideo enim ille summum bonum* εὐθυμίαν *et saepe* ἀθαμβίαν *appellat, id est animum terrore liberum.* (88) *sed haec etsi praeclare, nondum tamen perpolita; pauca enim neque ea ipsa ab hoc enucleata de virtute quidem dicta.*

170. Clem. Strom. II 138 [II 189, 15 St.] [170 N.] Δ. δὲ γάμον καὶ παιδοποιίαν παραιτεῖται διὰ τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀηδίας τε καὶ ἀφολκὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτέρων. συγκατατάττεται δὲ αὐτῶι καὶ Ἐπίκουρος [fr. 526 Usen].

B. FRAGMENTE.

ECHTE SCHRIFTEN IN THRASYLLS TETRALOGIENAUSGABE.

Als echt können die in Tetralogien geordneten Schriften zunächst nur insoweit gelten, als sie Kallimachos [A 32], dem Thrasyll [A 33] folgt, als Corpus Democriteum d. h. als Nachlaß der abderitischen Schule des V./IV. Jahrh. überliefert vorfand, also im Gegensatze zu den alexandrinischen und späteren Fälschungen. Auf die Titel, die zudem oft variieren, ist kein Verlaß.

---

3 χρῆναι Dindorf 8 ⟨ ⟩ Meineke 18 *quaereremus* BE: ⟨*non*⟩ *quaeremus* Davis 22 *ideo* BE: *id* Ausgg. (falsch verteidigt von Madvig) 24 *ipsa ab hoc enucleate* BE: *ipsa enucleate ab hoc* geringe Hss., Ausgg. Man erwartet *ab hoc quidem*: es folgt nämlich Sokrates

I. II. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ ΗΘΙΚΑ. 384

0ª. [Thrasyll I 1] ΠΥΘΑΓΟΡΗΣ. S. c. 4, 6; 55 A 1 (II 11, 36). [Voralexandrinische Fälschung? Vgl. oben c. 4, 6 (I 28, 29 ff.)]

0ᵇ. [I 2] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ.

0ᶜ. [I 3] ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΙΔΟΥ ⟨Ā B̄ . . ?⟩.

ATHEN. IV 168 B Δημόκριτον δ' Ἀβδηρῖται δημοσίαι κρίνοντες ὡς κατεφθαρκότα τὰ πατρῶια, ἐπειδὴ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν Μέγαν διάκοσμον καὶ τὰ Περὶ τῶν ἐν Ἅιδου εἶπεν εἰς ταῦτα ἀνηλωκέναι, ἀφείθη. Vgl. A 1 § 39. C 2.

1. PROCL. in remp. II 113, 6 Kroll. τὴν μὲν περὶ τῶν ἀποθανεῖν δοξάντων ἔπειτα ἀναβιούντων ἱστορίαν ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἤθροισαν καὶ Δ. ὁ φυσικὸς ἐν τοῖς Περὶ τοῦ Ἅιδου γράμμασιν. καὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον Κωλώτην, τὸν Πλάτωνος ἐχθρόν, 385 Ἐπικούρειον ὄντα πάντως ἔδει ⟨τὰ τοῦ⟩ καθηγεμόνος τῶν Ἐπικούρου δ⟨ογμάτων⟩ μὴ ἀγνοῆσαι μηδὲ ἀγνοήσαντα ζητεῖν, πῶς τὸν ἀποθανόντα πάλιν ἀναβιῶναι δυνατόν. οὐδὲ γὰρ ὁ θάνατος ἦν ἀπόσβεσις, ὡς ἔοικεν, τῆς συμπάσης ζωῆς τοῦ σώματος, ἀλλ' ὑπὸ μὲν πληγῆς τινος ἴσως καὶ τραύματος παρεῖτο, τῆς δὲ ψυχῆς οἱ περὶ τὸν μυελὸν ἔμενον ἔτι δεσμοὶ κατερριζωμένοι καὶ ἡ καρδία τὸ ἐμπύρευμα τῆς ζωῆς εἶχεν ἐγκείμενον τῶι βάθει· καὶ τούτων μενόντων αὖθις ἀνεκτήσατο τὴν ἀπεσβηκυῖαν ζωὴν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ψύχωσιν γενόμενον. Vgl. p. 117, 7.

1ª. PHILOD. de morte 29, 27 Mekler τῆς δ' αὖ σηπεδόνος ἔχεται κατὰ Δημόκριτον [καὶ] τὸ δυσωπεῖσθαι διὰ τὴν ὀσ[φρήσεως] τού[των

I. II. ETHISCHE SCHRIFTEN.

[**0ᶜ.I 3**] ÜBER DAS LEBEN NACH DEM TODE.

1. *Es wird erörtert, wie das Aufleben eines Verstorbenen möglich sei. In diesem Falle war der Tod offenbar kein Erlöschen der gesamten Lebenskraft des Körpers, sondern nur eine Ohnmacht infolge eines Schlages oder einer Verwundung, wobei die Bänder der Seele im Mark noch festgewurzelt blieben und das Herz den Funken des Lebens noch in der Tiefe bewahrte. Und infolge der Fortdauer jener Bänder erwies sich der Körper tauglich zur Beseelung und erlangte das erloschene Leben wieder.*

1ª. *Die Menschen in ihrer gewöhnlichen Todesfurcht scheuen sich an die Todesstunde zu denken und ihr Testament niederzuschreiben. Sie*

---

13 ⟨τὰ τοῦ⟩ Kroll 13. 14 επικ.΄ ρ. ου las Kroll, der Ἐπικουρείων ergänzt 14 δ⟨ογμάτων⟩*: δ⟨όγματα⟩ Kroll 20 ἐπιτήδειος und γενόμενος Kroll 23. [ ]*

φαν]τασ[ίαν] καὶ δυσμορφίας· καταφέρονται γὰρ ἐπὶ τοιοῦτο πάθος 385
ὡσὰν τῶν μετὰ τῆς εὐσαρκίας καὶ τοῦ κάλλους ἀποθνησκόντων . . .
30, 1 καὶ παραπέμπουσιν, ὅτι πάντες ἅμα τοῖς ὡς Μίλων εὐσάρκοις
ὀλίγου μὲν χρόνου σκελετοὶ γίνονται, τὸ δὲ πέρας εἰς τὰς πρώτας
ἀναλύονται φύσεις· ὑπακουστέον δὲ δῆλον ὅτι τὰ τοῖς εἰρημένοις
ἀνάλογα καὶ περὶ τῆς κακοχροίας καὶ συνόλως τῆς δυσμορφίας.
κενότατον τοίνυν ἐστὶν τὸ λυπεῖσθαι προορωμένους τὴν οὐ πολυτελῆ
ταφὴν καὶ περίβλεπτον, ἀλλὰ λιτὴν καὶ προστυχοῦσαν. 39, 9 εἶθ'
ὅταν ἐναργὴς αὐτοῦ [nämlich τοῦ θανάτου] γένηται θεωρία, παρά-
δοξος αὐτοῖς ὑποπίπτει· παρ' ἣν αἰτίαν οὐδὲ διαθήκας ὑπομένοντες
γράφεσθαι περικατάληπτοι γίνονται καὶ δίσσ' ἐμφορεῖν ἀναγκά-
ζονται κατὰ Δημόκριτον.

1[b]. [I 4] ΤΡΙΤΟΓΕΝΕΙΑ. Vgl. II 19, 21.

2. Etym. Orion. p. 153, 5 Τριτογένεια ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Δημό-
κριτον φρόνησις νομίζεται. γίνεται δὲ ἐκ τοῦ φρονεῖν τρία
ταῦτα· βουλεύεσθαι καλῶς, λέγειν ἀναμαρτήτως καὶ πράττειν ἃ δεῖ. 386
Schol. Genev. I 111 Nic. Δ. δὲ ἐτυμολογῶν τὸ ὄνομά [sc. Τριτογέ-
νεια] φησιν, ὅτι ἀπὸ τῆς φρονήσεως τρία ταῦτα συμβαίνει· τὸ εὖ
λογίζεσθαι, τὸ εὖ λέγειν καὶ τὸ πράττειν ἃ δεῖ. Vgl. Schol.
BT zu Θ 39.

2[a]. [II 1] ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΑΓΑΘΙΑΣ ἢ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ.

2[b]. [II 2] ΑΜΑΛΘΕΙΗΣ ΚΕΡΑΣ. Über den Titel Gell. XX 12. Plin. n. h. praef. 24.

2[c]. [II 3] ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΜΙΗΣ ἢ ΕΥΕΣΤΩ. Vgl. A 1, 46. 166ff.; C 7.

---

werden dann von ihr völlig überrumpelt und gezwungen, noch rasch, nach D.'s Ausdruck, sich doppelte Portionen einzustopfen.

1[b]. [I 4] TRITOGENEIA *(Athena).*

2. Aus der Klugheit erwachsen diese drei *Früchte:* Wohl denken, wohl reden, recht handeln.

2[c]. [II 3] ÜBER WOHLGEMUTHEIT.

---

1 [δ]υσμο[ρφ]ας Mekler, der die folgenden Zeilen sicher ergänzte außer 2 ὡσὰν, wo er wider den Raum [κ]αὶ schrieb 11 δίσσ' ἐμφορεῖν *: δὶς ἐμφορεῖν Gomperz: ΔΙ|ϹΕΜΦΟΡΕΙΝ Neapol. Abschr.: ΔΙ|ϹΥΜΦΟΡΕΙΝ Pap. nach Crönert *Kolotes* 130. »Es könnte auch CC im Papyrus gestanden haben, da zwischen Υ und dem Rest von C eine ziemlich große Lücke ist.« Seine Lesung δισσυμφορεῖν ist undenkbar. Υ enthält den rechten Bogen des C und den Bauch des Ε 13 die Bedenken Lortzing's *Über d. eth. Fragm. Demokrits* Berl. Progr. 1873 S. 5 gegen die Echtheit der Τριτογένεια sind unbegründet. Zum Titel und Inhalt vgl. Ions Τριαγμοί 25 B 1. S. auch Prodikos' Ὧραι 77 B 1

3. [163 N.] PLUT. de tranqu. an. 2 p. 465 c ὁ μὲν οὖν εἰπὼν ὅτι 386
δεῖ τὸν εὐθυμεῖσθαι μέλλοντα μὴ . . . ξυνῆι πρῶτον μὲν ἡμῖν πολυτελῆ τὴν εὐθυμίαν καθίστησι γιγνομένην ὄνιον ἀπραξίας. STOB. IV 39, 25 H.

τὸν εὐθυμεῖσθαι μέλλοντα χρὴ μὴ πολλὰ πρήσσειν, μήτε ἰδίηι μήτε ξυνῆι, μηδὲ ἅσσ' ἂν πράσσηι, ὑπέρ τε δύναμιν αἱρεῖσθαι τὴν ἑωυτοῦ καὶ φύσιν· ἀλλὰ τοσαύτην ἔχειν φυλακήν, ὥστε καὶ τῆς τύχης ἐπιβαλλούσης καὶ ἐς τὸ πλέον ὑπηγεομένης τῶι δοκεῖν, κατατίθεσθαι, καὶ μὴ πλέω προσάπτεσθαι τῶν δυνατῶν. ἡ γὰρ εὐογκίη ἀσφαλέστερον τῆς μεγαλογκίης.

4. [3 N.] CLEM. Strom. II 130 [II 184, 10 St.] ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀβδηρῖται τέλος ὑπάρχειν διδάσκουσιν· Δ. μὲν ἐν τῶι περὶ τέλους τὴν εὐθυμίαν, ἣν καὶ εὐεστὼ προσηγόρευσεν. καὶ πολλάκις ἐπιλέγει· ‘τέρψις γὰρ καὶ ἀτερπίη οὖρος ⟨τῶν συμφόρων καὶ τῶν ἀσυμφόρων’ [B 188], ὃ προκεῖσθαι τέλος τῶι βίωι τῶν ἀνθρώπων τῶν τε νέων καὶ⟩ τῶν περιηκμακότων. Ἑκαταῖος δὲ αὐτάρκειαν [60 A 4] καὶ δὴ Ἀπολλόδοτος ὁ Κυζικηνὸς τὴν ψυχαγωγίαν [61 A 1]

---

3. Wer wohlgemut leben will, soll nicht vielerlei treiben weder im eigenen noch im Staatswesen und, was immer er treibt, nicht über seine Kraft und Natur streben, sondern so sehr auf seiner Hut sein, daß, selbst wenn das Glück einschlägt und dem Scheine nach ihn in die Höhe führen will, er dessen nicht achtet und nicht über die Kraft anfaßt. Denn mäßige Fülle ist sicherer als Überfülle.

4. Denn Lust und Unlust ist die Grenzbestimmung ⟨des Zuträglichen und Abträglichen⟩.

---

1 Vgl. Sen. de tranqu. an. 13, 1 *hoc secutum puto Democritum ita coepisse ‘qui tranquille volet vivere nec privatim agat multa nec publice’.* de ira 3, 6, 3 *proderit nobis illud Democriti salutare praeceptum quo monstratur tranquillitas, si neque (sine quo* A) *privatim neque publice multa aut maiora viribus nostris egerimus.* Epikur. bei Diog. v. Oinoanda [fr. 56 p. 54 William, Lpz. 1907] οὐδὲν οὕτως εὐθυμίας ποιητικὸν ὡς τὸ μὴ πολλὰ πράσσειν μηδὲ δυσκόλοις ἐπιχειρεῖν πράγμασιν μηδὲ . . παρὰ δύναμίν τι βιάζεσθαι τὴν ἑαυτοῦ· πάντα γὰρ ταῦτα ταραχὰς ἐνποιεῖ τῆι φύσει 5. 6 πρήσσειν μήτε ἰδίηι hat Plut. im Dialekt erhalten, Stob. hat manches verloren 6 ἅσσ' ἂν πράσσῃ A: ὅσ' ἂν προσῇ S: ἀσσαν τι προσῇ M 7 αἱρεσθαι Linke *Philol.* 68, 574 8 ἐπιβαλλούσης AM: ἐπιβαλούσης S 13 ἐν τῶι περὶ τέλους ist epikureisch gefaßte Umschreibung des echten Titels 15 οὖρος ⟨ ⟩ περιηκμακότων nach B 188 *: οὖρος τῶν πρηκτέων Zeller: οὖρος τῶν πρηκτέων καὶ μὴ πρηκτέων (stoisch) Natorp: ὅρος τῶν περικειμένων Hoyer

καθάπερ Ναυσιφάνης τὴν ἀκαταπληξίαν [62 B 3]· ταύτην γὰρ ἔφη 386
ὑπὸ Δημοκρίτου ἀθαμβίην λέγεσθαι.

Zugehörig vielleicht B. 170. 171. 174. 191. 194. 235. 285. 286.

4ª. [II 4] ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ⟨Ā B̄ . . .?⟩. Nicht identisch mit 387
den unechten Hypomnemata [B 299].

III—VI. ΦΥΣΙΚΑ.

4ᵇ. [III 1] ΜΕΓΑΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ⟨ΛΕΥΚΙΠΠΟΥ⟩; s. II 9, 34. 19, 27.

Vol. herc. Coll. alt. VIII 58—62 fr. 1 [Crönert *Kolotes* S. 147] γράφων [ὅτι . . . . . τὰ] αὐτὰ πρότε[ρον εἴρητ' ἐν] τῶι Μεγάλω[ι διακόσμω]ι, ὃν φασιν εἶνα[ι Λευκίππου]. κἀπὶ τοσοῦτο τὸ [τῶν ἄλλ]ων ἰδιοποιούμενος [ἐλέγχετ' οὐ]κ μόνον ἐν τῶι [Μικρῶι δι]ακόσμωι τιθεί[ς ὅσα κἀν τῶι] Με[γάλωι κεῖται] . . . fr. 2, 6 steht der Name Δημόκριτ[ο]ς. Vgl. oben II 9, 34. 19, 27.

4ᶜ. [III 2] ΜΙΚΡΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ.

5. Diog. IX 41 [s. II 12, 27] γέγονε δὲ [Demokrit] τοῖς χρόνοις, ὡς αὐτός φησιν ἐν τῶι Μικρῶι διακόσμωι, νέος κατὰ πρεσβύτην Ἀναξαγόραν, ἔτεσιν αὐτοῦ νεώτερος τετταράκοντα. συντετάχθαι δέ φησιν τὸν Μικρὸν διάκοσμον ἔτεσιν ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τριάκοντα καὶ ἑπτακοσίοις. IX 34. 35 [II 11, 4] Φαβωρῖνος δέ φησιν ἐν Παντοδαπῆι ἱστορίαι [FHG. III 582 fr. 33] λέγειν Δημόκριτον περὶ Ἀναξαγόρου, ὡς οὐκ εἴησαν αὐτοῦ αἱ δόξαι αἵ τε περὶ ἡλίου καὶ σελήνης, ἀλλὰ ἀρχαῖαι, τὸν δὲ ὑφηιρῆσθαι, διασύρειν τε αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς διακοσμήσεως καὶ τοῦ νοῦ ἐχθρῶς ἔχοντα πρὸς αὐτόν, ὅτι δὴ μὴ προσήκατο αὐτόν.

III—VI. PHYSIKALISCHE SCHRIFTEN.

4ᶜ. [III 2] KLEINE WELTORDNUNG.

5. *D. berichtet, er habe diese Schrift 730 Jahre nach Troias Eroberung verfaßt. Er sei jung gewesen, als Anaxagoras bereits bejahrt war. Dessen Ansichten über Sonne und Mond seien alt, er habe sie sich von früheren Philosophen angeeignet. Namentlich verspottet er seine Weltordnung und Lehre vom Geiste. Denn er war Anaxagoras feindlich gesinnt, weil er keine Aufnahme bei ihm gefunden hatte.*

---

8 Das meiste erg. Crönert, εἴρητ' und Schluß ὅσα . . . κεῖται * 21 ἀρχαῖαι] bezieht besonders auf Leukippos (s. II 2, 3ff. 32, 4) *; nicht widerlegt von Kranz *Herm.* 47, 41. ἀρχαῖοι von der früheren Generation vgl. Aristoph. Equ. 507
23 Favorinus' Ausdeutung des Motivs mag falsch sein, aber die Tatsache der Entlehnung muß er alten Quellen, vermutlich Theophrast entnommen haben. Vgl. 51 A 5. Die Worte τὰ περὶ τῆς διακοσμήσεως καὶ τοῦ νοῦ, die sich zunächst auf Anaxagoras beziehen, klingen merkwürdig an die beiden von Theophrast anerkannten Schriften des Leukippos Μέγας διάκοσμος und Περὶ νοῦ [II 19, 27] an.

Anfang der Schrift B 165? 387

5[a]. [III 3] ΚΟΣΜΟΓΡΑΦΙΗ. Vgl. C 5.

5[b]. [III 4] ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΛΑΝΗΤΩΝ. Vgl. II 23, 30ff. 33, 6.

5[c]. [VI 1] ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ Ā ⟨ἢ ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ ΦΥΣΙΟΣ⟩. Vgl. A 2 [II 14, 10]; C 5.

5[d]. [IV 2] ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ Β̄ ἢ ΠΕΡΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΦΥΣΙΟΣ ἢ ΠΕΡΙ ΣΑΡΚΟΣ. Vgl. A 139ff., C 6.

5[e]. [IV 3] ΠΕΡΙ ΝΟΥ ⟨ΛΕΥΚΙΠΠΟΥ⟩. Vgl. II 10, 5 } ἢ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

5[f]. [IV 4] ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΣΙΩΝ } Vgl. A 100ff.

5[g]. [V 1] ΠΕΡΙ ΧΥΜΩΝ. Vgl. A 129ff. 388

5[h]. [V 2] ΠΕΡΙ ΧΡΟΩΝ. Vgl. A 123ff.

5[i]. [V 3] ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ ΡΥΣΜΩΝ ⟨ἢ ΠΕΡΙ ΙΔΕΩΝ⟩. Vgl. A 135 § 63ff.

6. Sext. VII 137 [nach B 10] ἐν δὲ τῶι Περὶ ἰδεῶν· ‘γιγνώσκειν τε χρή, φησίν, ἄνθρωπον τῶιδε τῶι κανόνι, ὅτι ἐτεῆς ἀπήλλακται’.

7. καὶ πάλιν· ‘δηλοῖ μὲν δὴ καὶ οὗτος ὁ λόγος, ὅτι ἐτεῆι οὐδὲν ἴσμεν περὶ οὐδενός, ἀλλ’ ἐπιρυσμίη ἑκάστοισιν ἡ δόξις’.

8. καὶ ἔτι· ‘καίτοι δῆλον ἔσται, ὅτι ἐτεῆι οἷον ἕκαστον γιγνώσκειν ἐν ἀπόρωι ἐστί’.

8[a]. [V 4] ΠΕΡΙ ΑΜΕΙΨΙΡΥΣΜΙΩΝ. Vgl. B 139.

8[b]. [VI 1] ΚΡΑΤΥΝΤΗΡΙΑ. Vgl. A 33 (II 20, 6).

5[i]. [V 3] ÜBER DIE FORMVERSCHIEDENHEIT ⟨DER ATOME⟩ oder ÜBER DIE GESTALTEN.

6. Der Mensch soll aus dieser Regel erkennen, daß er fern ist von der Wirklichkeit.

7. Auch diese Darlegung zeigt ja, daß wir von nichts etwas wirklich wissen, sondern Zustrom *(der Wahrnehmungsbilder)* ist jeglichem sein Meinen.

8. Und doch wird es klar werden, daß es seine Schwierigkeit hat zu erkennen, wie jedes Ding wirklich beschaffen ist.

8[b]. [VI 1] BEWÄHRUNGEN.

---

4 ⟨ ⟩* 14 Brandis hat erkannt, daß die ἰδέαι sich auf die Formen der Atome beziehen, die in der Schrift περὶ τῶν διαφ. ῥυσμῶν dargestellt waren 15 ἐτεῆς Menage: αἰτίης Hss. (αἰτίας N) 17 δὴ LE: fehlt Nς ἐτεῆι Menage: αἰτίη Hss.

9. Sext. adv. math. VII 135 Δ. δὲ ὁτὲ μὲν ἀναιρεῖ τὰ φαινόμενα 388
ταῖς αἰσθήσεσι καὶ τούτων λέγει μηδὲν φαίνεσθαι κατ᾽ ἀλήθειαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ δόξαν, ἀληθὲς δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τὸ ἄτομους εἶναι καὶ κενόν· ‘νόμωι’ γάρ φησι ‘γλυκύ, [καὶ] νόμωι πικρόν, νόμωι θερμόν, νόμωι ψυχρόν, νόμωι χροιή, ἐτεῆι δὲ ἄτομα καὶ κενόν᾽ [= B 125] (ὅπερ ⟨ἔστι⟩· νομίζεται μὲν εἶναι καὶ δοξάζεται τὰ αἰσθητά, οὐκ ἔστι δὲ κατ᾽ ἀλήθειαν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον καὶ τὸ κενόν). (136) ἐν δὲ τοῖς Κρατυντηρίοις, καίπερ ὑπεσχημένος ταῖς αἰσθήσεσι τὸ κράτος τῆς πίστεως ἀναθεῖναι, οὐδὲν ἧττον εὑρίσκεται τούτων καταδικάζων. φησὶ γάρ· ‘ἡμεῖς δὲ τῶι μὲν ἐόντι οὐδὲν ἀτρεκὲς συνίεμεν, μεταπῖπτον δὲ κατά τε σώματος διαθήκην καὶ τῶν ἐπεισιόντων καὶ τῶν ἀντιστηριζόντων᾽.

10. καὶ πάλιν φησίν· ‘ἐτεῆι μέν νυν ὅτι οἷον ἕκαστον 389
ἔστιν ⟨ἢ⟩ οὐκ ἔστιν οὐ συνίεμεν, πολλαχῆι δεδήλωται᾽.

10ª. [VI 2] ΠΕΡΙ ΕΙΔΩΛΩΝ ἢ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ [?]. Vgl. A 77—79. B 166. c. 54 A 29 ff.

10ᵇ. [VI 3] ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΚΩΝ ἢ ΚΑΝΩΝ Ā B̄ Γ̄.

Vgl. Epikur Περὶ κριτηρίου ἢ Κανών Diog. X 27. Sext. VIII 327 οἱ μὲν δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων ... τιθέασιν αὐτήν [nämlich τὴν ἀπόδειξιν], οἱ δὲ Ἐμπειρικοὶ ἀναιροῦσιν, τάχα δὲ καὶ Δ.· ἰσχυρῶς γὰρ αὐτῆι διὰ τῶν Κανόνων ἀντείρηκεν. Der Plural des Titels wegen der 3 Bücher, über die vgl. A 111, ferner c. 62 B und c. 63.

11. Sext. VII 138 [nach B 8] ἐν δὲ τοῖς Κανόσι δύο φησὶν εἶναι γνώσεις τὴν μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων τὴν δὲ διὰ τῆς διανοίας, ὧν τὴν μὲν διὰ τῆς διανοίας γνησίην καλεῖ προσμαρτυρῶν αὐτῆι τὸ πιστὸν εἰς ἀληθείας κρίσιν, τὴν δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων σκοτίην ὀνομάζει ἀφαιρούμενος αὐτῆς τὸ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς

---

9. Wir nehmen aber in Wirklichkeit nichts untrügliches wahr, sondern nur was nach der *jeweiligen* Verfassung unseres Körpers und der ihm zuströmenden oder entgegenwirkenden *Einflüsse* sich wandelt.

10. Daß wir nun, wie jedes Ding in Wahrheit beschaffen oder nicht beschaffen ist, nicht wahrnehmen können, ist oft dargelegt worden.

10ᵇ. [VI 3] ÜBER LOGIK oder DENKREGELN.

---

1 ὁτὲ Usener: ὅτι Hss. 4 [καὶ] Brieger 5 ἐτεῆι Stephanus: αἰτίη Hss. 6 ὅπερ] ἅπερ CF ἔστι fehlt Hss. 12 διαθιγγὴν (διαθηγγὴν) Menzel z. Herm. irris. p. 94 und andere, falsch: τὸ σῶμα διατίθεται, ἀλλ᾽ οὐ διαθιγγάνει ὥσπερ τὰ σχήματα ἀλλήλων 14 ἐτεῆι Fabricius: τίη NLE: τοίη ς 15 ⟨ἢ⟩ fügte zu ed. princ. 16 προνοίας] wahrsch. ἀπορροίης, wie Krische sah 18 s. z. II 20, 7 26 γνησίην Fabricius: γνῶσιν Hss. καλεῖ Bekker: κατάγει Hss.

ἁπλανές. (139) λέγει δὲ κατὰ λέξιν· ‘γνώμης δὲ δύο εἰσὶν 389
ἰδέαι, ἡ μὲν γνησίη, ἡ δὲ σκοτίη· καὶ σκοτίης μὲν τάδε
σύμπαντα, ὄψις, ἀκοή, ὀδμή, γεῦσις, ψαῦσις. ἡ δὲ γνησίη,
ἀποκεκριμένη δὲ ταύτης’. εἶτα προκρίνων τῆς σκοτίης τὴν
γνησίην ἐπιφέρει λέγων· ‘ὅταν ἡ σκοτίη μηκέτι δύνηται μήτε
ὁρῆν ἐπ᾽ ἔλαττον μήτε ἀκούειν μήτε ὀδμᾶσθαι μήτε γεύε-
σθαι μήτε ἐν τῆι ψαύσει αἰσθάνεσθαι, ἀλλ᾽ ἐπὶ λεπτότερον
⟨δέηι ζητεῖν, τότε ἐπιγίνεται ἡ γνησίη ἅτε ὄργανον ἔχουσα
τοῦ νῶσαι λεπτότερον⟩. Vgl. Hipp. de arte 11 ὅσα γὰρ τὴν
τῶν ὀμμάτων ὄψιν ἐκφεύγει, ταῦτα τῆι τῆς γνώμης ὄψει κεκρά-
τηται.

11a. [VI 4] ΑΠΟΡΗΜΑΤΩΝ ⟨Ᾱ Β̄ . . . ?⟩.

ΑΣΥΝΤΑΚΤΑ

[nicht in die Tetralogienordnung der Physika eingereihte Problemschriften].

11b. [Ἀσ. 1] ΑΙΤΙΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.
11c. [Ἀσ. 2] ΑΙΤΙΑΙ ΑΕΡΙΟΙ.
11d. [Ἀσ. 3] ΑΙΤΙΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟΙ. 390
11e. [Ἀσ. 4] ΑΙΤΙΑΙ ΠΕΡΙ ΠΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΥΡΙ.
11f. [Ἀσ. 5] ΑΙΤΙΑΙ ΠΕΡΙ ΦΩΝΩΝ.
11g. [Ἀσ. 6] ΑΙΤΙΑΙ ΠΕΡΙ ΣΠΕΡΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΡΠΩΝ.
11h. [Ἀσ. 7] ΑΙΤΙΑΙ ΠΕΡΙ ΖΩΙΩΝ Ᾱ Β̄ Γ̄. Vgl. A 151 ff.
11i. [Ἀσ. 8] ΑΙΤΙΑΙ ΣΥΜΜΕΙΚΤΟΙ.
11k. [Ἀσ. 9] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΙΘΟΥ. Vgl. A 165.

---

11. Es gibt zwei Formen der Erkenntnis, die echte und die unechte. Zur unechten gehören folgende allesamt: Gesicht, Gehör, Geruch, Geschmack, Gefühl. Die andere *Form* aber ist die echte, die von jener jedoch völlig geschieden ist. *Im Folgenden setzt er den Vorrang der echten vor der unechten Erkenntnis auseinander und fügt die Worte hinzu:* Wenn die unechte nicht mehr ins Kleinere sehen oder hören oder riechen oder schmecken oder tasten kann, sondern ⟨die Untersuchung⟩ ins Feinere ⟨geführt werden muß, dann tritt an ihre Stelle die echte, die ein feineres Denkorgan besitzt⟩.

---

3 nach γνησίη verm. Lücke Brieger 4 ἀποκεκριμένη verb. V: ἀποκρυμμένη übr. Hss. 5 δύνηται HN: δύναται übr. Hss. 7 ἀλλ᾽ tilgt Brieger 8.9 ⟨ ⟩ *; δέηι τὴν γνώμην καταφεύγειν (nach Hervetus *confugiendum*) Kochalski 13 Ἀσύντακτα s. oben zu II 20, 9.

VII—IX. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ. 390

11[l]. [VII 1] ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ἢ ΠΕΡΙ ΨΑΥΣΙΟΣ ΚΥΚΛΟΥ ΚΑΙ ΣΦΑΙΡΗΣ.

11[m]. [VII 2] ΠΕΡΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΗΣ. Vgl. B 155.

11[n]. [VII 3] ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΩΝ ⟨$\bar{A}\,\bar{B}$?⟩.

11[o]. [VII 4] ΑΡΙΘΜΟΙ.

11[p]. [VIII 1] ΠΕΡΙ ΑΛΟΓΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ ΚΑΙ ΝΑΣΤΩΝ $\bar{A}\,\bar{B}$.

11[q]. [VIII 2] ΕΚΠΕΤΑΣΜΑΤΑ.

11[r]. [VIII 3] ΜΕΓΑΣ ΕΝΙΑΥΤΟΣ ἢ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΗ. ΠΑΡΑΠΗΓΜΑ. Vgl. B 14, 5; 115[a]. Diog. v 43 Theophrasts Schrift Περὶ τῆς Δημοκρίτου ἀστρολογίας $\bar{α}$.

12. Censor. 18, 8 *est et Philolai annus* [32 A 22] . . . *et Democriti ex annis LXXXII cum intercalariis* [nämlich mensibus] *perinde* [wie Kallippos] *viginti octo.*

13. Apollon. de pronom. p. 65, 15 Schneid. καὶ Φερεκύδης ἐν τῇι Θεολογίαι καὶ ἔτι Δ. ἐν τοῖς Περὶ ἀστρονομίας καὶ ἐν τοῖς ὑπολειπομένοις συντάγμασι συνεχέστερον χρῶνται τῆι ἐμεῦ καὶ ἔτι τῆι ἐμέο. Vgl. B 29[a].

VII—IX. MATHEMATISCHE SCHRIFTEN.

11[r]. [VIII 3] WELTJAHR oder ASTRONOMIE SAMT STECKKALENDER.

12. *Das Weltjahr Demokrits besteht aus 82 gewöhnlichen Jahren mit 28 Schaltmonaten.*

13. Meiner [*kontrahierte und unkontrahierte Form*].

---

2 ΓΝΩΜΗΣ] ΓΝΩΜΟΝΟΣ Cobet. Allmann *Hermathena* IV 206 meint, durch die Differenz des Gnomon sei er auf die Anfänge der Infinitesimalmethode geführt worden, da die Atomistik der Leibniz'schen Monadenlehre verwandt sei: ΓΩΝΙΗΣ verm. Gomperz; die Überlieferung haltend übersetzt *Über Verschiedenheit der Auffassung oder über Kreis- und Kugelberührung* H. Vogt *Bibl. Math.* III. F., X (1910) 146. Er sieht darin eine Polemik gegen Protagoras' Angriff auf die Geometer [74 B 7] 7 *Über verhältnislose* (nicht irrationelle) *Linien und Atome* erklärt H. Vogt a. O. 147; Hultsch verm. κλαστῶν *Jahrb. f. kl. Phil.* 1881, 579 8 vgl. Ptol. geogr. VII 7 ὑπογραφὴ τοῦ ἐκπετάσματος. ὑπογραφὴ δ' ἔσται καὶ τῆς τοιαύτης ἐκπετάσεως ἁρμόζουσά τε καὶ κεφαλαιώδης. ἡ τοιαύτη τῆς κρικωτῆς σφαίρας ἐπιπέδωι καταγραφή κτλ. Also Projektion der Armillarsphäre auf die Ebene 9 ΠΑΡΑΠΗΓΜΑ] »Steckkalender«, ein ehernes oder marmornes Verzeichnis der Tage des Sonnenjahres nach dem Zodiakus nebst den üblichen Episemasien (Wetterzeichen). Neben den Tagen befanden sich Löcher, in die die Tage des bürgerlichen Monats eingesteckt werden konnten. S. * *Parapegmenfragmente aus Milet, Berl. Sitz. B.* 1904, 92; 266; Heron de Villefosse *Comt. Rend. de l'Ac. des Inscript.* 1898 p. 267. Das Parapegma des Meton und Euktemon (27. Juni 432) zeigt bereits genau die Einrichtung des Demokritischen

14. ÜBERRESTE DES PARAPEGMA DER ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΗ. 390

1. VITRUV. IX 6,3 *de naturalibus autem rebus Thales Milesius, Anaxagoras Clazomenius, Pythagoras Samius, Xenophanes Colophonius, D. Abderites rationes, quibus eae res natura rerum gubernarentur quemadmodumcumque effectus habeant, excogitatas reliquerunt. quorum inventa secuti siderum ⟨ortus⟩ et occasus tempestatumque significatus Eudoxus, Euctemon, Callippus, Meto, Philippus, Hipparchus, Aratus ceterique ex astrologia parapegmatorum disciplinis invenerunt et eas posteris explicatas reliquerunt.* IX 5,4 *quae figurata conformataque sunt siderum in mundo simulacra natura divinaque mente designata, ut Democrito physico placuit, exposui, sed tantum ea quorum ortus et occasus possumus animadvertere et oculis contueri.* 391

2. EUDOX. ars astron. coll. 22, 21 [p. 25 Blass.] Εὐδόξωι Δημοκρίτωι χειμεριναὶ τροπαὶ ἀθὺρ ὁτὲ μὲν $\overline{\kappa}$ ὁτὲ δὲ $\overline{\iota\theta}$. 23,3 ἀπὸ ἰσημερίας μεθοπωρινῆς ἐπὶ χειμερινὰς τροπὰς Εὐδόξωι ἡμέραι $\overline{\varsigma\beta}$, Δημοκρίτωι ἡμέραι $\overline{\varsigma\alpha}$..., ἀπὸ τροπῶν χειμερινῶν εἰς ἰσημερίαν ἐαρινὴν Εὐδόξωι καὶ Δ—ωι ἡμέραι $\overline{\varsigma\alpha}$, Εὐκτήμονι $\overline{\varsigma\beta}$.

3. [GEMIN.] isag. (Kalender etwa aus dem 2. J. v. Ch.) p. 218, 14 Manit. [Skorpion] ἐν δὲ τῆι δ ἡμέραι Δημοκρίτωι Πλειάδες δύνουσιν ἅμα ἠοῖ· ἄνεμοι χειμέριοι ὡς τὰ πολλὰ καὶ ψύχη ἤδη καὶ πάχνη ἐπιπνεῖν φιλεῖ· φυλλορροεῖν ἄρχεται τὰ δένδρα μάλιστα.

p. 220,5 ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota\gamma}$ Δ—ωι Λύρα ἐπιτέλλει ἅμα ἡλίωι ἀνίσχοντι· καὶ ὁ ἀὴρ χειμέριος γίνεται ὡς ἐπὶ τὰ πολλά.

p. 222,9 (Schütze) ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota\varsigma}$ Δ—ωι Ἀετὸς ἐπιτέλλει ἅμα ἡλίωι· καὶ ἐπισημαίνειν φιλεῖ βροντῆι καὶ ἀστραπῆι καὶ ὕδατι ἢ ἀνέμωι ἢ ἀμφότερα ὡς ἐπὶ τὰ πολλά.

p. 224,5 (Steinbock) ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota\beta}$ Δ—ωι νότος πνεῖ ὡς ⟨ἐπὶ τὰ πολλά⟩.

p. 224,22 (Wassermann) ἐν δὲ τῆι $\overline{\gamma}$ Εὐκτήμονι ὑετία. Δ—ωι ἄλογχος, χειμών.

p. 226,4 ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota\varsigma}$ Δ—ωι Ζέφυρος πνεῖν ἄρχεται καὶ παραμένει. ἡμέραι $\overline{\gamma}$ καὶ $\overline{\mu}$ ἀπὸ τροπῶν.

p. 226,15 (Fische) ἐν δὲ τῆι $\overline{\delta}$ Δ—ωι ποικίλαι ἡμέραι γίνονται ἀλκυονίδες καλούμεναι.

p. 226,23 ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota\delta}$ Δ—ωι ἄνεμοι πνέουσι ψυχροί, οἱ ὀρνιθίαι καλούμενοι, ἡμέρας μάλιστα ἐννέα.

p. 228,23 (Widder) Δ—ωι Πλειάδες κρύπτονται ἅμα ἡλίωι ἀνίσχοντι καὶ ἀφανεῖς γίνονται νύκτας $\overline{\mu}$.

p. 232,16 (Zwillinge) ἐν δὲ τῆι $\overline{\iota}$ Δ—ωι ὕδωρ γίνεται.

---

4 *quibus erebus natura* Hss.: verb. Rose 5 *habeat excogitatus* Hss.: verb. Rose ⟨*ortus*⟩ Machaeropieus 6 *euchemon (euxemon). callistus. mello* Hss.: verb. Rose 7 *disciplinas* Hss.: verb. Jocundus 17 ἠοῖ] ἡλίωι ἀνίσχοντι Manitius 18 πάχνη ἐπιπνεῖν Unger: πάχνη· ἐπιπνεῖν vulgo; π. ἐπισημαίνειν Man. 20 ἐπιπτέλλει V²: ἐπιβάλλει ῦbr. Hss. 23 βροντὴν καὶ ἀστραπὴν Hss.: verb. Wachsmuth 25 nach ὡς Lücke in den Hss.: erg. Ascherson 26 ἄλευχος V: ἀλεοχος V²: ἄλοχος ed. princ.: fehlt V¹: verb. *=*dies nefastus* [vgl. B 166], so schon Böckh *Sonnenkr.* 90, aber ohne Komma danach 28 ἡμέρας Hss.: verb. *: ἡμέραις Unger 34 ἀνίσχοντι Hss.: δύνοντι Manit.

p. 232, 21 ἐν δὲ τῇι κθ Δ—ωι ἄρχεται Ὡρίων ἐπιτέλλειν καὶ φιλεῖ ἐπισημαίνειν ἐπ' αὐτῶι. 391

4. PLIN. n. h. XVIII 231 *D. talem futuram hiemem arbitratur qualis fuerit brumae dies et circa eum terni, item solstitio aestatem.* (Vgl. THEOPHR. q. f. de sign. 57.) 312 *dein consentiunt, quod est rarum, Philippus ... Democritus, Eudoxus IIII Kal. Oct.* [28. Sept.] *Capellam matutino exoriri et III Kal.* [29. Sept.] *Haedos.*

5. SCHOL. APOLL. RHOD. B 1098 Ζεὺς δ' ἀνέμου βορέαο μένος κίνησεν ἀῆναι, ὕδατι σημαίνων διερὴν ὁδὸν Ἀρκτούροιο'] τοῦτο δὲ ἔφη, ἐπεὶ κατὰ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτούρου σφοδροὶ καταχέονται ὄμβροι, ὥς φησι Δ. ἐν τῶι Περὶ ἀστρονομίας καὶ Ἄρατος [Phaen. 744].

6. CLODII CALEND. in Lydus de ost. ed. Wachsm.² p. 157, 18 καὶ ταῦτα μὲν ὁ Κλώδιος ἐκ τῶν παρὰ Θούσκοις ἱερῶν πρὸς λέξιν· καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ μὴν καὶ Εὔδοξός τε ὁ πολύς, Δημόκριτος πρῶτος αὐτῶν, Βάρρων τε ὁ Ῥωμαῖος κτλ.

7. PTOLEM. apparit. epileg. ebenda p. 275, 1 καὶ τούτων ἀνέγραψα τὰς ἐπισημασίας καὶ κατέταξα κατά τε Αἰγυπτίους καὶ Δοσίθεον ... Δημόκριτον. τούτων δὲ Αἰγύπτιοι ἐτήρησαν παρ' ἡμῖν ... Δ. ἐν Μακεδονίαι καὶ Θράικηι. διὸ δὴ μάλιστα ἄν τις ἐφαρμόζοι τὰς μὲν τῶν Αἰγυπτίων ἐπισημασίας ταῖς περὶ τοῦτον τὸν παράλληλον χώραις, ... τὰς δὲ Δημοκρίτου ..., καθ' ὃν ἡ μεγίστη τῶν 392 ἡμερῶν ὡρῶν ἐστιν ἰσημερίνων ιε̄.

p. 213, 19 Thoth ιζ̄ [14. Sept.] ... Δ—ωι Ἀβδηρίτηι ⟨ἐπισημαίνει καὶ⟩ χελιδὼν ἀφανίζεται.

p. 215, 18. Thot κθ̄ [26. Sept.] Δ—ωι ὑετὸς καὶ ἀνέμων ἀταξία.

p. 217, 12. Phaophi η̄ [5. Okt.] Δ—ωι χειμάζει· σπόρου ὥρα.

p. 220, 13. Athyr β̄ [29. Okt.] Δ—ωι ψύχη ἢ πάχνη.

p. 223, 14. Athyr ιζ̄ [13. Nov.] Δ—ωι χειμὼν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

p. 227, 5. Choiak ᾱ [27. Nov.] Δ—ωι ὁ οὐρανὸς ταραχώδης καὶ ἡ θάλασσα ὡς τὰ πολλά.

p. 229, 10. Choiak θ̄ [5. Dez.] Δ—ωι χειμών.

p. 230, 11. Choiak ιδ̄ [10. Dez.] Δ—ωι βρονταί, ἀστραπαί, ὕδωρ, ἄνεμοι.

p. 233, 8. Tybi ᾱ [27. Dez.] Δ—ωι μέγας χειμών.

p. 233, 15. Tybi γ̄ [29. Dez.] Δ—ωι ἐπισημαίνει.

p. 234, 17. Tybi θ̄ [4. Januar] Δ—ωι νότος ὡς τὰ πολλά.

p. 237, 17. Tybi κε̄ [20. Jan.] Δ—ωι ἐφύει.

p. 238, 6. Tybi κθ̄ [24. Jan.] Δ—ωι μέγας χειμών.

p. 240, 12. Mechir ιβ̄ [6. Febr.] Δ—ωι ζέφυρος ἄρχεται πνεῖν.

p. 241, 6. Mechir ιδ̄ [8. Febr.] Δ—ωι ζέφυρος πνεῖ.

p. 243, 5. Mechir λ̄ [24. Febr.] Δ—ωι ποικίλαι ἡμέραι αἱ καλούμεναι ἀλκυονίδες.

p. 245, 1. Phamenoth ιᾱ [7. März] Δ—ωι ἄνεμοι ψυχροί· ὀρνιθίαι ἐπὶ ἡμέρας θ̄.

---

2 ἐπ' αὐτῶι] ὑετῶι Manit. 3 aus Plin. durch Apuleius Geopon. I 5, 3 14 Δημόκριτός τε Hase 22 ⟨ ⟩ aus der lat. Übers. Wachsmuth 33 μέγας] μέσος einige Hss.

p. 246, 16. Phamenoth $\overline{\text{κβ}}$ [18. März] Δ—ωι ἐπισημαίνει, ἄνεμος ψυχρός. 392
p. 247, 18. Pharmuthi $\overline{\text{α}}$ [27. März] Δ—ωι ἐπισημαίνει.
p. 252, 2. Pharmuthi $\overline{\text{κθ}}$ [24. April] Δ—ωι ἐπισημαίνει.
p. 258, 10. Payni $\overline{\text{γ}}$ [28. Mai] Δ—ωι ὑετία.
p. 259, 9. Payni $\overline{\text{θ}}$ [3. Juni] Δ—ωι ὕδωρ ἐπιγίνεται.
p. 262, 19. Payni $\overline{\text{κη}}$ [22. Juni] Δ—ωι ἐπισημαίνει.
p. 263, 18. Epiphi $\overline{\text{δ}}$ [28. Juni] Δ—ωι ζέφυρος καὶ ὕδωρ ἑῶιον, εἶτα βορέαι πρόδρομοι ἐπὶ ἡμέρας $\overline{\text{ζ}}$.
p. 267, 4. Epiphi $\overline{\text{κβ}}$ [16. Juli] Δ—ωι ὕδωρ, καταιγίδες.
p. 268, 21. Mesori $\overline{\text{β}}$ [26. Juli] Δ—ωι, Ἱππάρχωι νότος καὶ καῦμα.
p. 271, 22. Mesori $\overline{\text{κς}}$ [19. August] Δ—ωι ἐπισημαίνει ὕδασι καὶ ἀνέμοις.
8. Ioann. Lyd. de mens. IV 16ff. (Kalender).
p. 78, 15 Wünsch [Jan. 15] Δ—ος δὲ τὸν λίβα μετὰ ὄμβρου φησὶ γίνεσθαι.
p. 79, 5 [Jan. 18] Δ—ος λέγει δύεσθαι τὸν Δελφῖνα καὶ τροπὴν ὡς ἐπὶ πολὺ γίνεσθαι.
p. 79, 16 [Jan. 23] Δ—ος ἄνεμον λίβα πνεῦσαι λέγει.
p. 109, 3 [März 17] ἐν δὲ τῆι ἡμέραι τῶν Βακχαναλίων Δ—ος δύεσθαι τοὺς Ἰχθύας λέγει.
p. 159, 16 [Sept. 2] ἐν ταύτηι τῆι ἡμέραι ὁ Δ. λέγει ἐναλλαγὴν ἀνέμων συμβαίνειν καὶ βροχῆς ἐπικράτειαν.
p. 163, 10 [Okt. 6] ὁ Δ—ος τοὺς Ἐρίφους ἀνίσχειν καὶ βορρᾶν πνεῖν διισχυρίζεται.
p. 169, 3 [Nov. 25] ὁ Δ—ος λέγει τὸν ἥλιον ⟨ἐν⟩ Τοξότηι γίνεσθαι.

14ª. [VIII 4] ΑΜΙΛΛΑ ΚΛΕΨΥΔΡΑΙ [?]. 393

14ᵇ. [IX 1] ΟΥΡΑΝΟΓΡΑΦΙΗ.

14ᶜ. [IX 2] ΓΕΩΓΡΑΦΙΗ.

15. Agathem. I 1. 2 εἶτα [nach Anaximander (c. 2, 6. I 15, 9) Hekataios, Hellanikos] (1) Δαμάστης ὁ Σιγειεὺς [FHG. II 64] τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν Ἑκαταίου μεταγράψας περίπλουν ἔγραψεν· ἐξῆς Δ. καὶ Εὔδοξος καὶ ἄλλοι τινὲς γῆς περιόδους καὶ περίπλους ἐπραγματεύσαντο. (2) οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ τὴν οἰκουμένην ἔγραφον στρογγύλην, μέσην δὲ κεῖσθαι τὴν Ἑλλάδα καὶ ταύτης Δελφούς· τὸν ὀμφαλὸν γὰρ ἔχειν τῆς γῆς. πρῶτος δὲ Δ. πολύπειρος ἀνὴρ συνεῖδεν, ὅτι προμήκης ἐστὶν ἡ γῆ ἡμιόλιον τὸ μῆκος τοῦ πλάτους ἔχουσα· συνήινεσε τούτωι καὶ Δικαίαρχος ὁ Περιπατητικός. Vgl. A 94.

14ᶜ. [IX 2] GEOGRAPHIE.

15. *Die Erde sei nicht rund, sondern länglich gestreckt; ihre Länge betrage das anderthalbfache der Breite.*

---

5 ἐπιγίνεται Wachsm.: ἐπὶ γῆν LP: γίνεται S 23 ⟨ἐν⟩ Boeckh 24 etwa ἄμιλλα κλεψύδρας ⟨καὶ οὐρανοῦ⟩? *, vgl. Ars Eudoxi 14, 13 p. 21 Blass 28 Σιγειεὺς Creuzer: κητιεὺς Hss. 32 δὲ κεῖσθαι Gronow: δ' ἡγεῖσθαι Hss. 33 τῆς γῆς EFG: τοῦ γὰρ BCD

15ª. [IX 3] ΠΟΛΟΓΡΑΦΙΗ. Vgl. C 5. 393

15ᵇ. [IX 4] ΑΚΤΙΝΟΓΡΑΦΙΗ. Bezieht sich hierauf VITRUV. VII pr. 11 [46 A 39]? Vgl. DAMIAN. opt. ed. R. Schoene (B. 1897) Anh. S. 28, 10 ff.

X. XI. ΜΟΥΣΙΚΑ.

15ᶜ. [X 1] ΠΕΡΙ ΡΥΘΜΩΝ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΗΣ.

16. MALLIUS THEODOR. de metr. p. 19 *metrum dactylicum hexametrum inventum primitus ab Orpheo Critias asserit, D. a Musaeo.*

16ª. [X 2] ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΙΟΣ.

17. CIC. de orat. II 46, 194 *saepe enim audivi poetam bonum neminem (id quod a Democrito et Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse et sine quodam adflatu quasi furoris.* de divin. I 38, 80 *negat enim sine furore D. quemquam poetam magnum esse posse, quod idem dicit Plato.* HORAT. d. art. poet. 295 *ingenium misera quia fortunatius arte credit et excludit sanos Helicone poetas Democritus etc.* Vielleicht identisch mit:

18. CLEM. Strom. VI 168 [II 518, 20 St.] καὶ ὁ Δ. ὁμοίως [wie Plato Ion 534 B] ‘ποιητὴς δὲ ἄσσα μὲν ἂν γράφηι μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐστίν’. Vgl. B 21. 112. 394

18ª. [X 3] ΠΕΡΙ ΚΑΛΛΟΣΥΝΗΣ ΕΠΕΩΝ.

18ᵇ. [X 4] ΠΕΡΙ ΕΥΦΩΝΩΝ ΚΑΙ ΔΥΣΦΩΝΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

19. EUSTATH. ad Γ 1 p. 370, 15 τὸ γάμμα στοιχεῖον γέμμα φασὶν Ἴωνες καὶ μάλιστα Δ., ὃς καὶ τὸ μῦ μῶ λέγει aus Photius, dessen Glosse μῶ: τὸ μῦ στοιχεῖον Δ. erhalten ist.

20. SCHOL. DIONYS. THRAC. p. 184, 3 ff. Hildeg. τὰ ὀνόματα τῶν

X. XI. PHILOLOGISCHE SCHRIFTEN.

15ᶜ. [X 1] ÜBER RHYTHMEN UND HARMONIE.

16. *Nach D. hat Musaios den Hexameter erfunden.*

16ª. [X 2] ÜBER POESIE.

17. *Kein Dichter sei ohne einen gewissen Wahnsinn zu denken.*

18. Was immer ein Dichter vom Gotte und dem heiligen Geiste getrieben schreibt, das ist gewiß schön.

18ᵇ. [X 4] ÜBER WOHL UND ÜBEL KLINGENDE BUCHSTABEN.

19. Gemma *(statt Gamma)*, Mō *(statt My)*.

---

23 μῶ auch auf einer delischen Inschrift des III. Jahrh. v. Chr. BCH. 29, 483

στοιχείων ἄκλιτά εἰσιν . . . παρὰ Δημοκρίτωι δὲ κλίνονται· λέγει γὰρ 394
δέλτατος καὶ θήτατος.

20ª. [XI 1] ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ ἢ ΟΡΘΟΕΠΕΙΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΕΩΝ.

21. Dio 36, 1 [II 109, 21 Arnim] ὁ μὲν Δ. περὶ Ὁμήρου φησὶν οὕτως· „Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων", ὡς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτως καλὰ καὶ σοφὰ ἔπη ἐργάσασθαι. Vgl. B 18.

22. Porphyr. quaest. hom. I 274, 9 Schrad. [zu Φ 252] οἱ δὲ κατεψεύσαντο τοῦ ποιητοῦ ὡς „μελανόστου" ὑφ' ἓν ὡς Ὀρέστου εἰρηκότος διὰ τὸ καὶ Δημόκριτον ἱστορεῖν ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ τὰ ὀστᾶ μέλανα εἶναι καταψευδόμενοι τῆς ἀληθείας.

23. Schol. Hom. A zu H 390 τὸ „ὡς πρὶν ὄφελλ' ἀπολέσθαι" εἴτε καὶ τοῖς Ἕλλησιν εἰς ἐπήκοον λέγει ὁ κῆρυξ πρὸς τὸ συγγνωμονεῖν τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν ὡς καὶ αὐτοῖς ὀρτιζομένοις, εἴτε καθ' ἑαυτὸν καὶ ἠρέμα, ὡς Δ. ἀξιοῖ ἀπρεπὲς ἡγησάμενος τὸ φανερῶς λέγεσθαι, ἀμφότερα προστικτέον.

24. Eustath. zu o 376 p. 1784 ἰστέον δὲ ὅτι ἐς τοσοῦτον ἠξιώθη 395
λόγου τοῖς παλαιοῖς ὁ εὐνοϊκὸς οὗτος δοῦλος Εὔμαιος, ὥστε καὶ μητέρα αὐτοῦ ἐξευρίσκουσι. Δ. μὲν Πενίαν, Εὐφορίων δὲ Πάνθειαν, Φιλόξενος δὲ ὁ Σιδώνιος Δανάην.

25. — zu μ 65 p. 1713 ἀμβροσίαν δὲ τὰς ἀτμίδας αἷς ὁ ἥλιος τρέφεται, καθὰ δοξάζει καὶ Δ.

25ª. [XI 2] ΠΕΡΙ ΑΟΙΔΗΣ.

25ᵇ. [XI 3] ΠΕΡΙ ΡΗΜΑΤΩΝ.

---

20. Des Deltas, des Thetas.

20ª. [XI 1] ÜBER HOMER oder ÜBER SPRACHRICHTIGKEIT UND DUNKLE WÖRTER.

21. Homer, dem ein göttliches Talent zu teil ward, zimmerte einen Prachtbau mannigfaltiger Gedichte.

22. *D. berichtet, der Adler habe schwarze Knochen.*

23. *Homers Worte: »O wär' er doch früher gestorben« (Alexandros) spricht der Herold für sich und leise, wie D. meint, der es für unschicklich hält, diese Worte offen auszusprechen.*

24. *D. nennt des Eumaios Mutter Penia (Armut).*

25. *Unter Ambrosia versteht auch D. die Dünste, von denen sich die Sonne nährt.*

25ᵇ. [XI 3] ÜBER DIE WÖRTER.

---

8 Die Zuweisung des Fr. ist zweifelhaft 16 ἀνυποκρίτως στικτέον Friedländer Nic. 192

26. Procl. in Crat. 16 p. 5, 25 Pasqu. ὅτι τῆς Κρατύλου δόξης γέγονε 395
Πυθαγόρας τε καὶ Ἐπίκουρος, Δ. τε καὶ Ἀριστοτέλης τῆς Ἑρμογένους . . . p. 6, 10 διὰ δὲ τοῦ θεμένου τὰ ὀνόματα τὴν ψυχὴν ἠνίττετο [Pythagoras], ἥτις ἀπὸ νοῦ μὲν ὑπέστη· καὶ αὐτὰ μὲν τὰ πράγματα οὐκ ἔστιν ὥσπερ ὁ νοῦς πρώτως, ἔχει δ' αὐτῶν εἰκόνας καὶ λόγους οὐσιώδεις διεξοδικοὺς οἷον ἀγάλματα [vgl. Demokrit B 142] τῶν ὄντων ὥσπερ τὰ ὀνόματα ἀπομιμούμενα τὰ νοερὰ εἴδη, τοὺς ἀριθμούς· τὸ μὲν οὖν εἶναι πᾶσιν ἀπὸ νοῦ τοῦ ἑαυτὸν γινώσκοντος καὶ σοφοῦ, τὸ δ' ὀνομάζεσθαι ἀπὸ ψυχῆς τῆς νοῦν μιμουμένης. οὐκ ἄρα, φησὶ Πυθαγόρας, τοῦ τυχόντος ἐστὶ τὸ ὀνοματουργεῖν, ἀλλὰ τοῦ τὸν νοῦν ὁρῶντος καὶ τὴν φύσιν τῶν ὄντων· φύσει ἄρα τὰ ὀνόματα. ὁ δὲ Δ. θέσει λέγων τὰ ὀνόματα διὰ τεσσάρων ἐπιχειρημάτων τοῦτο κατεσκεύαζεν· ἐκ τῆς ὁμωνυμίας· τὰ γὰρ διάφορα πράγματα τῶι αὐτῶι καλοῦνται ὀνόματι· οὐκ ἄρα φύσει τὸ ὄνομα· καὶ ἐκ τῆς πολυωνυμίας· εἰ γὰρ τὰ διάφορα ὀνόματα ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν πρᾶγμα ἐφαρμόσουσιν, καὶ ἐπάλληλα, ὅπερ ἀδύνατον· τρίτον ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων μεταθέσεως. διὰ τί γὰρ τὸν Ἀριστοκλέα μὲν Πλάτωνα, τὸν δὲ Τύρταμον Θεόφραστον μετωνομάσαμεν, εἰ φύσει τὰ ὀνόματα; ἐκ δὲ τῆς τῶν ὁμοίων ἐλλείψεως· διὰ τί ἀπὸ μὲν τῆς φρονήσεως λέγομεν φρονεῖν, ἀπὸ δὲ τῆς δικαιοσύνης οὐκέτι παρονομάζομεν; τύχηι ἄρα καὶ οὐ φύσει τὰ ὀνόματα. καλεῖ δὲ ὁ αὐτὸς τὸ μὲν πρῶτον ἐπιχείρημα πολύσημον, τὸ δὲ δεύτερον ἰσόρροπον, ⟨τὸ δὲ τρίτον μετώνυμον⟩, τὸ δὲ τέταρτον νώνυμον.

26ª. [XI 4] ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΩΝ. [Buchzahl fehlt.]

XII. XIII. ΤΕΧΝΙΚΑ. 396

26ᵇ. [XII 1] ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ.

Im Vatic. gr. 2304 s. XV/XVI f. 6ʳ δημοκρίτου ἀβδηρίτου προγνωστικά (Cap. 1 περὶ οἰδημάτων) wahrsch. Rückübers. aus d. lat. Traktat *Ypocratis Pronostica Democrito summo philosopho.* So Sangall. 44 s. IX f. 220. *Prognostica Democriti* Cod. Augiensis lat. 120 (Karlsruhe, früher Kl. Reichenau) s. IX f. 187ᵛ. Pseudhippokr. Schwindelschr. d. r. Kaiserzeit, nicht die Πρόγνωσις, liegt zu Grunde.

26ᶜ. [XII 2] ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΤΗΣ ἢ ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΟΝ.

---

26. *D. unterscheidet* mehrdeutige, gleichbedeutende, ungenannte *und* unbenannte *Wörter und erweist daraus den konventionellen Ursprung der Sprache.*

---

1 vgl. Steinthal *Gesch. d. Sprachw.*² 176 ff. 23 ⟨ ⟩* 25 oder Ὀνομαστικόν? Inhalt zweifelhaft

Vgl. Hipp. Περὶ διαίτης Anf. [VI 466 L.] εἰ μέν μοί τις ἐδόκει τῶν πρότερον 396
συγγραψάντων περὶ διαίτης ἀνθρωπίνης τῆς πρὸς ὑγίειαν ὀρθῶς ἐγνωκὼς συγγεγραφέναι πάντα διὰ παντός . . . ἱκανῶς ἂν εἶχέ μοι . . . τούτοισι χρέεσθαι . . . νῦν δὲ πολλοὶ μὲν ἤδη συνέγραψαν κτλ.

26d. [XII 3] ΙΗΤΡΙΚΗ ΓΝΩΜΗ.

26e. [XII 4] ΑΙΤΙΑΙ ΠΕΡΙ ΑΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΙΩΝ.

26f. [XIII 1] ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΗΣ ἢ ΓΕΩΡΓΙΚΟΝ. VARRO r. rust. I 1, 8 [S. 35 B 8]. COLUMELLA de r. rust. I praef. 32 *accedit huc quod ille quem nos perfectum esse volumus agricolam, si quidem artis consummatae non sit nec in universa rerum natura sagacitatem Democriti vel Pythagorae fuerit consecutus* etc.

27. COLUM. III 12, 5 *status caeli, cuius regionem quam spectare debeant vineae vetus est dissensio . . . Democrito et Magone laudantibus caeli plagam septentrionalem, quia existiment ei subiectas feracissimas fieri vineas, quae tamen bonitate vini superentur.*

28. COLUM. XI 3, 2 *Democritus in eo libro quem Georgicon appellavit parum prudenter censet eos facere, qui hortis extruant munimenta, quod neque latere fabricata maceries perennare possit pluviis ac tempestatibus plerumque infestata, eque lapide supra rei dignitatem poscat impensa; si vero amplum modum saepire quis velit, patrimonio esse opus.*

28a. [XIII 2] ΠΕΡΙ ΖΩΓΡΑΦΙΗΣ. 397

28b. [XIII 3] ΤΑΚΤΙΚΟΝ.

28c. [XIII 3] ΟΠΛΟΜΑΧΙΚΟΝ.

XII. XIII. TECHNISCHE SCHRIFTEN.

26f. [XIII 1] ÜBER ACKERBAU.

27. *D. meint, die Weinberge sollten nach Norden angelegt werden, weil sie so am ertragreichsten würden, ohne freilich in der Güte des Weins die erste Stelle einzunehmen.*

28. *Unklug verfahren diejenigen, welche ihre Gärten ummauern. Denn eine Mauer aus Luftziegeln kann dem Regen und Sturme nicht standhalten, und eine steinerne erfordert Kosten, die dem Werte der Sache nicht entsprechen. Wenn man gar ein großes Stück Land mit einer Mauer umfriedigen wollte, würde man sein väterliches Erbe verbauen müssen.*

---

5 ΓΝΩΜΗΣ Gomperz 11 *fuerit* Lips.: *non fuerit* vulgo 12 B 27 soll nach Gesner aus dem in d. Geoponica V 4 περὶ κλιμάτων. Δημοκρίτου exzerpierten Buche stammen. Aber dort werden nur Trivialitäten mitgeteilt, vgl. Theophr. H. pl. IV 1, 4, Plin. XVII 10. Über den Charakter des in den Geopon. benutzten Demokritos vgl. B 300, 8; über Columellas Mittelquelle Diophanes vgl. M. Wellmann *Herm.* 43, 27 14 *existiment* so die Überl. 19 *eque lapide* *: *neque lapides* Hss.: *neque lapidis* und *impensam* Ursinus

ECHTE FRAGMENTE AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN. 397

29. Apollon. Cit. in Hipp. p. 6, 29 Schoene ταύτης δὲ τῆς ἐμβολῆς τὴν ἰσχυροτάτην ἀνάγκην περιεχούσης ὁ Βακχεῖος τὴν ἐπὶ τοῦ μοχλοειδοῦς ξύλου λεγομένην ἄμβην ἐν τοῖς Περὶ τῶν Ἱπποκρατείων λέξεων ἐξηγεῖται, ὅτι ‘ἐν ταῖς λέξεσιν ἀναγέγραπται, ὡς Ῥόδιοι ἄμβωνας καλοῦσι τοὺς τῶν ὀρῶν λόφους καὶ καθόλου τὰς προσαναβάσεις’. καὶ διὰ τούτων φησὶν πάλιν· ‘ἀναγέγραπται δὲ καὶ ὡς ὁ Δ. εἴη καλῶν τῆς ἴτυος τὴν τῶι κοίλωι περικειμένην ὀφρὺν ἄμβην’. Vgl. Erotian. p. 52, 10 Klein.

29ª. Apoll. Dysc. de pron. p. 92, 20 Schn. αἱ πληθυντικαὶ ⟨εἰ⟩ καὶ κοινολεκτοῦνται κατ’ εὐθεῖαν πρός τε Ἰώνων καὶ Ἀττικῶν ἡμεῖς, ὑμεῖς, σφεῖς, ἔστιν πιστώσασθαι καὶ τὸ ἀδιαίρετον τῆς εὐθείας παρ’ Ἴωσιν ἐκ τῶν περὶ Δημόκριτον, Φερεκύδην, Ἑκαταῖον.

30. Clem. Protr. 68 (I 52, 16 St.). Strom. V 103 (II 394, 21). Vgl. 51 A 8. τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγοι ἀνατείναντες τὰς χεῖρας ἐνταῦθα, οὗ νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες· ‘πάντα⟨, φα-

---

ECHTE FRAGMENTE AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN.

29. Schildrand.

29ª. Wir, ihr, sie *(kontrahierte Formen)*.

30. Einige der gelehrten Männer erheben ihre Hände zu dem Orte, wo wir Hellenen jetzt sagen, daß die Luft sich befinde, und sprechen

---

4 ἐν τοῖς *: οὕτως Hs.: οὕτως ⟨ἐν τοῖς⟩ Schoene 5 ὅτι *: ὃν Hs.: [ὃν] Schoene; ὅτι als Korrektur an falscher Stelle nach ὡς eingeschoben hat in der Hs. Ῥόδιοι verdrängt, das Schoene aus Erotian 53, 7 Kl. hergestellt 7 διὰ τούτων] = ἐν τούτοις nach späterem Zitierstil: διὰ τῶν αὐτῶν verm. Schoene 10 ⟨εἰ⟩ *: statt dessen tilgt Skrzeczka καὶ 12 vielleicht διαιρετόν? 14 Der Text des Protr. (Hs. P) lautet: ὅθεν οὐκ ἀπεικότως ὁ Δ. τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγους φησὶν ἀνατείναντας τὰς χεῖρας ἐνταῦθα ὃν νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες πάντα διαμυθεῖσθαι καὶ πάντα οὗτος οἶδεν καὶ διδοῖ καὶ ἀφαιρεῖται καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων, der der Strom. (Hs. L, Euseb. P. E. XIII 13) ἤδη [ἡλίου Münzel] δὲ ὡς εἰπεῖν ὑπ’ αὐγὰς εἶναί τινας ὀλίγους γράφει τῶν ἀνθρώπων οἳ δὴ ἀνατείνοντες [ἀνατείναντες Eus.] τὰς χεῖρας ἐνταῦθα ὃν [οὗ Eus.] νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες πάντα Ζεὺς μυθέεται [μυθεῖται Eus.] καὶ πάνθ’ [πάντα Eus.] οὗτος οἶδε καὶ διδοῖ καὶ ἀφαίρεται [L¹: ἀφαιρεῖται L³,Eus.] καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. Die Protreptikusstelle schrieb nach Wilamowitz Stählin: τῶν λογίων . . . Ἕλληνες, [πάντα] Δία μυθεῖσθαι· καὶ ⟨γὰρ⟩ πάντα οὗτος οἶδεν καὶ διδοῖ ⟨πάντα⟩ καὶ ἀφαιρεῖται . . . πάντων. Ähnlich in den Strom., wobei die Konstruktion schief wird 15 Mit den λόγιοι, die die Luft als Zeus verehren, meint er speziell Diogenes s. 51 A 8. B 5 16 οὗ . . . καλέομεν] d. h. οὗ εἶναί φαμεν nach bekanntem gr. Idiotismus ⟨φασίν⟩ *

σίν,⟩ Ζεὺς μυθεῖται καὶ πάνθ' οὗτος οἵδε καὶ διδοῖ καὶ 397
ἀφαιρεῖται καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων'.

31. [50 Natorp] CLEM. paed. I 6 (I 93, 15 Stähl.) ἰατρικὴ μὲν γὰρ κατὰ Δημόκριτον σώματος νόσους ἀκέεται, σοφίη δὲ ψυχὴν παθῶν ἀφαιρεῖται. Vgl. C 6, 2.

32. [86 N.] — — 94 (I 214, 9 St.) Hipp. ref. VIII 14 p. 428, 67 Gott. STOB. III 6, 28. Vgl. GAL. XVII A 521. XVII B 28. XIX 176. S. zu B 124.

ξυνουσίη ἀποπληξίη σμικρή· ἐξέσσυται γὰρ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου καὶ ἀποσπᾶται πληγῇ τινι μεριζόμενος.

33. [187 N.] CLEM. Strom. IV 151 (II 314, 12 St.) STOB. II 31, 65 398 [II 213, 1 W.] vor B 182.

ἡ φύσις καὶ ἡ διδαχὴ παραπλήσιόν ἐστι. καὶ γὰρ ἡ

---

dabei: Alles beredet Zeus mit sich und alles weiß und gibt und nimmt er und König ist er über alles.

31. Die Arzneikunst heilt die Gebresten des Leibes, die Philosophie befreit die Seele von Leidenschaften.

32. Beischlaf ist vorübergehender Schlaganfall. Denn da fährt ein Mensch aus dem Menschen heraus und löst sich wie mit einem Schlage abtrennend los.

33. Die Natur und die Erziehung sind ähnlich. Denn die Er-

---

1 μυθεῖται] nach Hom. P 200 προτὶ ὃν μυθήσατο θυμὸν (Ζεύς) u. ähnl. Stell. 2 τῶν πάντων] *'des Alls'* Kranz 6 Clem. 'μικρὰν ἐπιληψίαν' τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγεν σοφιστής, νόσον ἀνίατον ἡγούμενος. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐκλύσεις παρέπονται τῶι μεγέθει τῆς ἀπουσίας [näml. τοῦ σπέρματος, so P: συνουσίας falsch FP²] ἀνατιθέμεναι; ἄνθρωπος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐκφύεταί τε καὶ ἀποσπᾶται. Hippol. ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου ἐξέσσυται, φησί (Monoïmus), καὶ ἀποσπᾶται πληγῇ τινι μεριζόμενος. Stob. ξυνουσίη . . . ἀνθρώπου Gal. XVII A 521 K. μικρὰν ἐπιληψίαν εἶναι τὴν οὐσίαν. XIX 176 φησὶ δὲ Δ. ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπου ἐξεσεῖσθαι [ἐξεσσύσθαι Lortzing] καὶ κύνα ἐκ κυνὸς καὶ βοῦν ἐκ βοός. Plin. N. H. XXVIII 58 *venerem damnavit D., ut in qua homo alius exiliret ex homine.* Vgl. Daremberg zu Oribas. I 668. Die Worte πληγῇ . . . μεριζόμενος nahm für D. in Anspruch Lortzing *Über d. eth. Fr. D.'s* S. 22 10 Clemens: ἴσμεν δὲ τὰ μὲν δυσπόριστα οὐκ ἀναγκαῖα, τὰ δὲ ἀναγκαῖα εὐπόριστα γεγενῆσθαι φιλαγάθως παρὰ τοῦ θεοῦ. διόπερ ὁ Δ. εὖ λέγει ὡς ἡ [ἡ tilgt Wilamowitz] φύσις τε καὶ διδαχὴ παραπλήσιόν ἐστι, καὶ τὴν αἰτίαν συντόμως προσαποδίδωσιν· 'καὶ γὰρ ἡ διδαχὴ μεταρυθμίζει τὸν ἄνθρωπον, μεταρυθμοῦσα δὲ φύσις ποιεῖ [L ras., φυσιοποιεῖ L corr., ⟨καὶ⟩ φύσις ποιεῖ Usener] καὶ διήνεγκεν οὐδὲν ἡ φύσει πλασθῆναι τοιόνδε ἢ χρόνωι καὶ μαθήσει μετατυπωθῆναι. — Stob.: δημοκρίτου (comp.) ἡ φύσις καὶ ἡ διδαχὴ π. ἐστι. καὶ γὰρ ἡ διδαχὴ μετὰ ῥυσμοῦ [so L: μεταρρυσμοῖ Mullach] τὸν ἄνθρωπον., μετὰ ῥυσμοῦ [so L: μεταρρυσμοῦσα Mullach] δὲ φύσιν [darüber ις von 1. H. L] ποιεῖ. Vgl. Euenos fr. 9 φημὶ πολυχρονίην μελέτην ἔμεναι, φίλε, καὶ δὴ ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι

διδαχὴ μεταρυσμοῖ τὸν ἄνθρωπον, μεταρυσμοῦσα δὲ φυ- 398
σιοποιεῖ.

34. DAVID Prol. 38, 14 Busse καὶ ὥσπερ ἐν τῶι παντὶ ὁρῶμεν τὰ μὲν μόνως ἄρχοντα οἷον τὰ θεῖα, τὰ δὲ καὶ ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα οἷον τὰ ἀνθρώπεια (ταῦτα γὰρ καὶ ἄρχονται ἐκ τῶν θείων καὶ ἄρχουσι τῶν ἀλόγων ζώιων), τὰ δὲ μόνως ἀρχόμενα ὡς τὰ ἄλογα ζῶια, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῶι ἀνθρώπωι μικρῶι κόσμωι ὄντι κατὰ τὸν Δημόκριτον ταῦτα θεωροῦνται. καὶ τὰ μὲν μόνως ἄρχουσιν, ὥσπερ ὁ λόγος, τὰ δὲ καὶ ἄρχονται καὶ ἄρχουσιν ὡς ὁ θυμός . . . τὰ δὲ μόνως ἄρχονται ὥσπερ ἡ ἐπιθυμία. GAL. de usu partt. III 10 (III 241 K., I 177, 10 Helmr.) ἀλλὰ καὶ τὸ ζῶιον οἷον μικρόν τινα κόσμον εἶναί φασιν ἄνδρες παλαιοὶ περὶ φύσιν ἱκανοί. Vgl. B 165 und ARIST. phys. Θ 2. 252^{b} 26.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΟΥΣ ΓΝΩΜΑΙ.

* bedeutet sicher unechte Einschiebsel.

35. DEMOKRATES 1. γνωμέων μευ τῶνδε εἴ τις ἐπαΐοι ξὺν νόωι, πολλὰ μὲν ἔρξει πράγματ' ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἄξια, πολλὰ δὲ φλαῦρα οὐχ ἔρξει.

---

ziehung formt zwar den Menschen um, aber durch diese Umformung schafft sie eine *zweite* Natur.

34. Der Mensch, eine kleine Welt.

SPRÜCHE DES DEMOKRATES.

35. Wenn man diese meine Sprüche mit Verstand anhört, wird man viele Taten tun, die eines trefflichen Mannes würdig sind, und viele schlechten unterlassen.

---

7 vgl. Nechepso fr. 25 Rieß (Firm. III p. 3) *hominem quasi minorem mundum stellae quinque, sol etiam et luna . . . sustentat.* Bouché-Leclercq *Astrologie gr.* p. 77 12 φύσιν $D^{1}LV$: φύσεως D^{2} 14 Anm. nach K. Wilke. I. Fam.: A = cod. Arsenii, jetzt Pal. Heidelb. 356 s. XIV f. 143^{v}, L = Laur. 58, 4 s. XV f. 80^{r}. II. Fam.: B = Barberin. 333, C = Cryptens. Z. δ. VI s. XVI f. 154^{r}, P = Paris. suppl. 492 s. XVII f. 11^{r}, außerdem St = Stob., der diese Sammlung in einem vollständigeren Exemplare benutzt hat. Δημοκράτης ist in den Florilegien stehende Verwechslung mit Δημόκριτος [vgl. auch zu B 160. 161. 178] Titel: γνῶμαι δημοκράτους A L P (?): Δημοκράτους φιλοσόφου γνῶμαι χρυσαῖ B, Orelli: γνῶμαι χρ. δημοκράτους φιλοσόφου C 16 μευ B: μεῦ C: μὲν ALP: tilgt Wilke 17 ἔρξει AL: ῥέξει BCP πράγματ' ALPBC: fehlt Orelli ἀγαθοῦ fehlt C 18 φλαῦρα L: φαῦρα A, mrg. L: φαῦλα BCP ἔξει Hss.: verb. Orelli

36. [18 Natorp] — 2. ψυχῆς ... τίθησιν [Stob. III 1, 27; s. B187]. 398

37. [8 N.] — 3. ὁ τὰ ψυχῆς ἀγαθὰ αἱρεόμενος τὰ θειότερα 399 αἱρέεται· ὁ δὲ τὰ σκήνεος τὰ ἀνθρωπήϊα.

38. [154 N.] — 4. καλὸν μὲν τὸν ἀδικέοντα κωλύειν· εἰ δὲ μή, μὴ ξυναδικέειν.

39. [196 N.] — 5. ἀγαθὸν εἶναι χρὴ ἢ μιμεῖσθαι [Stob. III 37, 25; s. B 79. 245].

40. [15 N.] — 6. οὔτε σώμασιν οὔτε χρήμασιν εὐδαιμονοῦσιν ἄνθρωποι, ἀλλ᾽ ὀρθοσύνηι καὶ πολυφροσύνηι.

41. [45 N.] — 7. μὴ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον ἀπέχεσθαι ἁμαρτημάτων [Stob. III 1, 95 H.]

42. [90 N.] — 8. μέγα τὸ ἐν ξυμφορῆισι φρονεῖν ἃ δεῖ [Stob. IV 34, 68].

43. [99 N.] — 9. μεταμέλεια ἐπ᾽ αἰσχροῖσιν ἔργμασι βίου σωτηρίη.

44. [112 N.] — 10, 4. † ἀληθόμυθον χρὴ οὐ πολύλογον [Stob. III 12, 13; s. B 225].

45. [48 N.] — 11. ὁ ἀδικῶν τοῦ ἀδικουμένου κακοδαιμονέστερος.

---

36. = B 187.

37. Wer nach geistigen Gütern strebt, strebt nach göttlicherem *Gewinn*, wer nach leiblichen, nach irdischem.

38. Pflicht ist's, den Frevler zu hindern, auf alle Fälle aber nicht mitzufreveln.

39. Man muß entweder gut sein oder Guten nachahmen.

40. Nicht Leibeskraft oder Geld macht den Menschen glücklich, sondern Geradsinnigkeit und Vielseitigkeit.

41. Nicht aus Furcht, sondern aus Pflichtgefühl meide die Sünden.

42. Es ist etwas Großes um Pflichttreue im Unglück.

43. Reue über schimpfliche Handlungen ist Lebensrettung.

44. = B 225.

45. Wer Unrecht tut ist unglücklicher als wer unrecht leidet.

---

2 αἱρεόμενος Orelli: ἐρεώμενος ALBC: ὀρεγόμενος P 3 αἱρέεται Orelli: ἐρέεται ALBCP σκήνεος AL: σκήνους BCP τὰ ἀνθρωπήϊα AL: τὰ ἀνθρώπινα BC: τὰ ἄνια P μὴ fehlt C 6 ἀγαθὸν ἢ εἶναι χρεὼν ἢ μιμεῖσθαι St 9 οἱ ἄνθρωποι P πολυφροσύνηι] δικαιοσύνη CP 10 ἀπέχεσθαι ALBCP: χρεὼν ἀπέχεσθαι St 12 ξυμφορῆισι AL: συμφορῆισι BCP φρονεῖν P: φρονέειν ALBC 14 αἰσχροῖσιν ἔργμασι AL: αἰσχροῖσι πρήγμασι BCP 16 χρὴ ALC: χρὴ εἶναι P: εἶναι χρὴ B: s. St 18 die Sentenz klingt platonisch, vgl. bes. Gorg. 479 E ἀεὶ τὸν ἀδικοῦντα τοῦ ἀδικουμένου ἀθλιώτερον εἶναι κακοδαμονέστερος P

46. [218 N.] Demokrat. 12. μεγαλοψυχίη τὸ φέρειν πραέως 399
πλημμέλειαν [Stob. IV 34, 69].

47. [141 N.] — 13. νόμωι καὶ ἄρχοντι καὶ τῶι σοφωτέρωι εἴκειν κόσμιον [Stob. III 1, 45.]

48. [119 N.] — 14. μωμεομένων φλαύρων ὁ ἀγαθὸς οὐ ποιεῖται λόγον [Stob. III 38, 46].

49. [143 N.] — 15 χαλεπὸν ἄρχεσθαι ὑπὸ χερείονος [Stob. 400
IV 4, 27].

50. [73 N.] — 16. ὁ χρημάτων παντελῶς ἥσσων οὐκ ἄν ποτε εἴη δίκαιος.

51. [104 N.] — 17. ἰσχυρότερος ἐς πειθὼ λόγος πολλαχῆι γίνεται χρυσοῦ [Stob. II 4, 12].

52. [113 N.] — 18. τὸν οἰόμενον νοῦν ἔχειν ὁ νουθετέων ματαιοπονεῖ [Stob. III 10, 42].

53. [122ª N.] — 19. πολλοὶ λόγον μὴ μαθόντες ζῶσι κατὰ λόγον.

---

46. Hohen Sinn bekundet es, Taktlosigkeit gelassen zu ertragen.

47. Vor Gesetz, Obrigkeit und dem Klügeren sich zu beugen zeugt von Selbstzucht.

48. Schlechter Leute Tadel ficht den Guten nicht an.

49. Einem geringeren Manne zu gehorchen ist schlimm.

50. Wer allerwegen bestechlich ist, wird nie gerecht sein.

51. Oft erweist sich ein Wort viel stärker zur Überredung als Gold.

52. Wer den, der sich einbildet Verstand zu haben, zu Verstand bringen will, vergeudet seine Zeit.

53. Viele, die nichts Vernünftiges gelernt haben, leben trotzdem vernünftig.

---

1 μεγαλοψυχίη BSt: ἡ μεγαλοψυχίη ALP πράως St 3 ἄρχοντι καὶ τῶι σοφωτέρωι εἴκειν P (?): ἄ. καὶ σοφωτέρωι εἴκ. St: ἄ. καὶ τῶι σοφωτάτωι εἴκ. ALC: ἄρχοντι εἴκειν τῶι σοφωτάτωι B 5 μωμεομένων ALSt: μεμφομένων BCP φαύλων C 7 χερείονος ALC: χείρονος BPSt (S): χέρονος St (MA) 9 παντελῶς fehlt P 9. 10 ἄν ποτε] ἄποτε (so) P 11 ἰσχυρότερος εἰς πειθὼ P: ἰσχυρὸν ἐς πειθὼ St (S): ἰσχυρότερος ἐν πειθῶι St (M?, A): ἰσχυρότερος ἐν πειθοῖ St (B): ὁ ἰσχυρότερος εὐπειθεῖ AL: ἰσχυρότερος εὐπειθεῖ C πολλαχῆι ALBP: fehlt St 12 χρυσοῦ ALBPC: versetzt vor τὸν οἰόμενον (13) St 13 νοῦν ALBCSt: νόον P (?) νουθετέων τι St: νουθετῶν ALBCP

53ª. [122ᵇ N.] — πολλοὶ δρῶντες τὰ αἴσχιστα λόγους ἀρί- 400
στους ἀσκέουσιν [Stob. II 15, 33].

54. [31 N.] — 20. οἱ ἀξύνετοι δυστυχέοντες σωφρονέουσι.

55. [121 N.] — 21. ἔργα καὶ πρήξιας ἀρετῆς, οὐ λόγους,
ζηλοῦν χρειών [Stob. II 15, 36].

56. [186 N.] — 22. τὰ καλὰ γνωρίζουσι καὶ ζηλοῦσιν οἱ εὐφυέες πρὸς αὐτά.

57. [17 N.] — 23. κτηνέων μὲν εὐγένεια ἡ τοῦ σκήνεος εὐθένεια, ἀνθρώπων δὲ ἡ τοῦ ἤθεος εὐτροπίη [Stob. IV
29, 18].

58. [102 N.] — 23ª. ἐλπίδες αἱ τῶν ὀρθὰ φρονεόντων ἐφικταί, αἱ δὲ τῶν ἀξυνέτων ἀδύνατοι [Stob. IV 46, 18].

59. [188 N.] — 24. οὔτε τέχνη οὔτε σοφίη ἐφικτόν, ἢν μὴ 401
μάθηι τις [Stob. II 31, 71. II 214, 9 W.].

60. [114 N.] — 25. κρέσσον τὰ οἰκήϊα ἐλέγχειν ἁμαρτήματα ἢ τὰ ὀθνεῖα [Stob. III 13, 46 H.].

53ª. Viele, die die schändlichsten Handlungen begehen, führen höchst vernünftige Reden.

54. Durch Schaden werden die Toren klug.

55. Tugendhafter Werke und Taten soll man sich befleißigen, nicht tugendhafter Worte.

56. Das Edle erkennen und erstreben *nur* die von Natur dazu Befähigten.

57. Rassigkeit der Zugtiere besteht in der Wohlbeschaffenheit ihres Körpers, die der Menschen in der guten Richtung ihres Charakters.

58. Die Hoffnungen der richtig Denkenden sind erfüllbar, die der Unverständigen unerfüllbar.

59. Keine Kunst, keine Wissenschaft ist erreichbar ohne Lernen.

60. Es ist besser, die eigenen als die fremden Fehler zu rügen.

---

1 πολλοί (Anfang neuen Spruches) CP (vgl. St): πολλοὶ δὲ an 53 anschließend ALB 3 σωφρονέουσι BCP: σωφρονοῦσιν AL 4 πρήξιας St: πρῆξιν ALBC: πρᾶξιν P 5 ζηλεύειν (vulgär!) St χρειών AL: χρεών BCP: χρέων (so) St 8 τῶν κτινῶν μὲν P σκήνεος St: σώματος ALBCP 9 εὐθένεια L. Dindorf: εὐσθένεια ALBCPSt ἤθεος ALSt: ἤθους BCP εὐπρέπεια P εὐτροπίη nicht *Gewandheit*! vgl. τρόπος 11 n. 23ª fehlt BCP 13 ἢν ALSt: εἰ BCP 15 κρέσσον ALSt: κρεῖσσον BCP οἰκήϊα St: οἰκεῖα ALBCP ἐλέγειν P¹

61. [14 N.] Demokrat. 26. οἷσιν ὁ τρόπος ἐστὶν εὔτακτος, 401
τούτοισι καὶ ὁ βίος εὖ τέτακται [Stob. III 37, 25 H.].

62. [38 N.] — 27. ἀγαθὸν οὐ τὸ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τὸ μηδὲ ἐθέλειν [Stob. III 9, 29].

63. [106 N.] — 28. εὐλογεῖν ἐπὶ καλοῖς ἔργοισι καλόν· τὸ γὰρ ἐπὶ φλαύροισι κιβδήλου καὶ ἀπατεῶνος ἔργον [Stob. III 14, 8].

64. [190 N.] — 29. πολλοὶ πολυμαθέες νοῦν οὐκ ἔχουσιν [Stob. III 4, 81].

65. [191 N.] — 30. πολυνοΐην, οὐ πολυμαθίην ἀσκέειν χρή [vgl. 12 B 40].

66. [101 N.] — 31. προβουλεύεσθαι κρεῖσσον πρὸ τῶν πράξεων ἢ μετανοεῖν.

67. [224 N.] — 32. μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς δοκίμοισι πιστεύειν· τὸ μὲν γὰρ εὔηθες, τὸ δὲ σωφρονέοντος.

68. [40 N.] — 33. δόκιμος ἀνὴρ καὶ ἀδόκιμος οὐκ ἐξ ὧν πράσσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν βούλεται.

---

61. Diejenigen, die einen wohlgeordneten Charakter besitzen, haben auch ein wohlgeordnetes Leben.

62. Gut ist *noch* nicht Nichtfreveln, sondern nicht einmal freveln wollen.

63. Schön ist's, bei schönen Handlungen Beifall zu spenden; denn bei schlechten es zu tun, ist das Werk eines Fälschers und Betrügers.

64. Viele Vielwisser haben keinen Verstand.

65. Viel Denken, nicht viel Wissen ist zu pflegen.

66. Bei seinen Handlungen ist vorzubedenken besser als nachzubedenken.

67. Trau nicht allen, sondern den Bewährten. Denn jenes ist einfältig, dies verständig.

68. Nicht bloß aus seinem Tun, sondern auch aus seinem Wollen *erkennt man* den bewährten und den unbewährten Mann.

---

1 οἷσιν St: ὧν ALBCP ὁ fehlt St τουτέοισι ALBCPSt 2 εὖ τέτακται Meineke: συντέτακται ALBCPSt 3 οὐ τὸ LBSt: αὐτὸ τὸ A 3. 4 μηδὲ ἐθέλειν St: μηδ' ἐθέλειν A: μὴ ἐθέλειν LBC 5 εὐλογεῖν St: εὖ λέγειν ALBCP ἔργοισι ALBCP: ἔργμασι St καλόν St: χρή ALBCP 6 φλαύροισι St: φαύροισι ALC: φαύλοισι BP ἔργον St: fehlt ALBCP 8 νοῦν so ALBCPSt 17 βουλεύεται P

69. [6 N.] — 34. ἀνθρώποις πᾶσι τωὐτὸν ἀγαθὸν καὶ ἀλη- 402
θές· ἡδὺ δὲ ἄλλωι ἄλλο.

70. [62 N.] — 35. παιδός, οὐκ ἀνδρὸς τὸ ἀμέτρως ἐπιθυμεῖν.

71. [54 N.] — 36. ἡδοναὶ ἄκαιροι τίκτουσιν ἀηδίας.

72. [58 N.] — 37. αἱ περί τι σφοδραὶ ὀρέξεις τυφλοῦσιν εἰς τἆλλα τὴν ψυχήν.

73. [87 N.] — 38. δίκαιος ἔρως ἀνυβρίστως ἐφίεσθαι τῶν καλῶν [Stob. III 5, 23].

74. [5 N.] — 39. ἡδὺ μηδὲν ἀποδέχεσθαι, ἢν μὴ συμφέρηι.

75. [144 N.] — 40. κρέσσον ἄρχεσθαι τοῖς ἀνοήτοισιν ἢ ἄρχειν [Stob. IV 2, 13].

76. [32 N.] — 41. νηπίοισιν οὐ λόγος, ἀλλὰ ξυμφορὴ γίνεται διδάσκαλος. Vgl. B 54.

77. [78 N.] — 42. δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ ξυνέσιος οὐκ ἀσφαλέα κτήματα [Stob. III 4, 82].

---

69. Allen Menschen gilt wohl dasselbe als gut und wahr: angenehm aber ist dem einen dies, dem andern das.

70. Unbegrenzte Wünsche sind Kindes, nicht Mannes Sache.

71. Unzeitige Genüsse erzeugen Ekel.

72. Die auf irgend ein Ziel heftig gerichteten Begierden verblenden die Seele gegen alles Übrige.

73. Nur die Liebe ist berechtigt, die ohne Frevel der Schönheit nachjagt.

74. Versage dir jeden Genuß, der nicht zuträglich ist.

75. Es ist besser für die Unverständigen zu gehorchen als zu herrschen.

76. Nicht Wort, sondern Unglück ist der Lehrmeister der Toren.

77. Ruhm und Reichtum ohne Einsicht sind unsichere Besitztümer.

---

1 n. 34 fehlt BCP τωὐτὸν A^1: ταὐτὸν A^2L 8 ἀνυβρίστως St: ἀνύβριστος LBC: ἀνύβριστα A: καὶ ἀνύβριστος P: ἀνυβριστὶ Natorp 10 συμφέρηι B: ξυμφέρηι AL 12 κρέσσον ALSt: κρεῖσσον BCP ἀνοήτοισιν ALSt: ἀνοήτοις BC 14 ἀλλὰ ξυμφορὴ AL: ἀλλ' ἡ συμφορὰ BCP 16 ξυνέσιος St: συνέσιος LP (?): συνέσεως ABC; vgl. Aristot. fr. 57 (aus d. Protreptikos) 17 κτήματα St: χρήματα ALBCP

78. [74 N.] Demokrat. 43. χρήματα πορίζειν μὲν οὐκ ἀχρεῖον, 402
ἐξ ἀδικίης δὲ πάντων κάκιον [Stob. IV 31, 121].

79. [195 N.] — 44. χαλεπὸν μιμεῖσθαι μὲν τοὺς κακούς,
μηδὲ ἐθέλειν δὲ τοὺς ἀγαθούς.

80. [164 N.] — 45. αἰσχρὸν τὰ ὀθνεῖα πολυπραγμονέοντα 403
ἀγνοεῖν τὰ οἰκήϊα.

81. [125 N.] — 46. τὸ ἀεὶ μέλλειν ἀτελέας ποιεῖ τὰς πρήξιας [Stob. III 29, 67].

82. [123 N.] — 47. κίβδηλοι καὶ ἀγαθοφανέες οἱ λόγωι μὲν ἅπαντα, ἔργωι δὲ οὐδὲν ἔρδοντες.

— *48. μακάριος, ὃς οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει· χρῆται γὰρ εἰς ἃ δεῖ καλῶς. [= Menand. fr. 114; III 34 K.]

83. [28 N.] — 49. ἁμαρτίης αἰτίη ἡ ἀμαθίη τοῦ κρέσσονος.

84. [43 N.] — 50. ἑωυτὸν πρῶτον αἰσχύνεσθαι χρεὼν τὸν αἰσχρὰ ἔρδοντα [vgl. B 244].

85. [108 N.] — 51. ὁ ἀντιλογεόμενος καὶ πολλὰ λεσχηνευόμενος ἀφυὴς ἐς μάθησιν ὧν χρή [Stob. II 31, 73].

---

78. Geld zu erwerben ist nicht unnützlich, auf ungerechte Weise aber ist es das allerschlimmste.

79. Den Bösen nachzuahmen, den Guten aber *nicht, ja* nicht einmal *ihnen* nachahmen zu wollen, ist schlimm.

80. Es ist schimpflich, sich um das Fremde überflüssige Mühe zu geben und das Eigne nicht zu kennen.

81. Immer zaudern läßt die Taten nicht zur Vollendung kommen.

82. Falsche und heuchlerische *Gesellen* sind die, welche alles mit dem Mund und in Wirklichkeit nichts tun.

83. Die Unkenntnis des Besseren ist die Ursache der Verfehlung.

84. Wer Schamloses tut, muß sich vor allem vor sich selbst schämen.

85. Wer widerspricht und viel schwatzt, ist unfähig zum Lernen dessen, was not tut.

---

1 μὲν πορίζειν P 2 ἀδικίης ALSt: ἀδικίας BCP πάντων ALBCPSt (A): πάντως St (SM) κάκιον ASt: χαλεπώτατον LBCP 4 μηδὲ P: μὴ ALBC 6 οἰκήϊα AL: οἰκεῖα BCP 7 ἀεὶ ALB: αἰεὶ St μέλλειν StP: μέλλον ALBCP ποιεῖ St: ποιέει ALBCP πρήξιας StL: πράξιας ABCP 9 κίβδηλοι LBCP: κίβδηλοι μὲν A 10 ἔρδοτες P 11 n. 48 BCP: fehlt AL¹ 13 ἀμαθίη LBCP: ἀμαθίᾳ A κρείσσονος CP 14 ἑωυτὸν A¹: ἑαυτὸν A²LBCP 16 ἀντιλογεόμενος LBCP: ἀντιλογευόμενος A: ἀντιλεγόμενος St λεσχηλευόμενος St: εὐσχημονεόμενος L: εὐσχημονευόμενος A: καλλωπιζόμενος BC: καλλοπιζόμενος P 17 ἐς St: εἰς ALBCP ὧν χρὴ fehlt St

86. [110 N.] — 52. πλεονεξίη τὸ πάντα λέγειν, μηδὲν δὲ 403
ἐθέλειν ἀκούειν [Stob. III 36, 24].

87. [152 N.] — 53. τὸν φαῦλον παραφυλάττειν δεῖ, μὴ καιροῦ λάβηται.

88. [82 N.] — 54. ὁ φθονέων ἑωυτὸν ὡς ἐχθρὸν λυπέει [Stob. III 38, 47].

89. [39 N.] — 55. ἐχθρὸς οὐχ ὁ ἀδικέων, ἀλλὰ ὁ βουλόμενος.

90. [137 N.] — 56. ἡ τῶν συγγενῶν ἔχθρη τῆς τῶν ὀθνείων χαλεπωτέρη μάλα.

91. [223 N.] — 57. μὴ ὕποπτος πρὸς ἅπαντας, ἀλλ᾽ εὐλαβὴς 404
γίνου καὶ ἀσφαλής.

92. [228 N.] — 58. χάριτας δέχεσθαι χρεὼν προσκοπευόμενον κρέσσονας αὐτῶν ἀμοιβὰς ἀποδοῦναι.

93. [227 N.] — 59. χαριζόμενος προσκέπτεο τὸν λαμβάνοντα, μὴ κακὸν ἀντ᾽ ἀγαθοῦ κίβδηλος ἐὼν ἀποδῶι.

---

86. *Eine Art* Habgier ist's, alles reden und nichts hören zu wollen.

87. Man muß den Schlechten überwachen; sonst nimmt er seine Gelegenheit wahr.

88. Der Neider bereitet sich selbst Schmerzen wie einem Feind.

89. Feind ist nicht jeder, der Unrecht tut, sondern nur der es mit Willen tut.

90. Die Feindschaft mit Verwandten ist viel drückender als mit Fremden.

91. Zeige dich nicht argwöhnisch gegen alle, sondern vorsichtig und fest.

92. Man soll Wohltaten nur mit dem Vorsatze annehmen, größere wieder zu erstatten.

93. Sieh dich vor, wenn du Wohltaten erweist, daß der Empfänger dir nicht heimtückisch Gutes mit Bösem vergelte.

---

1. 2 δὲ ἐθέλειν ἀκούειν St: δὲ θέλειν ἀκούειν ALB: δὲ ἀκούειν ἐθέλειν BCP 3 φαῦλον fehlt P 5 φθονέων St: φθονῶν Hss. ἑωυτὸν StA^1: ἑαυτὸν A^2LBCP ἐχθρὸν] αἰσχρὸν P 7 ἀδικέων AL: ἀδικῶν BCP ἀλλὰ ὁ βουλόμενος] ἀλλ᾽ ὁ βουλόμενος AL: ἀλλὰ καὶ ὁ βουλεύων BCP 9 ἔχθρα P: ἔχθη C τῆς LBCP: τῇ A 10 μάλα] μάχη P 11 μὴ BCP: καὶ AL ἅπαντας] auch A, nicht ἅπαντα 12 γίνου Orelli: γενοῦ ABCP: γενεῦ L 14 κρέσσονας ALP: κρείσσονας BC αὐτῶν AP: αὐτῶι LBC 15 προσκέπτεο AL: προσκέπτου BCP

94. [225 N.] Demokrat. 60. μικραὶ χάριτες ἐν καιρῷι μέγισται 404
τοῖς λαμβάνουσι.

95. [149 N.] — 61. τιμαὶ παρὰ τοῖς εὖ φρονέουσι μέγα
δύνανται, οἳ ξυνιᾶσι τιμώμενοι.

96. [226 N.] — 62. χαριστικὸς οὐχ ὁ βλέπων πρὸς τὴν
ἀμοιβήν, ἀλλ᾽ ὁ εὖ δρᾶν προηιρημένος.

97. [210 N.] — 63. πολλοὶ δοκέοντες εἶναι φίλοι οὐκ εἰσί,
καὶ οὐ δοκέοντες εἰσίν.

98. [211 N.] — 64. ἑνὸς φιλίη ξυνετοῦ κρέσσων ἀξυνέ-
των πάντων.

99. [209 N.] — 65. ζῆν οὐκ ἄξιος, ὅτωι μηδὲ εἷς ἐστι
χρηστὸς φίλος.

100. [216 N.] — 66. ὅτεωι μὴ διαμένουσιν ἐπὶ πολλὸν οἱ
πειραθέντες φίλοι, δύστροπος.

101. [215 N.] — 67. ἐκτρέπονται πολλοὶ τοὺς φίλους, 405
ἐπὴν ἐξ εὐπορίης εἰς πενίην μεταπέσωσιν.

---

94. Kleine Wohltaten zur richtigen Zeit sind für die Empfänger die wertvollsten.

95. Ehrenbezeugungen fallen auf fruchtbaren Boden bei den Verständigen, die sich der Ehre bewußt sind.

96. Wohltätig ist nicht wer auf Erwiderung schaut, sondern wer entschlossen ist, aus freiem Antrieb wohlzutun.

97. Viele, die Freunde scheinen, sind es nicht; und viele, die es nicht scheinen, sind es.

98. Eines einzigen verständigen Mannes Freundschaft ist besser als die aller Unverständigen zusammen.

99. Wer keinen einzigen braven Freund besitzt, ist nicht wert zu leben.

100. Bei wem die erprobten Freunde nicht lange ausharren, der ist unverträglich.

101. Viele gehen ihren Freunden aus dem Wege, wenn diese aus Wohlhabenheit in Armut geraten sind.

---

1 μακραὶ P^1 καιρῶι] übergeschr. δέοντι P^1 3 τιμαὶ χάριτες παρὰ P φρονέουσι ALCP: φρονοῦσι B 4 δύναται P οἳ ALC: εἰ BP 7 εἶναι AL: fehlt BCP 8 καὶ οὐ] ἀλλ᾽ οὐ P 9 κρέσσων AL: κρείσσων B: κρεῖσσον CP ἀξυνέτων BCP: ἀσυνέτων AL 11 μηδὲ εἷς AL: μηδεὶς BCP 13 n. 66 fehlt BCP μὴ διαμένουσιν so AL: μηδὲ ἀμύνουσιν sinnlos Orelli πολλὸν Natorp: πολὸν A^1: πολλῶ A^2L: πολλὴν Orelli 15 ἐκτρέπονται AL: ἐκτρέπουσι BCP 16 ἐπὴν AL: εἰ BCP πενίην BCP: πενίαν AL μεταπέσωσιν P: μεταπέσωσι ALBC

102. [51 N.] — 68. καλὸν ἐν παντὶ τὸ ἶσον· ὑπερβολὴ δὲ καὶ ἔλλειψις οὔ μοι δοκέει.

103. [208 N.] — 69. οὐδ᾽ ὑφ᾽ ἑνὸς φιλέεσθαι δοκέει μοι ὁ φιλέων μηδένα.

104. [206 N.] — 70. γέρων εὔχαρις ὁ αἱμύλος καὶ σπουδαιόμυθος.

105. [16 N.] — 71. σώματος κάλλος ζωιῶδες, ἢν μὴ νοῦς ὑπῆι.

106. [214 N.] — 72. ἐν εὐτυχίηι φίλον εὑρεῖν εὔπορον, ἐν δὲ δυστυχίηι πάντων ἀπορώτατον.

107. [213 N.] — 73. φίλοι οὐ πάντες οἱ ξυγγενέες, ἀλλ᾽ οἱ ξυμφωνέοντες περὶ τοῦ ξυμφέροντος.

107ª. [219 N.] — 74. ἄξιον ἀνθρώπους ὄντας ἐπ᾽ ἀνθρώπων συμφοραῖς μὴ γελᾶν, ἀλλ᾽ ὀλοφύρεσθαι.

108. [27 N.] — 75. διζημένοισι τἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισιν [Stob. IV. 34, 58 H.]

---

102. Schön ist überall das Gleichmaß; Übermaß und Mangel mißfällt mir.

103. Wer niemanden liebt, kann meines Bedünkens auch von niemandem geliebt werden.

104. Ein liebenswürdiger Greis ist wer in Scherz und Ernst zu plaudern weiß.

105. Körperschönheit ist etwas Tierisches, wenn sich nicht Verstand dahinter birgt.

106. Im Glück einen Freund zu finden ist leicht, im Unglück aber das allerschwierigste.

107. Freunde sind nicht alle Verwandten, sondern die, welche gemeinsame Interessen haben.

107ª. Es geziemt sich als Menschen über Menschen Unglück nicht zu lachen, sondern zu wehklagen.

108. Wer das Gute sucht, findet's nur mit Mühe, das Schlimme aber auch wer es nicht sucht.

---

1 ἐν AL: ἐπὶ BCP 3 ὑπ᾽ οὐδενὸς P^2: ὑπ᾽ fehlt P^1 4 οὐδένα Orelli 5 εὐχαρις καὶ ὁ αἱμόλος P 7 ζωῶδες P^2: fehlt P^1 ἢν ALBC: εἰ P (?) 8 ὑπῆι P^1: ὑπείη ALBC: παρῆ P^2 9 εὑρεῖν fehlt P 12 ξυμφωνέοντες AL: συμφονέοντες BCP ξυμφέροντος A: συμφέροντος LBCP 13 n. 74 BCP: fehlt AL^1. Wohl anderswoher eingeschwärzt. Vgl. Herodot VII 46

109. [217 N.] Demokrates 76. οἱ φιλομεμφέες εἰς φιλίην 405
οὐκ εὐφυέες.

110. [173 N.] — 77. γυνὴ μὴ ἀσκείτω λόγον· δεινὸν γάρ. 406

111. [170 N.] — 78. ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι ὕβρις εἴη ἂν ἀνδρὶ ἐσχάτη [Stob. IV 23, 29 H.].

112. [37 N.] — 79. θείου νοῦ τὸ ἀεί τι διαλογίζεσθαι καλόν [vgl. B 18].

*80. ἢν πιστεύηι τις θεοὺς ἐπισκοπεύειν πάντα, οὔτε λάθρη οὔτε φανερῶς ἁμαρτήσεται [vgl. DEI (Sentenzen des Dem., Epiktet., Isokr.) 9 = Porphyr. ad Marc. 20].

113. [116 N.] — 81. μεγάλα βλάπτουσι τοὺς ἀξυνέτους οἱ ἐπαινέοντες.

114. [117 N.] — 82. βέλτερον ὑφ᾽ ἑτέρου ἢ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ ἐπαινέεσθαι.

115. [118 N.] — 83. ἢν μὴ γνωρίζηις τοὺς ἐπαίνους, κολακεύεσθαι ἡγέο.

— *84. ὁ κόσμος σκηνή, ὁ βίος πάροδος· ἦλθες, εἶδες, ἀπῆλθες.

---

109. Tadelsüchtige sind nicht geschaffen zur Freundschaft.

110. Das Weib soll seine Zunge nicht üben; denn das wäre arg.

111. Einem Weib zu gehorchen ist für einen Mann wohl die äußerste Schmach.

112. Stets etwas Schönes sich auszudenken ist *der Beruf* eines göttlichen Geistes.

113. Wer Unverständige lobt, schadet ihnen gewaltig.

114. Andrer Lob ist besser als Eigenlob.

115. Kannst du die Lobsprüche nicht anerkennen, so nimm an, es sei Schmeichelei.

---

1 φιλομόφεες P^1, verb. P^2 2 εὐφυέες LBCP: ἀφυέες A in corr. 3 τὸν λόγον P 4 ὑπὸ SB: ἀπὸ AL ὕβρις εἴη ἂν ἀνδρὶ *: ὕβρις ἀνδρὶ Stob. SMA: ὕβρις ἂν εἴη corp. Par.: ὕβρις καὶ ἀνανδρίη AL: ὕβρις καὶ ἀνανδρία BCP vgl. Wachsmuth *Stud. z. d. gr. Floril.* 207, n. 268. Hense z. Stob. a. O. 6 ἀεί BCP: αἰεί AL τι AL: fehlt BCP 8 πιστεύση P θεὸν P ἐπισκοπεύειν BCP: ἐπισκοπήειν AL 9 ἁμαρτήσηται P 13 βέλτερον BCP: βέλτιον AL 15 κολακέεσθαι P 16 ἡγέο AL: ἡγέου BCP es folgt in ALBC (nicht in P) Epigr. Anth. P x 58 (Palladae sive Luciani) γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνὸς θ᾽ ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι· καὶ τί μάτην μοχθῶ γυμνὸν ὁρῶν τὸ τέλος;

— *85. ὁ κόσμος ἀλλοίωσις, ὁ βίος ὑπόληψις [= Marc. Aur. 406
4, 3 extr.].

[35 N.] — *86. τίμιον ὀλίγη σοφία ὑπὲρ δόξαν ἀφροσύνης μεγάλης.

115ª. Diog. I 22. 23. = 1 A 1 (I 1, 4. 20).

---

116. Diog. IX 36 [s. A 1. II 11, 22]. Cic. Tusc. V 36, 104 *intellegendum est igitur nec gloriam popularem ipsam per sese expetendam nec ignobilitatem extimescendam. 'veni Athenas' inquit D. 'neque me quisquam ibi adgnovit'. constantem hominem et gravem, qui glorietur a gloria se afuisse.* Vgl. A 11 (II 15, 14).

ἦλθον γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ οὔ τίς με ἔγνωκεν.

117. — IX 72 [nach 19 B 4] Δ. δὲ τὰς ποιότητας ἐκβάλλων, ἴναφησί 'νό- 407
μωι θερμόν, νόμωι ψυχρόν, ἐτεῆι δὲ ἄτομα καὶ κενόν' [B 125] καὶ πάλιν·

ἐτεῆι δὲ οὐδὲν ἴδμεν· ἐν βυθῶι γὰρ ἡ ἀλήθεια.

Vgl. Cic. Ac. pr. II 10, 32 *naturam accusa, quae in profundo veritatem, ut ait D., penitus abstruserit.* Isidor. Etym. VIII 6, 12.

118. Dionysios, Bischof von Alexandrien, bei Eus. P. E. XIV 27, 4 Δ. γοῦν αὐτός, ὥς φασιν, ἔλεγε βούλεσθαι μᾶλλον μίαν εὑρεῖν αἰτιολογίαν ἢ τὴν Περσῶν οἱ βασιλείαν γενέσθαι·

καὶ ταῦτα μάτην καὶ ἀναιτίως αἰτιολογῶν ὡς ἀπὸ κενῆς ἀρχῆς καὶ ὑποθέσεως πλανωμένης ὁρμώμενος καὶ τὴν ῥίζαν καὶ τὴν κοινὴν ἀνάγκην τῆς τῶν ὄντων φύσεως οὐχ ὁρῶν, σοφίαν δὲ μεγίστην ἡγούμενος τὴν τῶν ἀσόφως καὶ ἠλιθίως συμβαινόντων κατανόησιν, καὶ τὴν τύχην τῶν μὲν καθόλου καὶ τῶν θείων δέσποιναν ἐφιστὰς καὶ βασιλίδα, καὶ πάντα γενέσθαι κατ' αὐτὴν ἀποφαινόμενος, τοῦ δὲ τῶν ἀνθρώπων αὐτὴν ἀποκηρύττων βίου καὶ τοὺς πρεσβεύοντας αὐτὴν ἐλέγχων ἀγνώμονας.

119. [29. 30 N.] — — (5) τῶν γοῦν ὑποθηκῶν ἀρχόμενος λέγει 'ἄνθρω-

---

115ª. *Erwähnung des Thales (Geschlecht und astronomische Entdeckungen).*

116. Denn ich kam nach Athen: da kannte mich keiner.

117. In Wirklichkeit wissen wir nichts; denn die Wahrheit liegt in der Tiefe.

118. *D. sagte*, er wolle lieber einen einzigen Beweis finden, als den Perserthron gewinnen.

---

1 n. 85 fehl AL¹ 3 σοφία AL: σοφίη BC n. 86 fehlt P 4 μεγάλης AL¹: μεγάλην L²BC 12 θερμὸν vertauschen mit ψυχρὸν die Ausgg. ἐτεῆι Stephanus: αἰτίη Hss. 18 τὴν I: τῶν O οἱ zeigt, daß Zitat des Demokrit, kein Apophthegma vorliegt. Vgl. oben c. 9, 2ᶜ 25 ὑποθηκῶν] wenn Ὑποθῆκαι Buchtitel sein soll, was nicht im Zusammenhang liegt, so bezeichnet er eine jener populären Gnomensammlungen, die von berühmten Philosophen und Dichtern umliefen. Mit einer der katalogisierten Schriften [A 33] ist der Titel jedenfalls nicht zu identifizieren

ποι...ἰδίης ἀνοίης'. φύσει γὰρ γνώμηι τύχη μάχεται· καὶ τὴν ἐχθίστην τῆι 407
φρονήσει ταύτην αὐτὴν ἔφασαν κρατεῖν· μᾶλλον δὲ καὶ ταύτην ἄρδην ἀναιροῦντες καὶ ἀφανίζοντες ἐκείνην ἀντικαθιστᾶσιν αὐτῆς· οὐ γὰρ εὐτυχῆ τὴν φρόνησιν, ἀλλ' ἐμφρονεστάτην ὑμνοῦσι τὴν τύχην. Stob. II 8, 16 Δ—ου. ἄνθρωποι... κατιθύνει. Epicur. sent. 16 [p. 74, 17 Us.] βραχέα σοφῶι τύχη παρεμπίπτει, τὰ δὲ μέγιστα καὶ κυριώτατα ὁ λογισμὸς διώικηκε καὶ κατὰ τὸν συνεχῆ χρόνον τοῦ βίου διοικεῖ καὶ διοικήσει.

ἄνθρωποι τύχης εἴδωλον ἐπλάσαντο πρόφασιν ἰδίης ἀβουλίης. βαιὰ γὰρ φρονήσει τύχη μάχεται, τὰ δὲ πλεῖστα ἐν βίωι εὐξύνετος ὀξυδερκείη κατιθύνει.

120. Erotian. p. 131, 12 Kl. φλέβας δὲ οὐ τὰς συνήθως λεγομένας, ἀλλὰ τὰς ἀρτηρίας ὠνόμασε. καὶ ὁ Δ. δὲ φλεβοπαλίην καλεῖ τὴν τῶν ἀρτηριῶν κίνησιν.

121. Eustath. zu β 190 p. 1441 [aus Philoxenos Περὶ συγκριτικῶν] Δ. δὲ 'ἐπιτηδειέστατον' φησί.

122. Etym. Gen. ἀλαπάξαι: ἐκπορθῆσαι παρὰ τὴν λάπαθον τὴν βοτάνην ἥ ἐστι κενωτικὴ γαστρός. καὶ Δ. τοὺς βόθρους τοὺς παρὰ τῶν κυνηγετῶν γινομένους λαπάθους καλεῖ διὰ τὸ κεκενῶσθαι. 408
Anecd. Bekk. Lex. VI 374, 14 ἀμέλει Δ. τοὺς βόθρους τοὺς πρὸς τῶν κυνηγῶν σκαπτομένους οἷς ὑπεράνω κόνις λεπτὴ ἐπιχεῖται καὶ φρύγανα ἐπιβάλλεται, ἵνα οἱ λαγωοὶ ἐμπίπτωσιν εἰς αὐτούς, λαπάθους φησὶ καλεῖσθαι.

122ª. Etym. Gen. γυνή: ... ἤ, ὡς Δ., γονή τις οὖσα, ἡ γονῆς δεκτική.

123. — δείκελον: παρὰ δὲ Δημοκρίτωι κατ' εἶδος ὁμοία τοῖς πράγμασιν ἀπόρροια.

124. [Galen.] defin. med. 439 [XIX 449 K.] ἐκκρίνεται τὸ σπέρμα

---

119. Die Menschen haben sich ein Idol des Zufalls gebildet zur Beschönigung ihrer eigenen Ratlosigkeit. Denn nur in seltenen Fällen wirkt der Zufall der Klugheit entgegen: das meiste im Leben weiß ein wohlverständiger Scharfblick ins Grade zu richten.

120. Pulsschlag. **121.** Geeignetesten. **122.** Fallgruben.
122ª. Weib (*Etymologie*). **123.** Abbild.

---

1 γνώμη τύχηι Hss.: verb. Ruth 6 διώικηκε καὶ Diog.: διώικηκε Stob. Ecl. II 8, 28, der διοικεῖ καὶ διοικήσει ausläßt: διώικησε(ohne καὶ und διοικεῖ κ. διοικήσει) Usener 8 vgl. Eudem. Eth. Θ 2. 1427ᵇ 5 9 ἀβουλίης Stob.: ἀνοίης Di[illegible]n., der im folgenden frei paraphrasiert βαιὰ (adv.) Heeren: βαιᾶ Stob.: βαιῆι Meineke 10 ὀξυδερκεῖν Hss.: ὀξυδερκίῃ Meineke 12 φλεβοπαλία auch bei Galen. IX 499, 1 Kühn 23 δημόκριτος Vatic. Barb. gr. 70 [vgl. de Stefani *Berl. philol. Woch.* 1911, 286]: Θεόκριτος Et. Gud. Sturz p. 131, 20 Dieselbe Etymologie ohne Zitat Orion p. 39, 19. Schon bei Plato Cratyl. 414 A

ὥσπερ Πλάτων φησὶ καὶ Διοκλῆς [fr. 170 S. 196] ἀπὸ ἐγκεφάλου καὶ νω- 408
τιαίου· Πραξαγόρας δὲ καὶ Δ. ἔτι τε Ἱπποκράτης ἐξ ὅλουτοῦ σώματος,
ὁ μὲν Δ. λέγων ‘ἄνθρωποι εἷς ἔσται καὶ ἄνθρωπος πάντες’ [?].

125. Galen. de medic. empir. fr. ed. H. Schoene [*Berl. Sitz. Ber.* 1901] 1259, 8 ὃς γὰρ οὐδ’ ἄρξασθαι δύναται τῆς ἐναργείας χωρίς, πῶς ἂν οὗτος πιστὸς εἴη, παρ’ ἧς ἔλαβε τὰς ἀρχάς, κατ’ αὐτῆς ⟨ταύτης⟩ θρασυνόμενος; τοῦτο καὶ Δ. εἰδώς, ὁπότε τὰ φαινόμενα διέβαλε, ‘νόμωι χροιή, νόμωι γλυκύ, νόμωι πικρόν’, εἰπών, ‘ἐτεῆι δ’ ἄτομα καὶ κενόν’, ἐποίησε τὰς αἰσθήσεις λεγούσας πρὸς τὴν διάνοιαν οὕτως· ‘τάλαινα φρήν, παρ’ ἡμέων λαβοῦσα τὰς πίστεις ἡμέας καταβάλλεις; πτῶμά τοι τὸ κατάβλημα. Vgl. zu B 9. 117.

126. — de differ. puls. I 25 [VIII 551 K. über den κυματώδης und σκωληκίζων σφυγμός] κοινὸν μέν, ἀφ’ οὗ καὶ τοὔνομα ἑκατέροις, τῶι μὲν κυματώδει τὸ οἷον κύματα ἐπανίστασθαι κατὰ τὴν ἀρτηρίαν ἕτερον ἐφ’ ἑτέρωι, τῶι δὲ σκωληκίζοντι σκώληκος ἐοικέναι πορείαι καὶ αὐτοῦ τοῦ ζώιου κυματωδῶς κινουμένου, καθάπερ καὶ Δ. λέγει που περὶ τῶν τοιούτων διαλεγόμενος τῶν ‘ὅσα κυματοειδῶς ἀνὰ τὴν πορείαν πλάζεται’. Arist. hist. anim. E 19. 551^{b}6 γίνονται δὲ καὶ τὰ ὕπερα καὶ τὰ πηνία ἔκ τινων τοιούτων ἄλλων, αἳ κυμαίνουσι τῆι πορείαι καὶ προβᾶσαι τῶι ἑτέρωι κάμψασαι ἐπιβαίνουσιν.

127. Herodian. π. καθολ. προσ. bei Eustath. zu ξ 428 p. 1766 [II 445, 9 L.] καὶ Δ. ‘ξυόμενοι ἄνθρωποι ἥδονται καί σφιν γίνεται ἅπερ τοῖς ἀφροδισιάζουσιν’. 409

---

124. Aus dem ganzen Menschen fährt ein Mensch (?).

125. *Nachdem D. sein Mißtrauen gegen die Sinneswahrnehmungen in dem Satze ausgesprochen:* ‘Scheinbar *(d. i. konventionell)* ist Farbe, scheinbar Süßigkeit, scheinbar Bitterkeit: wirklich nur Atome und Leeres’ *läßt er die Sinne gegen den Verstand reden:* ‘Du armer Verstand, von uns nimmst du deine Beweisstücke und willst uns damit besiegen? Dein Sieg ist dein Fall!’

126. Alle *Raupen*, die bei ihrer Wanderung wellenartig irren.

127. Wenn die Menschen sich kratzen, haben sie ein Wohlgefühl, und es wird ihnen wie beim Liebesgenuß.

---

3 ἄνθρωπος ἐξέσσυται ἐξ ἀνθρώπου παντός? vermutet *; vgl. B 32
6 ⟨ταύτης⟩ Kalbfleisch 11 καταβάλλεις] de conatu. Vgl. 20 A 6; 74 B 1
19 πλάζεται] eigenartig gebraucht von der unsteten Fortbewegung der Raupen. Anklingt Phrynich. ecl. 271 (Papyros) πολὺ γὰρ κατ’ Αἴγυπτον πλάζεται

128. Herodian. π. καθολ. προσ. bei Theogn. p. 79 [I 355, 19 L.] εἰς 409 ω̄ν οὐδέτερον μονογενὲς ἢ εἰς η̄ν ἢ εἰς ᾱν ἢ εἰς ε̄ν ἢ εἰς ῑν ἢ εἰς ῡ̄ν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. τὸ γὰρ ἰθύτρην παρὰ Δ—ωι βεβίασται.

129. — περὶ παθῶν in Et. gen. s. νένωται [II 253 L.] καὶ πάλιν ὡς χρυσόονται, χρυσοῦνται οὕτω καὶ νόονται, νοῦνται. Δ. φρενὶ θεῖα νοῦνται. Vgl. B 18. 21. 112.

129ª. — — Epimer. Hom. 396, 11 [II 224 n. L.] καὶ παρὰ τὸ κλίνω κέκλιται παρὰ τῶι Δ—ωι χωρὶς τοῦ ν̄.

130. Hesych. ἀμφιδητιοι· ως [?] κρίκοι διάκενοι παρὰ Δ—ωι.

131. — ἀπάτητον: τὸ ἀνωμάλως συγκείμενον παρὰ Δ—ωι.

132. — ἀσκαληρές: ἰσόπλευρον παρὰ Δ—ωι.

133. — βροχμώδης: ἡ νοτερὰ καὶ ἁπαλή. Δ—ος.

134. — βρόχος: ἀγκύλη Δ—ος, ἀγχόνη, δεσμός.

135. — δεξαμεναί: ὑδάτων δοχεῖα, καὶ ἐν τῶι σώματι φλέβες. Δ—ου.

136. — δυοχοῖ: πωματίζει παρὰ Δ—ωι.

137. — συγγονή: σύστασις. Δ—ος.

Ohne Lemma:

138. — ἀμειψικοσμίη: μετακόσμησις.

139. — ἀμειψιρυσμεῖν: ἀλλάσσειν τὴν σύγκρισιν ἢ μεταμορφοῦσθαι. Vgl. B 8ª.

140. — εὐεστώ: . . . εὐδαιμονία ἀπὸ τοῦ εὖ ἑστάναι τὸν οἶκον. Vgl. II 19, 24. 54, 8. 56, 24.

---

128. Gradgebohrtes Loch (?).

129. Göttliches ersinnen sie im Geiste.

129ª. Ist gelehnt.

130. *Hohle* Spangen. **131.** Unbetreten [= *ungewöhnlich*].

132. Gleichseitiges. **133.** Feuchtartig. **134.** Riemen.

135. Behälter [= *Adern im Körper*].

136. Bedeckelt [= *versieht mit Deckel*].

137. Zusammenwuchs. **138.** Weltenwechsel.

139. Formwechseln. **140.** Wohlstand.

---

5 φρενὶ θεῖα oder θείηι Lobeck *Rhemat.* 21: φῆνι θεὰ Hss.: φήμι θείηι νοῦνται (*oraculis divinis erudiuntur*) Sylburg 6 νοῦνται] aus νο(έ)ονται, vgl. Bechtel *Herm.* 41, 319. 9 In der Glosse scheint ἀμφίδη = ἀμφίδεα zu stecken, statt τιοιως verm. Τήϊοι· ὡς * (s. zu 60 A 2 Ende) 11 ἀσκαληρές hinter ἀσκαροφόρον (!): ἀσκαληνές * 17 Hes. συντόνη: σύστασις wiederholt die Glosse korrupt

141. — ἰδέα: ἡ ὁμοιότης, μορφή, εἶδος. καὶ τὸ ἐλάχιστον 409
σῶμα. Vgl. B 6.

142. Olympiod. in Plat. Phileb.[2] p. 242 Stallb. τί τὸ τοσοῦτον σέ- 410
βας περὶ τὰ θεῶν ὀνόματα τοῦ Σωκράτους [vgl. Phil. p. 12 c]; ἢ ὅτι πάλαι καθιέρωται τοῖς οἰκείοις τὰ οἰκεῖα καὶ ἄτοπον κινεῖν τὰ ἀκίνητα ἢ ὅτι φύσει αὐτοῖς ᾠκείωται κατὰ τὸν ἐν Κρατύλωι λόγον ἢ ὅτι ἀγάλματα φωνήεντα καὶ ταῦτά ἐστι τῶν θεῶν, ὡς Δ.; [vgl. B. 26. II 68, 6]. Hierocl. in Pyth. c. aur. 25 τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα σύμβολόν ἐστι καὶ εἰκὼν ἐν φωνῆι δημιουργικῆς οὐσίας τῶι τοὺς πρώτους θεμένους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα διὰ σοφίας ὑπερβολὴν ὥσπερ τινὰς ἀγαλματοποιοὺς ἀρίστους διὰ τῶν ὀνομάτων ὡς δι' εἰκόνων ἐμφανίσαι αὐτῶν τὰς δυνάμεις.

143. Philodem. de ira 28, 17 κἀπαντῶσι δὲ πολλάκι πολλαὶ συμφοραὶ καὶ φίλοις καὶ προσήκουσιν ἄλλοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ πατρίσι καὶ βασιλείαις, οὐ πάλαι μόνον, ὅθ' ἡ μῆνις ἐκείνη μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγη ἔθηκεν, ἀλλ' ὀσημέραι, καὶ μικροῦ δεῖν ‘ὅσα τις ἂν νώσαιτο’ κατὰ Δημόκριτον ‘κακά’ πάντα παρακολουθεῖ διὰ τὰς ὑπερμέτρους ὀργάς. Vgl. 57 B 2.

144. — de music. Δ̄ 31 p. 108, 29 Kemke Δ. μὲν τοίνυν, ἀνὴρ οὐ φυσιολογώτατος μόνον τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱστορουμένων οὐδενὸς ἧττον πολυπράγμων, μουσικήν φησι νεωτέραν εἶναι καὶ τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσι λέγων μὴ ἀποκρῖναι τἀναγκαῖον, ἀλλὰ ἐκ τοῦ περιεῦντος ἤδη γενέσθαι.

144ª. Photius Lex. A S. 106, 23 Reitzenst. ἀναβήσομαι Δ.: ἐπανεξελεύσομαι ⟨ἐπὶ τὰ⟩ ἐξ ἀρχῆς. Vgl. Hesych. s. v.

145. [105 N.] Plut. de puer. ed. 14 p. 9 F [vgl. ob. II 11, 30] λόγος γὰρ ἔργου σκιή, κατὰ Δημόκριτον.

---

141. Gestalt. **142.** *Die Worte sind* redende Bilder.

143. Unglück, soviel man nur erdenken könnte.

144. *Die Musik sei eine junge Kunst.* Denn nicht die Not habe sie geboren, sondern sie sei aus dem bereits *entwickelten* Luxus entstanden.

144ª. Ich werde *auf den Anfang* zurückkommen.

145. Das Wort ist der Schatten der Tat.

---

17 κακὰ Buecheler: κατα Pap. 19 vgl. Crönert *Kolotes* S. 130[542]. Der dort nach γενέσθαι im Pap. gelesene Satz πλὴν κἂν ἀρχαιοτάτη δοθῆι ist nicht demokritisch, sondern beginnt die Widerlegung des Diogenes v. Bab. Über den Satz des D. vgl. Arist. metaph. A 2. 982[b]22; fr. 53 p. 63 Rose; Plato Crit. p. 110 A 25 ⟨ ⟩ aus Hesych.

146. [13 N.] PLUT. de prof. in virt. 10 p. 81 B durch Enthaltsamkeit 410
zeigt man τὸν λόγον ἐντὸς ἤδη τρεφόμενον καὶ ῥιζούμενον ἐν ἑαυτῷ καὶ κατὰ Δημόκριτον αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ τὰς τέρψιας ἐθιζόμενον λαμβάνειν.

147. [23 N.] — de sanit. praec. 14 p. 129 A ἄτοπον γάρ ἐστι κοράκων μὲν λαρυγγισμοῖς καὶ κλωσμοῖς ἀλεκτορίδων καὶ συσὶν ἐπὶ φορυτῷ μαργαινούσαις, ὡς ἔφη Δ., ἐπιμελῶς προσέχειν σημεῖα ποιουμένους πνευμάτων καὶ ὄμβρων, τὰ δὲ τοῦ σώματος κινήματα καὶ σάλους καὶ προπαθείας μὴ προλαμβάνειν μηδὲ προφυλάττειν μηδὲ ἔχειν σημεῖα χειμῶνος ἐν ἑαυτῷ γενησομένου καὶ μέλλοντος.
CLEM. protr. 10, 92, 4 (I 68, 7 St.) οἱ δὲ σκωλήκων δίκην περὶ τέλματα καὶ βορβόρους 411
τὰ ἡδονῆς ῥεύματα καλινδούμενοι ἀνονήτους καὶ ἀνοήτους ἐκβόσκονται τρυφάς, ὑώδεις τινὲς ἄνθρωποι. ὗες γάρ, φησίν, ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον ἢ καθαρῷ ὕδατι [vgl. 12 B 13. 37] καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν κατὰ Δημόκριτον. Vgl. [THEOPHR.] de sign. 49 καὶ τὸ πανταχοῦ δὲ λεγόμενον σημεῖον δημόσιον χειμέριον, ὅταν σύες περὶ φορυτοῦ μάχωνται καὶ φύρωσιν. ARAT. 1123 σύες φορυτῷ ἔπι μαργαίνουσαι.

σύες ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν.

148. — de amore prol. 3 p. 495 E ὅταν δὲ τὴν γονὴν ἀναλάβῃ προσπεσοῦσαν ἡ ὑστέρα καὶ περιστείλῃ ῥιζώσεως γενομένης (ὁ γὰρ ὀμφαλὸς πρῶτον ἐν μήτρῃσιν, ὥς φησι Δ., ἀγκυρηβόλιον σάλου καὶ πλάνης ἐμφύεται, πεῖσμα καὶ κλῆμα τῷι γεννωμένωι καρπῷι καὶ μέλλοντι) [καὶ] τοὺς μὲν ἐμμήνους καὶ καθαρσίους ἔκλεισεν ὀχετοὺς ἡ φύσις κτλ. Vgl. de fort. Rom. 2. 317 A.

149. [49 N.] — animine an corp. aff. 2 p. 500 D λέγωμεν οὖν ἐν ἡμῖν, ὅτι πολλὰ μέν, ὦ ἄνθρωπε, σοῦ καὶ τὸ σῶμα νοσήματα καὶ πάθη φύσει τε ἀνίησιν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ προσπίπτοντα δέχεται θύραθεν· ἂν δὲ σαυτὸν ἔνδοθεν ἀνοίξῃς, ποικίλον τι καὶ

---

146. *Der Geist*, der sich gewöhnt, aus sich selbst die Freuden zu schöpfen.

147. Schweine tollen sich auf dem Miste.

148. Zuerst bildet sich in der Gebärmutter der Nabel, ein Ankerplatz gegen Brandung und Irrfahrt, Haltseil und Ranke für die entstehende und werdende Frucht.

149. Wenn du dein Inneres öffnest, wirst du darin eine Vorrats- und Schatzkammer von allerlei bösen Leidenschaften finden.

---

15 φύρωσιν *: φέρωσιν Hss.: διαφορῶσιν Kaibel (*iactare maniplos* Verg. Georg. I 400. Daraus Plin. 18, 364) σύες Maaß: μύες Hss. 19 προσπεσοῦσα Hss.: verb. Wyttenbach 21 κλῆμα] Weidenstrick zum Befestigen treibender Hölzer, wie bei Flössen 22 [καὶ] Basler Ausg.

πολυπαθὲς κακῶν ταμιεῖον εὑρήσεις καὶ θησαύρισμα, ὥς 411
φησι Δ., οὐκ ἔξωθεν ἐπιρρεόντων, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐγγείους καὶ αὐτόχθονας πηγὰς ἐχόντων, ἃς ἀνίησιν ἡ κακία πολύχυτος καὶ δαψιλὴς οὖσα τοῖς πάθεσιν.

150. [109 N.] — quaest. conv. I 1, 5 p. 614 DE οὕτω τὰς ψυχὰς αἱ μὲν ἐλαφραὶ ζητήσεις ἐμμελῶς καὶ ὠφελίμως κινοῦσιν, ἐριδαντέων δὲ κατὰ Δημόκριτον καὶ ἱμαντελικτέων λόγους ἀφετέον. Vgl. STRAB. I p. 65 C. p. 85, 31 M; CLEM. Strom. I 22 [II 14, 25 St.]

151. [230 N.] — — II 10, 2 p. 643 F ἐν γὰρ ξυνῶι ἰχθύι ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, ὥς φησιν ὁ Δ.

152. — — IV 2, 4 p. 665 F τὸ κεραύνιον πῦρ ἀκριβείαι καὶ λεπτότητι θαυμαστόν ἐστιν, αὐτόθεν τε τὴν γένεσιν ἐκ καθαρᾶς καὶ ἁγνῆς ἔχον οὐσίας καὶ πᾶν εἴ τι συμμίγνυται νοτερὸν ἢ γεῶδες αὐτῶι τῆς περὶ τὴν κίνησιν ὀξύτητος ἀποσειομένης καὶ διακαθαιρούσης. ᾽διό- 412
βλητον μὲν οὐδέν, ὥς φησι Δ., ⟨οἷον μὴ τὸ⟩ παρ᾽ αἰθρίης στέγειν ⟨εὐαγὲς⟩ σέλας᾽.

152a. — — VIII 10, 2 = A 77.

153. [150 N.] — reip. ger. praec. 28 p. 821 A τὴν γ᾽ ἀληθινὴν τιμὴν καὶ χάριν ἱδρυμένην ἐν εὐνοίαι καὶ διαθέσει τῶν μεμνημένων οὐχ ὑπερόψεται πολιτικὸς ἀνήρ, οὐδέ γε δόξαν ἀτιμάσει φεύγων τὸ τοῖς πέλας ἀνδάνειν, ὡς ἠξίου Δ. PHILOD. de adulat. pap. 1457 c. 10 [Crönert *Kolot.* S. 130] μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἰδιώταις ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀρεσκείας ὁρᾶται κατακτώμενα. Δημόκριτον μέντοι Νικασικράτης ἐπαινῶν κακίζοντα ἐπὶ ⟨τῶι⟩ τοῖς πέ[λ]α[ς] ἀνδάνειν

---

150. Zänker und Riemendreher.

151. Im gemeinsamen Fisch sind keine Gräten.

152. Kein Zeusgesandter Blitz, ⟨der nicht⟩ die ⟨reine⟩ Ätherhelle bewahrte.

153. Es bringt Schaden seinen Nachbarn gefallen zu wollen.

---

6 ἐριδανταίων . . . ἱμαντελικταίων Plut. Hs.: ἔριν διαιτώντων altverderbt Strabo: ἐριδαντέες (statt ἐριδάνται s. Timon fr. 28, 2 D.) καὶ ἱμαντελικτέες mißverständlich Clem. Unter Riemendrehern versteht D. Sophisten 9 Beim Teilen des Fisches nimmt der eine den oberen, der andere den unteren Teil. Der Rückgrat bleibt liegen. Der Kommunismus schließt den Streit über Mein und Dein aus 12 τε *: περὶ Hs.: περιττὴν γένεσιν Reiske 15 ⟨οἷον μὴ τὸ⟩ Bernardakis: Lücke von 5 Buchst. Hs. 16 ⟨εὐαγὲς⟩ * (vgl. ob. II 46, 13. 47, 18): Lücke von 5 B. Hs. 24 ἐπὶ] weniger wahrscheinlich, aber möglich ist nach Crönert die Lesung ϵN. Danach ist Zeilenende. Die folgende Zeile las Cr. so: ΤΟΙCΠϵ·ϗΑΡΑ·ΝΔΑΝϵΙΝΩC: erg. *. Das folgende erg. Cr. ζη[μι]ο[θσαν]

ὡς ζη[μιώδη] τὴν ἀρέσκειαν οὐκ οἶδ' ὅπως ὁμολογεῖ τοῖς περὶ τὸν 412
Ἐπίκουρον.

154. PLUT. de sollert. anim. 20 p. 974 A γελοῖοι δ' ἴσως ἐσμὲν ἐπὶ τῶι μανθάνειν τὰ ζῶια σεμνύνοντες, ὧν ὁ Δ. ἀποφαίνει μαθητὰς ἐν τοῖς μεγίστοις γεγονότας ἡμᾶς· ἀράχνης ἐν ὑφαντικῆι καὶ ἀκεστικῆι, χελιδόνος ἐν οἰκοδομίαι, καὶ τῶν λιγυρῶν, κύκνου καὶ ἀηδόνος, ἐν ᾠιδῆι κατὰ μίμησιν.

155. — de commun. not. 39 p. 1079 E ἔτι τοίνυν ὅρα τίνα τρόπον ἀπήντησε [Chrysippos] Δημοκρίτωι διαποροῦντι φυσικῶς καὶ ἐπιτυχῶς· εἰ κῶνος τέμνοιτο παρὰ τὴν βάσιν ἐπιπέδωι, τί χρὴ διανοεῖσθαι τὰς τῶν τμημάτων ἐπιφανείας, ἴσας ἢ ἀνίσους γιγνομένας; ἄνισοι μὲν γὰρ οὖσαι τὸν κῶνον ἀνώμαλον παρέξουσι πολλὰς ἀποχαράξεις λαμβάνοντα βαθμοειδεῖς καὶ τραχύτητας, ἴσων δ' οὐσῶν ἴσα τμήματα ἔσται καὶ φανεῖται τὸ τοῦ κυλίνδρου πεπονθὼς ὁ κῶνος, ἐξ ἴσων 413

---

154. Die Menschen sind auf dem Wege der Nachahmung in den wichtigsten Dingen Schüler der Tiere geworden: der Spinne im Weben und Stopfen, der Schwalbe im Bauen und der Singvögel, des Schwans und der Nachtigall, im Gesang.

155. Wenn ein Kegel parallel zur Grundfläche durch eine Ebene geschnitten wird, wie soll man sich die entstehenden Schnittflächen vorstellen, gleich oder ungleich? Sind sie ungleich, dann werden sie den Kegel ungleichmäßig machen, da er treppenartige Einschnitte und Vorsprünge erhält; sind sie dagegen gleich, so werden *auch* die Schnitte gleich sein und der Kegel wird die Erscheinung eines Zylinders dar-

---

3 Die früher hier stehende Nummer 154 Plut. de fac. lun. 16 p. 929 C ist A 89[a] abgedruckt. Der Ausdruck κατὰ στάθμην ist nicht charakteristisch 4 μαθητὰς] vgl. A 151 (II 50, 33) 10 ἐπιπέδοις früher falsch * (vgl. H. Vogt *Bibl. Math.* III. F., X 145; Heiberg *Herm.* 42, 300) Das Problem des Demokrit berührt die Infinitesimaltheorie, die der Atomistik natürlich nahe liegt und die später Archimedes, vielleicht in Anlehnung an Axiome Demokrits, weiter entwickelt hat. Vgl. ARCHIMEDES Περὶ τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος ed. Heiberg (*Herm.* 42, 245, 23 vgl. S. 300. 302) ⟨διόπερ καὶ τῶν θεωρη⟩μάτων τούτων ⟨ὧν⟩ Εὔδοξος ἐξηύρηκεν πρῶτος τὴν ἀπόδειξιν, ἐπὶ τοῦ κώνου καὶ τῆς πυραμίδος, ὅτι τρίτον μέρος ὁ μὲν κῶνος τοῦ κυλίνδρου ἡ δὲ πυραμὶς τοῦ πρίσματος τῶν βάσιν ἐχόντων τὴν αὐτὴν καὶ ὕψος ἴσον, οὐ μικρὰν ἀπονείμαι ⟨ἄν⟩ τις Δημοκρίτωι μερίδα πρώτωι τὴν ἀπόφασιν τὴν περὶ τοῦ εἰρημένου σχήματος χωρὶς ἀποδείξεως ἀποφηναμένωι; vgl. Heron. Metr. p. 219 Schoene und zu II 62, 2 11 ἴσας ἢ ἀνίσους] kongruent oder inkongruent

συγκείμενος καὶ οὐκ ἀνίσων κύκλων, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώ- 413
τατον.

156. — adv. Colot. 4 p. 1108 F ἐγκαλεῖ δ' αὐτῶι [Kolotes dem Demokr.] πρῶτον, ὅτι τῶν πραγμάτων ἕκαστον εἰπὼν οὐ μᾶλλον τοῖον ἢ τοῖον εἶναι συγκέχυκε τὸν βίον. ἀλλὰ τοσοῦτόν γε Δ. ἀποδεῖ τοῦ νομίζειν μὴ μᾶλλον εἶναι τοῖον ἢ τοῖον τῶν πραγμάτων ἕκαστον, ὥστε Πρωταγόραι τῶι σοφιστῆι τοῦτο εἰπόντι μεμαχῆσθαι καὶ γεγραφέναι πολλὰ καὶ πιθανὰ πρὸς αὐτόν· οἷς οὐδ' ὄναρ ἐντυχὼν ὁ Κολώτης ἐσφάλη περὶ λέξιν τοῦ ἀνδρός, ἐν ἧι διορίζεται μὴ μᾶλλον τὸ δὲν ἢ τὸ μηδὲν εἶναι, δὲν μὲν ὀνομάζων τὸ σῶμα, μηδὲν δὲ τὸ κενόν, ὡς καὶ τούτου φύσιν τινὰ καὶ ὑπόστασιν ἰδίαν ἔχοντος.

157. [133 N.] — — 32 p. 1126 A ἐμοὶ δὲ περὶ τούτων οἱ οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς βεβιωκότες ἐγκαλείτωσαν; εἰσὶ δ' οὗτοι πάντες οἷς Κωλώτης λελοιδόρηκεν. ὧν Δ. μὲν παραινεῖ τήν τε πολιτικὴν τέχνην μεγίστην οὖσαν ἐκδιδάσκεσθαι καὶ τοὺς πόνους διώκειν, ἀφ' ὧν τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ γίνονται τοῖς ἀνθρώποις. Vgl. 1100 C.

158. [129 N.] — de lat. viv. 5 p. 1129 E ὁ ἥλιος ἀνασχὼν . . . συνώρμησε τῶι φωτὶ τὰς πράξεις καὶ τὰς νοήσεις τὰς ἁπάντων, ὥς φησι Δ. νέα ἐφ' ἡμέρηι φρονέοντες ἄνθρωποι τῆι πρὸς ἀλλήλους ὁρμῆι καθάπερ ἀρτήματι συντόνωι σπασθέντες ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐπὶ τὰς πράξεις ἀνίστανται. Vgl. qu. conv. III 6, 4 p. 655 D. VIII 3, 5 p. 722 D und 12 B 6.

159. [22 N.] — fragm. de libid. et aegr. 2 ἔοικε παλαιά τις αὕτη τῶι σώματι διαδικασία πρὸς τὴν ψυχὴν περὶ τῶν παθῶν εἶναι. καὶ

---

bieten, insofern er aus gleichen, nicht aus ungleichen Kreisen bestehen wird, was doch sehr ungereimt ist.

156. Das Nichts existiert ebenso sehr wie das Ichts.

157. Die Staatskunst dieser Männer *(wie Parmenides, Melissos u. a.) rät* Dem. als die höchste zu erlernen und die Mühen auf sich zu nehmen, aus denen das Große und Herrliche in der Welt erwächst.

158. Die Menschen, die täglich frische Gedanken haben.

---

4 εἰπὼν Xylander: ἐπιὼν Hss. 10 δὲν] vgl. Theodotions Septuagintaübers. b. Philop. d. opif. II 1 p. 59,12 Reichardt ἡ δὲ γῆ ἦν θὲν καὶ οὐθέν. Dazu Philop. 68,16 'θὲν ἦν', τουτέστι 'ἦν τι' 15 πολιτικὴν Reiske: πολεμικὴν Hss. 17 γίγνεται ohne nähere Angabe Bernardakis 21 φρονέοντες Plut. 655: τρέφοντες 1129

Δ. μὲν ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἀναφέρων ⟨τὴν αἰτίαν τῆς⟩ κακοδαιμον⟨ίας⟩ 413
φησίν· ‘εἰ τοῦ σώματος αὐτῇ δίκην λαχόντος, παρὰ πάντα
τὸν βίον ὧν ὠδύνηται ⟨καὶ⟩ κακῶς πέπονθεν, αὐτὸς γένοιτο
τοῦ ἐγκλήματος δι⟨καστής⟩, ἡδέως ἂν καταψηφίσασθαι 414
τῆς ψυχῆς, ἐφ᾽ οἷς τὰ μὲν ἀπώλεσε τοῦ σώματος ταῖς
ἀμελείαις καὶ ἐξέλυσε ταῖς μέθαις, τὰ δὲ κατέφθειρε καὶ
διέσπασε ταῖς φιληδονίαις, ὥσπερ ὀργάνου τινὸς ἢ
σκεύους κακῶς ἔχοντος τὸν χρώμενον ἀφειδῶς αἰτιασά-
μενος᾽. Vgl. de sanit. praec. 24 p. 135 E ἐπηρεάζοντες ἑτέροις ἢ
φθονοῦντες ἢ φιλονικοῦντες ἢ δόξας ἀκάρπους καὶ κενὰς διώκοντες.
πρὸς τούτους γὰρ οἶμαι μάλιστα τὸν Δημόκριτον εἰπεῖν, ὡς εἰ τὸ
σῶμα δικάσαιτο τῇι ψυχῇι κακώσεως, οὐκ ἂν αὐτὴν ἀποφυγεῖν.

160. PORPHYR. de abst. IV 21 τὸ γὰρ κακῶς ζῆν καὶ μὴ φρονίμως
καὶ σωφρόνως καὶ ὁσίως Δ. ἔλεγεν οὐ κακῶς ζῆν εἶναι, ἀλλὰ
πολὺν χρόνον ἀποθνήισκειν.

161. SCHOL. in APOLL. RHOD. Γ 533 τὸ παλαιὸν ὤιοντο αἱ φαρ-
μακίδες τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον καθαιρεῖν. διὸ καὶ μέχρι τῶν
Δημοκρίτου χρόνων πολλοὶ τὰς ἐκλείψεις καθαιρέσεις ἐκάλουν.

162. — in HOM. AB zu N 137 Δ. δὲ τὸ κυλινδρικὸν σχῆμα ὁλο-
οίτροχον καλεῖ.

---

159. Wenn der Leib gegen sie *(die Seele)* einen Prozeß anhängig machte wegen der Schmerzen und Mißhandlungen, die er *von ihr* zeitlebens erfahren, und er selbst (*Demokrit*) als Richter über die Anklage zu entscheiden hätte, so würde er die Seele mit Vergnügen verurteilen, weil sie den Leib teils durch Vernachlässigung zugrunde richtete und durch Trunksucht schwächte, teils durch Wollüste vernichtete und verlotterte, etwa wie er einen rücksichtslosen Benutzer verantwortlich machen würde, wenn ein Instrument oder Gerät sich im schlechten Zustande befände.

160. *Das böse, unverständige, unkeusche und unheilige Leben sei* nicht ein böses Leben, sondern ein langwieriges Sterben.

161. *Die Finsternisse nannte man häufig bis auf Demokrits Zeit* Herabholungen (*des Mondes oder der Sonne*).

162. *Statt Zylinder sagte D.* Walze.

---

1 τὴν αἰτίαν τῆς κακοδαιμονίας *: κακοδαίμων Hss.: κακοδαιμονίαν Patzig
2 ἡ τοῦ σ. αὕτη Hss.: verb. Wyttenbach 3 ⟨καὶ⟩ Tyrwhitt 4 δικαστής
Tyrwhitt: δι.... Hss. 5 οἷς Laur.: ἧς Harlean. ἀπώλεσε Wyttenb.:
ἀπέλυσε Hss. 14 δημοκράτης Hs.: verb. Rhoer 18 δημοκρίτου p: δημο-
κράτους Laur.

163. Sext. adv. math. vii 53 Ξενιάδης δὲ ὁ Κορίνθιος, οὗ καὶ Δ. 414
μέμνηται. Vgl. c. 75.

164. — vii 116 παλαιὰ . . . δόξα περὶ τοῦ τὰ ὅμοια τῶν ὁμοίων
εἶναι γνωριστικά . . . (117) ἀλλ᾽ ὁ μὲν Δ. ἐπί τε τῶν ἐμψύχων
καὶ ἀψύχων ἵστησι τὸν λόγον. ‘καὶ γὰρ ζῶια, φησίν, ὁμογενέσι
ζώιοις συναγελάζεται ὡς περιστεραὶ περιστεραῖς καὶ γέ-
ρανοι γεράνοις καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ὡσαύτως. ⟨ὧς⟩
δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων, καθάπερ ὁρᾶν πάρεστιν ἐπί τε τῶν 415
κοσκινευομένων σπερμάτων καὶ ἐπὶ τῶν παρὰ ταῖς κυμα-
τωγαῖς ψηφίδων· ὅπου μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κοσκίνου
δῖνον διακριτικῶς φακοὶ μετὰ φακῶν τάσσονται καὶ κριθαὶ
μετὰ κριθῶν καὶ πυροὶ μετὰ πυρῶν, ὅπου δὲ κατὰ τὴν τοῦ
κύματος κίνησιν αἱ μὲν ἐπιμήκεις ψηφῖδες εἰς τὸν αὐτὸν
τόπον ταῖς ἐπιμήκεσιν ὠθοῦνται, αἱ δὲ περιφερεῖς ταῖς
περιφερέσιν ὡς ἂν συναγωγόν τι ἐχούσης τῶν πραγμάτων
τῆς ἐν τούτοις ὁμοιότητος’. ἀλλ᾽ ὁ μὲν Δ. οὕτως. [Vgl. A 128].

165. — vii 265 Δ. δὲ ὁ τῆι Διὸς φωνῆι παρεικαζόμενος καὶ λέγων τάδε
περὶ τῶν ξυμπάντων [Anfang d. Μικρὸς διάκοσμος?] ἐπεχείρησε μὲν τὴν
ἐπίνοιαν [den Begriff ἄνθρωπος] ἐκθέσθαι, πλεῖον δὲ ἰδιωτικῆς ἀποφάσεως οὐδὲν
ἴσχυσεν εἰπών· ‘ἄνθρωπός ἐστιν ὃ πάντες ἴδμεν’. Cic. Ac. pr. ii 23, 73
quid loquar de Democrito? quem cum eo conferre possumus non modo ingenii magnitudine, sed etiam animi? qui ita sit ausus ordiri ‘haec loquor de universis’. nihil excipit de quo non profiteatur, quid enim esse potest extra universa? . . . atque is non hoc dicit quod nos qui veri esse

---

163. *Erwähnung des Korinthers Xeniades.*

164. Denn alle Lebewesen gesellen sich zu ihrer Art wie Tauben zu Tauben, Kraniche zu Kranichen und so bei den übrigen Tieren. Ebenso ist es aber auch bei den leblosen Dingen, wie man es sehen kann bei dem Durchsieben der Samen und bei den Steinen an der Brandung. Denn dort ordnet sich durch das Wirbeln des Siebes gesondert Linse zu Linse, Gerste zu Gerste und Weizen zu Weizen, hier dagegen werden durch den Wogenschlag die länglichen Steine zu den länglichen gerollt, die runden zu den runden, als ob die Ähnlichkeit der Dinge eine gewisse Vereinigungskraft auf sie ausübe.

---

7 ἀλόγων. ὡσαύτως δὲ Hss.: verb. * (2. Aufl.): ⟨ὡσαύτως⟩ wiederholt Kochalski der Wortlaut des Fr. scheint hier und da modernisiert, namentlich der Schluß 18 ξυμπάντων ⟨λέγω⟩ * 1. Aufl., allein Sextus zieht das λέγω in seine Satzform hinein 20 ἴδμεν adv. m. vii 265 HR: ἴομεν 265 NV und Pyrr. hyp. ii 23 22 *sit* Hss.: *est* unr. Halm

aliquid non negamus, percipi posse negamus: *ille esse verum plane negat sensusque idem non obscuros dicit, sed tenebricosos* [wohl σκοτίας vgl. B 11]: *sic enim appellat eos.* Vgl. ARIST. de partt. anim. A 1. 640^{b} 29 εἰ μὲν οὖν τῶι σχήματι καὶ τῶι χρώματι ἕκαστον ἔστι τῶν τε ζώιων καὶ τῶν μορίων, ὀρθῶς ἂν Δ. λέγοι· φαίνεται γὰρ οὕτως ὑπολαβεῖν. φησὶ γοῦν παντὶ δῆλον εἶναι οἷόν τι τὴν μορφὴν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὄντος αὐτοῦ τῶι τε σχήματι καὶ τῶι χρώματι γνωρίμου. καίτοι καὶ ὁ τεθνεὼς ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ σχήματος μορφήν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. EPICUR. fr. 310 [Sext. VII 267] ἄνθρωπός ἐστι τοιουτονὶ μόρφωμα μετ' ἐμψυχίας. 415

λέγω τάδε περὶ τῶν ξυμπάντων ... ἄνθρωπός ἐστιν ὃ πάντες ἴδμεν.

166. SEXT. adv. math. IX 19 Δ. δὲ εἴδωλά τινά φησιν ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιά· ἔνθεν καὶ εὔχετο εὐλόγχων τυχεῖν εἰδώλων. εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα τε καὶ ὑπερφυῆ καὶ δύσφθαρτα μέν, οὐκ ἄφθαρτα δέ, προσημαίνειν τε τὰ μέλλοντα τοῖς ἀνθρώποις θεωρούμενα καὶ φωνὰς 416 ἀφιέντα. ὅθεν τούτων αὐτῶν φαντασίαν λαβόντες οἱ παλαιοὶ ὑπενόησαν εἶναι θεόν, μηδενὸς ἄλλου παρὰ ταῦτα ὄντος θεοῦ τοῦ ἄφθαρτον φύσιν ἔχοντος. Vgl. A 75.

167. SIMPL. phys. 327, 24 [s. A 67 II 28, 38] δῖνον ἀπὸ τοῦ παντὸς ἀποκριθῆναι παντοίων εἰδέων.

168. — — 1318, 34 [= A 58 II 27, 5] ταῦτα [die Atome] γὰρ ἐκεῖνοι φύσιν ἐκάλουν ... περιπαλάσσεσθαι γὰρ ἔλεγον αὐτά.

---

165. Ich behaupte Folgendes über das All ... Mensch ist, was allen bekannt ist.

166. *D. behauptet* gewisse Abbilder nahten den Menschen *und diese seien teils Gutes, teils Böses wirkend. Darum wünscht er auch* glückbedeutender Bilder teilhaftig zu werden.

167. Ein Wirbel mannigfaltiger Formen sei von dem All abgesondert worden.

168. *Die Atome nannten die Demokriteer* Natur; *sie würden in dem Leeren* umhergeschleudert.

---

1 nach *negat* wiederh. *esse* BVA, doch in A auf Ras. *sensusque idem* Pavis: *sensus quidem* Hs. 2 *sed* Guiet: *nec* Hss. 3 [*eos*] Madvig 10 τάδε λέγω stellt man gewöhnlich nach Cicero her; allein die Anfangsstellung ist dem Iupiter tonans geziemender und Sextus näher 14 εὔχετο NLE: εὔχεται cett. εὐλόγχων NLE (vgl. II 63, 26): εὐλόγων ς und Cram. Anecd. III 166, 22 15 ὑπερφυῆ Papencordt nach § 42: ὑπερμεγέθη Hss.

169. [192 N.] Stobaeus II (ecl. eth.) 1, 12 Wachsm. Δ—ου. μὴ 416
πάντα ἐπίστασθαι προθυμέο, μὴ πάντων ἀμαθὴς γένηι.

[104 N.] — 4, 12 = B 51.

170. [9 N.] — 7, 3[i] [s. A 167] εὐδαιμονίη ψυχῆς καὶ κακο-
δαιμονίη.

171. [10. 11 N.] — — [nach B 170] εὐδαιμονίη οὐκ ἐν βο-
σκήμασιν οἰκεῖ οὐδὲ ἐν χρυσῶι· ψυχὴ οἰκητήριον δαίμονος.

172. [26 N.] — 9, 1 Δ—ου. ἀφ' ὧν ἡμῖν τἀγαθὰ γίγνεται,
ἀπὸ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ τὰ κακὰ ἐπαυρισκοίμεθ' ἄν,
τῶν δὲ κακῶν ἐκτὸς εἴημεν. αὐτίκα ὕδωρ βαθὺ εἰς πολλὰ
χρήσιμον καὶ δαῦτε κακόν· κίνδυνος γὰρ ἀποπνιγῆναι.
μηχανὴ οὖν εὑρέθη, νήχεσθαι διδάσκειν.

173. [25 N.] — — 2 [vgl. III 4, 51] τοῦ αὐτοῦ. ἀνθρώποισι
κακὰ ἐξ ἀγαθῶν φύεται, ἐπήν τις τἀγαθὰ μὴ ᾽πιστῆται 417
ποδηγετεῖν μηδὲ ὀχεῖν εὐφόρως. οὐ δίκαιον ἐν κακοῖσι
τὰ τοιάδε κρίνειν, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖσιν ὧν· τοῖς τε ἀγαθοῖσιν
οἷόν τε χρῆσθαι καὶ πρὸς τὰ κακά, εἴ τινι βουλομένωι, ἀλκῆι.

---

169. Bemüh' dich nicht alles wissen zu wollen, sonst lernst du nichts.

170. Seligkeit und Unseligkeit ruht in der Seele.

171. Seligkeit wohnt nicht in Herden oder Gold: die Seele ist seligen Wesens Wohnsitz.

172. Von wannen uns das Gute kommt, ebendaher wird uns auch das Schlimme zuteil und das Mittel es zu meiden. Tiefes Wasser z. B. ist zu vielem nütze und auch wieder schädlich; denn man läuft Gefahr darin zu ertrinken. Dagegen hat man nun ein Mittel erfunden: Schwimmunterricht.

173. Den Menschen erwächst Schlimmes aus Gutem, wenn man das Gute nicht zu lenken und wohl zu tragen versteht. Es ist nicht billig, solche Dinge unter die Übel zu rechnen, vielmehr unter das Gute; und man kann auch das Gute, wenn man will, zur Abwehr gegen die Übel verwenden.

---

2 προθυμέο P: προθύμεο F: προθυμέου L 7 vgl. Apul. Plat. II 23 *genialis loci* [= animae], wo *est virtutis* als Glossem streicht * 9 ἐπαυρισκοίμεθα, τῶν Hss.: verb. Meineke 10 εἴημεν] εἶναι εἰδήμονος Wachsmuth; Lücke nach εἴημεν Heeren 11 ἐναποπνιγῆναι Meineke 12 v. διδάσκειν] wörtlich schwimmen zu *lehren*. Überflüssig διδάσκεσθαι Meineke 15 εὐφόρως *: εὐπόρως Hss.: εὐρόπως Wilamowitz 16 ὧν *: ὧν Hss.: [ὧν] Koen: χρεὼν Meineke τε Hss.: δὲ Wachsmuth 17 ἀλκῆι *: ἀλκήν Hss.

174. [47 N.] Stobaeus II 9, 3 ὁ μὲν εὔθυμος εἰς ἔργα 417
αἰεὶ φερόμενος δίκαια καὶ νόμιμα καὶ ὕπαρ καὶ ὄναρ χαίρει τε καὶ ἔρρωται καὶ ἀνακηδὴς ἐστιν· ὃς δ' ἂν καὶ δίκης ἀλογῆι καὶ τὰ χρὴ ἐόντα μὴ ἔρδηι, τούτωι πάντα τὰ τοιαῦτα ἀτερπείη, ὅταν τευ ἀναμνησθῆι, καὶ δέδοικε καὶ ἑωυτὸν κακίζει.

175. [24 N.] — — 4 οἱ δὲ θεοὶ τοῖσι ἀνθρώποισι διδοῦσι τἀγαθὰ πάντα καὶ πάλαι καὶ νῦν. πλὴν ὁκόσα κακὰ καὶ βλαβερὰ καὶ ἀνωφελέα, τάδε δ' οὔ⟨τε⟩ πάλαι οὔτε νῦν θεοὶ ἀνθρώποισι δωροῦνται, ἀλλ' αὐτοὶ τοῖσδεσιν ἐμπελάζουσι διὰ νοῦ τυφλότητα καὶ ἀγνωμοσύνην.

176. [64 N.] — — 5 τύχη μεγαλόδωρος, ἀλλ' ἀβέβαιος, φύσις δὲ αὐτάρκης· διόπερ νικᾶι τῶι ἥσσονι καὶ βεβαίωι τὸ μεῖζον τῆς ἐλπίδος.

---

174. Der Wohlgemute fühlt sich stets zu gerechten und gesetzlichen Handlungen hingetrieben und ist darum Tag und Nacht heiter und stark und unbekümmert. Doch wer der Gerechtigkeit spottet und seine Pflichten nicht erfüllt, dem wird das alles zur Unlust, wenn er sich an irgend ein *Vergehen* erinnert, und er befindet sich in steter Angst und Selbstpeinigung.

175. Die Götter aber gewähren den Menschen alles Gute, jetzt und ehedem. Nur alles, was schlimm, schädlich und unnütz ist, das schenken die Götter weder jetzt noch ehedem den Menschen, sondern sie selbst tappen hinein infolge ihrer Sinnesverblendung und Torheit.

176. Der Zufall ist freigebig, aber unzuverlässig, die Natur dagegen ruht auf sich selbst. Und darum trägt sie mit ihren geringeren aber zuverlässigen *Mitteln* doch den Sieg davon über die größeren *Verheißungen* der Hoffnung.

---

1 εὐθύμως Wilamowitz αἰεὶ φερόμενος *: ἐπιφερόμενος Hss. 3 ἀνακηδής Burchard: ἀνακύδης Hss.: νηκηδὴς Haupt: ἀκηδὴς Dorville:. ἐπικυδής Lortzing. Das nach falscher Analogie gebildete ἀνακηδής = ἀκηδής (s. Fränkel *Z. f. vgl. Spr.* N. F. 42, 235) kehrt B 254 wieder 4 χρὴ ἐόντα s. Wilam. z. Eur. Her. II² 75; Wackernagel *Verm. Beitr.* (Rektoratspr. Basel 1897) 55 5 ἀτερπείη so die Hss. hier, vgl. B 4: ἀτερπέα unnötig Usener τευ *: τεῦ Hss.: τ' εῦ unnötig Usener ὠυτὸν F: οὐτὸν P: verb. corr. Vaticani 7 δὲ P: fehlt F 8 τἀγαθὰ] τἄλλα Wachsmuth: tilgte Meineke 10 ἀμπελάζουσι Hss.: verb. Valckenaer 13 αὐτάρκης ⟨καὶ βέβαιος⟩ Meineke

[122 N.] — 15, 33 πολλοὶ δρῶντες . . . ἀσκέουσιν = B 53. 417

[121 N.] — — 36 = B 55.

177. [124 N.] — — 40 Δ—ου. οὔτε λόγος ἐσθλὸς φαύλην 418
πρῆξιν ἀμαυρίσκει οὔτε πρῆξις ἀγαθὴ λόγου βλασφημίηι
λυμαίνεται.

178. [198 N.] — — 31, 56 Δ—ου. πάντων κάκιστον ἡ εὐπετείη παιδεῦσαι τὴν νεότητα· αὕτη γάρ ἐστιν ἣ τίκτει τὰς ἡδονὰς ταύτας, ἐξ ὧν ἡ κακότης γίνεται.

179. [197 N.] — — 57 τοῦ αὐτοῦ. ἔξω τί κως ἢ πονεῖν παῖδες ἀνιέντες οὔτε γράμματ' ἂν μάθοιεν οὔτε μουσικὴν οὔτε ἀγωνίην οὐδ' ὅπερ μάλιστα τὴν ἀρετὴν συνέχει, τὸ αἰδεῖσθαι· μάλα γὰρ ἐκ τούτων φιλεῖ γίγνεσθαι ἡ αἰδώς.

180. [183 N.] — — 58 τοῦ αὐτοῦ. ἡ παιδεία εὐτυχοῦσι μέν ἐστι κόσμος, ἀτυχοῦσι δὲ καταφύγιον [Lemma zweifelh., vgl. Aristoteles b. Stob. II 31, 35.]

181. [44 N.] — — 59 τοῦ αὐτοῦ. κρείσσων ἐπ' ἀρετὴν φανεῖται προτροπῆι χρώμενος καὶ λόγου πειθοῖ ἤπερ νόμωι

---

177. Eine treffliche Rede verdunkelt nicht eine schlechte Tat, und eine gute Tat wird nicht durch eine lästernde Rede zu schanden.

178. Das allerschlimmste, was man die Jugend lehren kann, ist der Leichtsinn. Denn er ist es, der jene Lüste großzieht, aus denen die Lasterhaftigkeit erwächst.

179. Wenn die Knaben sich irgend zu etwas anderm als zum Arbeiten gehen lassen *dürfen*, werden sie weder Lesen noch Musik, noch Sport, noch, was vor allen Dingen die Tüchtigkeit bedingt, Respekt lernen. Denn aus jenen *drei Schulen* pflegt besonders der Respekt zu erwachsen.

180. Die Bildung ist der Glücklichen Schmuck und der Unglücklichen Zuflucht.

181. Besser wird es offenbar *bei der Erziehung* zur Tugend dem

---

6 Δημοκρίτου] δημοκράτους Hs. 9 ἐξωτικῶς μὴ πονεῖν Hs.: ἔξω τί κως ἢ π. *: ἔξω ἢ κόσμωι π. * (1. Aufl.): ζηλωτικῶς ὁμῆ π. Meineke-Wachsmuth; ζωτικῶς μὴ πονεῖν (*live giving labour*!) Pearson *Cl. rev.* 23, 50: [ἔξω . . . πονεῖν] Busse *N. J. f. cl. Phil.* 1910, 470 ἔξω ἢ] vgl. Herod. 7, 228 10 ἀνιέντες intr. sonst mit Partizip, transit. mit Infinitiv häufig. Der Gedanke vom πόνος ist lakonisch und kynisch, aber auch Demokritisch (B 182) und Epicharmisch (13 B 36) γράμματ' ἂν Meineke: γράμματα Hs. 11 ἀγωνίη Hs. (vgl. I 111, 8): ἀγωνιστικὴν falsch Meineke 12 τούτου falsch Meineke αἰδώς] ἀρετή falsch Meineke

καὶ ἀνάγκηι. λάθρηι μὲν γὰρ ἁμαρτέειν εἰκὸς τὸν εἰργμέ- 418
νον ἀδικίης ὑπὸ νόμου, τὸν δὲ ἐς τὸ δέον ἠγμένον πειθοῖ
οὐκ εἰκὸς οὔτε λάθρηι οὔτε φανερῶς ἔρδειν τι πλημμελές.
διόπερ συνέσει τε καὶ ἐπιστήμηι ὀρθοπραγέων τις ἀνδρεῖος
ἅμα καὶ εὐθύγνωμος γίγνεται.

[187 N.] Stob. II 31, 65 Δ—ου = B 33.

182. [189 N.] — — 66 τοῦ αὐτοῦ. τὰ μὲν καλὰ χρήματα τοῖς πόνοις ἡ μάθησις ἐξεργάζεται, τὰ δ' αἰσχρὰ ἄνευ πόνων αὐτόματα καρποῦται. καὶ γὰρ οὖν οὐκ ἐθέλοντα πολλάκις ἐξείργει τοιοῦτον εἶναι ὅτωι μεγάλη ἐστὶ τῆι φύσι κακεστώ.

[188 N.] — — 71 = B 59. 419

183. [185 N.] — — 72 τοῦ αὐτοῦ. ἔστι που νέων ξύνεσις

---

glücken, der Aufmunterung und überredende Worte als wer Gesetz und Zwangsmaßregeln zur Anwendung bringt. Denn wer sich nur durch das Gesetz am Übeltun gehindert sieht, wird vermutlich im Geheimen sündigen, wer dagegen durch Überredung einmal auf den Weg der Pflicht geführt ist, wird voraussichtlich weder heimlich noch öffentlich etwas Verkehrtes tun. Darum also zeigt sich Jemand, der mit Einsicht und Bewußtsein das Rechte tut, zugleich als entschlossener und geradsinniger *Mann*.

182. Die edlen Dinge erarbeitet der Unterricht nur unter Mühen, die unedlen fallen dagegen sonder Mühe von selbst vom Baume. Denn selbst wider Willen zwingen sie oft einen *Menschen*, dem von Natur eine große Schwäche innewohnt, so *(unedel)* zu sein.

183. Es gibt wohl *auch* Verstand bei den Jungen und Unverstand

---

7 τὰ καλὰ χρήματα] Ionische Fülle statt τὰ καλά. Vgl. * *Berl. Sitz. Ber.* 1884, 350[1] 9 ⟨ἡ ἀμαθίη⟩ καρποῦται Usener 10 ὅτωι . . . κακεστώ * (2. Aufl.): οὕτω μεγάλης τε τῆς φυτικῆς ἐστι Hs.: οὕτω μεγάλη τις τῆς φοιτήσιός ἐστι ⟨δύναμις⟩ vel ⟨ἰσχύς⟩ Meineke: οὕτω μέγα τὸ τῆς φυσικῆς κάκης (oder κακίης) ἐστίν Natorp: καρποῦται ⟨καίτοι κρέσσων ἡ μάθησις τῆς φύσιος⟩· καίπερ οὖν οὐκ ἐθέλοντα πολλάκις ἐξείργει, τοιοῦτον [sc. αἰσχροποιοῦντα] εἶναι· οὕτω μετατίθησι τὸ τῆς φυσικῆς ἑστοῦς verm. * (1. Aufl.). Dies nach B 242, doch zu weit von der Überlieferung. ἐξείργει *schränkt auf dies Gebiet ein*, d. h. *zwingt* wie Herod. 7, 96. Wer Buchstabenkritik treibt, die dieser verderbten Hs. [L] gegenüber nicht am Platze ist, könnte μεγάλη 'στὶ schreiben wie B 173 μη' πιστῆται überliefert ist 11 κακεστώ (durch Hesych. bezeugt, Gegensatz zu dem Demokritischen εὐεστὼ B 140) entspricht dem sonst üblichen κάκη, über das Wilam. z. Hippol. V. 161

καὶ γερόντων ἀξυνεσίη· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρονεῖν, 419
ἀλλ' ὡραίη τροφὴ καὶ φύσις.

[108 N.] — — 73 = B 85.

184. [194] — — 90 Δ—ου. φαύλων ὁμιλίη συνεχὴς ἕξιν κακίης συναύξει.

185. [201 N.] — — 94 Δ—ου. κρέσσονές εἰσιν αἱ τῶν πεπαιδευμένων ἐλπίδες ἢ ὁ τῶν ἀμαθῶν πλοῦτος. Vgl. A 17.

186. [212 N.] — — 33, 9 Δ—ου. ὁμοφροσύνη φιλίην ποιεῖ.

187. [18 N.] — (flor.) III t. 1, 27 Hense [vgl. B 36] Δημοκρίτου. ἀνθρώποις ἁρμόδιον ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματος λόγον ποιεῖσθαι· ψυχῆς μὲν γὰρ τελεότης σκήνεος μοχθηρίην ὀρθοῖ, σκήνεος δὲ ἰσχὺς ἄνευ λογισμοῦ ψυχὴν οὐδέν τι ἀμείνω τίθησιν.

[45 N.] — — 1,45 Δ—ου = B 47.

188. [2 N.] — — 1, 46 ὅρος συμφόρων καὶ ἀσυμφόρων 420
τέρψις καὶ ἀτερψίη. Vgl. B 4.

189. [7 N.] — — 47 ἄριστον ἀνθρώπωι τὸν βίον διάγειν ὡς πλεῖστα εὐθυμηθέντι καὶ ἐλάχιστα ἀνιηθέντι. τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἴ τις μὴ ἐπὶ τοῖς θνητοῖσι τὰς ἡδονὰς ποιοῖτο.

---

bei den Alten. Denn nicht die Zeit lehrt denken, sondern eine frühzeitige Erziehung und Naturanlage.

184. Beständiger Umgang mit Schlechten vermehrt schlechte Anlage.

185. Besser sind die Aussichten der Gebildeten als der Reichtum der Ungebildeten.

186. Übereinstimmung der Gedanken bewirkt Freundschaft.

187. Es schickt sich für die Menschen, mehr um die Seele als um den Leib sich zu kümmern. Denn der Seele Vortrefflichkeit richtet des Leibes Schwäche auf, Leibesstärke aber ohne Verstandeskraft macht die Seele um nichts besser.

188. Die Grenze zwischen Zuträglichem und Abträglichem ist Lust und Unlust.

189. Das Beste für den Menschen ist sein Leben soviel wie möglich wohlgemut und so wenig wie möglich mißmutig zu verbringen. Dies wird aber dann der Fall sein, wenn er seine Lust nicht auf das Sterbliche richtet.

---

7 ἐλπίδες] vom Standpunkt der εὐθυμία aus 8 φίλην Hs.: verb. Sarti 11 ψυχῆς μὲν τελεότης Democrat. (B 36): ψυχὴ μὲν γὰρ τελεωτάτη Stob. μοχθηρίαν Dem. 12 σκήνεος δὲ Stob.: σώματος δὲ Dem. 15 συμφορέων καὶ ἀσυμφορέων Hss.: verb. Cobet 17 daraus des Chiers Symmachos epigr. 88 Kaibel

190. [107 N.] Stob. III 1, 91 Δ—ου. φαύλων ἔργων καὶ τοὺς 420
λόγους παραιτητέον.

[45 N.] — — 95 = B 41.

191. [52 N.] — — 210 Δ—ου. ἀνθρώποισι γὰρ εὐθυμίη
γίνεται μετριότητι τέρψιος καὶ βίου συμμετρίηι· τὰ δ' ἐλ-
λείποντα καὶ ὑπερβάλλοντα μεταπίπτειν τε φιλεῖ καὶ μεγά-
λας κινήσιας ἐμποιεῖν τῆι ψυχῆι. αἱ δ' ἐκ μεγάλων δια-
στημάτων κινούμεναι τῶν ψυχέων οὔτε εὐσταθέες εἰσὶν
οὔτε εὔθυμοι. ἐπὶ τοῖς δυνατοῖς οὖν δεῖ ἔχειν τὴν γνώμην
καὶ τοῖς παρεοῦσιν ἀρκέεσθαι τῶν μὲν ζηλουμένων καὶ
θαυμαζομένων ὀλίγην μνήμην ἔχοντα καὶ τῆι διανοίαι μὴ
προσεδρεύοντα, τῶν δὲ ταλαιπωρεόντων τοὺς βίους θεω-
ρέειν, ἐννοούμενον ἃ πάσχουσι κάρτα, ὅκως ἂν τὰ παρ-
εόντα σοι καὶ ὑπάρχοντα μεγάλα καὶ ζηλωτὰ φαίνηται,
καὶ μηκέτι πλειόνων ἐπιθυμέοντι συμβαίνηι κακοπαθεῖν
τῆι ψυχῆι. ὁ γὰρ θαυμάζων τοὺς ἔχοντας καὶ μακαριζο- 421
μένους ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τῆι μνήμηι πᾶσαν
ὥραν προσεδρεύων ἀεὶ ἐπικαινουργεῖν ἀναγκάζεται καὶ

---

190. Von schlimmen Werken muß man auch das Reden vermeiden.

191. Wohlgemutheit erringen sich die Menschen durch Mäßigung der Lust und Harmonie des Lebens. Mangel und Überfluß aber pflegt umzuschlagen und große Erregungen in der Seele zu verursachen. Die in starken Gegensätzen sich aufregenden Seelen sind weder beständig noch wohlgemut. Man muß also sein Denken auf das Mögliche richten und sich mit dem Vorhandenen begnügen, ohne der Beneideten und Bewunderten viel zu achten und in Gedanken ihnen nachzujagen. Vielmehr muß man auf die Lebensschicksale der Trübsalbeladenen schauen und sich ernstlich ihre Leiden vergegenwärtigen, auf daß dir deine gegenwärtige Lage groß und beneidenswert erscheine und es dir nicht begegne Schaden zu erleiden an deiner Seele über der weiter schweifenden Begier nach mehr. Denn wer die Besitzenden und von den andern Menschen selig gepriesenen bewundert und zu jeglicher Frist mit seinen Gedanken ihnen nachjagt, wird dazu gezwungen, stets etwas Neues auszuhecken und seine Gier sogar auf irgend ein unsühnbares, durch

---

3 Das Lemma lautet auch bei Stob. hier δημοκράτους 4 Das Fr. ahmt nach Hipparch. Stob. IV 108, 81 Mein. 5 τὰ δὲ λείποντα Hss.: verb. Hirschig 13 κάρτα] κακὰ Jacobs 15 συμβαίνει Hss.

ἐπιβάλλεσθαι δ᾽ ἐπιθυμίην τοῦ τι πρήσσειν ἀνήκεστον ὧν 421
νόμοι κωλύουσιν. διόπερ τὰ μὲν μὴ δίζεσθαι χρεών, ἐπὶ δὲ τοῖς εὐθυμέεσθαι χρεών, παραβάλλοντα τὸν ἑαυτοῦ βίον πρὸς τὸν τῶν φαυλότερον πρησσόντων καὶ μακαρίζειν ἑωυτὸν ἐνθυμεύμενον ἃ πάσχουσιν, ὁκόσωι αὐτέων βέλτιον πρήσσει τε καὶ διάγει. ταύτης γ᾽ ἄρ᾽ ἐχόμενος τῆς γνώμης εὐθυμότερόν τε διάξεις καὶ οὐκ ὀλίγας κῆρας ἐν τῶι βίωι διώσεαι, φθόνον καὶ ζῆλον καὶ δυσμενίην.

192. [115 N.] — 2, 36 Δ—ου. ἔστι ῥάιδιον μὲν ἐπαινεῖν ἃ μὴ χρὴ καὶ ψέγειν, ἑκάτερον δὲ πονηροῦ τινος ἤθους.

193. [153 N.] — 3, 43 Δ—ου. φρονήσιος ἔργον μέλλουσαν ἀδικίην φυλάξασθαι, ἀναλγησίης δὲ τὸ γενομένην μὴ ἀμύνασθαι.

194. [36 N.] — — 46 Δ—ου. αἱ μεγάλαι τέρψεις ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ καλὰ τῶν ἔργων γίνονται.

195. [172 N.] — 4, 69 Δ—ου. εἴδωλα ἐσθῆτι καὶ κόσμωι διαπρεπέα πρὸς θεωρίην, ἀλλὰ καρδίης κενεά.

---

das Gesetz verbotenes Verbrechen zu werfen. Deshalb also ist es Pflicht, dem einen nicht nachzujagen und mit dem andern es sich wohlgemut sein zu lassen und sein eigenes Leben mit dem *anderer* zu vergleichen, denen es noch schlechter geht, und in Beherzigung ihrer Leiden sich selbst selig zu preisen, daß man es soviel besser hat und treibt. Hältst du dich also an diese Einsicht, so wirst du wohlgemuter leben und in deinem Leben nicht wenige Fluchgeister verscheuchen: Neid, Ehrsucht und Verbitterung.

192. Leicht ist zu loben, was man nicht *loben*, und zu tadeln, *was man nicht tadeln* soll; beides aber fließt aus einem schlechten Charakter.

193. Klugheit verrät es, sich vor einer drohenden Beleidigung zu hüten; Stumpfsinn dagegen eine erlittene nicht zu rächen.

194. Die großen Freuden stammen aus der Betrachtung der schönen Werke.

195. Mit Gewand und Schmuck zum Schauen prächtig ausgestattete Bilder, aber es fehlt ihnen das Herz.

---

1 δ᾽ Hense (ohne Note): δι᾽ Hss. 2 ⟨οἱ⟩ νόμοι Meineke 5 ὁκόσωι Wachsmuth: ὅκως Hss. αὐτέων so die Hss. 6 πρήσσεις τε καὶ διάγεις Hense γ᾽ ἄρ᾽ *: γὰρ vulgo 11 ⟨τὸ⟩ μέλλουσαν Hense 12 δέ τοι Crönert γενομένην M: γενόμενον A 16 ἐσθῆτι καὶ Meineke: αἰσθητικὰ καὶ Hss.

196. [100 N.] Stob. III 4, 70 λήθη τῶν ἰδίων κακῶν θρασύ- 422
τητα γεννᾶι.

197. [33 N.] — — 71 ἀνοήμονες ῥυσμοῦνται τοῖς τῆς τύχης κέρδεσιν, οἱ δὲ τῶν τοιῶνδε δαήμονες τοῖς τῆς σοφίης.

198. [20 N.] — — 72 τὸ χρῆιζον οἶδεν, ὁκόσον χρήιζει, ὁ δὲ χρήιζων οὐ γινώσκει.

199. [96 N.] — — 73 ἀνοήμονες τὸ ζῆν ὡς στυγέοντες ζῆν ἐθέλουσι δείματι ἀίδεω.

200. [93 N.] — — 74 ἀνοήμονες βιοῦσιν οὐ τερπόμενοι βιοτῆι.

201. [94 N.] — — 75 ἀνοήμονες δηναιότητος ὀρέγονται οὐ τερπόμενοι δηναιότητι.

202. [60 N.] — — 76 ἀνοήμονες τῶν ἀπεόντων ὀρέγονται, τὰ δὲ παρεόντα καί⟨περ τῶν⟩ παρωιχημένων κερδαλεώτερα ἐόντα ἀμαλδύνουσιν.

203. [97 N.] — — 77 ἄνθρωποι τὸν θάνατον φεύγοντες διώκουσιν.

---

196. Vergessen der eigenen Sünden erzeugt Frechheit.

197. Toren richten sich nach den *erhofften* Gewinnen des Glückes, die Kenner solcher *Gewinne* dagegen nach denen der Philosophie.

198. ⟨*Um wieviel weiser als der Mensch ist das Tier*⟩, das in seinem Bedürfnis weiß, wieviel es bedarf! Der *Mensch* dagegen sieht das nicht ein, wenn er ein Bedürfnis hat.

199. Toren, denen das Leben verleidet ist, wollen trotzdem leben aus Angst vor dem Hades.

200. Toren leben ohne Freude am Leben.

201. Toren wünschen sich langes Leben, ohne doch dessen froh zu werden.

202. Toren haschen nach dem Abwesenden, das Gegenwärtige dagegen, wenn es auch vorteilhafter ist als das *ihnen* Entgangene, lassen sie umkommen.

203. Menschen, die vor dem Tode fliehen, laufen ihm gerade nach.

---

4 τύχης Grotius: ψυχῆς Tr. 6 vor τὸ (relativ.) ergänzt in Lortzings Sinn ὅσωι σοφώτερον τοῦ ἀνθρώπου τὸ θηρίον *; Zeller versteht unter τὸ χρῆιζον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὁκόσων Zeller 8 ὡς A, Tr.: fehlt M: ὅμως *: ὡς ⟨ἄχθος⟩ Kowalski: καὶ (= καίπερ) Hense 10 B 200 betrachtet als Erklärung von 199 Bücheler 12 δηναιότητος Bücheler: δὴ νεότητος Hss., ebenso Z. 13 15 καί⟨περ τῶν⟩ Hense

204. [98 N.] — — 78 ἀνοήμονες οὐδέν᾽ ἀνδάνουσιν ἐν 422
ὅλῃ τῇ βιοτῇ.

205. [95 n. N] — — 79 ἀνοήμονες ζωῆς ὀρέγονται ⟨ἀντὶ⟩ 423
γήραος θάνατον δεδοικότες.

206. [95 N.] — — 80 ἀνοήμονες θάνατον δεδοικότες γηράσκειν ἐθέλουσιν.

[190 N.] — — 81 = B 64.

[78 N.] — — 82 = B 77.

207. [4 N.] — 5, 22 Δ—ου. ἡδονὴν οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῶι καλῶι αἱρεῖσθαι χρεών. Vgl. 54 A 37.

[87 N.] — — 23 = B 73.

208. [199 N.] — — 24 πατρὸς σωφροσύνη μέγιστον τέκνοις παράγγελμα.

209. [67 N.] — — 25 Δ—ου. αὐταρκείηι τροφῆς σμικρὴ νὺξ [?] οὐδέποτε γίνεται.

210. [65 N.] — — 26 Δ—ου. τράπεζαν πολυτελέα μὲν τύχη παρατίθησιν, αὐταρκέα δὲ σωφροσύνη.

---

204. Toren können niemanden in ihrem ganzen Leben zufrieden stellen.

205. Toren wünschen sich das Leben, da sie den Tod fürchten statt des Alters.

206. Toren wünschen sich das Alter aus Furcht vor dem Tode.

207. Nicht jede Lust soll man erstreben, sondern nur die mit Edlem verknüpfte.

208. Vaters Selbstbeherrschung ist für die Kinder die wirksamste Vermahnung.

209. Für einen genügsamen Magen gibt es niemals eine verkürzte Nacht (?).

210. Das Glück beschert einen reichen Tisch, die Mäßigkeit einen ausreichenden.

---

1 οὐδέν᾽ *: οὐδὲν Hss., vulgo ἀνδάνουσιν Hss.: μανθάνουσιν Valckenaer: κατάνουσι oder ἀνύουσι Meineke: λαγχάνουσιν Wachsmuth: ἀλδαίνουσιν Hense; ἀρέσκειν τινά Eurip. Hippol. 106. 184 3 ⟨ἀντὶ⟩ Gomperz 4 γῆρας ὡς θάνατον H. Schenkl: γήραος κάματον Hense 5 B 206 streicht als Interpretation von 205 Bücheler. Dann müßte dort freilich ζωῆς gestrichen werden 14 αὐτάρκει Stob.: αὐταρκίη Corp. Democr. σμικρὴ Stob.: μακρὰ Maximus (Ribittus, Gesner): μικρὴ, μικρὰ Gnomol.: μιερὴ Bücheler. Ob die in σμικρὴ νὺξ (*schlaflose Nacht*) liegende hygienische Anschauung antik ist, mag man ebenso wie den Ausdruck bezweifeln: σμικρὴ χοῖνιξ (*schmale Ration* vgl. B 284) verm. *

211. [56 N.] Stob. III 5, 27 Δ—ου. σωφροσύνη τὰ τερπνὰ ἀέξει καὶ ἡδονὴν ἐπιμείζονα ποιεῖ. 423

— 6, 26 = B 214[b].

212. [128 N.] — 6, 27 Δ—ου. ἡμερήσιοι ὕπνοι σώματος ὄχλησιν ἢ ψυχῆς ἀδημοσύνην ἢ ἀργίην ἢ ἀπαιδευσίην σημαίνουσι.

[86 N.] — 6, 28 Δ—ου. ξυνουσίη . . . ἐξ ἀνθρώπου = B 32.

— — 59. 60 [τοῦ αὐτοῦ d. i. Ἐπικτήτου!] = B 232. 233.

213. [127 N.] — 7, 21 Δ—ου. ἀνδρείη τὰς ἄτας μικρὰς ἔρδει. 424

214. [63. 169 N.] — — 25 Δ—ου. ἀνδρεῖος οὐχ ὁ τῶν πολεμίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἡδονῶν κρέσσων. ἔνιοι δὲ πολίων μὲν δεσπόζουσι, γυναιξὶ δὲ δουλεύουσιν.

215. [46 N.] — — 31 Δ—ου. δίκης κῦδος γνώμης θάρσος καὶ ἀθαμβίη, ἀδικίης δὲ δεῖμα ξυμφορῆς τέρμα.

216. [34 N.] — — 74 Δ—ου. σοφίη ἄθαμβος ἀξίη πάντων τιμιωτάτη οὖσα.

[38 N.] — 9, 22 Δ—ου. = B 62.

217. [41 N.] — — 30 Δ—ου. μοῦνοι θεοφιλέες, ὅσοις ἐχθρὸν τὸ ἀδικέειν.

---

211. Mäßigkeit mehrt das Erfreuliche und macht das Vergnügen noch größer.

212. Schlaf bei Tage verrät eine Störung des Körpers oder Niedergeschlagenheit, Erschlaffung oder Unbildung der Seele.

213. Tapferkeit verringert die Schicksalsschläge.

214. Tapfer ist nicht nur der Besieger der Feinde, sondern auch der Besieger seiner Lüste. Manche aber herrschen über Städte und dienen Weibern.

215. Der Segen der Gerechtigkeit ist zuversichtliches und unverblüffbares Urteil, das Ende der Ungerechtigkeit aber ist Angst vor *kommendem* Unheil.

216. Weisheit, die sich nicht verblüffen läßt, ist alles wert; denn sie verdient die höchsten Ehren.

217. Nur wem das Freveln verhaßt ist, den haben die Götter lieb.

---

2 ἔτι μείζονα * 5 ἀδαημοσύνην Wachsmuth mit Tilgung von ἀπαιδευσίην 12 μόνον Flor. 17 Boissonn.: κρατῶν μόνον Stob. κρέσσων Flor.: κρείσσων Stob. 13 πόλεων A: πόνων M, Brux.: verb. Mullach 15 ἀθαμβίη A: ἀθυμίη M (daher εὐθυμίη Gesner) δεῖμα und τέρμα vertauscht Kranz

218. [75 N.] — 10, 36 [IV 31, 50 H.] Δ—ου. πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίης περιγινόμενος ἐπιφανέστερον τὸ ὄνειδος κέκτηται. 424

[113 N.] — — 42 Δ—ου. = B 52.

219. [70 N.] — — 43 τοῦ αὐτοῦ. χρημάτων ὄρεξις, ἢν μὴ ὁρίζηται κόρωι, πενίης ἐσχάτης πολλὸν χαλεπωτέρη· μέζονες γὰρ ὀρέξεις μέζονας ἐνδείας ποιεῦσιν.

220. [76 N.] — — 44 Δ—ου. κακὰ κέρδεα ζημίαν ἀρετῆς φέρει.

221. [77 N.] — — 58 Δ—ου. ἐλπὶς κακοῦ κέρδεος ἀρχὴ ζημίης. 425

222. [200 N.] — — 64 Δ—ου. ἡ τέκνοις ἄγαν χρημάτων συναγωγὴ πρόφασίς ἐστι φιλαργυρίης τρόπον ἴδιον ἐλέγχουσα.

223. [19 N.] — — 65 τοῦ αὐτοῦ. ὧν τὸ σκῆνος χρήιζει, πᾶσι πάρεστιν εὐμαρέως ἄτερ μόχθου καὶ ταλαιπωρίης· ὁκόσα δὲ μόχθου καὶ ταλαιπωρίης χρήιζει καὶ βίον ἀλγύνει, τούτων οὐκ ἰμείρεται τὸ σκῆνος, ἀλλ᾽ ἡ τῆς γνώμης κακοθιγίη.

---

218. Reichtum, der aus schimpflichem Gewerbe erwächst, besitzt einen um so offenkundigeren Makel.

219. Wenn die Gier nach Geld nicht im Genughaben ihre Grenze findet, ist sie noch viel schlimmer als die drückendste Armut. Denn größere Begehrlichkeit erweckt größere Bedürfnisse.

220. Schlimmer Gewinn bringt Ehrverlust.

221. Hoffnung auf schlimmen Gewinn ist der Anfang des Verlustes.

222. Allzustarkes Geldanhäufen für die Kinder ist nur ein Vorwand, durch die sich der eigentliche Charakter der Habgier verrät.

223. Wessen der Leib bedarf, das steht allen leicht sonder Mühe und Not zu Gebote. Aber alles, was Mühe und Not erfordert und das Leben betrübt, danach trägt nicht der Leib Verlangen, sondern die Ziellosigkeit des Urteils.

---

2 περιγινόμενος MTr.: περιγενόμενος SA für ἐπιφανέστερον wiederholt aus B 281, was vorhergeht, σῆμα (oder ημα) οὕτως ἐν τοῖς St. IV 50 6 κόρωι] καιρῶι Meineke, οὔρωι Hirschig, λόγωι Jacobs; alles überflüssig 19 κακοθιγίη] κακοθηγίη SA: καθοδιγίη M

224. [59 N.] Stob. III 10, 68 Δ—ου. ἡ τοῦ πλέονος ἐπιθυμίη τὸ παρεὸν ἀπόλλυσι τῆι Αἰσωπείηι κυνὶ [233 H.] ἰκέλη γινομένη. 425

225. [112 N.] — 12, 13 Δ—ου. ἀληθομυθέειν χρεών, ὃ πολὺ λώϊον. Vgl. B 44.

[114 N.] — 13, 46 Δ—ου. = B 60.

226. [111 N.] — — 47 Δ—ου. οἰκήιον ἐλευθερίης παρρησίη, κίνδυνος δὲ ἡ τοῦ καιροῦ διάγνωσις.

[106 N.] — 14, 8 Δ—ου. = B 63.

227. [80 N.] — 16, 17 Δ—ου. οἱ φειδωλοὶ τὸν τῆς μελίσσης οἶτον ἔχουσιν ἐργαζόμενοι ὡς ἀεὶ βιωσόμενοι.

228. [202 N.] — — 18 τοῦ αὐτοῦ. οἱ τῶν φειδωλῶν παῖδες ἀμαθέες γινόμενοι ὥσπερ οἱ ὀρχησταὶ οἱ ἐς τὰς μαχαίρας ὀρούοντες, ἢν ἑνὸς μούνου ⟨μὴ⟩ τύχωσι καταφερόμενοι, 426
ἔνθα δεῖ τοὺς πόδας ἐρεῖσαι, ἀπόλλυνται· χαλεπὸν δὲ τυχεῖν ἑνός· τὸ γὰρ ἴχνιον μοῦνον λέλειπται τῶν ποδῶν· οὕτω δὲ καὶ οὗτοι, ἢν ἁμάρτωσι τοῦ πατρικοῦ τύπου τοῦ ἐπιμελέος καὶ φειδωλοῦ, φιλέουσι διαφθείρεσθαι.

---

224. Die Gier nach Mehr verliert, was sie hat, und gleicht darin dem Hunde bei Äsop.

225. Es ist Pflicht, die Wahrheit zu sagen, was ja auch viel vorteilhafter ist.

226. Freimut ist das Kennzeichen freier Gesinnung, aber die Gefahr liegt dabei in der Abmessung des richtigen Zeitpunktes.

227. Die Geizigen teilen das Los der Biene: sie arbeiten, als ob sie ewig leben würden.

228. Den Kindern karger *Väter* geht es, wenn sie in Unwissenheit heranwachsen, wie den Tänzern, die über Schwerter Räder schlagen. Wenn sie beim Niederkommen den einzigen Fleck nicht treffen, wo sie die Füße hinsetzen müssen, sind sie verloren. Es ist aber schwierig den einen Fleck zu treffen. Denn nur das Plätzchen für die Fußsohlen ist frei. So geht es auch jenen. Wenn sie das väterliche Vorbild von Peinlichkeit und Kargheit verfehlen, pflegen sie zugrunde zu gehen.

---

1 ἡ τοῦ Brux.: τοῦ SMA 4 Diese Fassung verdient gegenüber B 44 den Vorzug 11 βλισσόμενοι scharfsinnig, aber nicht nötig Bücheler 14 ⟨μὴ⟩ Mullach (oder ἀτυχῶσι *); zum Gedanken vgl. Plut. Ages. 33 ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δ' ἀκριβεῖ καὶ κατησκημένηι κεχρημένου διαίτηι παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἁμαρτία μία καί ῥοπὴ τὴν πᾶσαν ἔκλινεν εὐτυχίαν τῆς πόλεως 15 τυχεῖν] ⟨μὴ⟩ ἀτυχεῖν Jacobs

229. [81 N.] — — 19 τοῦ αὐτοῦ. φειδώ τοι καὶ λιμὸς 426
χρηστή· ἐν καιρῶι δὲ καὶ δαπάνη· γινώσκειν δὲ ἀγαθοῦ.

230. [229 N.] — — 22 Δ—ου. βίος ἀνεόρταστος μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος.·

231. [61 N.] — 17, 25 Δ—ου. εὐγνώμων ὁ μὴ λυπεόμενος ἐφ' οἷσιν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ χαίρων ἐφ' οἷσιν ἔχει.

232. [57 N.] — — 37 [vgl. III 6, 59] Δ—ου. τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα μάλιστα τέρπει.

233. [55 N.] — — 38 [vgl. III 6, 60] τοῦ αὐτοῦ. εἴ τις ὑπερβάλλοι τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἂν γίγνοιτο.

234. [21 N.] — 18, 30 Δ—ου. ὑγιείην εὐχῆισι παρὰ θεῶν αἰτέονται ἄνθρωποι, τὴν δὲ ταύτης δύναμιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες οὐκ ἴσασιν· ἀκρασίηι δὲ τἀναντία πρήσσοντες αὐτοὶ προδόται τῆς ὑγείης τῆισιν ἐπιθυμίηισιν γίνονται.

235. [53 N.] — — 35 [vgl. III 6, 65] Δ—ου. ὅσοι ἀπὸ γα- 427
στρὸς τὰς ἡδονὰς ποιέονται ὑπερβεβληκότες τὸν καιρὸν ἐπὶ βρώσεσιν ἢ πόσεσιν ἢ ἀφροδισίοισιν, τοῖσι πᾶσιν αἱ μὲν ἡδοναὶ βραχεῖαί τε καὶ δι' ὀλίγου γίνονται, ὁκόσον ἂν

---

229. Sparen und Hungerleiden ist zwar nützlich, zu Zeiten aber auch Verschwenden. Die richtige Entscheidung zu treffen ist Sache eines tüchtigen *Mannes*.

230. Ein Leben ohne Feste ist ein langer Weg ohne Wirtshäuser.

231. Wohlverständig ist, wer sich nicht grämt um das, was er nicht hat, sich vielmehr freut über das, was er hat.

232. Von Vergnügungen erfreut am meisten, was am seltensten kommt.

233. Überschreitet man das richtige Maß, so kann das Angenehmste zum Unangenehmsten werden.

234. Gesundheit fordern die Menschen in ihren Gebeten von den Göttern. Sie wissen aber nicht, daß sie selbst Macht darüber haben. Indem sie ihr durch ihre Unmäßigkeit entgegenarbeiten, werden sie selbst infolge ihrer Gelüste zu Verrätern an ihrer Gesundheit.

235. Allen, die den Lüsten des Bauches fröhnen und in Speise, Trank oder Liebe das Maß überschreiten, dauern die Genüsse nur kurz und nur während des Augenblicks, so lange sie eben essen und

---

2 χρηστὴ ⟨ἐν καιρῶι⟩ Jacobs 12 ὑγιεινὴν εὐχὴν Hss.: verb. Meineke nach Gesner 18 ἢ ἐπὶ πόσεσιν ἢ ἐπὶ ἀφρ. Stob. 6, 65. Vgl. c. 83, 1. 2 τοῖσι Stob. 18, 35: τούτοισι 6, 65

χρόνον ἐσθίωσιν ἢ πίνωσιν, αἱ δὲ λῦπαι πολλαὶ ⟨καὶ μα- 427
κραί⟩. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ ἐπιθυμεῖν ἀεὶ τῶν αὐτῶν πάρεστι καὶ ὁκόταν γένηται ὁκοίων ἐπιθυμέουσι, διὰ ταχέος τε ἡ ἡδονὴ παροίχεται, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖσι χρηστόν ἐστιν ἀλλ᾽ ἢ τέρψις βραχεῖα, καὶ αὖθις τῶν αὐτῶν δεῖ.

236. [88 N.] Stob. III 20, 56 Δ—ου. θυμῶι μάχεσθαι μὲν χαλεπόν· ἀνδρὸς δὲ τὸ κρατέειν εὐλογίστου. [Vgl. 12 B 85.]

237. [221 N.] — — 62 Δ—ου. φιλονικίη πᾶσα ἀνόητος· τὸ γὰρ κατὰ τοῦ δυσμενέος βλαβερὸν θεωρεῦσα τὸ ἴδιον συμφέρον οὐ βλέπει.

238. [145 N.] — 22, 42 Δ—ου. τελευτᾶι γὰρ ἐς κενοδοξίην κακὴν ὁ παρεκτεινόμενος τῶι κρέσσονι.

239. [162 N.] — 28, 13 Δ—ου. ὅρκους οὓς ποιέονται ἐν ἀνάγκησιν ἐόντες οὐ τηρέουσιν οἱ φλαῦροι, ἐπὴν διαφύγωσιν.

240. [131 N.] — 29, 63. 83ª (III p. LXXIX H.) Δ—ου. οἱ ἑκούσιοι πόνοι τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέρην παρασκευάζουσι.

241. [132 N.] — — 64 τοῦ αὐτοῦ. πόνος συνεχὴς ἐλαφρό- 428
τερος ἑαυτοῦ συνηθείηι γίνεται.

---

trinken; die Leiden aber *danach* sind zahlreich ⟨und langwierig⟩. Diese Begierde stellt sich eben stets wieder nach denselben Dingen ein, und sobald ihnen wird, was sie begehren, ist der Genuß rasch verflogen und sie haben nichts davon als einen Augenblick der Lust: dann stellt sich wieder dasselbe Bedürfnis ein.

236. Es ist schwer mit seinem Herzen zu kämpfen; aber der Sieg verrät den überlegenden Mann.

237. Jede Rechthaberei ist unvernünftig; denn im Hinstarren auf den Schaden des Feindes sieht sie den eigenen Vorteil nicht.

238. Denn wer sich nach dem Mächtigeren reckt, endet mit schlimmer Aufgeblasenheit.

239. Die Schurken halten die Eide, die sie in der Not schwören, nicht, sobald sie durchgekommen sind.

240. Freiwillige Mühen gestalten das Ertragen unfreiwilliger leichter.

241. Fortgesetzte Arbeit macht sich leichter durch die Gewöhnung.

---

1 πίνωσιν ⟨ἢ ἀφροδισιάζωσιν⟩ Hense ⟨καὶ μακραί⟩ * 2 τοῦτο] τούτοις Dyroff 4 [ἐν] Hense 11 κενοδοξίην Bücheler: κακοδοξίην Hss.

242. [193 N.] — — 66 Δ—ου. πλέονες ἐξ ἀσκήσιος ἀγα- 428
θοὶ γίνονται ἢ ἀπὸ φύσιος.

[125 N.] — — 67 τοῦ αὐτοῦ = B 81.

243. [130 N.] — — 88 Δ—ου. τῆς ἡσυχίης πάντες οἱ πόνοι ἡδίονες, ὅταν ὧν εἵνεκεν πονέουσι τυγχάνωσιν ἢ εἰδέωσι κύρσοντες. ἐν δὲ ἑκάστηι ἀποτυχίηι τὸ ⟨πονεῖν⟩ πᾶν ὁμοίως ἀνιηρὸν καὶ ταλαίπωρον.

244. [42 N.] — 31, 7 Δ—ου. φαῦλον, κἂν μόνος ἦις, μήτε λέξηις μήτ' ἐργάσηι· μάθε δὲ πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων σεαυτὸν αἰσχύνεσθαι. Vgl. B 84. 264.

[110 N.] — 36, 24 Δ—ου. = B 86.

[196 N.] — 37, 22 Δ—ου. = B 39.

[14 N.] — — 25 Δ—ου. = B 61.

[119 N.] — 38, 46 Δ—ου. = B 48.

[82 N.] — — 47 (τοῦ αὐτοῦ) = B 88.

245. [140 N.] — — 53 Δ—ου. οὐκ ἂν ἐκώλυον οἱ νόμοι ζῆν ἕκαστον κατ' ἰδίην ἐξουσίην, εἰ μὴ ἕτερος ἕτερον ἐλυμαίνετο· φθόνος γὰρ στάσιος ἀρχὴν ἀπεργάζεται.

246. [66 N.] — 40, 6 Δ—ου. ξενιτείη βίου αὐτάρκειαν διδάσκει· μᾶζα γὰρ καὶ στιβὰς λιμοῦ καὶ κόπου γλυκύτατα ἰάματα.

---

242. Mehr Leute werden durch Übung tüchtig als durch Anlage.

243. Alle Mühen sind angenehmer als die Ruhe, wenn man das Ziel der Mühen erreicht oder weiß, daß man es erreichen wird. Bei jedem Mißlingen aber ist alle Mühe in gleicher Weise lästig und peinvoll.

244. Auch wenn du allein bist, sprich und tu nichts Schlechtes. Lerne aber dich weit mehr vor dir selber schämen als vor den andern.

245. Wenn niemand den andern schädigte, würden die Gesetze nichts dagegen haben, daß jeder nach eigenem Belieben lebte. Denn die Scheelsucht ist die Quelle der Zwietracht.

246. Das Leben in der Fremde lehrt Genügsamkeit. Ein Stück Brot und eine Streu sind hochwillkommene Mittel gegen Hunger und Ermattung.

---

6 ἐν δὲ ἑκάστηι ἀποτυχίηι *: ἓν δὲ ἄκος τῇ ἀποτυχίῃ (ἐπιτυχίῃ Tr.) STr. τὸ ⟨πονεῖν⟩ πᾶν *: τὸ πονέειν Mullach. Anders Lortzing *Berl. phil. Wochenschr.* 1895, 584 8 Zweifel an der Zugehörigkeit zu den Demokritsprüchen wegen Mangels von Dialektresten äußert Hense, Demonax weist es zu Schenkl

247. [168 N.] Stob. III 40, 7 τοῦ αὐτοῦ. ἀνδρὶ σοφῷι πᾶσα 429
γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος.

248. [139 N.] — (flor.) IV t. 1, 33 Hense. Δ—ου. ὁ νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων· δύναται δέ, ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν εὖ· τοῖσι γὰρ πειθομένοισι τὴν ἰδίην ἀρετὴν ἐνδείκνυται.

249. [138 N.] — — 34 τοῦ αὐτοῦ. στάσις ἐμφύλιος ἐς ἑκάτερα κακόν· καὶ γὰρ νικέουσι καὶ ἡσσωμένοις ὁμοίη φθορή.

250. [136 N.] — — 40 Δ—ου. ἀπὸ ὁμονοίης τὰ μεγάλα ἔργα καὶ ταῖς πόλεσι τοὺς πολέμους δυνατὸν κατεργάζεσθαι, ἄλλως δ' οὔ.

251. [147 N.] — — 42 Δ—ου. ἡ ἐν δημοκρατίηι πενίη τῆς παρὰ τοῖς δυνάστηισι καλεομένης εὐδαιμονίης τοσοῦτόν ἐστι αἱρετωτέρη, ὁκόσον ἐλευθερίη δουλείης.

252. [134 N.] — — 43 τὰ κατὰ τὴν πόλιν χρεὼν τῶν λοιπῶν μέγιστα ἡγεῖσθαι, ὅκως ἄξεται εὖ, μήτε φιλονικέοντα παρὰ τὸ ἐπιεικὲς μήτε ἰσχὺν ἑαυτῶι περιτιθέμενον παρὰ

---

247. Einem weisen Mann steht die ganze Welt offen. Denn das Vaterland einer trefflichen Seele ist das Universum.

248. Das Gesetz will das Leben der Menschen wohl gestalten. Das ist ihm aber *nur* möglich, wenn sie selbst den Wunsch haben wohl behandelt zu werden. Denn denen, die ihm folgen, erweist es seine eigene Trefflichkeit.

249. Bürgerzwist ist für beide Parteien ein Unglück. Denn er gereicht den Siegern wie den Besiegten in gleicher Weise zum Verderben.

250. Nur mit Eintracht lassen sich große Dinge, wie die Kämpfe der Staaten, vollführen, anders nicht.

251. Die Armut in einer Demokratie ist dem gepriesenen Glücke bei den Despoten gerade so sehr vorzuziehen wie die Freiheit der Knechtschaft.

252. Das Interesse des Staates soll man unter allen am höchsten stellen, damit er gut verwaltet werde. Man darf dabei nicht durch Streitlust die Billigkeit verletzen oder sich wider das allgemeine Beste irgend

---

1 Fr. 247 ward von Freudenthal *Theol. d. Xenoph.* S. 38 als unecht verworfen. Die rhythmische Form mag Zufall sein, vgl. Thuc. 2, 43 ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος. Der Kosmopolitismus ist bereits bei Euripides ausgesprochen, aber die Form bei Dem. ist banal. Bedenken bleiben 5 εὖ Gnomol. Palat., Bar.: ἐν corp. Par.: fehlt Stob.; interpoliert Maxim. c. 58 16 αὔξεται Hss.: verb. Koen

τὸ χρηστὸν τὸ τοῦ ξυνοῦ. πόλις γὰρ εὖ ἀγομένη μεγίστη 429
ὄρθωσίς ἐστι, καὶ ἐν τούτωι πάντα ἔνι, καὶ τούτου σωιζομένου πάντα σώιζεται καὶ τούτου διαφθειρομένου τὰ πάντα διαφθείρεται.

253. [165 N.] — — 43, 44 τοῖς χρηστοῖσιν οὐ συμφέρον ἀμε- 430
λέοντας τῶν ἑωυτῶν ἄλλα πρήσσειν· τὰ γὰρ ἴδια κακῶς ἔσχεν. εἰ δὲ ἀμελέοι τις τῶν δημοσίων, κακῶς ἀκούειν γίγνεται, καὶ ἦν μηδὲν μήτε κλέπτηι μήτε ἀδικῆι. ἐπεὶ καὶ ⟨μὴ⟩ ἀμελέοντι ἢ ἀδικέοντι κίνδυνος κακῶς ἀκούειν καὶ δὴ καὶ παθεῖν τι· ἀνάγκη δὲ ἁμαρτάνειν, συγγινώσκεσθαι δὲ τοὺς ἀνθρώπους οὐκ εὐπετές.

254. [151 N.] — — 45 οἱ κακοὶ ἰόντες ἐς τὰς τιμὰς ὁκόσωι ἂν μᾶλλον ἀνάξιοι ἐόντες ἴωσι, τοσούτωι μᾶλλον ἀνακηδέες γίγνονται καὶ ἀφροσύνης καὶ θράσεος πίμπλανται.

255. [146 N.] — — 46 ὅταν οἱ δυνάμενοι τοῖς μὴ ἔχουσι καὶ προτελεῖν τολμέωσι καὶ ὑπουργεῖν καὶ χαρίζεσθαι, ἐν τούτωι ἤδη καὶ τὸ οἰκτίρειν ἔνεστι καὶ μὴ ἐρήμους εἶναι

---

eine Gewalt anmaßen. Denn ein wohlverwaltetes Staatswesen ist der größte Hort. Alles ist darin beschlossen: ist dies gesund, dann ist alles gesund, und wenn es zugrunde geht, dann geht alles zugrund.

253. Den wackeren *Bürgern* ist es nicht zuträglich ihr Eigentum zu vernachlässigen, um fremde *Geschäfte* zu treiben. Denn *sonst* pflegt es um die eigenen schlecht zu stehen. Wenn man aber die öffentlichen vernachlässigen wollte, wird sich ein übler Ruf bilden, auch wenn man nichts stiehlt oder *sonst* begeht. Droht doch selbst dem, der nichts vernachlässigt oder begeht, die Gefahr in üblen Ruf, ja sogar in Ungelegenheiten zu geraten. Es ist ja unvermeidlich, Fehler zu begehen, aber recht schwer, die Verzeihung der Menschen dafür zu erhalten.

254. Je unwürdiger die schlechten Bürger, die Ehrenämter antreten, dazu sind, um so nachlässiger werden sie und um so mehr zeigen sie sich von Torheit und Frechheit geschwollen.

255. Wenn die Vermögenden es über sich gewinnen den Unvermögenden vorzustrecken und beizuspringen und wohl zu tun, so liegt

---

1 ξένου Hss.: verb. Wakefield 3 ⟨τὰ⟩ πάντα σώιζεται Meineke 5 ἀμελέοντας Tr.: ἀμελαίνοντας AS 6 κακῶς ⟨ἂν⟩ unrichtig Jacobs 7 ἀμελέοι τις Meineke: ἀμελέοιτο Hss.: ἀμελέοιτό τι Gaisford: ἀμελέοιτο τῶν δ. τι Gesner 9 ⟨μὴ⟩ Meineke καὶ δὴ MA: καὶ δεῖ S 13 ἂν ἀκηδέες Tr.: ἀνακυδέες M: ἂν ἀκυδέες AS, Ant., vgl. B 174: ἀναιδέες Cobet 17 καὶ ⟨τὸ⟩ μὴ Meineke

καὶ τὸ ἑταίρους γίγνεσθαι, καὶ τὸ ἀμύνειν ἀλλήλοισι καὶ 430
τοὺς πολιήτας ὁμονόους εἶναι καὶ ἄλλα ἀγαθά, ἅσσα οὐδεὶς
ἂν δύναιτο καταλέξαι.

[144 N.] Stob. IV 2, 13 = B 75.

256. [156 N.] — — 14 δίκη μέν ἐστιν ἔρδειν τὰ χρὴ ἐόντα, ἀδικίη δὲ μὴ ἔρδειν τὰ χρὴ ἐόντα, ἀλλὰ παρατρέπεσθαι.

257. [158 N.] — — 15 τοῦ αὐτοῦ. κατὰ δὲ ζώιων ἔστιν ὧν 431
φόνου καὶ μὴ φόνου ὧδε ἔχει· τὰ ἀδικέοντα καὶ θέλοντα ἀδικεῖν ἀθῶιος ὁ κτείνων, καὶ πρὸς εὐεστοῦν τοῦτο ἔρδειν μᾶλλον ἢ μή. Vgl. B 140.

258. [160 N.] — — 16 κτείνειν χρὴ τὰ πημαίνοντα παρὰ δίκην πάντα περὶ παντός· καὶ ταῦτα ὁ ποιῶν εὐθυμίης καὶ δίκης καὶ θάρσεος καὶ κτήσεως ἐν παντὶ κόσμωι μείζω μοῖραν μεθέξει.

259. [159 N.] — — 17 ὅκωσπερ περὶ κιναδέων τε καὶ ἑρπετέων ⟨νόμοι⟩ γεγράφαται τῶν πολεμίων, οὕτω καὶ κατὰ ἀνθρώπων δοκεῖ μοι χρεὼν εἶναι ποιεῖν· κατὰ νόμους τοὺς

---

bereits hierin das Mitleid und das Nichtalleinsein und die Verbrüderung und die gegenseitige Hilfe und die Eintracht der Bürger und andere gute Dinge, die Niemand *alle* aufzählen könnte.

256. Gerechtigkeit heißt: seine Pflichten erfüllen, Ungerechtigkeit: seine Pflichten nicht erfüllen, sondern beiseite schieben.

257. Mit dem Töten und Nichttöten gewisser Tiere steht es so: wer schadenbringende und schadenwollende tötet, bleibt straflos; und es trägt zum *allgemeinen* Besten mehr aus, dies zu tun als es zu unterlassen.

258. Alles, was widerrechtlich Schaden bringt, muß man um jeden Preis töten. Wer dies tut, wird in jeder Verfassung mehr Ruhe und Recht und Vertrauen und Besitz beanspruchen dürfen.

259. Wie Gesetze erlassen sind gegen feindliches Getier und Gewürm, so, mein ich, sollte man es auch gegen Menschen machen. Nach den hergebrachten Gesetzen sollte man einen Staatsfeind in jeder Ver-

---

1 ἑτέρους SM: verb. corr. A 2 ⟨τὸ⟩ τοὺς Hense ἅσσα SM: ὅσσα Trinc.: ἄσσ$^{\nu}$ A 5 χρὴ ἐόντα] vgl. B 174 8 φόνον καὶ μὴ φόνον Valckenaer 12 εὐθυμίης Wakefield: ἐπιθυμίης Hss.: ἐπιτιμίης? * 13 κτήσεως] κτάσεως Hss.: τίσιος (*honoris*) Mekler: τλήσεως Kowalski. Zweifelhafte Herstellung 16 ⟨νόμοι⟩ * s. II 113, 1. 2 γέγραπται Natorp

πατρίους κτείνειν πολέμιον ἐν παντὶ κόσμωι, ἐν ὧι μὴ νό- 431
μος ἀπείργει· ἐκνόμως δὲ ἀπείργει ἱερὰ ἑκάστοισι ἐπιχώρια καὶ σπονδαὶ καὶ ὅρκοι.

260. [161 N.] — — 18 κιξάλλην καὶ ληιστὴν πάντα κτεί-
νων τις ἀθῶιος ἂν εἴη καὶ αὐτοχειρίηι καὶ κελεύων καὶ ψήφωι.

[143 N.] — 4, 27 = B 49.

261. [155 N.] — 5, 43 Δ—ου. ἀδικουμένοισι τιμωρεῖν κατὰ δύναμιν χρὴ καὶ μὴ παρίέναι· τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτον δίκαιον καὶ ἀγαθόν, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἄδικον καὶ κακόν.

262. [157 N.] — — 44 Δ—ου. καὶ οἳ φυγῆς ἄξια ἔρδουσιν 432
ἢ δεσμῶν, ἢ θωιῆς ἄξιοι, καταψηφιστέον καὶ μὴ ἀπολύειν· ὃς δ' ἂν παρὰ νόμον ἀπολύηι κέρδει ὁρίζων ἢ ἡδονῆι, ἀδικεῖ, καί οἱ τοῦτο ἐγκάρδιον ἀνάγκη εἶναι.

263. [148 N.] — — 45 τοῦ αὐτοῦ. δίκης καὶ ἀρετῆς μεγίστην μετέχει μοῖραν ὁ [τιμὰς] ἀξίας τὰς μεγίστας τάμνων ⟨τοῖς ἀξιωτάτοις⟩.

---

fassung töten dürfen, in der es ein Gesetz nicht verbietet. Gesetzwidrigen *Mord* verbieten aber einzelne Landesheiligtümer, Verträge und Vereidigungen.

260. Jeden Straßen- und Seeräuber zu töten, sollte jedem straflos gestattet sein, mag dies mit eigener Hand oder durch Anstiftung *eines anderen* oder durch *richterliche* Abstimmung geschehen.

261. Unrecht Leidenden muß man nach Kräften beispringen und es nicht geschehen lassen. Denn solches Verhalten ist gerecht und brav, das Gegenteil aber ungerecht und feig.

262. Zu verurteilen und nicht freizusprechen sind auch die, welche Verbrechen begehen, auf denen Verbannung und Einkerkerung steht, oder solche, die bußfällig sind. Wer dagegen widergesetzlich freispricht nach Gewinn oder nach Belieben urteilend, ist ein Verbrecher, und das muß ihm am Herzen nagen.

263. Den größten Anteil an Gerechtigkeit und Tüchtigkeit hat der zu beanspruchen, der die größten Belohnungen ⟨an die würdigsten⟩ verteilt.

---

1 πατρίους MLS: πατρώους A 2 νόμος δὲ ἀπείργει Hss.: verb. jetzt * (κτείνειν wird aus Z. 1 leicht ergänzt): φόνον δ. ἀπ. * (1. 2. Aufl.); ἀνόμως δὲ ⟨κτείνειν⟩ ἀπείργει Hense: [νόμος] μηδὲ ἀπείργει Elter 12 θωιῆς Burchard: θοίνης Hs.: εὐθύνης Boissonade: ποινῆς Gesner [ἄξιοι] Hirschig 13 νόμον Jacobs: νοῦν Hss. 16 [τιμὰς] Meineke ὁ τιμὰς ἀξίως τὰς μεγίστας τα-
μιεύων Gomperz τὰς μεγίστας SMA: fehlt Trinc. τάμνων] von den Ehrenportionen hergenommen 17 ⟨τοῖς ἀξιωτάτοις⟩ *

264. [43 N.] Stob. IV 5, 46 τοῦ αὐτοῦ. μηδέν τι μᾶλλον τοὺς 432
ἀνθρώπους αἰδεῖσθαι ἑωυτοῦ μηδέ τι μᾶλλον ἐξεργάζεσθαι
κακόν, εἰ μέλλει μηδεὶς εἰδήσειν ἢ ⟨εἰ⟩ οἱ πάντες ἄνθρωποι·
ἀλλ᾽ ἑωυτὸν μάλιστα αἰδεῖσθαι, καὶ τοῦτον νόμον τῆι ψυ-
χῆι καθεστάναι, ὥστε μηδὲν ποιεῖν ἀνεπιτήδειον.

265. [166 N.] — — 47 τοῦ αὐτοῦ. τῶν ἡμαρτημένων ἄν-
θρωποι μεμνέαται μᾶλλον ἢ τῶν εὖ πεποιημένων. καὶ γὰρ
δίκαιον οὕτως· ὥσπερ ⟨γὰρ τὸν⟩ τὰς παρακαταθήκας ἀπο-
διδόντα οὐ χρὴ ἐπαινεῖσθαι, τὸν δὲ μὴ ἀποδιδόντα κακῶς
ἀκούειν καὶ πάσχειν, οὕτω καὶ τὸν ἄρχοντα. οὐ γὰρ ἐπὶ
τούτωι ἡιρέθη ὡς κακῶς ποιήσων, ἀλλ᾽ ὡς εὖ [vgl. B 253].

266. [167 N.] — — 48 τοῦ αὐτοῦ. οὐδεμία μηχανὴ τῶι νῦν
καθεστῶτι ῥυθμῶι μὴ οὐκ ἀδικεῖν τοὺς ἄρχοντας, ἢν καὶ
πάνυ ἀγαθοὶ ἔωσιν. οὐδενὶ γὰρ ἄλλωι ἔοικεν ἢ ἑωυτῶι 433
τὸν ⟨* * *⟩ αὐτὸν ἐφ᾽ ἑτέροισι γίγνεσθαι· δεῖ δέ κως οὕτω

---

264. Man soll sich vor den anderen Menschen nicht mehr schämen als vor sich selber und um nichts mehr etwas Böses tun, ob es niemand erfahren wird oder ob alle Leute. Vielmehr soll man sich vor sich selbst am allermeisten schämen, und das sollte als Gesetz in *jedes* Seele geschrieben stehen: tue nichts Unnützes!

265. Die Menschen erinnern sich mehr an das Verfehlte als an das Gelungene. Und das ist ja auch so ganz in der Ordnung. Denn wie nicht der Lob verdient, der anvertrautes Gut zurückgibt, wohl aber der, der es nicht tut, üblen Ruf und Strafe, so steht's auch mit dem Beamten. Denn er ist ja nicht dazu gewählt worden, seine Sache schlecht zu machen, sondern gut.

266. Nach der jetzt bestehenden *Verfassungs*form gibt es kein Mittel für die Beamten, selbst wenn sie sehr tüchtig sind, zu verhüten, daß diese ihnen Unrecht tue. Denn es ziemt sich nicht, daß der Beamte einem andern als sich selbst ⟨*verantwortlich sei, oder daß der, der über andre geherrscht hat, über's Jahr*⟩ selbst in die Gewalt anderer gerate. Aber es muß doch auch dieser *Mißstand* irgendwie *und zwar* so ge-

---

2 ἀνθρώπους] ἄλλους Cobet: ⟨ἄλλους⟩ ἀνθρώπους *; die Überlieferung schützt Gomperz *Beitr. z. Kr.* VIII 30 (*Wien. Sitz. Ber.* 152) 3 μέλλει A: μέλλοι SM ⟨εἰ⟩ Gaisford: εἰ statt οἱ Burchard 5 καθεστάναι Hss.: καθιστάναι Orelli 7 μέμνηται A 8 ⟨γὰρ τὸν⟩ * und Hirschig 11 τοῦτο Wilamowitz 15 τὸν αὐτὸν Tr. S: τῶν αὐτῶν A: οὐδενὶ γὰρ ἄλλωι ἔοικε ἢ τῶι [so bereits

καὶ ταῦτα κοσμηθῆναι, ὅκως ὁ μηδὲν ἀδικέων, ἢν καὶ πάνυ 433
ἐτάζηι τοὺς ἀδικέοντας, μὴ ὑπ' ἐκείνους γενήσεται, ἀλλά τις ἢ θεσμὸς ἤ τι ἄλλο ἀμυνεῖ τῶι τὰ δίκαια ποιεῦντι.

267. [142 N.] — 6, 19 Δ—ου. φύσει τὸ ἄρχειν οἰκήιον τῶι κρέσσονι.

268. [222 N.] — 7, 13 Δ—ου. φόβος κολακείην μὲν ἐργάζεται, εὔνοιαν δὲ οὐκ ἔχει.

269. [126 N.] — 10, 28 H. Δ—ου. τόλμα πρήξιος ἀρχή, τύχη δὲ τέλεος κυρίη.

270. [177 N.] — 19, 45 Δ—ου. οἰκέταισιν ὡς μέρεσι τοῦ σκήνεος χρῶ ἄλλωι πρὸς ἄλλο.

271. [175 N.] — 20, 33 Δ—ου. ἐρωτικὴν μέμψιν ἡ ἀγαπωμένη [?] λύει.

---

ordnet werden, daß *der Beamte*, der sich nichts zu schulden kommen läßt, wenn er die Schuldigen auch noch so scharf anfaßt, nicht in jener Gewalt geraten könne, sondern daß irgend ein Gesetz oder eine sonstige *Einrichtung* den Mann, der der Gerechtigkeit waltet, schütze.

267. Das Herrschen ist dem besseren *Mann* von Natur eigen.

268. Einschüchterung bewirkt Liebedienerei, Zuneigung aber bringt sie nicht.

269. Mut ist der Tat Anfang, doch das Glück entscheidet über das Ende.

270. Verwende deine Diener wie deine Leibesglieder, den einen zu diesem, den anderen zu jenem *Dienste*.

271. Liebesschmollen löst nur Liebeszärtlichkeit (?).

Halm] τὸν αἰετὸν ἐπ' ἑρπετοῖσι γίνεσθαι Th. Gomperz *Wien. Sitz. Ber.* 83, 586. 152, 1, 22. Jacobs erklärt: *inter vitia quibus civitates ad popularem formam descriptae laborant hoc quoque esse dicit D. quod novis quotannis magistratibus creatis ii qui ius ad severam legem dixerint anno suo elapso iisdem fiant obnoxii quorum prius coercuerint insolentiam:* Lücke nach τὸν verm. *; etwa τὸν ⟨ἄρχοντα εἶναι ὑπεύθυνον οὐδ' ἑτέρων ἄρξαντα μετ' ἐνιαυτὸν⟩ αὐτὸν κτλ. ἐφ' Hss.: ὑφ' nach Z. 3 Jacobs ⟨αὖ⟩ γίγνεσθαι Halm 1 τοῦτο κατὰ ταῦτα κοσμηθῆναι ὅκως [ὁ μηδὲν ἀδικέων] Gomperz 2 ἐκείνοις * (1. Aufl.) γενήσεται Halm: γενέσθαι Hss. 3 ἄλλο τι A 6 κολακείην so SMA 10 οἰκέταισιν M^1(?) A 12 ἀγαπωμένη A: ἀγάπη (εὐνὴ Meineke, στρωμνὴ M. Haupt, εὐεστὼ Mekler) μούνη Nauck: vielleicht ἀγαπὼ oder Ἀγαπώ (= Ἀφρώ) μόνη * vgl. Plut. coni. praec. 38 p. 143 D; H. Schöne denkt an ein Kraut (Liebeszauber) wie c. 61, 3. Aber pharmakol. Schriften sind in den Gnomologien wohl schwerlich ausgezogen worden

272. [0 N.] Stob. IV 22, 108 Δ—ου. Δ. ἔφη, ὡς γαμβροῦ ὁ μὲν ἐπιτυχὼν εὗρεν υἱόν, ὁ δὲ ἀποτυχὼν ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα. 433

273. [174 N.] — — 199 Δ—ου. γυνὴ πολλὰ ἀνδρὸς ὀξυτέρη πρὸς κακοφραδμοσύνην. 434

274. [171 N.] — 23, 38 Δ—ου. κόσμος ὀλιγομυθίη γυναικί· καλὸν δὲ καὶ κόσμου λιτότης.

[170 N.] — — 39 Δ—ου. = B 111.

275. [182 N.] — 24, 29 Δ—ου. τεκνοτροφίη σφαλερόν· τὴν μὲν γὰρ ἐπιτυχίην ἀγῶνος μεστὴν καὶ φροντίδος κέκτηται, τὴν δὲ ἀποτυχίην ἀνυπέρθετον ἑτέρηι ὀδύνηι.

276. [180 N.] — — 31 Δ—ου. οὐ δοκεῖ μοι χρῆναι παῖδας κτᾶσθαι· ἐνορῶ γὰρ ἐν παίδων κτήσει πολλοὺς μὲν καὶ μεγάλους κινδύνους, πολλὰς δὲ λύπας, ὀλίγα δὲ τὰ εὐθηλεόντα καὶ ταῦτα λεπτά τε καὶ ἀσθενέα.

277. [181 N.] — — 32 τοῦ αὐτοῦ. ὅτεωι χρήμη τεά ἐστι παῖδα ποιήσασθαι, ἐκ τῶν φίλων τεύ μοι δοκεῖ ἄμεινον

---

272. *D. sagte:* Wer mit seinem Eidam Glück hat, findet einen Sohn, wer Unglück, verliert eine Tochter obendrein.

273. Das Weib ist viel rascher bei der Hand Ränke zu spinnen als der Mann.

274. Wenig Reden ist ein Schmuck des Weibes; schön ist aber auch Einfachheit im Schmuck.

275. Kindererziehung ist eine unsichere Sache. Wenn's glückt, so ist es eitel Kampf und Sorge gewesen; wenn's aber mißglückt, ist der Kummer darüber mit keinem anderen zu vergleichen.

276. Meines Bedünkens sollte man auf Nachkommenschaft verzichten. Denn ich erblicke im Kinderbesitz viel schwere Gefahren und viel Trübsal, dagegen wenig Segen und auch dies nur in geringem und schwachem Maße.

277. Wer irgend eine Nötigung hat, sich Nachkommenschaft zu

---

1 δημοκρίτου S: fehlt MA. Vgl. Corp. Par. 183 Elt., flor. Schenkl *Wien. Stud.* XI 14 δημόκριτος ἔφη ὡς fehlt Esc. X—I—13, Corp. Par., flor. Schenkl; mit Recht, wenn das fr. aus dem echten Corp. Democr. stammt ὁ vor μὲν Corp. Par., flor. Schenkl: vor γαμβροῦ Stob. SMA 5 κακοφραγμοσύνην M (= κακοπραγμοσύνην?) 9 Mit 275. 276 vgl. Eurip. fr. 908; Antiphon 80 B 49. Euenos fr. 6 13 ἐνορῶ S: ἐνουρῶ MA κτήσει Gesner: κτίσει SMA 14 εὐθηνέοντα verm. Gesner 16 χρήμη τεά *: χρήματα Hss.: χρήμη bereits Meineke 17 τεύ μοι *: τεώ μοι Meineke: τ' ἐμοὶ SMA: ἐμοὶ Tr.

εἶναι. καὶ τῶι μὲν παῖς ἔσται τοιοῦτος, οἷον ἂν βούληται· 434
ἔστι γὰρ ἐκλέξασθαι οἷον ἐθέλει· καὶ ὃς ἂν δοκῆι ἐπιτήδειος
εἶναι, κἂν μάλιστα κατὰ φύσιν ἔποιτο. καὶ τοῦτο τοσοῦ-
τον διαφέρει, ὅσον ἐνταῦθα μὲν ἔστι τὸν παῖδα λαβεῖν
καταθύμιον ἐκ πολλῶν, οἷον ἂν δέηι. ἢν δέ τις ποιῆται 435
ἀπὸ ἑωυτοῦ, πολλοὶ ἔνεισι κίνδυνοι· ἀνάγκη γάρ, ὃς ἂν
γένηται, τούτωι χρῆσθαι.

278. [178 N.] — — 33 τοῦ αὐτοῦ. ἀνθρώποισι τῶν ἀναγ-
καίων δοκεῖ εἶναι παῖδας κτήσασθαι ἀπὸ φύσιος καὶ κατα-
στάσιός τινος ἀρχαίης. δῆλον δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώιοισι·
πάντα γὰρ ἔκγονα κτᾶται κατὰ φύσιν ἐπωφελείης γε οὐδε-
μιᾶς εἵνεκα· ἀλλ᾽ ὅταν γένηται, ταλαιπωρεῖ καὶ τρέφει
ἕκαστον ὡς δύναται καὶ ὑπερδέδοικε, μέχρι σμικρὰ ἦι, καὶ
ἢν τι πάθηι, ἀνιᾶται. ἡ μὲν φύσις τοιαύτη πάντων ἐστὶν

---

sichern, tut dies meines Bedünkens besser durch Adoption von Freundeskindern. Dann wird er auf diesem Wege einen Knaben bekommen, wie er ihn wünscht. Denn er kann sich einen auswählen, wie er ihn will; und wer dazu tauglich zu sein scheint, wird ihm wohl auch infolge seiner Naturanlage am meisten folgen. Und dabei 'ergibt sich folgender Unterschied: hier kann man den Knaben nach Herzenswunsch aus einer Menge, so wie man ihn braucht, auswählen: zeugt man ihn aber sich selbst, so sind viele Gefahren dabei: denn man muß doch mit dem, der einem gerade geboren wird, vorlieb nehmen.

278. Die Menschen glauben, es gehöre von Natur wie nach einer alten Gesellschaftsordnung zu den notwendigen *Pflichten*, für Nachkommenschaft zu sorgen; ebenso *steht es* offenbar auch bei den übrigen Lebewesen. Denn alle bringen Junge zur Welt, der Natur gehorchend, ohne jeden *eigenen* Nutzen. Im Gegenteil, wenn sie geboren sind, müht sich jedes ab und zieht sie auf, so gut es geht, und ängstigt sich um sie ab, so lange sie noch klein sind, und härmt sich, falls ihnen etwas zustößt. So ist der natürliche Instinkt bei allen Wesen,

---

2 θέλει A 3 κἂν *: καὶ Hss. 4 ἔστι τὸν MS: λιτὸν A (d. i. ·Λ·τὸν) 5 οἷον ἂν δέηι *: ὧν ἂν δεῖ Hss.: ὃν ἂν δέηι Gaisford: ὃν ἂν δοκῆι Natorp ἢν . . . ποιῆται MA: εἰ . . . ποιεῖται Tr. S 9 καταστάσιος] vgl. Protagoras 74 A 1 § 55 11 ἐπὶ ὠφελείης MA (Tr. S fehlen): verb. Schäfer 13 σμικρὰ ἦι Schäfer: σμικρᾶς MA

ὅσσα ψυχὴν ἔχει· τῶι δὲ δὴ ἀνθρώπωι νομίζον ἤδη πεποίη- 435
ται, ὥστε καὶ ἐπαύρεσίν τινα γίγνεσθαι ἀπὸ τοῦ ἐκγόνου.

279. [203 N.] Stob. IV 26,25 Δ—ου. τοῖς παισὶ μάλιστα χρὴ τῶν ἀνυστῶν δατεῖσθαι τὰ χρήματα, καὶ ἅμα ἐπιμέλεσθαι αὐτῶν, μή τι ἀτηρὸν ποιέωσι διὰ χειρὸς ἔχοντες· ἅμα μὲν γὰρ πολλὸν φειδότεροι γίγνονται ἐς τὰ χρήματα καὶ προθυμότεροι κτᾶσθαι, καὶ ἀγωνίζονται ἀλλήλοισιν. ἐν γὰρ τῶι ξυνῶι τὰ τελεύμενα οὐκ ἀνιᾶι ὥσπερ ἰδίηι οὐδ' εὐθυμεῖ τὰ ἐπικτώμενα, ἀλλὰ πολλῶι ἧσσον.

280. [184 N.] — — 26 H. τοῦ αὐτοῦ. ἔξεστιν οὐ πολλὰ τῶν 436
σφετέρων ἀναλώσαντας παιδεῦσαί τε τοὺς παῖδας καὶ τεῖχός τε καὶ σωτηρίην περιβαλέσθαι τοῖς τε χρήμασι καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν.

[17 N.] — 29, 18 Δ—ου. = B 57.

281. [72 N.] — 31, 49 Δ—ου. ὥσπερ ἐν [μὲν] τοῖς ἕλκεσι φαγέδαινα κάκιστον νόσημα, οὕτως ἐν τοῖς χρήμασι τὸ μὴ προσαρμόσαν καὶ τὸ συνεχές[?].

---

die eine Seele besitzen. Bei dem Menschen dagegen hat es sich schon zu einer gewöhnlichen Anschauung ausgebildet, daß man auch einen gewissen Vorteil von seinem Sprößling erwartet.

279. Soweit es sich nur immer ausführen läßt, soll man sein Vermögen unter die Kinder verteilen und zugleich die Hand darüber halten, daß sie mit dem, was sie in Händen haben, keine Tollheit begehen. Denn einmal werden sie viel sparsamer mit dem Gelde wirtschaften lernen und eifriger im Erwerbe sein, und es entsteht ein Wetteifer unter einander. Denn in einer gemeinsamen *Wirtschaft* schmerzen die Ausgaben nicht so wie im getrennten Haushalte, und die Einnahmen erfreuen nicht ebenso, sondern viel weniger.

280. Es ist möglich, ohne viel vom Eigenen aufzuwenden, die Kinder zu erziehen und *dadurch* zugleich um ihr Vermögen und ihr Leben eine rettende Mauer zu ziehen.

281. Wie bei den Geschwüren der Krebs die schlimmste Krankheit ist, so beim Vermögen das Angliedern angrenzenden Besitzes [?].

---

1 ὅσσα *: οὖσα MA: ὅσα Gesner τῶι δὲ MA: τὸ δὲ falsch Gesner, Gaisford ἀνθρώπωι νομίζον Hss.: ἀνθρώπινον μεῖζον' Gaisford: τῶι δὲ ἀνθρώπωι νόμιμον Natorp. νομίζειν faßt intransitiv wie c. 38,1 Anfg. * 3 fr. 279 S: fehlt MA 5 ποιέωσι Wakefield: τοι ἔωσι S: τι ἔωσι Tr. 6 πολλὸν Wakefield: πολλῶν S: πολλῶι Orelli (wie Z. 9) φειδωλότεροι falsch Gesner 8 οὐδ' S: οὐκ Tr. 10 vgl. Natorp S. v, der auf Plato Apol. 30 A verweist 15 MA: ἐν μὲν S: μὲν tilgte Natorp 17 noch nicht hergestellt. Sinn etwa: τὸ θέλειν προσαρμόσαι [oder

282. [79 N.] — — 120 Δ—ου. χρημάτων χρῆσις ξὺν νόωι 436
μὲν χρήσιμον εἰς τὸ ἐλευθέριον εἶναι καὶ δημωφελέα, ξὺν
ἀνοίηι δὲ χορηγίη ξυνῆι ⟨ἀλυσιτελής⟩.

[74 N.] — — 121 (τοῦ αὐτοῦ) = B 78.

283. [68 N.] — 33, 23 Δ—ου. πενίη πλοῦτος ὀνόματα ἐν-
δείης καὶ κόρου· οὔτε οὖν πλούσιος ⟨ὁ⟩ ἐνδέων οὔτε πένης
ὁ μὴ ἐνδέων.

284. [69 N.] — — 24. 25 τοῦ αὐτοῦ. ἢν μὴ πολλῶν ἐπιθυ-
μέηις, τὰ ὀλίγα τοι πολλὰ δόξει· σμικρὰ γὰρ ὄρεξις πενίην
ἰσοσθενέα πλούτωι ποιέει.

[27 N.] — 34, 58 Δ—ου. = B 108.

[92 N.] — — 62 Δ—ου. vgl. B 297.

285. [84 N.] — — 65 Δ—ου. γινώσκειν χρεὼν ἀνθρωπίνην
βιοτὴν ἀφαυρήν τε ἐοῦσαν καὶ ὀλιγοχρόνιον, πολλῆισίν τε
κηρσὶ συμπεφυρμένην καὶ ἀμηχανίηισιν, ὅκως ἄν τις μετρίης 437
τε κτήσιος ἐπιμέληται καὶ ἀμέτρητα ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοισι
ταλαιπωρέηι.

---

282. Geldausgeben mit Verstand dient dazu, sich freigebig und volksfreundlich zu erweisen, ohne Verstand aber ist es eine fürs Gemeinwohl ⟨unnütze⟩ Protzerei.

283. Armut, Reichtum: Worte für Entbehrung und Überfluß. Mithin ist, wer entbehrt, nicht reich, und wer nicht entbehrt, nicht arm.

284. Wenn du nicht nach vielem begehrst, wird dir das Wenige viel scheinen. Denn geringes Begehren verleiht der Armut dieselbe Stärke wie dem Reichtum.

285. Man soll einsehen, daß das menschliche Leben schwach und kurzdauernd, und daß es mit zahlreichen Schädlichkeiten und Schwierigkeiten verknüpft ist, auch nur mäßigen Besitz zu verwalten und unmäßige Mühe auf das Notdürftige zu verwenden.

προσαρμόσασθαι] ἀεὶ τὸ συνεχές *. Unverständlich Th. Gomperz (*Wien. Sitz. Ber.* 52, I, 26) 2 δημωφελές S 3 ξυνῆι ⟨ἀλυσιτελής⟩ *: ξυνή Hss.: ⟨οὐ⟩ ξυνή Ed. Schwartz: κενεή oder ⟨ἰδίη ἡ⟩ ξυνή Gomperz 6 ⟨ὁ⟩ Orelli 9 Vor σμικρὰ hat das Lemma δημοκρίτου MA: σμικρὰ . . . ποιέει fehlt S 15 ὅκως SM: ὅμως A τις Mullach: πρὸς Hss. 16 ἀμέτρητα *: μετρῆται Hss.: μέτρια Meineke ἀναγκαίοισι Meineke: ἀναγκαίοις ἡ (ἢ) Hss.

286. [71 N.] — 39, 17 Δ—ου. εὐτυχὴς ὁ ἐπὶ μετρίοισι χρήμασιν εὐθυμεόμενος, δυστυχὴς δὲ ὁ ἐπὶ πολλοῖσι δυσθυμεόμενος. 437

[163 N.] Stob. IV 39, 25 Δ—ου. = B 3.

287. [135 N.] — 40, 20 Δ—ου. ἀπορίη ξυνὴ τῆς ἑκάστου χαλεπωτέρη· οὐ γὰρ ὑπολείπεται ἐλπὶς ἐπικουρίης.

288. [176 N.] — — 21 νόσος οἴκου καὶ βίου γίνεται ὅκωσπερ καὶ σκήνεος.

*— 41, 59 Δ—ου. οὐκ ἔστιν οὕτως ἀσφαλὴς πλούτου πυλεών, ὃν οὐκ ἀνοίγει τύχης καιρός.

289. [91 N.] — 34, 64 Meineke Δ—ου. ἀλογιστίη μὴ ξυγχωρέειν ταῖσι κατὰ τὸν βίον ἀνάγκαις.

290. [89 N.] — — 67 Δ—ου. λύπην ἀδέσποτον ψυχῆς ναρκώσης λογισμῶι ἔκκρουε.

[90 N.] — — 68 (τοῦ αὐτοῦ) = B 42.

[218 N.] — — 69 = B 46.

291. [83 N.] — — 70 τοῦ αὐτοῦ. πενίην ἐπιεικέως φέρειν σωφρονέοντος.

[102 N.] — 46, 18 Δ—ου. = B 58.

292. [103 N.] — — 19 Δ—ου. ἄλογοι τῶν ἀξυνέτων αἱ ἐλπίδες.

293. [220 N.] — 48, 10 Δ—ου. οἷσιν ἡδονὴν ἔχουσιν αἱ

---

286. Glücklich, wer bei geringem Vermögen wohlgemut, unglücklich, wer bei großem mißmutig ist.

287. Gemeinsame Not ist schlimmer als die des einzelnen; denn da bleibt keine Hoffnung auf Beistand.

288. Es gibt Krankheit des Hauses und des Lebens wie des Leibes.

289. Unüberlegtheit ist es, den Zwangslagen des Lebens keine Rechnung zu tragen.

290. Das unbotmäßige Leid einer schmerzerstarrten Seele banne durch Vernunft.

291. Armut mit Würde zu tragen ist ein Zeichen von Selbstzucht.

292. Unsinnig sind der Unverständigen Hoffnungen.

293. Leute, denen des Nächsten Unglück Wohlgefallen bereitet,

---

10 ἀνοίγει S: ἐπανοίγει MA. Das Lemma ist versetzt oder verdorben. Hense denkt an den Komiker Demetrios (Stob. III 2, 1) und ergänzt den zweiten Trimeter so: ὃν οὐκ ἂν οἴγοι τῆς τύχης καιρός ⟨ποτε⟩ 18 σωφρονέοντος Tr.: σωφρονέοντα AS(M)

τῶν πέλας ξυμφοραί, οὐ ξυνιᾶσι μὲν ὡς τὰ τῆς τύχης κοινὰ 438
πᾶσιν, ἀπορέουσι δὲ οἰκηίης χαρᾶς.

294. [205 N.] — 50, 20 Δ—ου. ἰσχὺς καὶ εὐμορφίη νεότητος ἀγαθά, γήραος δὲ σωφροσύνης ἄνθος.

295. [204 N.] — — 22 Δ—ου. ὁ γέρων νέος ἐγένετο, ὁ δὲ νέος ἄδηλον εἰ ἐς γῆρας ἀφίξεται· τὸ τέλειον οὖν ἀγαθὸν τοῦ μέλλοντος ἔτι καὶ ἀδήλου κρέσσον.

296. [207 N.] — 76 M. Δ—ου. γῆρας ὁλόκληρός ἐστι πήρωσις· πάντ᾽ ἔχει καὶ πᾶσιν ἐνδεῖ.

*— — 80. 81 Δημοκρίτου = Herod. III 134.

297. [92 N.] — 52, 40 [IV 34, 62] Δ—ου. ἔνιοι θνητῆς φύσεως διάλυσιν οὐκ εἰδότες ἄνθρωποι, συνειδήσει δὲ τῆς ἐν τῶι βίωι κακοπραγμοσύνης, τὸν τῆς βιοτῆς χρόνον ἐν ταραχαῖς καὶ φόβοις ταλαιπωρέουσι, ψεύδεα περὶ τοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν μυθοπλαστέοντες χρόνου.

298. SUID. s. v. ᾱ. βραχέως δὲ καὶ δασέως (also ᾰ) τὸ ἄτινα ὡς παρ᾽ Ἱπποκράτει, παρὰ δὲ Δημοκρίτωι ἴδια, παρ᾽ Ὁμήρωι τὰ ἑαυτοῦ.

---

sehen nicht ein, daß des Schicksals Wechsel allen gemeinsam ist; sie sind auch arm an Freude im eigenen Hause.

294. Kraft und Schönheit sind Vorzüge der Jugend, die des Alters aber ist Blüte der Besonnenheit.

295. Der Greis ist einmal jung gewesen, ob der Jüngling aber das Greisenalter erreichen wird, ist noch ungewiß. So ist das abgeschlossene Gut besser als das noch in der Zukunft liegende und unsichere.

296. Alter ist eine Verstümmelung bei ganzem Leibe: alles hat es, und allem fehlt etwas.

297. Manche Leute, die von der Auflösung der menschlichen Natur nichts wissen, sich dagegen ihres schlechten Lebenswandels wohl bewußt sind, mühen sich ihre Lebenszeit in Unruhen und Ängsten ab, indem sie über die Zeit nach dem Ende erlogene Fabeln erdichten.

298. Seine eigenen.

---

2 οἰκηης M: οἰκίης S: οἰκίης A 4 γῆρας Hss.: verb. Halm σωφροσύνη falsch Meineke 7 ἔτι *: εἰ Hss.: τε Meineke 10 δημοκρίτου Hss.: Δημοκήδους verb. Heimsoeth (s. Hense z. d. St.) 11 ἔνιοι . . . εἰδότες Stob. IV 52: ἅπαντες IV 34 (aus interpolierender Quelle) ἔνιοι] οἱ μὲν Valckenaer 12 δὲ fehlt 34 14 ταλαιπωροῦσι 52 15 μυθοπλαστέοντες χρόνου 52: μυθέοντες φόβου 34

ZWEIFELHAFTES.

298ª. DEMETR. de poem. B 20 [Voll. herc.² v 16 fr. 28, 4; Crönert *Kolot.* 107. 130. Vogliano *Studi italiani* 18, 287] τὸ δ' ἑρώει σαφῶς τὸν ἐν τῶι θώρηκί σου συνιστάμενον θυμὸν καὶ ταράσ[σειν] τὴν ψυχὴν φυλάσ[σου] μηδὲ πάντα ἐπίτρεπε τῆι γλώσσηι· [β]ο[ύλ]εται· εὖ [φ]υλάσσειν τὸν [θυμόν]. 438 439

UNECHTE FRAGMENTE.

I. THRASYLLS ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΚΑΤ' ΙΔΙΑΝ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑ.

Vgl. II 21, 1.

298ᵇ. [Υπ. 1] ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙ ΙΕΡΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

299. CLEM. Strom. I 15, 69 [II 43, 13 St.] Pythagoras, Eudoxos und Platon seien Schüler der Barbaren: Δ. γὰρ τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικοὺς [?] πεποίηται· λέγεται γὰρ τὴν Ἀκικάρου στήλην ἑρμηνευθεῖσαν τοῖς ἰδίοις συντάξαι

ZWEIFELHAFTES.

298ª. Halte sorgsam den Zorn, der in deiner Brust sich sammelt, zurück und hüte dich deine Seele aufzuregen und laß nicht in allem die Zunge entscheiden!

UNECHTE FRAGMENTE.

298ᵇ. ÜBER DIE HEILIGEN SCHRIFTEN IN BABYLON.

---

2 Für Demokrit nahm Wilamowitz (bei Crönert) wegen des [nicht durchgeführten (σου) und in θώρηκι nicht ganz sicheren] Dialektes die von Demetrios zur Erläuterung von θῦμον bei Alcaeus fr. 50 B. angeführte Gnome in Anspruch. Der Charakter der Sentenz stimmt (nur darf θώρηξ nicht mit Epist. Pseudhippocr. II 137, 25. 26 verglichen werden). Doch ist die Glosse ἐρώει »*hemme*« (falsch im Pap. wahrsch. ερωιει geschrieben) immerhin bemerkenswert. Durch genauere Betrachtung des Originals könnte wohl alles herauskommen. σαφῶς ist zunächst auffallend, heißt aber wohl *sicher, sorgfältig* (σαφῶς βοηθῆσαι Xen. Hell. 4, 8, 38), wie die Paraphrase gibt εὖ, das freilich auch nur unsicher vermutet (Ϙ! gibt Crönert), wie das vorhergehende βούλεται (= *heißt*), wo Crönert ·Ο·ΜΘΤΑΙ las, * 12 ἠθικούς Clem., Eus. x 4 p. 472 ist unhaltbar: οἰκείους *: ἰδίους Cobet 13 Ἀκικάρου] Theophrasts Dialog Ἀκίχαρος Diog. v 50 mag den Anlaß gegeben haben. Im Buch Tobit A 1, 22 Ἀκίχαρος (Ἀκίαρχος, Ἀχίκαρος, Αχιαχαρος, Sin. Αχεικαρ), bei Strab. XVI 762 Ἀχαίκαρος. Die Geschichte und die Sprüche des weisen Achîḳâr, die jetzt fragmentarisch in der aramäischen Version von Elephantine aufgetaucht sind, drangen zuerst wohl nur dem Namen nach seit dem vierten Jahrh. v. Chr. nach Griechenland und bildeten einen Bestandteil der sog. Aesopbiographie des Maximus Planudes (Eberhard *Fab. Rom.* I 125ff.), wie längst erkannt wurde. Vgl. Smend *Z. f. altt. Wiss.* Beih. XIII 57ff.). »Der Name Aḥi-ia-ḳar bedeutet ‚Der Bruder ist geehrt'« B. Meißner. »Im Text

συγγράμμασι. κἄστιν ἐπισημήνασθαι παρ' αὐτοῦ 'τάδε λέγει Δημόκριτος' 439
γράφοντος. ναὶ μὴν καὶ περὶ αὑτοῦ [nämlich γράφει], ἦι σεμνυνόμενός φησί που ἐπὶ πολυμαθίαι. 'ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην ἱστορέων τὰ μήκιστα καὶ ἀέρας τε καὶ γέας πλεί-
5 στας εἶδον καὶ λογίων ἀνδρῶν πλείστων ἐπήκουσα καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξεως οὐδείς κώ με παρήλλαξεν οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἁρπεδονάπται· σὺν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔτεα ὀγδώκοντα ἐπὶ ξείνης ἐγενήθην'. ἐπῆλθε γὰρ Βαβυλῶνά τε καὶ Περσίδα καὶ Αἴγυπτον τοῖς τε μάγοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύων.

---

299. Dies sagt Demokritos . . . Ich bin von meinen Zeitgenossen am meisten auf der Erde herumgekommen, wobei ich die weitgehendsten Forschungen anstellte, und habe die meisten Himmelsstriche und Länder gesehen und die meisten Gelehrten gehört; und in der Zusammensetzung der Linien mit Beweis hat mich noch keiner übertroffen, auch nicht die sogenannten Seilknüpfer [*Landvermesser*] der Ägypter. Mit diesen bin ich nach allen *andern* fünf Jahre auf fremdem Boden zusammen gewesen.

---

von Elephantine ist er gewiß auch Achjaqar zu vokalisieren«. E. Meyer *Papyrusfund v. Eleph.* (1912) 120. Aus Pseudodemokrit, der eine etwa im III. Jahrh. v. Chr. verfaßte griechische Bearbeitung unter dem Namen des abderitischen Weisen einführte, stammt [*Ac*]*icar*[*us*] auf dem Trierer Musenmosaik Studemund *Arch. Jahrb.* VI ff. **123,** 1 καίπερ αὐτοῦ Schwartz: παρ' αὐτῶι Sylburg 2 καί που σεμνυνόμενος περὶ ἑαυτοῦ φησιν Eus. [ἦι] Stählin: δὴ Schwartz 3 πλείστην γῆν Eus. 4 γαίας Eus. 5 ἀνδρῶν Eus.: ἀνθρώπων (aus Z. 3) Clem. ἐπήκουσα Eus.: ἐσήκουσα Clem. καὶ ⟨περὶ⟩ Schwartz 6 συνθέσιος Clem. Eus.: συνθέσι L. Dindorf: συνθέσεσι Sylburg ἀποδείξιος Sylburg κἀμὲ Eus. οὐδ' οἱ Αἰγ. Clem.: οὔτε Αἰγ. οἱ Eus. 7 Ἁρπεδονάπται Clem.: ἁρπεδοναῦται Eus. O: ἁρσεπεδονάπαι Eus. B. Wohl gebildet von ἁρπεδόνη (ἅρ(ι) + πέδη, große Fessel, wie ἁρπεδής v. πέδον) und ἅπτειν σὺν τοῖς δ' Clem.: οἷς Eus.: σὺν τοῖς Wil. ἔτε' Clem.: ἔτεα Eus. ὀγδώκοντα Clem., Eus. Sozom. h. eccl. II 24: richtig πέντε Diodor. I 98, 3 S. 230, 18. Die Emendation beruht auf Vertauschung von π̄ (ionisches System = 80) und Γ (attisches System = 5). Da die letztere Bezeichnung bei Demokrit und Pseudodemokrit nicht sehr wahrscheinlich ist, liegt vielleicht alte Korruptel von ἐπ' ἔτεα πέντε ξυνὸς ἐγενήθην zugrunde. — Das Fragm. ist neuerdings von Th. Gomperz *Beitr. z. Krit. u. Erkl.* VIII (*Wien. Sitz. Ber.* 52, 1) 23 und E. Meyer a. O. als echt reklamiert worden. Die Gründe für die Verwerfung sind: 1. die Βαβυλώνιοι λόγοι werden von Cl. dahin charakterisiert, daß sie eine Übersetzung der Stele des Akikaros seien, also eines Chaldäers, der seine Weisheit auf einer Säule aufgeschrieben hatte. Dies Motiv der Säule, das zuerst wohl in Platons romantischem Kritias 119 c auftritt, das der ἱερὰ ἀναγραφή (vgl. den obigen Titel) des Euhemeros zugrunde liegt, der es wie vieles andere aus Hekataios von Abdera entnommen zu haben scheint [Diod. II 40, 3], das in den bald danach entstandenen Φρύγια (B 299c) wiederholt wird (Reitzenstein *Poimandres* S. 165), und später oft, ist für die alexandrinische Entstehungszeit ebenso charakteristisch wie der Übersetzungskniff, der vor der alex. Zeit undenkbar, später gerade in dieser Schwindelliteratur stehend wird. In der orientalischen Überlieferung des Achikar-

299a. [Ὑπ. 2] ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΜΕΡΟΗΙ. 439

299b. [Ὑπ. 3] ΩΚΕΑΝΟΥ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ.

299c. [Ὑπ. 4] ΠΕΡΙ ΙΣΤΟΡΙΗΣ. Vgl. Suid. unter Bolos' Schriften: Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱστοριῶν εἰς ἐπίστασιν ἡμᾶς ἀγόντων [II 125,4].

299d. [Ὑπ. 5] ΧΑΛΔΑΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ. Vgl. B 298b.

299e. [Ὑπ. 6] ΦΡΥΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ. Vgl. [Diagoras] Φρύγιοι λόγοι, Fälschung d. III. J. v. Chr., zitiert in der Katalogquelle Ciceros d. nat. deor. III 16, 42, Tatian. 28. Schol. Apoll. Rh. I 558. Plut. Is. et Os. 29 p. 362 D. Damasc. II 154,17 Ruelle. S. oben A 10a [II 15, 9].

299f. [Ὑπ. 7] ΠΕΡΙ ΠΥΡΕΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΝΟΣΟΥ ΒΗΣΣΟΝΤΩΝ.

299g. [Ὑπ. 8] ΝΟΜΙΚΑ ΑΙΤΙΑ.

299h. [Ὑπ. 9] ΧΕΡΝΙΚΑ [oder ΧΕΡΝΙΒΑ] Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.

---

romans ist das Motiv der Säule nicht vorhanden. 2. Als Zeugnis für die Abhängigkeit des Demokrit von den Barbaren, die Cl. zuerst nur mit einem λέγεται behauptet, fügt er das eigene Zeugnis des Demokrit hinzu, der a) mit eigenen Worten am Anfang seine Autorschaft bekennt, b) innerhalb des Werkes irgendwo (που) sein Schülerverhältnis zu den bedeutendsten Gelehrten aller Länder deutlich ausspricht. Es ist unmethodisch, diese Zitate von dem Titel des schon von den antiken Pinakographen von den echten Schriften abgesonderten und auch von E. Meyer für unecht gehaltenen Buches Περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἱερῶν γραμμάτων, auf den der Schluss ἐπῆλθε κτλ. noch einmal hinweist, trennen zu wollen. Eins muß mit dem andern fallen. Hätte Clemens verschiedene Schriften des Dem. vor sich gehabt, so hätte er sie gewiß ebenso mit Titeln unterschieden wie im Vorhergehenden den Timaeus und die Epinomis Platons. 3. Auffallend, aber nicht entscheidend ist die von Clem. hervorgehobene Ruhmredigkeit, die wir sonst bei Dem. nicht kennen (vgl. B 116. 163, von Sextus töricht verdreht). 4. Auffallend, aber ebenfalls nicht entscheidend ist die Anführung des ägyptisch-griechischen Namens ἀρπεδονάπται, die ja bei einem Alexandriner guten Grund hat. 5. Die Tendenz, die griechische Wissenschaft von den Barbaren abzuleiten, aber doch dabei die Superiorität der Hellenen zu betonen, ist seit der Epinomis 987 E bei den Alexandrinern weitverbreitet. 6. Schief ist ἐπὶ πᾶσιν »hinter allen andern Gelehrten« und ἐπὶ ξείνης. 7. Endlich ist wenigstens auffallend μετὰ ἀποδείξεως (Singular eines sächl. Abstraktums, vgl. Tycho Mommsen *Beitr. z. d. Präp.* 112[5], 357, wofür aber Gomperz *Apol. d. Heilk.* S. 188 auf. d. prisc. med. 10: 17 verweist) und durchschlagend das unklassische ἐγενήθην. Denn Epicharm fr. 209 hält Kaibel mit Recht für unecht, Hippocr. Epid. VI 32 hat die gute Hs. C ἐγένετο. Vgl. Dittenberger Syll. III 236, Rutherford z. Phryn. S. 194. Die ältesten Beispiele Hippocr. Epid. VII 3. 114 gehören (wie das verwandte Buch V) in makedonische Zeit. Das nächste Beispiel gibt Philemon. Endlich 8. ist ἐπεπλανησάμην statt ἐπεπλανήθην unerhört **124,** 6 Über die Φρύγια γράμματα vgl. Reitzenstein *Poimandres* 164, *Zwei religionsgesch. Fragen* S. 94 das nähere Verhältnis der Pseudodemokritischen Schrift zu den Pseudodiagoreischen Φρ. λογ. ist nicht auszumachen 12 Weder χερνικα noch χερνιβα gibt einen Sinn. Vielleicht ist nach Salmasius Χειρόκμητα προβλήματα (s. II 125, 3) das richtige, obgleich die Korruptel ziemlich stark ist (ΧΘΙΡΟΚΜΗ in ΧΘΡΝΙΚΑΗ).

II. SONSTIGE FÄLSCHUNGEN. 440

300. ΒΩΛΟΥ ΧΕΙΡΟΚΜΗΤΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ ΔΥΝΑΜΕΡΑ (ΠΕΡΙ ΣΥΜΠΑΘΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΑΘΕΙΩΝ). Vgl. c. 65.

1. Suid. Βῶλος Μενδήσιος Πυθαγόρειος Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱστοριῶν εἰς ἐπίστασιν ἡμᾶς ἀγόντων, Περὶ θαυμασίων, Φυσικὰ δυναμερά· ἔχει δὲ Περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, Λίθων κατὰ στοιχεῖον, Περὶ σημείων τῶν ἐξ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄρκτου καὶ λύχνου καὶ ἴριδος. Aus anderer Quelle Βῶλος Δημοκρίτ⟨ει⟩ος φιλόσοφος Ἱστορίαν καὶ Τέχνην ἰατρικήν (ἔχει δὲ ἰάσεις φυσικὰς ἀπό τινων βοηθημάτων τῆς φύσεως).

2. Vitruv. ix 1,14 *admiror etiam Democriti De rerum natura volumina et eius commentarium quod inscribitur* Χειροκμήτων, *in quo etiam utebatur anulo, ⟨ut⟩ signaret cera molli quae esset expertus.* Plin. xxiv 160 *Democriti certe Chirocmeta esse constat; at in his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus*

---

2 Über Bolos (nach Kallimachos' Zeit) vgl. Müller fhg ii 25; * *Berl. Sitz. Ber.* 1891, 393; Maass *Aratea* 225. Oder *Rhein. Mus.* 45, 70 ff. 48, 1. Weidlich *Sympathie in der antiken Litteratur.* Bolos-Demokrit ist durch Xenokrates von Aphrodisias zu Plinius B. 20—30. 34—37, ferner durch Krateuas [B 300, 4a] in die pharmakologische Litteratur, durch Metrodoros von Skepsis in die Mirabilienbücher, durch Crassus Dionysius in die Geoponica, durch Poseidonios zu Seneca usw. gelangt. S. M. Wellmann *Herm.* 42, 614. Der Titel ist aus 1—4 zusammengesetzt. Χειρόκμητα kann nicht mit »Handfesten« nach E. H. F. Meyer (vgl. B 300, 2) erklärt werden. Auszugehen ist von Suid. Zosimos: Χημευτικὰ πρὸς Θεοσεβίαν τὴν ἀδελφὴν (ἔστι δὲ κατὰ στοιχεῖον ἐν βιβλίοις κη̄, ἐπιγράφεται δὲ ὑπό τινων Χειρόκμητα). Von diesem Buche, das auch Ἰμούθ (= Imhotep = Asklepios) heißt, sind große Bruchstücke syrisch erhalten. Da heißt es (Berthelot *Chimie au moyen âge* ii 239) im Prooemium von B. η̄: »*Là sont exposés des arts nombreux de telle sorte que nous pouvons y trouver ces opérations faites à la main que l'on appelle* Χειρότμητα (sic). Also Χειρόκμητα ist Gegensatz zu Φυσικά sc. δυναμερά. Diese bekanntlich auch in der Mantik zugrunde liegende Zweiteilung geht (wie Stephanides Ἀθηνᾶ 17, 56 sah) auf Arist. phys. B 1. 192b 8–30 (hier χειροκμήτων) zurück. Die Zweiteilung aber läßt sich in den Fragmenten der Democritea nicht mehr sauber scheiden. Neben den beiden Haupttiteln Φυσικά und Χειρόκμητα treten auch zahlreiche Untertitel hervor, die monographisch existiert zu haben scheinen wie Περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν B 300, 4 ff. Δυναμερὸν (*Mittel, Arzneimittel*) ist häufiger Titel in der antiken Materia medica. Vgl. Promotos (Rohde *Kl. Schr.* i 380, M. Wellmann *Berl. Sitz. Ber.* 1908, 772), Nicolaos Myrepsos Δυναμερόν (noch nicht gr. ediert) 6 Λίθων κατὰ στοιχεῖον sc. κατάλογος 7 ἴριδος] vgl. 21 B 50 8 Δημοκρίτ⟨ει⟩ος * vgl. B 300, 4: ⟨ὁ καὶ⟩ Δημόκριτος versteht die Überlieferung Flach Ἱστορίαν vgl. B 299c und Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως κτλ. Z. 4 Τέχνην ἰατρικὴν offenbar mit den Φυσικά δυναμερά Z. 5 identisch 11 Χειροτομητων Hss.: verb. Salmasius 12 ⟨*ut*⟩ . . . *expertus* Rose-Salmasius: *signaretur amollicie est expertus* Hss. Er drückte zum Zeichen der Bestätigung sein Siegel (παράπλασμα) neben die von ihm probat erfundenen Rezepte. Das stand natürlich in der Vorrede 13 *chirocineta* oder *ethirocmeta* Hss.: verb. Salmasius

quanto portentosiora tradit! ut aglaophotim herbam quae admiratione hominum 440
propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiae nascentem Persico (?) latere, qua de causa et marmaritim vocari. hac Magos uti, cum velint deos evocare. (167) *adiecit his Apollodorus adsecator eius* [vgl. unten c. 61) *herbam aeschynomenen.*

3. COLUM. VII 5, 17 *sed Aegyptiae gentis auctor memorabilis Bolus Mendesius, cuius commenta quae appellantur graece* Χειρόκμητα *sub nomine Democriti falso produntur, censet propter hanc* [pusula, Rotlauf] *saepius ac diligenter ovium terga perspicere, ut si forte sit in aliqua tale vitium deprehensum confestim scrobem defodiamus in limine stabuli et vivam pecudem quae fuerit pusulosa resupinam obruamus patiamurque super obrutam meare totum gregem, quod eo facto morbus propulsetur.* XI 3, 53 *nos autem leviore opera istud fieri apud Aegyptiae gentis Bolum Mendesium legimus, qui praecipit aprico et stercoroso loco alternis ordinibus ferulas alternis rubos in hortis consitas habere. deinde eas confecto aequinoctio paululum infra terram secare etc.* (61) *veteres quidam auctores ut Democritus praecipiunt semina omnia suco herbae quae sedum appellatur medicare eodemque remedio adversus bestiolas uti.* (64) *sed D. in eo libro qui graece inscribitur* Περὶ ἀντιπαθῶν *affirmat has ipsas bestiolas* [Raupen] *enecari, si mulier quae in menstruis est solutis crinibus et nudo pede unamquamque aream ter circumeat: post hoc enim deciderе omnes vermiculos et ita emori.*

4. SCHOL. NICANDR. Ther. 764 Βῶλος δὲ ὁ Δημοκρίτειος ἐν τῷι Περὶ συμπαθῶν καὶ ἀντιπαθῶν Πέρσας φησὶν ἔχοντας παρ' ἑαυτοῖς θανάσιμον φυτὸν φυτεῦσαι ἐν Αἰγύπτωι ὡς πολλῶν μελλόντων ἀναιρεθήσεσθαι, τὴν δὲ ἀγαθὴν οὖσαν εἰς τοὐναντίον μεταβαλεῖν ποιῆσαί τε τὸ φυτὸν καρπὸν γλυκύτατον.

4a. CRATEUAS ed. M. Wellmann 18, 14 [*Abh. d. G. G. d. W.* N. F. II 1] Ἀναγαλλίδες ... χρῶνται δ' αὐτῆι καὶ εἰς τὰς Δημοκρίτου δυνάμεις.

5. PLUT. quaest. conv. II 7, 1 p. 641 B ἦσαν δὲ καὶ οἱ τὰς ἀντιπαθείας θρυλοῦντες καὶ ἄλλα πολλὰ παθόντων (?) ἦν ἀκούειν· ὅτι μαινόμενον ἐλέφαντα καταπαύει κριὸς ὀφθείς κτλ.

6. PLIN. hist. nat. XXV 23 [nach Pythagoras, qui volumen *De effectu herbarum* composuit] *composuit et Democritus, ambo peragratis Persidis, Arabiae, Aethiopiae, Aegypti magis; adeoque ad haec attonita antiquitas fuit, ut adfirmaverit etiam incredibilia dicta.* PETRON. 88, 2 *priscis enim temporibus, cum adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuae summumque certamen inter homines erat, ne quid profuturum saeculis diu lateret. itaque herbarum omnium sucos*

---

1 *ut* Mayhoff: N Leid. 61, Paris. 6797: fehlt d. übr. Hss. 3 *Persico*] unverständlich. Da die Hauptsache bei der Pflanze ihr Verborgensein bei Tag, Aufleuchten in der Nacht ist (Ael. N. H. 14, 27) verm. *per diem* * 6 *Bolus* Reinesius: *dolus* Hss. 7 χειρόκμητα Schneider: ειροκιμητα cod. Goesian: ὑπομνήματα vulgo 8 *hanc pestem* Goes. 13 *Bolum*] *uolum* P: *populum* übr. Hss. 18 ἀντιπαθειῶν F. Ursinus; s. zu Z. 21 21 συμπαθῶν καὶ ἀντιπαθῶν A: undeutl. K: συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν verb. aus B 300, 1 H. Keil φυτεῦσαι ἐν Αἰγύπτωι G: εἰς Αἴγυπτον πέμψαι K 23 τὴν] γῆν? * 26 καὶ ἐν τοῖς Δ. Δυναμεροῖς * 28 παθόντων Hs.: παρόντων Amyot: ἀντιπαθόντα Duebner. Bei dem Zustand der Hs., die aus lückenhafter Vorlage abgeschrieben ist, scheint Ausfall wahrscheinlicher: πολλὰ ⟨καὶ δὴ καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἀντι⟩παθόντων * 35 *herbarum* L: *hercula herbarum* O: »fort. *herbularum*« Buecheler

Democritus expressit, et ne lapidum virgultorumque vis lateret aetatem inter ex- 441
perimenta consumpsit.

7. GAL. de simpl. medic. XIII 250 sq. [vgl. unten n. 13a] παραπλήσια δὲ τῶι Ξενοκράτει καὶ ἄλλοι τινὲς ἐγραψαν περὶ ζώιων, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς ὁ Ξενοκράτης ἐξεγράψατο τὰ πλεῖστα. πόθεν γὰρ ἂν ηὐπόρησε τοσούτων τε καὶ τοιούτων πραγμάτων αὐτὸς πειραθῆναι; ὁ γοῦν ἡμέτερος γενόμενός ποτε βασιλεὺς Ἄτταλος ἐλάττονα φαίνεται γράφων καίτοι φιλοτιμότατα σχὼν περὶ τὴν τῶν τοιούτων πεῖραν. ἐπαινῶν δέ τις Ἀτευρίστου (?) τὴν αὐτὴν πραγματείαν ἔδωκέ μοι καὶ αὐτὴν διελθεῖν, ὡς γε ἐμοὶ δοκεῖ χιυρὶς αὐτοψίας ἰδίας τοῦ γράψαντος αὐτὴν γεγονυῖαν. ἐγὼ τοίνυν οὔτε βασιλίσκων οὔτε ἐλεφάντων οὔθ' ἵππων Νειλιώων οὔτ' ἄλλου τινός ... μνημονεύσω. Gegen PLIN. XXVIII 112 *chamaeleonem peculiari volumine (!) dignum existimatum Democrito* usw. wendet sich GELL. X 12,1; vgl. 6 *his portentis atque praestigiis a Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto, vel illud quale est quod idem Plinius in decimo libro* [§ 137] *scripsisse adseverat aves quasdam etc.* ... (8) *multa autem videntur ab hominibus istis male sollertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatisque eius perfugio utentibus.* (Doch zitiert er selbst IV 13,2 *viperarum morsibus tibicinium scite modulateque adhibitum mederi refert etiam Democriti liber qui inscribitur* * * * *in quo docet plurimis hominum morbidis medicinae fuisse incentiones tibiarum.*)

7. Als Probe: ANON. ROHDEI (*Kl. Schr.* I 397) Δ. δὲ ἱστορεῖ ὡς καὶ αὐτόπτης τοῦ ζώιου γεγονὼς ταῦτα· ὁ βασιλίσκος ὁ κινάδης (οὕτω γὰρ αὐτὸν καλεῖ), ἔστι μὲν κατὰ τὸ σῶμα ὀλίγος, νωθὴς δὲ κατὰ τὴν κίνησιν, ὀξυκέφαλος, ἀστεροειδὲς βασίλειον ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ξανθὸς τὴν χροιάν, ἀσύγκριτος τὴν ἰσχὺν καὶ ἀνυπέρβλητος. εὑρίσκεται δὲ ἐν τοῖς ἐπέκεινα τόποις τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, ὅπου καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων τῶν καλουμένων Ψύλλων γένος. τὰ γὰρ ἀπὸ τοῦ κινάδου δήγματα ὑπὸ τῶν Ψύλλων θεραπεύεται. ἀντιπαθὴς δὲ τῶι κινάδηι ἐστὶν ἡ κατοικίδιος γαλέα· ταύτης γὰρ οὔτε τὴν φωνὴν οὔτε τὸ εἶδος φέρει, ἀλλ' εὐθὺς ἀπόλλυται. εἰ δὲ καὶ πρὸς τῶι φωλεῶι εὕροι, διασπαράσσει τοῦτον ἡ γαλέα'. αὕτη τῆς ἀντιπαθείας ἡ ἐνέργεια. Fruchtbarkeit des Hasen bei THEOPHYL. colloqu. 11, 2 [*Physici* ed. Id. I 178], der Demokrit neben Bolos als Quelle zitiert quaest. phys. p. 27 ed. Boiss.

8. Naturgeschichtliche Mirabilien und Sympathiemittel aus 'Democritus' häufig bei PLINIUS: VIII 61. XI 80. XIII 131. XIV 20. XV 138. XVII 23. 62 [vgl. d. Georgikon B 26f.]. XVIII 47. 159. 321 [mit Zitat von Verg. Georg I 276ff.]. XX 19. 28. 149. XXI 62. XXIV 156. XXV 13. 14. XXVI 19. XXVII 141. XXVIII 7. 118. 153. XXIX 72. XXXII 49. XXXVII 69. 146. 149. 160. 185. SOLIN. I 54 p. 13,4² Momms.;

---

8 Ἀτευρίστου] Ἀβδηρίτου M. Wellmann *Herm.* 42, 628. Dann müßte Δημοκρίτου vorher ausgefallen sein. Vgl. jedoch unten S. 128, 38 mit 41 18 Der griech. Titel, etwa Περὶ συμπαθειῶν, ist in den Hss. ausgefallen. Die von Hertz eingeführte Ausfüllung ⟨Περὶ λοιμῶν⟩ hat keine Grundlage 21 κινάδης] falsch gebildete Form aus κιναδέων B 259. Ähnliches zu B 150 24 ἀνυπόβιτος Hss.: verb. Rohde 26 ἀντιπαθὲς Hss.: verb. Rohde 27 γαλέα *: γαλία hier und Z. 30 Hss., es ist das ionische γαλέη in die Koine übersetzt. Wiesel als Hauskatze ist bekannt. Von der Antipathie der *mustella* gegen den Basilisk spricht Plin. VIII 79. Rohde weist dies Fragm. wie A 150a—155a der Schrift Περὶ ζώιων [B 11h] zu

III 3 p. 45, 15 (beides nicht aus Plin.). AMMIAN. MARC. XXVIII 4, 34; COLUM. 441
VI 28. VIII 8, 6. IX 14, 6. XI 64 [s. II 126, 17. 18]; PALLAD. I 35, 7. Ferner bei ANATOLIOS in den Geoponica (vermittelt durch Cassius Dionysius, Celsus, Plinius, Africanus und Apuleius) überaus häufig (s. Beckh's Index S. 531 u. bes. Oder *Rhein. Mus.* 45, 70): Wetterprophezeiungen, Sympathiemittel (gegen Unkraut. Ungeziefer, wilde Tiere usw). Vgl. Schol. Bodl. zu Epict. p. LXXIII 2 Schenkl. Über das Ὑδροσκοπικὸν Δημοκρίτου GEOPON. II 6 vgl. Oder *Philol.* Suppl VII 240ff. SCHOL. BASIL. ed. Pasquali [Gött. Nachr. 1910, 200] ἔστιν Δημοκρίτου πραγματεία τὰ Φρεωρυχικά, καὶ ἄλλοι ἔγραψαν Ὑδροσκοπικά.

9. Aus Ael. N. H. I 35—38. VII 7. 8 und Anatolios [Geopon. B. XIII und XV] schöpft die byzantinische Fälschung Δημοκρίτου Περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν ed. W. Gemoll Striegau 1884.

10. Umfangreich war in Bolos' ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΠΑΘΕΙΩΝ offenbar der die menschlichen Krankheiten umfassende Teil. CELSUS I prooem. p. 2, 11 Dar. *ideoque multos et sapientiae professoribus peritos eius* [nämlich *medicinae*] *fuisse accepimus: clarissimos vero ex iis Pythagoram et Empedoclem et Democritum.* TATIAN. 16. 17 p. 18, 6 Schw. εἰσὶν μὲν οὖν καὶ νόσοι καὶ στάσεις τῆς ἐν ἡμῖν ὕλης· δαίμονες δὲ αἴτιοι τούτων, ⟨οἷς⟩ τὰς αἰτίας, ἐπειδὰν συμβαίνωσιν ἑαυτοῖς, προσγράφουσιν, ἐπιόντες ὁπόταν καταλαμβάνηι κάματος (ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ χειμῶνι τῆς σφῶν ἀβελτερίας κραδαίνουσιν τὴν ἕξιν τοῦ σώματος)· οἱ λόγωι θεοῦ δυνάμεως πληττόμενοι δεδιότες ἀπίασιν, καὶ ὁ κάμνων θεραπεύεται. (17) περὶ 442
γὰρ τῶν κατὰ τὸν Δημόκριτον ξυμπαθειῶν τε καὶ ἀντιπαθειῶν τί καὶ λέγειν ἔχομεν ἢ τοῦθ' ὅτι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον ἀβδηρολόγος ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἄνθρωπος; Auch hier erscheinen einzelne Kapitel als Monographien. Vgl. die Excerpte aus Soran bei CAEL. AUREL. ac. morb. III 14—16 Hydrophobie; tard. IV 1 (Elephantiasis) *veterum autem medicorum nullus istius passionis curationem ordinavit excepto Themisone atque ex philosophis Democrito, si vere eius de elephantiacis conscriptus dicitur liber.* ANECD. PARIS. [ed. Fuchs *Rh. Mus.* 49, 557] τῆς δὲ ἐλεφαντιάσεως τῶν μὲν παλαιῶν οὐδεὶς ἐμνήσθη ἰατρῶν, φιλοσόφων δὲ Δ. ἐν τῶι Περὶ ἐλεφαντιάσεως αὐτοῦ βιβλίωι. Schärfer als Soran Rufus Περὶ τῶν ἐκτὸς παθῶν, woraus ORIBAS. IV p. 63 Dar. τὸ γὰρ εἰς Δημόκριτον ἀναφερόμενον βιβλίον περὶ τοῦ νοσήματος [Elephantiasis] φανερῶς κατέψευσται. Dagegen ohne Bedenken III p. 607, 7 D. über Bubonen. Sympathiemittel gegen Fieber und Epilepsie bei THEODOR. PRISC. phys. IV 3 p. 251, 1 Rose. S. B 26[b] II 68, 28.

11. Excerpte im VATIC. gr. 299f. 304ff. [Rohde *Kl. Schr.* I 383, ediert von M. Wellmann *Berl. Sitz. Ber.* 1908, 625ff.] Δημοκράτους [so] κεφαλαλγία, Δημοκρίτου περὶ ὀφθαλμῶν, Δημοκρίτου Ἀβδηρίτου περὶ ὀφθαλμῶν φλεγμονῆς, Δ—ου πρὸς ῥεῦμα ὀφθαλμοῦ, Δ—ου περὶ τριχιάσεως ὀφθαλμῶν, Δ. πρὸς ὑποσφάγματα ὀφθαλμῶν, Δ. περὶ χημώσεως, περὶ νεφελίων Δ., πρὸς ὑπώπια καὶ πελιώματα, Δ. περὶ φλεγμονῆς γαργαρεῶνος, πρὸς ἔμετον στομάχου Δ., σταλτικὸν ἐμέτου Ἀβδηρίτου. AEL. PROMOT. c. 26 [nach Marc. 295] πρὸς τὰ λοιμικὰ πάθη καὶ μολυβδώδη ἔχοντας τὴν χρόαν . . . ἄλλο ἔστι δὴ τῶν Δημοκρίτου πρὸς τοὺς ὑπὸ ἀέρος ἑλώδους βεβλαμμένους. Folgt Rezept.

---

6 Das Mittel gegen die κόρεις XIII 14, 9 hat auch Aëtios med. XIII 46
11 Falsch ist 1. der Autornamen, 2. die sprachliche Vermummung und Vertuschung des Plagiats 18 αἴτιοι *: αὐτοὶ Hss. ⟨οἷς⟩ *

12. Die graulichsten Sympathiemittel scheinen in Περὶ συμπαθειῶν mit dem Namen des Magiers Ostanes [oder Osthanes] verknüpft gewesen zu sein. TATIAN. 17 p. 18, 15 [nach ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἄνθρωπος II 128, 24] ὥσπερ δὲ ὁ τῇι πόλει τῆς προσηγορίας αἴτιος [Abderos, Gründer der Stadt] φίλος ὤν, ὥς φασιν, Ἡρακλέους ὑπὸ τῶν Διομήδους ἵππων κατεβρώθη, τρόπωι τῶι αὐτῶι καὶ ὁ τὸν μάγον Ὀστάνην καυχώμενος ἐν ἡμέραι συντελείας πυρὸς αἰωνίου βορᾶι παραδοθήσεται ... πάθος οὐκ ἔστι δι' ἀντιπαθείας ἀπολλύμενον οὐδὲ ὁ μεμηνὼς σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. APUL. apol. 27 *eos vero vulgo magos nominent quasi facere etiam sciant quae sciant fieri, ut olim fuere Epimenides et Orpheus et Pythagoras et Ostanes.* Vgl. ZACHARIAS Scholasticus *Vie de Sevère* ed. Kugener S. 62. 442

13. PLIN. n. hist. XXX 8ff. *primus quod extet, ut equidem invenio, commentatus est de ea* [nämlich *magia*] *Osthanes Xerxen regem Persarum bello quod is Graeciae intulit comitatus ac velut semina artis portentosae sparsit obiter infecto quacumque commeaverat mundo. diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastren, alium Proconnensium* [d. i. Aristeas]. *quod certum est, hic maxime Osthanes ad rabiem, non aviditatem modo, scientiae eius Graecorum populos egit. quamquam animadverto summam litterarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus et paene semper petitam.* (9) *certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam navigavere exsiliis verius quam peregrinationibus susceptis, hanc reversi praedicavere, hanc in arcanis habuere. D. Apollobechen Coptiten et Dardanum et Phoenicem inlustravit, voluminibus Dardani in sepulchrum eius petitis, suis vero ex disciplina eorum editis, quae recepta ab ullis hominum atque transiisse per memoriam aeque ac nihil in vita mirandum est;* (10) *in tantum fides istis fasque omne deest adeo, ut qui cetera in viro probant haec opera eius esse infitientur. sed frustra. hunc enim maxime adfixisse animis eam dulcedinem constat. plenumque miraculi et hoc, pariter utrasque artis effloruisse, medicinam dico magicenque, eadem aetate illam Hippocrate hanc Democrito inlustrantibus circa Peloponnesiacum Graeciae bellum, quod gestum est a · CCC · urbis nostrae anno ...* (11) *non levem et Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes comitatu eius exornatus planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.* 443

13ª. GAL. de simpl. med. X 1 [XII 288 K.] ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν [Arzneimittel] ἀσελγῆ τέ ἐστι καὶ βδελυρά, τινὰ δὲ καὶ πρὸς τῶν νόμων ἀπηγορευμένα, περὶ ὧν οὐκ οἶδα, πῶς ἔγραψεν ὁ Ξενοκράτης, ἄνθρωπος οὐ πάλαι γεγονώς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πάππους ἡμῶν, τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας ἀπηγορευκυίας ἀνθρώπους ἐσθίειν, ἀλλ' ἐκεῖνός γε ὡς αὐτὸς πεπειραμένος ἀξιοπίστως πάνυ γράφει, τίνα πάθη θεραπεύειν πέφυκεν ἐγκέφαλος ἐσθιόμενος ἢ σάρκες ἢ ἦπαρ ἀνθρώπου, τίνα δὲ τὰ τῆς κεφαλῆς ἢ κνήμης ἢ δακτύλων ὀστᾶ τὰ μὲν καυθέντα τὰ δ' ἄκαυστα πινόμενα, τίνα

---

9 vgl. Reitzenstein *Poimandr.* 163 15 *commeaverat* R.: *cummeaverant* VG 22 *et Phonicem* VG: *e Phoenice* einige Hss. Dardanos gilt sonst als Phryger. Phoenix als Erzieher des Achill und Erfinder der Buchstaben paßt nicht übel. Über Ὀστάνης, Ἀπολλώβηξ, Δάρδανος in den Zauberpapyri vgl. Dieterich *Pap. mag. Lugd. Jahrb. f. kl. Phil.* XVI 752ff. *in sepulchrum* Hss. (von Wünsch durch A 1 II 12, 5 erklärt): *in* oder *a sepulchro* alte, wohl richtige Konjektur; s. unten n. 18 29 ·CCCXX· Mayhoff

δ' αὐτὸ τὸ αἷμα. PLIN. n. h. XXVIII 5ff. *nec pauci apud Graecos singulorum vis-* 443
cerum membrorumque etiam sapores dixere omnia persecuti ad resegmina unguium, quasi vero sanitas videri possit feram ex homine fieri morboque dignum in ipsa medicina, egregia, hercules, frustratione, si non prosit. adspici humana exta nefas habetur, quid mandi? quis ista invenit, Osthane? (6) *tecum enim res erit eversor iuris humani monstrorumque artifex qui primus ea condidisti credo, ne vita obliviscceretur ⟨tui⟩. qui invenit singula membra humana mandere? qua coniectura inductus? quam potest medicina ista originem habuisse? quis venefica innocentiora fecit quam remedia? esto, barbari externique ritus invenerant, etiamne Graeci suas fecere has artis?* (7) *extant commentationes Democriti ad aliud noxii homini ex capite ossa plus prodesse, ad alia amici et hospitis.* PHILO BYBL. b. Eus. P. E. I 10, 53 (nach Ζωροάστρης δὲ ὁ μάγος ἐν τῇι ἱερᾶι συναγωγῆι τῶν Περσικῶν über den θεὸς κεφαλὴν ἔχων ἱέρακος) τὰ δ' αὐτὰ καὶ Ὀστάνης φησὶ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇι ἐπιγραφομένηι Ὀκτατεύχωι. PEBECHIOS b. Berthelot *Chim. au moyen âge* II 309f.

14. SENEC. ep. 90, 32 '*Democritus*' *inquit* [Poseidonios] '*invenisse dicitur fornicem, ut lapidum curvatura paulatim inclinatorum medio saxo alligaretur*'. *hoc dicam falsum esse; necesse est enim ante Democritum et pontes et portas fuisse, quarum fere summa curvantur. excidit porro vobis eundem Democritum invenisse, quemadmodum ebur molliretur, quemadmodum decoctus calculus in smaragdum converteretur, qua hodieque coctura inventi lapides ⟨in⟩ hoc utiles colorantur.*

---

15. An den teilweise bereits alchemistischen Charakter der Χειρόκμητα (B 300, 14) knüpft im Ausgang des Altertums die Schwindellitteratur der Goldmacherzunft an. In der verlorenen Schrift Δημοκρίτου Φυσικὰ καὶ μυστικά erscheint D. als Adept des Magiers Ostanes, der ihn im Tempel zu Memphis in die alten Schriften einweiht, aus denen dann D. Auszüge mitteilt. Fünf Hauptschriften werden genannt: 1. Περὶ χρυσοῦ, 2. Περὶ ἀργύρου, 3. Περὶ λίθων, 4. Περὶ πορφύρας, 5. Πρὸς Λεύκιππον. Exzerpte daraus bei:

16. SYNCELL. I 471 Dind. Δ. Ἀβδηρίτης φυσικὸς φιλόσοφος ἤκμαζεν. ἐν Αἰγύπτωι μυηθεὶς ὑπὸ Ὀστάνου τοῦ Μήδου σταλέντος ἐν Αἰγύπτωι παρὰ τῶν τηνικαῦτα βασιλέων Περσῶν ἄρχειν τῶν ἐν Αἰγύπτωι ἱερῶν ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Μέμφεως σὺν ἄλλοις ἱερεῦσι καὶ φιλοσόφοις, ἐν οἷς ἦν καὶ Μαρία τις Ἑβραία σοφὴ καὶ Παμμένης, συνέγραψε περὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων καὶ πορφύρας λοξῶς, ὁμοίως δὲ καὶ Μαρία. ἀλλ' οὗτοι μὲν Δ. καὶ Μαρία ἐπηινέθησαν παρὰ Ὀστάνου ὡς πολλοῖς καὶ σοφοῖς αἰνίγμασι κρύψαντες τὴν τέχνην, Παμμένους δὲ κατέγνωσαν ἀφθόνως γράψαντος.

17. [SYNES.] ad Dioscorum comment in Democr. [Berthelot *Coll. d. Alchim.* I 56, 7] Δ. ἐλθὼν ἀπὸ Ἀβδήρων φυσικὸς ὢν καὶ πάντα τὰ φυσικὰ ἐρευνήσας καὶ συγγραψάμενος τὰ ὄντα κατὰ φύσιν. Ἄβδηρα δέ ἐστι πόλις Θράικης· ἐγένετο

---

7 ⟨*tui*⟩ Ausgg. (hinter *vita*) 9 *invenerant* YRTE: *invenerint* vulg. 14 ὀκτατεύχωι AH: ὀκτατέχνῳ übr. Hss. 21 ⟨*in*⟩ Schweighäuser 24 vgl. Kopp *Beitr. zur Gesch. der Chemie* I 108ff., P. Tannery *Rev. d. Ét. grecqu.* III (1890) 282ff.

δὲ ἀνὴρ λογιώτατος, ὃς ἐλθὼν ἐν Αἰγύπτωι ἐμυσταγωγήθη παρὰ τοῦ μεγάλου 444
Ὀστάνου ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Μέμφεως σὺν καὶ πᾶσι τοῖς ἱερεῦσιν Αἰγύπτου. ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὰς συνεγράψατο βίβλους τέσσαρας βαφικάς, περὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων καὶ πορφύρας. λέγω δή, τὰς ἀφορμὰς λαβὼν συνεγράψατο παρὰ τοῦ μεγάλου Ὀστάνου. ἐκεῖνος γὰρ ἦν πρῶτος ὁ γράψας ὅτι 'ἡ φύσις τῆι φύσει τέρπεται καὶ ἡ φύσις τὴν φύσιν κρατεῖ καὶ ἡ φύσις τὴν φύσιν νικᾶι' κτλ. [= Nechepso fr. 28,4 Riess *Philolog.* VI Suppl. 379. Kopp. a. O. S. 130].

18. Auszüge aus dieser Tetrabiblos unter dem Titel Δημοκρίτου φυσικὰ καὶ μυστικά in Berthelots *Coll. d. Alchim.* I p. 41ff. Probe: p. 43,14 ὡς οὖν ἦμεν ἐν τῶι ναῶι ἐξ αὐτομάτου στήλη τις [ἢ κιόνιον] διαρρήγνυται, ἣν ἡμεῖς ἐωρῶμεν ἔνδον οὐδὲν ἔχουσαν. ὁ δὲ Ὀστάνης ἔφασκεν ἐν αὐτῆι τὰς πατρώιας τεθησαυρίσθαι βίβλους καὶ προκομίσας εἰς μέσον ἤγαγεν· ἐγκύψαντες δὲ ἐθαυμάζομεν, ὅτι μηδὲν ἦμεν παραλείψαντες, πλὴν τοῦτον τὸν λόγον εὕρομεν ἐκεῖ πάνυ χρήσιμον· 'ἡ φύσις τὴν φύσιν' κτλ.

Es folgt in der Sammlung Δημοκρίτου βίβλος ε̄ προσφωνηθεῖσα Λευκίππωι. p. 53,16 ἰδοὺ μὲν ὃ ἦν, ὦ Λεύκιππε, περὶ τουτέων τῶν τεχνῶν τῶν Αἰγυπτίων ⟨ἐν ταῖς τῶν⟩ προφητέων Περσικαῖς βίβλοις, ἔγραψα τῆι κοινῆι διαλέκτωι, πρὸς ἣν δὴ μάλιστα ἁρμόζονται· ἡ δὲ βίβλος οὐκ ἔστι κοινή. αἰνίγματα γὰρ ἔχει μυστικὰ παλαιά τε καὶ ὠγύγια, ἅπερ οἱ πρόγονοι καὶ θεῖοι Αἰγύπτου βασιλεῖς τοῖς Φοινιξὶ ἀνέθεντο. ἐγὼ δὲ ὁ φίλος σου ὠγυγίοις αἰνίγμασιν χρήσομαι ἃ δὴ γεγράφαταί μοι τοῖς Αἰγυπτίων παισίν. ἀλλὰ σοί, ἰατρέ, καὶ δι' ἑρμηνέως πάντα οὐ παύσομαι ἀναφανδὸν ἐνεξηγούμενος. περιέχει δὲ ἡ συγγραφὴ λεύκωσίν τε καὶ ξάνθωσιν ἢ χαλκολίθου τε μαλάξιας καὶ ἐψήσιας καὶ ἕως βαφικῆς, ὕστερον δὲ ὅσα πάλιν παράδοξα γίγνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαλκοῦ καὶ κινναβάρεως, ἔχε ποιῆσαι χρυσὸν ⟨ἐκ τῆς⟩ καδμίας τε καὶ ἄλλων εἰδῶν, καὶ καύσεων πάλιν ⟨καὶ⟩ ἐπιπλοκῶν ὅσα παράδοξα γίγνεται. Vgl. Olympiod. das. p. 78,12. 79,3ff. 97,6 u. s. f.

Zosimos a. O. II 122 aus Demokrit: 'δέξαι λίθον τὸν οὐ λίθον, τὸν ἄτιμον καὶ πολύτιμον, τὸν πολύμορφον καὶ ἄμορφον, τὸν ἄγνωστον καὶ πᾶσι γνωστόν, τὸν πολυώνυμον καὶ ἀνώνυμον, τὸν ἀφροσέληνον λέγω'. Vgl. 119,11ff.

p. 159,3 καὶ ταῦτα μὲν οὕτως πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους προφήτας ὁ Δ. γράφει 'ἐγὼ δὲ πρὸς σέ, ὦ Φιλάρετε, πρὸς ὃν ἡ δύναμις, τὴν κατὰ πλάτος σοι γράφω τέχνην'.

---

11 [ἢ κιόνιον] *: ἦν κίωνι B: κίων ἦν M: ⟨ἡ⟩ κίων ἦν Ruelle 12 Ὀστάνης *: οὔτ' ἄντις M: andre Redakt. B 14 παραλήψαντες (= παραλαβόντες)? * 17 Der verwahrloste Text stammt aus A = Paris. 2327 s. XV, die Korrekturen von Ruelle λεύκηπον A τουτέον A (der Verfasser mischt einige ionische Formen ein) 18 προφήταις (= προφηταίων) περσικοῖς A: verb. * 19 δὴ] δὲ A οὐκέτι A 20 ὠγύγια *: ὅσα ὑγιᾶ A οἱ πρόγονοι] ἢ προγόνων A θεῖα AH: verb. * 21 τοῖς Φοινιξὶ ἀνέθεντο] τῆς πηλιξοι αὐταιθήντο A ὠγυγίοις *: ὡς ὑγείης A 22 ἃ δὴ γεγράφαται *: οὐδεὶς γεγράφατέ A πάσην A σοὶ] σύ A δι' ἑρμηνέως *: διηγερμένος A 24 χαλκολίθου περὶ μαλάξιος καὶ ἐψήσιος vermutet * ἕως *: ἕω A 26 ἔχε = φέρε = κ. *B.*?: ἔχεις Ruelle 27 ὅσα *: ὡς A γίγνηται A 33 κατὰ πλάτος] vgl. zu Anon. Londin. (Suppl. Arist. III 1) p. XVIII

III 448, 19 [Stein der Weisen] ὁ Δ. φησὶ πρὸς τὸν βασιλέα ‘εἰ μὴ τὰς οὐσίας 444
καταμάθῃς καὶ τὰς οὐσίας κεράσῃς καὶ τὰ εἴδη νοήσῃς καὶ τὰ γένη συνάψῃς
τοῖς γένεσιν, εἰς μάτην τῶι κόπωι ἐπεχείρησας, ὦ βασιλεῦ’.

Im Index des Venet. 229 [Haupths. der Alchem.] werden die Schriften Περὶ χρυσοῦ ποιήσεως und Περὶ ἀσήμου [eig. Elektron, hier Silber] ποιήσεως [abgedr. bei Berthelot I 49] unter Demokrits Namen besonders aufgeführt.

19. Die Anfänge der Goldmacherkunst zeigt bereits Nr. 1 der Rezeptsammlung des PAPYR. LONDIN. 121 [III. Jahrh. n. Chr.] c. 5b v. 168 [Kenyon *Greek Pap. in the Br. Mus.* (I 1893) S. 89:

Δημοκρίτου παίγνια.

ᾱ. τὰ χαλκᾶ χρυσᾶ ποιῆσαι φαίνεσθαι: θεῖον ἄπυρον μετὰ τῆς κρητηρίας μείξας ἔκμασσε.

β̄. ὠιὸν ὅμοιον μήλωι γενέσθαι: ζέσας τὸ ὠιὸν χρῖε κρόκωι μείξας μετ’ οἴνου.

γ̄. μάγειρον μὴ δύνασθαι τὴν πυρὰν ἀνάψαι: βοτάνην ἀείζωον θὲς αὐτοῦ εἰς 445
τὴν ἑστίαν.

δ̄. φαγόντα σκόρδα μὴ ὄζειν: ῥίζας σεύτλου ὀπτήσας φάγε.

ε̄. γραῦν μήτε πολλὰ λαλεῖν μήτε πολλὰ πίνειν: πίτυν κόψας βάλε αὐτῆς εἰς τὸ κρᾶμα.

ς̄. μονομάχας [so] ἐζωγραφημένους μάχεσθαι: ὑποκάτω αὐτῶν κάπνισον λαγοῦ κεφαλήν.

ζ̄. ψυχρὰ τρώγοντα κατακαίεσθαι: σκίλλαν εἰς ὕδωρ χλιαρὸν βρέξας δὸς αὐτῶι νίψασθαι· λύσις ἐλαίωι.

η̄. Verstümmelt.

θ̄. πολλὰ πίνοντα [καὶ] μὴ μεθύειν: χοιραῖον πνεύμονα ὀπτήσας φάγε.

ῑ̄. ὁδοιποροῦντα μὴ διψᾶν: ὠιὸν ⟨εἰς⟩ οἶνον ἀνακόψας ῥόφα.

ιᾱ. πολλὰ βινεῖν δύνασθαι: στροβίλια πεντήκοντα μετὰ δύο κυάθων γλυκεῖς [so] καὶ κόκκους πεπέρεως τρίψας πίε.

ιβ̄. στύειν, ὅτε θέλεις: πέπερι μετὰ μέλιτος τρίψας χρῖέ σου τὸ π[έλ]μα.

20. PAPYR. MAGIC. LUGD. 384 IV. Jahrh. n. Chr. [Dieterich *Jahrb. f. d. Ph.* Suppl. XVI 813] Δημοκρίτου Σφαῖρα.

Προγνωστικὸν ζωῆς καὶ θανάτου. γνῶθι πρὸς τίνα σελήνην ἀνέπεσε νοσῶν καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἐκ γενετῆς· συμψήφισον τὴν σελήνην [Monatsdatum] καὶ βλέπε, πόσαι τριακάδες γίνονται καὶ τὰ περιλειπόμενα τοῦ ἀριθμοῦ κατανόησον εἰς τὴν σφαῖραν καὶ ἂν ᾖι ἄνω ἡ ψῆφος, ζήσει, ἐὰν δὲ κάτω, τελευτήσει.

---

3 τῶι κόπωι E: τοῦ κόπου AK 6 vgl. Kopp a. O. 262 8 Kenyons Ergänzungen werden nicht besonders angegeben. Revision von Kenyons und Wesselys Lesung bei Wilcken *Gött. gel. Anz.* 1894, 728. Die griech. Zahlen am Anfange zugesetzt von * 11 τῆς (nicht γῆς) Pap. κρητηρίας] = *cretaria*? 13 μήλωι *: μηλον pap. 16 σκοῦ pap. σεύτλου Wessely: ευγλου pap. (n. Wilcken) φαγει pap. 18 κραμμα pap.: verb. * 25 ⟨εἰς⟩ * οἴνωι verm. Kenyon ανοκοψας pap. 26 β[ιν]εῖν Wessely κυαθων pap.: κυάμων verm. Kenyon γλυκέος? * 28 στ . ειν so pap. π[έλ]μα pap. nach Wessely, Wilcken: πρ . . . . Kenyon 29 vgl. Berthelot *Coll. d. Alch. gr. Introd.* I 87; Rieß *Nechepso* fr. 37 ff. S. 388 31 τίνα *: τὴν pap.

301. FULGENT. Mitol. zitiert II 14 *Dromocrites in Theogonia*, III 7 *Dromocrites in Fisiologumenon*, wo *Democritus* emendiert wird. Auf alle Fälle Schwindel des Fulg. 445

302. Ohne Gewähr sind die Δημοκρίτου γνῶμαι des CORPUS PARISINUM PROFANUM [Cod. Paris. gr. 1168 nach Elter; aus diesem Corpus stammen die entsprechenden Democritea des Maximus]:

163 εἰ μὲν ἦν μαθεῖν ... παθεῖν γὰρ χρή [= Sotades Maximus c. 42. Usener *Rhein. Mus.* 55, 334] 164 = B 209 165 = B 234 166 ταῖς τῶν καιρῶν μεταβολαῖς καὶ οἱ σφόδρα δυνατοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐνδεεῖς γίνονται. 167 (Aesch. 3, 147) = Stob. III 43, 35 168 νεκρὸν ἰατρεύειν καὶ γέροντα νουθετεῖν ταὐτόν ἐστι [vgl. *Gnomica homoeom.* ed. Elter I p. 41. 68] 169 τὸν σπουδαῖον φίλον πρὸς μὲν τὰς εὐφροσύνας κληθέντα δεῖ παρεῖναι, πρὸς δὲ τὰς περιστάσεις αὐτόκλητον δεῖ συμπαρεῖναι = DEI 165 [Ἐκ τῶν Δημοκρίτου, Ἐπικτήτου, Ἰσοκράτους ed. Wachsm. *Stud. z. d. Floril.* S. 193; auch diese Sammlung ist ohne Gewähr] 170 τὸ μὴ δύνασθαι βοηθεῖν τοῖς φίλοις ἀπορίας, τὸ δὲ μὴ βούλεσθαι κακίας τεκμήριον. 171 οἱ ἀληθινοὶ φίλοι καὶ τὰς φιλίας ἡδείας καὶ τὰς συμφορὰς ἐλαφροτέρας ποιοῦσιν ὧν μὲν συναπολαύοντες ὧν δὲ μεταλαμβάνοντες. 172 (Isocr. Demon. 23) = DEI 73 173 = B 47 174 ποθητὸς εἶναι μᾶλλον ἢ φοβερὸς κατὰ τὸν βίον προαιροῦ· ὃν γὰρ πάντες φοβοῦνται, πάντας φοβεῖται. 175 τὰς μὲν γραμμὰς ἀσφαλεστέρας, τὰς δὲ πράξεις λαμπροτέρας ἔχειν δεῖ [= Elter *Homoeom.* n. 142]. 176 (Isocr. Nicocl. 38) = DEI 87 177 τὸν ἄρχοντα δεῖ ἔχειν πρὸς μὲν τοὺς καιροὺς λογισμόν, πρὸς δὲ τοὺς ἐναντίους τόλμαν, πρὸς δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους εὔνοιαν. 178 δεῖ δὲ τὸν ἑτέρων μέλλοντα ἄρξειν αὐτὸν ἑαυτοῦ πρῶτον ἄρχειν. 179 μικραὶ ... λαμβάνουσι ταύτας ἐν περιστάσει = B 94 180 = B 180 181 ἐν μὲν τοῖς ἐσόπτροις ὁ τῆς ὄψεως, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ὁ τῆς ψυχῆς χαρακτὴρ βλέπεται = *Homoeom.* n. 19[a] 182 vgl. Stob. II 31, 53 183 = B 272 184 διηνεκὴς ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ τοῦ πλούτου ἐπιθυμία. μὴ κτηθεῖσα μὲν 446
γὰρ τρύχει, κτηθεῖσα δὲ βασανίζει ταῖς φροντίσιν, ἀποκτηθεῖσα δὲ ταῖς λύπαις. 185 θεοῦ ἄξιόν σε ποιήσει τὸ μηδὲν ἀνάξιον [αὐτοῦ fügt Max. zu] πράττειν. 186 θεῶι ὅμοιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὸ εὖ ποιεῖν, ὅταν τὸ εὖ ποιεῖν μὴ καπηλεύηται, καὶ τὸ εὐεργετεῖν καὶ ἀληθεύειν vgl. Sternbach *Wien. Stud.* 9, 200 187 καὶ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐνίοτε ναυαγεῖ καὶ ἀνὴρ σπουδαῖος ἀτυχεῖ = *Homoeom.* n. 124 188 vgl. Stob. III 17, 30 189 ἡ μὲν μάχαιρα τέμνει, ἡ δὲ διαβολὴ χωρίζει φίλους = *Gnom. hom.* I p. 41 190 = B 185 191 ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔρις ὠφελεῖ τὸν ζηλοῦντα μὴ βλάπτουσα τὸν ζηλούμενον 192 μικρὰ διδόναι βούλου μᾶλλον ἢ μεγάλα ἐγγυᾶν· ὅ τε γὰρ κίνδυνος ἄπεστι καὶ ὁ λαβὼν ἔργου, οὐ λόγου χρείαν ἔχει. 193 ἐπιτηδειότατος πρὸς φιλίαν ὁ πλεῖστα ἀδικεῖσθαι δυνάμενος καὶ φέρειν. 194 = B 218 195 = B 60 196 τάχος καὶ ἔπειξις ἀπέστω τοῦ ἐσθίειν· κυνῶδες γὰρ τοῦτο καὶ θηρίωι μᾶλλον ἢ ἀνθρώπωι πρέπον. 197 ὥσπερ οὖν ἄλειμμα οὐδὲ τὸ ἡδὺ καλὸν οὐδὲ τὸ μακρόν, ἀλλὰ τὸ ὑγιαῖνον, οὕτω καὶ τροφὴ οὐχ ἡ ἡδεῖα καλὴ οὐδ' ἡ πολλή, ἀλλ' ἡ ὑγιεινή. 198 ὁ ἀρετὴν τιμῶν πρώτην ἀληθειαν τιμᾶι καὶ μάλιστα ὡς ἀγαθοῦ παντὸς ἡγεμόνα οὖσαν. 199 = B 212 200 = B 214 201 = B 246 202 = B 78 203 = B 75 204 = B 111 493 γνώμη Δημοκράτου = B 41 563 [wie die ff. aus Stob.] = B 41 588 = B 210 591 = B 214[b] 595 [Stob. 7, 31 u. 55] = B 215 691 = B 86 875 =

---

5 Die Zusammenstellung wird der Güte Elters verdankt, der die Ausgabe des Corp. vorbereitet

B 294 — 710 [wie die ff. aus der Sammlung DEI] = Barocc. 190 [fehlt Wachsm.] 446
Δ. τὸν φθόνον εἶπεν ἕλκος εἶναι ἀληθείας 711 = DEI 216 = B 89 745 [fehlt Wachsm.] μηδέποτε μακαρίσῃς ἄνθρωπον ἐπὶ πλούτωι καὶ δόξηι· πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐλάττονι πίστει τῶν ἀνέμων δέδεται. 746. 747 = DEI 193. 194 748 [fehlt Wachsm.] = B 284 749 = DEI 189 749ª [fehlt Wachsm.] = oben 188 750. 751 = DEI 190. 191 752 = DEI 200.

302ª. SENEC. epist. 7, 10 *D. ait: unus mihi pro populo est et populus pro uno* [Vgl. 12 B 49].

---

303. GRAECO-SYR. SPRÜCHE übers. von Ryssel [*Rhein. Mus.* 51, 539] n. 33 D. hat gesagt: *Weise Leute müssen, wenn sie in ein fremdes Land gehen, das nicht das ihre ist, unter Stillschweigen und in Ruhe die Kundschafter machen, indem sie zusehen und nach dem Rufe hinhorchen, den die Sache der Weisen, die dort sind, hat: wie sie sind und ob sie ihnen gegenüber bestehen können, indem sie ihre Worte mit den ihren in ihrem Sinne heimlich abwägen. Und wenn sie es abgewogen und gesehen haben, welche Partei der anderen überlegen ist, alsdann sollen sie den Reichtum ihrer Weisheit kund tun, damit sie um des Schatzes willen, der ihr Eigentum ist, gepriesen werden, indem sie andere aus ihm bereichern. Und wenn der ihre zu klein ist, als daß sie davon spenden könnten, so nehmen sie von dem anderen und so gehen sie fort.*

304. — 42 D. hat gesagt: *Ich allein weiß, daß ich nichts weiß.* Vgl. Gnom. Vatic. 743 [*Wien. Stud.* x 232] n. 56 ὁ αὐτὸς [*Demokritos*] εἶπεν· 'ἓν μόνον οἶδα, ὅτι οὐκ οἶδα.' Vgl. 57 B 1.

305. QIFTI bei Müller *gr. Philos. in d. ar. Überl.* S. 36 »D. ein gr. Philosoph, Verfasser eines Buches *Über die Philosophie*«.

306. MASALA [Maschallah al-Misri ca. 800 n. Chr. griech. im Vatic. gr. 1056, s. *Catal. codd. astrol. gr.* I (Brux. 1898) p. 82, astrologischer Index der Araber] ὁ Δ. βιβλία ιδ̄, ἤγουν Περὶ γενεθλίων ξ̄, Περὶ ἐρωτήσεων δ̄, Περὶ τῶν συνόδων δύο, Περὶ λογισμοῦ ᾱ καὶ Περὶ τῶν κλιμάτων ᾱ.

307. PSEUDORIBASIUS in Aphorism. Hippocr. [Original ist byz. Fälschung] 447
ed. Io. Guinterius Andernacus Paris. 1533 f. 5ᵛ *deinde quod nemo tale opus* [Aphorismen] *aggressus sit post Hippocratem, quem philosophi amicum naturae dixerunt. tentavit quidem D. tale conscribere, sed non potuit.*

308. COD. PARIS. 1630 [nach 12 B 139] Δημοκρίτου φιλοσόφου τοὐναντίον. Παντοίην βιότοιο κτλ. = Anth. Pal. IX 360 Μητροδώρου.

C. IMITATION.

1. DAMOXEN. fr. 2 Σύντροφοι bei Athen. III p. 102 B [III 349 K.].

12 διόπερ μάγειρον, ὅταν ἴδηις ἀγράμματον
μὴ Δημοκρίτου τε πάντα διανεγνωκότα,
μᾶλλον δὲ κατέχοντ', εὖ κατεγλωττισμένου,

---

20 Vgl. Sokrates bei Cic. Ac. pr. II 23, 74 34 Delzons denkt an den Grammatiker Metrodoros unter Konstantin 38 (V. 13) δημόκριτόν A: verb. ed. Bas. 39 (V. 14) κατέχοντ' εὖ κατεγλωττισμένου *; die Glossen Demokrits sind früh berühmt, vgl. V. 22: κατέχοντα καταγελαωσκενου A: [καταγέλα ὡς κε-

καὶ τὸν Ἐπικούρου Κανόνα, μινθώσας ἄφες 447
ὡς ἐκ διατριβῆς· τοῦτο δεῖ γὰρ εἰδέναι,
τίν' ἔχει διαφορὰν πρῶτον, ὦ βέλτιστε σύ,
γλαυκίσκος ἐν χειμῶνι καὶ θέρει, πάλιν
ποῖος περὶ δύσιν Πλειάδος συνειδέναι
ἰχθὺς ὑπὸ τροπάς τ' ἐστὶ χρησιμώτατος.
αἱ μεταβολαὶ γὰρ αἵ τε κινήσεις, κακὸν
ἠλίβατον ἀνθρώποισιν, ἀλλοιώματα
ἐν ταῖς τροφαῖς ποιοῦσι, μανθάνεις; τὸ δὲ
ληφθὲν καθ' ὥραν ἀποδίδωσι τὴν χάριν.
τίς παρακολουθεῖ ταῦτα; τοιγαροῦν στρόφοι
καὶ πνευμάτια γινόμενα τὸν κεκλημένον
ἀσχημονεῖν ποιοῦσι· παρὰ δ' ἐμοὶ τρέφει
τὸ προσφερόμενον βρῶμα καὶ λεπτύνεται
ὀρθῶς τε διαπνεῖ. τοιγαροῦν εἰς τοὺς πόρους
ὁ χυμὸς ὁμαλῶς πανταχοῦ συνίσταται.
οὐ γάρ, λέγει Δημόκριτος, οὐ δεῖ πράγματα
γινόμενα ποιεῖ τὸν φαγόντ' ἀρθριτικόν.
— καὶ τῆς ἰατρικῆς τι μετέχειν μοι δοκεῖς.
— καὶ πᾶς ὁ φύσεως ἐντός. —

2—6. Epistulae Pseudhippocrateae [Romanschriftstellerei in Briefform, etwa s. I n. Chr.]. Proben:

νοῦ] als Glossem zu μινθώσας ἄφες Kaibel, dafür ἀγνοοῦντ' Ἀρχέστρατον Kock *Rhein. Mus.* 43,613: καταχέαντα καιταγέλων κενόν Tucker *Cl. Quarterly* II 189. Zu κατέχοντα vgl. Sosipatros C. A. F. III 315,17 K. **135**,1 (V. 15) μισθωσασαφες A: verb. Grotius-Hermann 3 (V. 17) πρῶτος A: alte Verb. 5 (V. 19) σάφ' εἰδέναι Herwerden 8 (V. 22) ἠλίβατον Glosse! ἀνθρώποισιν Porson: ἐστ' ἀνθρώποις A: ἔν τ ἀνθρώποις CE 9 (V. 23) τροφαῖς Grotius: τροπαῖς ACE 17 (V. 31) χυμὸς λέγεις δημόκριτος οὐδὲν πράγματα A: λέγει verb. Meineke, das Übrige * (*Dinge, die nicht an die gehörige Stelle im Körper gelangen, verursachen Gicht*): χυμός, λέγει Δημ., οὐδὲν πρᾶγμα· τὰ Kaibel; 20 (V. 34) = πᾶς ὁ φυσικὸς ἰατρός ἐστιν 21 Die Hippokratischen Briefe, deren älteste Überlieferung Ox. Pap. IX n. 1183 p. 195 [erste Hälfte des 1. Jahrh. n. Chr.], dann Pap. Berol. 6934 und 7094 [*Berl. Klassikert.* III 5; 2.—3. Jahrh. n. Chr.] darstellen, sind das Werk eines [oder mehrerer?] Hippokrateers [der ersten Kaiserzeit?], den es ergötzte, einen Roman in Briefen über Hippokrates und Demokrit zu schreiben, worin der Koer, von den Abderiten zur Heilung des wahnsinnigen, ewig lachenden Philosophen herbeigeholt, nur feststellen kann, daß Demokrit der allein Weise und Gesunde, alle andern (ihn selbst nicht ausgeschlossen 17. IX 380 L.) von der Welt Torheit und Krankheit ergriffen seien. Ein reger Gedanken- und Bücheraustausch zwischen Demokrit und Hippokrates schließt sich an. Die Benutzung dieses Machwerks steht sicher für Plutarch [Cat. mai. 23; nicht bereits Cato, wie Littré glaubte], Soranos (?) Vit. Hipp. und den Musiker Herakleides [etwa 2. Jahrh. n. Chr.; er zitiert Pseudoarchytas Περὶ σοφίας] in seiner Εἰσαγωγὴ μουσική bei Porphyr. in Ptol. 3 p. 215 [ὥς φησιν ὁ Δημόκριτος, ἐκδοχεῖον μύθων οὖσα (ἡ ἀκοή) μένει τὴν φωνὴν ἀγγείου δίκην = ep. 23, 5 (s. II 137, 20) ἐκδοχεῖα

2. Hippocr. 10,3 [IX 322 L.] ζητεῖ δὲ ὁ ἀνὴρ [Demokr.] καὶ Περὶ τῶν ἐν 447
Ἅιδου [B 0c II 55,5] καὶ γράφει ταῦτα.

3. — 17,15 [IX 356 L.] περὶ μανίης, ἔφη [nämlich γράφω Demokr.] . . . (16) τί περὶ μανίης γράφεις; — τί γάρ, εἶπεν, ἄλλο πλὴν ἥτις τε εἴη καὶ ὅκως ἀνθρώποισιν ἐγγίνεται καὶ τίν' ἂν τρόπον ἀπολωφέοιτο· τά τε γὰρ ζῶια ταῦτα ὁκόσα, ἔφη, ὀρῆις, τούτου μέντοι γε ἀνστέμνω εἵνεκα οὐ μισέων θεοῦ ἔργα, χολῆς δὲ διζήμενος φύσιν καὶ θέσιν. οἶσθα γὰρ ἀνθρώπων παρακοπῆς ὡς αἰτίη ἐπὶ τὸ πολὺ αὕτη πλεονάσασα.

4. — 17,40 [IX 368 L.] μούνη δ' αἴσθησις ἀνθρώπου ἀτρεκείηι διανοίης τηλαυγὴς τό τε ἐὸν καὶ τὸ ἐσόμενον προορεομένη. δυσαρεστεῦνται πᾶσι καὶ πάλιν τοῖσιν αὐτοῖσιν ἐμπελάζονται [B 166. 175].

5. — 18,1 [IX 380 L.] ἐτυγχάνομεν [Demokr.] δὲ περὶ κόσμου διαθέσιος 448
[B 4b. 4c. 5. 5a] καὶ πολογραφίης [B 15a] ἔτι τε ἄστρων οὐρανίων [B 11r—14] ξυγγράφοντες . . . ὁκόσα γὰρ ἰνδαλμοῖσι διαλλάσσοντα ἀνὰ τὸν ἠέρα πλάζει ἡμέας [vgl. II 30,36], ἃ δὴ κόσμωι ξυνορᾶται κἀν ἀμειψιρυσμίης [B 8a] ἐόντα

δὲ μύθων ὧτα], Galen quod opt. med. II 5. 7 Müll.; Erotian p. 36,18 Kl. zitiert den älteren Anhang n. 26, 27, nicht die Briefe. Zweifelhaft ist Beziehung wie Zeitalter des Antisthenes [II 12, 4] = ep. 12. Vgl. Usener *Epic.* S. 373 n. 18. Dieser Briefschreiber kennt zwar einige Schriften des Hippokrates, die er kompiliert, aber vermutlich keine des Demokritos. Vielmehr sind die dürftigen Beziehungen auf seine Lebensumstände, Sentenzen und Schriften den damals verbreiteten Viten entnommen, in denen auch bereits Hippokrates eine romanhafte Rolle spielt [vgl. Athenodor S. 352, 3, Philon S. 354, 8]. Falls die Buchtitel epp. 10. 18. 23 [oben S. 136, 1. 12 ff. 137, 3] dem Kataloge des Thrasyllos direkt oder indirekt entnommen wären [Maass *Aratea* S. 131[28]], würde die Entstehung dieser Briefe frühestens in die Zeit des Tiberius fixiert. Falls ferner Seneca ep. 79, 14 *quamdiu videbatur furere Democritus* (nämlich bis Hippokrates die Mitbürger eines besseren belehrte) aus den Briefen geschöpft hätte (was sich nicht sicher beweisen läßt), würde die Entstehung nicht nach Claudius oder Nero anzusetzen sein, womit sich die doch wohl als naive Widmung zu denkende Erfindung des Namens Paetus (Adressat von ep. 1) gut vertrüge, wenn darunter der bekannte Thrasea zu verstehen wäre. Die Naivetät dieser Namengebung hat in dem Dionysios von Halikarnass ep. 13, der doch wohl an den gefeierten Rhetor erinnern soll (Marcks *Symb. ad epistologr.* S. 43), in der Einführung eines Königs Demetrios epp. 6. 24 und des Krateuas, eines Nachkommen des bekannten unter Mithradates lebenden Rhizotomen Krateuas, sowie in den zahlreichen Gedankenlosigkeiten der Komposition ihr Gegenstück. Die Sprache trägt trotz starker Bemühung, die archaische Ias und die Sprachfülle des Demokrit zu erreichen, den Charakter der Kaiserzeit. Außer einigen aufgelesenen Glossen ist nichts echt, am wenigsten in der geschwollenen ep. 23 [s. II 137, 3], die bisher unbedenklich als Fundgrube demokritischer Fragmente ausgebeutet worden ist

136, 1 Die §§ beziehen sich auf Herchers Epistolographi 4 εἴη] πέλει Hss. οστχψω 5 τίν' ἂν Hercher: τίνα Hss. 12 δὲ τότε einige Hss. 15 κἀν ἀμειψιρυσμίης ἐόντα *: καὶ ἀμειψιρυσμιῆς ἐόντα Hss.: καὶ ἀμειψιρυσμέοντα [vgl. B 139] Littré, Hercher

τέτευχε, ταῦτα νόος ἐμὸς φύσιν ἐρευνήσας ἀτρεκέως ἐς φάος ἤγαγεν. μάρτυρες 448
δὲ τουτέων βίβλοι ὑπ᾽ ἐμέο γραφεῖσαι.

6. — 23, 1 ff. [IX 392 L.] Δημόκριτος Ἱπποκράτει περὶ φύσιος ἀνθρώπου. (1) χρὴ πάντας ἀνθρώπους ἰητρικὴν τέχνην ἐπίστασθαι, ὦ Ἱππόκρατες (καλὸν γὰρ ἅμα καὶ ξυμφέρον ἐς τὸν βίον), τουτέων δὲ μάλιστα τοὺς παιδείας καὶ λόγων ἴδριας γεγενημένους· ἱστορίην σοφίης γὰρ δοκέω ἰητρικῆς ἀδελφὴν καὶ ξύνοικον. (2) ‘σοφίη μὲν γὰρ ψυχὴν ἀναρύεται παθέων, ἰητρικὴ δὲ νούσους σωμάτων ἀφαιρέεται’ [vgl. B 31]. αὔξεται δὲ νόος παρεούσης ὑγείης, ἢν καλὸν προνοέειν τοὺς ἐσθλὰ φρονέοντας· ἕξεως δὲ σωματικῆς ἀλγεούσης οὐδὲ προθυμίην ἄγει νόος ἐς μελέτην ἀρετῆς· νοῦσος γὰρ παρεοῦσα δεινῶς ψυχὴν ἀμαυροῖ, φρόνησιν ἐς συμπαθείην ἄγουσα. (3) φύσιος δὲ ἀνθρωπίνης ὑπογραφὴ θεωρίην ἔχει τοιήνδε· ὁ μὲν ἐγκέφαλος φρουρέει τὴν ἄκρην τοῦ σώματος, ἀσφάλειαν ἐμπεπιστευμένος, ὑμέσι νευρώδεσιν συνεισκατοικέων, ὑπὲρ ὧν ὀστέων διπλῶν φύσιες ἀναγκαίηι ἀρηρυῖαι δεσπότην φύλακα διανοίης καλύπτουσιν ἐγκέφαλον, τριχῶν εὐκοσμίαι χρῶτα κοσμεῦσαι. (4) τὸ δὲ τῶν ὀμμάτων ὁρητικὸν ἐν πολυχίτωνι φωλεὸν ὑγροῦ εὐσταθείηι ὑπομετώπωι κοιλασίηι ἐνίδρυται· θεωρίης δὲ αἴτιον ἀκριβὴς [δὲ] κόρη φύλακα ταρσὸν εὐκαιρίηι ὑπομένει. διπλοῖ δὲ ῥώθωνες, ὀσφρήσιος ἐπιγνώμονες, διορίζουσιν ὀφθαλμῶν γειτνίην. (5) μαλακὴ δὲ χειλέων ἁφὴ στόματι περιπτυσσομένη, ῥημάτων αἴσθησιν ἀκριβῆ τε διάρθρωσιν παρέσχηκε κυβερνωμένη. γένειον δὲ ἀκροτελὲς καὶ χελύνειον γόμφοις συνηρμοσμένον. ἐκδοχεῖα δὲ μύθων ὦτα δημιουργὸς ἀνέωιγεν, οἷς ἐπεὶν ὁ θυμὸς οὐκ ἀσφαλὴς διήκονος ἀλογιστίης γίνεται. λαλιῆς μήτηρ γλῶσσα, ψυχῆς ἄγγελος, πυλωρεῦσα τὴν γεῦσιν, ὀχυροῖς ὀδόντων θριγκοῖσι πεφρούρηται. (6) βρόγχος δὲ καὶ φάρυγξ ἡρμοσμένοι ἀλλήλοις γειτνιῶσιν· ὁ μὲν γὰρ ἐς κέλευθον πνεύματος, ὁ δὲ ἐς βυθὸν κοιλίης τροφὴν προπέμπει λάβρον ὠθεύμενος. κωνοειδὴς δὲ καρδίη βασιλίς, ὀργῆς τιθηνός, πρὸς πᾶσαν ἐπιβουλὴν ἐνδέδυκε θώρακα. θαμιναὶ δὲ πνευμόνων σήραγγες ἠέρι διοδεύμεναι, φωνῆς αἴτιον πνεῦμα τίκτουσιν. (7) τὸ δὲ χορηγὸν αἵματος καὶ μεταβάλλον εἰς τροφὴν σὺν λοβοῖς πολλάκις κοίλη περιπλόοις ἐστὶ ἧπαρ ἐπιθυμίης αἴτιον. χολὴ δὲ χλωρὴ πρὸς ἥπατι μένουσα, καὶ διαφθορὴ σώματος ἀνθρωπηΐου ὑπερβλύσασα γίνεται. βλαβερὸς δὲ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ἀνωφελὴς ἔνοικος σπλὴν ἀπέναντι εὖδει πρᾶγμα μηδὲν αἰτούμενος. (8) μέση δὲ τουτέων χορηγεῖ πανδέκτειρα κοιλίη, κάτ᾽ εὐνάζεται διοικέουσα τὴν πέψιν. ἔνοχα δὲ κοιλίης, συνθέσιος δημιουργίηι συνδονεύμενα, εἰλεῖται περὶ κοιλίην ἔντερα, λήψιος καὶ ἀποκρίσεως αἴτια. (9) δίδυμοι δὲ νεφροὶ ἰσχίοισιν ἐνηδρασμένοι καὶ ἡμφιεσμένοι δημῶι, οὔρων ἐκκρίσιος οὐκ ἀλλότριοι πεφύκασιν. κύριος δὲ ἁπάσης κοιλίης ὁ καλούμενος ἐπίπλους γαστέρα πᾶσαν ἐμπεριείληφε, μόνου σπληνὸς

---

2 ἐμέο Hss. στωυ: ἐμεῖο CDHIJ: ἐμοῖο übr. Hss. 5 τουτέων] πάντων Hercher (ohne Ang.) 13 συνεισκατοικέων Hss.: ἐγκατοικέων Hercher ἀναγκαῖαι Hss.: verb. Littré 14 ἐγκέφαλον tilgt Hercher, τριχῶν ⟨δὲ⟩ schreibend 15 κοσμεῦσαι *: κοσμῶσαι Hss. 16 εὐσταθείηι *: ἐνστασίαις Hss.: ἐνστάσι Hercher ὑπὸ μέτωπον κολασίηι Hss.: verb. * ἐνίδρυται Hercher: συνίδρυται Hss. 17 [δὲ] Hercher εὐκαιρίης Hss.: verb. * 20 ἀκροτενὶς man. alt. b 21 θυμὸς Hss.: μῦθος m. a. b, Littré falsch 24 ἐς κέλευθον] ἐστι κέλευθος? * 26 πνευμάτων Hss.: verb. Littré 27 διοδεύμεναι Hb: διαδύμεναι übr. Hss.: διοδευόμενοι Hercher 28 περίπλοος Hss.: verb. Littré 32 κατευνάζεται Hss.: verb. *

ἄτερ. (10) ἑξῆς νευρώδης κύστις ἰσχίωι στόμα ἐνηδρασμένη, συμπεπλεγμένων 448
ἀγγείων, οὔρων ἐκκρίσιος αἰτίη γίνεται. ἡ δὲ γειτνιῶσα ταύτηι μήτηρ βρεφέων
ἡ (δεινὸν ἄλγος) τῶν ἐν γυναικὶ μόχθων μυρίων παραιτίη μήτρη πεφώλευκεν· ἡ
πυλωρὸς μυχοῖς ἰσχίων βράσασα σὰρξ σφίγγεται νεύροισιν, ἐκ δὲ πλήθους ἐκχέουσα
γαστρὸς φύσιος, ἐκ τόκου προνοίης. (11) ἐκ δὲ σώματος κρεμαστοὶ ἐκτὸς οἰκίην
νέμονται ἐκγόνων κτίσται ὄρχεις, πουλυχίτωνες ἐόντες· εὐναίη δ' ἥβη, ἀπὸ φλε-
βέων τε καὶ νεύρων πλέγμα οὔρων ἔκχυσιν ποιεύμενον, συνουσίης ὑπουργόν,
φύσιος ὕπο δεδημιούργηται, θριξὶν ἥβης πυκαζόμενον. (12) σκέλη δὲ καὶ
βραχίονες καὶ τὰ προσηρτημένα τουτέοισιν ἄκρα, διηκονίης πᾶσαν ἀρχὴν συνη- 449
θροισμένα ἔχοντα, νεύρων [τε] ἀσφαλῆ λειτουργίην τελέουσιν. ἡ δὲ ἀσώματος
ἐν μυχοῖς φύσις ἐξέτευξε παντάμορφα σπλάγχνων γένη, ἃ δὴ θάνατος ἐπισταθεὶς
ὠκέως ἔπαυσε λειτουργίης.

7. Stob. iv 44, 81 Ἱππάρχου Πυθαγορείου ἐκ τοῦ Περὶ εὐθυμίας.

(1) ὡς πρὸς τὸν ξύμπαντα αἰῶνα ἐξετάζοντι βραχύτατον ἔχοντες οἱ ἄνθρωποι
τὸν τᾶς ζωᾶς χρόνον, κάλλιστον ἐν τῶι βίωι οἱονεί τινα παρεπιδαμίαν ποιησοῦνται
ἐπ' εὐθυμίαι καταβιώσαντες. ταύταν δὲ ἕξοντι μάλιστα πάντων ἀκριβῶς ἐπιστά-
μενοι καὶ ἐπεγνωκότες ἑαυτούς, ὅτι ἐντὶ θνατοὶ καὶ σάρκινοι, εὐαδίκητον καὶ
φθαρτὸν κεκτημένοι σῶμα, καὶ πάντων ⟨τῶν⟩ χαλεπωτάτων αὐτοῖς ἐπικρεμαμένων
μέχρις ἐσχάτας ἀναπνοᾶς. (2) καὶ πρᾶτόν γ' ἐπένθωμεν ἐπὶ τὰ συμβαίνοντα·
περὶ τὸ σῶμα πλευρίτιδες περιπλευμονίαι φρενίτιδες ποδάγραι στραγγουρίαι δυσεν-
τερίαι ληθαργίαι ἐπιληψίαι σηπεδόνες, ἄλλα μυρία· περὶ δὲ τὰν ψυχὰν πολλῶι
μείζονα καὶ χαλεπώτερα· πάντα γὰρ τὰ κατὰ τὸν βίον ἄθεσμα, κακά, παράνομα
καὶ ἀσεβήματα ἐκ τῶν κατὰ τὰν ψυχὰν παθημάτων ἐντί. (3) διὰ γὰρ τὰς παρὰ
φύσιν ἀμέτρους ἐπιθυμίας πολλοὶ εἰς ἀκατασχέτους ὁρμὰς ἐξώκειλαν, καὶ οὔτε
τᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων οὔτε τᾶς ἐκ τῶν ματέρων ἀνοσιωτάτας ἡδονᾶς ἀπέσχοντο,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πατροκτονίαι παρεγένοντο, καὶ πολλοὶ τὰ ἴδια τέκνα κατέσφαξαν.
(4) τί λέγω τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπηρτημένα κακά, τὰς ἐπομβρίας καὶ αὐχμώς, ὑπερ-
βολὰς καυμάτων, ὑπερβολὰς ψύξιος, ὥστε πολλάκις ἐκ τᾶς κατὰ τὸν ἀέρα ἀνω-
μαλίας λοιμόν τε καὶ λιμὸν γίνεσθαι καὶ ποικιλίαν παντοδαπῶν συμπτωμάτων
καὶ ὅλας πόλεις ἐρημοῦσθαι; (5) πολλῶν οὖν τοιούτων ἐπικρεμαμένων μήτε
ταῖς κατὰ τὸ σῶμα εὐαμερίαις ποτέχοντες σεμνυνόμενοι ἐπαιρώμεθα, αἵ τινες ὀλίγω
πυρετῶ ἐπιγενομένω ἀνθέων τρόπωι συντόμως μαραίνοντι, μήτε ταῖς ἐκτὸς νομι-
ζομέναις εὐτυχίαις, ⟨αἳ⟩ καὶ αὐταὶ πολλάκις τάχιον ἀπόλλυσθαι ἢ γίνεσθαι πεφύ-
καντι· πάντα γὰρ ταῦτα, ἄστατά τε καὶ ἀβέβαια Εὐρίπου τρόπον, ἐν πολλαῖς καὶ
ποικίλαις μεταβολαῖς γενόμενα παρειλήφαμεν, καὶ οὐδὲν αὐτῶν μένον οὐδὲ ἀκί-
νητον οὐδὲ βέβαιον οὐδὲ ἀναφαίρετον. (6) διὸ ταῦτα μὲν ἐνθυμηθέντες, ⟨κέρδος

---

3 ἡ tigt Ermerius μήτρη b: μήτηρ übr. Hss. 6 ἐκγόνων κτ. Brinck: ἔκγονοι κτ. Hss.: vielleicht ἐκγονοκτίσται * εὐναίη δ' *: εὐνοίης H: ευνοι b: εὔνοον übr. Hss. φλεβέων so Hss. 8 θριξὶν Ermerius: ὄρεξιν Hss. 10 [τε] Littré 18 εὔφθαρτον Buresch *Leipz. Stud.* ix 84 ⟨τῶν⟩ Pflugk 19 γ' ἐπένθωμεν Jacobs: γε πενθῶμεν SM: γε γενέσθαι A 23 [καὶ]? * 27 ἐπηρτημένα Tr.: ἐπηρτημένων SMA κακὰ Canter: κατὰ Hss. αὐχὼς S 28 καυμάτων S: καμάτων MA[1] 29 παντοδαπὰν A 32 ἀνθέων Hemsterhuis: σὺν θεῶν Hss. μαραίνονται Hss.: verb. Meineke 33 ⟨αἳ⟩ Hemsterhuis 34 εὐρίπου Hemsterh.: εὗρε τὸν Hss. 35 γενόμενα A: γινόμενα SM 36 ἀναφαίρετον Wyttenbach: ἀδιαίρετον Hss. ⟨κέρδος δὲ⟩ Meineke

δε⟩ νομίζοντες, εἰ τὰ παρεόντα καὶ δεδομένα καὶ τὸν ἐλάχιστον χρόνον διαμεῖναι 449
δύναιτο, ἐν εὐθυμίαι διάξομεν γενναίως φέροντες τὰ προσπίπτοντα. (7) νῦν δὲ
πολλοὶ πάντα τὰ ὑπὸ φύσιος καὶ τύχας παρεόντα καὶ δεδομένα αὐτοῖς ἐπὶ τὸ
βέλτιον προαναπλάσαντες καὶ οὐχ οἷα ἔστι λογισάμενοι, ἀλλ᾽ οἷα ἐπ᾽ ἄκρον ἐπι-
τυγχανόμενα δύναται γενέσθαι, ἄφνω στερόμενοι πολλοῖς καὶ μεγάλοισι καὶ ἀθέσμοις
καὶ ἀνοήτοις κακοῖς καταφορτίζοντι τὰν ψυχάν· καὶ οὕτω συμβαίνει αὐτοῖς πικρό-
τατον ἔχεν τὸν βίον καὶ χαλεπώτατον. (8) ταῦτα δὲ γίνεται ἐπί τε ἀποβολαῖς
χρημάτων ἢ φίλων θανόντων ἢ τέκνων ἤ τινων ἄλλων τῶν νομιζομένων τιμιω-
τάτων ἦμεν. εἶτα κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι λέγοντι αὐτοὺς μόνους ἀτυχεστάτους
καὶ κακοδαίμονας, οὐ μεμναμένοι ὅτι κατταὐτὰ καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἐγένετο καὶ
νῦν γίνεται, οὐδὲ δυνάμενοι κατανοῆσαι τόν τε τῶν παρεόντων βίον καὶ τὸν τῶν
προεξεστακότων ἐν ὅσαις συμφοραῖς καὶ κακῶν τρικυμίαις καὶ νῦν ἐντὶ πολλοὶ
καὶ πρὸ τοῦ ἐγένοντο. (9) ἐπιλογισάμενοι οὖν ὅτι πολλοὶ ἀποβαλόντες χρήματα
ὕστερον διὰ τὰν τῶν χρημάτων γενομέναν ἀπώλειαν αὐτοὶ περιεσώθησαν, ἢ
λησταῖς διὰ τοῦτο μέλλοντες περιπεσεῖν ἢ τυράννωι· πολλοὶ δὲ φιλήσαντές τινας
καὶ καθ᾽ ὑπερβολὴν εὐνοήσαντες ἐν τῶι μετέπειτα χρόνωι μεγάλως ἐμίσησαν· ἃ
δὴ πάντα ἀναλογισάμενοι ἐκ τᾶς παραδεδομένας ἁμῖν ἱστορίας, καὶ μαθόντες ὅτι
καὶ ὑπὸ τέκνων καὶ φίλων μάλιστα φιληθέντων πολλοὶ ἀπώλοντο, καὶ ἀντιπαρα-
βάλλοντες τὸν αὑτῶν βίον πρὸς τὸν τῶν πρασσομένων φαυλότερον, καὶ τὰ προσ-
πίπτοντα ἀνθρώπινα νομίζοντες καὶ μὴ ⟨ἁμῖν⟩ μόνοις συμβαίνοντα, εὐθυμότερον
διάξομεν. (10) οὐδὲ γὰρ θέμις ἄνθρωπον μὲν ὄντα τὰ τῶν ἀλλοτρίων συμπτώ- 450
ματα εὔφορα νομίζεν, ἀλλὰ μὴ τὰ ἴδια κάδεα, ἰδόντα ὅτι πολλαὶ κᾶρες κατὰ
πάντα τὸν βίον πεφύκαντι. (11) οἱ δὲ κλαίοντες καὶ κατοδυρόμενοι, πρὸς τῶι
μηδ᾽ ἡντινοῦν ὠφέλειαν τῶι ἀπολομένωι ἢ τῶι ἀποιχομένωι περαίνεσθαι, ἐς
μέζονα παθήματα τὰν ψυχὰν ἐλαύνοντι, μεστὰν πολλῶν ⟨καὶ⟩ φαύλων φυσιωμάτων
οὖσαν. (12) προσήκει οὖν ἐκνίπτοντας καὶ ἀνακαθαίροντας ἀπορρύπτεσθαι πάσαις
μηχαναῖς τὰς ἐγκατεσκιρωμένας κηλῖδας τῶι κατὰ φιλοσοφίαν λόγωι. ποιήσομεν
δὲ τοῦτο ἀντεχόμενοι φρονήσιος καὶ σωφροσύνας καὶ μεταποιούμενοι ⟨εὐθυμίας
καὶ ἀρκούμενοι⟩ τοῖς παρεοῦσι καὶ μὴ πολλῶν ὀρεγόμενοι. (13) οἱ γὰρ ἄνθρωποι
τὰ πολλὰ παρασκευαζόμενοι, ὡς οὐκ ἔστι ζῆν μετὰ τὸν τᾶς ζωᾶς χρόνον, ⟨ἐπι-
λανθάνονται καὶ ὡς οὐ πλειονάκις ἢ ἅπ⟩αξ ἔστι γενέσθαι. ⟨τοιγαροῦν⟩ χρησώμεθα

---

1 εἰ SA: εἰσ M 4 προαναπλήσαντες S 6 ἀνιάτοις Meineke 8 ἢ φίλων] καὶ φ. Meineke 10 ὅτι κατταυτὰ Hss.: ὅτι κακὰ ταὐτὰ Halm ἐγέ-νετο Gaisford: ἐγένοντο Hss. 11 γίνεται MA: γίνονται S οὔτε Hss.: verb. Meineke 12 προεξεστακότων Gesner: παρεξητακότων Hss. 15 περιπεσεῖν A: περιπίπτειν SM 16 εὐνοήσαντες Tr.: ἐννοήσαντες SMA 17 παραδιδο-μένας Hss.: verb. Gesner 17. 18 vgl. 55 B 191 19 πρασσόντων Cobet 20 ⟨ἁμῖν⟩ Cobet 21 vielleicht ἄνθρωπόν γ᾽ ἐόντα *: μὲν nach τὰ Cobet 22 νομίζεν M: νομίζειν SA ἀλλὰ μὴ *: ἀλλὰ καὶ Hss.: ἀλλ᾽ οὐ Meineke. Vgl. B 285 ἰδόντα Valcken.: ἰδόντας Hss. 25 μέζονα MS¹: μείονα S: μείζονα A ἐλαύνοιντο SMA μέσαν Hss.: verb. Meibom ⟨ ⟩ Meineke 27 ἐγκα-τεσκηρωμένας SM: ἐγκατασκληρωμένας A: verb. Gesner 28 ⟨ ⟩ nach Cobet und Hense *; καὶ σωφροσύνας μεταπ. καὶ ⟨ἀρκούμενοι⟩ Walter Arndt; καὶ σωφρο-σύνας μεταποιούμενοι ⟨ἐπὶ⟩ τοῖς παρεοῦσι Meineke 30. 31 ⟨ ⟩ erg. Ko-walsky nach Epicurea fr. 204 Us.; ἃς (= ἕως) ἔξεστι Jacobs 31 ⟨τοιγαροῦν⟩ Kowalsky

παρουσίαι τῶν ἀγαθῶν, ἐκ δὲ τᾶς φιλοσοφίας καὶ λαβρότερον ἀπληστευσώμεθα· 450
ἀπληστευόμενοι γὰρ τῶν ἐκ φιλοσοφίας καλῶν καὶ σεμνῶν, καὶ τᾶς ἐκ τῶν φαύλων ἀπολυθησόμεθα ἀπληστίας.

---

56. NESSAS.

A. LEBEN.

1. Eus. P. E. XIV 17,10 [aus seinem vulgären biogr. Compendium, nicht Aristokles] Παρμενίδης· τούτου Μέλισσος, οὗ Ζήνων, οὗ Λεύκιππος, οὗ Δημόκριτος, οὗ Πρωταγόρας καὶ Νεσσᾶς· τοῦ δὲ Νεσσᾶ Μητρόδωρος, οὗ Διογένης, οὗ Ἀνάξαρχος· Ἀναξάρχου δὲ γνώριμος γέγονε Πύρρων.

2. Diog. IX 58 (Anaxarchos) ἤκουσε Διογένους τοῦ Σμυρναίου, ὁ δὲ Μητροδώρου τοῦ Χίου, ὃς ἔλεγε μηδ' αὐτὸ τοῦτ' εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδε. Μητρόδωρον δὲ Νεσσᾶ τοῦ Χίου, οἱ δὲ Δημοκρίτου φασὶν ἀκοῦσαι.

B. FRAGMENTE.

1. Porphyr. Quaest. hom. I 137, 14 Schrader [aus Apollodoros] Νέσσος δὲ ὁ Χῖος καὶ τὸ ᾱ [in I 378 ᾽τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσηι] μηκύνει οὐδὲν φροντίσας τοῦ μέτρου.

2. Procl. in Hes. opp. 84 [aus Apollodor Περὶ θεῶν] Νέσσος δὲ ὁ Χῖος ⟨διάκτορον λέγει⟩ ἀπὸ τοῦ διάγειν τὰς τῶν τελευτώντων ψυχάς.

---

1. *Das* ᾱ *in* καρός *sei lang.*

2. *Hermes habe den Beinamen Diakioros von dem Totengeleite.*

---

57. METRODOROS VON CHIOS.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. Clem. Strom I 64 [II 41,1 St.] (D. 244. 601) Δημοκρίτου δὲ ἀκουσταὶ Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης καὶ Μ. ὁ Χῖος, οὗ Διογένης ὁ Σμυρναῖος, οὗ Ἀνάξαρχος, τούτου δὲ Πύρρων, οὗ Ναυσιφάνης· τούτου φασὶν ἔνιοι μαθητὴν Ἐπίκουρον

---

2 ἀπληστευόμεθα Hss.: verb. Meineke 8 Νεσσᾶς] der Name erinnert an Abdera, in dessen Nähe der Nessos (Nestos) ins Meer fließt. Nessas kam vielleicht von dort zu Metrodor. Vgl. Friedländer *Herakles* (Wilamowitz *Phil. Unters.* XIX) S. 81[1] 10 Διομένους Hss.: verb. Menagius ὁ δὲ BP 11 Μητρόδωρος Hss.: verb. Cobet 12 νεσσᾶ BP: νέσα P^1(Q): νέσσου P^2F 14 vgl. Hefermehl *Studia in Apollod.* περὶ Θεῶν *fr. Genev.* S. 32 19 ⟨διάκτορον λέγει⟩ Dimitrijević *Stud. Hes.* 38 adn.

γενέσθαι. SUID. s. v. Πύρρων ... διήκουσε Βρύσωνος ... εἶτα Ἀναξάρχου τοῦ 451
Μητροδώρου μαθητοῦ τοῦ Χίου, οὗ διδάσκαλος ἦν Μητρόδωρος ὁ Ἀβδηρίτης. Vgl. c. 56 n. 2.

1ª. ATHEN. III 100 D μνημονεύει τῆς μήτρας καὶ Ἀντιφάνης ἐν Φιλομήτορι [fr. 220 II 108 K.] οὕτως·

ἔμμητρον ἂν ἦι τὸ ξύλον, βλάστην ἔχει·
μητρόπολίς ἐστιν, οὐχὶ πατρόπολις ⟨πόλις⟩·
μήτραν τινὲς πωλοῦσιν ἥδιστον κρέας·
Μητρᾶς ὁ Χῖός ἐστι τῶι δήμωι φίλος.

2. AËT. I 3, 17 (D. 285) M. Θεοκρίτου Χῖος τὰ ἀδιαίρετα καὶ τὸ κενόν (näml. ἀρχὰς εἶναι). SUID. Θεόκριτος Χῖος ῥήτωρ μαθητὴς Μητροδώρου τοῦ Ἰσοκρατικοῦ.

3. THEOPHR. Phys. Opin. fr. 8 [Simpl. phys. 28, 27] καὶ M. δὲ ὁ Χῖος ἀρχὰς σχεδόν τι τὰς αὐτὰς τοῖς περὶ Δημόκριτον ποιεῖ, τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενὸν τὰς πρώτας αἰτίας ὑποθέμενος, ὧν τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὂν εἶναι· περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἰδίαν τινὰ ποιεῖται τὴν μέθοδον. Vgl. CLEM. protr. 5, 66 (I 50, 15 St.).

4. [PLUT.] Strom. 11 (D. 582) M. ὁ Χῖος ἀίδιον εἶναί φησι τὸ πᾶν, ὅτι εἰ ἦν γενητόν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἂν ἦν· ἄπειρον δέ, ὅτι ἀίδιον· οὐ γὰρ ἔχειν ἀρχὴν ὅθεν ἤρξατο οὐδὲ πέρας οὐδὲ τελευτήν· ἀλλ' οὐδὲ κινήσεως μετέχειν τὸ πᾶν. κινεῖσθαι γὰρ ἀδύνατον μὴ μεθιστάμενον· μεθίστασθαι δὲ ἀναγκαῖον ἤτοι εἰς πλῆρες ἢ εἰς κενόν. * * * πυκνούμενον δὲ τὸν ἀέρα ποιεῖν νεφέλας εἶτα ὕδωρ, ὃ καὶ κατιὸν ἐπὶ τὸν ἥλιον σβεννύναι αὐτόν, καὶ πάλιν ἀραιούμενον ἐξάπτεσθαι [vgl. Epicur. ep. 2, 92. 96 p. 39, 10. 42, 4 Us.]. χρόνωι δὲ πήγνυσθαι τῶι ξηρῶι τὸν ἥλιον καὶ ποιεῖν ἐκ τοῦ λαμπροῦ ὕδατος ἀστέρας, νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐκ τῆς σβέσεως καὶ ἐξάψεως καὶ καθόλου τὰς ἐκλείψεις ἀποτελεῖν.

5. SIMPL. phys. 1121, 21 [verm. aus Theophr. Phys. Opin.] ἀπ' ἀρχῆς δὲ χρόνου δοκοῦσι λέγειν γεγονέναι τὸν κόσμον Ἀναξαγόρας τε καὶ Ἀρχέλαος καὶ M. ὁ Χῖος.

6. AËT. I 5, 4 (D. 292) M. ὁ καθηγητὴς Ἐπικούρου [dieselbe Ungenauigkeit II 1, 3 unten Z. 35; vgl. II 140, 24] φησὶν ἄτοπον εἶναι ἐν μεγάλωι πεδίωι ἕνα στάχυν γενηθῆναι καὶ ἕνα κόσμον ἐν τῶι ἀπείρωι. ὅτι δὲ ἄπειροι κατὰ τὸ πλῆθος, δῆλον ἐκ τοῦ ἄπειρα τὰ αἴτια εἶναι. εἰ γὰρ ὁ κόσμος πεπερασμένος, τὰ δ' αἴτια πάντα ἄπειρα, ἐξ ὧν ὅδε ὁ κόσμος γέγονεν, ἀνάγκη ἀπείρους εἶναι· ὅπου γὰρ τὰ αἴτια ἄπειρα, ἐκεῖ καὶ τἀποτελέσματα. αἴτια δὲ ἤτοι αἱ ἄτομοι ἢ τὰ στοιχεῖα.

7. — II 1, 3 (D. 327) ... Διογένης, Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἐπίκουρος καὶ ὁ τούτου καθηγητὴς M. ἀπείρους κόσμους ἐν τῶι ἀπείρωι κατὰ πᾶσαν περιαγωγήν [Stob., περίστασιν Plut.].

8. SIMPL. phys. 684, 14 καὶ ἔξω τοῦ κόσμου [nämlich κενὸν εἶναι], ὅπερ δῆλον ὅτι τόπος μὲν οὐκ ἂν εἴη, αὐτὸ δὲ καθ' αὑτὸ ὑφέστηκε. ταύτης δὲ τῆς δόξης γέγονε καὶ M. ὁ Χῖος. Vgl. c. 54 A 20 II 6, 34.

9. AËT. II 17, 1 (D. 346) M. ἅπαντας τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ὑπὸ τοῦ ἡλίου προσλάμπεσθαι. Stellung der Planeten s. I 19, 5.

---

1 δρύσωνος und ἀλεξάνδρου Hss. 2 Μητρόδωρος Hss.: Δημόκριτος verb. Küster 6 ἂν] ἐὰν Hss. 7 ⟨πόλις⟩ Meineke, der auch die Identität des Kurznamens mit unserem Metrodor erkannte FCG. I 314. III 129. Vgl. A 25 11 Ist dieser M. derselbe? 20 Lücke erkannte Zeller I⁵ 961 26 Das Folgende (s. 46 A 64) bezieht sich nur auf Anaxagoras und Archelaos 29 ἄπειροι Meineke (vgl. Z. 32): ἄπειρον Hss. 32 ἄπειρα forderte Reiske: πάντα Hss. τὰ vor ἀποτελ. ergänzt v. Byzant.

10. Aët. II 18, 2 (D. 347) M. τῶν ὁρώντων ὀφθαλμῶν μετὰ δέους καὶ κατα- 451
πλήξεως εἶναι στιλβηδόνας [nämlich τοὺς Διοσκούρους].

11. — — 20, 8 (D. 349b 10) Παρμενίδης καὶ M. πύρινον ὑπάρχειν τὸν ἥλιον. 20, 6 (D. 349a 4) s. 46 A 72; 54 A 1 § 33; 55 A 86.

12. — — 27, 5 (D. 358; Mond) Θαλῆς πρῶτος ἔφη ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι . . . M. ὁμοίως.

13. — III 1, 3 (D. 365) M. διὰ τὴν πάροδον τοῦ ἡλίου [nämlich γίνεσθαι τὸν χαλαξίαν]· τοῦτον γὰρ εἶναι τὸν ἡλιακὸν κύκλον.

14. — — 2, 10 (D. 367; Sternschnuppen) M. τὴν εἰς τὰ νέφη τοῦ ἡλίου βίαιον ἔμπτωσιν πολλάκις σπινθηρίζειν.

15. — — 3, 3 (D. 368; περὶ βροντῶν, κεραυνῶν, πρηστήρων) M. ὅταν εἰς νέφος πεπηγὸς ὑπὸ πυκνότητος ἐμπέσῃ πνεῦμα, τῇ μὲν συνθραύσει τὸν κτύπον ἀποτελεῖ, τῇ δὲ πληγῇ καὶ τῶι σχισμῶι διαυγάζει, τῇ δ' ὀξύτητι τῆς φορᾶς προσλαμβάνον τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου θερμότητα κεραυνοβολεῖ, τοῦ δὲ κεραυνοῦ τὴν 452
ἀσθένειαν εἰς πρηστῆρα περιίστησιν.

16. — — 4, 3 (D. 371) M. ἀπὸ τῆς ὑδατώδους ἀναφορᾶς ὑπὸ τοῦ ἀέρος συνίστασθαι τὰ νέφη.

17. — — 5, 12 (D. 374; nach Theophr.) M. ὅταν διὰ νεφῶν ἥλιος διαλάμψῃ, τὸ μὲν νέφος κυανίζειν, τὴν δ' αὐγὴν ἐρυθραίνεσθαι. Schol. Arat. p. 516 Maass (D. 231; Theophr. durch Poseid.) M. τὴν Ἶριν αἰτιολογῶν φησιν· ὅταν ἐξ ἐναντίας τῶι ἡλίωι συνσταθῇ νέφος πεπυκνωμένον, τηνικαῦτα ἐμπιπτούσης τῆς αὐγῆς τὸ μὲν νέφος φαίνεται κυανοῦν διὰ τὴν κρᾶσιν, τὸ δὲ περιφαινόμενον τῇ αὐγῇ φοινικοῦν, τὸ δὲ ὂν κάτω λευκόν. τοῦτο εἶναι ἔθεσαν ἡλιακὸν φέγγος.

18. — — 7, 3 (D. 375; περὶ ἀνέμων) M. ὑδατώδους ἀναθυμιάσεως διὰ τὴν ἡλιακὴν ἔκκαυσιν γίνεσθαι ὁρμὴν πνευμάτων † θείων· τοὺς δὲ ἐτησίας πνεῖν τοῦ πρὸς ταῖς ἄρκτοις παχυνθέντος ἀέρος ὑποχωροῦντι τῶι ἡλίωι κατὰ τὴν θερινὴν τροπὴν ἐπισυρρέοντος.

19. Alex. Meteor. p. 67, 17 [46 A 90]. Aët. III 16, 5 (D. 382; περὶ θαλάσσης πῶς συνέστη καὶ πῶς ἐστι πικρά) M. διὰ τὸ διηθεῖσθαι διὰ τῆς γῆς μετειληφέναι τοῦ περὶ αὐτὴν παχέος καθάπερ τὰ διὰ τῆς τέφρας ὑλιζόμενα. Vgl. oben 11 A 33 § 4. 46 A 90.

20. Aët. III 9, 5 (D. 376) M. τὴν μὲν γῆν ὑπόστασιν εἶναι καὶ τρύγα τοῦ ὕδατος, τὸν δὲ ἥλιον τοῦ ἀέρος.

21. — — 15, 6 (D. 380; Erdbeben) M. μηδὲν ἐν τῶι οἰκείωι τόπωι σῶμα κινεῖσθαι, εἰ μή τις προώσειεν ἢ καθελκύσειε κατ' ἐνέργειαν. διὸ μηδὲ τὴν γῆν ἅτε δὴ κειμένην φυσικῶς κινεῖσθαι, τόπους δέ τινας αὐτῆς * * * νοστεῖν τοῖς ἄλλοις. Senec. n. quast. VI 19, 1. 2 *Metrodorum Chium . . . audiamus . . . dicit*: '*quomodo cum in dolii cantant os, vox illa per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat et tam leviter mota tamen circumit non sine tactu eius tu-*

---

16 ὑπὸ *: ἐπὶ Hss. 20 αἰτίας Hss.: ἐναντίας Ald.: ἀντίας Maß 21 συνσταθῇ *: ἐνσταθῇ Hss. 25 θεῖων verderbt: θερμῶν * 27 ἐπισυρρέοντας Hss.: verb. * 35 προσώσειεν Hss.: verb. Dübner 36 νοστεῖν C: νοσεῖν AB 38 *in dolii cantant os, vox illa* *: *in dolio cantantis vox illa* Hss.: *cantatur* Salmasius: *cantas* (dann *vox tua*) Haupt: *cantat quis* Madvig. Dagegen mit Beibehaltung der hslichen Lesart wird statt *illa* vermutet *illabitur* Haase: *illisa* (mit Tilgung von *in* nach *cum*) G. Müller: *illata* Schultess: *tinnit* Leo: *ululat* Gercke

multuque, quo inclusa est: sic speluncarum sub terra pendentium vastitas habet 452
aera suum, quem simul alius superne incidens percussit, agitat non aliter quam illa, de quibus paulo ante retuli, inania indito clamore sonuerunt'.

22. — IV 9, 1 (D. 396) Δημόκριτος, Μ., Πρωταγόρας, Πλάτων ψευδεῖς εἶναι τὰς αἰσθήσεις.

23. EPIPHAN. adv. haer. III 2,9 (D. 590, 35) Μ. ὁ Χῖος ἔφη μηδένα μηδὲν ἐπίστασθαι, ἀλλὰ ταῦτα, ἃ δοκοῦμεν γινώσκειν, ἀκριβῶς οὐκ ἐπιστάμεθα οὐδὲ ταῖς αἰσθήσεσι δεῖ προσέχειν· δοκήσει γάρ ἐστι τὰ πάντα.

24. ARISTOCL. b. Eus. P. E. XIV 20,1 ἔνιοι μέντοι φασὶ καὶ τὸν Ὅμηρον αἰνίττεσθαι τὸ τοιοῦτο πάντων ἀποφαίνοντα τὸν Ὠκεανὸν ἀρχήν, ὡς ἐν ῥύσει τῶν πραγμάτων ὄντων· ὧν δ' ἴσμεν ἔοικε μὲν καὶ Μ. ὁ Χῖος τὸ αὐτὸ τοῦτο λέγειν, οὐ μὴν ἀλλ' ἄντικρύς γε Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης.

25. SEXT. Math. VII 87. 88 [vgl. § 48] οὐκ ὀλίγοι δὲ ἦσαν ... οἱ καὶ τοὺς περὶ Μητρόδωρον καὶ Ἀνάξαρχον, ἔτι δὲ Μόνιμον, φήσαντες ἀνηρηκέναι τὸ κριτήριον, ἀλλὰ Μετρόδωρον μὲν ὅτι εἶπεν· ‘οὐδὲν ἴσμεν οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἴσμεν ὅτι οὐδὲν ἴσμεν' [vgl. B 1]. PHILODEM. Rhet. fr. inc. 3, 1 (II 169 Sudhaus) οὐ γὰρ ἂν κατ' Ἀ⟨ν⟩αξα⟨γόραν φ⟩ήσαι τις ἀκολούθω⟨ς πᾶν⟩ ὑπάρχειν ἐν παντ⟨ὶ οὐδ' ἂν⟩ κατὰ τὸ⟨ν⟩ Χεῖον Μητ⟨ρᾶν⟩ ὁμολογῴη τῶι μὴ ⟨εἰδέ⟩ναι μηδ' αὐτὸ τοῦτο. Vgl. B 1.

B. FRAGMENTE. 453

ΜΕΤΡΟΔΩΡΟΥ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ.

1. CIC. Ac. pr. II 23, 73 [nach 55 B 165 II 94, 3] *is qui hunc maxime est admiratus Chius Metrodorus initio libri qui est De natura ‘nego, inquit, scire nos sciamusne aliquid an nihil sciamus, ne id ipsum quidem nescire aut scire scire nos, nec omnino sitne aliquid an nihil sit'.*

EUS. P. E. XIV 19, 8 [aus seinem biogr. Compendium] ἕπεται τούτοις [mit den Aristippeern] συνεξετάσαι καὶ τοὺς τὴν ἐναντίαν βαδίσαντας καὶ πάντα χρῆναι πιστεύειν ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσιν ὁρισαμένους, ὧν εἶναι Μητρόδωρον τὸν Χῖον καὶ Πρωταγόραν τὸν Ἀβδηρίτην. τὸν μὲν οὖν Μητρόδωρον Δημοκρίτου ἔφασαν ἀκηκοέναι· ἀρχὰς δὲ ἀποφήνασθαι τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν, ὧν τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὂν εἶναι. γράφων γέ τοι Περὶ φύσεως εἰσβολῇι ἐχρήσατο τοιαύτηι· ‘οὐδεὶς ἡμῶν οὐδὲν οἶδεν οὐδ' αὐτὸ τοῦτο, πότερον οἴδαμεν ἢ οὐκ οἴδαμεν ⟨οὐδ' ὅλως πότερον ἔστι τι ἢ οὐκ ἔστιν⟩'.

---

1. Niemand unter uns weiß irgend etwas, nicht einmal das, ob wir etwas wissen oder nichts wissen, ⟨oder überhaupt, ob es etwas gibt oder nichts gibt⟩.

---

15 εἶπεν οὐδὲν Ec: εἶπαν οὐδὲ N: εἶπ ἐνδὲν L 16 ff. erg. Sudhaus
18 Μητρᾶν Wilamowitz *Herm.* 34, 636. Vgl. A 1a; Μητρόδωρον * (zu lang für den Raum) 29 Vgl. aber S. 140, 7—8 33 ⟨οὐδ' ... ἔστιν⟩ * nach Z. 24

ἥτις εἰσβολὴ κακὰς ἔδωκεν ἀφορμὰς τῶι μετὰ ταῦτα γενομένωι 453
Πύρρωνι [vgl. 59 A 1. 2]. προβὰς δέ φησιν ὅτι

2. 'πάντα ἐστίν, ὃ ἄν τις νοήσαι'. Vgl. II 140, 11. 143, 15. 18.

ΤΡΩΙΚΑ

3. [FHG III 205] ATHEN. IV 184 A. Μ. δ' ὁ Χῖος ἐν Τρωικοῖς σύριγγα μέν φησιν εὑρεῖν Μαρσύαν καὶ αὐλὸν [?] ἐν Κελαιναῖς, τῶν πρότερον ἐνὶ καλάμωι συριζόντων.

4. [0] SCHOL. HOM. GENAV. Φ 441 p. 208, 21 Nic. Μ. ἐν Τρωικοῖς· 'μετὰ ταῦτα λέγουσι παρ' αὐτὸν ἀφικέσθαι δύο ἄνδρας, ὁπόθεν μὲν καὶ οἵτινες, οὐδεὶς ἔχει εἰπεῖν ἀτρεκέως· ἐλθόντας δὲ εἰπεῖν, ὅτι Λαομέδοντι χρὴ ἀνδρὶ βασιλεῖ εἶναι ἀκρόπολιν ἐν τῆι πόλει, ἐν ἧι αὐτὸν οἰκεῖν πρέποι· ἡμεῖς οὖν σοι θέλομεν τειχίον κτίσαι καὶ ἐπιστατῆσαι'.

5. Vgl. zu c. 48, 5.

ΙΩΝΙΚΑ [des Chiers?]

6. [FHG III 205] PLUT. quaest. conv. VI 2 p. 694 A τὸ δὲ τεκμήριον ἐλαμβάνομεν ἐκ τῶν Μητροδώρου Ἰωνικῶν· ἱστορεῖ γὰρ ὅτι Σμυρναῖοι τὸ παλαιὸν Αἰολεῖς ὄντες θύουσι Βουβρώστει ταῦρον μέλανα καὶ κατακόψαντες αὐτόδορον ὁλοκαυστοῦσιν.

---

2. Alles ist das, was jeder einzelne sich denken kann.

---

58. DIOGENES VON SMYRNA. 454

1. S. EUS. II 140, 8; DIOG. das. Z. 10; CLEM. das. Z. 23.

2. EPIPHAN. adv. haer. III 2, 9 n. 19 (D. 591) Διογένης ὁ Σμυρναῖος, κατὰ δέ τινας Κυρηναῖος, τὰ αὐτὰ τῶι Πρωταγόραι ἐδόξασε.

---

59. ANAXARCHOS.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. DIOG. IX 58—60 Ἀνάξαρχος Ἀβδηρίτης. οὗτος ἤκουσε Διογένους τοῦ Σμυρναίου· ὁ δὲ Μητροδώρου τοῦ Χίου, ὃς ἔλεγε μηδ' αὐτὸ τοῦτ' εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδε· Μητρόδωρον δὲ Νεσσᾶ τοῦ Χίου, οἱ δὲ Δημοκρίτου φασὶν ἀκοῦσαι. ὁ δ' οὖν Ἀνάξαρχος καὶ Ἀλεξάνδρωι συνῆν καὶ ἥκμαζε κατὰ τὴν δεκάτην καὶ ἑκατοστὴν ὀλυμπιάδα [340—337] καὶ εἶχεν ἐχθρὸν Νικοκρέοντα τὸν Κύπρου τύραννον· καί ποτε ἐν συμποσίωι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐρωτήσαντος αὐτόν, τί ἄρα δοκεῖ

---

6 καὶ αὐλὸν tilgt Wilamowitz wohl mit Recht 25—27 Vgl. zu S. 140, 10—12 25 διομένους Hss.: verb. Menagius 26 ὁ PB: οἱ P^2B^2F

τὸ δεῖπνον, εἰπεῖν φασιν· ‘ὦ βασιλεῦ, πάντα πολυτελῶς· ἔδει δὲ λοιπὸν κεφαλὴν 454
σατράπου τινὸς παρατεθεῖσθαι’ ἀπορρίπτων πρὸς τὸν Νικοκρέοντα. (59) ὁ δὲ μνησικακήσας μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως ὅτε πλέων ἀκουσίως προσηνέχθη τῇι Κύπρωι ὁ Ἀνάξαρχος, συλλαβὼν αὐτὸν καὶ εἰς ὅλμον βαλὼν ἐκέλευσε τύπτεσθαι σιδηροῖς ὑπέροις. τὸν δὲ οὐ φροντίσαντα τῆς τιμωρίας εἰπεῖν ἐκεῖνο δὴ τὸ περιφερόμενον· ‘πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πτίσσεις’. κελεύσαντος δὲ τοῦ Νικοκρέοντος καὶ τὴν γλῶτταν αὐτοῦ ἐκτμηθῆναι, λόγος ἀποτραγόντα προσπτύσαι αὐτῶι. καὶ ἔστιν ἡμῶν εἰς αὐτὸν οὕτως ⟨ἔχον⟩ [Anth. P. VII 133]·

πτίσσετε, Νικοκρέων, ἔτι καὶ μάλα· θύλακός ἐστι·
πτίσσετ’· Ἀνάξαρχον δ’ ἐν Διός ἐστι πάλαι.
καὶ σὲ διαστείλασα γνάφοις ὀλίγον (?) τάδε λέξει
ῥήματα Φερσεφόνη· ‘ἔρρε μυλωθρὲ κακέ’.

(60) οὗτος διὰ τὴν ἀπάθειαν καὶ εὐκολίαν τοῦ βίου Εὐδαιμονικὸς ἐκαλεῖτο· καὶ ἦν ἐκ τοῦ ῥάιστου δυνατὸς σωφρονίζειν. τὸν γοῦν Ἀλέξανδρον οἰόμενον εἶναι θεὸν ἐπέστρεψεν· ἐπειδὴ γὰρ ἔκ τινος πληγῆς εἶδεν αὐτῶι καταρρέον αἷμα, δείξας τῇι χειρὶ πρὸς αὐτόν φησι· ‘τουτὶ μὲν αἷμα καὶ οὐκ ἰχώρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι’ [E 340]. Πλούταρχος [s. II 146, 19] δ’ αὐτὸν Ἀλέξανδρον τοῦτο λέξαι πρὸς τοὺς φίλους φησίν. ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε [s. II 147, 32] προπίνοντα αὐτῶι τὸν Ἀνάξαρχον δεῖξαι τὴν κύλικα καὶ εἰπεῖν·

βεβλήσεταί τις θεῶν βροτησίαι χερί [Eur. Or. 271].

2. Diog. IX 61 Πύρρων Ἠλεῖος ... ἤκουσε Βρύσωνος τοῦ Στίλπωνος, ὡς Ἀλέξανδρος ἐν Διαδοχαῖς [fr. 146 FHG III 243] εἶτα Ἀναξάρχου ξυνακολουθῶν παντοχοῦ, ὡς καὶ τοῖς Γυμνοσοφισταῖς ἐν Ἰνδίαι συμμῖξαι καὶ τοῖς Μάγοις ... (63) ἐκπατεῖν τε αὐτὸν καὶ ἐρημάζειν, σπανίως ποτ’ ἐπιφαινόμενον τοῖς οἴκοι. τοῦτο δὲ ποιεῖν ἀκούσαντα Ἰνδοῦ τινος ὀνειδίζοντος Ἀναξάρχωι, ὡς οὐκ ἂν ἕτερόν τινα διδάξαι οὗτος ἀγαθόν, αὐτὸς αὐλὰς βασιλικὰς θεραπεύων. ἀεί τε εἶναι ἐν τῶι αὐτῶι καταστήματι, ὥστε εἰ καί τις αὐτὸν καταλίποι μεταξὺ λέγοντα, αὐτῶι διαπεραίνειν τὸν λόγον, καίτοι κεκινημένον τε ⟨ * * * ⟩ ὄντα ἐν νεότητι. πολλάκις φησί [Antigonos v. Karyst. S. 35 Wilam.], καὶ ἀπεδήμει, μηδενὶ προειπών, καὶ συν- 455
ερέμβετο οἱστισιν ἤθελεν. καὶ ποτ’ Ἀναξάρχου εἰς τέλμα ἐμπεσόντος, παρῆλθεν οὐ βοηθήσας· τινῶν δὲ αἰτιωμένων, αὐτὸς Ἀνάξαρχος ἐπῄνει τὸ ἀδιάφορον καὶ ἄστορτον αὐτοῦ. Vgl. c. 57, 1.

3. Plut. Alex. 52 [aus Hermippos, der sich auf den Bericht des Stroibos, Vorlesers des Kallisthenes, an Aristoteles bezieht, vgl. c. 54 Anf.] (nach Kleitos'

---

1 φησὶν BP¹ πολυτελῆ Φ 2 παρατεθῆναι Φ 6 πτίσσε BPF: πτίσσε πτίσσε Φ πτίσσεις Menagius (vgl. II 148, 18): πλήττεις Hss. 8 ⟨ἔχον⟩ Cobet 12 διαστείλασα γνάφοις ὀλίγον τάδε λέξει Jacobs: διαστείλας ὀλίγον τὰ δὲ νέφη (ταδ////νεφη P, τὰ δυσνεφῆ F) τάδε λέξει BPF γνάφοις Jacobs: γένειφει Anth.: ähnl. Verderbnis steckt in δενεφη des Diog. etwa ὀλίγ’ ἐνθάδε (nach Martern hienieden schickt sie dich (Nikokr.) mit kurzen Worten εἰς κόρακας)? * 13 περσεφόνη Anth. ἔρρε Anth.: ἔρρεε P: ἔρεε BF κακὴ Hss. Anth. 16 ἐπέτρεψεν F 22 δρύσωνος Hss. τοῦ] ἢ Nietzsche. Zu den chronologischen Schwierigkeiten, die sich bei diesem Verhältnis ergeben, vgl. Zeller IIa⁴ 250⁴ 29 τε BP: fehlt F ⟨ ⟩ *. Sinn etwa: ⟨τῶι τοῦ ὄχλου κρότωι καὶ φιλόδοξον⟩ πολλάκις BΦ: πολλάκι PF 30 συνερέμβετο (so) Hss. 31 ἔθελεν BP¹

Tod) Καλλισθένης μὲν ἠθικῶς ἐπειρᾶτο καὶ πράως ὑποδυόμενος τῶι λόγωι καὶ 455
περιιὼν ἀλύπως λαβέσθαι τοῦ πάθους, ὁ δὲ Ἀνάξαρχος ἰδίαν τινὰ πορευόμενος
ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν φιλοσοφίαι καὶ δόξαν εἰληφὼς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας τῶν
συνήθων εὐθὺς εἰσελθὼν ἀνεβόησεν· 'οὗτός ἐστιν Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ἡ οἰκουμένη
5 νῦν ἀποβλέπει· ὁ δὲ ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον ἀνθρώπων νόμον καὶ
ψόγον δεδοικώς, οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι καὶ ὅρον τῶν δικαίων, ἐπείπερ
ἄρχειν καὶ κρατεῖν νενίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς δόξης κεκρατημένον.
οὐκ οἶσθα, εἶπεν, ὅτι τὴν Δίκην ἔχει πάρεδρον ὁ Ζεὺς καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν
τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ᾖι καὶ δίκαιον;' τοιούτοις τισὶ λόγοις
10 χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἦθος εἰς
πολλὰ χαυνότερον καὶ παρανομώτερον ἐποίησεν, αὑτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσε
καὶ τοῦ Καλλισθένους τὴν ὁμιλίαν οὐδὲ ἄλλως ἐπίχαριν διὰ τὸ αὐστηρὸν οὖσαν
προσδιέβαλε. λέγεται δέ ποτε παρὰ δεῖπνον ὑπὲρ ὡρῶν καὶ κράσεως τοῦ περι-
έχοντος λόγων ὄντων τὸν Καλλισθένην μετέχοντα δόξης τοῖς λέγουσι τἀκεῖ μᾶλλον
15 εἶναι ψυχρὰ καὶ δυσχείμερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐναντιουμένου τοῦ Ἀναξάρχου καὶ
φιλονικοῦντος εἰπεῖν· 'ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σοι ταῦτα ἐκείνων ὁμολογεῖν ψυχρότερα·
σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν τρίβωνι διεχείμαζες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δάπιδας
κατάκεισαι'. τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο προσπαρώξυνε.

4. Plut. Alex. 28. Den Vers ἰχὼρ κτλ. [II 145, 17] sprach der König selbst.
20 ἐπεὶ δὲ μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης καὶ πάντων ἐκπλαγέντων Ἀ. ὁ σοφιστὴς
παρὼν ἔφη πρὸς αὐτόν· 'μή τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διός;', γελάσας ἐκεῖνος· 'οὐ
βούλομαι γάρ, εἶπε, φοβερὸς εἶναι τοῖς φίλοις ὥσπερ σύ με κελεύεις ὁ κατα-
φαυλίζων μου τὸ δεῖπνον, ὅτι ταῖς τραπέζαις ἰχθύας ὁρᾶις ἐπικειμένους, οὐ σα-
τραπῶν κεφαλάς'. τῶι γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνάξαρχον ἰχθυδίων Ἡφαιστίωνι
25 πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸν προειρημένον ἐπιφθέγξασθαι λόγον, οἷον ἐξευ-
τελίζοντα καὶ κατειρωνευόμενον τοὺς τὰ περίβλεπτα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις
διώκοντας, ὡς οὐδὲν ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσι πλέον ἔχοντας τῶν
ἄλλων. Vgl. Satyros b. Athen. VI 250 E [fr. 18 FHG III 164] Ἀνάξαρχόν φησι
τὸν εὐδαιμονικὸν φιλόσοφον ἕνα τῶν Ἀλεξάνδρου γενέσθαι κολάκων καὶ συνο-
30 δεύοντα τῶι βασιλεῖ, ἐπεὶ ἐγένετό ποτε βροντὴ κτλ. Plut. Alex. virt. I 40
p. 331 E ὅτι τὸν μὲν ἁρμονικὸν Ἀνάξαρχον ἐντιμότατον τῶν φίλων ἐνόμιζε [Alexander].

5. Arr. Anab. IV 9, 7 εἰσὶ δὲ οἳ λέγουσιν Ἀνάξαρχον τὸν σοφιστὴν ἐλθεῖν
μὲν παρ' Ἀλέξανδρον κληθέντα ὡς παραμυθησόμενον· εὑρόντα δὲ κείμενον καὶ
35 στένοντα ἐπιγελάσαντα ἀγνοεῖν, φάναι, διότι ἐπὶ τῶιδε οἱ πάλαι σοφοὶ ἄνδρες
τὴν Δίκην πάρεδρον τῶι Διὶ ἐποίησαν ὡς ὅ τι ἂν πρὸς τοῦ Διὸς κυρωθῆι, τοῦτο
ξὺν δίκηι πεπραγμένον· καὶ οὖν καὶ τὰ ἐκ βασιλέως μεγάλου γιγνόμενα δίκαια
χρῆναι νομίζεσθαι, πρῶτα μὲν πρὸς αὐτοῦ βασιλέως ἔπειτα πρὸς τῶν ἄλλων ἀν-
θρώπων. ταῦτα εἰπόντα παραμυθήσασθαι μὲν Ἀλέξανδρον ἐν τῶι τότε· κακὸν
40 δὲ μέγα, ὡς ἐγώ φημι, ἐξεργάσασθαι Ἀλεξάνδρωι καὶ μεῖζον ἔτι ἢ ὅτωι τότε
ξυνείχετο· εἴπερ οὖν σοφοῦ ἀνδρὸς τήνδε ἔγνω τὴν δόξαν ὡς οὐ τὰ δίκαια ἄρα
χρὴ σπουδῆι ἐπιλεγόμενον πράττειν τὸν βασιλέα, ἀλλὰ ὅτι ἂν καὶ ὅπως οὖν ἐκ
βασιλέως πραχθῆι, τοῦτο δίκαιον νομίζειν. ἐπεὶ καὶ προσκυνεῖσθαι ἐθέλειν Ἀλέ- 456
ξανδρον λόγος κατέχει, ... οὐκ ἐνδεῆσαι δὲ οὐδὲ πρὸς τοῦτο αὐτῶι τοὺς κολα-

---

31 ἁρμονικὸν] Εὐδαιμονικὸν Menagius; vgl. auch Bernays *Ges. Abh.* I 125, 1
35 στένοντα Abicht: ἐπιστένοντα Hss. 44 αὐτῶι Wyttenbach: αὐτὸ Hss.

κείαι ἐς αὐτὸ ἐνδιδόντας, ἄλλους τέ τινας καὶ δὴ καὶ τῶν σοφιστῶν τῶν ἀμφ' 456
αὐτὸν Ἀνάξαρχόν τε καὶ Ἄγιν Ἀργεῖον ἐποποιόν.

6. Arr. Anab. IV 10, 5 ὑπὲρ δὲ τῆς προσκυνήσεως ὅπως ἠναντιώθη Ἀλεξάνδρωι καὶ τοιόσδε κατέχει λόγος. ξυγκεῖσθαι μὲν γὰρ τῶι Ἀλεξάνδρωι πρὸς τοὺς σοφιστάς τε καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν Περσῶν καὶ Μήδων τοὺς δοκιμωτάτους μνήμην τοῦ λόγου τοῦδε ἐν πότωι ἐμβαλεῖν· ἄρξαι δὲ τοῦ λόγου Ἀνάξαρχον, ὡς πολὺ δικαιότερον ἂν θεὸν νομιζόμενον Ἀλέξανδρον Διονύσου τε καὶ Ἡρακλέους, μὴ ὅτι τῶν ἔργων ἕνεκα ὅσα καὶ ἡλίκα καταπέπρακται Ἀλεξάνδρωι, ἀλλὰ καὶ ὅτι Διόνυσος Θηβαῖος μὲν ἦν οὐδέν τι προσήκων Μακεδόσι, καὶ Ἡρακλῆς Ἀργεῖος οὐδὲ οὗτος προσήκων ὅτι μὴ κατὰ γένος τὸ Ἀλεξάνδρου· Ἡρακλείδην γὰρ εἶναι Ἀλέξανδρον· Μακεδόνας δὲ αὖ τὸν σφῶν βασιλέα δικαιότερον θείαις τιμαῖς κοσμοῦντας. καὶ γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνο εἶναι ἀμφίλογον ὅτι ἀπελθόντα γε ἐξ ἀνθρώπων ὡς θεὸν τιμήσουσι· πόσωι δὴ δικαιότερον ζῶντα γεραίρειν ἥπερ τελευτήσαντα ἐς οὐδὲν ὄφελος τῶι τιμωμένωι. c. 11 λεχθέντων δὲ τούτων τε καὶ τοιούτων λόγων πρὸς Ἀναξάρχου τοὺς μὲν μετεσχηκότας τῆς βουλῆς ἐπαινεῖν τὸν λόγον καὶ ἤδη ἐθέλειν ἄρχεσθαι τῆς προσκυνήσεως· τοὺς Μακεδόνας δὲ τοὺς πολλοὺς ἀχθομένους τῶι λόγωι σιγῆι ἔχειν. Καλλισθένην δὲ ὑπολαβόντα· ‹Ἀλέξανδρον μέν, εἰπεῖν, ὦ Ἀνάξαρχε, οὐδεμιᾶς ἀνάξιον ἀποφαίνω τιμῆς ὅσαι ξύμμετροι ἀνθρώπωι κτλ. Curt. VIII 5, 8 *Agis quidem Argivus, pessimorum carminum post Choerilum conditor, et ex Sicilia Cleo ... hi tum caelum illi aperiebant Herculemque et Patrem Liberum et cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse iactabant.*

7. Philodem. de vitiis IV [Gomperz *Comment. Mommsen.* 471; Crönert *Kolot. (Wessely's Stud.* IV) 187] c. 5. 6 οὐκ εἰκῆι δέ, ἀλλὰ συνπαρατιθεὶς ἐντέχνως τῶι δάκνοντι τὸ γλυκύ, οἷον μίσγων ἔπαινον ‹ἀ›δρότερον ἐλάττονι ψόγωι καὶ συνκατάθεσιν ἀντιλογίαι, καθάπερ τοιοῦτος, οὗ προσιεμένοις ὀξύτ‹ερα› διδόασί τινες ‹τῶ›ι γλυκεῖ δαψιλεστέρωι χρώμενοι. τοιοῦτον δ‹ὲ› καὶ τὸν Ἀνάξαρχον λέγουσιν· ‹ἀντει›πὼν γὰ‹ρ Ἀ›λεξάνδρωι δ‹ιότι στέ›ρ‹γ›ει τοῖς κόλαξιν, ἐπήινει ‹πάλιν· ἀλλὰ μ›ὴν πρέπει τοῦτο τοῖς ἀπὸ Διός· Διόνυσος μὲν γὰρ ἔχαιρε Σατύροις, Ἡρακλῆς δὲ Κέρκωψιν. ἔστιν δ' ὅτε καὶ διερεθισθεὶς μὲν ἐπίκρανεν, ἑαυτοῦ δὲ μνησθεὶς ἐγλύκανεν, ὡς ὁ ῥηθεὶς [sc. Anaxarchos] ‹β›αλόντος αὐτὸν ὑβριστικώτερον ‹ausgefallen μήλοις τοῦ βασιλέως, ὅτ' ἀπείλησεν› ἐπαράμενος τὸ ποτήριον· ‘βεβλήσεταί τις θεῶν βροτησίαι χερί’. Vgl. Plut. de adul. et am. 18 p. 60 B. Plut. quaest. conv. IX 1, 2 p. 737 A καὶ Ἀ. ὑπ' Ἀλεξάνδρου μήλοις βαλλόμενος παρὰ δεῖπνον, ἐπαναστὰς καὶ εἰπὼν ‘βεβλήσεται ... χερί’. Vgl. II 145, 22.

8. Ael. V. H. IX 37 Ἀ. ὁ ἐπικληθεὶς Εὐδαιμονικὸς κατεγέλα Ἀλεξάνδρου ἑαυτὸν ἐκθεοῦντος. ἐπεὶ δὲ ἐνόσησέ ποτε Ἀ., εἶτα προσέταξεν αὐτῶι ὁ ἰατρὸς ῥόφημα σκευασθῆναι, γελάσας ὁ Ἀ. ‘τοῦ μέντοι θεοῦ ἡμῶν’ εἶπεν ‘ἐν τρυβλίου ῥοφήματι αἱ ἐλπίδες κεῖνται’.

9. Athen. XII p. 548 B περὶ δ' Ἀναξάρχου Κλέαρχος ὁ Σολεὺς ἐν πέμπτωι Βίων [fr. 14 FHG II 308] οὕτω γράφει· ‘τῶι Εὐδαιμονικῶι καλουμένωι Ἀναξάρχωι διὰ τὴν τῶν χορηγησάντων ἄνοιαν περιπεσούσης ἐξουσίας γυμνὴ μὲν ὠινοχόει παιδίσκη πρόσηβος ἡ προκριθεῖσα διαφέρειν ὥραι τῶν ἄλλων, ἀνασύρουσα πρὸς ἀλήθειαν τὴν τῶν οὕτως αὐτῆι χρωμένων ἀκρασίαν. ὁ δὲ σιτοποιὸς χειρῖδας ἔχων

---

15 δὴ A: ἤδη d. übr. 16 μαχομένους Hss.: verb. Yxem. 41 τῶν Εὐδαιμωνικῶν καλουμένων A: verb. Schweighäuser 42 ἄγνοιαν Hss.: verb. *

καὶ περὶ τῶι στόματι κημὸν ἔτριβε τὸ σταῖς, ἵνα μήτε ἴδρως ἐπιρρέοι μήτε τοῖς 456
φυράμασιν ὁ τρίβων ἐμπνέοι'.

10. Timon. fr. 58 Diels:

ἐν δὲ τὸ θαρσαλέον τε καὶ ἐμμανές, ὅππηι ὀρούσαι, 457
φαίνετ' Ἀναξάρχου κύνεον μένος· ὅς ῥα καὶ εἰδώς,
ὡς φασαν, ἄθλιος ἔσκε· φύσις δέ μιν ἔμπαλιν ἦγεν
ἡδονοπλήξ, ἣν πλεῖστοι ὑποτρείουσι σοφιστῶν.

11. Plut. tranqu. an. 4 p. 466 D Ἀλέξανδρος Ἀναξάρχου περὶ κόσμων ἀπειρίας ἀκούων ἐδάκρυε καὶ τῶν φίλων ἐρωτώντων ὅ τι πέπονθεν, 'οὐκ ἄξιον, ἔφη, δακρύειν, εἰ κόσμων ὄντων ἀπείρων ἑνὸς οὐδέπω κύριοι γεγόναμεν;'

12. Strab. XIII p. 594 ἐκεῖνος [Alexander] γὰρ κατὰ συγγενείας ἀνανέωσιν ὥρμησε προνοεῖν αὐτῶν [der Ilier wegen der Verwandtschaft der Aiakiden mit Andromache] ἅμα καὶ φιλόμηρος ὤν· φέρεται γοῦν τις διόρθωσις τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος λεγομένη, τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τῶν περὶ Καλλισθένη καὶ Ἀνάξαρχον ἐπελθόντος καὶ σημειωσαμένου τινά, ἔπειτα καταθέντος εἰς νάρθηκα, ὃν ηὗρεν ἐν τῆι Περσικῆι γάζηι πολυτελῶς κατεσκευασμένον.

13. Zu A 1 II 145, 6: Clem. Strom. IV 57 [II 274, 13 St.] τὰ γὰρ Ἀναξάρχου σιωπῶ 'πτίσσε' ἐπιβοῶντος 'τὸν Ἀναξάρχου θύλακον· Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πτίσσεις', ὁπηνίκα πρὸς τοῦ τυράννου ὑπέροις σιδηροῖς ἐπτίσσετο [Dio] Corinth. 37, 45. Philo Quod omn. prob. p. 462 Mang. zusammen mit Zeno [s. 19 A 8. 9], woraus die Konfusion bei Val. Max. III extr. 4, der zusetzt: *multorum aures illa lingua et in primis Alexandri regis admiratione sui adtonitas habuerat, dum terrae condicionem, habitum maris, siderum motus, totius denique mundi naturam prudentissime et facundissime expromit.*

14. [Gal.] h. ph. 4 (D. 602; Namen der philosophischen Sekten) ⟨ἡ δὲ⟩ ἐκ τέλους ὥσπερ ἡ Εὐδαιμονική· ὁ γὰρ Ἀνάξαρχος τέλος τῆς κατ' αὐτὸν ἀγωγῆς τὴν εὐδαιμονίαν ἔλεγεν.

15. — — 7 (D. 64) σκεπτικοὺς δὲ Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην καὶ Ἀνάξαρχον τὸν Ἀβδηρίτην καὶ τὸν ἄγαν ἠκριβωκέναι τὴν ἀπορητικὴν ὑποληφθέντα Πύρρωνα.

16. Sext. adv. m. VII 88 [nach II 143, 16] Ἀνάξαρχον δὲ καὶ Μόνιμον ὅτι σκηνογραφίαι ἀπείκασαν τὰ ὄντα τοῖς τε κατὰ ὕπνους ἢ μανίαν προσπίπτουσι ταῦτα ὡμοιῶσθαι ὑπέλαβον.

17. Epikurs Brief Πρὸς Ἀνάξαρχον [Plut. adv. Col. 17 p. 1147 A; fr. 116 Us.] ist nicht an den Abderiten gerichtet.

B. FRAGMENTE.

ΑΝΑΞΑΡΧΟΥ ΠΕΡΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.

1. Clem. Str. I 36 [II 23, 22 St.] εὖ γοῦν καὶ Ἀ. ὁ Εὐδαιμονικὸς ἐν τῶι Περὶ βασιλείας γράφει· 'πολυμαθείη ... δεξιὸν ἄντα ... ὄρος. ὅσοι δὲ καὶ θύρηισιν ἀείδουσιν ἢ ἦν πηι πεπνυμένην ἀείδωσιν οὐ τιθέμενοι ἐν σοφίηι, γνώμην δ' ἔχουσι μωρίης'. Stob. III (flor.) 34, 19 H. Ἀναξάρχου· 'πολυμαθίη ... δεξιὸν ἄνδρα ... ὄρος. οἱ δὲ ἔξω καιροῦ

---

4 ἐμμανές Plut. de vit. pud. 2 p. 529 A: ἐμμενές de virt. mor. 6 p. 446 B ἦν 446: τῆι quaest conv. VII p. 705 C 25 ⟨ἡ δὲ⟩ * 26 Nach τέλους tilgte καὶ δόγματος * 29 ἀποληφθέντα A: ἀπολειφθέντα B: verb. *

ῥῆσιν μουσικὴν πεπνυμένως ἀείσουσιν, οὐ παραδέχονται ἐν ἀρτίῃ 457
γνώμην αἰτίην δ' ἔχουσι μωρίας. Vgl. ATHEN. mech. p. 4 Wesch.

πολυμαθίη κάρτα μὲν ὠφελεῖ, κάρτα δὲ βλάπτει τὸν 458
ἔχοντα· ὠφελεῖ μὲν τὸν δεξιὸν ἄνδρα, βλάπτει δὲ τὸν ῥηϊ-
δίως φωνεῦντα πᾶν ἔπος κὴν παντὶ δήμωι, χρὴ δὲ καιροῦ
μέτρα εἰδέναι· σοφίης γὰρ οὗτος ὅρος. οἳ δὲ ἔξω καιροῦ
ῥῆσιν ἀείδουσιν, κὴν πεπνυμένην ἀείδωσιν, οὐ τιθέμενοι
ἐν σοφίηι γνώμην αἰτίην ἔχουσι μωρίης.

2. AEL. V. Hist. IV 14 (vgl. 46 B 24) καὶ Ἀνάξαρχος ἐν τῶι Περὶ
βασιλείας φησὶ χαλεπὸν χρήματα συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ
φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι.

ÜBER DAS KÖNIGTUM.

1. Viel wissen nützt wohl sehr, schadet aber auch sehr dem, der es hat. Es nützt dem geschickten Mann, schadet aber dem, der leichtfertig jedes Wort und vor jedem Publikum ausspricht. Man muß die Grenzen der richtigen Zeit kennen. Das ist der Markstein der Weisheit. Die freilich, welche zur Unzeit ein Sprüchlein herleiern, mag es auch *an sich* verständig sein, ziehen sich den Vorwurf der Torheit zu, da sie Weisheit nicht mit Klugheit zu verbinden wissen.

2. Schwer ist's Geld zu sammeln, schwerer es zu hüten.

---

60. HEKATAIOS VON ABDERA.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. SUID. [aus Hesych.] Ἑκαταῖος Ἀβδηρίτης φιλόσοφος, ὃς ἐπεκλήθη καὶ
κριτικὸς γραμματικός, οἷα γραμματικὴν ἔχων παρασκευήν. γέγονε δὲ ἐπὶ τῶν
διαδόχων. βιβλία αὐτοῦ ταῦτα· Περὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου. Vgl. B 15.

2. STRAB. XIV p. 644 Τήιοι τὴν πόλιν ἐκλιπόντες εἰς Ἄβδηρα ἀπώικησαν
Θραικίαν πόλιν οὐ φέροντες τὴν τῶν Περσῶν ὕβριν ... πάλιν δ' ἐπανῆλθόν τινες
αὐτῶν χρόνωι ὕστερον. εἴρηται δὲ καὶ περὶ Ἀπελλικῶντος ὅτι Τήιος ἦν κἀκεῖνος·

---

2 Anaxarchos scheint auf Kallisthenes anzuspielen [s. A 3], von dem Aristoteles sagte: λόγωι μὲν ἦν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ εἶχεν [Plut. Alex. 54] 4 τὸν δεξιὸν ἄνδρα Stob.: τόνδε ἄξιον ὄντα Clem. 5 κὴν *: κ'ἐν Clem.: καὶ ἐν Stob. 6 οἳ δὲ (oder εἰ δὲ οἱ) Stob.: ὅσοι δὲ Clem. ἔξω καιροῦ ῥῆσιν μουσικὴν πεπνυμένως ἀνείσωσιν Stob.: καὶ θύρησιν ἀείδουσιν κ'ην πη πεπνυμένην ἀείδωσιν Clem. οὐ τιθέμενοι (τίθεμεν Wilamowitz) ἐν σοφίῃ, γνώμην δ' ἔχουσι μωρίης Clem.: οὐ παραδέχονται ἐναργίῃ γνώμην αἰτίην δ' ἔχουσι μωρίας Stob. 9 Ἀνάξαρχος Wilamowitz; Ἀναξαγόρας Hss. 15 κριτικὸς καὶ Hss.: verb. Küster

γέγονε δὲ καὶ συγγραφεὺς Ἑκαταῖος ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως. Scymn. q. d. perieg. 458
869 ὡς Ἑκαταῖος εἶφ' ὁ Τήιος [über d. Tanais].

3. Diog. IX 69 πρὸς τούτοις [Eurylochos, Philon] διήκουε τοῦ Πύρρωνος Ἑ. τε ὁ Ἀβδηρίτης καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος.

4. [fr. 20 Müller FHG II 396] Clem. Str. II 130 [II 184, 14 St.; s. II 57, 17] Ἑ. δὲ αὐτάρκειαν [nämlich τέλος ὑπάρχειν; vgl. 55 B 246].

5. [fr. 21 M.] Plut. quaest. conv. IV 3, 1 p. 666 E τῶν νομοθετῶν τοὺς τῆι πολυτελείαι κατὰ κράτος πολεμήσαντας ὁρίσαι μάλιστα τῶν εἰς τοὺς γάμους καλουμένων τὸ πλῆθος. ‘ὁ γὰρ εἰπών, ἔφη [Sossios], περὶ τῆς αἰτίας αὐτῆς τῶν παλαιῶν φιλοσόφων οὐδὲν ἐμοὶ γοῦν κριτῆι πιθανὸν εἴρηκεν Ἑ. ὁ Ἀβδηρίτης· λέγει δὲ τοὺς ἀγομένους γυναῖκας πολλοὺς παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν ἑστίασιν, ἵνα πολλοὶ συνειδῶσι καί μαρτυρῶσιν ἐλευθέροις οὖσι καὶ παρ' ἐλευθέρων γαμοῦσι.

6. Plut. Lyc. 20 [= apophth. Luc. 218 B] Ἀρχιδαμίδας δὲ μεμφομένων τινῶν Ἑκαταῖον τὸν σοφιστήν, ὅτι παραληφθεὶς εἰς τὸ συσσίτιον οὐδὲν ἔλεγεν· ‘ὁ εἰδώς, ἔφη, λόγον καὶ καιρὸν οἶδεν’.

B. FRAGMENTE. 459

ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΠΕΡΙ ΥΠΕΡΒΟΡΕΩΝ.

1. [5 M.] Steph. Byz. Ἐλίξοια νῆσος Ὑπερβορέων οὐκ ἐλάσσων Σικελίας ὑπὲρ ποταμοῦ Καραμβύκα. οἱ νησιῶται Καραμβῦκαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὡς Ἑ. ὁ Ἀβδηρίτης [vgl. s. v. Καραμβῦκαι]. [6] Strab. VII 299 τὴν παρὰ Θεοπόμπωι [fr. 76 FHG I 290] Μεροπίδα γῆν, παρ' Ἑκαταίωι δὲ Κιμμερίδα πόλιν.

2. [6a] Plin. n. h. VI 55 *de his* [näml. Attacori] *privatim condidit volumen Ametus, sicut H. de Hyperboreis.* IV 94 *septentrionalis oceanus: Amalchium eum H. appellat a Parapaniso amne qua Scythiam adluit, quod nomen eius gentis lingua significat ‘congelatum’* [= μάλκιος].

3. [4] Ael. n. hist. XI 1 ἀνθρώπων Ὑπερβορέων γένος καὶ τιμὰς Ἀπόλλωνος τὰς ἐκεῖθι ἄιδουσι μὲν ποιηταί, ὑμνοῦσι δὲ καὶ συγγραφεῖς, ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἑ. ὁ Μιλήσιος οὔ, ἀλλ' ὁ Ἀβδηρίτης. Gottesdienst der Boreaden. Apollons Schwäne. Vgl. B 5.

4. [1] Schol. Apoll. II 675 Ἑ. δὲ μέχρι τῶν αὐτοῦ χρόνων εἶναί φησι τὸ τῶν Ὑπερβορέων ἔθνος. ἔστι δὲ αὐτῶι βιβλία ἐπιγραφόμενα Περὶ τῶν Ὑπερβορέων· τιμᾶται δὲ παρὰ τοῖς Ὑπερβορέοις ⟨ὁ Ἀπόλλων⟩· διὸ καὶ ἐκεῖσε χωρῶν ὤφθη. τρία δὲ ἔθνη τῶν Ὑπερβορέων, Ἐπιζεφύριοι καὶ Ἐπικνημίδιοι καὶ Ὀζόλαι.

5. [2] Diodor. II 47, 1 ff. τῶν γὰρ τὰς παλαιὰς μυθολογίας ἀναγεγραφότων Ἑ. καί τινες ἕτεροί φασιν ἐν τοῖς ἀντιπέρας τῆς Κελτικῆς τόποις κατὰ τὸν ὠκεανὸν εἶναι νῆσον οὐκ ἐλάττω τῆς Σικελίας. ταύτην ὑπάρχειν μὲν κατὰ τὰς ἄρκτους, κατοικεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ὀνομαζομένων Ὑπερβορέων ἀπὸ τοῦ πορρωτέρω

---

2 ὁ Τήιος Roeper (über einige Schriftsteller mit Namen Hekataeos I II Danzig 1877, 78): οτιεισ Hss. Vgl. F. Jacoby Pauly-Kroll VII 2750 f. 10 ἀβαρρήτης Hs.: verb. Xylander 13 aus 59 B 1 auf Hek. übertragen? 19 ὑπὲρ Meineke: ὑπὸ Hs. 31 Variante der Genealogie bei Schol. Pind. Ol. 3, 28 [3 Müll.] 32 ⟨ ⟩ fp 36 Κελτικῆς] vgl. Müllenhoff *D. Alt.* I 423

κεῖσθαι τῆς βορείου πνοῆς· οὖσαν δ' αὐτὴν εὔγειόν τε καὶ πάμφορον, ἔτι δ' εὐκρα- 459
σίαι διαφέρουσαν, διττοὺς κατ' ἔτος ἐκφέρειν καρπούς. 2—4 Apollocult. Abaris. (5) φασὶ δὲ καὶ τὴν σελήνην ἐκ ταύτης τῆς νήσου φαίνεσθαι παντελῶς ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς γῆς καί τινας ἐξοχὰς γεώδεις ἔχουσαν ἐν αὐτῇ φανεράς. (6) λέ-
γεται δὲ καὶ τὸν θεὸν δι' ἐτῶν ιθ καταντᾶν εἰς τὴν νῆσον, ἐν οἷς αἱ τῶν ἄστρων ἀποκαταστάσεις ἐπὶ τέλος ἄγονται· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐννεακαιδεκαετῆ χρόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μέγαν ἐνιαυτὸν ὀνομάζεσθαι. (7) κατὰ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην τὸν θεὸν κιθαρίζειν τε καὶ χορεύειν συνεχῶς τὰς νύκτας ἀπὸ ἰσημερίας ἐαρινῆς ἕως πλειάδος ἀνατολῆς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις εὐημερήμασι τερπόμενον. βασιλεύειν δὲ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ τεμένους ἐπάρχειν τοὺς ὀνομαζομένους Βορεάδας ἀπογόνους ὄντας Βορέου καὶ κατὰ γένος ἀεὶ διαδέχεσθαι τὰς ἀρχάς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Ᾱ Β̄ [. . . ?] (ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΩΝ?)

6. [19. 7] DIOG. I 9—11 (9) ὃς [Theopomp. fr. 71 FHG I 289] καὶ ἀναβιώ-
σεσθαι κατὰ τοὺς Μάγους φησὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀθανάτους ἔσεσθαι, καὶ τὰ ὄντα ταῖς αὑτῶν περικυκλήσεσι διαμενεῖν. ταῦτα δὲ καὶ Εὔδημος ὁ Ῥόδιος [fr. 51 Sp.] ἱστορεῖ. Ἑκαταῖος δὲ καὶ γενητοὺς τοὺς θεοὺς εἶναι κατ' αὐτούς. Κλέαρχος δὲ ὁ Σολεὺς ἐν τῶι Περὶ παιδείας [fr. 28 FHG II 313] καὶ τοὺς Γυμνοσοφιστὰς ἀπογόνους εἶναι τῶν Μάγων φησίν· ἔνιοι δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τούτων εἶναι. πρὸς τούτοις καταγινώσκουσιν Ἡροδότου οἱ τὰ περὶ Μάγων γράψαντες· μὴ γὰρ ἂν ἐς τὸν ἥλιον βέλη Ξέρξην ἀκοντίσαι, μηδ' εἰς τὴν θάλασσαν πέδας καθεῖναι, θεοὺς ὑπὸ τῶν Μάγων παραδεδομένους. τὰ μέντοι ἀγάλματα εἰκότως καθαιρεῖν. (10) τὴν δὲ τῶν Αἰγυπτίων φιλοσοφίαν εἶναι τοιαύτην περί τε θεῶν καὶ ὑπὲρ δικαιοσύνης. φάσκειν τε ἀρχὴν μὲν εἶναι τὴν ὕλην, εἶτα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ αὐτῆς διακριθῆναι, καὶ ζῶια παντοῖα ἀποτελεσθῆναι. θεοὺς δ' εἶναι ἥλιον καὶ 460
σελήνην, τὸν μὲν Ὄσιριν, τὴν δ' Ἶσιν καλουμένην· αἰνίττεσθαί τε αὐτοὺς διά τε κανθάρου καὶ δράκοντος καὶ ἱέρακος καὶ ἄλλων, ὥς φησι Μανέθως ἐν τῆι τῶν Φυσικῶν ἐπιτομῆι καὶ Ε. ἐν τῆι πρώτηι Περὶ τῆς Αἰγυπτίων φιλοσοφίας. κατασκευάζειν δὲ ⟨καὶ⟩ ἀγάλματα καὶ τεμένη τῶι μὴ εἰδέναι τὴν τοῦ θεοῦ μορφήν. (11) τὸν κόσμον γενητὸν καὶ φθαρτὸν καὶ σφαιροειδῆ· τοὺς ἀστέρας πῦρ εἶναι, καὶ τῆι τούτων κράσει τὰ ἐπὶ γῆς γίγνεσθαι· σελήνην ἐκλείπειν εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἐμπίπτουσαν· τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδιαμένειν καὶ μετεμβαίνειν· ὑετοὺς κατὰ ἀέρος τροπὴν ἀποτελεῖσθαι· τά τε ἄλλα φυσιολογεῖν, ὡς Ἑκαταῖός τε καὶ Ἀριστα-
γόρας ἱστοροῦσιν. ἔθεσαν δὲ καὶ νόμους ὑπὲρ δικαιοσύνης, οὓς εἰς Ἑρμὴν ἀνή-
νεγκαν· καὶ τὰ εὔχρηστα τῶν ζώιων θεοὺς ἐδόξασαν. λέγουσι δὲ καὶ ὡς αὐτοὶ γεωμετρίαν τε καὶ ἀστρολογίαν καὶ ἀριθμητικὴν ἀνεῦρον. καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς εὑρέσεως ὧδε ἔχει.

---

5 οἷς καὶ C 6 Vgl. c. 29, 9 7 μέγαν C: Μέτωνος d. übr. Hss. 10 δὲ Dindorf: τε Hss. 12 Über die Tendenz der Aegyptiaka s. E. Schwartz *Rhein. Mus.* 40, 223 15 ἔσεσθαι ἀθανάτους stellen die Ausgg. 15. 16. τῶι ὄντι? * 16 ταῖς αὑτῶν περικυκλήσεσι *: ταῖς αὐτῶν ἐπικλήσεσι Hss. 20 πρὸς τούτοις καταγινώσκουσιν BP: καταγινώσκουσιν δὲ (nach der Interpol. von Φ) F^1 τὰ fehlt F^1Φ 22 παραδιδομένους B 25 παντοῖα Cobet: τινα Hss. 28 τῆς τῶν F 29 ⟨καὶ⟩ Cobet 34 ἑρμηνείαν ἤνεγκαν B 36 ἀνευρόντες B

7. [0] DIODOR. I 11, 1 ff. τοὺς δ' οὖν κατ' Αἴγυπτον ἀνθρώπους τὸ παλαιὸν 460
γενομένους ἀναβλέψαντας εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν καταπλαγέντας τε καὶ θαυμάσαντας, ὑπολαβεῖν εἶναι δύο θεοὺς ἀιδίους τε καὶ πρώτους, τόν τε ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ὧν τὸν μὲν Ὄσιριν τὴν δὲ Ἶσιν ὀνομάσαι ... (5) τούτους δὲ τοὺς θεοὺς ὑφίστανται τὸν σύμπαντα κόσμον διοικεῖν τρέφοντάς τε καὶ αὔξοντας πάντα τριμερέσιν ὥραις ἀοράτωι κινήσει τὴν περίοδον ἀπαρτιζούσαις, τῆι τε ἐαρινῆι καὶ θερινῆι καὶ χειμερινῆι· ταύτας δ' ἐναντιωτάτην ἀλλήλαις τὴν φύσιν ἐχούσας ἀπαρτίζειν τὸν ἐνιαυτὸν ἀρίστηι συμφωνίαι· φύσιν δὲ συμβάλλεσθαι πλείστην εἰς τὴν τῶν ἁπάντων ζωογονίαν τῶν θεῶν τούτων τὸν μὲν πυρώδους καὶ πνεύματος τὴν δὲ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ, κοινῆι δ' ἀμφοτέρους ἀέρος· καὶ διὰ τούτων πάντα γεννᾶσθαι καὶ τρέφεσθαι. (6) διὸ καὶ τὸ μὲν ἅπαν σῶμα τῆς τῶν ὅλων φύσεως ἐξ ἡλίου καὶ σελήνης ἀπαρτίζεσθαι, τὰ δὲ τούτων μέρη πέντε τὰ προειρημένα, τό τε πνεῦμα καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ξηρόν, ἔτι δὲ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ τελευταῖον τὸ ἀερῶδες, ὥσπερ ἐπ' ἀνθρώπου κεφαλὴν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ τἆλλα μέρη καταριθμοῦμεν, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ σῶμα τοῦ κόσμου συγκεῖσθαι πᾶν ἐκ τῶν προειρημένων. c. 12, 1 τούτων δ' ἕκαστον θεὸν νομίσαι καὶ προσηγορίαν ἰδίαν ἑκάστωι θεῖναι κατὰ τὸ οἰκεῖον τοὺς πρώτους διαλέκτωι χρησαμένους διηρθρωμένηι τῶν κατ' Αἴγυπτον ἀνθρώπων. (2) τὸ μὲν οὖν πνεῦμα Δία προσαγορεῦσαι ... (3) τὸ δὲ πῦρ μεθερμηνευόμενον Ἥφαιστον ὀνομάσαι νομίσαντας μέγαν εἶναι θεὸν καὶ πολλὰ συμβάλλεσθαι πᾶσιν εἰς γένεσίν τε καὶ τελείαν αὔξησιν. (4) τὴν δὲ γῆν ὥσπερ ἀγγεῖόν τι τῶν φυομένων ὑπολαμβάνοντας μητέρα προσαγορεῦσαι ... (5) τὸ δ' ὑγρὸν ὀνομάσαι λέγουσι τοὺς παλαιοὺς Ὠκεάνην, ὃ μεθερμηνευόμενον μὲν εἶναι τροφὴν μητέρα ... (7) τὸν δ' ἀέρα προσαγορεῦσαί φασιν Ἀθηνᾶν μεθερμηνευομένης τῆς λέξεως .. (9) φασὶ δὲ τοὺς πέντε θεοὺς τοὺς προειρημένους πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπιπορεύεσθαι φανταζομένους τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἱερῶν ζώιων μορφαῖς, ἔστι δ' ὅτε εἰς ἀνθρώπων ἰδέας ἤ τινων ἄλλων μεταβάλλοντας ... c. 13, 1 ἄλλους δὲ ἐκ τούτων ἐπιγείους γενέσθαι φασίν, ὑπάρξαντας μὲν θνητούς, διὰ δὲ σύνεσιν καὶ κοινὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν τετευχότας τῆς ἀθανασίας, ὧν ἐνίους καὶ βασιλεῖς γεγονέναι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. (2) μεθερμηνευομένων δ' αὐτῶν τινὰς μὲν ὁμωνύμους ὑπάρχειν τοῖς οὐρανίοις, τινὰς δ' ἰδίαν ἐσχηκέναι προσηγορίαν Ἡλιόν τε καὶ Κρόνον καὶ Ῥέαν ἔτι δὲ Δία τὸν ὑπό τινων Ἄμμωνα προσαγορευόμενον, πρὸς δὲ τούτοις Ἥραν καὶ Ἥφαιστον, ἔτι δ' Ἑστίαν καὶ τελευταῖον Ἑρμῆν. καὶ πρῶτον μὲν Ἥλιον βασιλεῦσαι τῶν κατ' Αἴγυπτον ὁμώνυμον ὄντα τῶι κατ' οὐρανὸν ἄστρωι. (3) ἔνιοι δὲ τῶν ἱερέων φασὶ πρῶτον Ἥφαιστον βασιλεῦσαι πυρὸς εὑρετὴν γενόμενον ... (4) μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Κρόνον ἄρξαι καὶ γήμαντα τὴν ἀδελφὴν Ῥέαν γεννῆσαι κατὰ μέν τινας τῶν μυθολόγων Ὄσιριν καὶ Ἶσιν, κατὰ δὲ τοὺς πλείστους Δία τε 461
καὶ Ἥραν, οὓς δι' ἀρετὴν βασιλεῦσαι τοῦ σύμπαντος κόσμου κτλ. Die Theologumena gehen bis c. 27 (außer 15, 6—8. 17—20, 6). Es folgt Geographisches 30—41 (mit Fremdem), Königsgeschichte 43—68, Philosophie (πολιτεία) 69—98.

8. [9] PLUT. de Is. et Os. 9 p. 354 CD τῶν πολλῶν νομιζόντων ἴδιον παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Διὸς εἶναι τὸν Ἄμουν ... Ἔ. δ' ὁ Ἀβδηρίτης φησὶ τούτωι καὶ πρὸς ἀλλήλους τῶι ῥήματι χρῆσθαι τοὺς Αἰγυπτίους, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται· προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνήν. διὸ τὸν πρῶτον θεόν, ⟨ὃν⟩ τῶι

---

13 ἔτι δὲ] vgl. Z. 31 23 Ὠκεάνην Wesseling (vgl. Diod. a. O. 19, 4): ὠκεανόν CD: ὠκέλμην F 44 ⟨ὃν⟩ Bentley

παντὶ τὸν αὐτὸν νομίζουσιν, ὡς ἀφανῆ καὶ κεκρυμμένον ὄντα προσκαλούμενοι καὶ 461
παρακαλοῦντες ἐμφανῆ γενέσθαι καὶ δῆλον αὐτοῖς, Ἄμοῦν λέγουσιν.

9. [8] Aët. II 20, 16 (D. 351) Ἡράκλειτος καὶ Ἐ. ἄναμμα νοερὸν τὸ ἐκ θαλάττης εἶναι τὸν ἥλιον.

10. [0] Diod. I 45, 2 (Menas führte den Luxus ein) διὸ καὶ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς βασιλεύοντα Τνέφαχθον [Τέχνακτις Plut. de Is. 8, der wohl aus Hekat. dieselbe Gesch. erzählt) τὸν Βοκχόριδος τοῦ σοφοῦ πατέρα λέγουσιν εἰς τὴν Ἀραβίαν στρατεύσαντα, τῶν ἐπιτηδείων αὐτὸν διά τε τὴν ἐρημίαν καὶ τὰς δυσχωρίας ἐκλιπόντων, ἀναγκασθῆναι μίαν ἡμέραν ἐνδεᾶ γενόμενον χρήσασθαι διαίτῃ παντελῶς εὐτελεῖ παρά τισι τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν, ἡσθέντα δὲ καθ' ὑπερβολὴν καταγνῶναι τῆς τρυφῆς καὶ τῶι καταδείξαντι τὴν πολυτέλειαν ἐξ ἀρχῆς βασιλεῖ καταρᾶσθαι· οὕτω δ' ἐγκάρδιον αὐτῶι τὴν μεταβολὴν γενέσθαι τὴν περὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ κοίτην, ὥστε τὴν κατάραν ἀναγράψαι τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν εἰς τὸν τοῦ Διὸς ναὸν ἐν Θήβαις. Vgl. Athen. X p. 418 E.

11. [10] Plut. de Is. 6 p. 353 AB οἶνον δ' οἱ μὲν ἐν Ἡλίου πόλει θεραπεύοντες τὸν θεὸν οὐκ εἰσφέρουσι τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερόν, ὡς οὐ προσῆκον ἡμέρας πίνειν, τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐφορῶντος [nämlich Ἡλίου]· οἱ δ' ἄλλοι χρῶνται μέν, ὀλίγωι δέ. πολλὰς δ' ἀοίνους ἁγνείας ἔχουσιν, ἐν αἷς φιλοσοφοῦντες καὶ μανθάνοντες καὶ διδάσκοντες τὰ θεῖα διατελοῦσιν. οἱ δὲ βασιλεῖς καὶ μετρητὸν ἔπινον ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὡς Ἐ. ἱστόρηκεν, ἱερεῖς ὄντες. Vgl. Diod. I 70, 11.

12. [12] Diod. I 46, 8 οὐ μόνον δ' οἱ κατ' Αἴγυπτον ἱερεῖς ἐκ τῶν ἀναγραφῶν ἱστοροῦσιν [über die theban. Dynastie], ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν παραβαλόντων μὲν εἰς τὰς Θήβας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, συνταξαμένων δὲ τὰς Αἰγυπτιακὰς ἱστορίας, ὧν ἐστι καὶ Ἐ., συμφωνοῦσι τοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένοις. Vgl. c. 47—49.

13. [13] — XL 3, 8 [Exc. Phot. bibl. c. 244] Nach einem Abriß der jüdischen Geschichte, Gesetzgebung (Moses), Sitten: κατὰ δὲ τὰς ὕστερον γενομένας ἐπικρατείας ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων ἐπιμειξίας ἐπί τε τῆς τῶν Περσῶν ἡγεμονίας καὶ τῶν ταύτην καταλυσάντων Μακεδόνων πολλὰ τῶν πατρίων τοῖς Ἰουδαίοις νομίμων ἐκινήθη. Das meiste davon sei falsch, sagt Photius, Diodor verstecke aber seine Lügen hinter einem anderen: ἐπάγει γάρ· 'περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος [gemeint ist ὁ Ἀβδηρίτης] ταῦτα ἱστόρηκεν'.

13ª. Steph. Byz. Διόσπολις ἡ μεγάλη πόλις τῆς Αἰγυπτίας Θηβαΐδος, ἡ λεγομένη ἑκατόμπυλος, κτίσμα Ὀσίριδος καὶ Ἴσιδος· πρὶν δὲ ὑπὸ Περσῶν ἀφανισθῆναι, φησὶν Ἑκαταῖος, ὅτι μυρίας τρισχιλίας κώμας εἶχε καὶ τριάκοντα, ἀνθρώπων δὲ μυριάδας ἑπτακοσίας, ἀρουρῶν δὲ τόπον μεμετρημένον τρισχιλίων καὶ ἑπτακοσίων, ἑκατὸν δὲ πύλας διακεκοσμημένας, τετρακόσια στάδια τὸ μῆκος. εἰσὶ δὲ καὶ

---

3 Die Ansicht konnte bei der Nilschwelle geäußert sein. Vgl. Herod. II 25. Vgl. auch oben II 152, 22 ἄναλμα A: verb. Heeren νοερὸν] stoisch (Poseidonios) 14 Der bei Ath. a. O. u. 447 c gen. Hekataios ist der Milesier. Aber der dort aus Alexis [Alexinos?] angeführte Bokchoris gehört hierher 33 Ob Aristeas ad Philocr. ep. 31 aus dem echten oder unechten [s. n. 15] Hek. geschöpft hat, ist kontrovers. Vgl. Geffcken *Zwei gr. Apolog.* XII 35 ἑκατόμπολις A: ἑκατόμπολος übr. Hss.: verb. Xylander 36 Ἑκαταῖος Heeren (vgl. Wilamowitz *Herm.* 33, 521): κάτων Hss. μυρίας κτλ.] richtig ⟨τρισ⟩μυρίας τρισχιλίας ⟨τριακοσίας⟩ εἶχε * 38 πύλαι διακεκοσμημέναι Hss.: verb. Berkelius

ἄλλαι μικραὶ ἐν Αἰγύπτωι τέσσαρες ὧν ἐν τῆι μιᾶι τιθασεύουσι τοὺς κροκοδείλους ἐν ἄντροις καὶ φρέασι σέβοντες μηδὲ τοῦ ποταμοῦ γευόμενοι, μηδ' εἰ σφόδρα φλέγοιντο. PORPHYR. Quaest. hom. (zu I 383) I 138,18 Schrad. νῦν δὲ Διόσπολις καλοῦνται αἱ τὸ παλαιὸν Θῆβαι, καί φασι δείκνυσθαι περὶ τὴν Διόσπολιν πολλῶν πυλῶν ἴχνη. ὡς δ' Ἑκαταῖος ἱστορεῖ, ἡ Διόσπολις ἡ μεγάλη πρὸ τοῦ ὑπὸ Περσῶν ἀφανισθῆναι κώμας μὲν εἶχε τρισμυρίας ,γ⟨τ⟩λ, ἀνθρώπων δὲ μυριάδας ϖ, ἑκατὸν δὲ πύλας διεκοσμεῖτο. ταύτην ἐτείχισε βασιλεὺς Ὄσιρις. τινὲς δέ φασι τῶν ἱερέων, ὅτι ϖ εἶχε πύλας, ἐξ ἑκάστης δὲ ὁπλῖται μύριοι, ϖ δὲ ἵπποι ἐξεστράτευον. 461

GRAMMATISCHES.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΟΜΗΡΟΥ ΚΑΙ ΗΣΙΟΔΟΥ.

Vgl. 5. Die Homerzitate in Diodors Excerpten I 12, 2. 5. 10 und 15, 7. In ein grammatisches Werk gehört

14. [0] EROTIAN. q. f. p. 89,16 κυρβασίην· τὴν λεγομένην τιάραν. Ἑ. δέ φησιν, ὅτι πῖλον βαρβαρικὸν οἱ κωμικοὶ λέγουσι.

FÄLSCHUNGEN. 462

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ (ΠΕΡΙ ΑΒΡΑΜΟΥ).

15. [14—18] IOSEPH. c. Ap. I 183 Ἑ. δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ἀνὴρ φιλόσοφος ἅμα καὶ περὶ τὰς πράξεις ἱκανώτατος Ἀλεξάνδρωι τῶι βασιλεῖ συνακμάσας καὶ Πτολεμαίωι τῶι Λάγου συγγενόμενος οὐ παρέργως, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν Ἰουδαίων συγγέγραφε βιβλίον. Folgen Excerpte 184—204; I 214 Ἑ. μὲν καὶ βιβλίον ἔγραψεν περὶ ἡμῶν; ebensolche II 43ff. Antiq. Iud. XII 38 [hier aus Aristeas ep. 31]. Monographie oder Sondertitel eines Kapitels über Abraham Ant. I 158. 159 μνημονεύει δὲ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβράμου Βηρωσός . . . Ἑ. δὲ καὶ τοῦ μνησθῆναι πλεῖόν τι πεποίηκε· βιβλίον γὰρ περὶ αὐτοῦ συνταξάμενος κατέλιπε. Vgl. CLEM. Strom. V [II 402, 20 St.] ὁ μὲν Σοφοκλῆς, ὥς φησιν Ἑ. ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος ἐν τῶι κατ' Ἄβραμον καὶ τοὺς Αἰγυπτίους.

16. [p. 385⁴] ORIG. c. Cels. I 15 καὶ Ἑκαταίου δὲ τοῦ ἱστορικοῦ φέρεται Περὶ Ἰουδαίων βιβλίον, ἐν ᾧ προστίθεται μᾶλλόν πως ὡς σοφῶι τῶι ἔθνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ Ἐρέννιον Φίλωνα ἐν τῶι Περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλειν, εἰ τοῦ ἱστορικοῦ ἐστι τὸ σύγγραμμα, δεύτερον δὲ λέγειν ὅτι, εἴπερ ἔστιν αὐτοῦ, εἰκὸς αὐτὸν συνηρπάσθαι ἀπὸ τῆς παρὰ Ἰουδαίοις πιθανότητος καὶ συγκατατεθεῖσθαι αὐτῶν τῶι λόγωι. Den Anlaß zu den Fälschungen gab die Erwähnung der Juden in d. Αἰγυπτιακά; vgl. B 13.

17. Die auf den Abderiten bezogene Erwähnung des H. b. Agatharch. M. r. 64 meint den Milesier. Die Konjektur Müllers Ἑκαταῖος statt Ἀσκάνιος DIOG. IX 61 ist nicht überzeugend.

---

3 * (erg. ὑπὸ δίψης vgl. Dion. Hal. Ant. IX 66): λέγοιντο Hss. 5 ὡς δὲ κάτων B: verlesen aus ωcδεκ̄ (Autornamen werden in der alten Scholienliteratur oft abgekürzt) s. ob. II 153, 36 Anm. 6 ⟨τ̄⟩ Wilamowitz. Vielleicht ist hinter λ̄ auch γ̄ ausgefallen 22 als besondere Schrift aufgefaßt von Elter *Gnomol. hist.* p. V p. 141, IX 254; Willrich *Iudaica* (1900) 80 u. a., zuletzt Jacoby (Pauly-Kroll VII 2767) 32 αὐτῶν Bouhéreau: αὐτῶι Hss.

61. APOLLODOROS. 462

1. Clem. Str. II 130 [II 184, 14 St.; s. oben II 57, 18] Ἀπολλόδοτος [so] ὁ Κυζικηνὸς τὴν ψυχαγωγίαν [d. i. ψυχικὴν ἡδονήν, τέλος ὑπάρχειν].

2. Diog. IX 38 [s. II 12, 2] φησὶ δὲ καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Κυζικηνὸς Φιλολάωι αὐτὸν [Demokrit] συγγεγονέναι.

3. Plin. XXIV 167 *adiecit his* [Mirabilien der Cheirokmeta s. II 126, 4] *Apollodorus adsectator eius* [des Demokrit] *herbam aeschynomenen.*

---

62. NAUSIPHANES.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. Diog. prooem. I 15 Δημόκριτος οὗ πολλοὶ μέν, ἐπ' ὀνόματος δὲ Ναυσιφάνης [καὶ Ναυκύδης], ὧν Ἐπίκουρος.

2. — IX 64 [Pyrrhon] καταληφθεὶς δέ ποτε καὶ αὐτῶι λαλῶν καὶ ἐρωτηθεὶς τὴν αἰτίαν ἔφη μελετᾶν χρηστὸς εἶναι. ἔν τε ταῖς ζητήσεσιν ὑπ' οὐδενὸς κατεφρονεῖτο διὰ τὸ ⟨καὶ δι⟩εξοδικῶς λέγειν καὶ πρὸς ἐρώτησιν· ὅθεν καὶ Ναυσιφάνην ἤδη νεανίσκον ὄντα θηραθῆναι. ἔφασκε γοῦν γίνεσθαι δεῖν τῆς μὲν διαθέσεως τῆς Πυρρωνείου, τῶν δὲ λόγων τῶν ἑαυτοῦ. ἔλεγέ τε πολλάκις καὶ Ἐπίκουρον θαυμάζοντα τὴν Πύρρωνος ἀναστροφὴν συνεχὲς αὐτοῦ πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ [aus 463 Antigonos v. Kar. S. 36 Wil.].

3. — IX 69 διήκουσε τοῦ Πύρρωνος . . . [neben Hekataios und Timon] ἔτι τε Ναυσιφάνης ⟨ὁ⟩ Τήιος, οὗ φασί τινες ἀκοῦσαι Ἐπίκουρον. Vgl. IX 102.

4. Suid. Ἐπίκουρος . . . ἀκούσας δὲ Ναυσιφάνους τοῦ Δημοκριτείου καὶ Παμφίλου τοῦ Πλάτωνος μαθητοῦ.

5. Cic. d. nat. d. I 26, 73 *sed hunc Platonicum* [nämlich Pamphilos] *mirifice contemnit Epicurus: ita metuit, ne quid umquam didicisse videatur. in Nausiphane Democriteo tenetur, quem cum a se non neget auditum, vexat tamen omnibus contumeliis. atqui si haec Democritea non audisset, quid audierat? quid est in physicis Epicuri non a Democrito?* Vgl. ebenda 33, 93.

6. Diog. X 14 Ἀρίστων δέ φησιν ἐν τῶι Ἐπικούρου βίωι τὸν Κανόνα γράψαι αὐτὸν ἐκ τοῦ Ναυσιφάνους Τρίποδος, οὗ καὶ ἀκοῦσαί φησιν αὐτός, ἀλλὰ καὶ Παμφίλου τοῦ Πλατωνικοῦ ἐν Σάμωι. ἄρξασθαί τε φιλοσοφεῖν ἐτῶν ὑπάρχοντα δυοκαίδεκα [328].

7. Sext. adv. math. I 2 die Abneigung Epikurs gegen die Mathematik erklärt sich auch διὰ τὴν πρὸς Ναυσιφάνην τὸν Πύρρωνος ἀκουστὴν ἔχθραν· πολλοὺς γὰρ τῶν νέων συνεῖχε καὶ τῶν μαθημάτων σπουδαίως ἐπεμελεῖτο, μάλιστα δὲ ῥητορικῆς. γενόμενος οὖν τούτου μαθητὴς ὁ Ἐπίκουρος ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοδίδακτος εἶναι καὶ αὐτοφυὴς φιλόσοφος ἠρνεῖτο ἐκ παντὸς τρόπου, τήν τε περὶ

---

6 *apollodotus* Vd, vgl. Zeile 2 11 [καὶ Ναυκύδης] * (alte Variante zu Ναυσιφάνης): καὶ ναυκίδης F: καὶ λακύδης Φ 12 [καὶ] Cobet 13 ⟨καὶ δι⟩εξοδικῶς Wilamowitz: διεξοδικῶς schon Kühn 19 διήκουσε BF: διήκουε P ⟨ὁ⟩ * 28 ἄριστον οἱ δέ φασιν Hss.: verb. Cobet

αὐτοῦ φήμην ἐξαλείφειν ἔσπευδε πολύς τε ἐγίνετο τῶν μαθημάτων κατήγορος ἐν 463
οἷς ἐκεῖνος ἐσεμνύνετο. φησὶ γοῦν ἐν τῇι Πρὸς τοὺς ἐν Μυτιλήνηι φίλους ἐπιστολῆι [fr. 214 Us.] ‘οἶμαι δὲ ἔγωγε τοὺς βαρυστόνους καὶ μαθητήν με δόξειν τοῦ πλεύμονος εἶναι μετὰ μειρακίων τινῶν κραιπαλώντων ἀκούσαντα’, νῦν ‘πλεύμονα’ καλῶν τὸν Ναυσιφάνην ὡς ἀναίσθητον· καὶ πάλιν προβὰς πολλά τε κατειπὼν τἀνδρὸς ὑπεμφαίνει τὴν ἐν τοῖς μαθήμασιν αὐτοῦ προκοπὴν λέγων ‘καὶ γὰρ πονηρὸς ἄνθρωπος ἦν καὶ ἐπιτετηδευκὼς τοιαῦτα, ἐξ ὧν οὐ δυνατὸν εἰς σοφίαν ἐλθεῖν’, αἰνισσόμενος τὰ μαθήματα.

8. Diog. x 13 τοῦτον [Epikur] Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς [fr. 75 Jacoby] Ναυσιφάνους ἀκοῦσαί φησι καὶ Πραξιφάνους· αὐτὸς δὲ οὔ φησιν, ἀλλ’ ἑαυτοῦ ἐν τῇι Πρὸς Εὐρύλοχον ἐπιστολῆι [fr. 123 Us.].

9. — x 7 [Epikur] καὶ ἐν ταῖς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα βίβλοις ταῖς Περὶ φύσεως τὰ πλεῖστα ταὐτὰ λέγειν καὶ ἀντιγράφειν ἐν αὐταῖς ἄλλοις τε καὶ Ναυσιφάνει τὰ πλεῖστα, καὶ αὐτῆι λέξει φάσκειν οὕτως ‘ἀλλ’ ἴτωσαν· εἶχε γὰρ ἐκεῖνος ὠδίνων τὴν ἀπὸ τοῦ στόματος καύχησιν τὴν σοφιστικήν, καθάπερ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀνδραπόδων’. καὶ ⟨τὸν⟩ αὐτὸν Ἐπίκουρον ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς περὶ Ναυσιφάνους λέγειν· ‘ταῦτα ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἔκστασιν τοιαύτην, ὥστε μοι λοιδορεῖσθαι καὶ ἀποκαλεῖν διδάσκαλον [nämlich ἑαυτὸν Ἐπικούρου]’. ‘πλεύμονά’ τε αὐτὸν ἐκάλει καὶ ‘ἀγράμματον’ καὶ ‘ἀπατεῶνα’ καὶ ‘πόρνην’.

B. FRAGMENTE.

ΝΑΥΣΙΦΑΝΟΥΣ ΤΡΙΠΟΥΣ.

Vgl. Ions Τριαγμός c. 25 B, Diog. x 14 [oben A 6] und II 60, 21. Gal. subf. empir. p. 63, 12 Bonnet *Hippocrates . . . non utique per deum interrogans eum qui per tria sermonem* [d. i. οὔ τοί γε μὰ Δί’ ἐρωτῶν τὸν Διὰ τριῶν λόγον] *sicut Serapio neque Tripodem sicut Glaucias.* S. bes. Diotimos c. 63, 3. Die Fragmente sind nur auszugsweise erhalten.

1. Philod. rhet. II p. 48 Sudh. c. 34, 1 ⟨τὸν οὖν φυσικὸν τὴν ῥητορικὴν ἕξιν 464
ἔχειν κατὰ τὸ εἰρη⟩μένον φήσει τις, κἂν μηδέποτε ῥητορεύσηι διὰ τὸ μὴ προσιέναι τοῖς κοινοῖς. καὶ γὰρ τεκτονικήν φαμεν ἕξιν ἔχειν οὐ τὸν ἐνεργοῦντα μόνον

DER DREIFUSS.

1. Man wird behaupten dürfen, daß der Physiker nach dieser Darlegung die Fähigkeit zum Redner besitzt, auch wenn er niemals als Redner sich betätigt hat, weil er dem öffentlichen Leben fern blieb. Wir behaupten ja doch auch, es besitze jemand die Fähigkeit zum Bauen nicht bloß, wenn er diese

---

2 φίλους Diog. x 36: φιλοσόφους Sext., Diog. x 7 5 vgl. Zeile 18 7 δύναται N 9 λυσιφάνους F γρ. P^2 11 εὐρύλοκον P^1: εὐρύδοκον BP^2F: verb. Menagius 13 ἄλλαις BP 14 ἀλλ’ ἴτωσαν· εἶχε γὰρ ἐκεῖνος Usener: ἀλλειτως (εἰτω /// P^1: ἠτις F^1) ἀλλ’ εἶχε γὰρ κεῖνος BP^1F^1 16 ⟨τὸν⟩ * ταῖς P: fehlt BF 18 ⟨μισο⟩διδάσκαλον oder διδάκτυλον wie umgekehrt τετράπηχυς Plato Rep. 426 D H. Schoene 21 Zum Titel vgl. Ilberg *N. Jahrb. f. cl. Philol.* 1907, 409[4] 27 ff. Die aufgenommenen Ergänzungen von Sudhaus sind nicht bezeichnet

οὐδ' εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν ἀποβλέποντες, ἀλλ' εἰς τὸ δύνασθαι λαβόνθ' ὕλην 464
καὶ τὰ προσήκοντ' ὄργανα δημιουργεῖν τὸ ἀπὸ τῆς τεκτονικῆς ἔργον, ὡς ἐπ' ἰατρικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. ὥστε πῶς οὐχὶ καὶ τὴν ῥητορικὴν τῶι φυσικῶι φήσαιμεν ἀκολουθεῖν, εἴπερ ἄρα παρατεθέντων πραγμάτων, ἐν οἷς ὁ πολιτικὸς καὶ ῥήτωρ ἀγαθὸς οἱονεὶ δημιουργεῖν τὴν ὀρθὴν δημηγορίαν, δύναιτ' ἂν κατὰ τρόπον ὡσεὶ καί τις ἄλλος διαλεχθῆναι περὶ αὐτῶν;

2. Die weiteren Auszüge Philodems sind noch weniger genau: Rhet. 4, 10 [II p. 5 Sudh. vgl. Arnim *Dio* (Berl. 1898) S. 46 ff.] ὅθεν καὶ N. οὐκ ἀπέδρα· λέγει γὰρ προαιρήσεσθαι τὸν σοφὸν ῥητορεύειν ἢ πολιτεύεσθαι. 22, 2 [p. 33] ἀλλὰ πᾶν ἡγησάμενος εἶναι τὸ τίμιον καὶ ἀξιόλογον ἐν ταῖς παρὰ τῶν πολλῶν δόξαις καὶ μνήμαις ἐπὶ πολιτικαῖς δεινότησιν ἢ ταῖς κενῶς κομπουμέναις ἀρεταῖς καὶ καλοκαγαθίαις, ἐπὶ ταῦτα ἄγειν τὸν ἄριστον προείληφε συλλογισμόν. c. 37, 3 ἅμα δ' ἐπὶ νομοθεσίας κατεφέρετο. 11, 1 [p. 1] ἀλλ' ἄντικρυς ἔφησεν ⟨ὅτιοὖν⟩ δυνήσεσθαι πείθειν τοὺς ἀκούοντας τὸν φυσικὸν καὶ σοφόν· καὶ τὸν σοφὸν οὐκ ἐν ἀμφισβητήσει κατέλιπεν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἔφη τοῖς λόγοις ἄξειν ἔν⟨θ'⟩ ἂν βούληται τοὺς ἀκούοντας. 15, 4 [p. 19] τοιοῦτον γὰρ κἂν ⟨ἓν⟩ ἔτος ἄνδρα τις ἔχηι συνζῶντα καὶ μὴ βραχεῖς χρόνους ὁμιλοῦντα, καὶ τοῦτο πλεοναζόντως δύνασθαι ἂν καὶ παρακολουθεῖν. 25, 1 τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς πειστικῆς δυνάμεως οὐκ ἐξ ἱστορίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰδήσεως τῶν πραγμάτων παραγίνεσθαί φησιν, ὥσθ' ὁμοίως αὐτῶι πείθοι ἂν ὁ φυσικὸς ὁποιονοῦν ἔθνος. Diese Unterweisung erstreckt sich 14, 3 [p. 5] περὶ ἕνα τὸν εὐφυῆ καὶ πρόθυμον. 15, 9 [p. 7] Widerlegung: ἔτι τίν' ἂν εἴδησιν ἔχων ὁ φυσικὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἀπὸ ταύτης δύναιτο πείθειν αὐτούς; ἆρα γε τὴν ἐκ τίνων ἢ ποίων στοιχείων συνεστήκασι [n. die Menschen]; καὶ τίς ἂν διὰ ταυτὶ πείθειν περὶ ὧν ἂν διεξίηι δύναιτο τοὺς ἀνθρώπους μᾶλλον ἢ τοῖς ... 16, 2 [p. 8] τὸ συγγενικὸν τέλος [das angeborene Lebensziel; vgl. Epikur p. 63, 1 Us.], ὅπερ ἐστὶν ἥδεσθαι καὶ μὴ ἀλγεῖν, ἀλλὰ ⟨εὐθὺς ἕκαστος⟩ ἄνθρωπος πρὸς τοῦτο φέρεται καὶ χωρὶς τῆς τούτων προσδοκίας εἴτ' ἀλόγως εἴτε λελογισμένως οὔτε διώκειν τοῖς ὅλοις οὐδὲν οὔτε φεύγειν, μᾶλλον δ' οὐδὲ τὰ ζῶια ἄλλον ἐνδέχεται τρόπον. 7, 2 [p. 9] καὶ γὰρ οὕτως τὰ μέγιστα λέγων ἂν πείθοι πολλὴν προθυμίαν καὶ τῶν πολλῶν πρὸς τοῦτο παρεχομένων, διότι

Fähigkeit ausübt, oder im Hinblick auf die Tätigkeit als solche, sondern im Hinblick auf das Vermögen mit Baumaterial und den nötigen Werkzeugen das Bauwerk auszuführen, wie bei der Arzneikunst und den übrigen Wissenschaften. Wie sollten wir also nicht auch von der Redekunst behaupten dürfen, sie stehe dem Physiker zu Gebote, wenn er nämlich Angelegenheiten gegenüber, bei denen sich der Politiker und Berufsredner tüchtig erweist die richtige Volksrede gleichsam zu zimmern, ebenfalls imstande ist, sich darüber gehörig auszusprechen, so gut wie irgend ein anderer!

---

12 ἄγειν Arnim p. 47: ἡ⟨χέναι Sudhaus 13 ⟨ὅτιοὖν⟩ *: ⟨λέγε⟩ιν Sudhaus 14 πείθειν τοὺς ἀκούοντας Arnim: πείσειν ⟨δ' ὑ⟩πακούοντας Sudh. 15 ἔν⟨θ'⟩ las Crönert: ἐ⟨φ' ὃ⟩ Sudh. 16 τοιοῦτον *: σοφὸν Arnim; das Folgende nach Arnim. S. 48. 56 21 τίν' ἂν *: πῶς ἂν Sudh.: ποίαν Arnim; das Folgende wie Arnim S. 50. 51 26 ⟨εὐθὺς ἕκαστος⟩ *: εἰ⟩ μὲ⟨ν ἔσ⟩τι τ⟨ι⟩ς Sudh. 29 ἐνδέχεται *: ἐπιδ⟨έ⟩χεται Sudh. 30 ff. nach Arnim S. 52—55

πειστικόν ἐστι τὸ γινώσκειν, πόθεν ἥκει τὸ συμφέρον. ἄνευ γὰρ τῆς περὶ τούτου 465
[n. τοῦ τέλους] πειθοῦς ἀχάριστοι γινόμενοι τοῖς προδιδάξασι, τῶν ἄλλως πειθόντων
οὐκ ἂν πεισθεῖεν ⟨οὐδενί⟩. 8, 2 [p. 10] τὸν φυσικὸν μόνον, τοῦτο τεθεωρηκότα,
τῶι γινώσκειν ὃ βούλεται ἡ φύσις καὶ λέγειν καὶ λέγοντα τὸ πρὸς τὴν βούλησιν
⟨ἀποδιδόναι⟩, δυνήσεσθαι πείθειν. 22, 2 [p. 16] ἅπερ ἂν εἰδῶσιν βουλομένους τε
καὶ μὴ μεταμελησομένους διὰ τὸ συμφερόντως βουλεύεσθαι [nämlich οἱ ῥήτορες
τοὺς πολλούς]. 23,1 [p. 17] πάντα δυναμένου πείθειν καὶ περὶ ὧν αὐτοὶ προ-
πεπεισμένοι δι' αὑτῶν εἰσι, ληψομένου τοὺς πολλοὺς συνομολογήσαντας. Stil:
18, 3 [p. 27] θαυμαστέον μὲν οὖν φυσιολόγου καὶ τὴν λαλιὰν ὡς συνεστῶσαν ἄκρως
κατ' εὐοδίαν τῶν ὡμιλημένων καὶ μεταφοραῖς ἐπὶ τὸ ἀγνοούμενον πρᾶγμα ἄριστα
μετενηνεγμένην καὶ οὐ πλάσματι κενῶι καὶ νόμωι γεγονυῖαν ἀλλὰ τῆι τῶν πρα-
γμάτων φύσει καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν. Logik: 33, 7 [p. 46] ἐπεὶ καὶ τἀκόλουθον
καὶ τὸ ὁμολογούμενον ἐν τοῖς λόγοις ἑνορᾶν καὶ τίνων ληφθέντων τί συμβαίνει,
ληπτέον οὕτως ὑπὸ τὴν τῶν ὅλων διάγνωσιν, ἄλλως δ' οὐ νομιστέον ἐγγίνεσθαι.
46, 8 [p. 47] πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τῆς φυσικῆς καὶ μετὰ λόγου τῶν τε ἀδή-
λων σταθμήσεως καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐπιλογιστικῆς θεωρίας ἁλίσκετ', ἄλλως
δ' οὐδαμῶς, ὥστε καὶ ὁδῶι γίνεσθαι καὶ οὐκ ἰδίαις τινῶν ἐμπειρίαις τὰ πράγματ', ὥς φασιν, οὐκ εἰδότων. Unterschied von Philosophie und Rhetorik: 24, 9
[p. 36] καὶ μόνον δεῖν οἰόμενος τῶι σχηματίσαι διαφέρειν σχεδὸν τόν τε τοῦ
σοφοῦ λόγον καὶ τὸν τοῦ πολιτικοῦ ῥήτορος, ὥσπερ δὴ ταῖς διανοήσεσι μὲν οὐ
διαφέροντας τοὺς τὴν ἀλήθειαν κατὰ φύσιν ἐγνωκότας τῶν πολιτικῶν ῥητόρων,
σχήματι δὲ μόνον λόγων, καὶ ταῦτα πρὸς οὐδένα λόγον κατεσκευασμένων. Widerlegung: τί γὰρ ὁ συλλογισμὸς καὶ ἡ ἐπαγωγὴ δύνατ', εἰ ταὐτό τι σημαίνει τῶι
ἐνθυμήματι καὶ παραδείγματι; 26, 1 [p. 38] ⟨δεικνύ⟩ει χρήσιμον διαλογισμὸν ὄντα
ἐκ τῶν φανερῶν ἀεὶ καὶ ὑπαρχόντων περὶ τῶν μελλόντων, καὶ τοὺς πραγματικω-
τάτους ἀεὶ τῶν προεστώτων εἴτε δημοκρατίας εἴτε μοναρχίας εἰθ' ἧς δήποτε
πολιτείας τοιούτωι τρόπωι διαλογισμοῦ χρωμένους. Katechese und Vortrag: 43, 1
[p. 43] ὁ γὰρ μακρῶι λόγωι καὶ συνειρομένωι καλῶς χρώμενος ἄριστα χρήσεται καὶ
τῶι διὰ ἐρωτήσεως καλουμένωι, καὶ ὁ τούτωι κἀκείνωι· ⟨καὶ γὰρ τὸ ἐπὶ⟩ τοῦ
συνειρομένου γινώσκειν, μέχρι ὅσου τοῖς ἀκούσασι γνώριμον δεῖ ποιεῖν τὸ πῖπτον
ὑπὸ μίαν διάνοιαν ταὐτό τί ἐστι τῶι δύνασθαι θεωρεῖν, μέχρι ὅσου προτείνων οὔτ'
ἂν ἐλλείποι τις οὔθ' ὑπερβαίνοι τοῦ προάξοντος τὸν ἀποκρινόμενον ἐπὶ τὴν ἰδέαν
ἀγνοουμένου πράγματος. Disposition: 31, 3 [p. 43] κατανενοηκὼς μόνος ἂν δύ-
ναιτο κατὰ τηλικαῦτα διαιρῶν προτεῖναι καθ' ὅσα τὸ φῆσαι καὶ ἀποφῆσαι μὴ
περὶ τῶν φανερῶν ὅπηι εἰσίν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀδήλων καὶ ἀδιαλήπτων, τοῖς μαν-
θάνουσι προτατέον. Vgl. 30, 2 [p. 42] ἀδυνατήσειν ἐν ἐκείνωι τῶι λαλήματι δια-
λέγεσθαι τὸν ὀρθῶς φυσιολογοῦντα, ὅτ⟨ωι⟩ πάνυ χρῆται κατὰ πηλίκα τινὰ διαιρ⟨ῶν⟩
τὰ τοῦ λόγου καθ' ἕκαστα μέχρι τοῦ ποιεῖν κεφαλαιώματά τινα κατὰ τοὺς τούτων
ἐναργῆ ἐπιστήμην ἀπειργασμένους.

3. CLEM. Str. II 130 (II 184, 14 St.) nach Apollodoros [s. II 155, 3] καθάπερ N.

---

11 μετενηνεγμένων Pap.: verb. Crönert 15—22 nach Arnim S. 59, 60
24 ⟨δεικνύ⟩ει χρ. δ. . . . φανερῶν ἀεὶ *: ἐκ⟩τ⟨ίθησιν ἀ⟩εὶ χρ. δ. . . . φανερῶν ἂν Sudh.
29 ⟨καὶ γὰρ τὸ ἐπὶ⟩ Crönert: ⟨ὅτι⟩ κ⟨αὶ τὸ ἐ⟩πὶ Sudh. 32 ἐπ⟨ὶ τὴν ἰδέ⟩αν Sudh.: ἐπ⟨ὶ⟩ τι⟨ν' ἰδέ⟩αν? Crönert 33ff. nach Arnim S. 61 36 ⟨λ⟩αλήματι (vgl. Rhet. II 26, 7; Arnim S. 56) Crönert: ⟨πο⟩λίσματι Sudh.: ⟨πα⟩λαίσματι Arnim
37 ὅτ⟨ωι⟩ Crönert: ὅτι οὐ Sudh. διαιρ⟨ῶν⟩ Arnim: διαιρ⟨εῖν⟩ Sudh.

τὴν ἀκαταπληξίαν [als τέλος bezeichnet]· ταύτην γὰρ ἔφη ὑπὸ Δημοκρίτου 465
'ἀθαμβίην' λέγεσθαι [55 B 4. 215].

4. Senec. ep. 88, 43 *N. ait ex his quae videntur esse nihil magis esse quam non esse.*

63. DIOTIMOS. 466

1. Aët. II 17, 3 (D. 346) Διότιμος Τύριος ὁ Δημοκρίτειος τὴν αὐτὴν τούτοις εἰσηνέγκατο γνώμην [nach Metrodor und Straton vgl. II 141, 41].

2. Clem. Str. II 130 [II 184, 16 St.; s. Z. 2] ἔτι πρὸς τούτοις [Demokrit, Hekataios, Apollodoros, Nausiphanes] Δ. τὴν παντέλειαν τῶν ἀγαθῶν, ἣν εὐεστὼ προσαγορεύεσθαι [nämlich ὑπὸ Δημοκρίτου 55 B 4. 140], τέλος ἀπέφηνεν.

3. Sext. VII 140 Δ. δὲ τρία κατ' αὐτὸν [Demokrit 55 A 111] ἔλεγεν εἶναι κριτήρια (1) τῆς μὲν τῶν ἀδήλων καταλήψεως τὰ φαινόμενα ('ὄψις γὰρ τῶν ἀδήλων τὰ φαινόμενα', ὥς φησιν Ἀναξαγόρας [46 B 21a], ὃν ἐπὶ τούτωι Δημόκριτος ἐπαινεῖ), (2) ζητήσεως δὲ τὴν ἔννοιαν ('περὶ παντὸς γάρ, ὦ παῖ, μία ἀρχὴ τὸ εἰδέναι περὶ ὅτου ἔστιν ἡ ζήτησις' [Plato Phaedr. p. 237 B]), (3) αἱρέσεως δὲ καὶ φυγῆς τὰ πάθη· τὸ μὲν γὰρ ὧι προσοικειούμεθα, τοῦτο αἱρετόν ἐστιν, τὸ δὲ ὧι προσαλλοτριούμεθα, τοῦτο φευκτόν ἐστιν.

64. BION VON ABDERA.

1. Diog. IV 58 γεγόνασι δὲ Βίωνες δέκα· . . . τέταρτος [vorhergeht der Borysthenite] Δημοκρίτειος καὶ μαθηματικός, Ἀβδηρίτης, Ἀθηνίδι γεγραφὼς καὶ Ἰάδι· οὗτος πρῶτος εἶπεν εἶναί τινας οἰκήσεις, ἔνθα γίνεσθαι ἓξ μηνῶν τὴν νύκτα καὶ ἓξ τὴν ἡμέραν.

2. Strab. I p. 29 τοῦ δὲ δύο εἶναι τοὺς ἀνέμους ποιοῦνται μάρτυρας Θρασυάλκην τε καὶ τὸν ποιητὴν αὐτὸν τῶι τὸν μὲν ἀργέστην τῶι νότωι προσνέμειν 'ἀργέσταο Νότοιο' [Λ 306. Φ 334], τὸν δὲ ζέφυρον τῶι βορέαι 'Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρήικηθεν ἄητον' [I 5]. φησὶ δὲ Ποσειδώνιος μηδένα οὕτως παραδεδωκέναι τοὺς ἀνέμους τῶν γνωρίμων περὶ ταῦτα οἷον Ἀριστοτέλη, Τιμοσθένη [der Admiral des Philadelphos], Βίωνα τὸν ἀστρολόγον. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀπὸ θερινῶν ἀνατολῶν καικίαν, τὸν δὲ τούτωι κατὰ διάμετρον ἐναντίον λίβα ἀπὸ δύσεως ὄντα χειμερινῆς· πάλιν δὲ τὸν μὲν ἀπὸ χειμερινῆς ἀνατολῆς εὖρον, τὸν δ' ἐναντίον ἀργέστην· τοὺς δὲ μέσους ἀπηλιώτην καὶ ζέφυρον.

---

1 ἀκαταπληξίαν Heinsius: κατάπληξιν L 6 Δημοκρίτειος *: διοκρίτιος A 21 Hultsch (Pauly-Wissowa III 486) schließt aus dieser auf Berechnung beruhenden Annahme, welche den Standpunkt des mathematischen Wissens vor Eudoxos voraussetze, daß Bion zu Anfang des 4. Jahrh. gelebt habe 23 Θρασυάλκην] vgl. Strabo XVII 790 τὸ δ' ὅτι ἐξ ὄμβριων αἱ ἀναβάσεις μὴ ζητεῖν μηδὲ τοιούτων δεῖσθαι μαρτύρων οἵους Ποσειδώνιος εἴρηκε. φησὶ γὰρ Καλλισθένη λέγειν τὴν ἐκ τῶν ὄμβρων αἰτίαν τῶν θερινῶν παρὰ Ἀριστοτέλους [fr. 246 ff.] λαβόντα, ἐκεῖνον δὲ παρὰ Θρασυάλκου τοῦ Θασίου (τῶν ἀρχαίων δὲ φυσικῶν εἷς οὗτος), ἐκεῖνον δὲ παρ' ἄλλου, τὸν δὲ παρ' Ὁμήρου διειπετέα φάσκοντος τὸν Νεῖλον 'ἄψ δ' εἰς Αἰγύπτοιο διειπετέος ποτάμοιο'. Vgl. Senec. N. Q. IVa fr. 4 [p. 158, 7 Gercke] 24 τῶι (vor τὸν) A2: fehlt A1BCI

65. BOLOS. 466

Über ihn und seine Δυναμερά vgl. II 125, 2 ff.

ΒΩΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΕΙΣ ΕΠΙΣΤΑΣΙΝ ΗΜΑΣ ΑΓΟΝΤΩΝ (ΠΕΡΙ ΘΑΥΜΑΣΙΩΝ).

Apollon. mirab. 1 führt mit dem Lemma **Βώλου** eine Reihe von Exzerpten über Epimenides, Aristeas und andere Wundertäter aus Theopomp und Aristoteles ein [s. oben I 29, 4]. Ebenda 31 ein Zitat aus Theophrast H. pl. IX 17, 4, zitiert auch bei Steph. Ἄψυνθος] ... ἔστι καὶ εἶδος φυτοῦ, περὶ οὗ Βῶλος ὁ Δημοκρίτειος, ὅτι Θεόφραστος ἐν τῶι Περὶ φυτῶν ἐνάτωι· 'τὰ πρόβατα τὰ ἐν τῶι Πόντωι τὸ ἀψύνθιον νεμόμενα οὐκ ἔχει χολήν'.

Ein jüngerer Bolos aus Mendes als Verf. eines pharmakologischen Gedichtes wird vielleicht zitiert Gal. de antid. XIV 144 K. [überliefert Ὦρος ὁ Μενδήσιος].

---

9 Nach πρόβατά hat Apollon. φησιν, was der Epitomator des Steph. wegläßt. Theophr. selbst sagt a. O. τὸ ἀψίνθιον τὰ μὲν ἐνταῦθα πρόβατα οὗ φασί τινες νέμεσθαι, τὰ δ' ἐν τῶι Πόντωι νέμεται, καὶ γίνεται πιότερα καὶ καλλίω καί, ὡς δή τινες λέγουσιν, οὐκ ἔχοντα χολήν.

ANHANG

ZU DEN TEXTEN

DER

VORSOKRATIKER

I. KOSMOLOGISCHE DICHTUNG DES SECHSTEN JAHRHUNDERTS. 469

66. ORPHEUS.

A. LEBEN UND SCHRIFTEN.

1. Suid. Ὀρφεὺς Λειβήθρων τῶν ἐν Θράικηι (πόλις δέ ἐστιν ὑπὸ τῆι Πιερίαι) υἱὸς Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης· ὁ δὲ Οἴαγρος πέμπτος ἦν ἀπὸ Ἄτλαντος, κατὰ Ἀλκυόνην μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. γέγονε δὲ πρὸ ιᾱ γενεῶν τῶν Τρωικῶν· καί φασι μαθητὴν γενέσθαι αὐτὸν Λίνου, βιῶναι δὲ γενεὰς θ̄, οἱ δὲ ιᾱ φασίν. ἔγραψε Τριαγμούς (λέγονται δὲ εἶναι Ἴωνος τοῦ τραγικοῦ [vgl. I 285 ff.]. ἐν δὲ τούτοις τὰ Ἱεροστολικὰ καλούμενα, κλήσεις κοσμικαί). Νεωτευκτικά. Ἱεροὺς λόγους ἐν ῥαψωιδίαις κδ̄ (λέγονται δὲ εἶναι Θεογνήτου τοῦ Θεσσαλοῦ, οἱ δὲ Κέρκωπος τοῦ Πυθαγορείου [c. 5 I 35, 6]). Χρησμούς, οἳ ἀναφέρονται εἰς Ὀνομάκριτον [s. 66 B 11. 67 A 5. B 20a]. Τελετάς (ὁμοίως δέ φασι καὶ ταύτας Ὀνομακρίτου). ⟨Λιθικά⟩· ἐν τούτοις δ' ἔστι περὶ λίθων γλυφῆς, ἥτις Ὀγδοηκοντάλιθος ἐπιγράφεται. Σωτήρια· ταῦτα Τιμοκλέους τοῦ Συρακουσίου λέγεται ἢ Περσίνου τοῦ Μιλησίου. Κρατῆρας [66 A 1b. 67 A 7]· ταῦτα Ζωπύρου φασί. Θρονισμοὺς μητρώιους καὶ Βακχικά· ταῦτα Νικίου τοῦ Ἐλεάτου φασὶν εἶναι. Εἰς Ἅιδου κατάβασιν· ταῦτα Ἡροδίκου τοῦ 470

---

8 γενεὰς] vgl. Rohde *Kl. Schr.* I 16 ff. 9 τριασμοὺς Hss.: verb. Küster. Vgl. Sext. P. H. III 30 Ὀνομάκριτος δὲ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν und Orpheus b. Clem. Str. VI 17 (II 435, 21 St.) nach 12 B 36 gefälscht 10 Ἱεροστολικά] vgl. Macrob. Sat. I 18, 22 [fr. 152 Ab.], Lobeck *Aglaoph.* 371 κλήσεις κοσμικαὶ] *'heidnische Litaneien'* christl. Scholion? κτίσεις κόσμου verm. Eschenbach νεοτευκτικα Hss.: verb. Fabricius 11 Ἱεροὺς λόγους] die rhapsodische Theogonie, vgl. B 12 g. E. Θεογνήτου] unbekannt 13 Clem. Protr. 2 (I 14, 11 St.) ὁ τῆς Τελετῆς ποιητὴς Ὀρφεύς fr. 196 Abel 14 ⟨Λιθικά⟩ Bernhardy. S. Abel Orphica S. 109 ff. Ruelle in de Mély's *Lapidaires* II 135 ff. 15 Σωτήρια und die folgenden Autoren sonst unbekannt 17 Zopyros der Herakleote, bei Tzetz. 20, 28; 30, 173 Kaib. [c. G. F. I] Mitglied der Peisistrateischen Kommission Θρονισμοὺς] vgl. Plato Euthyd. 277 D ἐν τῆι τελετῆι τῶν Κορυβάντων ὅταν τὴν θρόνωσιν ποιῶσιν περὶ τοῦτον ὃν ἂν μέλλωσι τελεῖν; Dio Chrys. 12, 33 καθάπερ εἰώθασιν ἐν τῶι καλουμένωι Θρονισμῶι καθίσαντες τοὺς μυουμένους οἱ τελοῦντες κύκλωι περιχορεύειν 18 Εἰς Ἅιδου κ.] vgl. Dieterich *Nekyia* 129

Περινθίου [vgl. I 35, 9]. Πέπλον καὶ Δίκτυον [vgl. B 10ª]· καὶ ταῦτα Ζωπύρου 470
τοῦ Ἡρακλεώτου, οἱ δὲ Βροτίνου [c. 7, 4 I 36, 13]. Ὀνομαστικόν, ἔπη ,ᾱσ. Θεογονίαν, ἔπη ,ᾱσ. Ἀστρονομίαν, Ἀμμοσκοπίαν [?], Θυηπολικόν, Ὠιοθυτικὰ ἢ Ὠιοσκοπικά, ἐπικῶς. Καταζωστικόν, Ὕμνους, Κορυβαντικόν, καὶ Φυσικά, ἃ Βροτίνου φασίν.

Ὀρφεὺς Κροτωνιάτης ἐποποιός, ὃν Πεισιστράτῳ συνεῖναι τῶι τυράννωι Ἀσκληπιάδης φησὶν ἐν τῶι ἕκτωι βιβλίωι τῶν Γραμματικῶν. Δωδεκαετηρίδας, Ἀργοναυτικὰ καὶ ἄλλα τινά.

Ὀρφεὺς Καμαριναῖος ἐποποιός, οὗ φασιν εἶναι τὴν Εἰς Ἅιδου κατάβασιν.

1ª. Suid. Ἵππος Νισαῖος. ἐν δὲ Δικτύωι Ὀρφεὺς λέγει, ὅτι ἡ Νίσα τόπος ἐστὶν ἐν Ἐρυθραῖ κείμενος.

1ᵇ. Clem. Str. I 131 (II 81, 7 St.) τοὺς μὲν ἀναφερομένους εἰς Μουσαῖον [67 B 20ª—22] Ὀνομακρίτου εἶναι λέγουσι, τὸν Κρατῆρα δὲ τὸν Ὀρφέως Ζωπύρου τοῦ Ἡρακλεώτου, τήν τε Εἰς Ἅιδου κατάβασιν Προδίκου τοῦ Σαμίου. Ἴων κτλ. s. I 287, 1.

2. Ibyc. fr. 10A Bergk ὀνομάκλυτος Ὄρφην.

3. Aeschyl. Ag. 1629

Ὀρφεῖ δὲ γλῶσσαν τὴν ἐναντίαν ἔχεις·
ὁ μὲν γὰρ ἦγε πάντ' ἀπὸ φθογγῆς χαρᾶι.

Vgl. Simon. fr. 40. Eur. Bakch. 561. Iph. A. 1211.

4. Paus. X 30, 6 [Polygnots Unterweltsbild] ἀποβλέψαντι δὲ αὖθις ἐς τὰ κάτω τῆς γραφῆς ἔστιν ἐφεξῆς μετὰ τὸν Πάτροκλον οἷα ἐπὶ λόφου τινὸς Ὀρφεὺς καθεζόμενος, ἐφάπτεται δὲ καὶ τῆι ἀριστερᾶι κιθάρας, τῆι δὲ ἑτέραι χειρὶ ἰτέας 471
κλῶνές εἰσιν ὧν ψαύει, προσανακέκλιται δὲ τῶι δένδρωι· τὸ δὲ ἄλσος ἔοικεν εἶναι τῆς Περσεφόνης, ἔνθα αἴγειροι καὶ ἰτέαι δόξηι τῆι Ὁμήρου [κ 509] πεφύκασιν. Ἑλληνικὸν δὲ τὸ σχῆμά ἐστι τῶι Ὀρφεῖ καὶ οὔτε ἡ ἐσθὴς οὔτε ἐπίθημά ἐστιν ἐπὶ τῆι κεφαλῆι Θράικιον.

5. Herod. II 53 Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ομηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι ... οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι

---

1 Πέπλον] vgl. 71 A 11. B 2 Δίκτυον] s. 66 A 1ª. B 10ª. Vgl. Lobeck *Agl.* 837 Kern *Herm.* 25, 7 2 βροτίνου A: βροντίνου IBE (ebenso 5) Ὀνομαστικὸν] unsicher von Giesecke mit den Hymnen identifiziert, die bei Abel S. 57 ff. stehen Θεογονίαν] verschieden von der rhapsodischen Theogonie ob. II 163, 11 3 Ἀστρονομίαν] sonst unbekannt; vgl. Heeg *Die ang. Orph.* Ἔργα καὶ Ἡμέραι (München. 1907) 10 Ἀμμοσκοπίαν *: ἀμοκοπίαι oder ἀμοκοπίαν Hss.: ἀμνοσκοπίαν oder ἀστροσκοπίαν Lobeck: ἀνεμοσκοπίαν Fabr. Vielleicht war die »Sandschau« ähnlich der ἀλιφιτομαντεία Lob. *Agl.* 815 Θυηπολικὸν] sonst nicht bekannt Ὠιθυτικὰ ἢ Ὠιοσκοπικά] s. Lobeck *Agl.* 410 4 Καταζωστικόν] vgl. Ἱεροστολικὰ ob. II 163, 10 Ὕμνους] Abel S. 57 ff. Κορυβαντικόν] zitiert in d. orph. Argon. 25 5 Φυσικά] unbek. 7 Ἀσκληπιάδης] v. Myrlea Δωδεκαετηρίδας * nach Tzetz. (Lobeck *Agl.* 424): δεκαετηρίδα, δεκαετηρίας, δεκαετηρίαν Hss. Inhalt astrologisch vgl. fr. 23. 285 Ab.; Heeg a. O. 11 ff. 8 Ἀργοναυτικά] p. 3 ff. Ab. 10 Δικτύωι Küster nach Z. 1: δικτύι Hss.; Lücke nach λέγει Gaisford 14 Προδίκου] sonst unbekannt; vgl. Ἡροδίκου oben S. 163, 18 16 ὀνομάκλυτον Prisc.: verb. Bergk 23 ἰτέας P: ἰτέας ψαύει (mit wiederh. ψαύει nach ὧν) vulg. 29 πρότεροι PRV

τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον ἔμοιγε δοκεῖν ἐγένοντο ... τὰ δὲ ὕστερα 471
τὰ ἐς Ἡσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ἔχοντα ἐγὼ λέγω. II 81 s. oben I 27, 18.

6. Eurip. Alc. 357

εἰ δ' Ὀρφέως μοι γλῶσσα καὶ μέλος παρῆν,
ὥστ' ἢ κόρην Δήμητρος ἢ κείνης πόσιν
ὕμνοισι κηλήσαντά σ' ἐξ Ἅιδου λαβεῖν,
κατῆλθον ἄν. (Vgl. Med. 543.)

7. — — 962 ἐγὼ καὶ διὰ μούσας
καὶ μετάρσιος ἠιξα καὶ
πλείστων ἁψάμενος λόγων
965 κρεῖσσον οὐδὲν Ἀνάγκας
ηὗρον, οὐδέ τι φάρμακον
Θρήισσαις ἐν σανίσιν, τὰς
Ὀρφεία κατέγραψεν
970 γῆρυς, οὐδ' ὅσα Φοῖβος Ἀσκληπιάδαις ἔδωκε
φάρμακα πολυπόνοις ἀντιτεμὼν βροτοῖσιν.

8. — Hippol. 925 [Theseus zu Hippolytos]

ἤδη νυν αὔχει καὶ δι' ἀψύχου βορᾶς
σῖτ' ἐκκαπήλευ', Ὀρφέα τ' ἄνακτ' ἔχων
βάκχευε πολλῶν γραμμάτων τιμῶν καπνούς.

9. — Cycl. 646

ἀλλ' οἶδ' ἐπωιδὴν Ὀρφέως ἀγαθὴν πάνυ,
ὡς αὐτόματον τὸν δαλὸν εἰς τὸ κρανίον
στείχονθ' ὑφάπτειν τὸν μονῶπα παῖδα γῆς.

9a. — Hypsipyle [Ox. Pap. VI n. 852 col. 3, 8 p. 36 Hunt]

ΥΥ(ιπύλη) ... μέσωι δὲ παρ' ἱστῶι
Ἀσιὰς ἔλεγον ἰήιον
Θρῆισσ' ἐβόα κίθαρις Ὀρφέως
μακροπόδων πιτύλων ἐρέτηισι κε-
λεύσματα μελπομένα, τοτὲ μὲν ταχύ-
πλουν τοτὲ δ' εἰλατίνας ἀνάπαυμα πλάτας.

9b. — — [fr. 64 col. 2 p. 70 Hunt]

1614 ΕΥ(νεως) Ἀργώ με καὶ τόνδ' ἤγαγ' εἰς Κόλχων πόλιν
ΥΥ(ιπύλη) ἀπομαστίδιόν γ' ἐμῶν στέρνων.

---

1 ὕστερον PRSV 3 Gleichzeitig mit diesem Drama ist ungefähr das bekannte Orpheusrelief, die ältesten Zeugen dieser Sage 10 ἀρξάμενος Stob. 15 ἔδωκε Musgrave: παρέδωκε Hss. 19 σῖτ' ἐκκαπήλευ' * (sc. τοῖς ἔξω βεβήλοις vgl. Philostr. V. Apoll. 1, 15 τὸν γὰρ σῖτον οἱ δυνατοὶ ξυγκλείσαντες εἶχον, ἵν' ἐκκαπηλευθείη τῆς χώρας): σίτοις καπήλευ' Hss.: σιγὰς κ. Goram, ἀστοῖς κ. Badham, σίτους (wider Euripides' Sprachgebrauch) κ. Reiske. σῖτα = σίτησις vgl. 11 B 1, 21. Ar. Equ. 575 27 ΕΛΕΓΕΝ Pap.: verb. Wilam. 29 ΜΑΚΡΟΠΟΛΩΝ Pap.: verb. Wilam. 30 ΜΕΛΠΟΜΕΝΑΝ Pap.: verb. Hunt 32 Iason hat seine beiden Knaben Euneos und Thoas deren Mutter Hypsipyle von der Brust weg auf der Argo mit nach Kolchis genommen. Nach seinem Tod nimmt sich Orpheus der verwaisten Kinder an und erzieht sie in Thrakien (Robert *Herm.* 44, 376) 34 ἀπομαστιδίω? *

ΕΥ ἐπεὶ δ' Ἰάσων ἔθαν' ἐμός, μῆτερ, πατήρ, 471
ΥΥ οἴμοι κακὰ λέγεις, δάκρυά τ' ὄμμασιν,
τέκνον, ἐμοῖς δίδως —
ΕΥ Ὀρφεύς με καὶ τόνδ' ἤγαγ' εἰς Θράικης τόπον,
1620 ΥΥ τίνα πατέρι ποτὲ χάριν ἀθλίωι
τιθέμενος; ἔνεπέ μοι, τέκνον.
ΕΥ μοῦσάν με κιθάρας Ἀσιάδος διδάσκεται,
τοῦτον δ' ἐς Ἄρεως ὅπλ' ἐκόσμησεν μάχης.

10. [Eurip.] Rhes. 943

μυστηρίων τε τῶν ἀπορρήτων φανάς
ἔδειξεν Ὀρφεύς, αὐτανέψιος νεκροῦ 472
τοῦδ' ὃν κατακτείνεις σύ· Μουσαῖόν τε, σόν
σεμνὸν πολίτην κἀπὶ πλεῖστον ἄνδρ' ἕνα
ἐλθόντα Φοῖβος σύγγονοί τ' ἠσκήσαμεν.

11. Aristoph. Frösche 1032

Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε φόνων τ' ἀπέχεσθαι
Μουσαῖος δ' ἐξακέσεις τε νόσων καὶ χρησμούς.

12. — Vög. 693 (Chor der Vögel)

Χάος ἦν καὶ Νὺξ Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς,
Γῆ δ' οὐδ' Ἀὴρ οὐδ' Οὐρανὸς ἦν· Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείροσι κόλποις
τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον Νὺξ ἡ μελανόπτερος ᾠόν,
ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινός
στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώκεσι δίναις.
οὗτος δὲ Χάει πτερόεντι μιγεὶς νυχίωι κατὰ Τάρταρον εὐρύν
ἐνεόττευσεν γένος ἡμέτερον καὶ πρῶτον ἀνήγαγεν εἰς φῶς.
πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων, πρὶν Ἔρως ξυνέμειξεν ἅπαντα·
ξυμμειγνυμένων δ' ἑτέρων ἑτέροις γένετ' Οὐρανὸς Ὠκεανός τε
καὶ Γῆ πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον.

12ª. Timotheos Pers. 234 Wilamowitz

πρῶτος ποικιλόμουσος Ὀρ-
235 φεὺς ⟨χέλ⟩υν ἐτέκνωσεν
υἱὸς Καλλιόπας Πιερίας ἔπι.
Τέρπανδρος δ' ἐπὶ τῶι δέκα
τεῦξε μοῦσαν ἐν ὠιδαῖς.

13. Clem. Strom. VI 15 (II 434, 19 St.) aus Hippias [79 B 6] τούτων ἴσως εἴρηται τὰ μὲν Ὀρφεῖ τὰ δὲ Μουσαίωι κατὰ βραχὺ ἄλλωι ἀλλαχοῦ, τὰ δὲ Ἡσιόδωι τὰ δὲ Ὁμήρωι.

---

2 κακὰ Murray: ΚΑΚΩΝ Pap. 11 νεκροῦ] des Musensohnes Rhesos 12 τοῦδ' οὖν κατακτείνασα (oder οὕνεκα κτείνασα) Hss.: verb. Bothe: τοῦδ' οὖ γελᾶις κτείνασα Reiske σύ] Athena 24 οὗτος Χάει ἠερόεντι G. Hermann wider die Absicht des Dichters νύχιος Herwerden, unnötig 29 Text nach Wilam. unsicherer Herstellung. Sicher ist nur, daß Orpheus als Ahnherr der Kitharodik vor Terpander und Timotheos erscheint, wie oben B 9ª 30 Ὀρ-φεὺς χέλυν] ΟΡΙΥΣΥΝ Pap. 32 ΚΑΛΛΙΟΠΑ ἔπι] ΕΝΙ 33 δ'] Α 34 ΤΕΥΞΕ: ζεῦξε Wilam.; Sinn beider Lesungen unsicher 36 ἄλλως Geel

13a. Olympiodor. b. Phot. bibl. c. 80. 61a 31 (Oasis) ταύτην καλεῖ Ἡρόδοτος 472
[III 26] ‘μακάρων νήσους’, Ἡρόδωρος δὲ ὁ τὴν Ὀρφέως καὶ Μουσαίου συγγράψας ἱστορίαν, Φαιακίδα ταύτην καλεῖ.

14. Plato Symp. 179 D Ὀρφέα δὲ τὸν Οἰάγρου ἀτελῆ ἀπέπεμψαν ἐξ Ἅιδου, φάσμα δείξαντες τῆς γυναικὸς ἐφ' ἣν ἦκεν, αὐτὴν δὲ οὐ δόντες, ὅτι μαλθακίζεσθαι ἐδόκει, ἅτε ὢν κιθαρωιδός, καὶ οὐ τολμᾶν ἕνεκα τοῦ ἔρωτος ἀποθνήισκειν ὥσπερ Ἄλκηστις, ἀλλὰ διαμηχανᾶσθαι ζῶν εἰσιέναι εἰς Ἅιδου. τοιγάρτοι διὰ ταῦτα δίκην αὐτῷι ἐπέθεσαν, καὶ ἐποίησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ γυναικῶν γενέσθαι.

14a. — Ion 536 B ἐκ δὲ τούτων τῶν πρώτων δακτυλίων, τῶν ποιητῶν, ἄλλοι ἐξ ἄλλου αὖ ἠρτημένοι εἰσὶ καὶ ἐνθουσιάζουσιν, οἱ μὲν ἐξ Ὀρφέως, οἱ δ' ἐκ 473
Μουσαίου, οἱ δὲ πολλοὶ ἐξ Ὁμήρου κατέχονταί τε καὶ ἔχονται.

14b. Isocr. XI 38 τοιούτους δὲ λόγους περὶ αὐτῶν τῶν θεῶν εἰρήκασιν [nämlich die Dichter], οἵους οὐδεὶς ἂν περὶ τῶν ἐχθρῶν εἰπεῖν τολμήσειεν· οὐ γὰρ μόνον κλοπὰς καὶ μοιχείας καὶ παρ' ἀνθρώποις θητείας αὐτοῖς ὠνείδισαν, ἀλλὰ καὶ παίδων βρώσεις καὶ πατέρων ἐκτομὰς καὶ μητέρων δεσμοὺς καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνομίας κατ' αὐτῶν ἐλογοποίησαν. (39) ὑπὲρ ὧν τὴν μὲν ἀξίαν δίκην οὐκ ἔδοσαν, οὐ μὴν ἀτιμώρητοί γε διέφυγον, ἀλλ' οἱ μὲν ... [Homer, Hesiod], Ὀρφεὺς δ' ὁ μάλιστα τούτων τῶν λόγων ἁψάμενος διασπασθεὶς τὸν βίον ἐτελεύτησεν.

15. Diod. V 64, 4 ἔνιοι δ' ἱστοροῦσιν, ὧν ἐστι καὶ Ἔφορος [fr. 65 FHG I 253], τοὺς Ἰδαίους Δακτύλους γενέσθαι μὲν κατὰ τὴν Ἶδην τὴν ἐν Φρυγίαι, διαβῆναι δὲ μετὰ Μύγδονος εἰς τὴν Εὐρώπην· ὑπάρξαντας δὲ γόητας ἐπιτηδεῦσαι τάς τε ἐπωιδὰς καὶ τελετὰς καὶ μυστήρια, καὶ περὶ Σαμοθράικην διατρίψαντας οὐ μετρίως ἐν τούτοις ἐκπλήττειν τοὺς ἐγχωρίους· καθ' ὃν δὴ χρόνον καὶ τὸν Ὀρφέα φύσει διαφόρωι κεχορηγημένον πρὸς ποίησιν καὶ μελωιδίαν μαθητὴν γενέσθαι τούτων καὶ πρῶτον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξενεγκεῖν τελετὰς καὶ μυστήρια.

16. Theophr. char. 16, 11 καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδηι [der deisidaímwn], πορεύεσθαι πρὸς τοὺς ὀνειροκρίτας, πρὸς τοὺς μάντεις, πρὸς τοὺς ὀρνιθοσκόπους ἐρωτήσων τίνι θεῶν ἢ θεᾶι εὔχεσθαι δεῖ, καὶ τελεσθησόμενος πρὸς τοὺς Ὀρφεοτελεστὰς κατὰ μῆνα πορεύεσθαι μετὰ τῆς γυναικὸς (ἐὰν δὲ μὴ σχολάζηι ἡ γυνή, μετὰ τῆς τίτθης) καὶ τῶν παίδων. Vgl. Demosth. d. cor. 129. 259.

B. ALTBEZEUGTE FRAGMENTE.

1. Plat. Phileb. 66 C (nach Aufzählung der fünf Güter) ‘ἕκτηι δ' ἐν γενεᾶι’, φησὶν Ὀρφεύς, ‘καταπαύσατε κόσμον ἀοιδῆς’, ἀτὰρ κινδυνεύει καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐν ἕκτηι καταπεπαυμένος εἶναι κρίσει.

---

2 Herodoros, gewiß der Herakleenser vgl. 68 B 2. Anders Müller FHG II 27b 5 φάσμα B: φάντασμα TW 7 διαμηχανήσασθαι W ζῶν ἰέναι M: ζῆν ἰέναι T 10 αὖ ἠρτημένοι TF: ἀνηρτημένοι W 13 οἵους Γ: ὅσους Θ: οὓς Λ τολμήσειεν εἰπεῖν ΘΛ 15 δεσμοὺς Γ1: συνουσίας Γ2ΘΛ 16 κατὰ τούτων ἐλογοποίησαν Θ: ἐλογοποίησαν κατὰ τούτων Λ 18 τῶν τοιούτων ΘΛ 21 μετ' ἀμύγδονος D: μετὰ μυγδώνος F: μετὰ μίνωος A 29 κατὰ μῆνα] monatliche Erneuerung der Weihen?

2. Plat. Cratyl. 402 b c ὥσπερ αὖ Ὅμηρος ⟨Ὠκεανόν τε θεῶν 473
γένεσίν⟩ φησιν ⟨καὶ μητέρα Τηθύν⟩ [Ξ 201]. οἶμαι δὲ καὶ ⟨Ἡσίοδος
[Theog. 337]. λέγει δέ που καὶ Ὀρφεὺς ὅτι

Ὠκεανὸς πρῶτος καλλίρροος ἤρξε γάμοιο,
ὅς ῥα κασιγνήτην ὁμομήτορα Τηθὺν ὄπυιεν.

3. — — 400 b c καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς [nämlich τὸ σῶμα], ὡς τεθαμμένης ἐν τῶι νῦν παρόντι· καὶ διότι αὖ τούτωι σημαίνει ἃ ἂν σημαίνηι ἡ ψυχή, καὶ ταύτηι σῆμα ὀρθῶς καλεῖσθαι. δοκοῦσι μέντοι μοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδούσης τῆς ψυχῆς ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσιν, τοῦτον δὲ περίβολον ἔχειν, ἵνα σώιζηται, δεσμωτηρίου εἰκόνα. 474
εἶναι οὖν τῆς ψυχῆς τοῦτο, ὥσπερ αὐτὸ ὀνομάζεται, ἕως ἂν ἐκτείσηι τὰ ὀφειλόμενα ⟨σῶμα⟩, καὶ οὐδὲν δεῖν παράγειν οὐδὲ ἓν γράμμα. Vgl. 32 B 14. 15.

4. — Rep. ii 363 c Μουσαῖος δὲ τούτων [Hesiod und Homer] νεανικώτερα τἀγαθὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρὰ θεῶν διδόασι τοῖς δικαίοις· εἰς Ἅιδου γὰρ ἀγαγόντες τῶι λόγωι καὶ κατακλίναντες καὶ συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντες ἐστεφανωμένους ποιοῦσι τὸν ἅπαντα χρόνον ἤδη διάγειν μεθύοντας, ἡγησάμενοι κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον. οἱ δ' ἔτι τούτων μακροτέρους ἀποτίνουσιν μισθοὺς παρὰ θεῶν· παῖδας γὰρ παίδων φασὶ καὶ γένος κατόπισθεν λείπεσθαι τοῦ ὁσίου καὶ εὐόρκου. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐγκωμιάζουσιν δικαιοσύνην· τοὺς δὲ ἀνοσίους αὖ καὶ ἀδίκους εἰς πηλόν τινα κατορύττουσιν ἐν Ἅιδου καὶ κοσκίνωι ὕδωρ ἀναγκάζουσι φέρειν ἔτι τε ζῶντας εἰς κακὰς δόξας ἄγοντες.

5. — — 364 e βίβλων δὲ ὅμαδον παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐκγόνων, ὥς φασι, καθ' ἃς θυηπολοῦσι πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὡς ἄρα λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ παιδιᾶς ἡδονῶν εἰσὶ μὲν ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσασιν, ἃς δὴ τελετὰς καλοῦσιν, αἳ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν ἡμᾶς, μὴ θύσαντας δὲ δεινὰ περιμένει.

---

8 σημήνη T 9 μοι fehlt Stob. 12 τοῦτο αὐτό, ὥσπερ stellt Stob. 13 σῶμα Stob.: τὸ σῶμα Hss. οὐδὲν BT, Stob.: οὐδὲ Gudian. 44 οὐδὲ ἓν *: οὐδὲν B, Stob.: οὐδὲ T 16 υἱὸς] Eumolpos? Jedenfalls meint Plato hier die Orphiker vgl. Plut. comp. Cim.-Luc. 2 Πλάτων ἐπισκώπτει τοὺς περὶ τὸν Ὀρφέα τοῖς εὖ βεβιωκόσι φάσκοντας ἀποκεῖσθαι γέρας ἐν ἅιδου μέθην αἰώνιον 20 ἀποτείνουσιν A: verb. Monac. B (= ἀποτίνεσθαί φασιν, wie oben διδόασι) 26 ὅμαδον] ὁρμαθὸν verm. * vgl. Theophr. char. 6, 8 27 ἐγγόνων Hss. 29 διὰ AM: μετὰ F [ἡδονῶν] Madvig

5ª. — Legg. II 669 D ποιηταὶ δ' ἀνθρώπινοι σφόδρα τὰ τοιαῦτα 474
[unpassende Töne] ἐμπλέκοντες καὶ συγκυκῶντες ἀλόγως γέλωτ' ἂν παρασκευάζοιεν τῶν ἀνθρώπων ὅσους φησὶν Ὀρφεὺς λαχεῖν ὥραν τῆς τέρψιος.

6. — — IV 715 E ὁ μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων, εὐθείαι περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος. τῶι δ' ἀεὶ ξυνέπεται Δίκη τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός, ἧς ὁ μὲν εὐδαιμονήσειν μέλλων ἐχόμενος ξυνέπεται ταπεινὸς καὶ κεκοσμημένος, ὁ δέ τις ἐξαρθεὶς ὑπὸ μεγαλαυχίας ἢ χρήμασιν ἐπαιρόμενος ... φλέγεται τὴν ψυχὴν μεθ' ὕβρεως ... καταλείπεται ἔρημος θεοῦ, καταλειφθεὶς δὲ καὶ ἔτι ἄλλους τοιούτους προσλαβὼν σκιρτᾶι ταράττων πάντα ἅμα, καὶ πολλοῖς τισιν ἔδοξεν εἶναί τις, μετὰ δὲ χρόνον οὐ πολὺν ὑποσχὼν τιμωρίαν οὐ μεμπτὴν τῆι Δίκηι ἑαυτόν τε καὶ οἶκον καὶ πόλιν ἄρδην ἀνάστατον ἐποίησεν. PSEUDARIST. de mundo 7 [Orph. fr. 46, 2 Abel] Ζεὺς κεφαλή, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.

6ª. — — VIII 829 D E μηδέ τινα τολμᾶν ἄιδειν ἀδόκιμον μοῦσαν μὴ κρινάντων τῶν νομοφυλάκων, μηδ' ἂν ἡδίων ἢι τῶν Θαμύρου τε καὶ Ὀρφείων ὕμνων.

7. — Symp. 218 B πάντες γὰρ κεκοινωνήκατε τῆς φιλοσόφου 475
[Sokrates] μανίας τε καὶ βακχείας· διὸ πάντες ἀκούσεσθε ... οἱ δὲ οἰκέται, καὶ εἴ τις ἄλλος ἐστὶν βέβηλός τε καὶ ἄγροικος, πύλας πάνυ μεγάλας τοῖς ὠσὶν ἐπίθεσθε. Vgl. IUST. coh. 15 [Orph. fr. 4, 1] φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι.

8. — Tim. p. 40 D περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πειστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ που τούς γε αὑτῶν προγόνους εἰδόσιν ... οὕτως οὖν κατ' ἐκείνους ἡμῖν ἡ γένεσις περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω· Γῆς τε καὶ

---

3. 4 ὅσσοι ⟨ἥβης μέτρον ἵκοντο,⟩ λάχον δέ τε τέρψιος ὥρην Lobeck 7 πορευόμενος [Ar.] de mundo 9 καὶ κεκοσμημένος Rand A, tilgte Schanz 9. 10 ὁ δέ τις Hss., Clem., Eus., Stob.: εἰ δέ τις Plut., Theodor. 16 κεφαλή] ἀρχὴ Schol. Plat. 17 τέτυκται Hss.: πέφυκε Procl. theol. Plat. VI 8, 363: τελεῖται * (2. Aufl.) wie Orph. 6, 10 Ab., da κεφαλὴ nicht = τέλος sein kann (wie Gruppe will *Fleckeis. Jahrb.* Suppl. XVII 705). Die Konjektur bestätigen die von Helmreich edierten Galenscholien (*Handschr. Studien z. Gal.* I Ansbacher Progr. 1910 S. 30 n. 97) φησὶ δὲ Ὀρφεύς· 'Ζεύς ... πάντα τελεῖται'. Neuplat. Quelle? 26 δαιμονίων A^1 29 εἰδόσιν A^2: εἰδότων A^1, Philop., Clem., Eus.

Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγενέσθην, τούτων 475
δὲ Φόρκυς Κρόνος τε καὶ Ῥέα καὶ ὅσοι μετὰ τούτων, ἐκ δὲ
Κρόνου καὶ Ῥέας Ζεὺς Ἥρα τε καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν
ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν, ἔτι τε τούτων ἄλλους ἐκ-
γόνους.

9. Arist. Metaph. Λ 6. 1071^{b} 26 καίτοι εἰ ὡς λέγουσιν οἱ θεολόγοι οἱ ἐκ Νυκτὸς γεννῶντες ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ ‘ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα’ [46 B 1] φασί, τὸ αὐτὸ ἀδύνατον. N 4. 1091^{b} 4 οἱ δὲ ποιηταὶ οἱ ἀρχαῖοι ταύτηι ὁμοίως, ἢι βασιλεύειν καὶ ἄρχειν φασὶν οὐ τοὺς πρώτους οἷον Νύκτα καὶ Οὐρανὸν ἢ Χάος ἢ Ὠκεανόν, ἀλλὰ τὸν Δία.

10. — — A 3. 983^{b} 27 εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως [wie Thales] οἴονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν· Ὠκεανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας [66 B 2] καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ’ αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν· τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον· ὅρκος δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστιν. εἰ μὲν οὖν ἀρχαία τις αὕτη καὶ παλαιὰ τετύχηκεν οὖσα περὶ τῆς φύσεως ἡ δόξα, τάχ’ ἂν ἄδηλον εἴη [s. n. 11].

10^{a}. — de gen. anim. B 1. 734^{a} 16 ἢ γάρ τοι ἅμα πάντα γίγνεται τὰ μόρια, οἷον καρδία πλεύμων ἦπαρ ὀφθαλμὸς καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ἢ ἐφεξῆς ὥσπερ ἐν τοῖς καλουμένοις Ὀρφέως ἔπεσιν· ἐκεῖ γὰρ ὁμοίως φησὶ γίγνεσθαι τὸ ζῶιον τῆι τοῦ δικτύου πλοκῆι [vgl. ob. II 164, 1. 10].

11. — de anima A 5. 410^{b} 22 φαίνεται γὰρ τά τε φυτὰ ζῆν οὐ μετέχοντα φορᾶς οὐδ’ αἰσθήσεως καὶ τῶν ζώιων πολλὰ διάνοιαν οὐκ ἔχειν. εἰ δέ τις καὶ ταῦτα παραχωρήσειε καὶ θείη τὸν νοῦν μέρος τι τῆς ψυχῆς, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθητικόν, οὐδ’ ἂν οὕτω λέγοιεν καθόλου περὶ πάσης ψυχῆς οὐδὲ περὶ ὅλης οὐδεμιᾶς. τοῦτο δὲ πέπονθε καὶ ὁ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς ἔπεσι καλουμένοις λόγος· φησὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ ὅλου εἰσιέναι ἀναπνεόντων, φερομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Dazu Philop. p. 186, 24 λεγομένοις εἶπεν, ἐπειδὴ μὴ δοκεῖ Ὀρφέως εἶναι τὰ ἔπη, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Περὶ φιλοσοφίας λέγει [fr. 7 Rose]· αὐτοῦ μὲν γάρ εἰσι τὰ δόγματα, ταῦτα δέ 476
φασιν Ὀνομάκριτον ἐν ἔπεσι κατατεῖναι. Vgl. I 35, 7. Aelian. V. H. VIII 6 τῶν ἀρχαίων φασὶ Θραικῶν μηδένα ἐπίστασθαι γράμματα ... ἔνθεν τοι καὶ τολμῶσι λέγειν μηδὲ τὸν Ὀρφέα σοφὸν γεγονέναι

---

7 ἦν fehlt E 11 παλαιοὺς A 15 [τῶν ποιητῶν] Christ 28 οὐδὲ μιᾶς E: οὐδὲ περὶ μιᾶς Simpl. 30 ἀναπνεόντων] vgl. 45 B 30

Θρᾳ̂ικα ὄντα, ἀλλ᾽ ἄλλως τοὺς μύθους αὐτοῦ κατεψεῦσθαι· ταῦτα 476
᾽Ανδροτίων λέγει [fr. 36 FHG I 375]. TATIAN 41 p. 42, 4 ᾽Ορφεὺς δὲ κατὰ
τὸν αὐτὸν χρόνον Ἡρακλεῖ γέγονεν, ἄλλως τε καὶ τὰ εἰς αὐτὸν
ἐπιφερόμενά φασιν ὑπὸ ᾽Ονομακρίτου τοῦ ᾽Αθηναίου συντετάχθαι
γενομένου κατὰ τὴν Πεισιστρατιδῶν ἀρχὴν περὶ τὴν πεντηκοστὴν
ὀλυμπιάδα [580—577]. τοῦ δὲ ᾽Ορφέως Μουσαῖος μαθητής.

12. DAMASC. d. princ. 124 [I 319, 8 Ruelle] ἡ δὲ παρὰ τῶι Περι-
πατητικῶι Εὐδήμωι [fr. 117 Speng.] ἀναγεγραμμένη ὡς τοῦ ᾽Ορ-
φέως οὖσα Θεολογία πᾶν τὸ νοητὸν ἐσιώπησεν . . . ἀπὸ δὲ τῆς
Νυκτὸς ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν, ἀφ᾽ ἧς καὶ Ὅμηρος, εἰ καὶ μὴ
συνεχῆ πεποίηται τὴν γενεαλογίαν, ἵστησιν· οὐ γὰρ ἀποδεκτέον
Εὐδήμου λέγοντος ὅτι ἀπὸ ᾽Ωκεανοῦ καὶ Τηθύος ἄρχεται [Homer
Ξ 302 ᾽Ωκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν]· φαίνεται γὰρ
εἰδὼς καὶ τὴν Νύκτα μεγίστην οὕτω θεόν, ὡς καὶ τὸν Δία σέβεσθαι
αὐτήν· Ἥζετο γὰρ μὴ Νυκτὶ θοῆι ἀποθύμια ῥέζοι᾽ [Ξ 261]. ἀλλ᾽
Ὅμηρος μὲν καὶ αὐτὸς ἀρχέσθω ἀπὸ Νυκτός. Ἡσίοδος δέ μοι δοκεῖ
πρῶτον γενέσθαι τὸ Χάος ἱστορῶν τὴν ἀκατάληπτον τοῦ νοητοῦ
καὶ ἠνωμένην παντελῶς φύσιν κεκληκέναι Χάος, τὴν δὲ Γῆν πρώτην
ἐκεῖθεν παράγειν ὥς τινα ἀρχὴν τῆς ὅλης γενεᾶς τῶν θεῶν. εἰ μὴ
ἄρα Χάος μὲν τὴν δευτέραν τῶν δυεῖν ἀρχῶν Γῆν δὲ καὶ Τάρταρον
καὶ Ἔρωτα τὸ τριπλοῦν νοητόν, τὸν μὲν Ἔρωτα ἀντὶ τοῦ τρίτου,
ὡς κατὰ ἐπιστροφὴν θεωρουμένην. τοῦτο γὰρ οὕτως ὀνομάζει καὶ
᾽Ορφεὺς ἐν ταῖς Ῥαψωιδίαις . . . [Vgl. 123 (316, 18 R.) ἐν μὲν
τοίνυν ταῖς φερομέναις ταύταις Ῥαψωιδίαις ᾽Ορφικαῖς ἡ
θεολογία ἥδε τίς ἐστιν ἡ περὶ τὸ νοητόν, ἣν καὶ οἱ φιλόσοφοι διερ-
μηνεύουσιν, ἀντὶ μὲν τῆς μιᾶς τῶν ὅλων ἀρχῆς τὸν Χρόνον τιθέν-
τες, ἀντὶ δὲ τοῖν δυεῖν Αἰθέρα καὶ Χάος, ἀντὶ δὲ τοῦ ὄντος ἁπλῶς
τὸ ὠιὸν ἀπολογιζόμενοι, καὶ τριάδα ταύτην πρώτην ποιοῦντες· εἰς
δὲ τὴν δευτέραν τελεῖν ἤτοι τὸ κυούμενον καὶ τὸ κύον ὠιὸν τὸν
θεὸν ἢ τὸν ἀργῆτα χιτῶνα ἢ τὴν νεφέλην, ὅτι ἐκ τούτων ἐκθρώσκει
ὁ Φάνης· ἄλλοτε γὰρ ἄλλα περὶ τοῦ μέσου φιλοσοφοῦσιν . . . τὴν
δὲ τρίτην τὸν Μῆτιν ὡς νοῦν, τὸν ᾽Ηρικεπαῖον ὡς δύναμιν,

---

1 καταψεύσασθαι Hss.: verb. Perizonius 5 Richtig wäre (πέμπτην καὶ) πεντηκοστὴν (560), aber schon Clem. Str. I 131 (II 81, 3 St.) las so 10 καὶ V(enetus, archetypus): καὶ ὁ C (apogr.) Ausgg. 11 ἐνίστησιν verm. Kroll 18 Γῆν] τὴν V: verb. Lobeck 20 Γῆν] τὴν V: verb. Taylor 23 ὀρφεὺς V: ὁ ὀρφεὺς C, Ausgg. 25 ἥδε Kroll: δὲ V: δὴ Cod. Oxon. 30 ἀργῆτα V: ῥαγέντα Bentley cf. Dam. I 253, 12 R. οὐχὶ δὲ καὶ ᾽Ο. ἀπὸ τοῦ ὠιοῦ παράγει καὶ τῆς νεφέλης ῥαγείσης τὸν πολυτίμητον Φάνητα 32 ὡς νοῦν am Rand, vom Revisor falsch getilgt Die sechs Generationen [vgl. B 1] dieser bei den Neu-

τὸν Φάνητα αὐτὸν ὡς πατέρα ... τοιαύτη μὲν ἡ συνήθης Ὀρ- 477
φικὴ θεολογία. Achill. isag. 4 p. 33, 17 Maass. τὴν δὲ τάξιν, ἣν δεδώκαμεν τῶι σφαιρώματι, οἱ Ὀρφικοὶ λέγουσι παραπλησίαν εἶναι τῆι ἐν τοῖς ὠιοῖς· ὃν γὰρ ἔχει λόγον τὸ λέπυρον ἐν τῶι ὠιῶι, τοῦτον ἐν τῶι παντὶ ὁ οὐρανός, καὶ ὡς ἐξήρτηται τοῦ οὐρανοῦ κυκλοτερῶς ὁ αἰθήρ, οὕτως τοῦ λεπύρου ὁ ὑμήν.]

13. Damasc. 123 bis [I 317, 15 R.] ἡ δὲ κατὰ τὸν Ἱερώνυμον φερομένη καὶ Ἑλλάνικον, εἴπερ μὴ καὶ ὁ αὐτός ἐστιν, οὕτως ἔχει· Ὕδωρ ἦν, φησίν, ἐξ ἀρχῆς καὶ ὕλη, ἐξ ἧς ἐπάγη ἡ γῆ δύο ταύτας ἀρχὰς ὑποτιθέμενος πρῶτον, ὕδωρ καὶ γῆν ... τὴν δὲ τρίτην ἀρχὴν μετὰ τὰς δύο γεννηθῆναι μὲν ἐκ τούτων, ὑδατός φημι καὶ γῆς, δράκοντα δὲ εἶναι κεφαλὰς ἔχοντα προσπεφυκυίας ταύρου καὶ λέοντος, ἐν μέσωι δὲ θεοῦ πρόσωπον, ἔχειν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων πτερά, ὠνομάσθαι δὲ Χρόνον ἀγήραον καὶ Ἡρακλῆα τὸν αὐτόν. συνεῖναι δὲ αὐτῶι τὴν Ἀνάγκην φύσιν οὖσαν τὴν αὐτὴν καὶ Ἀδράστειαν ἀσώματον διωργυιωμένην ἐν παντὶ τῶι κόσμωι τῶν περάτων αὐτοῦ ἐφαπτομένην. ταύτην οἶμαι λέγεσθαι τὴν τρίτην ἀρχὴν κατὰ τὴν οὐσίαν ἑστῶσαν, πλὴν ὅτι ἀρσενόθηλυν αὐτὴν ὑπεστήσατο πρὸς ἔνδειξιν τῆς πάντων γεννητικῆς αἰτίας ... ὁ Χρόνος οὗτος ὁ δράκων γεννᾶται τριπλῆν γονήν· Αἰθέρα, φησί, νοτερὸν καὶ Χάος ἄπειρον καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις Ἔρεβος ὁμιχλῶδες ... ἀλλὰ μὴν ἐν τούτοις ὁ Χρόνος ὠιὸν ἐγέννησεν ... καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις θεὸν ἀσώματον πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντα χρυσᾶς, ὃς ἐν μὲν ταῖς λαγόσι προσπεφυκυίας εἶχε ταύρων κεφαλάς, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς δράκοντα πελώριον παντοδαπαῖς μορφαῖς θηρίων ἐνδαλλόμενον ... καὶ ἥδ' ἡ θεολογία Πρωτόγονον ἀνυμνεῖ καὶ Δία καλεῖ πάντων διατάκτορα καὶ ὅλου τοῦ κόσμου· διὸ καὶ Πᾶνα καλεῖσθαι. Athenag. leg. 18 Ὀρφέως δὲ ὃς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν [der Götter] πρῶτος ἐξηῦρεν καὶ τὰς γενέσεις διεξῆλθεν καὶ ὅσα ἑκάστοις πέπρακται εἶπεν καὶ πεπίστευται παρ' αὐτοῖς ἀληθέστερον θεολογεῖν, ὧι καὶ Ὅμηρος τὰ πολλὰ καὶ περὶ θεῶν μάλιστα ἕπεται, καὶ αὐτοῦ

---

platonikern üblichen, vermutlich späten Redaktion scheinen gewesen zu sein: 1) Χρόνος, Αἰθήρ ~ Χάος 2) ὠιόν 3) Φάνης (= Μῆτις, Ἠρικεπαῖος) ~ Νύξ, 4) Οὐρανός ~ Γαῖα 5) Ζεύς ~ Περσεφόνη 6) Διόνυσος Ζαγρεύς 4 τῆι ἐν Maass: τὴν ἐν V: fehlt M τοῦτον ἔχειν ἐν M 5 ὁ οὐρανός Maass: τὸν οὐρανὸν Hss. ἐξερύηται V 6 ὁ (vor αἰθήρ) fehlt V 7 Ἱερώνυμον] etwa der bei Ioseph. Antiqu. iud. I 94 genannte Ἱερ. ὁ Αἰγύπτιος ὁ τὴν Ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικικὴν συγγραψάμενος 10 πρῶτος so V (Archet.): verb. Apogr. 14 ἀγήρατον so V 20 γεννᾶται] *aus sich* τριπλῆν γονὴν] so V φημὶ Lobeck νοτερὸν so V: νοερὸν falsch Apogr. 26 ἥδε ἡ apogr. B: ἥδη V

τὴν πρώτην γένεσιν αὐτῶν ἐξ ὕδατος συνιστάντος ‘Ὠκεανός, ὅσπερ 477
γένεσις πάντεσσι τέτυκται’ [Ξ 201]. ἦν γὰρ ὕδωρ ἀρχὴ κατ’ αὐτὸν
τοῖς ὅλοις, ἀπὸ δὲ τοῦ ὕδατος ἰλὺς κατέστη, ἐκ δὲ ἑκατέρων ἐγεν-
νήθη ζῶιον δράκων προσπεφυκυῖαν ἔχων κεφαλὴν λέοντος ⟨καὶ
ἄλλην ταύρου⟩, διὰ μέσου δὲ αὐτῶν θεοῦ πρόσωπον, ὄνομα Ἡρα-
κλῆς καὶ Χρόνος. οὗτος ὁ Ἡρακλῆς ἐγέννησεν ὑπερμέγεθες ὠιόν,
ὃ συμπληρούμενον ὑπὸ βίας τοῦ γεγεννηκότος ἐκ παρατριβῆς εἰς
δύο ἐρράγη. τὸ μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν αὐτοῦ Οὐρανὸς εἶναι 478
ἐτελέσθη, τὸ δὲ κάτω ἐνεχθὲν Γῆ· προῆλθε δὲ καὶ θεός τις δισώ-
ματος. Οὐρανὸς δὲ Γῆι μιχθεὶς γεννᾶι θηλείας μὲν Κλωθὼ Λά-
χεσιν Ἄτροπον, ἄνδρας δὲ Ἑκατόγχειρας Κόττον Γύγην
Βριάρεων καὶ Κύκλωπας Βρόντην καὶ Στερόπην καὶ Ἄργην·
οὓς καὶ δήσας κατεταρτάρωσεν, ἐκπεσεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν παίδων
τῆς ἀρχῆς μαθών. διὸ καὶ ὀργισθεῖσα ἡ Γῆ τοὺς Τιτᾶνας ἐγέννησεν·

κούρους δ’ Οὐρανίωνας ἐγείνατο πότνια Γαῖα,
οὓς δὴ καὶ Τιτῆνας ἐπίκλησιν καλέουσιν,
οὕνεκα τεισάσθην μέγαν Οὐρανὸν ἀστερόεντα.

14. [Demosth.] c. Aristog. I 11 καὶ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν Δίκην ἣν ὁ τὰς ἁγιωτάτας τελετὰς ἡμῖν καταδείξας Ὀρφεὺς παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένην πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν.

15. Marm. Par. A 25 ep. 14 S. 7 Jacoby ⟨ἀφ’ οὗ Ὀρφεὺς ὁ Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης⟩ υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ ποίησιν ἐξέθηκε, Κόρης τε ἁρπα-
γὴν καὶ Δήμητρος ζήτησιν καὶ τὸν αὐτου⟨ργηθέντα αὐτῆι σπό-
ρον, ὃν ἐδίδαξε τὸ πλῆ⟩θος(?) τῶν ὑποδεξαμένων τὸν καρπόν. Vgl. Themist. or. 30 p. 422 Dind. Orph. Argon. 26 Δήμητρός τε πλάνην καὶ Φερσεφόνης μέγα πένθος, θεσμοφόρος θ’ ὡς ἦν.

15ª. Papyr. Berol. 44 s. II v. Chr. [Berl. Klassikertexte V S. 8] (Paraphrase einer Orphischen Version des Demeterhymnus). col. 1, 1 ff.

---

4. 5 ⟨καὶ ... ταύρου⟩ Zoega 9 κάτω κατενεχθὲν Hs.: verb. Schwartz τις δισώματος Lobeck *(mannweiblich)*: γηδιασώματος Hs.: τρίτος ἤδη ἀσώματος Th. Gomperz 11 ἀτραπὸν Hs. δὲ] τε Hs. κόττυν γυνή Hs. 12 Βρόν-
την] κρότην Hs. ἄργον Hs. 17 τισάσθην (mit Einschub der Glossen τιμω-
ρήσωσιν ἢ τιμήσωσιν) Hs. 22 ⟨ ⟩ Böckh 24 ⟨ ⟩*, πλῆθος Wilamowitz, πάθος Böckh, ἔθος * bei Hiller Inscr. Par. p. 105 28 Die Version des para-
phrasierten Gedichtes geht vermutlich auf die durch die Lykomiden im Kulte (unt. S. 174, 8) überlieferte Fassung zurück, die die Orphiker des 6. Jahrh. der Sage mit Benutzung des hom. Hymnus gegeben hatten. Paus. IX 27, 2 Ὠλῆνος δὲ ὕστε-
ρον Πάμφως τε ἔπη καὶ Ὀρφεὺς ἐποίησαν· καί σφισιν ἀμφοτέροις πεποιημένα ἐστὶν ἐς Ἔρωτα, ἵνα ἐπὶ τοῖς δρωμένοις Λυκομίδαι καὶ ταῦτα ἄιδωσιν. ἐγὼ δὲ

[Ὀρφεὺς υἱὸς ἦν Οἰάγ]ρου καὶ Καλλιόπης τῆς [Μούσης, ὁ δὲ 478
Μουσ]ῶν βασιλεὺς Ἀπόλλων τού[τωι ἐπέπνευσεν, ὅθεν] ἔνθεος
γενόμενος [ἐποίησεν τοὺς ὕμνους,] οὓς ὀλίγα Μουσαῖος ἐπα[νορ-
θώσας κατέγρ]αψεν· παρέδωκεν δὲ [θεοὺς πλείστους] σέβεσθαι Ἕλ-
λησίν τε καὶ [βαρβάροις, καὶ κ]α[θ᾽] ἕκαστον σέβημα ἦν ἐ[πιμελέ-
στατος περὶ] τελετὰς καὶ μυστήρια καὶ [καθαρμοὺς καὶ] μαντεῖα.
τ[ὴ]ν Δ[ή]μητρα θε[ὸν] ... col. 2, 1 ff. [ἣν Ὀ]ρφεὺς [μὲ]ν Διὸς ἀδελφὴν
παραδέδωκεν, οἱ δὲ μητέρα· ὧν οὐδὲν τῶν εὐσεβούντων εἰς ἐπίμνη-
σιν ποιητέον. ἔχει γὰρ ἐκ Διὸς καὶ Δήμητρος θυγατρὸς ἀρχήν,
Φερσεφόνης ⟨νάρκισσον εὑ⟩ρισκούσης συμπαρουσῶν τῶν Ὠκεανοῦ
θυγατέρων, ὧν ὀνόματα ταῦτα ἐκ τῶν Ὀρφέως ἐπῶν. (Folgen aus
Homers Demeterhymn. 418. 420—423.) col. 3: Beim Pflücken des Nar- 479
kissos wird Persephone von Aidoneus geraubt. Zeus hilft dem Bru-
der, indem er unter Donner und Blitz schwarze Schweine (?) mit auf-
lädt, mit denen Artemis und Athena in Verbindung gesetzt werden.
Demeter eilt aus Sicilien herbei. col. 4 τὴν συμφοράζουσαν στενάχειν
ὑπὲρ τῆς θυγατρός· Καλλιόπης δὲ καὶ Κλεισιδίκης καὶ Δημωνάσσης[?]
μετὰ τῆς βασιλίσσης ἐφ᾽ ὑδρείαν ἐλθουσῶν πυνθάνεσθαι τῆς Δήμη-
τρος ὡς θνητῆς τινος, χρείας δ᾽ ἕνεκά τινος αὐτὴν παραγεγονέναι
ὁ Μουσαῖος διὰ τῶν ἐπῶν αὐτοῦ λέγων ἐστίν. Sinn des Kult-
gebrauches von Krokos und Hyakinthos (?). Folgen die Verse des
Demeterh. 8 ff. (Narkissos). col. 5: Flucht des Aidoneus = Demeterh.
17. 32—36. Hekate. col. 6: Baubo (Königin) übergibt Demeter ihren
Sohn Demophon. Er gedeiht wunderbar, gesalbt mit Ambrosia, nachts
durch das Feuer geweiht. Baubo merkt den Zauber und schreit (=
D.-h. 249. 250). Darauf Demeter: ἄφρονες ἄνθρωποι δυστλήμονες
[οὔτε κακοῖο αἶσαν ἐπ]ερ[χομένου πρ]ογνώμονες οὔτ᾽ ἀγαθοῖο. Das
Folgende weicht ab. Dann V. 263. Der Knabe wird verbrannt. col. 7:
Die Göttin entdeckt sich: εἰμὶ δὲ Δημήτηρ ὡρηφόρος ἀγλαόδωρος.
τίς θεὸς οὐράνιος ἠὲ θνητῶν ἀνθρώπων ἥρπασε Φερσεφόνην καὶ
[ἐὸν φίλον ἦπα]φε θυμόν; Folgt Keleos' Heimkehr und weiteres im
Pap. Zerstörtes bis Triptolemos (7, 19). Schluß 7, 20: ὅθεν Κάθοδος
λέγεται.

ἐπελεξάμην ἀνδρὶ ἐς λόγους ⟨ἐλθὼν⟩ δαιδουχοῦντι. Vgl. 67 B 20. Die teilweise sehr unsicheren Ergänzungen stammen meist von Buecheler **174**, 1 ὁ δὲ * 2 τούτωι ... ὅθεν erg. Steegmann 7 unbefriedigende Ergänzungen bei Allen *Class. Rev.* 1907, 97 ἣν ... παραδέδωκεν las und erg. Crönert 9 ποιητέον *: ΠΟΙΗΤΑΙ Pap.: πεποίηται Schubart ἔχει] verm. τὰ μυστήρια (Z. 6) 10 ⟨ ⟩ ausgelassen im Pap., erg. *; παιζούσης, ἀνθολογούσης Buecheler 32 Κάθοδος λέγεται] das Fest oder der Hymnus?

16. Apollon. Rhod. I 494 ἂν δὲ καὶ Ὀρφεύς 479
495 λαιῇ ἀνασχόμενος κίθαριν πείραζεν ἀοιδῆς.
ἤειδεν δ᾽ ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα
τὸ πρὶν ἐπ᾽ ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇι
νείκεος ἐξ ὁλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα·
ἠδ᾽ ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
500 ἄστρα σεληναίη τε καὶ ἠελίοιο κέλευθοι·
οὔρεά θ᾽ ὡς ἀνέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
αὐτῆισιν νύμφηισι καὶ ἑρπετὰ πάντ᾽ ἐγένοντο.
ἤειδεν δ᾽ ὡς πρῶτον Ὀφίων Εὐρυνόμη τε
Ὠκεανὶς νιφόεντος ἔχον κράτος Οὐλύμποιο·
505 ὥς τε βίηι καὶ χερσὶν ὁ μὲν Κρόνωι εἴκαθε τιμῆς,
ἡ δὲ Ῥέηι, ἔπεσον δ᾽ ἐνὶ κύμασιν Ὠκεανοῖο· 480
οἱ δὲ τέως μακάρεσσι θεοῖς Τιτῆσιν ἄνασσον,
ὄφρα Ζεὺς ἔτι κοῦρος, ἔτι φρεσὶ νήπια εἰδώς
Δικταῖον ναίεσκεν ὑπὸ σπέος, οἱ δέ μιν οὔπω
510 γηγενέες Κύκλωπες ἐκαρτύναντο κεραυνῶι
βροντῆι τε στεροπῆι τε· τὰ γὰρ Διὶ κῦδος ὀπάζει.

17. Goldplättchen von Petelia c. 4.—3. Jahrh. v. Chr. [I. G. XIV n. 638 Kaib., Harrison-Murray *Prolegomena* (Cambr. 1903) 661 ff., Comparetti *Laminette Orfiche* (Fir. 1910) 32].

εὑρήσσεις δ᾽ Ἀίδαο δόμων ἐπ᾽ ἀριστερὰ κρήνην,
παρ᾽ δ᾽ αὐτῆι λευκὴν ἑστηκυῖαν κυπάρισσον·
ταύτης τῆς κρήνης μηδὲ σχεδὸν ἐμπελάσειας.
εὑρήσεις δ᾽ ἑτέραν, τῆς Μνημοσύνης ἀπὸ λίμνης
ψυχρὸν ὕδωρ προρέον· φύλακες δ᾽ ἐπίπροσθεν ἔασιν
εἰπεῖν· Γῆς παῖς εἰμι καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
αὐτὰρ ἐμοὶ γένος οὐράνιον· τόδε δ᾽ ἴστε καὶ αὐτοί·
δίψηι δ᾽ εἰμ(ι) αὖη καὶ ἀπόλλυμαι· ἀλλὰ δότ᾽ αἶψα
ψυχρὸν ὕδωρ προρέον τῆς Μνημοσύνης ἀπὸ λίμνης᾽.
καὐ⟨τοί σο⟩ι δώσουσι πιεῖν θείης ἀπ⟨ὸ κρήν⟩ης,
καὶ τότ᾽ ἔπειτ᾽ ἄ⟨λλοισι μεθ᾽⟩ ἡρώεσσι ἀνάξεις.

1—9 aus Empedokles, nicht aus d. Orphica 1 ἀν] ἀνα L: verb. Guelferb. 19 Diese Goldplättchen werden dem Toten als Wegweiser und Erkennungsschein an die Totengötter mitgegeben 26 ψυχρὸν ὕδωρ] vgl. Schiff *Alex. Dipinti* I 19 24 Ähnliche Quellen im Trophonion Paus. IX 39, 5 29 Die Vorlage selbst hatte δίψηι δ᾽ αὖος ἐγὼ wie B 17ª 1 31 erg. Göttling; ἀπ⟨ὸ λίμν⟩ης Kaibel 32 Folgen drei verstümmelte Verse, in denen θανεῖσθ⟨αι⟩, τόδ᾽ ἔγραψ⟨α⟩ und am Schluß σκότος ἀμφικαλύψας lesbar sind

17ª. Goldplättchen von Eleuthernai (Kreta) 2. Jahrh. v. Chr. [*B. C. hell.* XVII 121. Harr.-Murr. 662, Comp. 37]

δίψαι αὖος ἐγὼ καὶ ἀπόλλυμαι· ἀλλὰ πιέμ ⟨μ⟩οι
κράνας αἰενάω ἐπὶ δεξιά, τῆ κυφάρισσος.
τίς δ᾽ ἐσί; πῶ δ᾽ ἐσί; γᾶς υἱός ἠμι καὶ ὠρανῶ ἀστερόεντος.

18. — von Thurioi ders. Zeit wie n. 17 [I. G. 641, 1, Comp. 1]

ἔρχομαι ἐκ κοθαρῶ⟨ν⟩ κοθαρὰ χθονί⟨ων⟩ βασίλεια,
Εὐκλῆς, Εὐβουλεύς τε καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι·
καὶ γὰρ ἐγὼν ὑμῶν γένος ὄλβιον εὔχομαι εἶμεν,
ἀλλά με Μοῖρ(α) ἐδάμασσε καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι
5 ⟨ * * * ⟩ καὶ ἀστεροβλῆτα κεραυνόν.
κύκλου δ᾽ ἐξέπταν βαρυπενθέος ἀργαλέοιο
ἱμερτοῦ δ᾽ ἐπέβαν στεφάνου ποσὶ καρπαλίμοισι,
Δεσποίνας δ(ὲ) ὑπὸ κόλπον ἔδυν χθονίας βασιλείας.
(9 = 7)
10 ᾽ὄλβιε καὶ μακαριστέ, θεὸς δ᾽ ἔσηι ἀντὶ βροτοῖο᾽.
ἔριφος ἐς γάλ᾽ ἔπετον.

19. — I. G. XIV, 641, 2, Comp. 21

ἔρχομαι ἐκ καθαρῶν [χθονίων] καθαρά, χθονίων βασίλεια,
Εὐκλε καὶ Εὐβουλεῦ καὶ ⟨ὅσοι⟩ θεοὶ δαίμονες ἄλλοι·
καὶ γὰρ ἐγὼν ὑμῶν γένος εὔχομαι ὄλβιον εἶναι, 481
ποινὰν δ᾽ ἀνταπέτεισ(α) ἔργων ἕνεκ(α) οὔτι δικαίων
εἵτε με Μοῖρ(α) ἐδαμάσατο (?) ⟨* * *
* * * ⟩ στεροπῆτι κεραυνῶι.
νῦν δ᾽ ἱκέτι⟨ς ἥ⟩κω παρ᾽ ἀγαυὴν Φερσεφόνειαν,
ὥς με πρόφρων πέμψηι ἕδρας εἰς εὐαγε⟨όν⟩τω⟨ν⟩.

19ª. — von Rom [Harr.-Murr. 672. * in Kleinerts *Philotesia* (Berl. 1907) 39. Comp. 43].

---

1 Es sind 3 Repliken. AYOCAA·CC[= ἅλις?]ЄГѠ ein Ex. Der Inf. πιέν(?) abhängig von einem in einem ausgelassenen Verse stehenden ὅτε wie in n. 17? 4 αἰενάω] 2 Exemplare αἰειρόω 5 Das überschüssige πῶ δ᾽ ἐσί haben alle 3 Ex. 6 Nr. 18. 19 sind Dubletten, deren dialektische und orthographische Varianten in den angeführten Ausgaben verzeichnet sind 10 ff. vgl. Radermacher *Rhein. Mus.* 67, 472 17 vgl. Anm. zu II 177, 9 19 ЄΡΧΟΜΑΕ-ΚΑΡΩΙΣΧΘΝΩΙ ΒΑ . . . ΚΑΘΑΡΑΧΟΝΙΩΝΒΑΣΙΛΗΑ corr. nach einem dritten Exempl. (Comp. 6 S. 19) 20 ⟨ ⟩ Raderm. 23. 24 Das 3. Ex. (b) hat nur ΜΟΙΡΑΕΤΕΡΟΠΗΙΚΑΙΚΕΡΑΥΝΟ.; Comp. erg. στεροπή τε κεραυνῶν 25 παρ᾽ ἀγαυὴν *: ΠΑΙΑΓΝΗ: ἁγνὴν las wohl der Schreiber 26 ΠΕΙΥΗΕΔΡΑΙΣΕΣΕΥ-ΑΓΕΙΩΙ: εὐαγειῶν verstand der Schreiber: ⟨ ⟩ *: εὐαγέων (Pentameter!) Kaibel-Raderm.

ἔρχεται ἐκ καθαρῶν καθαρά, χθονίων βασίλεια, 481
Εὔκλεες Εὐβουλεῦ τε, Διὸς τέκος ἀγλά', ἔχω δὲ
Μνημοσύνης τόδε δῶρον ἀοίδιμον ἀνθρώποισιν.
'Καικιλία Σεκουνδεῖνα, νόμωι ἴθι δῖα γεγῶσα'.

20. — Thurioi [I. G. XIV 642. Comp. 6]

ἀλλ' ὁπόταμ ψυχὴ προλίπηι φάος ἀελίοιο,
δεξιὸν ἔνθ', ἇς δεῖ [τινα], πεφυλαγμένον εὖ μάλα πάντα.
χαῖρε παθὼν τὸ πάθημα· τὸ δ' οὔπω πρόσθ(ε) ἐπεπόνθεις·
θεὸς ἐγένου ἐξ ἀνθρώπου· ἔριφος ἐς γάλα ἔπεσες.
χαῖρε, χαῖρε, δεξιὰν ὁδοιπορ⟨ῶν⟩
λειμῶνάς τ(ε) ἱεροὺς κατά τ' ἄλσεα Φερσεφονείας.

21. Ebendaher [* *Orphischer Demeterhymnus* (Festschr. f. Gomperz) S. 1 ff. Comp. 10]. Vgl. II 173, 23 und Iustin. coh. 17 (Orph. fr. 209 Abel).

πρατογόνωι Γῆι ματρὶ ἔφη Κυβελήια Κόρρα·
.... Δήμητρος ... πανόπτα Ζεῦ .....

---

2 ἀγλαά nach römischer Weise verkürzt? richtig wäre ἀγλαόν 3 Μνημοσύνης δῶρον] nicht die Quelle (B 17, 9), sondern das Täfelchen selbst, das von den Menschen gepriesen wird (nach Hom. Z 357). Anders Comp. 4 Antwort der chthonischen Götter: *Tritt ein, Du bist nach dem Gesetze zur Göttin geworden*; vgl. B 20, 11 ΙΘΙ ist sicher gelesen: αἰεὶ falsch Murr., Comp. ΔΙΑ (oder ΘΙΑ [= θεΐᾶ]): δῖα in Anlehnung an *diva*; διαγεγῶσα(!) Comp. 7 Text verdorben und wie B 21 mit prosaischer Paraphrase untermischt oder lückenhaft; ΘΝΟΙΑΣΔΕΙ: verb. *; *'gelange auf die rechte Seite, bis wohin man (gelangen) darf'*; die dorischen Formen wie B 21 und hier Z. 9. 10 eingemischt; der Weg rechts führt in das Elysium (Z. 10. B 17, 4 ff.) τινα ist jedenfalls prosaische Interpolation 8 In den verschiedenen Stadien der Metempsychose ist die Seele bisher noch nicht zum letzten und höchsten, der Apotheose, angelangt 9 ἔριφος κτλ.] Sinn wohl: der Myste hat jetzt Milch und Honig die Fülle. Als Ἔριφος wird er wegen der Beziehung zu Dionysos bezeichnet. Παρὰ δὲ Μεταποντίνοις Ἐρίφιος [sc. ἐκαλεῖτο Διόνυσος] Apollodor b. Steph. Byz. Ἀκρώρεια. Et. gen. s. v. ἔρεψα; Hes. s. v. ἔριφος. Also ἔριφος = βάκχος. S. Dieterich *Mithrasl.* 171
12 Nr. 21 habe ich selbst März 1904 nachgeprüft und Siebourgs Abschrift der schwierigen Tafel fast vollständig korrekt befunden. Einiges, was ich anders las, werde ich bemerken. Die Varianten können hier nicht vollständig gegeben oder gerechtfertigt werden. Die Herstellung ist überall durchaus hypothetisch. Die Auffassung Murrays und Comparettis, daß die Schrift dieser Tafel auf absichtlich unverständlicher Kryptographie beruhe, ist ohne Grundlage. Denn die Verwünschungstafeln haben ein total abweichendes System 15 ΠΡΑΤΟΤΟΝΟ; Dorisch und episch geht durcheinander oder steht nebeneinander Κυβελήια (mit ᾰ) *: ΚΥΒΕΛΕΙΑ

Ἥλιε Πῦρ διὰ πάντ' ἄστη νίσεαι, ὅτε Νίκαις 481
ἠδὲ Τύχαις ἐφάνης ⟨καὶ ὁμοῦ⟩ παμμήστορι Μοίραι,
τῆι τοι γάννυα πιαίνεις τῆι σῆι, κλυτὲ δαῖμον, 482
δεσποτείαι· τὶν πάντα δαμαστά, ⟨τὰ⟩ πάντα κρατυντά,
ἐμβρόντητα δὲ πάντα· ⟨τὰ⟩ Μοίρης τλητέα πάντη.
μητέρι Πῦρ μὲν μ' ἆγ(ε), εἰ νῆστις οἶδ' ⟨ὑπομεῖναι⟩,
ἑπτά τε νῆστιν νυξὶν ἢ μεθ' ἡμέραν(?) ἐλινύεν.
ἑπτῆμαρ τὶν νῆστις ἔην, Ζεῦ Ὀλύμπιε καὶ πανόπτα
Ἅλιε . . . . . .

* * *

22. Clem. Strom. v 49 (ii 360 St.) οὐχὶ καὶ Ἐπιγένης ἐν τῶι Περὶ τῆς Ὀρφέως ποιήσεως τὰ ἰδιάζοντα παρ' Ὀρφεῖ ἐκτιθέμενός φησι 'κερκίσι καμπυλόχοισι' τοῖς ἀρότροις μηνύεσθαι, 'στήμοσι' δὲ τοῖς αὔλαξι, 'μίτον' δὲ τὸ σπέρμα ἀλληγορεῖσθαι καὶ 'δάκρυα Διός' τὸν ὄμβρον δηλοῦν 'Μοίρας' τε αὖ τὰ μέρη τῆς Σελήνης, τριακάδα καὶ πεντεκαιδεκάτην καὶ νουμηνίαν· διὸ καὶ 'λευκοστόλους' αὐτὰς καλεῖν τὸν Ὀρφέα φωτὸς οὔσας μέρη. πάλιν 'ἄνθιον' μὲν τὸ ἔαρ διὰ τὴν φύσιν, 'ἀργίδα' δὲ τὴν νύκτα διὰ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ 'Γοργόνιον' τὴν σελήνην διὰ τὸ ἐν αὐτῆι πρόσωπον, 'Ἀφροδίτην' τε τὸν καιρὸν καθ' ὃν δεῖ σπείρειν, λέγεσθαι παρὰ τῶι θεολόγωι. Vgl. 45 C 1. 2.

---

1 Die Rolle, die Helios hier spielt, erklärt sich wohl daraus, daß bei dem Fasten der Mysten (das hier ätiologisch erklärt wird), wie bei dem langen Tag der Juden das Verschwinden der Sonne das Signal zum Essen gab. Vgl. Callim. h. Cerer. 6 ff. Ovid. Fast. 4, 535 ἄστη] vgl. 18 B 1,3 3 ΓΑΝΝΥΑ] = γάνεα Buecheler τῆι σῆι, κλυτὲ δαῖμον] ΤΗΣΥΚΛΗΤΕΔΑΡΜΟΝ 4 τὶν πάντα] ΤΙΣΠΑΝΗ 5 πάντη] ΤΕΑΠΗ 6 οἶδ'] ΟΙΛ' 7 ΗΜΕΡΑΛΕΓΙΝΥΕΤ Der Vers ist zerstört. Er konnte lauten: ἑπτά τε νῆστιν νύκτας ἰδ' ἑπτῆμαρ ἐλινύειν oder ἰδ' ἡμέρᾰς ἕπτ' ἐλινύειν. Vgl. Ovid. Metam. 10, 13 *septem tamen ille* [Orpheus] *diebus squalidus in ripa Cereris sine munere sedit* 8 τὶν νῆστις ἔην] ΤΙΝΗΣΤΙΑΣΤΑΝ. Die Nesteia spielte auch beim Thesmophorienfeste eine große Rolle [Plut. Dem. 30] Ὀλύμπιε] ΕΝΟΡΥΠΙΕ 9 ΑΛΙΕ ist klar; dahinter nach 19 Buchst. las δυσσεβέ⟨ων⟩ ἄστακτα πυρός ... πεδίου ... Ῥαδάμ⟨α⟩νθυ .... συμμήστορα Μοίρην *. Das Übrige in Z. 7—10 der Tafel ist unleserlich oder zusammenhanglos 10 Epigenes alexandrinischer Grammatiker, daher wenigstens römische Orphica ausgeschlossen 12 καμπυλόχοισι Hesych.: καμπυλόχρωσι Clem. Verstehe *vomeres rotis instructi* 13 μίτον] vgl. zu ii 164, 1 Δίκτυον δάκρυα] vgl. Orph. fr. 236, 1 A 6 14 vgl. Dieterich *Abrax.* 102 ff. Heeg *Orph.* Ἔργα κ. ἡμ. 38 f. τριακάδα] seltsame Dreiteilung! 18 Γοργόνιον] vgl. Plut. de fac. in orb. l. 29. 944 b; Lobeck *Agl.* ii 840

67. MUSAIOS. 482

A. LEBEN UND SCHRIFTEN.

Vgl. II 164,12; 166,11.16; 167,11; 168,15.26; 171,6.

1. SUID. Μουσαῖος Ἐλευσίνιος ἐξ Ἀθηνῶν υἱὸς Ἀντιφήμου, τοῦ Εὐφήμου τοῦ Ἐκφάντου τοῦ Κερκυόνος, ὃν κατεπολέμησεν ὁ Θησεύς, καὶ Σελήνης γυναικός. ἐποποιὸς μαθητὴς Ὀρφέως, μᾶλλον δὲ πρεσβύτερος. ἦκμαζε γὰρ κατὰ τὸν δεύτερον 483
Κέκροπα καὶ ἔγραψεν Ὑποθήκας Εὐμόλπωι τῶι υἱῶι ἔπη ,δ καὶ ἄλλα πλεῖστα.

1ª. HARPOCR. Μουσαῖος: Λυσίας πρὸς τὴν Μειξιδήμου γράφην, εἰ γνήσιος, [fr. 176, Sauppe A. O. 197ᵇ17] 'καὶ δύο παῖδας αὐτῶι ἀκολούθους εἶναι, ὧν οὗτος τὸν μὲν Μουσαῖος καλεῖ, τὸν δὲ Ἡσίοδον.' ὅτε μὲν ὁ κρινόμενος ἐπετήδευσε τοὺς οἰκέτας οὕτω καλεῖν, δῆλον· περὶ δὲ Μουσαίου Ἀριστόξενος ἐν τοῖς Πραξιδαμαντείοις [fr. 51 FHG II 284] φησίν, ὅτι οἱ μὲν ἐκ Θράικης εἰρήκασι τὸν ἄνδρα εἶναι, οἱ δὲ αὐτόχθονα ἐξ Ἐλευσῖνος. εἰρήκασι δὲ περὶ αὐτοῦ ἄλλοι τε καὶ Γλαῦκος [fr. 1 FHG II 23].

2. HERMESIANAX Leontion 15ff. [b. Ath. XIII 597 D].

15 οὐ μὴν οὐδ' υἱὸς Μήνης ἀγέραστον ἔθηκεν
Μουσαῖος Χαρίτων ἤρανος Ἀντιόπην·
ἥ τε πολὺν μύστησιν Ἐλευσῖνος παρὰ πέζαν
εὐασμὸν κρυφίων ἐξεφόρει λογίων
Ῥάριον ὀργειῶνι νόμωι διαποιπνύουσα
20 Δήμητρα· γνωστὴ δ' ἐστὶ καὶ εἰν Ἀΐδηι.

3. [ARIST.] Mirab. 131. 843ᵇ1 φασὶν οἰκοδομούντων Ἀθηναίων τὸ τῆς Δήμητρος ἱερὸν τῆς ἐν Ἐλευσῖνι περιεχομένην στήλην πέτραις εὑρεθῆναι χαλκῆν, ἐφ' ἧς ἐπεγέγραπτο 'Δηιόπης τόδε σῆμα', ἣν οἱ μὲν λέγουσι Μουσαίου εἶναι γυναῖκα, τινὲς δὲ Τριπτολέμου μητέρα γενέσθαι.

3ª. SCHOL. SOPH. Oed. Col. 1053 τινὲς δέ φασι καὶ τὸν Εὔμολπον εὑρεῖν τὴν μύησιν τὴν συντελουμένην κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Ἐλευσῖνι Δήμητρι καὶ Κόρηι. Ἄνδρων [fr. 11 FHG II 351] μὲν οὖν γράφει οὐ ⟨τοῦτον⟩ τὸν Εὔμολπον εὑρεῖν ⟨τὴν⟩ μύησιν, ἀλλ' ἀπὸ τούτου Εὔμολπον πέμπτον γεγονότα· Εὐμόλπου γὰρ γενέσθαι Κήρυκα, τοῦ δὲ Εὔμολπον, τοῦ δὲ Ἀντίφημον, τοῦ δὲ Μουσαῖον τὸν ποιητήν, τοῦ δὲ Εὔμολπον τὸν καταδείξαντα τὴν μύησιν καὶ ἱεροφάντην γεγονότα.

4. DIOG. prooem. I 3 παρὰ μὲν Ἀθηναίοις γέγονε M., παρὰ δὲ Θηβαίοις Λίνος. καὶ τὸν μὲν Εὐμόλπου παῖδά φασι, ποιῆσαι δὲ Θεογονίαν καὶ Σφαῖραν πρῶτον, φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς ταὐτὸν ἀναλύεσθαι. τοῦτον τελευτῆσαι Φαληροῖ καὶ αὐτῶι ἐπιγεγράφθαι τόδε τὸ ἐλεγεῖον·

Εὐμόλπου φίλον υἱὸν ἔχει τὸ Φαληρικὸν οὖδας
Μουσαῖον, φθίμενον σῶμ', ὑπὸ τῶιδε τάφωι.

---

5 Σελήνης] ἐλήνης I V: ἑλένης BE(A?) 18 πολυμνηστησιν Hs.: verb. Bloomfield 20 οργιωνανεμωι Hs.: verb. G. Hermann διαποιπνωουσα Hs. 27 ἄνδρων Hs.: vulgo Ἀνδροτίων (fr. 34), unnütz, s. Keil Anon. Argent. 69. Der Halikarnassier scheint von Akestodoros, dieser von Didymos ausgeschrieben 28 ⟨τοῦτον⟩ *, statt τὸν Müller ⟨τὴν⟩ Lascaris 34 γίνεσθαι P: γενέσθαι FΦ 37 Μουσαίου falsch Bergk. Eher σῶμ' ὅτου ὧδε τάφη. Auf alle Fälle üble Poesie

5. Paus. I 22, 7 ἔτι δὲ τῶν γραφῶν [der Pinakothek] παρέντι τὸν παῖδα τὸν 483
τὰς ὑδρίας φέροντα καὶ τὸν παλαιστήν, ὃν Τιμαίνετος ἔγραψεν, ἔστι Μουσαῖος· ἐγὼ δὲ ἔπη μὲν ἐπελεξάμην ἐν οἷς ἔστι πέτεσθαι Μουσαῖον ὑπὸ Βορέου δῶρον, δοκεῖν δέ μοι πεποίηκεν αὐτὰ Ὀνομάκριτος· καὶ ἔστιν οὐδὲν Μουσαίου βεβαίως ὅτι μὴ μόνον ἐς Δήμητρα ὕμνος Λυκομίδαις [s. B 20].

6. Schol. Aristoph. Ran. 1033 τὸν Μουσαῖον παῖδα Σελήνης καὶ Εὐμόλπου 484
Φιλόχορός [fr. 200 FHG I 417] φησιν. οὗτος δὲ παραλύσεις (?) καὶ τελετὰς καὶ καθαρμοὺς συνέθηκεν. ὁ δὲ Σοφοκλῆς χρησμολόγον αὐτόν φησι [fr. 1012].

7. Serv. Verg. Aen. VI 667 *theologus fuit iste* [Musaeus] *post Orpheum et sunt variae de hoc opiniones: nam eum alii Lunae filium, alii Orphei volunt, cuius eum constat fuisse discipulum. nam ad ipsum* [d. h. Musaios] *primum carmen scripsit* [Orpheus 66 A 1], *quod appellatur Crater.*

8. Marmor. Par. A 27 ep. 15 p. 7 Jacoby ⟨ἀφ' οὗ Εὔμολπος ὁ Μουσαίου τοῦ ὑπ' Ὀρφέως τετελεσμέ⟩νου τὰ μυστήρια ἀνέφηνεν ἐν Ἐλευσῖνι καὶ τὰς τοῦ ⟨πατρὸς Μ⟩ουσαίου ποιήσεις ἐξέθηκ⟨εν ἔτη ΧΗΔ βασιλεύοντος Ἀθηνῶν Ἐρεχθέ⟩ως τοῦ Πανδίονος [1373 v. Chr.].

B. FRAGMENTE.

ΜΟΥΣΑΙΟΥ ΘΕΟΓΟΝΙΑΣ Ᾱ Β̄ Γ̄ . . . (ΕΥΜΟΛΠΙΑ).

1. [4 Kern (Rostock 1898)] Schol. Apoll. Rhod. III 1179 ἐν δὲ τῇι γ̄ Μουσαῖος Τιτανογραφίαι [?] λέγεται ὡς Κάδμος ἐκ τοῦ Δελφικοῦ ἐπορεύετο προκαθηγουμένης αὐτῶι τῆς βοός.

2. [5] — IV 156 ἐν τούτοις καὶ τοῖς ἐφεξῆς φησι τὴν Μήδειαν ἐπιρραίνουσαν ἀρκεύθωι φάρμακον κομίσαι τὸν δράκοντα ἐπάιδουσαν . . . ἡ δὲ ἄρκευθος δένδρον τι ἀκανθῶδες Ἀπόλλωνος ἴδιον ὡς ἱστορεῖται ἐν τρίτωι τῶν εἰς Μουσαῖον ἀναφερομένων.

3. [21] Arist. hist. anim. Z 6. 563ᵃ 18 ὁ δ' ἀετὸς ὠιὰ μὲν τίκτει τρία, ἐκλέπει δὲ τούτων τὰ δύο ὥσπερ ἔστι καὶ ἐν τοῖς Μουσαίου λεγομένοις ἔπεσιν·

ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο ⟨δ'⟩ ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλεγίζει.

4. [24] Clem. Str. VI 5 (II 424, 26 St.) γράψαντός τε Μουσαίου

---

1 ἔτι Hermann: ἐπὶ Hss. 3 πέτεσθαι] Abarismotiv 7 λύσεις nach 66 B 5 Dindorf; vielleicht παρακλήσεις (= Ὑποθήκας A 1) 10 Anrede des Musaios findet sich in fast allen Orphicis s. Abel S. 311ᵇ. Dazu das Fr. aus Rhapsod. B. 4 bei Buresch *Klaros* S. 117, 5 13 ⟨ἀφ' οὗ κτλ.⟩ *. Die Lücke beträgt ungefähr 40 Buchstaben. Vgl. 66 B 15ᵃ 14 ⟨πατρὸς⟩ Prideaux 15 ⟨ἐν ἔτη ΧΗ- βασιλεύοντος Ἀθηνῶν Ἐρεχθέ⟩ Palmerius 19 ἐν δὲ τῇι τρίτηι ⟨τῆς⟩ Μουσαίου Τιτανομαχίας Passow. Vielleicht ἐν δὲ τῇι γ̄ Μουσαίου Τιτανο⟨μαχίαι ἐπι⟩γραφείσηι * 29 ⟨δ'⟩ Plut. Marius 36: fehlt Arist. δ' ἀλεγίζει Arist. AᵃCᵃDᵃ: δὲ λεπίζει Ar. P.: ἀλυβάζει Plut. (falsch trotz Nauck *Mél. gr. r.* IV 400. Lobeck *El. Pathol.* I 40[41])

ὡς αἰεὶ τέχνη μέγ᾽ ἀμείνων ἰσχύος ἐστίν 485

Ὅμηρος λέγει· ‘μή τί τοι᾽ κτλ. [Ψ 315]· πάλιν τοῦ Μουσαίου ποιήσαντος·

5. [25] ὡς δ᾽ αὔτως καὶ φύλλα φύει ζείδωρος ἄρουρα·
ἄλλα μὲν ἐν μελίηισιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ φύει·
ὣς δὲ καὶ ἀνθρώπων γενεὴ καὶ φῦλον ἐλίσσει,

Ὅμηρος μεταγράφει· ‘φύλλα τὰ μὲν᾽ κτλ. [Z 147. 148].

6. [p. 14] Clem. Str. VI 25 (II 442, 3 St.) αὐτοτελῶς γὰρ τὰ ἑτέρων ὑφελόμενοι ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν καθάπερ Εὐγάμων ὁ Κυρηναῖος ἐκ Μουσαίου τὸ περὶ Θεσπρωτῶν βιβλίον ὁλόκληρον.

7. [23] — — VI 26 (II 442, 15 St.) Ἡσίοδός τε ἐπὶ τοῦ Μελάμποδος [fr. 164 Rzach.²] ποιεῖ·

ἡδὺ δὲ καὶ τὸ πυθέσθαι, ὅσα θνητοῖσιν ἔδειμαν
ἀθάνατοι δειλῶν τε καὶ ἐσθλῶν τέκμαρ ἐναργές,

καὶ τὰ ἑξῆς παρὰ Μουσαίου λαβὼν τοῦ ποιητοῦ κατὰ λέξιν.

8. [3] [Eratosth.] catast. 13 ἐσχημάτισται δ᾽ ἐν τούτωι ἡ Αἴξ καὶ οἱ Ἔριφοι. Μουσαῖος γάρ φησι Δία γεννώμενον ἐγχειρισθῆναι ὑπὸ Ῥέας Θέμιδι, Θέμιν δὲ Ἀμαλθείαι δοῦναι τὸ βρέφος, τὴν δὲ ἔχουσαν αἶγα ὑποθεῖναι, τὴν δ᾽ ἐκθρέψαι Δία· τὴν δὲ Αἶγα εἶναι Ἡλίου θυγατέρα φοβερὰν οὕτως, ὥστε τοὺς κατὰ Κρόνον θεούς, βδελυττομένους τὴν μορφὴν τῆς παιδός, ἀξιῶσαι Γῆν κρύψαι αὐτὴν ἔν τινι τῶν κατὰ Κρήτην ἄντρων· καὶ ἀποκρυψαμένην ἐπιμέλειαν αὐτῆς τῆι Ἀμαλθείαι ἐγχειρίσαι, τὴν δὲ τῶι ἐκείνης γάλακτι τὸν Δία ἐκθρέψαι· ἐλθόντος δὲ τοῦ παιδὸς εἰς ἡλικίαν καὶ μέλλοντος Τιτᾶσι πολεμεῖν, οὐκ ἔχοντος δὲ ὅπλα, θεσπισθῆναι αὐτῶι τῆς αἰγὸς τῆι δορᾶι ὅπλωι χρήσασθαι διά τε τὸ ἄτρωτον αὐτῆς καὶ φοβερὸν καὶ διὰ τὸ εἰς μέσην τὴν ῥάχιν Γοργόνος πρόσωπον ἔχειν· ποιήσαντος δὲ ταῦτα τοῦ Διὸς καὶ τῆι τέχνηι φανέντος διπλασίονος, τὰ ὀστᾶ δὲ τῆς αἰγὸς καλύψαντος ἄλληι δορᾶι καὶ ἔμψυχον αὐτὴν καὶ ἀθάνατον κατασκευάσαντος, αὐτὴν μέν φασιν ἄστρον οὐράνιον [κατασκευάσαι] ⟨γενέσθαι, τὸν δὲ Δία αἰγίοχον κληθῆναι⟩. Lact. inst. div. I 21, 39 *huius capellae corio usum esse pro scuto Iovem contra Titanas dimicantem M.*

---

6 γενεὴν Heyne (ἐλίσσει intr. ist nicht sicher belegt) 7 φύλλον Hs.: verb. Sylburg 9 Εὐγάμμων Dindorf (εὐγράμμων Eus.). Natürlich schöpfte der Verf. umgekehrt aus Eugamon 13 τὸ] τὰ O. Schneider πείθεσθαι Hs.: verb. Sylburg ἔδειμαν (metaph. wie κτίσαι) Hs.: ἔδειξαν Göttling: ἔνειμαν Marcktscheffel 24 Τιτᾶσι Robert: γίγασι Hss. 30 [ ] ⟨ ⟩ *. Ähnlich bereits Robert. κατασκευάσαι ist alte Verkleisterung des Ausfalls. Schol. Arat. 156 (anonym) Αἰγίοχος κικλήσκεται ἀνθρώποισιν s. das. Maass

auctor est, unde a poetis αἰγίοχος *nominatur.* Vgl. Epimenides 68 B 24 486 II 193, 23.

9. [10] HARPOCR. Μελίτη δῆμός ἐστι τῆς Κεκροπίδος. κεκλῆσθαι δέ φησι τὸν δῆμον Φιλόχορος ἐν γ̄ [fr. 74 FHG I 396] ἀπὸ Μελίτης θυγατρὸς κατὰ μὲν Ἡσίοδον [fr. 106 Rz.²] Μύρμηκος, κατὰ δὲ Μουσαῖον Δίου τοῦ Ἀπόλλωνος.

10. [14] PAUS. I 14, 3 ἔπη δὲ ἄιδεται Μουσαίου μέν, εἰ δὴ Μουσαίου καὶ ταῦτα, Τριπτόλεμον παῖδα Ὠκεανοῦ καὶ Γῆς εἶναι. Vgl. Pherekydes b. Apoll. bibl. I 32.

11. [13] — X 5, 6 ἔστι δὲ ἐν Ἕλλησι ποίησις, ὄνομα μὲν τοῖς ἔπεσίν ἐστιν Εὐμολπία, Μουσαίωι δὲ τῶι Ἀντιοφήμου προσποιοῦσι τὰ ἔπη. πεποιημένον οὖν ἐστιν ἐν τούτοις Ποσειδῶνος ἐν κοινῶι καὶ Γῆς εἶναι τὸ μαντεῖον [zu Delphi] καὶ τὴν μὲν χρᾶν αὐτήν· Ποσειδῶνι δὲ ὑπηρέτην ἐς τὰ μαντεύματα εἶναι Πύρκωνα. καὶ οὕτως ἔχει τὰ ἔπη·

αὐτίκα δὲ Χθονίης φωνὴ πινυτὸν φάτο μῦθον·
σὺν δέ τε Πύρκων ἀμφίπολος κλυτοῦ Ἐννοσιγαίου.

12. [15] PHILOD. de piet. 59, 1 p. 31 G. ἀλ)λ' ὁ Ζε⟨ύς, ὥς φασι⟩ν, τὴν κεφαλὴν ὑπὸ Ἡφαίστου διαιρεῖται, κατὰ δὲ τὸν ⟨τὴν⟩ Εὐμολπ⟨ίαν συν⟩θέντα [τα] πο⟨ιητὴ⟩ν ὑπὸ Παλαμάονος. SCHOL. PIND. Ol. VII 66 ἐν τοῖς Μουσαίου Παλαμάωνι λέγεται πλῆξαι τοῦ Διὸς τὴν κεφαλήν, ὅτε τὴν Ἀθηνᾶν ἐγέννα.

13. [8] PHILOD. de piet. 97, 18 p. 47 G. (Argos) ἐστὶ τέτταρας ἔχων ὀφθαλμούς. Μουσαῖος δὲ τὸν ⟨Ἄργον⟩ φησὶ 'τέτταρας Αἰθί⟨οπ⟩ας' καὶ 'βασιλεῖς ⟨μερ⟩όπων' ἐκ Κελαινοῦς γεννῆσαι τῆς Ἀτλαντος.

14. [1] — — 137, 5 p. 61 G. ἐμ μέν τισιν ἐκ Νυκτὸς καὶ Ταρτάρου λέγεται τὰ πάντα, ἐν δέ τισιν ἐξ Ἄιδου καὶ Αἰθέρος· ὁ δὲ τὴν Τιτανομαχίαν γράψας ἐξ Αἰθέρος φησίν, Ἀκουσίλαος δ' ἐκ Χάους πρώτου τἆλλα· ἐν δὲ τοῖς ἀναφερομένοις εἰς Μουσαῖον γέγραπται Τάρταρον πρῶτον ⟨καὶ Ν⟩ύκτα. Vgl. 13, 16 p. 80 G. ἐν δὲ τῶι δευτέρωι [Chrysippos' Περὶ φύσεως] τά τε εἰς Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον ἀναφερόμενα . . . πειρᾶται συνοικειοῦν ταῖς δόξαις αὐτῶν.

---

11 Εὐμολπία scheint der letzte Teil der Theogonia gewesen zu sein, wie B 1 die Titanomachia einzeln zitiert wird. S. B 12 Ἀντιοφήμου] ep. Form auch Orph. Arg. 308 15 φωνὴ Lobeck: σφῶν oder σφῶν δὴ Hss. 17—19 ergänzte * 23 ⟨Ἄργον⟩ * 24 Aigyptos, Danaos, Kepheus, Phineus vgl. Aesch. Prom. 877 W. Eurip. fr. 881. Anders Maass *De Aeschyli suppl.* Gryph. 1890/1. Μερ]όπων Th. Gomperz: Ἑλλ]όπων Kern. Der Vers konnte heißen: τέσσερας Αἰθίοπας τέκε οἱ, μερόπων βασιλῆας 30 ⟨καὶ Ν⟩ύκτα Zeller: ⟨τὴν Ν⟩ύκτα Gomperz, aber im Pap. ist nach Ν⟩ύκτα Punkt oder Spatium

14, 18 p. 81 κἀν τῶι ⟨δ⟩ε⟨υ⟩τ⟨έρ⟩ωι [nämlich Περὶ φύσεως] τὴν 487
Νύκτα θεάν φησιν εἶναι πρωτίστην.

15. [2] SCHOL. APOLL. Rhod. III 1 ἐν δὲ τοῖς εἰς Μουσαῖον ἀναφερομένοις δύο ἱστοροῦνται γενέσεις Μουσῶν, πρεσβυτέρων μὲν μετὰ Κρόνου, νεωτέρων δὲ τῶν ἐκ Διὸς καὶ Μνημοσύνης.

16. [6] — III 1035 M. ἱστορεῖ Δία ἐρασθέντα Ἀστερίας μιγῆναι καὶ μιγέντα δοῦναι αὐτὴν τῶι Περσεῖ.

17. [9] — III 1377 τὰς δὲ τοιαύτας φαντασίας (n. τῶν διατρεχόντων ἀστέρων) ὁ M. ἀναφερομένας φησὶν ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ κατὰ τὸν αἰθέρα ἀποσβέννυσθαι. τοὺς δὲ ὑπὸ Μουσαίου ἀστέρας εἰρημένους Ἀπολλώνιος πιθανῶς μαρμαρυγὰς εἴρηκε.

18. [7] SCHOL. ARAT. 172 p. 369, 24 Maass Θαλῆς μὲν οὖν δύο αὐτὰς εἶπεν εἶναι [n. τὰς Ὑάδας] . . . Μουσαῖος ε̄. SERV. in Georg. 138 *Hyadas]* . . . *nutrices Liberi patris, ut M. scripsit, ab Hya fratre, quem in venatione interemptum fleverunt, unde Hyades dictae.* SCHOL. GERM. p. 75, 10 [Robert *Eratosth.* 110] *M. ita refert: Aethra ex Oceano procreavit filias duodecim, ex quibus quinque stellis figuratas Hyadas, septem autem Pliadas. his unus fuit frater Hyas, quem omnes sorores dilexere. quem in venatu alii ab leone, alii ab apro interfectum dicunt. quae flentes eum obierunt Hyadas nuncupatas, alias Pliadas.* Vgl. SCHOL. AR. 254 p. 386, 13 M. HYG. II 21.

19. [19] THEOPHR. h. plant. IX 19, 2 καὶ ὡς δή φασι τὸ τριπόλιον καθ' Ἡσίοδον [fr. 229 Rz.²] καὶ Μουσαῖον εἰς πᾶν πρᾶγμα σπουδαῖον χρήσιμον εἶναι, δι' ὃ καὶ ὀρύττουσιν αὐτὸ νύκτωρ σκηνὴν πηξάμενοι.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΔΙΟΝΥΣΟΝ.

19ª. [p. 13] ARISTID. Or. 41 [II 330, 16 Keil] τοὺς μὲν οὖν τελέους ὕμνους τε καὶ λόγους περὶ Διονύσου Ὀρφεῖ καὶ Μουσαίωι παρῶμεν καὶ τοῖς ἀρχαίοις τῶν νομοθετῶν.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΔΗΜΗΤΡΑ ΛΥΚΟΜΙΔΑΙΣ.

20. [20] PAUS. IV 1, 5 πρῶτοι δ' οὖν βασιλεύουσιν ἐν τῆι χώραι ταύτηι Πολυκάων τε ὁ Λέλεγος καὶ Μεσσήνη γυνὴ τοῦ Πολυκάονος.

---

1 δευτέρωι * wegen c. 13, 16; die Abschr. eher πρώτωι (Petersen) 5 μετὰ Κρόνον Hs.: μετὰ τοῦ Κρόνου apogr. f.; etwa κατὰ Κρόνον? * 7 αὐτὸν τῶι περσῆι Hs. (L.¹) 16 *Aethra* Muncker: *haec tibi (thia)* Hss. *ex Oceano*] 'debebat *Oceani filia ex Atlante*' Robert 17—18 *Hyadas* . . . *Pliadas* Robert: umgek. Hss. 22 fr. 19 aus den angebl. Καθαρμοί [A 6] Kern. Im Hexameter müßte das Kraut τρισπόλιον heißen s. Hesych.; *polium* Plin. 21, 44. 145
28 'Platonem dicit respiciens legg. II 665 A sqq.' Keil

παρὰ ταύτην τὴν Μεσσήνην τὰ ὄργια κομίζων τῶν Μεγάλων θεῶν 488
Καύκων ἦλθεν ἐξ Ἐλευσῖνος ὁ Κελαίνου τοῦ Φλύου. Φλῦον δὲ
αὐτὸν Ἀθηναῖοι λέγουσι παῖδα εἶναι Γῆς. ὁμολογεῖ δέ σφισι καὶ
ὕμνος Μουσαίου Λυκομίδαις ποιηθεὶς ἐς Δήμητρα. Vgl.
II 173, 28 Anm. 180, 5.

ΧΡΗΣΜΟΙ.

(Vgl. c. 15, 1 I 137, 6. 66 A 11. 67 A 6.)

20[a]. Herod. VII 6 (die Peisistratiden) ἔχοντες Ὀνομάκριτον ἄνδρα Ἀθηναῖον χρησμολόγον τε καὶ διαθέτην Χρησμῶν τῶν Μουσαίου ἀναβεβήκεσαν [näml. ἐς Σοῦσα] τὴν ἔχθρην προκαταλυσάμενοι· ἐξηλάσθη γὰρ ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηνέων ἐπ' αὐτοφώρωι ἁλοὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέος ἐμποιέων ἐς τὰ Μουσαίου χρησμόν, ὡς αἱ ἐπὶ Λήμνωι ἐπικείμεναι νῆσοι ἀφανιζοίατο κατὰ τῆς θαλάσσης. διὸ ἐξήλασέ μιν ὁ Ἵππαρχος πρότερον χρεώμενος τὰ μάλιστα. Vgl. 66 A 1[b].

21. [17] — VIII 96 [Schlacht bei Salamis] τῶν δὲ ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ἄνεμος Ζέφυρος ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἠιόνα τὴν καλεομένην Κωλιάδα. ὥστε ἀποπλῆσαι τὸν χρησμὸν τόν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίωι καὶ κτλ. (folgt der Spruch des Lysistratos).

22. [18] Paus. X 9, 11 τὴν δὲ πληγὴν Ἀθηναῖοι τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς οὐ μετὰ τοῦ δικαίου συμβῆναί σφισιν ὁμολογοῦσι. προδοθῆναι γὰρ ἐπὶ χρήμασιν ὑπὸ τῶν στρατηγησάντων, Τυδέα δὲ εἶναι καὶ Ἀδείμαντον οἳ τὰ δῶρα ἐδέξαντο παρὰ Λυσάνδρου. καὶ ἐς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου Σιβύλλης παρέχονται τῶν χρησμῶν . . . τὰ δὲ ἕτερα ἐκ Μουσαίου χρησμῶν μνημονεύουσι·

καὶ γὰρ Ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος ὄμβρος
ἡγεμόνων κακότητι, παραιφασίη δέ τις ἔσται·
ἢ τ(ε) ἅλις ἠμύσουσι πόλιν, τείσουσι δὲ ποινήν.

---

2 Κολαίνου O. Mueller nach IX 34, 8 10 προκαταλυσόμενοι ABC ἐξηλάθη Hss. 11 πεισιστρατίδεω ὀνομάκριτος ABC 13 λήμνου Hss.: verb. Krüger ἀφανιοίατο Krüger 14 μὲν ABC 18 ἀποπλῆσαι Hss.: ἀποπλησθῆναι nach Valla Ausgg.: ἀποπλῆσθαι Buttmann (vgl. 18 B 12, 1) 29 *: ἡτταλοις ἠμούσουσι oder ἦγ' ἄλλις ἠμύσουσι (L^1) Hss.: ἥττης· οὐ λήσουσι Emperius

68. EPIMENIDES. 489

A. LEBEN.

1. Diog. I 109 ff. Ἐπιμενίδης, καθά φησι Θεόπομπος [fr. 69 FHG I 288] καὶ ἄλλοι συχνοί, πατρὸς μὲν ἦν Φαιστίου, οἱ δὲ Δωσιάδα, οἱ δὲ Ἀγησάρχου· Κρὴς τὸ γένος ἀπὸ Κνωσοῦ, καθέσει τῆς κόμης τὸ εἶδος παραλλάσσων. οὗτός ποτε πεμφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς ἀγρὸν ἐπὶ πρόβατον, τῆς ὁδοῦ κατὰ μεσημβρίαν ἐκκλίνας ὑπ' ἄντρωι τινὶ κατεκοιμήθη ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἔτη. διαναστὰς δὲ μετὰ ταῦτα ἐζήτει τὸ πρόβατον, νομίζων ἐπ' ὀλίγον κεκοιμῆσθαι. ὡς δὲ οὐχ εὗρισκεν, παρεγένετο εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ μετεσκευασμένα πάντα καταλαβὼν καὶ παρ' ἑτέρωι τὴν κτῆσιν, πάλιν ἦκεν εἰς ἄστυ διαπορούμενος. κἀκεῖ δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ εἰσιὼν οἰκίαν περιέτυχε τοῖς πυνθανομένοις, τίς εἴη, ἕως τὸν νεώτερον ἀδελφὸν εὑρὼν τότε ἤδη γέροντα ὄντα, πᾶσαν ἔμαθε παρ' ἐκείνου τὴν ἀλήθειαν. (110) γνωσθεὶς δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησι θεοφιλέστατος εἶναι ὑπελήφθη. τότε καὶ Ἀθηναίοις [τότε] λοιμῶι κατεχομένοις ἔχρησεν ἡ Πυθία καθῆραι τὴν πόλιν· οἱ δὲ πέμπουσι ναῦν τε καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου εἰς Κρήτην, καλοῦντες τὸν Ἐπιμενίδην. καὶ ὃς ἐλθὼν ὀλυμπιάδι τεσσαρακοστῆι ἕκτηι [596—593] ἐκάθηρεν αὐτῶν τὴν πόλιν καὶ ἔπαυσε τὸν λοιμὸν τοῦτον τὸν τρόπον. λαβὼν πρόβατα μέλανά τε καὶ λευκὰ ἤγαγεν πρὸς τὸν Ἄρειον πάγον· κἀκεῖθεν εἴασεν ἰέναι οἷ βούλοιντο, προστάξας τοῖς ἀκολούθοις, ἔνθα ἂν κατακλίνοι αὐτῶν ἕκαστον, θύειν τῶι προσήκοντι θεῶι· καὶ οὕτω λῆξαι τὸ κακόν. ὅθεν ἔτι καὶ νῦν ἔστιν εὑρεῖν κατὰ τοὺς δήμους τῶν Ἀθηναίων βωμοὺς ἀνωνύμους, ὑπόμνημα τῆς τότε γενομένης ἐξιλάσεως. οἱ δὲ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν τοῦ λοιμοῦ τὸ Κυλώνειον ἄγος σημαίνειν τε τὴν ἀπαλλαγήν· καὶ διὰ τοῦτο ἀποθανεῖν δύο νεανίας Κρατῖνον καὶ Κτησίβιον, καὶ λυθῆναι τὴν συμφοράν. (111) Ἀθηναῖοι δὲ τάλαντον ἐψηφίσαντο δοῦναι αὐτῶι καὶ ναῦν τὴν εἰς Κρήτην ἀπάξουσαν αὐτόν. ὁ δὲ τὸ μὲν ἀργύριον οὐ προσήκατο· φιλίαν δὲ καὶ συμμαχίαν ἐποιήσατο Κνωσίων καὶ Ἀθηναίων.

καὶ ἐπανελθὼν ἐπ' οἶκου μετ' οὐ πολὺ μετήλλαξεν, ὥς φησι Φλέγων ἐν τῶι 490
Περὶ μακροβίων [FHG III 610[1]] βιοὺς ἔτη ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατόν· ὡς δὲ Κρῆτες λέγουσιν, ἐνὸς δέοντα τριακόσια· ὡς δὲ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος [11 B 20] ἀκηκοέναι φησί, τέτταρα πρὸς τοῖς πεντήκοντα καὶ ἑκατόν.

ἐποίησε δὲ Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσιν καὶ Θεογονίαν ἔπη πεντακισχίλια, Ἀργοῦς ναυπηγίαν τε καὶ Ἰάσονος εἰς Κόλχους ἀπόπλουν ἔπη ἑξακισχίλια πεντακόσια. (112) συνέγραψε δὲ καὶ καταλογάδην Περὶ θυσιῶν καὶ τῆς ἐν Κρήτηι πολιτείας καὶ Περὶ Μίνω καὶ Ῥαδαμάνθυος εἰς ἔπη τετρακισχίλια. ἱδρύσατο δὲ καὶ παρ' Ἀθηναίοις τὸ ἱερὸν τῶν Σεμνῶν, ὥς φησι Λόβων ὁ Ἀργεῖος ἐν

---

2 Literatur über die Epimenidesfrage bei Demoulin *Epiménide* Bruxelles 1901 (Bibl. de l'Un. de Liège XII) p. 3 ff. 4 Φαιστίου] der Vatersname bezieht sich vielmehr auf seine Vaterstadt vgl. A 3. 4. B 11 Δωσιάδα] ebenfalls Konfusion vgl. B 20 5 κνώσου so BP 10 πάλιν ἦκεν P: ἦκεν BΛ: ἐπανῆκεν Φ (F[1] fehlt) 13 τότε BV: ὅτε P[1]: ὅθεν P[2] 14 [τότε] tilgte als Korr. der f. L. ὅτε (13) *: ποτὲ Reiske 16 ὀλυμπιάδι τεσσαρακοστῆι ἕκτηι] Solon Archon Ol. 46, 3 20 λῆξαι ⟨ἂν⟩ Bywater 22 stark verkürzter Bericht: οἱ δέ (φασι τὴν Πυθίαν) σημαίνειν τε Kühn (vgl. Schultess *de Epimen.* 22): σημαίνοντες Hss.: σημαίνοντα (sc. τὸν θεὸν?) Cobet 27 φλέγων B: φάσγων P: σφάγων V

τῶι Περὶ ποιητῶν. λέγεται δὲ καὶ πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγροὺς καθῆραι καὶ ἱερὰ 490
ἱδρύσασθαι. εἰσὶ δ' οἱ μὴ κοιμηθῆναι αὐτὸν λέγουσιν, ἀλλὰ χρόνον τινὰ ἐκπατῆσαι
ἀσχολούμενον περὶ ῥιζοτομίαν . . . (Folgt § 113 Brief an Solon.)

(114) φησὶ δὲ Δημήτριός τινας ἱστορεῖν ὡς λάβοι παρὰ Νυμφῶν ἔδεσμά τι
καὶ φυλάττοι ἐν χηλῆι βοός· προσφερόμενός τε κατ' ὀλίγον μηδεμιᾶι κενοῦσθαι
ἀποκρίσει μηδὲ ὀφθῆναί ποτε ἐσθίων. μέμνηται αὐτοῦ καὶ Τίμαιος ἐν τῆι δευτέραι
[fr. 45 FHG I 201].

λέγουσι δέ τινες ὅτι Κρῆτες αὐτῶι θύουσιν ὡς θεῶι· φασὶ γὰρ καὶ ⟨προ⟩-
γνωστικώτατον γεγονέναι. ἰδόντα γοῦν τὴν Μουνιχίαν παρ' Ἀθηναίοις ἀγνοεῖν
φάναι αὐτούς, ὅσων κακῶν αἴτιον ἔσται τοῦτο τὸ χωρίον αὐτοῖς· ἐπεὶ κἂν τοῖς
ὀδοῦσιν αὐτὸ διαφορῆσαι [B 10]. ταῦτα ἔλεγεν τοσούτοις πρότερον χρόνοις. λέ-
γεται δὲ ὡς καὶ πρῶτος αὐτὸν Αἰακὸν λέγοι (καὶ Λακεδαιμονίοις προείποι τὴν ὑπ'
Ἀρκάδων ἅλωσιν) προσποιηθῆναί τε πολλάκις ἀναβεβιωκέναι. (115) Θεόπομπος
δ' ἐν τοῖς Θαυμασίοις [fr. 70 FHG I 289] κατασκευάζοντος αὐτοῦ τὸ τῶν Νυμφῶν
ἱερὸν ῥαγῆναι φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ· ''Ἐπιμενίδη, μὴ Νυμφῶν, ἀλλὰ Διός'. Κρησίν
τε προειπεῖν τὴν Λακεδαιμονίων ἧτταν ὑπὸ Ἀρκάδων, καθάπερ προείρηται· καὶ
δὴ καὶ ἐλήφθησαν πρὸς Ὀρχομενῶι. γηρᾶσαί τε ἐν τοσαύταις ἡμέραις αὐτὸν ὅσαπερ
ἔτη κατεκοιμήθη· καὶ γὰρ τοῦτό φησι Θεόπομπος. Μυρωνιανὸς δὲ ἐν Ὁμοίοις
[fr. 1 FHG IV 454] φησὶν ὅτι Κούρητα αὐτὸν ἐκάλουν Κρῆτες· καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ 491
φυλάττουσι Λακεδαιμόνιοι παρ' ἑαυτοῖς κατά τι λόγιον, ὥς φησι Σωσίβιος ὁ Λάκων
[fr. 17 FHG II 628].

γεγόνασι δὲ καὶ Ἐπιμενίδαι ἄλλοι δύο ὅ τε γενεαλόγος καὶ τρίτος ὁ Δωρίδι
γεγραφὼς περὶ Ῥόδου.

2. SUID. Ἐπιμενίδης Φαίστου ἢ Δωσιάδου ἢ Ἀγησάρχου υἱὸς καὶ μητρὸς
Βλάστας, Κρὴς ἀπὸ Κνωσσοῦ ἐποποιός. (οὗ λόγος ὡς ἐξίοι ἡ ψυχὴ ὁπόσον ἤθελε
καιρὸν καὶ πάλιν εἰσήιει ἐν τῶι σώματι· τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ πόρρω χρόνων
τὸ δέρμα εὑρῆσθαι γράμμασι κατάστικτον.) γέγονε δὲ ἐπὶ τῆς $\overline{\lambda}$ ὀλυμπιάδος [660
—657], ὡς προτερεύειν καὶ τῶν $\overline{\zeta}$ κληθέντων σοφῶν ἢ καὶ ἐπ' αὐτῶν γενέσθαι.
ἐκάθηρε γοῦν τὰς Ἀθήνας τοῦ Κυλωνείου ἄγους κατὰ τὴν $\overline{\mu\delta}$ ὀλυμπιάδα [604
—601] γηραιὸς ὤν. ἔγραψε δὲ πολλὰ ἐπικῶς καὶ καταλογάδην μυστήριά τινα καὶ
καθαρμοὺς καὶ ἄλλα αἰνιγματώδη.

πρὸς τοῦτον γράφει Σόλων ὁ νομοθέτης μεμφόμενος ⟨τὴν⟩ τῆς πόλεως
κάθαρσιν [aus Diog. I 64].

οὗτος ἔζησεν $\overline{\rho\nu}$ ἔτη, τὰ δὲ $\overline{\xi}$ ἐκαθεύδησεν.

καὶ παροιμία 'τὸ Ἐπιμενίδειον δέρμα' ἐπὶ τῶν ἀποθέτων.

---

1 ἱερὰ ⟨Νυμφῶν⟩ Bywater vgl. Z. 4. 14 4 τινα B^1 8 ⟨προ⟩ Bywater 11 πρότερον] s. unten S. 190, 12 Anm. 12 πρῶτος] αὐτὸς verm. *: πρῶτον Casaubonus (im Gegens. zu späteren Metempsychosen)? Oder wird er mit Pythagoras verglichen [c. 4, 8 I 30, 17]? 14 Θαυμασίοις] Nebentitel einer Auswahl aus seiner Geschichte 15 ἐπιμενίδης BΦ Κρησίν] φησίν Urlichs. Über die Niederlage der Lakedaimonier, die sonst unbekannt ist, vgl. Herod. I 65 ff. 16 καθὰ Φ 20 λακεδαιμόνιοι φυλάττουσι stellt B 24 Δωσιάδου Diog. [II 185, 4]: δοσιάδου V: δυσιάδος I: δοσιάδος M: δοσιάδης BE Ἀγησάρχου Diog. [II 185, 4]: ἀγιασάρχου Hss. 30 vgl. unten S. 188, 30 Anm. 34 $\overline{\xi}$ Wolfius: ἐξ Hss. 35 Die Lesefrucht fehlt in der schlechteren Überlief.

3. STRAB. X 479 ἐκ δὲ τῆς Φαιστοῦ τὸν τοὺς καθαρμοὺς ποιήσαντα διὰ τῶν 491
ἐπῶν Ἐπιμενίδην φασὶν εἶναι.

4. ARIST. Ἀθ. πολ. 1 . . . Μύρωνος καθ' ἱερῶν ὀμόσαντες ἀριστίνδην. καταγνωσθέντος δὲ τοῦ ἄγους αὐτοὶ [Alkmaeoniden] μὲν ἐκ τῶν τάφων ἐξεβλήθησαν, τὸ δὲ γένος αὐτῶν ἔφυγεν ἀειφυγίαν. Ἐ. δ' ὁ Κρὴς ἐπὶ τούτοις ἐκάθηρε τὴν πόλιν. PLUT. Sol. 12 ἐν δὲ τῶι τότε χρόνωι τῆς στάσεως ἀκμὴν λαβούσης μάλιστα καὶ τοῦ δήμου διαστάντος ἤδη δόξαν ἔχων ὁ Σόλων παρῆλθεν εἰς μέσον ἅμα τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἀθηναίων καὶ δεόμενος καὶ διδάσκων ἔπεισε τοὺς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν καὶ κριθῆναι τριακοσίων ἀριστίνδην δικαζόντων. Μύρωνος δὲ τοῦ Φλυέως κατηγοροῦντος ἑάλωσαν οἱ ἄνδρες καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες· τῶν δ' ἀποθανόντων τοὺς νεκροὺς ἀνορύξαντες ἐξέρριψαν ὑπὲρ τοὺς ὅρους. ταύταις δὲ ταῖς ταραχαῖς καὶ Μεγαρέων συνεπιθεμένων ἀπέβαλόν τε Νίσαιαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Σαλαμῖνος ἐξέπεσον αὖθις. καὶ φόβοι τινὲς ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ φάσματα κατεῖχε τὴν πόλιν, οἵ τε μάντεις ἄγη καὶ μιασμοὺς δεομένους καθαμῶν προφαίνεσθαι διὰ τῶν ἱερῶν ἠγόρευον. οὕτω δὴ μετάπεμπτος αὐτοῖς ἦκεν ἐκ Κρήτης Ἐ. ὁ Φαίστιος, ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν ἔνιοι τῶν 492
οὐ προσιεμένων τὸν Περίανδρον. ἐδόκει δέ τις εἶναι θεοφιλὴς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν. διὸ καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλτης καὶ Κούρητα νέον αὐτὸν οἱ τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον. ἐλθὼν δὲ καὶ τῶι Σόλωνι χρησάμενος φίλωι πολλὰ προσυπειργάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῶι τῆς νομοθεσίας. καὶ γὰρ εὐσταλεῖς ἐποίησε τὰς ἱερουργίας καὶ περὶ τὰ πένθη πραοτέρους θυσίας τινὰς εὐθὺς ἀναμίξας πρὸς τὰ κήδη καὶ τὸ σκληρὸν ἀφελὼν καὶ τὸ βαρβαρικόν, ὧι συνείχοντο πρότερον αἱ πλεῖσται γυναῖκες. [Folgt B 10.] Ἐ. μὲν οὖν μάλιστα θαυμασθεὶς καὶ χρήματα διδόντων πολλὰ καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν Ἀθηναίων οὐδὲν ἢ θαλλὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας αἰτησάμενος καὶ λαβὼν ἀπῆλθεν. Über den Zusammenhang mit Kreta s. THEOPHR. b. Porph. de abst. II 21 [21 B 128 I 271, 11].

5. PLATO legg. I 642 D [der Kreter Kleinias spricht zu dem athenischen Fremdling] τῆιδε γὰρ ἴσως ἀκήκοας, ὡς Ἐ. γέγονεν ἀνὴρ θεῖος, ὃς ἦν ἡμῖν οἰκεῖος, ἐλθὼν δὲ πρὸ τῶν Περσικῶν δέκα ἔτεσιν πρότερον παρ' ὑμᾶς κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ μαντείαν θυσίας τε ἐθύσατό τινας, ἃς ὁ θεὸς ἀνεῖλεν, καὶ δὴ καὶ φοβουμένων τὸν Περσικὸν Ἀθηναίων στόλον εἶπεν, ὅτι δέκα μὲν ἐτῶν οὐχ ἥξουσιν, ὅταν δὲ ἔλθωσιν, ἀπαλλαγήσονται πράξαντες οὐδὲν ὧν ἤλπιζον παθόντες τε ἢ δράσαντες πλείω κακά. τότ' οὖν ἐξενώθησαν ὑμῖν οἱ πρόγονοι ἡμῶν. Vgl. III p. 677 D [nach Erwähnung von Daidalos, Orpheus, Palamedes, Marsyas, Olympos, Amphion] ἆρ' ἴστ', ὦ Κλεινία, τὸν φίλον ὅτι παρέλιπες τὸν ἀτεχνῶς χθὲς γενόμενον; — μῶν φράζεις Ἐπιμενίδην; — ναὶ τοῦτον· πολὺ γὰρ ὑμῖν ὑπερεπήδησε τῶι μηχανήματι τοὺς ξύμπαντας, ὦ φίλε, ὁ λόγωι μὲν Ἡσίοδος ἐμαντεύετο πάλαι τῶι δ' ἔργωι ἐκεῖνος [Epim.] ἀπετέλεσεν. PLUT. sap. conv. p. 157 D Σόλωνος δὲ

---

1 τῶν fehlt Eustath.: τ̄ verm. *; vgl. unten S. 188, 30 Anm. 3 καταγνωσθέντος] καθαρθέντος übergeschr. 1. Hand Pap. 15 προσφαίνεσθαι Hss.: verb. Stephanus δὴ Coraes: δὲ Hss. 29 τῆιδε] ἤδη Ast 30 δέκα] ρκᾱ falsch Meursius 36 ἴστ' Hs.: οἶσθ' apogr. Marc. 38 Ἡσίοδος] vgl. unten S. 188, 4 39 Die orphische Askese, die der Kreis des Onomakritos dem Kreter Epimenides beigelegt hatte, war in den Kretern des Eur. zum Angelpunkt des Stücks gemacht worden, vgl. fr. 472 N. *Berl Klassikert.* V 2. 76 f.

ξένον Ἐπιμενίδην νόμος τις ἀπέχεσθαι τῶν ἄλλων σιτίων κελεύει, τῆς δ' ἁλίμου 492
δυνάμεως, ἣν αὐτὸς συντίθησι μικρὸν εἰς τὸ στόμα λαμβάνοντα διημερεύειν
ἀνάριστον καὶ ἄδειπνον . . . ὁ δὲ Σόλων ἔφη θαυμάζειν τὸν Ἄρδαλον, εἰ τὸν νόμον
οὐκ ἀνέγνωκε τῆς διαίτης τοῦ ἀνδρὸς [Epim.] ἐν τοῖς ἔπεσι τοῖς Ἡσιόδου γεγραμ-
μένον· ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ πρῶτος Ἐπιμενίδηι σπέρματα τῆς τροφῆς ταύτης
παρασχὼν καὶ ζητεῖν [ὁ] διδάξας ‘ὅσον ἐν μαλάχηι τε καὶ ἀσφοδέλωι μέγ' ὄνειαρ’
[Opp. 41]· ‘οἶει γάρ’, ὁ Περίανδρος εἶπε, ‘τὸν Ἡσίοδον ἐννοῆσαί τι τοιοῦτον, οὐκ
ἐπαινέτην ὄντα φειδοῦς ἀεὶ καὶ πρὸς τὰ λιτότατα τῶν ὄψων ὡς ἥδιστα παρα- 493
καλεῖν ἡμᾶς; ἀγαθὴ μὲν γὰρ ἡ μαλάχη βρωθῆναι, γλυκὺς δ' ὁ ἀνθέρικος· τὰ δ'
ἄλιμα ταῦτα καὶ ἄδιψα φάρμακα μᾶλλον ἢ σιτία πυνθάνομαι. Vgl. II 186, 4.

6. Theophr. hist. pl. VII 12, 1 ἐδώδιμοι . . . καὶ ἡ τοῦ ἀσφοδέλου ῥίζα καὶ ἡ τῆς σκίλλης πλὴν οὐ πάσης, ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης, ἡ ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν. Vgl. charact. 16, 13 ἱερείας καλέσας σκίλληι ἢ σκύλακι κελεῦσαι αὐτὸν περικαθᾶραι.

6a. Apul. apol. 27 *qui providentiam mundi curiosius vestigant et impensius deos celebrant eos vero vulgo magos nominent, quasi facere etiam sciant quae sciant fieri, ut olim fuere E. et Orpheus et Pythagoras et Ostanes ac dein similiter suspectata Empedocli catharmoe, Socrati daemonion, Platonis* τὸ ἀγαθόν.

7. Clem. protr. 2, 26 [I 19, 25 St.] [aus Poseidonios Περὶ θεῶν] Ἐ. ὁ παλαιὸς Ὑβρεως καὶ Ἀναιδείας Ἀθήνησιν ἀναστήσας βωμούς. Vgl. II 185, 21. 34 f.

8. Paus. I 14, 4 πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦδε [Eleusinion in Athen] ἔνθα καὶ τοῦ Τριπτολέμου τὸ ἄγαλμα, ἔστι βοῦς χαλκοῦς οἷα ἐς θυσίαν ἀγόμενος. πεποίηται δὲ καθήμενος Ἐ. Κνώσιος, ὃν ἐλθόντα εἰς ἀγρὸν κοιμᾶσθαι λέγουσιν ἐσελθόντα ἐς σπήλαιον. ὁ δὲ ὕπνος οὐ πρότερον ἀνῆκεν αὐτὸν πρὶν ἢ οἱ τεσσαρακοστὸν ἔτος γενέσθαι καθεύδοντι. καὶ ὕστερον ἔπη τε ἐποίει καὶ πόλεις ἐκάθηρεν ἄλλας τε καὶ τὴν Ἀθηναίων. Attischer Heros: Serv. Georg. 1, 19 *uncique puer monstrator aratri . . . vel Epimenides, qui postea Buzyges dictus est secundum Aristotelem* [fr. 386 R.]. Hes. Βουζύγης: ἥρως Ἀττικὸς ὁ πρῶτος βοῦς ὑπ' ἄροτρον ζεύξας· ἐκαλεῖτο δὲ Ἐπιμενίδης.

B. FRAGMENTE.

ΕΠΙΜΕΝΙΔΟΥ ΘΕΟΓΟΝΙΑ ἢ ΧΡΗΣΜΟΙ. ΚΡΗΤΙΚΑ.

1. Paul. ad Tit. 1, 12 εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν [Kreter], ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

---

19 S. Cic. de legg. II 11, 28. Vgl. Wendland *Arch. f. G. d. Phil.* I (1888) 200 ff. 21 Paus. verwechselt den Buzyges mit dem Kreter 30 Die erhaltenen Fragmente des Epimenides scheinen sich auf zwei oder drei Verfasser zu verteilen: 1) Θεογονία aus dem Kreise des Onomakritos, Ende des 6. Jahrh. verfaßt, nach dem Inhalte auch Χρησμοί genannt; 2) Κρητικά, nach E. Neustadt *de Iove Cretico* (Berl. 1906) Prosawerk, zwischen Megasthenes und Arat verfaßt, kretische Lokalgeschichte; zweifelhaft 3) Καθαρμοί in Prosa [II 186, 30] oder in Hexametern [II 187, 2]? Über A 3 vgl. zu B 4. Lobon (II 185, 31 ff.), mag er gescherzt (Croenert) oder geschwindelt (Hiller) haben, darf nicht ernst genommen werden

Clem. Str. I 59 (II 37, 21 St.) τὸν δὲ ἕβδομον [Weisen] οἱ μὲν Περίανδρον εἶναι λέγουσιν τὸν Κορίνθιον οἱ δὲ Ἀνάχαρσιν τὸν Σκύθην οἱ 494
δὲ Ἐπιμενίδην τὸν Κρῆτα [ὃν Ἕλληνικὸν οἶδε προφήτην], οὗ μέμνηται ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇι πρὸς Τίτον ἐπιστολῇι [folgt Zitat]. Aus dessen Quelle Hieron. comm. in ep. ad Tit. VII 606 Migne *dicitur autem iste versiculus in Epimenidis Cretensis poetae Oraculis reperiri . . . denique ipse liber Oraculorum titulo praenotatur.* Vgl. ep. 70 [I 666 M.], wo er zufügt: *cuius heroici hemistichium postea Callimachus usurpavit* [h. 1, 8 Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται· καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο· σὺ δ' οὐ θάνες· ἐσσὶ γὰρ αἰεί]. Maxim. Tyr. c. 38 (p. 439, 14 Hobein = c. 22 p. 224 Dav.) ἦλθεν Ἀθήναζε καὶ ἄλλος Κρὴς ἀνὴρ ὄνομα Ἐ.· οὐδὲ οὗτος ἔσχεν εἰπεῖν αὑτῶι διδάσκαλον· ἀλλ' ἦν μὲν δεινὸς τὰ θεῖα, ὥστε τὴν Ἀθηναίων πόλιν κακουμένην λοιμῶι καὶ στάσει διεσώσατο ἐκθυσάμενος· δεινὸς δὲ ἦν ταῦτα οὐ μαθών, ἀλλ' ὕπνον αὐτῶι διηγεῖτο μακρὸν καὶ ὄνειρον διδάσκαλον. c. 10 (p. 110, 13 H. = c. 28 p. 286 Dav.) ἀφίκετό ποτε Ἀθήναζε ἀνὴρ Κρὴς ὄνομα Ἐ. κομίζων λόγον οὑτωσὶ ῥηθέντα πιστεύεσθαι χαλεπόν· ⟨μέσης γὰρ⟩ ἡμέρας ἐν Δικταίου Διὸς τῶι ἄντρωι κείμενος ὕπνωι βαθεῖ ἔτη συχνὰ ὄναρ ἔφη ἐντυχεῖν αὐτὸς θεοῖς καὶ θεῶν λόγοις καὶ Ἀληθείαι καὶ Δίκηι.

2. [5 Kern *de Orph.* cet. *theog.* p. 64] Ael. n. anim. XII 7 καὶ μέντοι καὶ τὸν Νεμεαῖον λέοντα τῆς σελήνης ἐκπεσεῖν φασι. λέγει γοῦν καὶ τὰ Ἐπιμενίδου ἔπη·

καὶ γὰρ ἐγὼ γένος εἰμὶ Σελήνης ἠυκόμοιο,
ἣ δεινὸν φρίξασ' ἀπεσείσατο θῆρα λέοντα·

---

3 [ ] Wilamowitz 13 τὴν τῶν Ἀθ. MN 18 ⟨ ⟩ nach Markland *. Vgl. * *Parm.* (1897) S. 16[1] Δικταίου] Ἰδαίου Rohde 19. 20 θεῶν λόγοις] also Orakel. Daher der Titel Χρησμοί. Der Vers selbst stand, wie Hesiods Vorbild [Th. 26] und Kallimachos' Nachahmung [Αἴτια] zeigen, im Proömium. Hier wohl auch die Metempsychose des Aiakos [II 186, 12], zu der Ennius' Proömium die Analogie gibt. Der politisch und religiös tendenziöse Dichter ließ den Epimenides nach 100 Jahren erwachen, um sowohl die Vergangenheit [B 4] wie die nahe Zukunft [A 5] enthüllen zu können. B 10. 11 weisen auf die Situation von Athen um 508 hin, vgl. Arist. Αθ. Π. 19, 2. 20, 3; Herod. V 72. Platon [A 5], der das Gedicht zu seinem Ansatz benutzte, weist sogar auf die Zeit nach 490 hin (s. * *Berl. Sitz. Ber.* 1891, 398). Die Verstimmung gegen Delphi [B 11] erklärt Herod. V 63 24 εἰμὶ] Musaios von Epimenides redend eingeführt (C. Robert), wenn nicht Aelian beider Namen verwechselt hat

ἐν Νεμέαι δ' ἄγχουσ' αὐτὸν διὰ πότνιαν Ἥραν 494
⟨θείη ἵς ἐδάμασσε βίης Ἡρακληείης⟩.

[S. 46 A 77]. HERODOROS b. Tatian. 28 πῶς οὐκ ἠλίθιον πιθέσθαι 495
τοῖς Ἡροδώρου βιβλίοις περὶ τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου, γῆν ἄνω
κηρύττουσιν [n. τὴν σελήνην] κατεληλυθέναι τε ἀπ' αὐτῆς λέοντα
τὸν ὑφ' Ἡρακλέους φονευθέντα; Vgl. 66 A 13[a].

3. ARIST. pol. A 2. 1252[b] 13 ἡ μὲν οὖν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἰκός ἐστιν, οὓς ὁ μὲν Χαρώνδας καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐ. δὲ ὁ Κρὴς ὁμοκάπνους.

4. — rhet. Γ 17. 1418[a] 21 τὸ δὲ δημηγορεῖν χαλεπώτερον τοῦ δικάζεσθαι, εἰκότως, διότι περὶ τὸ μέλλον· ἐκεῖνο δὲ περὶ τὸ γεγονός, ὃ ἐπιστητὸν ἤδη καὶ τοῖς μάντεσιν, ὡς ἔφη Ἐ. ὁ Κρής· ἐκεῖνος[?] γὰρ περὶ τῶν ἐσομένων οὐκ ἐμαντεύετο, ἀλλὰ περὶ τῶν γεγονότων, ἀδήλων δέ.

5. [1 K.] DAMASC. 124 I 320, 17 R. [Eudem fr. 117] τὸν δὲ Ἐπιμενίδην δύο πρώτας ἀρχὰς ὑποθέσθαι Ἀέρα καὶ Νύκτα ..., ἐξ ὧν γεννηθῆναι Τάρταρον, οἶμαι τὴν τρίτην ἀρχήν, ὥς τινα μικτὴν ἐκ τῶν δυεῖν συγκραθεῖσαν, ἐξ ὧν δύο Τιτᾶνας (τὴν νοητὴν μεσότητα οὕτω καλέσαντα, διότι ἐπ' ἄμφω διατείνει τό τε ἄκρον καὶ τὸ πέρας), ὧν μιχθέντων ἀλλήλοις ᾠὸν γενέσθαι ..., ἐξ οὗ πάλιν ἄλλην γενεὰν προελθεῖν. PHILOD. de piet. 47[a], 2 p. 19 ἐν δὲ τοῖς εἰς Ἐπιμενίδην [näml. ἀναφερομένοις ἔπεσιν] ἐξ Ἀέρος καὶ Νυκτὸς τὰ πάντα συστῆναι ⟨ὥσπερ καὶ⟩ Ὅμηρος ⟨ἀποφαί⟩νετ' Ὠκεανὸν ἐκ Τηθύος τοὺς θεοὺς γεννᾶν ⟨λέγων⟩· "Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν" [Ξ 201], ⟨ἕτερός⟩ τις δὲ Κρόνον τε καὶ Ῥέαν, οἱ δὲ ⟨Δία καὶ⟩ Ἥραν πατέρα καὶ μητέρα θεῶν νομίζουσιν.

---

1 ἐν νεμεαίᾳ ἄγουσ' oder ἐν νεμεαιαν ἄγουσ' Hss.: verb. * vgl. Euphorion fr. 47, 3 p. 84 Mein. οὐ γάρ πω τρηχεῖα λαβὴ καταμήσατο χειρῶν Μήνης παῖδα χάρωνα παρ' Ἀσωποῦ γενετείρῃ (d. i. Nemea); ἐν Νεμέαι ἀνάγουσ' Bentley, ἐν N., ἀγαγοῦσ' Schoemann, ἐς Νεμέαιαν ἄγουσ' Gesner; alle sinnlos 2 ⟨ ⟩ * nach Hes. Th. 332 7 Wenn dies Fr. aus den »Gesetzen« des E. wäre (E. Meyer *Gesch. d. Altert.* II 570; vgl. 68 A 1 § 112 II 185, 33 f.), wäre es jung 9 ὁμοκάπνους Π[1]: ὁμοκάποις Π[2] *(Hufegenossen)* vgl. O. Schrader *Z. f. Völkerk.* 19 (1909), 331 11 ἐκεῖνο Victorius: ἐκεῖ Hss. 12 ἐκεῖνος Hss.: ἐκεῖ verm. *, nämlich in dem Gedicht, wo er jenes Wort ausspricht. Die Übel der Gegenwart aus den noch ungesühnten Verbrechen der Vergangenheit abzuleiten (Kylonischer Frevel) und diese mit der Urzeit in religiöse Verbindung zu bringen, war wohl der Hauptzweck dieser Theogonie. Vgl. II 186, 12. 187, 13. Daher konnte Strabo diese Poesie vielleicht καθαρμοί nennen A 3 18 Τιτᾶνας Kroll: τινὰς V 23 ⟨ὥσπερ καὶ⟩, ⟨ἀποφαίνετ'⟩ * 24 ⟨λέγων⟩ * 25 ⟨ἕτερος⟩ * ⟨Δία καὶ⟩ Gomperz

6. [3 K.] Paus. VIII 18, 2 Ἐ. δὲ ὁ Κρὴς εἶναι μὲν καὶ οὗτος θυγα- 495
τέρα Ὠκεανοῦ τὴν Στύγα ἐποίησε, συνοικεῖν δὲ αὐτὴν οὐ Πάλλαντι, ἀλλὰ ἐκ Πείραντος Ἔχιδναν τεκεῖν, ὅστις δὴ ὁ Πείρας ἐστί.

7. [7ᵇ K.] Philod. de piet. 46ᵇ 7 p. 18 G. τὰς Ἁρπ⟨υίας ἁλ⟩ούσας ὑπ⟨ὸ τῶν Βορέου παί⟩δων . . . 18 Ἐπι⟩μενίδη⟨ς γὰρ Ὠκε⟩ανοῦ καὶ Γ⟨ῆς γεννήμα⟩τ᾽ εἶναι, π⟨ερὶ δὲ Ῥή⟩γιον (?) αὐ⟨τὰς φονευθῆ⟩ναί (?) φ⟨ησιν⟩.

8. [4 K.] — — 61ᵇ 1 p. 46 G. ⟨ἐπιθέσθαι Τυφῶνα εἰρή⟩κα⟨σι τῆι βασιλείαι⟩ Διός, ⟨ὡς Αἰσχύλος⟩ ἐν Προ⟨μηθεῖ καὶ Ἀ⟩κουσίλα⟨ος καὶ Ἐπι⟩μενίδ⟨ης καὶ ἄλλοι⟩ πολλοί. ⟨παρ᾽ Ἐπι⟩μενίδηι ⟨δ᾽ ἀναβὰς⟩ Τυφῶν ⟨καθεύδον⟩τος Διὸς ⟨ἐπὶ τὸ βα⟩σίλειον, ἐ⟨πικρα⟩τήσ⟨ας δὲ 496
τῶν πυλῶν⟩ καθι⟨κέσθαι μὲν ἔσω⟩, παρα⟨βοηθήσας δὲ⟩ ὁ Ζεὺς ⟨καὶ τὸ βασίλει⟩ον ἰδὼ⟨ν ληφθὲν κτεῖ⟩ναι λέγ⟨εται κεραυνῶι⟩.

9. [7ᵃ K.] — — 92, 24 p. 43 G. καὶ τὰς Ἁρπυίας τὰ μῆ⟨λα φ⟩υλάττειν Ἀκο⟨υσίλ⟩αος, Ἐ. δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰς αὐτὰς εἶναι ταῖς Ἑσπερίσιν.

10. Plut. Sol. 12 [über Epimenides, nach A 4 II 187, 26] τὸ δὲ μέγιστον ἱλασμοῖς τισι καὶ καθαρμοῖς καὶ ἱδρύσεσι κατοργιάσας καὶ καθοσιώσας τὴν πόλιν ὑπήκοον τοῦ δικαίου καὶ μᾶλλον εὐπειθῆ πρὸς ὁμόνοιαν κατέστησε. λέγεται δὲ τὴν Μουνιχίαν ἰδὼν καὶ καταμαθὼν πολὺν χρόνον εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς τυφλόν ἐστι τοῦ μέλλοντος ἄνθρωπος· ἐκφαγεῖν γὰρ ἂν Ἀθηναίους τοῖς αὐτῶν ὀδοῦσιν, εἰ προήιδεσαν ὅσα τὴν πόλιν ἀνιάσει τὸ χωρίον [s. II 186, 9].

11. — def. orac. 1 p. 409 E ἀετούς τινας ἢ κύκνους . . . μυθολογοῦσιν ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς γῆς ἐπὶ τὸ μέσον φερομένους εἰς ταὐτὸ συμπεσεῖν Πυθοῖ περὶ τὸν καλούμενον ὀμφαλόν· ὕστερον δὲ χρόνωι τὸν Φαίστιον Ἐπιμενίδην ἐλέγχοντα τὸν μῦθον ἐπὶ τοῦ θεοῦ καὶ λαβόντα χρησμὸν ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολον εἰπεῖν·

οὔτε γὰρ ἦν γαίης μέσος ὀμφαλὸς οὔτε θαλάσσης·
εἰ δέ τις ἔστι, θεοῖς δῆλος, θνητοῖσι δ᾽ ἄφαντος.

12. [5 Müller FHG IV 405] Schol. Apoll. Rhod. II 1122 τούτους [Söhne des Phrixos] δὲ Ἡρόδωρός φησιν ἐκ Χαλκιόπης τῆς Αἰήτου θυγατρός, Ἀκουσίλαος δὲ καὶ Ἡσίοδος ἐν ταῖς Μεγάλαις Ἠοίαις [fr. 152 Rz.²] φασὶν ἐξ Ἰοφώσσης τῆς Αἰήτου. καὶ οὗτος μέν φησιν

---

4 Ἁρπ⟨υίας Th. Gomperz ἁλ⟩ούσας * 5 ὑπ⟨ὸ . . . παί⟩δων erg. Gomp. Ὠκε⟩ανοῦ κτλ. erg. * 8—13 erg. * 14 erg. Gomp. 30 γῆς Hss.: verb. Xylander οὔτε θαλ. E: οὐδὲ θ. übr. Hss.

αὐτοὺς τέσσαρας· Ἄργον, Φρόντιν, Μέλανα, Κυτίσωρον. Ἐ. 496
δὲ πέμπτον προστίθησι Πρέσβωνα.

13. [4 M.] Schol. Apoll. Rhod. III 242 Ἐ. δέ φησι Κορίνθιον τῶι γένει τὸν Αἰήτην, μητέρα δὲ αὐτοῦ Ἐφύραν φησί.

14. [8 K., 3 M.] — IV 57 Ἐ. δὲ αὐτὸν [Endymion] παρὰ θεοῖς διατρίβοντα ἐρασθῆναί φησι τῆς Ἥρας· διόπερ Διὸς χαλεπήναντος αἰτήσασθαι διὰ παντὸς καθεύδειν.

15. [6 M.] Schol. Eurip. Phoen. 13 Ἐ. Εὐρύκλειαν τὴν Ἐκφαντός φησιν αὐτὸν [Laios] γεγαμηκέναι, ἐξ ἧς εἶναι τὸν Οἰδίποδα.

16. [7 M., 6 K.] — Rhes. 36 Ἐ. δὲ Καλλιστοῦς καὶ Διὸς παῖδας γεγενῆσθαι Πᾶνα καὶ Ἀρκάδα διδύμους. Schol. Theocr. Ambr. I 3 Ἐ. δὲ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ Διὸς καὶ Καλλιστοῦς Πᾶνα καὶ Ἀρκάδα διδύμους.

17. [2 M.] Schol. Pind. Ol. I 127 Namen der 13 von Oinomaos 497
erschlagenen Freier: τούτωι τῶι ἀριθμῶι τῶν ἀπολομένων μνηστήρων καὶ Ἡσίοδος [fr. 147 Rz.] καὶ Ἐ. συμμαρτυρεῖ.

18. [1 M.] — — VII 24 Ἡρόφιλος δὲ Ποσειδῶνος καὶ Ἀφροδίτης τὴν Ῥόδον εἶναί φησιν, Ἐ. δὲ αὐτὴν Ὠκεανοῦ γενεαλογεῖ, ἀφ' ἧς τὴν πόλιν ὠνομάσθαι.

19. [2 K.] Schol. Sophoc. Oed. Col. 42 Ἐ. Κρόνου φησὶ τὰς Εὐμενίδας

ἐκ τοῦ καλλίκομος γένετο χρυσῆ Ἀφροδίτη
Μοῖραί τ' ἀθάνατοι καὶ Ἐρινύες αἰολόδωροι.

ΚΡΗΤΙΚΑ.

20. Diodor. V 80 ἐπεὶ δὲ τῶν τὰ Κρητικὰ γεγραφότων οἱ πλεῖστοι διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, οὐ χρὴ θαυμάζειν ἐὰν μὴ πᾶσιν ὁμολογούμενα λέγωμεν· τοῖς γὰρ τὰ πιθανώτερα λέγουσι καὶ μάλιστα πιστευομένοις ἐπηκολουθήσαμεν, ἃ μὲν Ἐπιμενίδηι τῶι θεολόγωι προσσχόντες, ἃ δὲ Δωσιάδηι καὶ Σωσικράτει καὶ Λαοσθενίδαι. Vgl. XII 66—77.

---

15 ἀπολωλότων nur B 22 Der bisher aus dem das Sophoklesschol. ausschreibenden Tzetz. z. Lycophr. 406 ed. Sebastiani vorgesetzte Vers γήματο δ' Εὐονύμην θαλερὴν Κρόνος ἀγκυλόμητις ist als moderne Fälschung ausgemerzt von Scheer Lycophr. II p. V 23 αἰολόδειροι Heyne, αἰολόμορφοι Heinrich unnütz 24 Κρητικά] Über dieses Werk vgl. oben zu II 188, 30 29 Λαοσθενίδαι] Ἀγλαοσθένει Robert. Über die Abtrennung des Anteils des Epimenides vgl. Bethe *Herm.* 24, 402; Leo *Hesiodea* 1894 S. 20. Diodor scheint freilich nicht die Kretika, sondern die Theogonie benutzt zu haben. Denn abgesehen vom Inhalte

21. Arat. 163. 164 497

Αἶξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν·
Ὠλενίην δέ μιν Αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.

22. — 30 εἰ ἐτεὸν δή,
Κρήτηθεν κεῖναί γε [Kynosura, Helike] Διὸς μεγάλου ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν τότε κουρίζοντα
δίκτωι ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο
ἄντρωι ἐγκατέθεντο καὶ ἔτρεφον, εἰς ἐνιαυτὸν
Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύδοντο.

23. Schol. Arat. 46 [349, 23 M.] φέρεται δὲ περὶ τοῦ Δράκοντος 498
Κρητικὸς μῦθος, ὡς ἄρα ἐπιόντος ποτὲ τοῦ Κρόνου ὁ Ζεὺς εὐλαβηθεὶς ἑαυτὸν μὲν εἰς δράκοντα μετεμόρφωσε, τὰς δὲ τροφοὺς εἰς ἄρκτους καὶ ἀπατήσας τὸν πατέρα μετὰ τὸ προλαβεῖν τὴν βασιλείαν τὸ συμβὰν ἑαυτῶι τε καὶ ταῖς τροφοῖς τῶι ἀρκτικῶι ἐνεστήριξε κύκλωι.

24. [Eratosth.] catast. 27 Αἰγοκέρως. οὗτός ἐστι τῶι εἴδει ὅμοιος τῶι Αἰγίπανι· ἐξ ἐκείνου γὰρ γέγονεν· ἔχει δὲ θηρίου τὰ κάτω μέρη καὶ κέρατα ἐπὶ τῆι κεφαλῆι· ἐτιμήθη δὲ διὰ τὸ σύντροφος εἶναι τῶι Διί, καθάπερ Ἐ. ὁ τὰ Κρητικὰ ἱστορῶν φησιν, ὅτι ἐν τῆι Ἰδηι συνῆν αὐτῶι, ὅτε ἐπὶ τοὺς Τιτᾶνας ἐστράτευσεν· οὗτος δὲ δοκεῖ εὑρεῖν τὸν κόχλον, ἐν ὧι τοὺς συμμάχους καθώπλισε διὰ τὸ τοῦ ἤχου Πανικὸν καλούμενον, ὃ οἱ Τιτᾶνες ἔφυγον. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν [Zeus] ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὸν ἔθηκε καὶ τὴν Αἶγα τὴν μητέρα. διὰ δὲ ⟨τὸ⟩ τὸν κόχλον ⟨εὑρεῖν⟩ ἐν τῆι θαλάσσηι παράσημον ἔχει ἰχθύος ⟨οὐραν⟩. Vgl. 67 B 8. Diod. XII 70.

25. — 5 (Marc.) p. 5, 21 Olivieri (περὶ τοῦ Στεφάνου) οὗτος λέγεται ὁ τῆς Ἀριάδνης ... ὅ τε τὰ Κρητικὰ γεγραφὼς λέγει, ⟨ὅτι⟩

---

spricht die Umgestaltung der Hesiodverse, die Leo für Epimenides nachweist, genau dem, was wir bei der Theogonie des Musaios feststellen [67 B 6. 7 II 181], die aus derselben Fabrik der Peisistr. Zeit stammen dürfte 193, 3 Ὠλενίην] so verstand Apollodoros, nicht ὠλενίην, vgl. Neustadt S. 28 5 Kynosura und Helike (ἄκρα Ἀρκαδίας) sind (wie Olenos aus Achaia) nach Kreta verlegt 7 δίκτωι] = δικτάμνωι, nicht Δίκτωι Andere Aratische Katasterismen sucht auf Epimenides zu beziehen Rehm *Mythogr. Unters.* (Münch. 1896) S. 44. Maass *Aratea* (Wilamowitz *Philol. Unters.* XII) c. IX 17 γὰρ Wilamowitz: δὲ Hss. 18 σύντροφον Hss.: verb. Wilamowitz 19 Pan stammt aus dem Gefolge des indischen Dionysos. So zuerst bei Megasthenes Polyaen. I 2. S. Neustadt a. a. O. Vgl. Ἰνδικῶν B 25 Διί, ⟨ἦ⟩ Neustadt S. 27 21 ἐν ὧι] *während* 23 ἀρχὴν ⟨ὁ Ζεὺς⟩ Fell 24 ⟨τὸ⟩ Bernhardy κόχλον] aus der Tritonsage entlehnt ⟨εὑρεῖν⟩ und ⟨οὐράν⟩ Heyne 27 ⟨ὅτι⟩ Olivieri

ὅτε ἦλθε Διόνυσος πρὸς Μίνω φθεῖραι βουλόμενος αὐτήν, δῶρον 498
αὐτῇι τοῦτον δέδωκεν, ὧι ἠπατήθη ἡ Ἀριάδνη. Ἡφαίστου δὲ ἔργον εἶναί φασιν ἐκ χρυσοῦ πυρώδους καὶ λίθων Ἰνδικῶν . . . ἐν δὲ τοῖς ἄστροις ὕστερον αὐτὸν τεθηκέναι. Vgl. DIODOR. VI 4 [Tert. d. cor. 7.]

SPÄTGEFÄLSCHTES.

26. LAUR. LYD. de mens. IV 17 οἱ δὲ περὶ Ἐπιμενίδην ἄρρενα καὶ θήλειαν ἐμύθευσαν τοὺς Διοσκόρους, τὸν μὲν αἰῶνα ὥσπερ μονάδα, τὴν δὲ φύσιν ὡς δυάδα καλέσαντες· ἐκ γὰρ μονάδος καὶ δυάδος ὁ πᾶς ζωογονικὸς καὶ ψυχογονικὸς ἐξεβλάστησεν ἀριθμός. Vgl. 71 B 14 II 205, 11.

II. ASTROLOGISCHE DICHTUNG DES SECHSTEN JAHRHUNDERTS. 499

68a. HESIODOS.

A. SCHRIFT.

1. PHILIPP. Epinom 990 A σοφώτατον ἀνάγκη τὸν ἀληθῶς ἀστρονόμον εἶναι μὴ τὸν καθ' Ἡσίοδον ἀστρονομοῦντα καὶ πάντας τοὺς τοιούτους οἷον δυσμάς τε καὶ ἀνατολὰς ἐπεσκεμμένον, ἀλλὰ κτλ.

2. CALLIM. ep. 27

Ἡσιόδου τό τ' ἄεισμα καὶ ὁ τρόπος· οὐ τὸν ἀοιδῶν
ἔσχατον, ἀλλ' ὀκνέω μὴ τὸ μελιχρότατον,
τῶν ἐπέων ὁ Σολεὺς ἀπεμάξατο· χαίρετε λεπταὶ
ῥῆσιες, Ἀρήτου σύντονος ἀγρυπνίη.

3. PLUT. Pyth. or. 18. 402 F ἐν μέτροις πρότερον Εὐδόξου καὶ Ἡσιόδου καὶ Θαλοῦ [1 B 1] γραφόντων.

B. FRAGMENTE.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΗ.

1. [177 Rzach (1908)] ATHEN. XI 491 CD [aus Asklepiades v. Myrlea] καὶ ὁ τὴν εἰς Ἡσίοδον δὲ ἀναφερομένην ποιήσας Ἀστρονομίαν αἰεὶ Πελειάδας αὐτὰς λέγει·

τὰς δὲ βροτοὶ καλέουσι Πελειάδας.

---

4 τεθηκέναι] so die Hs. 6 Lydus' Quelle sind οἱ φιλόσοφοι d. h. Neupythagoreer. S. Dieterich *Abraxas* 130[1], dessen Skepsis sonst zu weit geht 17 auf Arats Phaenomena 21 σύμβολον ἀγρυπνίης nach Leonidas Ruhnken, nicht zwingend 23 γραφόντων] γεγραφότων Robert 25 Das früher für alexandrinisch gehaltene Gedicht haben als alt erwiesen Robert *Eratosth.* 237,

2. [178] — — καὶ πάλιν· 499
χειμέριαι δύνουσι Πελειάδες.

3. [179] — — καὶ πάλιν·
τῆμος ἀποκρύπτουσι Πελειάδες.

4. Plin. N. H. XVIII 213 *occasum matutinum Vergiliarum H. (nam huius quoque nomine exstat Astrologia) tradidit fieri, cum aequinoctium autumni conficeretur, Thales* [1 A 18] XXV *die ab aequinoctio.*

5. [180] Schol. Arat. 172 (2—4 ebend. 254 Ἡ. ἐν τῇι ἀστρικῇι 500
αὐτοῦ βίβλωι) Ἡ. γάρ φησι περὶ αὐτῶν [Hyaden]·

νύμφαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι
Φαισύλη ἠδὲ Κορωνὶς ἐυστέφανός τε Κλέεια
Φαιώ θ' ἱμερόεσσα καὶ Εὐδώρη τανύπεπλος,
ἃς Ὑάδας καλέουσιν ἐπὶ χθονὶ φῶλ' ἀνθρώπων.

6. [181] [Eratosth.] Catast. 1 Ἄρκτου μεγάλης. ταύτην Ἡσίοδός φησι Λυκάονος θυγατέρα ἐν Ἀρκαδίαι οἰκεῖν, ἐλέσθαι δὲ μετὰ Ἀρτέμιδος τὴν περὶ τὰς θήρας ἀγωγὴν ἐν τοῖς ὄρεσι ποιεῖσθαι· φθαρεῖσαν δὲ ὑπὸ Διὸς ἐμμεῖναι λανθάνουσαν τὴν θεόν· φωραθῆναι δὲ ὕστερον ἐπίτοκον ἤδη οὖσαν ὀφθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς λουομένην· ἐφ' ᾧι ὀργισθεῖσαν τὴν θεὸν ἀποθηριῶσαι αὐτήν· καὶ οὕτως τεκεῖν ἄρκτον γενομένην τὸν κληθέντα Ἀρκάδα. οὖσαν δ' ἐν τῶι ὄρει θηρευθῆναι ὑπὸ αἰπόλων τινῶν καὶ παραδοθῆναι μετὰ τοῦ βρέφους τῶι Λυκάονι· μετὰ χρόνον δέ τινα δόξαι εἰσελθεῖν εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἄβατον [ἱερὸν] ἀγνοήσασαν τὸν νόμον. ὑπὸ δὲ τοῦ ἰδίου υἱοῦ διωκομένην καὶ τῶν Ἀρκάδων, καὶ ἀναιρεῖσθαι μέλλουσαν διὰ τὸν εἰρημένον νόμον ὁ Ζεὺς διὰ τὴν συγγένειαν αὐτὴν ἐξείλετο καὶ ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὴν ἔθηκεν. Ἄρκτον δὲ αὐτὴν ὠνόμασε διὰ τὸ συμβεβηκὸς αὐτῆι σύμπτωμα. Comm. Arat. Suppl. 8 p. 574 M. περὶ τούτου [Bootes] λέγεται, ὅτι Ἀρκάς ἐστιν ὁ ⟨ἐκ⟩ Καλλιστοῦς καὶ Διὸς γεγονώς· ὤικησε δὲ περὶ τὸ Λύκαιον. φθείραντος αὐτὴν Διὸς οὐ προσποιησάμενος ὁ Λυκάων τὸν Δία ἐξένιζεν, ὡς φησιν Ἡ., καὶ τὸ βρέφος κατακόψας παρέθηκεν ἐπὶ τὴν τράπεζαν. [Apollod.] bibl. III 100 W. Εὔμηλος δὲ καί τινες ἕτεροι λέγουσι Λυκάονι καὶ θυγατέρα Καλλιστὼ γενέσθαι·

Rehm *Mythogr. Unters.* S. 36 ff. (gegen Franz *Leipz. St.* 12, 351), Nilson *Rhein. Mus.* 60, 180. Vielleicht vorthalet'sch wegen Plin. B 4. Der Skorpion muß bereits vor Kleostratos [70 B 1, 2] bekannt gewesen sein (Rob. 238, gegen Rehm 47)
195, 12 καὶ 172. 254 A: ιδ' M 172 13 Νύμφαι ἃς Ὑάδας καλέουσιν φῶλ' ἀ. Tzetzes 17 δὲ Robert: τε Hss. 22 δόξαι tilgte Fell [ἱερὸν] Koppiers 26 αὐτὴν (vor ὠνόμασε) tilgte Heyne 28 ⟨ἐκ⟩ Maass

Ἡ. μὲν γὰρ αὐτὴν μίαν εἶναι τῶν νυμφῶν λέγει, Ἄσιος δὲ Νυκτέως, 500
Φερεκύδης δὲ Κητέως. HYGIN. astr. II 1.

7. [182] [ERATOSTH.] cat. 32 Ὠρίωνος. τοῦτον Ἡ. φησιν Εὐρυάλης τῆς Μίνωος καὶ Ποσειδῶνος εἶναι, δοθῆναι δὲ αὐτῷι δωρεάν, ὥστε ἐπὶ τῶν κυμάτων πορεύεσθαι καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς. ἐλθόντα δὲ αὐτὸν εἰς Χίον Μερόπην τὴν Οἰνοπίωνος βιάσασθαι οἰνωθέντα, γνόντα δὲ τὸν Οἰνοπίωνα καὶ χαλεπῶς ἐνεγκόντα τὴν ὕβριν ἐκτυφλῶσαι αὐτὸν καὶ ἐκ τῆς χώρας ἐκβαλεῖν. ἐλθόντα δὲ εἰς Λῆμνον ἀλητεύοντα Ἡφαίστωι συμμῖξαι, ὃς αὐτὸν ἐλεήσας δίδωσιν αὐτῷι Κηδαλίωνα τὸν αὐτοῦ [οἰκεῖον] οἰκέτην, ὅπως ὁδηγῆι [καὶ ἡγῆται αὐτοῦ]· ὃν λαβὼν ἐπὶ τῶν ὤμων ἔφερε σημαίνοντα τὰς ὁδούς· ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς καὶ Ἡλίωι συμμίξας δοκεῖ ὑγιασθῆναι καὶ οὕτως 501
ἐπὶ τὸν Οἰνοπίωνα ἐλθεῖν πάλιν τιμωρίαν αὐτῷι ἐπιθήσων· ὁ δὲ ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὑπὸ γῆν ἐκέκρυπτο. ἀπελπίσας δὲ τὴν ἐκείνου ζήτησιν ἀπῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ περὶ τὰς θήρας διῆγε κυνηγετῶν τῆς Ἀρτέμιδος παρούσης καὶ τῆς Λητοῦς, καὶ δοκεῖ ἀπειλήσασθαι ὡς πᾶν θηρίον ἀνελεῖν τῶν ἐπὶ γῆς γιγνομένων· θυμωθεῖσα δὲ αὐτῷι Γῆ ἀνῆκε σκορπίον εὐμεγέθη, ὑφ' οὗ τῶι κέντρωι πληγεὶς ἀπώλετο· ὅθεν διὰ τὴν αὐτοῦ ἀνδρίαν ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὸν ἔθηκεν ὁ Ζεὺς ὑπὸ Ἀρτέμιδος καὶ Λητοῦς ἀξιωθείς, ὁμοίως καὶ τὸ θηρίον τοῦ εἶναι μνημόσυνον ⟨αὐτῶν⟩ καὶ τῆς πράξεως.

8. [183] DIODOR. IV 85, 4 [Meerenge v. Messina] ἔνιοι δὲ λέγουσι σεισμῶν μεγάλων γενομένων διαρραγῆναι τὸν αὐχένα τῆς ἠπείρου καὶ γενέσθαι τὸν πορθμόν, διειργούσης τῆς θαλάσσης τὴν ἤπειρον ἀπὸ τῆς νήσου. Ἡ. δὲ ὁ ποιητής φησι τοὐναντίον, ἀναπεπταμένου τοῦ πελάγους Ὠρίωνα προσχῶσαι τὸ κατὰ τὴν Πελωρίδα κείμενον ἀκρωτήριον καὶ τὸ τέμενος τοῦ Ποσειδῶνος κατασκευάσαι, τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων διαφερόντως. ταῦτα δὲ διαπραξάμενον εἰς Εὔβοιαν μεταναστῆναι κἀκεῖ κατοικῆσαι· διὰ δὲ τὴν δόξαν ἐν τοῖς κατ' οὐρανὸν ἄστροις καταριθμηθέντα τυχεῖν ἀθανάτου μνήμης.

---

10 Κηδαλίωνα Schol. Nicandr. Ther. 15 p. 5, 32 K.: ἠνδαλίωνα Hss. [οἰκεῖον] Heyne [καὶ ... αὐτοῦ] Robert 14 ζήτησιν] εὕρεσιν Schol. Nicandr. 21 ⟨αὐτῶν⟩ *; καὶ tilgte Heyne 22 S. Robert *Erat.* 238³, der auch Erat. 8 Ἀρκτοφύλαξ auf Hes. zurückführt

69. PHOKOS. 501

ΦΩΚΟΥ ΣΑΜΙΟΥ ΝΑΥΤΙΚΗ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ.

Vgl. I 1, 13. 12, 33 ff.

70. KLEOSTRATOS.

A. LEBEN UND SCHRIFT.

1. Theophr. de sign. 4 διὸ καὶ ἀγαθοὶ γεγένηνται κατὰ τόπους τινὰς ἀστρονόμοι ἔνιοι οἷον Ματρικέτας ἐν Μηθύμνῃ ἀπὸ τοῦ Λεπετύμνου καὶ Κλεόστρατος ἐν Τενέδῳ ἀπὸ τῆς Ἴδης καὶ Φαεινὸς Ἀθήνησιν ἀπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ τὰ περὶ τὰς τροπὰς συνεῖδε, παρ' οὗ Μέτων ἀκούσας τὸν τῶν ἑνὸς δεόντων εἴκοσιν ⟨ἐτῶν⟩ ἐνιαυτὸν συνέταξεν· ἦν δὲ ὁ μὲν Φαεινὸς μέτοικος Ἀθήνησιν, ὁ δὲ Μέτων Ἀθηναῖος. 502

2. Scylax 95 νῆσος κατὰ ταῦτα κεῖται Τένεδος καὶ λιμήν, ὅθεν Κλεόστρατος ὁ ἀστρολόγος ἐστί.

3. Arat. V. 2, 5 p. 324, 10 Maass πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι Φαινόμενα ἔγραψαν [außer Arat] καὶ Κλεόστρατος καὶ Σμίνθης καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς κτλ.

4. Athen. VII 278 A ὁ δὲ ὀψοδαίδαλος Ἀρχέστρατος ἐν τῇι Γαστρολογίαι (οὕτως γὰρ ἐπιγράφεσθαί φησι Λυκόφρων ἐν τοῖς Περὶ κωμωιδίας, ὡς τὴν Κλεοστράτου τοῦ Τενεδίου Ἀστρολογίαν) κτλ.

B. ΚΛΕΟΣΤΡΑΤΟΥ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ.

1. Schol. Eurip. Rhes. 528 ὁ μὲν οὖν Παρμενίσκος ‘πρῶτα σημεῖα’ φησὶ λέγεσθαι τὰς τοῦ σκορπίου πρώτας μοίρας διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὕτως αὐτὰς λέγεσθαι, διότι ταύταις ὁ Βοώτης ἅμα ἄρχεται καταδύεσθαι. Κλεόστρατον γοῦν τὸν Τενέδιον ἀρχαῖον ⟨ὄντα ἀστρολόγον εἰπεῖν⟩ οὕτως·

ἀλλ' ὁπόταν τρίτον ἦμαρ ἐπ' ὀγδώκοντα μένηισι
⟨Ἀρκτοφύλαξ φαίνων, τότε δὴ σημήϊα πρῶτα⟩
σκορπίου εἰς ἅλα πίπτει ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφι.

---

8 Τενέδωι] darum Tod des Thales daselbst [1 A 8], um die Schultradition zu erklären 9 *: τὸν τοῦ ἑνὸς δέοντα εἴκοσιν ἐνιαυτῶν Ald. Vgl. c. 29, 9 I 297, 31; ἐνιαυτὸν verb. Schneider 11 κλειόστρατος Hs. 14 κλεοπάτρης Hs.: verb. Bergk 17 γαστρολογίαν Hs.: verb. Heringa 21 διότι Schwartz: καὶ ὅτι Hs. 22. 23 ⟨ ⟩*, ähnlich Schwartz 24 Erklärung gab Boll *Sphaera* 192¹: »Wenn der Bootes mit seinem Spätaufgang 83 Tage am Nachthimmel verweilt, so geht der Anfang des Skorpions in der Morgendämmerung unter, gleichzeitig mit den ersten Sternen des Bootes« ὀγδοήκοντα Hs.: verb. Dindorf 25 ⟨ ⟩*. Da zu μένηισι eine Ergänzung notwendig, πρῶτα σημεῖα durch ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὕτως αὐτὰς λέγεσθαι gegeben ist, so kann der ausgefallene Vers nicht viel anders gelautet haben. Der das ganze Sternbild umfassende Name ἀρκτοφύλαξ ist aus ἀρκτοῦρος im wissenschaftlichen Interesse gebildet und zwar gewiß von einem Didaktiker vor Arat

2. Plin. h. nat. II 31 [nach Anaximander s. I 15, 2] *signa deinde in eo* 502
[Zodiacus] *Cl., et prima arietis ac sagittarii.*

3. Hygin. astron. II 13 [wie 1 aus Parmeniskos] *haedos Cl. Tenedius dicitur inter sidera ostendisse.*

4. Censor. 18, 5 *hanc octaëterida vulgo creditum est ab Eudoxo Cnidio institutam, sed alii Cleostratum Tenedium primum ferunt composuisse et postea alios aliter qui mensibus varie intercalandis suas octaëteridas protulerunt, ut fecit Harpalus, Nauteles, Menestratus, item alii.*

III. KOSMOLOGISCHE PROSA. 503

71. PHEREKYDES VON SYROS.

A. LEBEN UND SCHRIFT.

1. Diog. I 116 ff. Φερεκύδης Βάβυος Σύριος, καθά φησιν Ἀλέξανδρος ἐν Διαδοχαῖς, Πιττακοῦ διακήκοεν. τοῦτόν φησι Θεόπομπος [fr. 66 FHG I 287 vgl. A 6] πρῶτον περὶ φύσεως καὶ θεῶν γράψαι. πολλὰ δὲ καὶ θαυμάσια λέγεται περὶ αὐτοῦ· καὶ γὰρ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Σάμου περιπατοῦντα καὶ ναῦν οὐριοδρομοῦσαν ἰδόντα εἰπεῖν ὡς οὐ μετὰ πολὺ καταδύσεται· καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καταδῦναι. καὶ ἀνιμηθέντος ἐκ φρέατος ὕδατος πιόντα προειπεῖν, ὡς εἰς τρίτην ἡμέραν ἔσοιτο σεισμός, καὶ γενέσθαι. ἀνιόντα τε ἐξ Ὀλυμπίας ἐς Μεσσήνην τῷι ξένωι Περιλάωι συμβουλεῦσαι ἐξοικῆσαι μετὰ τῶν οἰκείων· καὶ τὸν μὴ πεισθῆναι, Μεσσήνην δὲ ἁλωκέναι. (117) καὶ Λακεδαιμονίοις εἰπεῖν μήτε χρυσὸν τιμᾶν μήτε ἄργυρον, ὥς φησι Θεόπομπος ἐν Θαυμασίοις [fr. 66 s. o.]. προστάξαι δὲ αὐτῶι ὄναρ

---

8 *Harpalus*] vermutlich der Erbauer der Brücke über den Hellespont für Xerxes (481/0) nach *Laterc. Alexandr.* 8, 8 (*Abh. d. Berl. Ak.* 1904 S. 8). Früher nur Zeit zwischen Kleostratos und Meton bestimmt. S. Avien. Arat. 1366 *nam qui solem hiberna novem putat aethere volvi, ut lunae spatium redeat, vetus Harpalus, ipsam ocius in sedes momentaque prisca reducit. illius ad numeros prolixa decennia rursum adiecisse Meton Cecropea dicitur arte.* Da zur Verbesserung der Rechnung einige Oktaeteriden verstrichen sein mußten, darf Kleostratos etwa 520 angesetzt werden. Dodwell *de vet. cycl.* III 140 um 544, willkürlich

12 Βάβυος (aus A 2. 3) verb. Aldobrand.: βάδυος Hss. 13 διακήκοεν B^1: διακήκοε B^2P: vulg. διήκουσε, doch vgl. IX 25 15 Σάμου Scaliger, Casaubonus aus A 6: ψάμμου Hss. 16 οὐ μετ᾽ οὐ πολὺ (πουλὺ) BP: μετ᾽ οὐ πολὺ Φ: verb. * (*non post multum tempus* Λ) ὀφθαλμῶν BP^1 17 ἡμέραν tilgte Cobet falsch s. A 6 18 ἐξ ὀλυμπίας F: εἰς ὀλυμπίαν BP: εἰς Ὀ. ἐκ Μεσσήνης Richards 19 ἐξοικῆσαι $BP^1Φ$: μετοικῆσαι P^2 μεσσήνην δὲ ἁλωκέναι corr. P^1: μεσσήνη δὲ ἑάλω B und vor d. Korr. P^1 (aus Φ, wo alles in die or. dir. umgesetzt ist) 20 εἰπεῖν fehlt B 21 ἐν τοῖς θαυμασίοις seit Stephanus

τοῦτο τὸν Ἡρακλέα, ὃν καὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς τοῖς βασιλεῦσι κελεῦσαι Φερεκύδηι 503
πείθεσθαι. ἔνιοι δὲ Πυθαγόραι περιάπτουσι ταῦτα [s. A 6].

φησὶ δ' Ἕρμιππος πολέμου συνεστῶτος Ἐφεσίοις καὶ Μάγνησι βουλόμενον τοὺς Ἐφεσίους νικῆσαι πυθέσθαι τινὸς παριόντος πόθεν εἴη, τοῦ δ' εἰπόντος 'ἐξ Ἐφέσου', 'ἕλκυσόν με τοίνυν, ἔφη, τῶν σκελῶν καὶ θὲς εἰς τὴν τῶν Μαγνήτων χώραν, καὶ ἀπάγγειλόν σου τοῖς πολίταις μετὰ τὸ νικῆσαι αὐτόθι με θάψαι, (118) ἐπεσκηφέναι τε ταῦτα Φερεκύδην'. ὁ μὲν ⟨οὖν⟩ ἀπήγγειλεν· οἱ δὲ μετὰ 504
μίαν ἐπελθόντες κρατοῦσι τῶν Μαγνήτων καὶ τόν τε Φερεκύδην μεταλλάξαντα θάπτουσιν αὐτόθι καὶ μεγαλοπρεπῶς τιμῶσιν. ἔνιοι δέ φασιν ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς ἀπὸ τοῦ Κωρυκίου ὄρους αὐτὸν διοικῆσαι. Ἀριστόξενος δ' ἐν τῶι Περὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν γνωρίμων αὐτοῦ [fr. 3 FHG II 272] φησι νοσήσαντα αὐτὸν ὑπὸ Πυθαγόρου ταφῆναι ἐν Δήλωι. οἱ δὲ φθειριάσαντα τὸν βίον τελευτῆσαι· ὅτε καὶ Πυθαγόρου παραγενομένου καὶ πυνθανομένου, πῶς διακέοιτο, διαβαλόντα τῆς θύρας τὸν δάκτυλον εἰπεῖν· 'χροΐ δῆλα'. καὶ τοὐντεῦθεν παρὰ τοῖς φιλολόγοις ἡ λέξις ἐπὶ τῶν χειρόνων τάττεται, οἱ δ' ἐπὶ τῶν βελτίστων χρώμενοι διαμαρτάνουσιν. (119) ἔλεγέ τε ὅτι οἱ θεοὶ τὴν τράπεζαν θυωρὸν καλοῦσιν [B 12].

Ἄνδρων δ' ὁ Ἐφέσιός φησι δύο γεγονέναι Φερεκύδας Συρίους, τὸν μὲν ἀστρολόγον, τὸν δὲ θεολόγον υἱὸν Βάβυος, ὧι καὶ Πυθαγόραν σχολάσαι. Ἐρατοσθένης δ' ἕνα μόνον, καὶ ἕτερον Ἀθηναῖον γενεαλόγον [FHG I 70 ff.].

σώιζεται δὲ τοῦ Συρίου τό τε βιβλίον ὃ συνέγραψεν οὗ ἡ ἀρχή· Ζὰς ... διδοῖ [B 1], σώιζεται δὲ καὶ ἡλιοτροπεῖον ἐν Σύρωι τῆι νήσωι. Folgt Duris s. I 287, 16 ff. Dann Epigramm des Diog.

(121) γέγονε δὲ κατὰ τὴν πεντηκοστὴν καὶ ἑνάτην ὀλυμπιάδα. Folgt Brief an Thales.

2. Suid. Φερεκύδης Βάβυος Σύριος (ἔστι δὲ νῆσος μία τῶν Κυκλάδων ἡ Σύρα πλησίον Δήλου)· γέγονε δὲ κατὰ τὸν Λυδῶν βασιλέα Ἀλυάττην, ὡς συγχρονεῖν τοῖς Ζ σοφοῖς καὶ τετέχθαι περὶ τὴν μϛ ὀλυμπιάδα [600—597]. διδαχθῆναι δὲ ὑπ' αὐτοῦ Πυθαγόραν λόγος, αὐτὸν δὲ οὐκ ἐσχηκέναι καθηγητήν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. πρῶτον δὲ συγγραφὴν ἐξενεγκεῖν πεζῶι λόγωι τινὲς ἱστοροῦσιν, ἑτέρων τοῦτο εἰς Κάδμον τὸν Μιλήσιον φερόντων. καὶ πρῶτον τὸν περὶ τῆς μετεμψυχώσεως λόγον εἰσηγήσασθαι. ἔζη λοιπὸν δὲ τὴν Θάλητος δόξαν. καὶ τελευτᾶι ὑπὸ πλήθους φθειρῶν. Vgl. Ios. c Ap. I 2 [1 A 11 1 9, 25]; Diog. II 46.

ἔστι δὲ ἅπαντα ἃ συνέγραψε ταῦτα· Ἑπτάμυχος ἤτοι Θεοκρασία ἢ Θεογονία. 505
ἔστι δὲ Θεολογία ἐν βιβλίοις ι [?] ἔχουσα θεῶν γένεσιν καὶ διαδοχάς.

Φερεκύδης Ἀθηναῖος (πρεσβύτερος τοῦ Συρίου, ὃν λόγος τὰ Ὀρφέως συναγαγεῖν) ἔγραψεν Αὐτόχθονας (ἔστι δὲ περὶ τῆς Ἀττικῆς ἀρχαιολογίας) ἐν βιβλίοις ι,

---

1 φερεκύδει BP 3 ἐφεστῶτος Froben 7 Punkt nach Φερεκύδην schon B ⟨ ⟩ Cobet 8 μίαν] sc. ἡμέραν, was Φ interpoliert τε fehlt B 10 διοικεῦσαι Φ 13 [Heracl.] Polit. 32 p. 378, 5 Rose (aus Arist. Πολιτεία Σαμίων) Φ. ὁ Σύριος ὑπὸ φθειρῶν καταβρωθεὶς ἐν Σάμωι ἐτελεύτησεν, ὅτε καὶ ἐλθόντι Πυθαγόραι τὸν δάκτυλον διὰ τῆς θύρης ἔδειξε περιεψιλωμένον 14 χροι BΦΣ und vor d. Korr. P¹ (wie Synes. ep. 116 p. 710 Herch.): χρωὶ nach d. Korr. P¹V 18 βάβους BP¹: βάδυος P² 21 ἡλιοτρόπιον Hss.: verb. Bywater σύρα Hss. Σ: verb. Menage 30 τινὲς] Porphyrios Φιλόσοφος ἱστορία s. Z. 37 35 ι vielleicht vom Athener (Z. 37) übertragen (Gutschmid) 37 περὶ τῆς ἀρχ. τῆς ἀττικῆς stellt V ἀρχαιολογία verm. Kranz

Παραινέσεις δι' ἐπῶν. Πορφύριος δὲ τοῦ προτέρου οὐδένα πρεσβύτερον δέχεται, 505
ἀλλ' ἐκεῖνον μόνον ἡγεῖται ἀρχηγὸν συγγραφῆς.

s. v. Ἑκαταῖος . . . πρῶτος δὲ ἱστορίαν πεζῶς ἐξήνεγκε [Hekataios], συγγραφὴν δὲ Φ.· τὰ γὰρ Ἀκουσιλάου νοθεύεται.

2ª. DIOG. I 42 Hermippos zählt Ph. unter d. 7 Weisen. S. 73 A 1.

3. STRABO X p. 487 Σῦρος δ' ἐστὶ μηκύνουσι τὴν πρώτην συλλαβήν, ἐξ ἧς Φερεκύδης ὁ Βάβυος ἦν. νεώτερος δ' ἐστὶν ὁ Ἀθηναῖος ἐκείνου.

4. DIOD. X 3, 4 [aus Aristoxenos s. I 29, 35] ὅτι Πυθαγόρας πυθόμενος Φερεκύδην τὸν ἐπιστάτην αὐτοῦ γεγενημένον ἐν Δήλωι νοσεῖν καὶ τελέως ἐσχάτως ἔχειν, ἔπλευσεν ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Δῆλον. ἐκεῖ δὲ χρόνον ἱκανὸν τὸν ἄνδρα γηροτροφήσας πᾶσαν εἰσηνέγκατο σπουδήν, ὥστε τὸν πρεσβύτην ἐκ τῆς νόσου διασῶσαι. κατισχυθέντος δὲ τοῦ Φερεκύδου διὰ τὸ γῆρας καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς νόσου, περιέστειλεν αὐτὸν κηδεμονικῶς, καὶ τῶν νομιζομένων ἀξιώσας ὡσανεί τις υἱὸς πατέρα πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. PORPH. V. Pyth. 56 (nach ἐπιβουλῆι c. 4, 16 I 33, 39) Φερεκύδην γὰρ πρὸ τῆς ἐκ Σάμου ἀπάρσεως τελευτῆσαι.

5. [10 Kern] CIC. Tusc. I 16, 38 *itaque credo equidem etiam alios tot saeculis, sed quod litteris exstet, Ph. Syrius primum dixit animos esse hominum sempiternos, antiquus sane; fuit enim meo regnante gentili* [Servius Tullius 578—535]. Aus Poseidonios wie n. 6. APONIUS In Canticum Canticorum [ed. Bottino et Martini Rom 1843] V p. 95 sq. zu Cant. 3, 5 *In priore enim »filiarum Jerusalem adiuratione caprearum et cervorum« personas Thalesianae et Ferecidensis philosophiae intellegi diximus . . . de quibus Thales nomine initium omnium rerum aquam in suo esse dogmate pronuntiavit, et inde omnia facta subsistere ab inviso et magno. causam vero motus aquae spiritum insidentem confirmat, simulque geometricam artem perspicaci sensu prior invenit, per quam suspicatus est unum rerum omnium creatorem. Ferecides autem vocabulo animam hominis prior omnibus immortalem auditoribus suis tradidisse docetur, et eam esse vitam corporis* 506 *et unum nobis de coelo spiritum, alterum credidit terrenis seminibus comparatum. deorum vero naturam et originem ante omnes descripsit. quod opus multum religioni nostrae conferre probatur, ut noverit turpiter natos turpioremque vitam duxisse, dedecorosius mortuos quos idolatriae cultor deos affirmat.*

6. PORPHYR. ἀπὸ τοῦ ᾱ τῆς Φιλολόγου ἀκροάσεως b. Eus. P. E. X 3, 6 Ἀνδρωνος γὰρ ἐν τῶι Τρίποδι περὶ Πυθαγόρου τοῦ φιλοσόφου τὰ περὶ τὰς προρρήσεις ἱστορηκότος εἰπόντος τε ὡς διψήσας ποτὲ ἐν Μεταποντίωι καὶ ἔκ τινος φρέατος ἀνιμήσας καὶ πιὼν προεῖπεν ὡς εἰς τρίτην ἡμέραν ἔσοιτο σεισμός, καὶ ἕτερά τινα τούτοις ἐπαγαγὼν ἐπιλέγει· 'ταῦτ' οὖν τοῦ Ἀνδρωνος περὶ Πυθαγόρου ἱστορηκότος πάντα ὑφείλετο Θεόπομπος [fr. 66 FHG I 287]. εἰ μὲν περὶ Πυθαγόρου λέγων, τάχα ἂν καὶ ἕτεροι περὶ αὐτοῦ ἠπίσταντο καὶ ἔλεγον "ταὐτὰ ⟨ἃ⟩ καὶ αὐτὸς εἶπεν"· νῦν δὲ τὴν κλοπὴν δήλην πεποίηκεν ἡ τοῦ ὀνόματος μετά-

---

4 ἀγησιλάου Hss.: verb. Voss *hist. Gr.* p. 13 W. 7 βάβυος D: βάβιος übr. Hss. 9 τελέως tilgt Cobet 12 κατισχυθέντος Reiske: κατισχύσαντος Hs. 17 *primus* Baiter 19 Aponius hat nach Harnack, der das Zitat nachwies, zwischen 390 und 430 geschrieben. Quelle Porphyrius christlich vermittelt? 24 *et magno*] *ad magnum?* * 32 Es spricht der Grammatiker Apollonios 38 ταῦτα καὶ αὐτὸς εἰπὼν Hss.: verb. *: ταῦτα καὶ αὐτὸς εἶπεν Viguier: ταὐτὰ ἐκείνωι αὐτὸν εἰπεῖν Corssen *Berl. phil. Woch.* 1911, 1389

θεσις. τοῖς μὲν γαρ πράγμασι κέχρηται τοῖς αὐτοῖς, ἕτερον δ' ὄνομα μετενήνοχε· 506
Φερεκύδην γὰρ τὸν Σύριον πεποίηκε ταῦτα προλέγοντα· οὐ μόνον δὲ τούτωι τῶι ὀνόματι ἀποκρύπτει τὴν κλοπήν, ἀλλὰ καὶ τόπων μεταθέσει· τό τε γὰρ περὶ τῆς προρρήσεως τοῦ σεισμοῦ ἐν Μεταποντίωι ὑπ' Ἀνδρωνος ῥηθὲν ἐν Σύρωι εἰρῆσθαί φησιν ὁ Θεόπομπος, τό τε περὶ τὸ πλοῖον οὐκ ἀπὸ Μεγάρων τῆς Σικελίας, ἀπὸ δὲ Σάμου φησὶ θεωρηθῆναι, καὶ τὴν Συβάρεως ἅλωσιν ἐπὶ τὴν Μεσσήνης μετατέθεικεν· ἵνα δέ τι δοκῆι λέγειν περιττόν, καὶ τοῦ ξένου προστέθεικε τοὔνομα Περίλαον αὐτὸν καλεῖσθαι λέγων.' Vgl. A 1. APOLLON. Hist. mirab. 5. CIC. divin. I 50, 112. MAX. TYR. 29, 5 Hob. Φ. σεισμὸν Σαμίοις προεμήνυσε.

7. ARIST. Metaph. N 4 1091^{b} 8 [s. II 170, 8] ἐπεὶ οἵ γε μεμειγμένοι αὐτῶν [der Theologen] καὶ τῶι μὴ μυθικῶς ἅπαντα λέγειν οἷον Φ. καὶ ἕτεροί τινες τὸ γεννῆσαν πρῶτον ἄριστον τιθέασι [nämlich Zeus].

7^{a}. PLUTIN. VI 9 ὥστε τῶν ἀρχαίων οἱ μάλιστα συντασσόμενοι τοῖς Πυθαγόρου καὶ τῶν μετ' αὐτόν, καὶ Φερεκύδου δέ, περὶ ταύτην ἔσχον τὴν φύσιν (nämlich τὸ ἀίδιον καὶ νοητὸν ἕν). ἀλλ' οἱ μὲν ἐξειργάσαντο ἐν τοῖς αὑτῶν λόγοις, οἱ δὲ οὐκ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀγράφοις συνουσίαις ἢ ὅλως ἀφεῖσαν.

8. DAMASC. de princ. 124^{b} [I 321 R. aus Eudemos fr. 117] Φερεκύδης δὲ ὁ Σύριος Ζάντα μὲν εἶναι ἀεὶ καὶ Χρόνον καὶ Χθονίαν τὰς τρεῖς πρώτας ἀρχάς . . . τὸν δὲ Χρόνον ποιῆσαι ἐκ τοῦ γόνου ἑαυτοῦ πῦρ καὶ πνεῦμα καὶ ὕδωρ . . ., ἐξ ὧν ἐν πέντε μυχοῖς διηρημένων πολλὴν γενεὰν συστῆναι θεῶν, τὴν πεντέμυχον καλουμένην, ταὐτὸν δὲ ἴσως εἰπεῖν, πεντέκοσμον. Vgl. B 1.

9. PROB. ad. Verg. Buc. 6, 31 (App. Serv. ed. Hagen p. 343, 18) *consentit et Ph.* 507
sed diversa affert elementa: Ζῆνα *inquit* καὶ Χθόνα καὶ Κρόνον, *ignem ac terram et tempus significans, et esse aethera qui regat, terram quae regatur, tempus in quo universa pars moderetur.* HERMIAS irr. 12 (D. 654) Φ. μὲν ἀρχὰς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, Χθονίην δὲ τὴν γῆν, Κρόνον δὲ τὸν χρόνον, ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ὧι τὰ γινόμενα. ζηλοτυπία τοίνυν τῶν γερόντων πρὸς ἀλλήλους. LYD. de mens. IV 3 Ἥλιος αὐτὸς [nämlich Zεύς] κατὰ Φερεκύδην.

10. SEXT. P. Hyp. III 30 Φ. μὲν γὰρ ὁ Σύριος γῆν εἶπε τὴν πάντων εἶναι ἀρχήν.

11. MAX. TYR. X p. 174 R. ἀλλὰ καὶ τοῦ Συρίου τὴν ποίησιν σκόπει καὶ τὸν Ζῆνα καὶ τὴν Χθονίην καὶ τὸν ἐν τούτοις Ἔρωτα, καὶ τὴν Ὀφιονέως γένεσιν καὶ τὴν θεῶν μάχην [B 4] καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸν πέπλον [B 2].

12. PROCL. in Tim. 23^{c} I 129, 15 Diehl ἡ τοῦ Πλάτωνος παράδοσις οὐκ ἔστι τοιαύτη αἰνιγματώδης οἵα ἡ Φερεκύδου.

---

4 Σύρωι *: συρίωι BO: Συρίαι vulgo. Vgl. ἐν Σύρωι (so Hs.) Apoll. a. a. O. S. 45, 17 Keller 13 μάλιστα οἱ? Wilamowitz τοῖς Π. Kirchhoff: αὐτοῖς Π. Hss. 14 [καὶ Φερεκύδου δέ] H. Müller: καὶ Φερεκύδης δὲ Wilam. 15 ἐν τοῖς Kirchhoff: ἐν αὐτοῖς Hss. 18 ζᾶντα μὲν εναι ἀεὶ, καὶ χρόνον καὶ χθορίαν so d. Hs. Über die Deklination Zάς, Zάντα s. Kretschmer bei Kern a. a. O. 93^{64}. Ehlert *Zur indog. Sprachg.* (Königsb. 1910) 43 und *Unters. über gr. Beton.* 247^{1}. S. B 1 19 ἑαυτοῦ Hs.: αὐτοῦ, d. h. Zάντος, wohl richtig Kern 20 πεντέμυχον] so im Text Hs., am Rande von anderer, alter Hd. νὺχὸν (so). Die Metapher erklärt sich aus der Allegorie von ἄντρον B 6 23 *ac* PM: *et* VE 24 *ac tempus* P

B. FRAGMENTE. 507

ΦΕΡΕΚΥΔΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

1. [1 Kern *de Orphei* cett. *theogon.* p. 84] Diog. I 119 [s. II 199, 20] Ζὰς μὲν καὶ Χρόνος ἦσαν ἀεὶ καὶ Χθονίη· Χθονίῃ δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζὰς γῆν γέρας διδοῖ. Vgl. Herod. π. μον. λέξ. p. 6, 15 καὶ γὰρ Δίς καὶ Ζήν καὶ Δήν καὶ Ζάς παρὰ Φερεκύδῃ κατὰ κίνησιν ἰδίαν. Vgl. A 8.

1ª. Achill. Isag. 3 (31, 28 Maass) Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος καὶ Φ. ὁ Σύριος ἀρχὴν τῶν ὅλων τὸ ὕδωρ ὑφίστανται, ὃ δὴ καὶ Χάος καλεῖ ὁ Φ., ὡς εἰκὸς τοῦτο ἐκλεξάμενος παρὰ τοῦ Ἡσιόδου οὕτω λέγοντος [Th. 116]· ‘ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετο’.

2. [4] Grenfell-Hunt Greek Papyr. Ser. II n. 11 p. 23 αὐτῶι ... φᾶρος. Clem. Str. VI 9 (II 428, 19 St.) αὖθίς τε Ὁμήρου ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος· ‘ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ’, ἐν δ’ οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν· ἐν δ’ ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο’ [Σ 483. 607] Φ. ὁ Σύριος λέγει· ‘Ζὰς ... δώματα’. VI 53 (II 459, 4) aus Isidoros ἵνα μάθωσι τί ἐστιν ἡ ὑπόπτερος δρῦς καὶ τὸ ἐπ’ 508
αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φ. ἀλληγορήσας ἐθεολόγησεν λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας τὴν ὑπόθεσιν.

col. 1 αὐ)τῶι ποιοῦσιν τὰ οἰκία πολλά τε καὶ μεγάλα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐξετέλεσαν πάντα καὶ χρήματα καὶ θεράποντας καὶ θεραπαίνας καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ πάντα, ἐπεὶ δὴ πάντα ἑτοῖμα γίγνεται, τὸν γάμον ποιεῦσιν. κἀπειδὴ τρίτη ἡμέρη γίγνεται τῶι γάμωι, τότε Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ

---

2 Vgl. * *Berl. Sitz.* 1897, 144, Wilamowitz *Eur. Heracl.*² II 262, Blass *Rhein. Mus.* 55, 101, Weil *Études sur l'ant. gr.* 122 4 Ζὰς BP¹: Ζεὺς FP². Über den Akzent s. zu II 201, 18 Κρόνος nach A 9 Preller ἦσαν ἀεὶ *: ἧς ἀεὶ (Comp. αν als Spirit. asper verl.) B: εἰσαεὶ P¹: εἷς ἀεὶ P² καὶ χθονίη V: καὶ χθόνην B: καὶ χθὼν ἣν P. Paus. III 14, 5 Δήμητρα δὲ Χθονίαν Λακεδαιμόνιοι μὲν σέβειν φασὶ παραδόντος σφίσιν Ὀρφέως. Inschr. v. Mykonos *B. C. Hell.* VII 398 Γῆι Χθονίηι [s. 21 B 121, 2. 67 B 11] χθονίη δὲ Hss. 5 Ζεὺς FP² γῆν γέρας B: γῆ γέρας P¹: γέρας P² vgl. *Arch. f. G. d. Ph.* I 11 γέρας] den Peplos, der die Erde darstellt (unten Z. 24. Anm. zu S. 203, 4)? 17 ὑπόπτερος δρῦς] der mit Flügeln versehene (schwebende) Mastbaum der Erde, an dem wie bei der Prozession der Athena [B 5] der Peplos segelartig aufgehängt ist. Vgl. den Peplos der Hera (Elis) und des Dionysos-Helios Orph. 152, 4 Abel. ὑπόπτερος von der Sonne Mimn. 12, 7 B. Vgl. die geflügelten Ἄρκτοι bei Kritias 81 B 18, 4 20 αὐτ)ῶι * vgl. Herod. I 98 (Beginn der Regierung des Deïokes) οἰκοδομέουσί τε γὰρ αὐτῶι οἰκία μεγάλα τε καὶ ἰσχυρά (s. ebend. I 114) ποιοῦσιν] Koineform statt ποιεῦσιν (Z. 23) 24 Ζὰς so akz. die Hs. des Clem.

καλὸν καὶ ἐν αὐτῶι ποικίλλει Γῆν καὶ Ὠγηνὸν καὶ τὰ Ὠγη- 508
νοῦ δώματα ...

col. 2 βουλόμενος⟩ γὰρ σέο τοὺς γάμους εἶναι τούτωι
ϛ σε τιμῶ. σὺ δέ μοι χαῖρέ τε καὶ σύνισθι. ταῦτά φασιν
5 ἀνακαλυπτήρια πρῶτον γενέσθαι· ἐκ τούτου δὲ ὁ νόμος
ἐγένετο καὶ θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν. ἡ δέ μι⟨ν ἀμείβε⟩ται
δεξαμ⟨ένη εὐ τὸ φᾶ⟩ρος ...

3. [2] Procl. in Tim. 32 c; II 54, 28 Diehl ὁ Φ. ἔλεγεν εἰς Ἔρωτα μεταβεβλῆσθαι τὸν Δία μέλλοντα δημιουργεῖν, ὅτι δὴ τὸν κόσμον
10 ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστὰς εἰς ὁμολογίαν καὶ φιλίαν ἤγαγε καὶ ταυτότητα πᾶσιν ἐνέσπειρε καὶ ἕνωσιν τὴν δι' ὅλων διήκουσαν.

4. [3] Orig. c. Cels. VI 42 [II 111, 13 K.; aus Celsus] Φερεκύδην δὲ πολλῶι ἀρχαιότερον γενόμενον Ἡρακλείτου μυθοποιεῖν στρατείαν στρατείαι παραταττομένην καὶ τῆς μὲν ἡγεμόνα Κρόνον ⟨ἀπο⟩διδόναι,
15 τῆς ἑτέρας δ' Ὀφιονέα. προκλήσεις δὲ καὶ ἀμίλλας αὐτῶν ἱστορεῖ, συνθήκας τε αὐτοῖς γίγνεσθαι, ἵν' ὁπότεροι αὐτῶν εἰς τὸν Ὠγηνὸν ἐμπέσωσι, τούτους μὲν εἶναι νενικημένους, τοὺς δ' ἐξώσαντας καὶ νικήσαντας τούτους ἔχειν τὸν οὐρανόν. τούτου δὲ τοῦ βουλήματός 509
φησιν ἔχεσθαι καὶ τὰ περὶ τοὺς Τιτᾶνας καὶ Γίγαντας μυστήρια θεο-
20 μαχεῖν ἀπαγγελλομένους, καὶ τὰ παρ' Αἰγυπτίοις περὶ Τυφῶνος καὶ Ὥρου καὶ Ὀσίριδος. Philo Bybl. Sanchuniath. [Eus. P. E. I 10, 50] παρὰ Φοινίκων δὲ καὶ Φ. λαβὼν τὰς ἀφορμὰς [vgl. oben I 9, 25 II 199, 29] ἐθεολόγησε περὶ τοῦ παρ' αὐτῶι λεγομένου Ὀφιονέως θεοῦ καὶ τῶν Ὀφιονιδῶν. Tert. de coron. 7 *Saturnum Ph. ante omnes*
25 *refert coronatum, Iovem Diodorus* [VI 4] *post devictos Titanas.* Procl. in Tim. 20 D; I 77, 15 D.

5. [6] Orig. c. Cels. VI 42 [II 112, 20 K.] καὶ διηγούμενός γε τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη [A 590 O 18] φησὶ [Celsus] λόγους εἶναι τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ὕλην τοὺς λόγους τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Ἥραν, τοὺς δὲ πρὸς τὴν
30 ὕλην λόγους αἰνίττεσθαι, ὡς ἄρα ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν πλημμελῶς ἔχουσαν

---

3 βουλόμενος⟩ Weil σέο] Chthonie (als Thesmophoros oder als Hera?) soll die Ehen unter sich haben 4 Die Bedeutung der Zahl ϛ am Rande (Kapitel oder στίχος 600) ist zweifelhaft σύνισθι] CY·|·CΘI pap.: erg. Blass; »Sei mein Weib!« Zu dem Hochzeitspeplos vgl. Apollod. bibl. III 25 ἔδωκε δὲ αὐτῆι [Harmonia] Κάδμος πέπλον καὶ τὸν ἡφαιστότευκτον ὅρμον, ὃν ὑπὸ Ἡφαίστου λέγουσί τινες δοθῆναι Κάδμωι, Φερεκύδης [der Athener fr. 45 FHG I 83] δὲ ὑπὸ Εὐρώπης· ὃν παρὰ Διὸς λαβεῖν 6 ⟨ ⟩ erg. * 7 ΔΕΞΑΜ Pap. (Crönert); ⟨ ⟩ erg. * 13 μυθοποιεῖν Bouhéreau: μυθοποίαν Hs. sinnlos 14 διδόναι Hs.: verb. Preller 15 δ' Ὀφιονέα] δὲ φιονέα Hs. ἱστορεῖν unnötig Bouhéreau 23 Ὀφιονέως] ὀφιωνέως O: ὀφεωνέως B: ὀφίονος A

διαλαβὼν ἀναλογίαις τισὶ συνέδησε καὶ ἐκόσμησεν ὁ θεός, καὶ ὅτι 509
τοὺς περὶ αὐτὴν δαίμονας, ὅσοι ὑβρισταί, τούτους ἀπορριπτεῖ κολάζων αὐτοὺς τῇι δεῦρο ὁδῶι. ταῦτα δὲ τὰ Ὁμήρου ἔπη οὕτω νοηθέντα τὸν Φερεκύδην φησὶν εἰρηκέναι τὸ ‘κείνης δὲ τῆς μοίρας ἔνερθέν ἐστιν ἡ ταρταρίη μοῖρα· φυλάσσουσι δ᾽ αὐτὴν θυγατέρες Βορέου Ἅρπυιαί τε καὶ Θύελλα· ἔνθα Ζεὺς ἐκβάλλει θεῶν ὅταν τις ἐξυβρίσηι᾽. τῶν τοιούτων δέ φησιν ἔχεσθαι νοημάτων καὶ τὸν [περὶ] τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον ἐν τῇι πομπῇι τῶν Παναθηναίων ὑπὸ πάντων θεωρούμενον. δηλοῦται γάρ, φησίν, ἀπ᾽ αὐτοῦ, ὅτι ἀμήτωρ τις καὶ ἄχραντος δαίμων ἐπικρατεῖ θρασυνομένων τῶν γηγενῶν.

6. [5] Porph. de antr. Nymph. 31 τοῦ Συρίου Φερεκύδου μυχοὺς καὶ βόθρους καὶ ἄντρα καὶ θύρας καὶ πύλας λέγοντος καὶ διὰ τούτων αἰνιττομένου τὰς τῶν ψυχῶν γενέσεις καὶ ἀπογενέσεις. Procl. in Tim. 29 A; I 333, 28 D. τῶν παλαιῶν ἄντρον καλούντων τὸν κόσμον [vgl. auch 21 B 120] καὶ φρουρὰν [32 B 15 I 316, 9] καὶ σπήλαιον.

7. [0] Pseudogal. [d. i. Porphyr.] ad Gaurum ed. Kalbfl. [*Abh. Berl. Ak.* 1895] S. 34, 26 κἀνταῦθα πολὺς ὁ Νουμήνιος καὶ οἱ τὰς Πυθαγόρου ὑπονοίας ἐξηγούμενοι, καὶ τὸν παρὰ μὲν τῶι Πλάτωνι [Rep. X 621 A] ποταμὸν Ἀμέλητα, παρὰ δὲ τῶι Ἡσιόδωι καὶ τοῖς Ὀρφικοῖς τὴν Στύγα, παρὰ δὲ τῶι Φερεκύδηι τὴν ἐκροὴν ἐπὶ τοῦ σπέρματος ἐκδεχόμενοι.

8. [9] Schol. Apoll. Rhod. I 645 Φ. δέ φησιν ὅτι δῶρον εἶχε 510
παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ ὁ Αἰθαλίδης τὸ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ποτὲ μὲν ἐν Ἅιδου ποτὲ δὲ ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν γῆν τόποις εἶναι. Vgl. c. 4, 8 I 30, 18, oben A 5.

9. [8] Herod. π. μον. λέξ. p. 7, 4 εἰ δέ τις λέγει ‘καὶ ἡ Ῥέα Ῥῆ κέκληται ὑπὸ τοῦ Συρίου᾽, ἴστω ὅτι αὐτοῦ ἴδιος ἡ χρῆσις.

10. [11] Apoll. de pron. p. 65, 15 Schn. καὶ Φ. ἐν τῇι Θεολογίαι καὶ ἔτι Δημόκριτος [55 B 13] ... συνεχέστερον χρῶνται τῇι ἐμεῦ καὶ ἔτι τῇι ἐμέο.

---

3 οὕτω νοηθέντα Hs.: ὑπονοήσαντα (d. h. *allegorisierend* s. Z. 20)? *: οὕτω νοήσαντα schon Guiet; ⟨κατὰ⟩ ταῦτα verm. Schöne 8 [περὶ] * 24 Pherekydes scheint hier nicht der Athener zu sein, da die Sache mit Pythagoras zusammenhängt. Wahrscheinlich gab die Erwähnung des Aethalides bei Pherek. Anlaß zu der Ausgestaltung der Metempsychose des Pythagoras, wie sie Herakleides a. a. O. gibt 25. 26 εἰς ἅδου Hs. 26 ὑπὲρ f: ὑπὸ L 28 Ῥῆ] vgl. 51 B 10

11. [12] — p. 93, 1 ἔστιν πιστώσασθαι καὶ τὸ ἀδιαίρετον τῆς 510
εὐθείας [näml. ἡμεῖς, ὑμεῖς, σφεῖς] παρ᾽ Ἴωσιν ἐκ τῶν περὶ Δημόκριτον [55 B 29ª], Φερεκύδην, Ἑκαταῖον.

12. [7] Diog. I 119 [A 1] ἔλεγέ τε ὅτι οἱ θεοὶ τὴν τράπεζαν θυωρὸν καλοῦσιν.

13. [0] Philod. de piet. 47ª 14 p. 19 G. [vgl. 68 B 5] οἱ δὲ Δία καὶ Ἥραν πατέρα καὶ μητέρα θεῶν νομίζουσιν, Πίν⟨δαρος⟩ δ᾽ ⟨ἐκ⟩ Κυβέ⟨λης μ⟩ητρὸς ἐν τῶι ὕμν⟩ωι ⟨εἰς⟩ Κυβέ⟨λαν⟩ ματέρα [fr. 80 Schr.], Φερε⟨κύδης⟩ δ᾽ ὁ ⟨Σύ⟩ριος ...

UNECHTES.

14. Laur. Lyd. II 7 τόλμαν δὲ καὶ οἱ περὶ Φερεκύδην ἐκάλεσαν τὴν δυάδα καὶ ὁρμὴν καὶ δόξαν καλοῦσιν, ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ ψευδὲς ἐν δόξηι ἐστί. Vgl. II 194, 6.

---

72. THEAGENES.

1. Tatian. 31 p. 31, 16 Schw. περὶ γὰρ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου καθ᾽ ὃν ἤκμασεν προηρεύνησαν πρεσβύτατοι μὲν Θεαγένης τε ὁ Ῥηγῖνος κατὰ Καμβύσην [529—522] γεγονὼς καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος καὶ Ἀντίμαχος ὁ 511
Κολοφώνιος Ἡρόδοτός τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος κτλ. Vgl. c. 48 I 414.

1ª. Schol. Dionys. Thrac. p. 164, 23 Schn. διττὴ δέ ἐστιν ἡ γραμματική· ἡ μὲν γὰρ περὶ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς τῶν στοιχείων ἐκφωνήσεις καταγίνεται, ἥτις καὶ γραμματικὴ λέγεται παλαιὰ οὖσα καὶ πρὸ τῶν Τρωικῶν, σχεδὸν δὲ καὶ ἅμα τῆι φύσει προελθοῦσα· ἡ δὲ περὶ τὸν ἑλληνισμόν, ἥτις καὶ νεωτέρα ἐστίν, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ Θεαγένους, τελεσθεῖσα ⟨δὲ⟩ παρὰ τῶν Περιπατητικῶν Πραξιφάνους τε καὶ Ἀριστοτέλους. Vgl. daselbst p. 448, 13.

2. Schol. Hom. B zu Y 67 [Porphyr. I 240, 14 Schrad.] τοῦ ἀσυμφόρου μὲν ὁ περὶ θεῶν ἔχεται καθόλου λόγος, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ ἀπρεποῦς· οὐ γὰρ πρέποντας τοὺς ὑπὲρ τῶν θεῶν μύθους φησίν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην κατηγορίαν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς λέξεως ἐπιλύουσιν, ἀλληγορίαι πάντα εἰρῆσθαι νομίζοντες ὑπὲρ τῆς τῶν στοιχείων φύσεως, οἷον ⟨ἐν⟩ ἐναντιώσεσι τῶν θεῶν. καὶ γάρ φασι τὸ ξηρὸν τῶι ὑγρῶι καὶ τὸ θερμὸν τῶι ψυχρῶι μάχεσθαι καὶ τὸ κοῦφον τῶι βαρεῖ. ἔτι δὲ τὸ

---

1 ἀδιαίρετον] s. zu 55 B 29ª 7—9 erg. *. Die Ergänzung des Pindarfragmentes bei Bergk und Nachfolgern widerstreitet den Spatien. Der Lerier heißt bei Apollodor und so bei Philodem ὁ Ἀθηναῖος, so ist ὁ Σύριος sicher. Seine hier vorgetragene Theogonie ist verloren 8. 9 Überreste des Pap. 20 ... ΟΙΝ . ΚΥΒΕ, 21 ... ΜΑΤΡ .. ΦΕΡΕ, 23 ... ΚΔΟ .. ΡΙΟC 16 πρεσβύτατοι μὲν Eus.: οἱ πρεσβύτατοι Hss. ῥήγιος Hss. 17 καὶ Στησίμβροτος Eus.: στησίμβροτός τε Hss. ἀντίμαχος Hss.: Καλλίμαχος Eus. 28 κατηγορίαν Schrader: ἐπίλυσιν Hss. 29 ἐπιλύουσιν Schrader: κατηγοροῦντες B: κατηγοροῦνται L. Die urspr. Stellung war wohl κατηγορίαν ἐπιλύουσιν 30 ⟨ἐν⟩ Schrader 31 Die Theorie ist stoisch

μὲν ὕδωρ σβεστικὸν εἶναι τοῦ πυρός, τὸ δὲ πῦρ ἐηραντικὸν τοῦ ὕδατος. ὁμοίως 511
δὲ καὶ πᾶσι τοῖς στοιχείοις, ἐξ ὧν τὸ πᾶν συνέστηκεν, ὑπάρχειν ἐναντίωσιν, καὶ κατὰ μέρος μὲν ἐπιδέχεσθαι φθορὰν ἅπαξ, τὰ πάντα δὲ μένειν αἰωνίως. μάχας δὲ διατίθεσθαι αὐτόν, διονομάζοντα τὸ μὲν πῦρ Ἀπόλλωνα καὶ Ἥλιον καὶ Ἥφαιστον, τὸ δὲ ὕδωρ Ποσειδῶνα καὶ Σκάμανδρον, τὴν δ' αὖ σελήνην Ἄρτεμιν, τὸν ἀέρα δὲ Ἥραν καὶ τὰ λοιπά. ὁμοίως ἔσθ' ὅτε καὶ ταῖς διαθέσεσι ὀνόματα θεῶν τιθέναι, τῇι μὲν φρονήσει τὴν Ἀθηνᾶν, τῇι δ' ἀφροσύνηι τὸν Ἄρεα, τῇι δ' ἐπιθυμίαι τὴν Ἀφροδίτην, τῶι λόγωι δὲ τὸν Ἑρμῆν, καὶ προσοικειοῦσι τούτοις· οὗτος μὲν οὖν ⟨ὁ⟩ τρόπος ἀπολογίας ἀρχαῖος ὢν πάνυ καὶ ἀπὸ Θεαγένους τοῦ Ῥηγίνου, ὃς πρῶτος ἔγραψε περὶ Ὁμήρου, τοιοῦτός ἐστιν ἀπὸ τῆς λέξεως.

3. Schol. Hom. A (zu A 381 ἐπεὶ μάλα οἱ φίλος ἦεν) Σέλευκός φησιν ἐν τῇι Κυπρίαι καὶ Κρητικῇι ⟨εἶναι⟩ 'ἐπεί ῥά νύ οἱ φίλος ἦεν'· καὶ Θ. οὕτως προφέρεται.

4. Suid. Θεαγένους χρήματα: . . . εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι δύο Θεαγένεις, εἷς μὲν ὁ περὶ Ὁμήρου γράψας, ἕτερος δὲ ὁ ἐπὶ μαλακίαι σκωπτόμενος.

---

73. AKUSILAOS. 512

A. LEBEN UND SCHRIFT.

1. Diog. I 41 [s. 79ª 2] ἔνιοι προστιθέασιν Ἀκουσίλαον Κάβα ἢ Σκάβρα Ἀργεῖον. (42) Ἕρμιππος δ' ἐν τῶι Περὶ τῶν σοφῶν [fr. 8 FHG III 37] ἑπτακαίδεκά φησιν . . . εἶναι δὲ Σόλωνα, Θαλῆν, Πιττακόν, Βίαντα, Χίλωνα, Κλεόβουλον, Περίανδρον, Ἀνάχαρσιν, Ἀκουσίλαον, Ἐπιμενίδην [68 A], Λεώφαντον, Φερεκύδην [71 A 2 ᵃ] κτλ.

2. Suid. Ἀ. Κάβα υἱὸς Ἀργεῖος, ἀπὸ Κερκάδος πόλεως οὔσης Αὐλίδος πλησίον, ἱστορικὸς πρεσβύτατος. ἔγραψε δὲ Γενεαλογίας ἐκ δέλτων χαλκῶν, ἃς λόγος εὑρεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ ὀρύξαντά τινα τόπον τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

3. — Ἑκαταῖος . . . πρῶτος δὲ ἱστορίαν πεζῶς ἐξήνεγκε, συγγραφὴν δὲ Φερεκύδης· τὰ γὰρ Ἀκουσιλάου νοθεύεται.

4. Clem. Strom. VI 26 (II 443, 2 St.) τὰ δὲ Ἡσιόδου μετήλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον καὶ ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν Εὔμηλός [FHG II 20] τε καὶ Ἀ. οἱ ἱστοριογράφοι.

5. Suid. Σαβῖνος σοφιστὴς γεγονὼς ἐπὶ Ἀδριανοῦ Καίσαρος· ἔγραψεν . . . Εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἀκουσίλαον καὶ ἄλλους ὑπομνήματα καὶ ἑτερά τινα ἐξηγητικά.

---

2 ὑπάρχει ἡ ἐναντίωσις Hs.: verb. * 9 ⟨ὁ⟩ H. Schöne 12 ⟨εἶναι⟩ *: ⟨φέρεσθαι⟩ Ribbeck 15 δὲ ὁ nach Suid. Ἑκάτειον: δὲ Suid. a. O. 23 Κερκάδος] unbekannt, gehört vielleicht zu der Notiz über die ehernen Tafeln (Z. 24), die auf eine in römischer (frühestens alexandrinischer) Zeit gefälschte Schrift oder Bericht zurückgehen muss. Vielleicht ist die alte Schrift im ersten Jahrh. n. Chr. mit gefälschtem Vorwort (wie Anaximenes' Rhetorik) neu herausgegeben worden. Das Interesse dieser Epoche zeigt A 5 27 ἀγησιλάου Hss.: verb. Vossius 30 Σαβῖνος] Kommentar zu Hippokrates 11 A 36 I 52, 29 Die Notiz des Tatian 24 ἐρρέτω καὶ τὰ Ἡγησίου [MV: ἡγησιλάου P] μυθολογήματα ist im Namen wie im Zusammenhang unverständlich. Es liegt kein Grund vor Ἀκουσιλάου (wie B 21) zu konjizieren

B. FRAGMENTE. 512

ΑΚΟΥΣΙΛΑΟΥ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΩΝ Ᾱ Β̄ Γ̄.

1. [fr. 1, 3. 4 Kordt *de Acusilao* Bas. 1903] Damasc. de princ. 124 [I 320, 10 R.] Ἀ. δὲ Χάος μὲν ὑποτίθεσθαί μοι δοκεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν ὡς πάντηι ἄγνωστον ... Ἔρεβος μὲν τὴν ἄρρενα, τὴν δὲ θήλειαν Νύκτα ... ἐκ δὲ τούτων φησὶ μιχθέντων Αἰθέρα γενέσθαι καὶ Ἔρωτα καὶ Μῆτιν ... παράγει δὲ ἐπὶ τούτοις ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἄλλων θεῶν πολὺν ἀριθμὸν κατὰ τὴν Εὐδήμου ἱστορίαν [fr. 117]. 513 Philod. de piet. 137, 13 p. 61 G. Ἀ. δ' ἐκ Χάους πρώτου τἆλλα.

2. [1, 1] Plato Symp. 178 B Ἡσίοδος [Theog. 116] πρῶτον μὲν Χάος φησὶ γενέσθαι, αὐτὰρ ἔπειτα [Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί, ἠδ' Ἔρος φησί] μετὰ τὸ Χάος δύο τούτω γενέσθαι, Γῆν τε καὶ Ἔρωτα. [Παρμενίδης δὲ τὴν γένεσιν λέγει πρώτιστον ... πάντων 18 B 13.] Ἡσιόδωι δὲ καὶ Ἀκουσίλεως ξύμφησιν. οὕτω πολλαχόθεν ὁμολογεῖται ὁ Ἔρως ἐν τοῖς πρεσβύτατος εἶναι.

3. [1, 2] Schol. Theocr. arg. XIII [aus Theon] ἀμφιβάλλουσι, τίνος υἱὸν τὸν Ἔρωτα ⟨χρὴ νομίζειν⟩· Ἡσίοδος [Theog. 120] μὲν γὰρ Χάους καὶ Γῆς, Σιμωνίδης Ἄρεος καὶ Ἀφροδίτης, Ἀ. Νυκτὸς καὶ Αἰθέρος. Vgl. Antagoras Diog. IV 26.

4. [2] Etym. M. s. v. Κοῖος [= Schol. Hesiod. 134] οὗτοι δὲ Τιτᾶνες καλοῦνται καὶ Τιτανίδες, ὡς Ἀ.

5. [3. 4] Philod. de piet. 92, 12 p. 43 G. Ὅμηρος μὲν γὰρ οὐ μόνον τοὺς Ὀνείρους ἀγγέλους τῶν θεῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑρμῆ Διὸς ἄγγελόν φησιν εἶναι καὶ τὴν Ἶριν. ἔνιοι δὲ ταύτην καὶ τῆς Ἥρας, Ἀκουσίλας δὲ καὶ θεῶν πάντων. Φερεκύδης δ' ὁ Ἀθηναῖος [fehlt FHG I] καὶ τὸν Ἑρμῆ· καὶ τὰς Ἁρπυίας τὰ μῆλα φυλάττειν Ἀκο⟨υσίλ⟩αος, Ἐπιμενίδης [68 B 9] δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰς αὐτὰς εἶναι ταῖς Ἑσπερίσιν.

6. [6] — — 42, 12 p. 14 G. Ἡσίοδος [Th. 306 ff.] ⟨δὲ⟩ καὶ Ἀκουσίλαος ⟨Ἐχίδν⟩ης καὶ Τυφῶ⟨νος κύ⟩να Κέρβε⟨ρον ἀθά⟩νατον

---

3 Kordts Sammlung versucht die ursprüngliche Reihenfolge, die aus den Nummern seiner Fragmente ersichtlich ist, herzustellen 14 ξύμφησιν Stob.: ὁμολογεῖ Platohss. 15 πρεσβυτάτοις Stob. 17 ⟨χρὴ νομίζειν⟩ Wilamowitz 21 Die Τιτανίδες sind kritiklos hier zugefügt aus umfassenderer allegorischer Exegese ἀρκεσίλαος Schol. Hes. 26 Ἀκουσίλαος erg. Th. Gomperz 27 Die Hesperidenversion auch auf der kyrenäischen Schale Studniczka *Kyrene* 18 29 ff. erg. nach Kordt und Körte

καὶ ⟨ἄλλα τ⟩ερατώδη ἔ⟨κ⟩τ⟨ον⟩α, τόν τε ἀε⟨τὸν⟩ τὸν καθ' Ἡσίο⟨δον 513
[Th. 523] τὸ τ⟩οῦ Προμ⟨ηθέως ἤπαρ ἐσθίοντα⟩.

7. [9] PHILOD. de piet. 61ᵇ 1 p. 46 = 68 B 8.

8. [11] — — 43, 1 p. 15 γέρων, ἀλλ' ⟨ἔτυχε⟩ τῆς ἀθανα⟨σίας
Πρω⟩τεύς· καί τ⟨ινες ἔλ⟩εγον Φόρκ⟨υος εἶ⟩ναι τοῦτον ⟨πατέρα⟩,
τινὲς Εἰδο⟨θέας⟩ Φόρκυν καὶ ⟨Φόρ⟩κου Γραίας. ⟨οὕτως⟩ καὶ
Ἀκουσί⟨λαος.

9. [28] — — 45ᵇ 5 p. 17 G. τὸν Ἀσκλ⟨ηπιὸν⟩ δ' ὑπὸ Διὸς
κα⟨τακτα⟩θῆναι γέγραφεν Ἡσίοδος [fr. 125] κα⟨ὶ Πίν⟩δαρος (P. 3, 57 ?) 514
καὶ Φερεκύδης ὁ Ἀθηναῖος [fr. 76 FHG I 90] καὶ ⟨Πανύ⟩ασσις [fr. 19 K.]
καὶ Ἄνδρων [fehlt FHG II 349] καὶ Ἀκουσίλαος.

10. [29] — — 63, 1 p. 34 G. Ἄνδρων δ' ἐν τοῖς Συνγενικοῖς [fehlt
FHG II 349] Ἀδμήτωι λέγει τὸν Ἀπόλλω θητεῦσαι Διὸς ἐπιτάξαντος.
Ἡσίοδος [fr. 126] δὲ καὶ Ἀ. μέλλειν μὲν εἰς τὸν Τάρταρον ὑπὸ τοῦ
Διὸς ἐμβληθῆναι τῆς δ⟨ὲ Λητοῦς⟩ ἱκετευσά⟨σης ἀν⟩δρὶ θητ⟨εῦσαι.⟩

11. [17] [APOLLODOR.] bibl. II 2 Νιόβης δὲ καὶ Διός, ἧι πρώτηι
γυναικὶ Ζεὺς θνητῆι ἐμίγη, παῖς Ἄργος ἐγένετο, ὡς δὲ Ἀκουσίλαός
φησι, καὶ Πελασγός, ἀφ' οὗ κληθῆναι τοὺς τὴν Πελοπόννησον
οἰκοῦντας Πελασγούς. Vgl. HYGIN. fab. 124 p. 106, 3 Schm.

12. [18] — — II 5 Ἡσίοδος [fr. 187] δὲ καὶ Ἀ. Πειρῆνος αὐτήν
[Io] φασιν εἶναι.

13. [19] — — II 6 [Argos] Ἀ. δὲ γηγενῆ αὐτὸν λέγει.

14. [22] — — II 26 [Proetiden, Lysippe, Iphinoë, Iphianassa] αὗται
δὲ ὡς ἐτελειώθησαν, ἐμάνησαν, ὡς μὲν Ἡσίοδός [fr. 27] φησιν, ὅτι
τὰς Διονύσου τελετὰς οὐ κατεδέχοντο, ὡς δὲ Ἀ. λέγει, διότι τὸ τῆς
Ἥρας ξόανον ἐξηυτέλισαν.

15. [26] — — II 94 [Arbeit des Herakles] ἕβδομον ἐπέταξεν ἆθλον
τὸν Κρῆτα ἀγαγεῖν ταῦρον. τοῦτον Ἀ. μὲν εἶναί φησι τὸν διαπορ-
θμεύσαντα Εὐρώπην Διί.

16. — — III 30 Αὐτονόης δὲ καὶ Ἀρισταίου παῖς Ἀκταίων
ἐγένετο, ὃς τραφεὶς παρὰ Χίρωνι κυνηγὸς ἐδιδάχθη καὶ ἔπειτα ὕστε-

---

1 τόν τε] τόν γε Kordt: τὸν δὲ Gomperz; pap.? 4 ff. erg. nach Gomperz, Georg Schmidt (*Jahresb. d. St. Katharinensch.* Petersb. 1885 S. 42), Kordt und Körte γέρων] Glaukos hatte vergessen um ewige Jugend zu bitten (Schol. Ap. I 1310 u. a.), aber ἀθανασίας ἔτυχε (Schol. Pl. rep. X 611 D) ⟨ἔτυχε⟩ * 8 ff. erg. nach Gomperz, Kordt, Körte. Vgl. Wilam. *Isyllos* 64 f. 12 ff. nach Gomperz (63, 10 nach Kordt) 15 ικετευουσα pap. 16 von hier an nach dem Alphabet der Autoren geordnet Διὸς δὲ καὶ Νιόβης Heyne; καὶ Διὸς tilgte Eberhard 30 vgl. Malten *Kyrene* 18 ff.

ρον ἐν τῶι Κιθαιρῶνι κατεβρώθη ὑπὸ τῶν ἰδίων κυνῶν. καὶ τοῦτον 514
ἐτελεύτησε τὸν τρόπον, ὡς μὲν οὖν Ἀ. λέγει, μηνίσαντος τοῦ Διός, ὅτι ἐμνηστεύσατο Σεμέλην.

17. [24] — — III 133 Μενέλαος μὲν οὖν ἐξ Ἑλένης Ἑρμιόνην ἐγέννησε καὶ κατά τινας [Hesiod. fr. 99] Νικόστρατον, ἐκ δούλης † Πιερίδος γένος Αἰτωλίδος, ἣ καθάπερ Ἀ. φησι Τηρηίδος, Μεγαπένθη.

18. [25] — III 156 ὁ δὲ Ἀσωπὸς ποταμὸς Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος, ὡς δὲ Ἀ. λέγει Πηροῦς καὶ Ποσειδῶνος, ὡς δέ τινες, Διὸς καὶ Εὐρυνόμης.

19. [30] — III 199 Ζήτην καὶ Κάλαϊν πτερωτούς, οἳ πλέοντες σὺν Ἰάσονι καὶ τὰς Ἁρπυίας διώκοντες ἀπέθανον, ὡς δὲ Ἀ. λέγει, περὶ 515
Τῆνον ὑφ' Ἡρακλέους ἀπώλοντο.

20. [16] Clem. Str. I 102 (II 66, 5 St.) ἦν δὲ κατὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ μὲν Φορωνέα τὸν μετὰ Ἶναχον ὁ ἐπὶ Ὠγύγου κατακλυσμὸς καὶ ἡ ἐν Σικυῶνι βασιλεία, πρώτου μὲν Αἰγιαλέως, εἶτα Εὔρωπος, εἶτα Τελχῖνος, καὶ ἡ Κρητὸς ἐν Κρήτηι· Ἀ. γὰρ Φορωνέα πρῶτον ἄνθρωπον γενέσθαι λέγει. Iul. Afric. b. Eus. P. E. X 10, 7 (Ogygos) ἐφ' οὗ γέγονεν ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν τῆι Ἀττικῆι κατακλυσμός, Φορωνέως βασιλεύοντος, ὡς Ἀ. ἱστορεῖ.

21. [7] Didymos [p. 85 Schmidt] b. Macr. Sat. V 18, 9 ἄμεινον δὲ λέγειν, ὅτι διὰ τὸ πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Ἀχελῶιον τιμὴν ἀπονέμοντας αὐτῶι τοὺς ἀνθρώπους πάντα ἁπλῶς τὰ νάματα τῶι ἐκείνου ὀνόματι προσαγορεύειν. ὁ γοῦν Ἀ. διὰ τῆς πρώτης ἱστορίας δεδήλωκεν, ὅτι Ἀχελῶιος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος· ἔφη γάρ· Ὠκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθὺν ἑαυτοῦ ἀδελφήν, τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί, Ἀχελῶιος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος καὶ τετίμηται μάλιστα.

22. [14] Harpocr. Ὁμηρίδας γένος ἐν Χίωι, ὅπερ Ἀ. ἐν γ', Ἑλλάνικος [fr. 55 FHG I 52] ἐν τῆι Ἀτλαντιάδι ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ φησιν ὠνομάσθαι.

23. [35] Ioseph. ant. Iud. I 107 μαρτυροῦσι δέ μου τῶι λόγωι πάντες οἱ παρ' Ἕλλησι καὶ βαρβάροις συγγραψάμενοι τὰς ἀρχαιολο-

---

2 μὲν οὖν] οὖν tilgte Hercher 5 Westermann ⟨δὲ⟩ nach δούλης. Vielleicht ἐκ δούλης ⟨δὲ⟩ γένος Αἰτωλίδος . . . φησι Πιερίδος Μεγαπένθη *; vgl. Wilamowitz *Hom. Unters.* 174[17] 8 ποταμοῦ Hs.: verb. Aegius 17. 18 ἀνθρώπων Eus. Clem. führt im folgenden Plato Tim. 22 A auf A. zurück 24 Ἀκουσίλαος Gronov: αγησιλαος Hs.

γίας ... συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις [Langlebigkeit der Patriarchen] Ἡσίοδός [Opp. 113. 130 fr. 161. 171] τε καὶ Ἑκαταῖος [fr. 365 FHG I 30] καὶ Ἑλλάνικος [fr. 89 FHG I 57] καὶ Ἀ. καὶ πρὸς τούτοις Ἔφορος [fr. 24 FHG I 239] καὶ Νικόλαος [fr. 97 FHG III 427] ἱστοροῦσι τοὺς ἀρχαίους ζήσαντας ἔτη χίλια. 515

24. [23] PAUSAN. II 16, 4 [Mykene nach Hesiod. fr. 146] ἀπὸ ταύτης οὖν γεγονέναι καὶ τὸ ὄνομα τῇι πόλει φασί. ὃν δὲ προσποιοῦσιν Ἀκουσιλάωι λόγον, Μυκηνέα υἱὸν εἶναι Σπάρτωνος, Σπάρτωνα δὲ Φορωνέως, οὐκ ἂν ἔγωγε ἀποδεξαίμην, διότι μηδὲ αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι.

25. [31] SCHOL. APOLL. RHOD. II 1122 [68 B 12] Ἀ. δὲ καὶ Ἡσίοδος ἐν ταῖς Μεγάλαις Ἠοίαις φασὶν ἐξ Ἰοφώσσης τῆς Αἰήτου [die Söhne des Phrixos].

26. [34] — IV 57 Λάτμος ὄρος Καρίας, ἔνθα ἔστιν ἄντρον, ἐν ὧι διέτριβεν Ἐνδυμίων. ἔστι δὲ καὶ πόλις ἡ λεχθεῖσα Ἡρακλεία. τὸν δὲ Ἐνδυμίωνα Ἡσίοδος [fr. 11] μὲν Ἀεθλίου τοῦ Διὸς καὶ Καλύκης παρὰ Διὸς εἰληφότα τὸ δῶρον ἵν' αὐτῶι ταμίαν εἶναι θανάτου, ὅτε θέλοι ὀλέσθαι'. καὶ Πείσανδρος [fehlt Kinkel] καὶ Ἀ. 516

27. [5] — IV 828 Ἀ. Φόρκυνος καὶ Ἑκάτης τὴν Σκύλλαν λέγει. Vgl. B 8.

28. [13] — IV 992 Ἀ. ἐν τῆι τρίτηι φησίν, ὅτι ἐκ τῆς ἐκτομῆς τοῦ Οὐρανοῦ ῥανίδας ἐνεχθῆναι συνέπεσεν, τουτέστι τὰς σταγόνας, κατὰ τῆς γῆς, ἐξ ὧν γεννηθῆναι τοὺς Φαίακας, οἱ δὲ τοὺς Γίγαντας. καὶ Ἀλκαῖος [fr. 116 PLG III 185] δὲ λέγει τοὺς Φαίακας ἔχειν τὸ γένος ἐκ τῶν σταγόνων τοῦ Οὐρανοῦ.

29. [32] — 1147 περὶ δὲ τοῦ δέρους ὅτι ἦν χρυσοῦν οἱ πλεῖστοι ἱστοροῦσιν. Ἀ. δὲ ἐν τῶι Περὶ γενεαλογιῶν πορφυρευθῆναί φησιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

30. [8] SCHOL. HES. Theog. 379 ἀργέστην Ζέφυρον Βορέην τ' αἰψηροκέλευθον καὶ Νότον] Ἀ. δὲ τρεῖς ἀνέμους εἶναί φησι κατὰ Ἡσίοδον [Th. 870] Βορρᾶν, Ζέφυρον καὶ Νότον· τοῦ Ζεφύρου ἐπίθετον τὸ 'ἀργέστην' φησίν.

---

8 Ἀκουσιλάωι Porson: ἀκοῦσι Hss. 14 λάτμον Hs. 17 ἵν] ἐν Hss. Der Vers lautete (vgl. Apoll. d. pron. p. 82, 23 Schn.) ἵν δ' αὐτῶι θανάτου ταμίης, ὅτε μέλλοι ὀλέσθαι (Schluß *) 21 etymologische Spielerei mit Δρεπάνη, Sitz der Phaeaken. Vgl. Schol. Apoll. IV 984 23 οἱ δὲ] Hes. Th. 185 26 δέρους f: δέρος L 28 ἀπὸ L: ὑπὸ f 29 s. Usener *Rhein. Mus.* 58, 5. Natürlich gab A. keine grammatische Interpretation, wie der Schol. sagt. Vgl. B 32

31. [39] Schol. Homer. AB zu Υ 307 Ἀφροδίτη χρησμοῦ ἐκπε- 516
σόντος, ὅτι τῆς τῶν Πριαμιδῶν ἀρχῆς καταλυθείσης οἱ ἀπ' Ἀγχίσου Τρώων βασιλεύσουσιν, Ἀγχίσῃ ἤδη παρηκμακότι συνῆλθεν, τεκοῦσα δ' Αἰνείαν καὶ βουλομένη πρόφασιν κατασκευάσαι τῆς τῶν Πριαμιδῶν καταλύσεως Ἀλεξάνδρωι πόθον Ἑλένης ἐνέβαλε καὶ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τῶι μὲν δοκεῖν συνεμάχει τοῖς Τρωσί, ταῖς δὲ ἀληθείαις παρηγόρει τὴν ἧτταν αὐτῶν, ἵνα μὴ παντελῶς ἀπελπίσαντες ἀποδῶσι τὴν Ἑλένην. Ἡ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι.

32. [12] — T z. Υ 296 Ἀ. ἐν τρίτωι Γενεαλογιῶν κύριον ἤκουσε τὸ 'Ἐχέπωλος' οὕτως· Κλεωνύμου δ' Ἀγχίσης, τοῦ δὲ Ἐχέπωλος'.

33. [20] — HQ z. κ 2 Δευκαλίων, ἐφ' οὗ ὁ κατακλυσμὸς γέγονε, Προμηθέως μὲν ἦν υἱός, μητρὸς δὲ ὡς ⟨οἱ⟩ πλεῖστοι λέγουσι, Κλυμένης, ὡς δὲ Ἡσίοδος [fr. 3] Προνόης, ὡς δὲ Ἀ., Ἡσιόνης τῆς Ὠκεανοῦ καὶ Προμηθέως.

34. [37] — QV z. λ 520 Εὐρύπυλος ὁ Ἀστυόχης καὶ Τηλέφου 517
τοῦ Ἡρακλέους παῖς λαχὼν τὴν πατρώιαν ἀρχὴν τῆς Μυσίας προίστατο. πυθόμενος δὲ Πρίαμος περὶ τῆς τούτου δυνάμεως ἔπεμψεν ὡς αὐτόν, ἵνα παραγένηται σύμμαχος. εἰπόντος δὲ αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἐξὴν αὐτῶι διὰ τὴν μητέρα, ἔπεμψεν ὁ Πρίαμος τῆι μητρὶ αὐτοῦ δῶρον Ἀστυόχηι χρυσῆν ἄμπελον· ἡ δὲ λαβοῦσα τὴν ἄμπελον τὸν υἱὸν ἔπεμψεν ἐπὶ στρατείαν, ὃν Νεοπτόλεμος ὁ τοῦ Ἀχιλλέως υἱὸς ἀναιρεῖ· ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι.

35. [38] — HY z. ξ 533 Ἐρεχθεὺς ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς ἴσχει θυγατέρα τοὔνομα Ὠρείθυιαν κάλλει διαπρεπεστάτην. κοσμήσας δὲ ταύτην ποτὲ πέμπει κανηφόρον θύσουσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆι Πολιάδι Ἀθηνᾶι. ταύτης δὲ ὁ Βορέας ἄνεμος ἐρασθεὶς λαθὼν τοὺς βλέποντας καὶ φυλάσσοντας τὴν κόρην ἥρπασεν. καὶ διακομίσας εἰς Θράικην ποιεῖται γυναῖκα. γίνονται δὲ αὐτῶι παῖδες ἐξ αὐτῆς Ζήτης καὶ Κάλαϊς, οἳ καὶ δι' ἀρετὴν μετὰ τῶν ἡμιθέων εἰς Κόλχους ἐπὶ τὸ νάκος ἔπλευσαν ἐν τῆι Ἀργοῖ. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι.

36. [40] — z. ρ 207 Πτερελάου παῖδες Ἴθακος καὶ Νήριτος ἀπὸ Διὸς ἔχοντες τὸ γένος ᾤκουν τὴν Κεφαλληνίαν. ἀρέσαν δὲ αὐτοῖς

---

1 Bei der Unzuverlässigkeit der ἱστορία-Zitate (Schwartz *Jahrb. f. kl. Phil. Suppl.* 1881, 405 ff.) ist zweifelhaft, ob und was auf A. geht ἐμπεσόντος B 13 ⟨οἱ⟩ Dindorf 14 πρυνείης Q: πριονόης H: verb. Dindorf 15 καὶ Προμ. Welcker: τοῦ Πρ. Hss. 16 fr. 34—36 s. zu B 31! 30 ἡμιθέων] ἠϊθέων Sturz nach Schol. z. μ 69 33 Πτερελάου Eustath.: περελάου vulg.

τοῦτο καταλιπόντες τὰ σφέτερα ἤθη παραγίνονται εἰς τὴν Ἰθάκην. 517
καὶ τόπον ἰδόντες εὖ πεποιημένον εἰς συνοικισμὸν διὰ τὸ τῶν παρατεθειμένων ὑψηλότερον εἶναι [καὶ] κατοικήσαντες δεῦρο τὴν Ἰθάκην ἔκτισαν. καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἰθάκου ἡ νῆσος ἐπωνομάσθη Ἰθάκη, τὸ δὲ παρακείμενον ὄρος ἐκ τοῦ Νηρίτου Νήριτον. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι.

37. [10] Schol. Nicandr. Ther. 11 Ἀ. δέ φησιν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Τυφῶνος πάντα τὰ δάκνοντα γενέσθαι.

38. [21] Schol. Pind. O. ix 70ᵃ κοινὰ τὰ περὶ Δευκαλίωνα καὶ Πύρραν. καὶ ὅτι τοὺς λίθους κατόπιν ῥίπτοντες ἀνθρώπους ἐποίουν μαρτυρεῖ Ἀ.

39. [27] — — P. iii 25 διὰ τί δὲ προὐτίμησε [Koronis] τὸν Ἴσχυν τοῦ Ἀπόλλωνος; Ἀ. φησίν, ὡς κατὰ δέος ὑπεροψίας θνητῶι βουληθεῖσα συνεῖναι.

40. [15] Strab. x p. 472 Ἀ. δ' ὁ Ἀργεῖος ἐκ Καβιροῦς καὶ Ἡφαίστου Κάμιλλον λέγει, τοῦ δὲ τρεῖς Καβίρους, οἷς ⟨* * *⟩ 518
⟨καὶ τρεῖς⟩ Νύμφας Καβιρίδας.

ZWEIFELHAFTES.

41. [36] Schol. Pind. O. vii 42ᵃ ἔοικε δὲ ὁ Πίνδαρος ἐντετυχηκέναι τῶι †ἀχαιῶι ἱστοριογράφωι· ἐκεῖνος γὰρ οὕτως γενεαλογεῖ· Ὑπερόχης Εὐρύπυλος, οὗ Ὄρμενος, οὗ Φέρης, οὗ Ἀμύντωρ, οὗ Ἀστυδάμεια ἡ Τληπολέμου μήτηρ· καὶ αὐτὸς δὲ Ἀμύντωρ εἰς Δία τὸ γένος ἀνάγει.

---

3 [καὶ] Buttmann 4 νῆσος] πόλις Spohn 6 ἀρκεσίλαος oder ἀρκυσίλαος Hss. 8 δακετά Stiehl 9 vgl. Hesiod. fr. 115 13 ἀκουσίλαος G: ἀγησίλαος übr. Hss. κατὰ δέος] δέους G 15 Καβιροῦς *: καβειροῦς, καβείρου, καβείρης Hss. 16 Κάδμιλος steht bei Steph. Byz. Καβειρία nach οἷς Lücke *: καὶ statt οἷς C. Müller: τρεῖς δὲ Kordt. Pherekydes [fr. 6 FHG I 71], dem A. folgt: ἐκ δὲ Καβιροῦς τῆς Πρωτέως καὶ Ἡφαίστου Καβίρους τρεῖς καὶ Νύμφας τρεῖς Καβιρίδας, ἑκατέρους δ' ἱερὰ γίνεσθαι. Aus den letzten Worten ist die Lücke zu ergänzen 19. 20 τῶι ἀχαιῶι BEG: τῶι παλαιῶι C: ⟨Ἀκουσιλάωι⟩ τῶι ἀρχαίωι Boeckh: ⟨Αὐτεσίωνι⟩ τῶι ἀρχ. Bergk: τῶι Ἀργείωι oder Ἑκαταίωι C. Müller

Prob. Verg. Buc. 2, 48 [fr. 21ᵃ Müll.] hat mit *Acusilaus*, wie Egnatius edierte, nichts zu tun [Hss. *euximades*, *euxiniades* oder *euriniades*], ebensowenig Schol. Thuc. 1, 51, 4 Ἀνδοκίδης] ὁ εἷς τῶν δέκα ῥητόρων, ὥς φησιν Ἀκουσίλαος [l. ὁ Καικίλιος? *; vgl. Caecil. fr. 99. 99ᵃ. 156ᵃ Ofenloch]

73ª. DIE SIEBEN WEISEN. 518

1. Diog. I 40 ff. περὶ δὴ τῶν ἑπτὰ (ἄξιον γὰρ ἐνταῦθα καθολικῶς κἀκείνων ἐπιμνησθῆναι) λόγοι φέρονται τοιοῦτοι. Δάμων ὁ Κυρηναῖος γεγραφὼς Περὶ τῶν φιλοσόφων [FHG IV 277] πᾶσιν ἐγκαλεῖ, μάλιστα δὲ τοῖς ἑπτά. Ἀναξιμένης δέ φησι πάντας ἐπιθέσθαι ποιητικῇ· ὁ δὲ Δικαίαρχος [fr. 28 FHG II 243 vgl. *Hermes* 27, 120. 126] οὔτε σοφοὺς οὔτε φιλοσόφους φησὶν αὐτοὺς γεγονέναι, συνετοὺς δέ τινας καὶ νομοθετικούς. Ἀρχέτιμος δὲ ὁ Συρακούσιος [FHG IV 318] ὁμιλίαν αὐτῶν ἀναγέγραφε παρὰ Κυψέλωι, ᾗ καὶ αὐτός φησι παρατυχεῖν· Ἔφορος [fr. 101 FHG I 262] δὲ παρὰ Κροίσωι πλὴν Θαλοῦ. φασὶ δέ τινες καὶ ἐν Πανιωνίωι καὶ ἐν Κορίνθωι καὶ ἐν Δελφοῖς συνελθεῖν αὐτούς. (41) διαφωνοῦνται δὲ καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν καὶ ἄλλου ἄλλο φασίν, ὡς ἐκεῖνο [81 B 7]·

ἦν Λακεδαιμόνιος Χίλων σοφός, ὃς τάδ' ἔλεξε·
'μηδὲν ἄγαν· καιρῶι πάντα πρόσεστι καλά'.

στασιάζεται δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. Λεάνδριος [fr. 4 FHG II 336] μὲν 519
γὰρ ἀντὶ Κλεοβούλου καὶ Μύσωνος Λεώφαντον Γοργιάδα Λεβέδιον ἢ Ἐφέσιον ἐγκρίνει καὶ Ἐπιμενίδην τὸν Κρῆτα· Πλάτων δὲ ἐν Πρωταγόραι [s. Z. 32] Μύσωνα ἀντὶ Περιάνδρου· Ἔφορος [fr. 101 FHG I 262] δὲ ἀντὶ Μύσωνος Ἀνάχαρσιν· οἱ δὲ καὶ Πυθαγόραν προσγράφουσιν. Δικαίαρχος [s. o.] δὲ τέσσαρας ὡμολογημένους ἡμῖν παραδίδωσιν Θαλῆν, Βίαντα, Πιττακόν, Σόλωνα. ἄλλους δὲ ὀνομάζει ἕξ, ὧν ἐκλέξασθαι τρεῖς, Ἀριστόδημον, Πάμφυλον, Χίλωνα Λακεδαιμόνιον, Κλεόβουλον, Ἀνάχαρσιν, Περίανδρον. ἔνιοι προστιθέασιν Ἀκουσίλαον [73 A 1] Κάβα ἢ Σκάβρα Ἀργεῖον. (42) Ἕρμιππος δ' ἐν τῶι Περὶ τῶν σοφῶν [fr. 8 FHG III 37] ἑπτακαίδεκά φησιν, ὧν τοὺς ἑπτὰ ἄλλους ἄλλως αἱρεῖσθαι· εἶναι δὲ Σόλωνα, Θαλῆν, Πιττακόν, Βίαντα, Χίλωνα, ⟨Μύσωνα⟩, Κλεόβουλον, Περίανδρον, Ἀνάχαρσιν, Ἀκουσίλαον, Ἐπιμενίδην [68 B 1 II 189, 3], Λεώφαντον, Φερεκύδην [71 A 2ª], Ἀριστόδημον, Πυθαγόραν, Λᾶσον Χαρμαντίδου ἢ Σισυμβρίνου, ἢ ὡς Ἀριστόξενος [fr. 52 FHG II 285], Χαβρίνου, Ἑρμιονέα, Ἀναξαγόραν [46 A 30. 33]. Ἱππόβοτος δὲ ἐν τῆι τῶν Φιλοσόφων ἀναγραφῆι· Ὀρφέα, Λίνον, Σόλωνα, Περίανδρον, Ἀνάχαρσιν, Κλεόβουλον, Μύσωνα, Θαλῆν, Βίαντα, Πιττακόν, Ἐπίχαρμον [13 A 6ᶜ], Πυθαγόραν.

2. Plato Protag. 343 A τούτων [näml. τῶν φιλοσόφως λακωνιζόντων] ἦν καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος καὶ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος καὶ Βίας ὁ Πριηνεὺς καὶ Σόλων ὁ ἡμέτερος καὶ Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος καὶ Μύσων ὁ Χηνεύς, καὶ ἕβδομος ἐν τούτοις ἐλέγετο Λακεδαιμόνιος Χίλων· οὗτοι πάντες ζηλωταὶ καὶ ἐρασταὶ καὶ μαθηταὶ ἦσαν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας· καὶ καταμάθοι ἄν τις αὐτῶν τὴν

---

2 Da nur wenig von der überreichen Überlieferung hier gegeben werden kann, sei verwiesen auf E. Meyer *Gesch. d. Altert.* II § 441 ff.; M. Wundt *Gesch. d. gr. Ethik* I 75 f. (genauere Untersuchungen fehlen) — Wulf *de fabellis VII sapp.* Diss. Hal. XIII (1896) 3 ⟨ὁ⟩ γεγραφὼς Bywater 5 ποιητικῇ· ὁ δὲ Stephanus, Menage: ποιητικῆς δὲ BP¹: ποιητικά ὁ δὲ F 7 δὲ (nach Ἀρχ.) BF: τε P 8 παρατυχεῖν BP¹: περιτυχεῖν F εὔφορος P 10 αἱ B: om. PF 11 αὐτῶν fehlt B φασὶν B¹: φασὶν εἶναι PB²: εἶναι φασὶν F 14 Λεάνδριος] vielmehr Μαιάνδριος s. zu 1 A 1 1 3, 1 15 Γοργιάδα Reiske: γορσιάδα PB: κορσίλλα F, mrg. P²: γρ. γοργασιάδα F² 20 Πάμφυλον so BPF; vgl. Roeper *Z. f. Altert.* 1852, 453 21 σκάβρα BP: σκάβα F 24 ⟨ ⟩ Casaubonus

σοφίαν τοιαύτην οὖσαν, ῥήματα βραχέα ἀξιομνημόνευτα ἑκάστωι εἰρημένα. οὗτοι 519
καὶ κοινῆι ξυνελθόντες ἀπαρχὴν τῆς σοφίας ἀνέθεσαν τῶι Ἀπόλλωνι εἰς τὸν νεὼν
τὸν ἐν Δελφοῖς, γράψαντες ταῦτα, ἃ δὴ πάντες ὑμνοῦσι, Γνῶθι σαυτόν καὶ
Μηδὲν ἄγαν. τοῦ δὴ ἕνεκα ταῦτα λέγω; ὅτι οὗτος ὁ τρόπος ἦν τῶν παλαιῶν
τῆς φιλοσοφίας, βραχυλογία τις Λακωνική. καὶ δὴ καὶ τοῦ Πιττακοῦ ἰδίαι περιε-
φέρετο τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐγκωμιαζόμενον ὑπὸ τῶν σοφῶν τὸ Χαλεπὸν ἐσθλὸν
ἔμμεναι. Charm. 146 D ff. σχεδὸν γάρ τι ἔγωγε αὐτὸ τοῦτό φημι εἶναι σωφρο-
σύνην τὸ γιγνώσκειν ἑαυτὸν καὶ συμφέρομαι τῶι ἐν Δελφοῖς ἀναθέντι τὸ
τοιοῦτον γράμμα ... τὸ γὰρ Γνῶθι σαυτὸν καὶ τὸ Σωφρόνει ἐστὶ μὲν ταὐτὸν 520
ὡς τὰ γράμματά φησιν καὶ ἐγώ, τάχα δ' ἄν τις οἰηθείη ἄλλο εἶναι· ὃ δή μοι
δοκοῦσιν παθεῖν καὶ οἱ τὰ ὕστερον γράμματα ἀναθέντες τό τε Μηδὲν ἄγαν καὶ
τὸ Ἐγγύη πάρα δ' ἄτη. καὶ γὰρ οὗτοι ξυμβουλὴν ᾠήθησαν εἶναι τὸ Γνῶθι
σαυτόν, ἀλλ' οὐ τῶν εἰσιόντων [ἕνεκεν] ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρόσρησιν· εἶθ' ἵνα δὴ καὶ
σφεῖς μηδὲν ἧττον συμβουλὰς χρησίμους ἀναθεῖεν, ταῦτα γράψαντες ἀνέθεσαν.

3. Stob. III 1, 172 Δημητρίου Φαληρέως Τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἀποφθέγματα.

ᾱ. Κλεόβουλος Εὐαγόρου Λίνδιος ἔφη.

1. μέτρον ἄριστον. 2. πατέρα δεῖ αἰδεῖσθαι. 3. εὖ τὸ σῶμα ἔχειν καὶ τὴν ψυχήν. 4. φιλήκοον εἶναι καὶ μὴ πολύλαλον. 5. πολυμαθῆ ἢ ἀμαθῆ. 6. γλῶσσαν εὔφημον κεκτῆσθαι. 7. ἀρετῆς οἰκεῖον, κακίας ἀλλότριον. 8. ἀδικίαν μισεῖν, εὐ-

---

1 εἰρημένα οὗτοι Hss.: εἰρημέν' ἃ Schanz. Vgl. Lagercrantz *Herm.* 36, 411 12 ἐγγύα und ἄτα Stob. 13 [ἕνεκεν] Heindorf Die übrigen Δελφικὰ γράμματα sind alle zweifelhaft, so 1) Varro Eum. 36 [Bücheler Petron.[4] 180] *intellego recte scriptum esse Delphis:* θεῶι ἦρα [(sc. φέρειν) Oehler: *hera* Nonius: ἔπου Bücheler], 2) Cic. fin. III 23, 73 *vetera praecepta sapientium qui iubent Tempori parere* [*parcere* nach Sen. ep. 94, 28 Roscher] *et Sequi deum et Se noscere et Nihil nimis*, 3) Νόμοις πείθου s. Roscher *Philol.* 59, 37. Über das angebliche Παραχάραξον τὸ νόμισμα vgl. * *Arch. f. Gesch. d. Phil.* VII (1894) 314. Das berühmte *E Delphicum* ist vermutlich ursprünglich ebensowenig ein Spruch wie ein Buchstabe, sondern ein andersartiges ἀνάθημα gewesen (Robert *Hermes* 36, 490), vermutlich eine κλεὶς κρυπτή, die zunächst als eine Erfindung geweiht, dann symbolisch gefaßt und endlich als E gedeutet wurde. Denn der Balanosschlüssel sieht einem archaischen E sehr ähnlich. Diese Erfindung scheint in das Alter der sieben Weisen hinaufzugehen. S. * *Parmenides* (1897) 143 15 Über Demetrios' Sammlung vgl. Brunco *Act. Sem. Erl.* III 299, Stanjek *Quaest. de sent. VII sap.* I Bresl. Diss. 1891. Ähnliches Excerpt hinter dem des Demetrius Stob. I 173 H. Σωσιάδου τῶν ζ̄ σοφῶν ὑποθῆκαι. Beide latein. verarbeitet in den sogen. Senecae Monita (Wölfflin Erl. 1878, besser Brunco Bayreuth. Progr. 1885) und im sog. Gastmahl des Cicero ed. Traube *Rhein. Mus.* 47, 558 ff. Die älteste Sammlung dieser Sprüche (ohne Namen der Weisen) findet sich auf einem wohl zu Schulzwecken hergerichteten Stein (s. III. a. Chr.), den Hasluck *J. of Hell. Stud.* 27, 62 ungenügend veröffentlicht hat. Vgl. * *Berl. Sitz. Ber.* 1907, 457. Hense *Berl. phil. Woch.* 1907, 765. Über den Zusammenhang dieser Sammlungen mit den ‚Dicta Catonis' vgl. E. Stechert *De Cat. q. d. distichis* Greifsw. 1912 17 ἔχειν Stob.: ἀσκεῖν Diog. I 92 18 φιλομαθῆ μᾶλλον ἢ ἀμαθῆ Diog. I 92 19 οἰκεῖον εἶναι Diog.

σέβειαν φυλάσσειν. 9. πολίταις τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν. 10. ἡδονῆς κρατεῖν. 520
11. βίαι μηδὲν πράττειν. 12. τέκνα παιδεύειν. 13. τύχηι εὔχεσθαι. 14. ἔχθρας διαλύειν. 15. τὸν τοῦ δήμου ἐχθρὸν πολέμιον νομίζειν. 16 γυναικὶ μὴ μάχεσθαι μηδὲ ἅγαν φρονεῖν ἀλλοτρίων παρόντων· τὸ μὲν γὰρ ἄνοιαν, τὸ δὲ μανίαν δύναται παρέχειν. 17. οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν· εἰ δὲ μή, δόξεις παροινεῖν. 18. γαμεῖν ἐκ τῶν ὁμοίων· ἐὰν γὰρ ἐκ τῶν κρειττόνων, δεσπότας, οὐ συγγενεῖς 521
κτήσηι. 19. μὴ ἐπιγελᾶν τῶι σκώπτοντι· ἀπεχθὴς γὰρ ἔσηι τοῖς σκωπτομένοις. 20. εὐποροῦντα μὴ ὑπερήφανον εἶναι, ἀποροῦντα μὴ ταπεινοῦσθαι.

β. Σόλων Ἐξηκεστίδου Ἀθηναῖος ἔφη.

1. μηδὲν ἄγαν. 2. κριτὴς μὴ κάθησο· εἰ δὲ μή, τῶι ληφθέντι ἐχθρὸς ἔσηι. 3. ἡδονὴν φεῦγε, ἥτις λύπην τίκτει. 4. φύλασσε τρόπου καλοκαγαθίαν ὅρκου πιστοτέραν. 5. σφραγίζου τοὺς μὲν λόγους σιγῆι, τὴν δὲ σιγὴν καιρῶι. 6. μὴ ψεύδου, ἀλλ' ἀλήθευε. 7. τὰ σπουδαῖα μελέτα. 8. τῶν γονέων μὴ λέγε δικαιότερα. 9. φίλους μὴ ταχὺ κτῶ, οὓς δ' ἂν κτήσηι, μὴ ταχὺ ἀποδοκίμαζε. 10. ἄρχεσθαι μαθὼν ἄρχειν ἐπιστήσηι. 11. εὔθυναν ἑτέρους ἀξιῶν διδόναι καὶ αὐτὸς ὕπεχε. 12. συμβούλευε μὴ τὰ ἡδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα τοῖς πολίταις. 13. μὴ θρασύνου. 14. μὴ κακοῖς ὁμίλει. 15. χρῶ τοῖς θεοῖς. 16. φίλους εὐσέβει. 17. δ δὰν ⟨μὴ⟩ ἴδηις, μὴ λέγε. 18. εἰδὼς σίγα. 19. τοῖς σεαυτοῦ πρᾶος ἴσθι. 20. τὰ ἀφανῆ τοῖς φανεροῖς τεκμαίρου.

γ. Χίλων Δαμαγήτου Λακεδαιμόνιος ἔφη.

1. γνῶθι σαυτόν. 2. πίνων μὴ πολλὰ λάλει· ἁμαρτήσει γάρ. 3. μὴ ἀπείλει τοῖς ἐλευθέροις· οὐ γὰρ δίκαιον. 4. μὴ κακολόγει τοὺς πλησίον· εἰ δὲ μή, ἀκούσηι, ἐφ' οἷς λυπηθήσηι. 5. ἐπὶ τὰ δεῖπνα τῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτυχίας ταχέως. 6. γάμους εὐτελεῖς ποιοῦ. 7. τὸν τετελευτηκότα μακάριζε. 8. πρεσβύτερον σέβου. 9. τὸν τὰ ἀλλότρια περιεργαζόμενον μίσει. 10. ζημίαν αἱροῦ μᾶλλον ἢ κέρδος αἰσχρόν· τὸ μὲν γὰρ ἅπαξ λυπήσει, τὸ δὲ ἀεί. 11. τῶι δυστυχοῦντι μὴ ἐπιγέλα. 12. τραχὺς ὢν ἥσυχον σεαυτὸν πάρεχε, ὅπως σε αἰσχύνωνται μᾶλλον ἢ φοβῶνται. 13. τῆς ἰδίας οἰκίας προστάτει. 14. ἡ γλῶσσά σου μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ. 15. θυμοῦ κράτει. 16. μὴ ἐπιθύμει ἀδύνατα. 17. ἐν ὁδῶι μὴ σπεῦδε προάγειν. 18. μηδὲ τὴν χεῖρα κινεῖν· μανικὸν γάρ. 19. νόμοις πείθου. 20. ἀδικούμενος διαλλάσσου, ὑβριζόμενος τιμωροῦ.

δ. Θαλῆς Ἐξαμύου Μιλήσιος ἔφη.

1. ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. 2. φίλων παρόντων καὶ ἀπόντων μέμνησο. 3. μὴ τὴν ὄψιν καλλωπίζου, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἴσθι καλός. 4. μὴ πλούτει κακῶς

---

1 πόλει Diog. 2 ἔχθραν Diog. 3 μὴ φιλοφρονεῖσθαι Diog.: μηδ' ἅγαν ἀγανοφρονεῖν Valckenaer 4. 5 δύναται παρέχειν Stob.: σημαίνει Diog. 5 μεθύοντας Stob.: παρ' οἶνον Diog. 6 οὐ] τοὺς Diog. 7 ἐπιγελᾶν Diog.: ἐπιγέλα Stob. 8 Diog. schließt an: τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης γενναίως ἐπίστασο, φέρειν vgl. Stob. IV 44, 75 (Θεοβούλου!) 10 φίλων κριτὴς Paris. 1630 13 vgl. [Isocr.] 1, 22 14 n. 10 vgl. Ar. Pol. H 1. 1333a 2. Stob. IV 5, 22 ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι· ἄρχεσθαι γὰρ μαθὼν κτλ. 18 δὰν = δὴ ἂν μὴ aus Vatic. 711 30 μηδὲ] l. λέγοντα μὴ nach Diog. I 70 32 n. 9 aus der Vorhalle des delphischen, n. 10 aus der des delischen Tempels auf Thales übertragen 33 ἐγγυᾷ (= εἰ ἐγγυᾷ) Stahl *Syntax* 246, 1

5. μή σε διαβαλλέτω λόγος πρὸς τοὺς πίστεως κεκοινωνηκότας. 6. κολακεύειν 522
γονεῖς μὴ ὄκνει. 7. μὴ πατρὸς δέχου τὸ φαῦλον. 8. οἵους ἂν ἐράνους ἐνέγκηις τοῖς γονεῦσι, τοιούτους αὐτὸς ἐν τῶι γήραι παρὰ τῶν τέκνων προσδέχου. 9. χαλεπὸν τὸ ἑαυτὸν γνῶναι. 10. ἥδιστον οὗ ἐπιθυμεῖς τυχεῖν. 11. ἀνιαρὸν ἀργία. 12. βλαβερὸν ἀκρασία. 13. βαρὺ ἀπαιδευσία. 14. δίδασκε καὶ μάνθανε τὸ ἄμεινον. 15. ἀργὸς μὴ ἴσθι, μηδ' ἂν πλουτῆις. 16. κακὰ ἐν οἴκωι κρύπτε. 17. φθονοῦ μᾶλλον ἢ οἰκτίρου. 18. μέτρωι χρῶ. 19. μὴ πᾶσι πίστευε. 20. ἄρχων κόσμει σεαυτόν.

ε. Πιττακὸς Ὕρρα Λέσβιος ἔφη.

1. καιρὸν γνῶθι. 2. ὃ μέλλεις ποιεῖν, μὴ λέγε· ἀποτυχὼν γὰρ καταγελασθήσηι. 3. τοῖς ἐπιτηδείοις χρῶ. 4. ὅσα νεμεσᾶις τῶι πλησίον, αὐτὸς μὴ ποίει. 5. ἀπραγοῦντα μὴ ὀνείδιζε· ἐπὶ γὰρ τούτοις νέμεσις θεῶν κάθηται. 6. παρακαταθήκας ἀπόδος. 7. ἀνέχου ὑπὸ τῶν πλησίον μικρὰ ἐλαττούμενος. 8. τὸν φίλον κακῶς μὴ λέγε μηδ' εὖ τὸν ἐχθρόν· ἀσυλλόγιστον γὰρ τὸ τοιοῦτον. 9. δεινὸν συνιδεῖν τὸ μέλλον, ἀσφαλὲς τὸ γενόμενον. 10. πιστὸν γῆ, ἄπιστον θάλασσα. 11. ἄπληστον κέρδος. 12. κτῆσαι ἴδια. 13. θεράπευε εὐσέβειαν, παιδείαν, σωφροσύνην, φρόνησιν, ἀλήθειαν, πίστιν, ἐμπειρίαν, ἐπιδεξιότητα, ἑταιρείαν, ἐπιμέλειαν, οἰκονομίαν, τέχνην.

ς. Βίας Τευταμίδου Πριηνεὺς ἔφη.

1. οἱ πλεῖστοι ἄνθρωποι κακοί. 2. εἰς κάτοπτρον, ἔφη, ἐμβλέψαντα δεῖ, εἰ 523
μὲν καλὸς φαίνηι, καλὰ ποιεῖν· εἰ δὲ αἰσχρός, τὸ τῆς φύσεως ἐλλιπὲς διορθοῦ-

---

2 πατρὸς δέχου *: προσδέχου Stob.; vgl. Par. 1630 πατρὸς λοιδορίαν μὴ δέχου· φαῦλον γάρ, wo die Sentenz freilich mißverstanden ist οἵους ... τοιούτους Maximus: οἵους ... τούτους Stob.: οὓς ... τοὺς αὐτοὺς Diog., Paris. εἰσενέγκηις Diog., doch vgl. Demosth. 21, 101 = 184 4 ἑαυτὸν Diog. I 36, Paris.: εὖ Stob. οὗ ἐπιθυμεῖς Par.: τοῦ [so A^1: τὸ A^2 cett.] ἐπιθυμίας Stob. Vgl. Eudem. Eth. A 1. 1214a ὁ μὲν ἐν Δήλωι παρὰ τῶι θεῶι τὴν αὑτοῦ γνώμην ἀποφηνάμενος συνέγραψεν ἐπὶ τὸ προπύλαιον τοῦ Λητώιου ... 'κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῶιστον δ' ὑγιαίνειν, πάντων ἥδιστον δ' οὗ τις ἐρᾶι τὸ τυχεῖν'. Ar. Eth. Nic. 1099b 27. S. außerdem Theogn. 256, Sophocl. fr. 329 6. 7 φθονοῦ μᾶλλον ἢ *: φθόνου χάριν μὴ Stob.; vgl. Pind. P. 1, 85, Herod. 3, 52 9 Ὕρρα Stob. A^2Br., Diog. P I 74: Ὑρράδου Stob. A^1M, vgl. Schneider Callim. I 404 12 κακοπραγοῦντα Gesner: ἀτυχίαν μὴ ὀνειδίζειν Diog. I 78 13. 14 φίλον μὴ λέγειν κακῶς, ἀλλὰ μηδὲ ἐχθρόν Diog. 16 ἴδια vgl. Stob. III 1, 173 p. 125, 14 H.: ἀίδια Nauck θεράπευε *: θεραπείαν Stob. Der Text des Stob. ist in Unordnung. Es ist eine Reihe von kurzen Vorschriften zusammengedrängt. Vgl. Diog. εὐσέβειαν ἀσκεῖν· σωφροσύνην φιλεῖν· ἀλήθειαν ἔχειν, πίστιν, ἐμπειρίαν, ἐπιδεξιότητα, ἑταιρίαν, ἐπιμέλειαν. Versieht man jedes dieser Objekte mit Verbum, so erscheint die legitime Zahl 20, die in den vier ersten Kapiteln bewahrt ist. Es fehlt auch die von Plato (c. 73a 2) überlieferte Sentenz 19 Über Bias s. Crusius *Pauly-Wissowa* III 383, Wilamowitz *Berl. Sitz. Ber.* 1906, 44, Zeugnisse bei Hiller *Inschr. v. Priene* n. 111, 245; 113, 88; 117, 34; 422—428. 436. 500. (Sext. P. H. III 65, a. m. x 45 l. βίος nach N) Τευταμίδου Stob. Diog. (I 82) B: Τευτάμου richtig Diog. PF vgl. Heraklit 12 B 39 20 n. 1 s. 12 B 104 n. 2 ist durch Eindringen apophthegmatischer Form verdorben, vgl. Stob. III 21, 11

σθαι τῆι καλοκαγαθίαι. 3. βραδέως ἐγχείρει· οὗ δ' ἂν ἄρξηι, διαβεβαιοῦ. 4. μίσει 523
τὸ ταχὺ λαλεῖν, μὴ ἁμάρτηις· μετάνοια γὰρ ἀκολουθεῖ. 5. μήτ' εὐήθης ἴσθι μήτε κακοήθης. 6. ἀφροσύνην μὴ προσδέχου. 7. φρόνησιν ἀγάπα. 8. περὶ θεῶν λέγε, ὡς εἰσίν. 9. νόει τὸ πραττόμενον. 10. ἄκουε πολλά. 11. λάλει καίρια. 12. πένης ὢν πλουσίοις μὴ ἐπιτίμα, ἢν μὴ μέγα ὠφελῆις. 13. ἀνάξιον ἄνδρα μὴ ἐπαίνει διὰ πλοῦτον. 14. πείσας λαβέ, μὴ βιασάμενος. 15. ὅτι ἂν ἀγαθὸν πράσσηις, θεούς, μὴ σεαυτὸν αἰτιῶ. 16. κτῆσαι ἐν μὲν νεότητι εὐπραξίαν, ἐν δὲ τῶι γήραι σοφίαν. 17. ἕξεις ἔργωι μνήμην, καιρῶι εὐλάβειαν, τρόπωι γενναιότητα, πόνωι ἐγκράτειαν, φόβωι εὐσέβειαν, πλούτωι φιλίαν, λόγωι πειθώ, σιγῆι κόσμον, γνώμηι δικαιοσύνην, τόλμηι ἀνδρείαν, πράξει δυναστείαν, δόξηι ἡγεμονίαν.

ζ̄. Περίανδρος Κυψέλου Κορίνθιος ἔφη.

1. μελέτα τὸ πᾶν. 2. καλὸν ἡσυχία. 3. ἐπισφαλὲς προπέτεια. 4. κέρδος αἰσχρόν. 5. * φύσεως κατηγορία. 6. δημοκρατία κρεῖττον τυραννίδος. 7. αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί, αἱ δ' ἀρεταὶ ἀθάνατοι. 8. εὐτυχῶν μὲν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ φρόνιμος. 9. φειδόμενον κρεῖττον ἀποθανεῖν ἢ ζῶντα ἐνδεῖσθαι. 10. σεαυτὸν ἄξιον παρασκεύαζε τῶν γονέων. 11. ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανὼν δὲ μακαρίζου. 12. φίλοις εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν ὁ αὐτὸς ἴσθι. 13. ὃ ἂν ἑκὼν ὁμολογήσηις, ⟨διατήρει⟩· πονηρὸν ⟨γὰρ τὸ⟩ παραβῆναι. 14. λόγων ἀπορρήτων ἐκφορὰν μὴ 524
ποιοῦ. 15. λοιδοροῦ ὡς ταχὺ φίλος ἐσόμενος. 16. τοῖς μὲν νόμοις παλαιοῖς χρῶ, τοῖς δὲ ὄψοις προσφάτοις. 17. μὴ μόνον τοὺς ἁμαρτάνοντας κόλαζε, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέλλοντας κώλυε. 18. δυστυχῶν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς εὐφράνηις.

---

1 οὗ Stob. M: ὃ A, wonach vielleicht ὃ δ' ἂν αἱρῆι zu lesen. Vgl. ὃ δ' ἂν ἕληι Diog. I 87 4 εἰσὶν Diog. I 88: εἰσὶ θεοὶ Stob. 6 ὅτι ἂν Diog.: ὅταν Stob. 7 εἰς θεοὺς ἀνάπεμπε Diog. n. 16 ἐφόδιον ἀπὸ νεότητος εἰς γῆρας ἀναλάμβανε σοφίαν· βεβαιότερον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων κτημάτων Diog. 8 n. 17 erkannte Wölfflin als Interpolation. Vgl. auch Traube *Rhein. Mus.* 47, 567, 18. Statt dessen fehlen alte ὑποθῆκαι z. B. Arist. rhet. B 13. 1389b 23 καὶ οὔτε φιλοῦσιν σφόδρα οὔτε μισοῦσι διὰ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν Βίαντος ὑποθήκην 'καὶ φιλοῦσιν ὡς μισήσοντες καὶ μισοῦσιν ὡς φιλήσοντες' 12 μελέτα Stob. A: μελέτη M Diog. I 99 n. 4 so Diog. I 97 vgl. das. andere Fassung μηδὲν χρημάτων ἕνεκα πράττειν· δεῖν γὰρ τἀκέρδαντα [so P] κερδαίνειν und oben ε̄ 11 13 n. 5 fehlt Diog. a. O., gewöhnlich an 4 angehängt. Wahrscheinlich verstümmelte Sentenz 14 ἀτυχῶν Stob.: δυστυχῶν Diog. 15 n. 9 vgl. Stob. 10, 61 17 ὃ Diog. 1, 98: ὃν Stob. ὁμολογῆις Diog. BP 18 διατήρει Diog.: fehlt Stob.: ποίει Paris. 1630 πονηρὸν γὰρ τὸ παραβῆναι Par.: πονηρὸν παράβαινε Stob.: fehlt Diog. Vgl. Traube a. O. 22 21 δυστυχῶν Stob.: δυστυχίαν Brux.: ἀτυχίαν Par. 1630 u. a. vgl. 4, 16 und Buresch *Klaros* S. 125 n. 88

IV. ÄLTERE SOPHISTIK. 524

73b. NAMEN UND BEGRIFF.

1. ARISTID. 46 (II 407 Dind.) ἀρχὴν δὲ οὐδ' εἰδέναι μοι δοκοῦσιν οὐδ' αὐτὸ τοὔνομα τῆς φιλοσοφίας ὅπως εἶχε τοῖς Ἕλλησι καὶ ὅτι ἠδύνατο οὐδ' ὅλως τῶν περὶ ταῦτ' οὐδέν. οὐχ Ἡρόδοτος Σόλωνα σοφιστὴν κέκληκεν [I 29], οὐ Πυθαγόραν πάλιν [IV 95; s. oben I 27, 29]; οὐκ Ἀνδροτίων [fr. 39 FHG I 375] τοὺς ἑπτὰ σοφιστὰς προσείρηκε, λέγω δὴ τοὺς σοφούς, καὶ πάλιν αὖ Σωκράτην σοφιστὴν τοῦτον τὸν πάνυ; αὖθις δ' Ἰσοκράτης σοφιστὰς μὲν τοὺς περὶ τὴν ἔριν καὶ τοὺς ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν διαλεκτικούς [13, 1], φιλόσοφον δ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς περὶ τὴν πολιτικὴν ἕξιν φιλοσόφους; ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν τούτῳ συγγενομένων ὀνομάζουσί τινες. οὐ Λυσίας (fr. 281 OA II 212a 9) Πλάτωνα σοφιστὴν καλεῖ καὶ πάλιν Αἰσχίνην; κατηγοριῶν οὗτός γε, φαίη τις ἄν. ἀλλ' οὐχ οἵ γε ἄλλοι κατηγοροῦντες ἐκείνων τῶν ἄλλων ὅμως ταὐτὸν τοῦτο προσειρήκασιν αὐτούς. ἔτι δ' εἰ καὶ Πλάτωνος ἐξῆν κατηγοροῦντα σοφιστὴν προσειπεῖν, τί τούτους γ' ἂν εἴποι τις; ἀλλ' οἶμαι καὶ σοφιστὴς ἐπιεικῶς κοινὸν ἦν ὄνομα καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦτ' ἠδύνατο φιλοκαλία τις εἶναι καὶ διατριβὴ περὶ λόγους, καὶ οὐχ ὁ νῦν τρόπος οὗτος, ἀλλὰ παιδεία κοινῶς ... καὶ τὸν σοφιστὴν δοκεῖ μέν πως κακίζειν ἀεὶ καὶ ὅ γε δὴ μάλιστα ἐπαναστὰς τῶι ὀνόματι Πλάτων εἶναί μοι δοκεῖ. αἴτιον δὲ τούτου καὶ τῶν πολλῶν αὐτὸν καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὑπερφρονῆσαι. φαίνεται δὲ καὶ ταύτηι εἰς ἅπασαν εὐφημίαν τῆι προσηγορίαι κεχρημένος. ὃν γοῦν ἀξιοῖ σοφώτατον εἶναι θεὸν καὶ παρ' ὧι πᾶν εἶναι τἀληθές, τοῦτον δή που 'τέλεον σοφιστὴν' κέκληκεν [Cratyl. 403 E].

2. PLAT. Soph. 231 D τὸ πρῶτον εὑρέθη [näml. ὁ σοφιστής] νέων καὶ πλουσίων ἔμμισθος θηρευτής ... τὸ δέ γε δεύτερον ἔμπορός τις περὶ τὰ τῆς ψυχῆς 525
μαθήματα ... τρίτον δὲ ἆρα οὐ περὶ τὰ αὐτὰ κάπηλος ἀνεφάνη; ... καὶ τέταρτόν γε αὐτοπώλης περὶ τὰ μαθήματα ἡμῖν ... πέμπτον δὲ ... τῆς γὰρ ἀγωνιστικῆς περὶ λόγους ἦν τις ἀθλητής, τὴν ἐριστικὴν τέχνην ἀφωρισμένος ... τό γε μὴν ἕκτον ἀμφισβητήσιμον μέν, ὅμως δ' ἔθεμεν αὐτῶι συγχωρήσαντες δοξῶν ἐμποδίων μαθήμασιν περὶ ψυχὴν καθαρτὴν αὐτὸν εἶναι. Vgl. Prot. 317 B [unten 221, 31].

2a. XENOPH. Mem. I 1, 11 οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἢ περὶ τῶν ἄλλων ὡς οἱ πλεῖστοι διελέγετο [Sokrates] σκοπῶν, ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων. 6, 13 καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῶι βουλομένωι πωλοῦντας σοφιστὰς ὥσπερ πόρνους ἀποκαλοῦσιν. Cyn. 13, 8 οἱ σοφισταὶ δ' ἐπὶ τῶι ἐξαπατᾶν λέγουσι, καὶ γράφουσιν ἐπὶ τῶι ἑαυτῶν κέρδει καὶ οὐδένα οὐδὲν ὠφελοῦσιν·

---

2 vgl. I 417, 15; Brandstätter *Leipx. Stud.* XV, 1, 129 ff.; Th. Gomperz *Gr. Denk.* I3 337 ff. 460 ff. 6 Ἀνδρων Siebelis ohne Grund. Ist Etym. m. σοφιστής, wo Aristoteles [fr. 5 Rose] zitiert wird, identisch? Vgl. auch Iambl. V. P. 83 [45 C 4] 7 λέγων Reiske 9 φιλοσόφων δ' αὐτῶν Reiske 23 νέων [καὶ] Cobet 26 ἡμῖν ⟨ἦν⟩ Heindorf: ἡμῖν nach ἀνεφάνη (Z. 25) C. F. Hermann 30 ἢ περὶ Euseb. P. E. I 8. XV 62: ἤπερ Hss. 31 ὡς Eus.: fehlt Hss. 32 ἔχει Eus.: ἔφυ Hss. 34 [ὥσπερ πόρνους] Ruhnken

οὐδὲ γὰρ σοφὸς αὐτῶν ἐγένετο οὐδεὶς οὐδ' ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἀρκεῖ ἑκάστωι σο- 525
φιστὴν κληθῆναι, ὃ ἐστιν ὄνειδος παρά γε (τοῖς) εὖ φρονοῦσι. τὰ μὲν οὖν τῶν σοφιστῶν παραγγέλματα παραινῶ φυλάττεσθαι, τὰ δὲ τῶν φιλοσόφων ἐνθυμήματα μὴ ἀτιμάζειν.

3. ARISTOT. soph. el. 1. 165ᵃ 21 ἔστι γὰρ ἡ σοφιστικὴ φαινομένη σοφία οὖσα δ' οὔ, καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὔσης.

---

74. PROTAGORAS.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. DIOG. IX 50 ff. Πρωταγόρας Ἀρτέμωνος ἢ, ὡς Ἀπολλόδωρος [fr. 40 Jac.] καὶ Δείνων ἐν Περσικῶν ε̄ [fr. 6 FHG II 90; vgl. A 2], Μαιανδρίου Ἀβδηρίτης, καθά φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τοῖς Περὶ νόμων [fr. 21 Voss], ὃς καὶ Θουρίοις νόμους γράψαι φησὶν αὐτόν· ὡς δ' Εὔπολις ἐν Κόλαξιν [fr. 146 I 297 K.], Τήιος· φησὶ γάρ· 'ἔνδοθι μέν ἐστι Πρωταγόρας ὁ Τήιος'. οὗτος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος λόγους ἀναγινώσκοντες ἠρανίζοντο· καὶ Πλάτων ἐν τῶι Πρωταγόραι [316 A] φησὶ βαρύφωνον εἶναι τὸν Πρόδικον. διήκουσε δ' ὁ Πρωταγόρας Δημοκρίτου. (ἐκαλεῖτό τε Σοφία, ὥς φησι Φαβωρῖνος ἐν Παντοδαπῆι ἱστορίαι [fr. 36 FHG III 583, näml. Demokrit, vgl. oben II 14, 9. 16, 29]). (51) καὶ πρῶτος ἔφη δύο λόγους εἶναι περὶ παντὸς πράγματος ἀντικειμένους ἀλλήλοις· οἷς καὶ συνηρώτα, πρῶτος τοῦτο πράξας. ἀλλὰ καὶ ἤρξατό που τοῦτον τὸν τρόπον· 'πάντων ... ἔστιν' [B 1]. ἔλεγέ τε μηδὲν εἶναι ψυχὴν παρὰ τὰς αἰσθήσεις, καθὰ καὶ Πλάτων φησὶν ἐν Θεαιτήτωι [p. 152 ff.], καὶ πάντα εἶναι ἀληθῆ. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τοῦτον ἤρξατο τὸν τρόπον· 'περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὔθ' ὡς εἰσὶν ... ἀνθρώπου' [B 4]. (52) διὰ ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματος ἐξεβλήθη πρὸς Ἀθηναίων· καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῆι ἀγορᾶι ὑπὸ κήρυκι ἀναλεξάμενοι παρ' ἑκάστου τῶν κεκτημένων.

οὗτος πρῶτος μισθὸν εἰσεπράξατο μνᾶς ἑκατόν· καὶ πρῶτος μέρη χρόνου 526
διώρισε καὶ καιροῦ δύναμιν ἐξέθετο καὶ λόγων ἀγῶνας ἐποιήσατο καὶ σοφίσματα τοῖς πραγματολογοῦσι προσήγαγε· καὶ τὴν διάνοιαν ἀφεὶς πρὸς τοὔνομα διελέχθη καὶ τὸ νῦν ἐπιπόλαιον γένος τῶν ἐριστικῶν ἐγέννησεν· ἵνα καὶ Τίμων φησὶ περὶ αὐτοῦ· 'Πρωταγόρης τ' ἐπίμεικτος ἐριζέμεναι εὖ εἰδώς' [fr. 47 D.]. (53) οὗτος καὶ τὸ Σωκρατικὸν εἶδος τῶν λόγων πρῶτος ἐκίνησε. καὶ τὸν Ἀντισθένους λόγον τὸν πειρώμενον ἀποδεικνύειν, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν, οὗτος πρῶτος διείλεκται, καθά φησι Πλάτων ἐν Εὐθυδήμωι [286 C]. καὶ πρῶτος κατέδειξε τὰς πρὸς τὰς θέσεις ἐπιχειρήσεις, ὥς φησιν Ἀρτεμίδωρος ὁ διαλεκτικὸς ἐν τῶι Πρὸς Χρύσιππον.

---

2 (τοῖς) Schneider 10 δίων BPF: verb. Menage ἐν περσικῶ ἐν P¹ (ἐν tilgte P²): ἐν περσικοῖς ἐν (d. erste ἐν ausgewischt) B: ἐν περσικοῖς F Μαιανδρίου so die Hss.: Μαιανδρίδου ἢ καὶ Νεανδρίου Suid. s. unten S. 220, 32 13 ἔνδοθι (ἔνδο$^{\theta}$ BF) Hss.: ἔνδον Cobet 18 οἷς] *vermittelst welcher*: οὓς Richards συνηρώτα] vom syllogistischen Dialog 24 κήρυκι Φ: κήρυκα BPF ἀναλ. ἑκάστους F 27 ἐποιήσατο BP¹ Suid.: ἐθεάσατο FP² σόφισμα Hss.: verb. Aldobr. 29 ἐπιπολάζον Lobeck ἵνα] *zu diesem Punkte* 33 κατέληξεν (ν ausr.) B 34 θέσεις] *gestellte Themata* Ἀρθεμίδωρος] sonst unbekannt

καὶ πρῶτος τὴν καλουμένην τύλην, ἐφ' ἧς τὰ φορτία βαστάζουσιν, εὗρεν, ὥς 526
φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῶι Περὶ παιδείας [fr. 63 R.]· φορμοφόρος γὰρ ἦν, ὡς καὶ
Ἐπίκουρός πού φησι [s. 55 A 9], καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἤρθη πρὸς Δημοκρίτου
ξύλα δεδεκὼς ὀφθείς. διεῖλέ τε τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέτταρα, εὐχωλήν, ἐρώ-
τησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν· (54) (οἱ δέ, εἰς ἑπτά, διήγησιν, ἐρώτησιν, ἀπό-
κρισιν, ἐντολήν, ἀπαγγελίαν, εὐχωλήν, κλῆσιν), οὓς καὶ πυθμένας εἶπε λόγων.
Ἀλκιδάμας δὲ [fr. 8 OA II 155[b] 36] τέτταρας λόγους φησί, φάσιν, ἀπόφασιν, ἐρώ-
τησιν, προσαγόρευσιν. πρῶτον δὲ τῶν λόγων ἑαυτοῦ ἀνέγνω τὸν Περὶ θεῶν, οὗ
τὴν ἀρχὴν ἄνω [II 219, 22] παρεθέμεθα· ἀνέγνω δ' Ἀθήνησιν ἐν τῆι Εὐριπίδου
οἰκίαι ἤ, ὥς τινες, ἐν τῆι Μεγακλείδου· ἄλλοι ἐν Λυκείωι, μαθητοῦ τὴν φωνὴν
αὐτῶι χρήσαντος Ἀρχαγόρου τοῦ Θεοδότου. κατηγόρησε δ' αὐτοῦ Πυθόδωρος
Πολυζήλου, εἷς τῶν τετρακοσίων· Ἀριστοτέλης δ' Εὔαθλόν φησιν [fr. 67; s. B 6].

(55) ἔστι δὲ τὰ σωιζόμενα αὐτοῦ βιβλία τάδε· * * * Τέχνη ἐριστικῶν,
Περὶ πάλης, Περὶ τῶν μαθημάτων, Περὶ πολιτείας, Περὶ φιλοτιμίας, 527
Περὶ ἀρετῶν, Περὶ τῆς ἐν ἀρχῆι καταστάσεως, Περὶ τῶν ἐν Ἅιδου,
Περὶ τῶν οὐκ ὀρθῶς τοῖς ἀνθρώποις πρασσομένων, Προστακτικός,
Δίκη ὑπὲρ μισθοῦ, Ἀντιλογιῶν ᾱ β̄. καὶ ταῦτα μὲν αὐτῶι τὰ βιβλία.

γέγραφε δὲ καὶ Πλάτων εἰς αὐτὸν διάλογον. φησὶ δὲ Φιλόχορος, [fr. 168 FHG
I 412] πλέοντος αὐτοῦ εἰς Σικελίαν τὴν ναῦν καταποντωθῆναι· καὶ τοῦτο αἰνίτ-
τεσθαι Εὐριπίδην ἐν τῶι Ἰξίονι [aufgeführt 410—8]. ἔνιοι κατὰ τὴν ὁδὸν τελευ-
τῆσαι αὐτόν, βιώσαντα ἔτη πρὸς τὰ ἐνενήκοντα. (56) Ἀπολλόδωρος [fr. 41 Jac.
δέ φησιν ἑβδομήκοντα, σοφιστεῦσαι δὲ τεσσαράκοντα καὶ ἀκμάζειν κατὰ τὴν τε-
τάρτην καὶ ὀγδοηκοστὴν ὀλυμπιάδα [444—1]. Folgt Epigramm des Diog.

λέγεται δέ ποτε αὐτὸν ἀπαιτοῦντα τὸν μισθὸν Εὔαθλον τὸν μαθητὴν ἐκείνου
εἰπόντος 'ἀλλ' οὐδέπω νίκην νενίκηκα' εἰπεῖν 'ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἂν νικήσω, ὅτι ἐγὼ
ἐνίκησα, λαβεῖν με δεῖ· ἐὰν δὲ σύ, ὅτι σύ' [vgl. B 6].

γέγονε δὲ καὶ ἄλλος Πρωταγόρας ἀστρολόγος, εἰς ὃν καὶ Εὐφορίων ἐπική-
δειον ἔγραψε· καὶ τρίτος Στωικὸς φιλόσοφος.

2. PHILOSTR. V. soph. I 10, 1 ff. [vgl. oben II 15, 1] Π. δὲ ὁ Ἀβδηρίτης
σοφιστὴς καὶ Δημοκρίτου μὲν ἀκροατὴς οὐκοι ἐγένετο, ὡμίλησε δὲ καὶ τοῖς ἐκ
Περσῶν μάγοις κατὰ τὴν Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔλασιν. πατὴρ γὰρ ἦν αὐτῶι
Μαιάνδριος πλούτωι κατεσκευασμένος παρὰ πολλοὺς τῶν ἐν τῆι Θραίκηι, δεξά-

---

3 δημόκριτον Hss.: verb. *, vgl. Epikur a. O. [II 14, 37] ἀναληφθῆναι ὑπ' αὐτοῦ 4 δεδεκὼς Casaub.: δεδοκὼς oder δεδωκὼς Hss. 6 ἐπαγγελίαν Hss. Σ (s. v. πυθμήν): verb. Froben: εἰσαγγελίαν Σ (s. v. Πρωταγόρας) 7 δὲ] δ' εἰς Bywater 9 ἄνωθεν F 10 λυκείωι F: λυκεία P: λυκία B 11 ἀρσαγόρου B Ἐπιζήλου Bethe *Mitt. d. ath. Inst.* XIV 399; dagegen Jacoby *Apollodor* 268[5] 13 Das Verzeichnis ist lückenhaft: die Hauptschriften fehlen nicht deswegen, weil sie früh verloren gingen oder nicht in den Buchhandel gelangten (Th. Gomperz *Apologie d. Heilk.* 185), sondern weil nur der Nachtrag erhalten ist, der (wie der entsprechende Teil des Aristoteles-Pinax des Hesych. n. 140—187, Rose p. 16) auch aus der Literatur geschöpfte Titelvarianten enthält (vgl. zu 74 B 8[b]), wie die Liste des Kallimachos bei Suid. ἐριστικῶν] ἐριστικὸν BP[1] 14 περὶ τῶν BP: περὶ F 17 ᾱ β̄ BP: β̄ F αὐτοῦ F 19 καταποντισθῆναι Froben 21 ἔτη ⟨η̄⟩ πρὸς Reiske; doch s. A 3 32 Μαιάνδριος aus II 219, 10 *: μαίανδρος Hss. Der Roman stammt aus Deinons Persika, in dem die Magier vorherrschen. S. 74 A 1 II 219, 10

μενος δὲ καὶ τὸν Ξέρξην οἰκίαι τε καὶ δώροις τὴν ξυνουσίαν τῶν μάγων τῶι 527
παιδὶ παρ' αὐτοῦ εὔρετο. οὐ γὰρ παιδεύουσι τοὺς μὴ Πέρσας Πέρσαι μάγοι, ἦν
μὴ ὁ βασιλεὺς ἐφῆι. (2) τὸ δὲ ἀπορεῖν φάσκειν, εἴτε εἰσὶ θεοὶ εἴτε οὐκ εἰσί,
δοκεῖ μοι Π. ἐκ τῆς Περσικῆς παιδεύσεως παρανομῆσαι· μάγοι γὰρ ἐπιθειάζουσι
μὲν οἷς ἀφανῶς δρῶσι, τὴν δὲ ἐκ φανεροῦ δόξαν τοῦ θείου καταλύουσιν οὐ βουλό-
μενοι δοκεῖν παρ' αὐτοῦ δύνασθαι. (3) διὰ μὲν δὴ τοῦτο πάσης γῆς ὑπὸ Ἀθη-
ναίων ἠλάθη ὡς μέν τινες, κριθείς, ὡς δὲ ἐνίοις δοκεῖ, ψήφου ἐπενεχθείσης μὴ
κριθέντι. νήσους δὲ ἐξ ἠπείρων ἀμείβων καὶ τὰς Ἀθηναίων τριήρεις φυλαττόμενος
πάσαις θαλάτταις ἐνεσπαρμένας κατέδυ πλέων ἐν ἀκατίωι μικρῶι. (4) τὸ δὲ
μισθοῦ διαλέγεσθαι πρῶτος εὗρε, πρῶτος δὲ παρέδωκεν Ἕλλησι, πρᾶγμα οὐ
μεμπτόν· ἃ γὰρ σὺν δαπάνηι σπουδάζομεν, μᾶλλον ἀσπαζόμεθα τῶν προῖκα. γνοὺς
δὲ τὸν Πρωταγόραν ὁ Πλάτων σεμνῶς μὲν ἑρμηνεύοντα, ἐνυπτιάζοντα δὲ τῆι
σεμνότητι καί που καὶ μακρολογώτερον τοῦ συμμέτρου, τὴν ἰδέαν αὐτοῦ μύθωι 528
μακρῶι ἐχαρακτήρισεν [C 1].

3. Hesych. Onomatol. bei Schol. Plat. rep. 600 c Π. Ἀρτέμωνος Ἀβδηρίτης. οὗτος φορτοβαστάκτης ἦν, ἐντυχὼν δὲ Δημοκρίτωι ἐφιλοσόφησε καὶ ἐπὶ ῥητορείαν ἔσχε. καὶ πρῶτος λόγους ἐριστικοὺς εὗρε καὶ μισθὸν ἔπραξε τοὺς μαθητὰς μνᾶς $\bar{\rho}$. διὸ καὶ ἐπεκλήθη Λόγος. τούτου μαθητὴς Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος. ἐκαύθη δὲ τὰ τούτου βιβλία ὑπ' Ἀθηναίων. εἶπε γάρ· 'περὶ θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὔτε ὡς εἰσὶν οὔτε ὡς οὐκ εἰσίν [B 4]. ἔγραψε δὲ εἰς αὐτὸν ὁ Πλάτων διάλογον. πλέοντος δὲ αὐτοῦ εἰς Σικελίαν ἐτελεύτησε ναυαγήσας ἐτῶν ἐνενήκοντα, σοφιστεύσας ἔτη τεσσαράκοντα. Suid. Πρωταγόρας (aus A 1 u. 3 kontaminiert).

4. Euseb. Chron. Hier. *Euripides ... clarus habetur et P. sophista cuius libros decreto publico Athenienses combusserunt* Ol. 84, 1 [444]. Apul. Flor. 18 *P. qui sophista fuit longe multiscius et cum primis rhetoricae repertoribus perfacundus, Democriti physici civis aequaevus (inde ei suppeditata doctrina est), eum Protagoran aiunt cum suo sibi discipulo Euathlo mercedem nimis uberem condicione temeraria pepigisse etc.* Vgl. B 6.

5. Plato Protag. 317 b [Szene um 431] Protagoras: ἐγὼ οὖν τούτων [der verkappten Sophisten wie Orpheus] τὴν ἐναντίαν ἅπασαν ὁδὸν ἐλήλυθα, καὶ ὁμολογῶ τε σοφιστὴς εἶναι καὶ παιδεύειν ἀνθρώπους ... c καίτοι πολλά γε ἔτη ἤδη εἰμὶ ἐν τῆι τέχνηι· καὶ γὰρ καὶ τὰ ξύμπαντα πολλά μοί ἐστιν· οὐδενὸς ὅτου οὔ, πάντων ἂν ὑμῶν καθ' ἡλικίαν πατὴρ εἶην ... 318 a ὦ νεανίσκε, ἔσται τοίνυν σοι, ἐὰν ἐμοὶ συνῆις, ἧι ἂν ἡμέραι ἐμοὶ συγγένηι, ἀπιέναι οἴκαδε βελτίονι γεγονότι καὶ ἐν τῆι ὑστεραίαι ταὐτὰ ταῦτα· καὶ ἑκάστης ἡμέρας ἀεὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι ... 318 e οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι λωβῶνται τοὺς νέους· τὰς γὰρ τέχνας αὐτοὺς πεφευγότας ἄκοντας πάλιν αὖ ἄγοντες ἐμβάλλουσιν εἰς τέχνας, λογισμούς τε καὶ ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ μουσικὴν διδάσκοντες (καὶ ἅμα εἰς τὸν Ἱππίαν ἀπέβλεψεν), παρὰ δ' ἐμὲ ἀφικόμενος μαθήσεται οὐ περὶ ἄλλου του ἢ περὶ

---

8 νήσους δὲ ⟨ἐκ νήσων καὶ ἠπείρους⟩ ἐξ Kayser 18 Λόγος ἐμμισθος Suid. 25 Akme 444 wegen der Gesetzgebung von Thurioi A 1 II 219, 12 s. Jacoby *Apollodor* S. 268 34 [πάντων] Cobet. Platons Äußerung ist nicht wörtlich zu nehmen. Wenn Protagoras ungefähr 480 geboren ist, könnte er nicht Vater des Sokrates (geb. 469) sein. Aber auf ein paar Jahre kommt es nicht an. Vgl. auch A 9. S. Jacoby a. O. S. 287 ff. 36 [ἐν] Hirschig

οὗ ἥκει. τὸ δὲ μάθημά ἐστιν εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων, ὅπως ἂν ἄριστα τὴν 528
αὑτοῦ οἰκίαν διοικοῖ, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος
ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν ... 319 A Sokr. Δοκεῖς γάρ μοι λέγειν τὴν πο- 529
λιτικὴν τέχνην καὶ ὑπισχνεῖσθαι ποιεῖν ἄνδρας ἀγαθοὺς πολίτας. — Αὐτὸ μὲν οὖν
τοῦτό ἐστιν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὸ ἐπάγγελμα ὃ ἐπαγγέλλομαι. 349 A σύ
γ' ἀναφανδὸν σεαυτὸν ὑποκηρυξάμενος εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας σοφιστὴν ἐπο-
νομάσας σεαυτὸν ἀπέφηνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον, πρῶτος τούτου
μισθὸν ἀξιώσας ἄρνυσθαι.

6. PLATO Protag. 328 B (Protag. spricht) διὰ ταῦτα καὶ τὸν τρόπον τῆς πράξεως
τοῦ μισθοῦ τοιοῦτον πεποίημαι· ἐπειδὰν γάρ τις παρ' ἐμοῦ μάθῃ, ἐὰν μὲν βούληται,
ἀπέδωκεν ὃ ἐγὼ πράττομαι ἀργύριον· ἐὰν δὲ μή, ἐλθὼν εἰς ἱερὸν ὀμόσας, ὅσου
ἂν φῇ ἄξια εἶναι τὰ μαθήματα, τοσοῦτον κατέθηκε.

7. — — 329 B Π. δὲ ὅδε ἱκανὸς μὲν μακροὺς λόγους καὶ καλοὺς εἰπεῖν,
ὡς αὐτὸ δηλοῖ, ἱκανὸς δὲ καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνασθαι κατὰ βραχὺ καὶ ἐρό-
μενος περιμεῖναί τε καὶ ἀποδέξασθαι τὴν ἀπόκρισιν, ἃ ὀλίγοις ἐστὶ παρεσκευα-
σμένα. Vgl. 334 D ff.

8. — Menon 91 D οἶδα γὰρ ἄνδρα ἕνα Πρωταγόραν πλείω χρήματα κτησά-
μενον ἀπὸ ταύτης τῆς σοφίας ἢ Φειδίαν τε, ὃς οὕτως περιφανῶς καλὰ ἔργα
ἠργάζετο, καὶ ἄλλους δέκα τῶν ἀνδριαντοποιῶν ... E Πρωταγόρας δὲ ἄρα ὅλην
τὴν Ἑλλάδα ἐλάνθανεν διαφθείρων τοὺς συγγιγνομένους καὶ μοχθηροτέρους ἀπο-
πέμπων ἢ παρελάμβανεν πλεῖν ἢ τετταράκοντα ἔτη. οἶμαι γὰρ αὐτὸν ἀποθανεῖν
ἐγγὺς καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονότα, τετταράκοντα δὲ ἐν τῇ τέχνῃ ὄντα. καὶ ἐν
ἅπαντι τῶι χρόνωι τούτωι ἔτι εἰς τὴν ἡμέραν ταυτηνὶ εὐδοκιμῶν οὐδὲν πέπαυται.

9. — Hipp. mai. 282 D E (Hippias spricht, s. 79 A 7) ἀφικόμενος δέ ποτε εἰς
Σικελίαν Πρωταγόρου αὐτόθι ἐπιδημοῦντος καὶ εὐδοκιμοῦντος καὶ πρεσβυτέρου
ὄντος πολὺ νεώτερος ὢν κτλ.

10. PLUT. Pericl. 36 [aus Stesimbrotos, fr. 11 FHG II 56] πεντάθλου γάρ τινος
ἀκοντίωι πατάξαντος Ἐπίτιμον τὸν Φαρσάλιον ἀκουσίως καὶ κτείναντος, ἡμέραν
ὅλην ἀναλῶσαι [Perikles] μετὰ Πρωταγόρου διαπορούντα, πότερον τὸ ἀκόντιον ἢ
τὸν βαλόντα μᾶλλον ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὀρθότατον λόγον αἰτίους χρὴ
τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. Vgl. Antiphon tetr. β.

11. ATHEN. V 218 B ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ἐν τῶι 'Πρωταγόραι' διάλογος μετὰ τὴν
Ἱππονίκου τελευτὴν γενόμενος παρειληφότος ἤδη τὴν οὐσίαν Καλλίου, τοῦ Πρω- 530
ταγόρου ⟨μέμνηται⟩ παραγεγονότος τὸ δεύτερον οὐ πολλαῖς πρότερον ἡμέραις
[309 D]. ὁ δ' Ἱππόνικος ἐπὶ μὲν Εὐθυδήμου ἄρχοντος [431] στρατηγῶν παρατέ-
ταται μετὰ Νικίου πρὸς Ταναγραίους καὶ τοὺς παραβοηθοῦντας Βοιωτῶν καὶ τῇι
μάχηι νενίκηκε, τέθνηκε δὲ πρὸ τῆς ἐπ' Ἀλκαίου [421] διδασκαλίας τῶν Εὐπόλιδος

---

11 ἀπέδωκεν Kroschel: ἀποδέδωκεν Hss.: [ἀποδέδωκεν] Sauppe 13 μα-
κροὺς λόγους] *zusammenhängender Lehrvortrag.* Vgl. II 158, 28 14 αὐτὸ
apograph. Paris.: αὐτὰ BTW ἀποκρίνασθαι W: ἀποκρίνεσθαι BT κατὰ
βραχύ] vgl. c. 83, 8 18 τε F: γε BTW 19 ἠργάζετο T: εἰργάζετο BWF
ὅλην ἄρα F 22 τετταράκοντα δὲ ἔτη ἀνῃ τέχνῃ F 23 ταύτην F
25 ἐπιδημήσαντος F 26 πολὺ F: καὶ πολὺ TW 28 κτείναντος S: κατα-
κτείναντος d. übr. 30 μᾶλλον S: fehlt sonst 31 γεῖσθαι] γενέσθαι S
32 aus Herodikos 34 ⟨μέμνηται⟩ Casaub.

Κολάκων οὐ πολλῶι χρόνωι κατὰ τὸ εἰκός [bei Delium 424] ... ἐν οὖν τούτωι 530
τῶι δράματι Εὔπολις τὸν Πρωταγόραν ὡς ἐπιδημοῦντα εἰσάγει [s. II 219, 12], Ἀμειψίας δ' ἐν τῶι Κόννωι [I 673 K.] δύο πρότερον ἔτεσιν διδαχθέντι [423] οὐ καταριθμεῖ αὐτὸν ἐν τῶι τῶν φροντιστῶν χορῶι· δῆλον οὖν ὡς μεταξὺ τούτων
5 τῶν χρόνων παραγέγονεν. XI 505 F ἀλλὰ μὴν οὐ δύνανται Πάραλος καὶ Ξάνθιππος οἱ Περικλέους υἱοὶ τελευτήσαντος τῶι λοιμῶι Πρωταγόραι διαλέγεσθαι, ὅτε ⟨τὸ⟩ δεύτερον ἐπεδήμησε ταῖς Ἀθήναις, οἱ ἔτι πρότερον τελευτήσαντες τῶι λοιμῶι. Vgl. EUSTATH. 1547, 53 ἐμφαίνειν Εὔπολις λέγεται τὸν φυσικὸν Πρωταγόραν διακωμωιδῶν ἐν τῶι ‘ὃς ἀλαζονεύεται μὲν ἁλιτήριος περὶ τῶν μετεώρων, τὰ δὲ
10 χαμᾶθεν ἐσθίει’ [fr. 146b Kock, s. II 219, 12]. Vgl. fr. 147c πίνειν γὰρ αὐτὸν [Kallias] Πρωταγόρας ἐκέλευ', ἵνα πρὸ τοῦ κυνὸς τὸν πνεύμον' ἔκκλυστον φορῆι'.

12. SEXT. adv. m. IX 55. 56 [nach 81 B 25] συμφέρεται δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι [Euhemeros, Diagoras, Prodikos, Kritias] καὶ Θεόδωρος ὁ ἄθεος καὶ κατά τινας Π. ὁ Ἀβδηρίτης ... ῥητῶς που γράψας· ‘περὶ δὲ θεῶν οὔτε εἰ εἰσὶν
15 οὔθ' ὁποῖοί τινές εἰσι δύναμαι λέγειν· πολλὰ γάρ ἐστι τὰ κωλύοντά με’ [B 4]. παρ' ἣν αἰτίαν θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένων τῶν Ἀθηναίων διαφυγὼν καὶ κατὰ θάλατταν πταίσας ἀπέθανεν. μέμνηται δὲ ταύτης τῆς ἱστορίας καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἐν τῶι δευτέρωι τῶν Σίλλων [fr. 5 D.] ταῦτα διεξερχόμενος·

† ὥστε καὶ μετέπειτα σοφιστῶν
20 οὔτ' ἀλιτυγλώσσωι οὔτ' ἀσκόπωι οὔτ' ἀκυλίστωι
Πρωταγόρηι. ἔθελον δὲ τέφρην συγγράμματα θεῖναι,
ὅττι θεοὺς κατέγραψ' οὔτ' εἰδέναι οὔτε δύνασθαι
ὁππο῀οί τινές εἰσι καὶ οἵ τινες ἀθρήσασθαι,
πᾶσαν ἔχων φυλακὴν ἐπιεικείης. τὰ μὲν οὔ οἱ
25 χραίσμησ', ἀλλὰ φυγῆς ἐπεμαίετο, ὄφρα μὴ οὕτως 531
Σωκρατικὸν πίνων ψυχρὸν ποτὸν ἀΐδα δύηι.

13. PLAT. Cratyl. 385 E f. ὥσπερ Π. ἔλεγεν λέγων πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι ἄνθρωπον [B 1], ὡς ἄρα οἷα μὲν ἂν ἐμοὶ φαίνηται τὰ πράγματα εἶναι, τοιαῦτα μὲν ἔστιν ἐμοί· οἷα δ' ἂν σοί, τοιαῦτα δὲ σοί.

30 14. SEXT. Pyrrh. h. I 216 ff. καὶ ὁ Π. δὲ βούλεται πάντων χρημάτων εἶναι μέτρον τὸν ἄνθρωπον τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν [B 1], μέτρον μὲν λέγων τὸ κριτήριον, χρημάτων δὲ τῶν πραγμάτων, ὡς δυνάμει φάσκειν πάντων πραγμάτων κριτήριον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν. καὶ διὰ τοῦτο
35 τίθησι τὰ φαινόμενα ἑκάστωι μόνα καὶ οὕτως εἰσάγει τὸ πρός τι ... (217) φησὶν οὖν ὁ ἀνὴρ τὴν ὕλην ῥευστὴν εἶναι, ῥεούσης δὲ αὐτῆς συνεχῶς προσθέσεις ἀντὶ

---

3 Κόννωι Casaub.: κοινῶι Hs. 6 τελευτήσαντος Gercke *Einl. in d. Altertumsw.* I² 62: τελευτήσαντες Hs. 7 ⟨τὸ⟩ Kaibel 11 ἔκκλυστον Reiske]: ἔκλυτον Athen.: ἔκλυρον Plut. 14 εἰ] εἰ μὲν N 17 τῆς ἱστορίας ταύτης N 18 Σίλλων] σειληνῶν N 19 ὥστε LEAB: ὅστε V: ἔση τε N: ὡς Stephanus. Die Stelle ist noch nicht geheilt. Sinn vielleicht ⟨πάντων πρωτίστωι τό⟩τε καὶ μ. σοφ. * 21 συγγράμματι Hss. 22 κατέγραψεν] κατέρριψεν N 23 οἵ] εἴ Bekker 25 αὖτως Bekker 26 ἀΐδα Menage: ἀΐδι Hss. δύηι (Opt.) Meineke 29 εἶναι fehlt T, tilgt Burnet τοιαῦτα δὲ σοί T: τοιάδε B: τοιαῦτα δ' αὖ σοι Gudian. 44

τῶν ἀποφορήσεων γίγνεσθαι καὶ τὰς αἰσθήσεις μετακοσμεῖσθαί τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι 531
παρά τε ⟨τὰς⟩ ἡλικίας καὶ παρὰ τὰς ἄλλας κατασκευὰς τῶν σωμάτων. (218) λέγει
δὲ καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν φαινομένων ὑποκεῖσθαι ἐν τῇ ὕλῃ, ὡς δύνασθαι
τὴν ὕλην ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ πάντα εἶναι ὅσα πάσι φαίνεται. τοὺς δὲ ἀνθρώπους
ἄλλοτε ἄλλων ἀντιλαμβάνεσθαι παρὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν διαθέσεις· τὸν μὲν γὰρ
κατὰ φύσιν ἔχοντα ἐκεῖνα τῶν ἐν τῇ ὕλῃ καταλαμβάνειν ἃ τοῖς κατὰ φύσιν
ἔχουσι φαίνεσθαι δύναται, τὸν δὲ παρὰ φύσιν ἃ τοῖς παρὰ φύσιν. (219) καὶ
ἤδη παρὰ τὰς ἡλικίας καὶ κατὰ τὸ ὑπνοῦν ἢ ἐγρηγορέναι καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος
τῶν διαθέσεων ὁ αὐτὸς λόγος. γίνεται τοίνυν κατ' αὐτὸν τῶν ὄντων κριτήριον ὁ
ἄνθρωπος. πάντα γὰρ τὰ φαινόμενα τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἔστιν, τὰ δὲ μηδενὶ τῶν
ἀνθρώπων φαινόμενα οὐδὲ ἔστιν. ὁρῶμεν οὖν ὅτι καὶ περὶ τοῦ τὴν ὕλην ῥευστὴν
εἶναι καὶ περὶ τοῦ τοὺς λόγους τῶν φαινομένων πάντων ἐν αὐτῇ ὑποκεῖσθαι
δογματίζει, ἀδήλων ὄντων καὶ ἡμῖν ἐφεκτῶν.

15. Sext. adv. math. VII 389 πᾶσαν μὲν οὖν φαντασίαν οὐκ ⟨ἂν⟩ εἴποι τις ἀληθῆ
διὰ τὴν περιτροπήν, καθὼς ὅ τε Δημόκριτος [II 37, 24. 34] καὶ ὁ Πλάτων [Theaet. 171 A]
ἀντιλέγοντες τῶι Πρωταγόραι ἐδίδασκον· εἰ γὰρ πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθής,
καὶ τὸ μὴ πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ, κατὰ φαντασίαν ὑφιστάμενον, ἔσται
ἀληθές; καὶ οὕτω τὸ πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ γενήσεται ψεῦδος.

16. Herm. irris. 9 (D. 653) ἀλλ' ἐπὶ θάτερα Π. ἑστηκὼς ἀνθέλκει με φάσκων· 532
ὅρος καὶ κρίσις τῶν πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ μὲν ὑποπίπτοντα ταῖς αἰσθή-
σεσιν ἔστι πράγματα, τὰ δὲ μὴ ὑποπίπτοντα οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς εἴδεσι τῆς οὐσίας.
Vgl. II 143, 28.

17. Arist. Metaph. Θ 3. 1046^{b} 29 εἰσὶ δέ τινες οἳ φασιν, οἷον οἱ Μεγαρικοί,
ὅταν ἐνεργῇ μόνον δύνασθαι, ὅταν δὲ μὴ ἐνεργῇ, οὐ δύνασθαι, οἷον τὸν μὴ
οἰκοδομοῦντα οὐ δύνασθαι οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ τὸν οἰκοδομοῦντα, ὅταν οἰκοδομῇ·
ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οἷς τὰ συμβαίνοντα ἄτοπα οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. δῆλον
γάρ, ὅτι οὔτ' οἰκοδόμος ἔσται, ἐὰν μὴ οἰκοδομῇ. τὸ γὰρ οἰκοδόμωι εἶναι τὸ
δυνατῶι εἶναί ἐστιν οἰκοδομεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν. εἰ οὖν
ἀδύνατον τὰς τοιαύτας ἔχειν τέχνας μὴ μανθάνοντά ποτε καὶ λαβόντα, καὶ μὴ
ἔχειν (1047^{a}) μὴ ἀποβαλόντα ποτέ (ἢ γὰρ λήθηι ἢ πάθει τινὶ ἢ χρόνωι· οὐ γὰρ
δὴ τοῦ γε πράγματος φθαρέντος· ἀεὶ γάρ ἐστιν), ὅταν παύσηται, οὐχ ἕξει τὴν
τέχνην, πάλιν δ' εὐθὺς οἰκοδομήσει πῶς λαβών; καὶ τὰ ἄψυχα δὴ ὁμοίως· οὔτε
γὰρ ψυχρὸν οὔτε θερμὸν οὔτε γλυκὺ οὔτε ὅλως αἰσθητὸν οὐθὲν ἔσται μὴ αἰσθανο-
μένων· ὥστε τὸν Πρωταγόρου λόγον συμβήσεται λέγειν αὐτοῖς. ἀλλὰ μὴν οὐδ'
αἴσθησιν ἕξει οὐδέν, ἐὰν μὴ αἰσθάνηται μηδ' ἐνεργῇ.

18. Tertull. de anim. 15 (Sitz der Seele in der Brust nach Zitat von 21 B 105, 3) *etiam P., etiam Apollodorus, etiam Chrysippus haec sapiunt.*

19. Plato Euthyd. 286 B C οὐ γάρ τοι ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν λόγον (nämlich
ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν] πολλῶν δὴ καὶ πολλάκις ἀκηκοὼς ἀεὶ θαυμάζω. καὶ γὰρ
οἱ ἀμφὶ Πρωταγόραν σφόδρα ἐχρῶντο αὐτῶι καὶ οἱ ἔτι παλαιότεροι [vgl. 12 A 7]· ἐμοὶ

---

2 ⟨τὰς⟩ Mutschmann vgl. Z. 8 7 τὸν T (lat. Übers.): τοὺς griech. Hss. 14 ⟨ἂν⟩ Bekker 19 θάτερα] vorher gehen die ionischen Dogmatiker 23 οἱ fehlt A^{b} 24 οὐ δύνασθαι (auch Z. 25) A^{b}: μὴ δ. E 27 οὔτε] setzt Fortsetzung οὔτε ἄλλος τεχνίτης voraus statt ὁμοίως κτλ. Z. 28 ἔσται A^{b}: ἐστὶν E 31 ⟨πῶς⟩ ὅταν nach [Al.] 571, 27 Bonitz 33 αἰσθανόμενον Bekker

δὲ ἀεὶ θαυμαστός τις δοκεῖ εἶναι καὶ τούς τε ἄλλους ἀνατρέπων καὶ αὐτὸς αὑτόν 532
[s. II 219, 33]. ARIST. Metaph. Γ 4. 1007^{b} 18 ἔτι εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀντιφάσεις ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ πᾶσαι, δῆλον ὡς ἅπαντα ἔσται ἕν. ἔσται γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ τριήρης καὶ τοῖχος καὶ ἄνθρωπος, εἰ κατὰ παντός τι ἢ καταφῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἐνδέχεται, καθάπερ ἀνάγκη τοῖς τὸν Πρωταγόρου λέγουσι λόγον. εἰ γάρ τωι δοκεῖ μὴ εἶναι τριήρης ὁ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι τριήρης· ὥστε καὶ ἔστιν, εἴπερ ἡ ἀντίφασις ἀληθής. Vgl. 5. 1009^{a} 6. SEXT. VII 389 [55 A 114].

20. CLEM. Str. VI 65 (II 464, 14 St.) Ἕλληνές φασι Πρωταγόρου προκατάρξαντος παντὶ λόγωι λόγον ἀντικεῖσθαι. SEN. ep. 88, 43 *P. ait de omni re in utramque partem disputari posse ex aequo et de hac ipsa, an omnis res in utramque partem disputabilis sit.*

21. ARIST. Rhet. B 24. 1402^{a} 23 καὶ τὸ τὸν ἥττω δὲ λόγον κρείττω ποιεῖν τοῦτ' ἐστίν. καὶ ἐντεῦθεν δικαίως ἐδυσχέραινον οἱ ἄνθρωποι τὸ Πρωταγόρου ἐπάγγελμα· ψεῦδός τε γάρ ἐστιν καὶ οὐκ ἀληθὲς ἀλλὰ φαινόμενον εἰκός, καὶ ἐν οὐδεμιᾶι τέχνηι ἀλλ' ἐν ῥητορικῆι καὶ ἐριστικῆι. STEPH. BYZ. s. v. Ἄβδηρα: Π., ὃν Εὔδοξος ἱστορεῖ τὸν ἥσσω καὶ κρείσσω λόγον πεποιηκέναι καὶ τοὺς μαθητὰς δεδιδαχέναι τὸν αὐτὸν ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν. Vgl. C 2.

21^{a}. PLATO Theaet. 166 D ff. (Apologie des Protagoras) ἐγὼ γάρ φημι μὲν τὴν ἀλήθειαν ἔχειν ὡς γέγραφα· μέτρον γὰρ ἕκαστον ἡμῶν εἶναι τῶν τε ὄντων καὶ μή, μυρίον μέντοι διαφέρειν ἕτερον ἑτέρου αὐτῶι τούτωι, ὅτι τῶι μὲν ἄλλα ἔστι τε καὶ φαίνεται, τῶι δὲ ἄλλα. καὶ σοφίαν καὶ σοφὸν ἄνδρα πολλοῦ δέω τὸ μὴ φάναι εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον καὶ λέγω σοφόν, ὃς ἄν τινι ἡμῶν, ὧι φαίνεται καὶ ἔστι κακά, μεταβάλλων ποιήσηι ἀγαθὰ φαίνεσθαί τε καὶ εἶναι. 167 B ἀλλ' οἶμαι πονηρᾶς ψυχῆς ἕξει δοξάζοντα συγγενῆ ἑαυτῆς χρηστὴ [sc. ἕξις] ἐποίησε δοξάσαι ἕτερα τοιαῦτα, ἃ δή τινες [τὰ φαντάσματα] ὑπὸ ἀπειρίας ἀληθῆ καλοῦσιν, ἐγὼ 533
δὲ βελτίω μὲν τὰ ἕτερα τῶν ἑτέρων, ἀληθέστερα δὲ οὐδέν. καὶ τοὺς σοφοὺς . . . κατὰ μὲν σώματα ἰατροὺς λέγω, κατὰ δὲ φυτὰ γεωργούς. φημὶ γὰρ καὶ τούτους τοῖς φυτοῖς ἀντὶ πονηρῶν αἰσθήσεων, ὅταν τι αὐτῶν ἀσθενῆι, χρηστὰς καὶ ὑγιεινὰς αἰσθήσεις τε καὶ ἀληθεῖς ἐμποιεῖν, τοὺς δέ γε σοφούς τε καὶ ἀγαθοὺς ῥήτορας ταῖς πόλεσι τὰ χρηστὰ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δίκαια δοκεῖν εἶναι ποιεῖν. ἐπεὶ οἷά γ' ἂν ἑκάστηι πόλει δίκαια καὶ καλὰ δοκῆι, ταῦτα καὶ εἶναι αὐτῆι, ἕως ἂν αὐτὰ νομίζηι. ἀλλ' ὁ σοφὸς ἀντὶ πονηρῶν ὄντων αὐτοῖς ἑκάστων χρηστὰ ἐποίησεν εἶναι καὶ δοκεῖν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ σοφιστὴς τοὺς παιδευομένους οὕτω δυνάμενος παιδαγωγεῖν σοφός τε καὶ ἄξιος πολλῶν χρημάτων τοῖς παιδευθεῖσιν. καὶ οὕτω σοφώτεροί τέ εἰσιν ἕτεροι ἑτέρων καὶ οὐδεὶς ψευδῆ δοξάζει, καὶ σοί, ἐάν τε βούληι ἐάν τε μή, ἀνεκτέον ὄντι μέτρωι· σώιζεται γὰρ ἐν τούτοις ὁ λόγος οὗτος.

22. — Prot. 333 D ἆρ' οὖν . . . ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθά, ἃ ἐστιν ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις; — Καὶ ναὶ μὰ Δί', ἔφη [Prot.], κἂν μὴ τοῖς ἀνθρώποις ὠφέλιμα ἦι, ἔγωγε καλῶ ἀγαθά. 334 A πότερον . . . λέγεις, ὦ Πρωταγόρα, ἃ μηδενὶ ἀνθρώπων ὠφέλιμά ἐστιν, ἢ ἃ μηδὲ τὸ παράπαν ὠφέλιμα; καὶ τὰ τοιαῦτα σὺ ἀγαθὰ καλεῖς; — Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἃ ἀνθρώποις μὲν ἀνωφελῆ ἐστι,

---

15 ἀλλ' ⟨ἢ⟩ Th. Gomperz 19 μέτρον κτλ.] vgl. zu B 1 24 συγγενῆ ἑαυτῆς] also = πονηρά 25 ἕτερα τοιαῦτα (also = χρηστά) [τὰ φαντάσματα] * 29 αἰσθήσεις τε καὶ] αἰσθήσεις, ὥστε καὶ? *

καὶ σιτία καὶ ποτὰ καὶ φάρμακα καὶ ἄλλα μυρία, τὰ δέ γε ὠφέλιμα· τὰ δὲ ἀνθρώ- 533
ποις μὲν οὐδέτερα ἵπποις δέ κτλ. Vgl. 12 B 61; 55 B 172; c. 83, 1.

23. Plato Theaet. 162 D [Protag. spricht] ὦ γενναῖοι παῖδές τε καὶ γέροντες, δημηγορεῖτε συγκαθεζόμενοι θεούς τε εἰς τὸ μέσον ἄγοντες, οὓς ἐγὼ ἔκ τε τοῦ λέγειν καὶ τοῦ γράφειν περὶ αὐτῶν, ὡς εἰσὶν ἢ ὡς οὐκ εἰσίν, ἐξαιρῶ· Cic. de nat. deor. I 24, 63 *Abderites quidem P. ... sophistes temporibus illis vel maximus, cum in principio libri sic posuisset 'de divis neque ut sint neque ut non sint habeo dicere', Atheniensium iussu urbe atque agro est exterminatus librique eius in contione combusti.* 12, 29 (D. 535) *nec vero P. qui sese negat omnino de deis habere quod liqueat sint non sint qualesve sint quicquam videtur de natura deorum suspicari.* Aus derselben Quelle Philod. de piet. c. 22 p. 89 G. ἢ τοὺς ἄγνωστον εἴ τινές εἰσι θεοὶ λέγοντας ἢ ποῖοί τινές εἰσιν. Diogen. v. Oinoanda fr. 12 c. 2, 1 p. 19 William Π. δὲ ὁ Ἀβδηρείτης τῇι μὲν δυνάμει τὴν αὐτὴν ἥνεγκε Διαγόραι δόξαν, ταῖς λέξεσιν δὲ ἑτέραις ἐχρήσατο, ὡς τὸ λείαν ἰταμὸν αὐτῆς ἐκφευξούμενος. ἔφησε γὰρ μὴ εἰδέναι, εἰ θεοὶ εἰσίν· τοῦτο δ' ἐστὶν τὸ αὐτὸ τῶι 534
λέγειν εἰδέναι ὅτι μὴ εἰσίν. Vgl. B 4.

24. Plato Crat. 391 B C (Sokr. zu Hermogenes) εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ σοφισταί, οἷσπερ καὶ ὁ ἀδελφός σου Καλλίας πολλὰ τελέσας χρήματα σοφὸς δοκεῖ εἶναι. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγκρατὴς εἶ τῶν πατρώιων, λιπαρεῖν χρὴ τὸν ἀδελφὸν καὶ δεῖσθαι αὐτοῦ διδάξαι σε τὴν ὀρθότητα [näml. τῶν ὀνομάτων] περὶ τῶν τοιούτων ἣν ἔμαθεν παρὰ Πρωταγόρου. — Ἄτοπος μεντἂν εἴη μου, ὦ Σώκρατες, ἡ δέησις, εἰ τὴν μὲν Ἀλήθειαν τὴν Πρωταγόρου ὅλως οὐκ ἀποδέχομαι, τὰ δὲ τῆι τοιαύτηι ἀληθείαι ῥηθέντα ἀγαπώιην ὡς του ἄξια.

25. — Prot. 339 A ἡγοῦμαι ... ἀνδρὶ παιδείας μέγιστον μέρος εἶναι περὶ ἐπῶν δεινὸν εἶναι· ἔστιν δὲ τοῦτο τὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεγόμενα οἷόν τ' εἶναι συνιέναι ἃ τε ὀρθῶς πεποίηται καὶ ἃ μή, καὶ ἐπίστασθαι διελεῖν τε καὶ ἐρωτώμενον λόγον δοῦναι. Folgt die Erklärung des Simonides. Gnom. Vatic. 743 ed. Sternbach n. 468 Π. ἐποποιοῦ τινος αὐτὸν βλασφημοῦντος ἐπὶ τῶι μὴ ἀποδέχεσθαι τὰ ποιήματα αὐτοῦ 'ὠτᾶν, ἔφη, κρεῖττόν μοί ἐστι κακῶς ἀκούειν ὑπὸ σοῦ ἢ τῶν σῶν ποιημάτων ἀκούειν'.

26. Plat. Phaedr. 266 D ff. [Sokr. und Phaedr.] προοίμιον μὲν οἶμαι πρῶτον ὡς δεῖ τοῦ λόγου λέγεσθαι ἐν ἀρχῆι· ταῦτα λέγεις (ἢ γάρ;) τὰ κομψὰ τῆς τέχνης; — Ναί. — Δεύτερον δὲ δὴ διήγησίν τινα μαρτυρίας τ' ἐπ' αὐτῆι, τρίτον τεκμήρια, τέταρτον εἰκότα· καὶ πίστωσιν οἶμαι καὶ ἐπιπίστωσιν λέγειν τόν γε βέλτιστον λογοδαίδαλον Βυζάντιον ἄνδρα. — Τὸν χρηστὸν λέγεις Θεόδωρον; [s. 76 A 30]. — Τί μήν; καὶ ἔλεγχόν γε καὶ ἐπεξέλεγχον ὡς ποιητέον ἐν κατηγορίαι τε καὶ ἀπολογίαι. τὸν δὲ κάλλιστον Πάριον Εὐηνὸν [PLG. II 269 Bergk] ἐς μέσον οὐκ ἄγομεν, ὃς ὑποδήλωσίν τε πρῶτος ηὗρεν καὶ παρεπαίνους; οἱ δ' αὐτὸν καὶ παραψόγους φασὶν ἐν μέτρωι λέγειν μνήμης χάριν· σοφὸς γὰρ ἀνήρ. Τεισίαν [s. 76 A 7. 78 A 2] δὲ Γοργίαν τε ἐάσομεν εὖδειν, οἳ

---

10 *videatur* B¹ (vielleicht richtig) 18 Καλλίας] vgl. 77 A 4ᵇ mit Anm.
22 Danach standen die philologischen Erörterungen vielleicht in seiner Ἀλήθεια
32 ἐν ἀρχῆι T: ἐπ' ἀρχῆι tilgte Schanz 35 λογοδαίδαλον T Cicero [s. 76 A 30], Hermias 238, 1 Couvr., Schol.: λόγον δαίδαλον B (daher λόγων Δαίδαλον Winckelmann)

πρὸ τῶν ἀληθῶν τὰ εἰκότα εἶδον ὡς τιμητέα μᾶλλον, τά τε αὖ σμικρὰ μεγάλα 534
καὶ τὰ μεγάλα σμικρὰ φαίνεσθαι ποιοῦσιν διὰ ῥώμην λόγου, καινά τε ἀρχαίως τά
τ' ἐναντία καινῶς, συντομίαν τε λόγων καὶ ἄπειρα μήκη περὶ πάντων ἀνηῦρον;
ταῦτα δὲ ἀκούων ποτέ μου Πρόδικος [s. 77 A 20] ἐγέλασεν, καὶ μόνος αὐτὸς
ηὑρηκέναι ἔφη ὧν δεῖ λόγων τέχνην· δεῖν δὲ οὔτε μακρῶν οὔτε βραχέων 535
ἀλλὰ μετρίων. — Σοφώτατά γε, ὦ Πρόδικε. — Ἱππίαν [79 A 12] δὲ οὐ
λέγομεν; οἶμαι γὰρ ἂν σύμψηφον αὐτῶι καὶ τὸν Ἠλεῖον γενέσθαι. — Τί δ' οὔ; —
Τὰ δὲ Πώλου πῶς φράσωμεν αὖ μουσεῖα λόγων, ὡς διπλασιολογίαν καὶ
γνωμολογίαν καὶ εἰκονολογίαν, ὀνομάτων τε Λικυμνιείων, ἃ ἐκείνωι
ἐδωρήσατο πρὸς ποίησιν εὐεπείας; — Πρωταγόρεια δέ, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἦν
μέντοι τοιαῦτ' ἄττα; — Ὀρθοέπειά γέ τις, ὦ παῖ, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλά.
τῶν γε μὴν οἰκτροτόκων ἐπὶ γῆρας καὶ πενίαν ἑλκομένων λόγων κεκρατηκέναι
τέχνηι μοι φαίνεται τὸ τοῦ Χαλκηδονίου [Thrasymachos; s. 78 B 6] σθένος,
ὀργίσαι τε αὖ πολλοὺς ἅμα δεινὸς ἀνὴρ γέγονεν καὶ πάλιν ὠργισμένους ἐπάιδων
κηλεῖν, ὡς ἔφη· διαβάλλειν τε καὶ ἀπολύσασθαι διαβολὰς ὅθεν δὴ κράτιστος. τὸ
δὲ δὴ τέλος τῶν λόγων κοινῆι πᾶσιν ἔοικεν συνδεδογμένον εἶναι, ὧι τινὲς μὲν
ἐπάνοδον, ἄλλοι δ' ἄλλο τίθενται ὄνομα.

27. Arist. Rhet. Γ 5. 1407^{b}6 τέταρτον, ὡς Π. τὰ γένη τῶν ὀνομάτων διήιρει, ἄρρενα καὶ θήλεα καὶ σκεύη.

28. — soph. el. 14. 173^{b}17 (σολοικισμός) ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντα φαίνεσθαι καὶ ποιοῦντα μὴ δοκεῖν, καθάπερ ὁ Π. ἔλεγεν, εἰ ὁ μῆνις καὶ ὁ πήληξ ἄρρεν ἐστίν· ὁ μὲν γὰρ λέγων 'οὐλομένην' σολοικίζει μὲν κατ' ἐκεῖνον, οὐ φαίνεται δὲ τοῖς ἄλλοις, ὁ δὲ οὐλόμενον φαίνεται μέν, ἀλλ' οὐ σολοικίζει. Vgl. C 3; Plato Cratyl. 430 D ff.

29. Arist. poet. 19. 1456^{b}15 τί γὰρ ἄν τις ὑπολάβοι ἡμαρτῆσθαι ἃ Π. ἐπιτιμᾶι ὅτι εὔχεσθαι οἰόμενος ἐπιτάττει εἰπών 'μῆνιν ἄειδε θεά'; τὸ γὰρ κελεῦσαι, φησί, ποιεῖν τι ἢ μή, ἐπίταξίς ἐστιν. Vgl. II 220, 4 ff.

30. Ammon. Schol. Homer. [Grenfell-Hunt Oxyrh. Pap. II p. 68] col. XII 20 zu Φ 240 Π. φησὶν πρὸς τὸ διαλαβεῖν τὴν μάχην τὸ ἐπεισόδιον γεγονέναι τὸ ἐξῆς
τῆς Ξάνθου καὶ θνητοῦ μάχης ἵν' εἰς τὴν θεομαχίαν μεταβῆι, τάχα δὲ ἵνα καὶ 536
τὸν Ἀχιλλέα αὐξήσηι καὶ προκατα (?) τῶν η . . . . . τοῖς κινδύνοις τωι
ησ . . . . . ς καταλαμβάνοντα τα . . . . . ἐπ]ήδα δὲ οὐκ ἐν τῶι ῥείθρωι ἔτι ἀλλ'
ἐν τῶι πεδίωι.

δ δεῖν Paris. 1808: δεῖ BT 8 Herm. p. 239, 6 ἐκεῖνος γάρ, φασίν, ἐξηῦρε τὰ πάρισα· διὸ καὶ 'μουσεῖα λόγων' ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ ἐδόκει τῆι καλλιλεξίαι πάνυ κοσμεῖν τὸν λόγον. 'διπλασιολογίαν' δὲ τὸ τὰ αὐτὰ δὶς λέγειν οἷον φεῦ φεῦ: Spengel versteht darunter die Isokolen und Antithesen, Heindorf die διπλᾶ ὀνόματα, Norden die ὀνόματα μουσικῶς συγκείμενα *A. Kunstpr.* I 74^{1}. S. Blass *Att. Ber.* I^{2} 84 9 λικυμνίων Hss. 9. 10 [ἃ ἐκείνωι ἐδωρήσατο] Ast 10 προσεποίησεν (so Cornarius) εὐέπειαν Schanz. — Vgl. Herm. 239, 12 ὁ Λικύμνιος τὸν Πῶλον ἐδίδαξεν ὀνομάτων τινὰς διαιρέσεις οἷον ποῖα κύρια, ποῖα σύνθετα, ποῖα ἀδελφά, ποῖα ἐπίθετα καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς εὐέπειαν. Arist. Rhet. Γ 13. 1414^{b}15 11 Ὀρθοέπεια] Herm. a. O. τουτέστι κυριολεξία vgl. 55 A 33, XI 15 ὅθεν δὴ Paris. 1808: ὅθεν δεῖ BT 17 ἐπάνοδον] Herm. 240, 1 ἀνακεφαλαίωσιν 23 σολοικίζει] sc. κατὰ Πρωταγόραν. Vgl. [Alex.] z. d. St. 106, 20

B. FRAGMENTE. 536

ΠΡΩΤΑΓΟΡΟΥ ΑΛΗΘΕΙΑ Ἢ ΚΑΤΑΒΑΛΛΟΝΤΕΣ.

1. Sext. adv. math. VII 60 καὶ Πρωταγόραν δὲ τὸν Ἀβδηρίτην ἐγκατέλεξάν τινες τῶι χορῶι τῶν ἀναιρούντων τὸ κριτήριον φιλοσόφων, ἐπεί φησι πάσας τὰς φαντασίας καὶ τὰς δόξας ἀληθεῖς ὑπάρχειν καὶ τῶν πρός τι εἶναι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸ πᾶν τὸ φανὲν ἢ δόξαν τινὶ εὐθέως πρὸς ἐκεῖνον ὑπάρχειν. ἐναρχόμενος γοῦν τῶν Καταβαλλόντων ἀνεφώνησε· ‘πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν’. Vgl. II 219, 19. 223, 27 ff. 226, 22.

Plato Theaet. 151 E 152 A [Sokr. und Theaet.] Κινδυνεύεις μέντοι λόγον οὐ φαῦλον εἰρηκέναι περὶ ἐπιστήμης, ἀλλ’ ὃν ἔλεγε καὶ Πρωταγόρας. τρόπον δέ τινα ἄλλον εἴρηκε τὰ αὐτὰ ταῦτα. φησὶ γάρ που πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπον εἶναι, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν. ἀνέγνωκας γάρ που; — Ἀνέγνωκα καὶ πολλάκις. — Οὐκοῦν οὕτως πως λέγει, ὡς οἷα μὲν ἕκαστα ἐμοὶ φαίνεται, τοιαῦτα μέν ἐστιν ἐμοί, οἷα δὲ σοί, τοιαῦτα δὲ αὖ σοί· ἄνθρωπος δὲ σύ τε κἀγώ; ... ἆρ’ οὐκ ἐνίοτε πνέοντος ἀνέμου τοῦ αὐτοῦ ὁ μὲν ἡμῶν ῥιγῶι, ὁ δ’ οὔ; καὶ ὁ μὲν ἠρέμα, ὁ δὲ σφόδρα; — Καὶ μάλα. — Πότερον οὖν τότε αὐτὸ ἐφ’ ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα ψυχρὸν ἢ οὐ ψυχρὸν φήσομεν, ἢ πεισόμεθα τῶι Πρωταγόραι ὅτι τῶι μὲν ῥιγῶντι ψυχρόν, τῶι δὲ μὴ οὔ; — Ἔοικεν. — Οὐκοῦν καὶ φαίνεται οὕτως ἑκατέρωι; — Ναί. — Τὸ δέ γε φαίνεται αἰσθάνεται ἔστιν; — Ἔστιν γάρ. — Φαντασία ἄρα καὶ αἴσθησις ταὐτὸν ἔν τε θερμοῖς καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις. οἷά γ’ ἄρ’ αἰσθάνεται ἕκαστος, τοιαῦτα ἑκάστωι καὶ κινδυνεύει εἶναι. 161 C Sokr. Τὰ μὲν ἄλλα μοι πάνυ ἡδέως εἴρηκεν, ὡς τὸ δοκοῦν

---

8 Καταβαλλόντων] sc. λόγων Vor diesem Anfang hat vielleicht [vgl. A 21a] der Titel gestanden, wie es damals Sitte war: Πρωταγόρης ὁ Ἀβδηρίτης τάδε λέγει, ὡς ἀληθέα οἱ δοκεῖ εἶναι· πάντων κτλ. Ähnlich Lier *Topica carm. sep. lat.* (Tub. 1902) p. 31. Daher dann der Titel Ἀλήθεια, der an Parmenides [18 B 1, 29 u. ö.], Antiphon [80 B 1 ff.], Antisthenes und Simmias erinnert 9 ὡς] *dass* (nicht *wie*) οὐκ ὄντων Sext., Diog.: μὴ (indirekt) Plato Z. 15 10 An ὡς οὐκ ἔστιν will H. Gomperz *Sophistik u. Rhet.* 228 den dem Bericht Platons [A 21a] zugrunde liegenden Text so anschließen: ἃ γὰρ φαίνεταί τε καὶ δοκεῖ ἀνθρώπωι, ταῦτα ἔστιν αὐτῶι, ἃ δὲ οὔτε φαίνεται οὔτε δοκεῖ ἀνθρώπωι, ταῦτ’ οὐκ ἔστιν. μυρίον μέντοι διαφέρουσιν ἄνθρωποι ἕτερος ἑτέρου αὐτῶι τούτωι ὡς τῶι μὲν ἕτερα φαίνεταί τε καὶ δοκεῖ τῶι δὲ ἕτερα 21 ἑαυτοῦ Berl. Papyr., W.: ἑαυτὸ BT 24 αἰσθάνεται Berl. Papyr.: αἰσθάνεσθαι Hss. ἔστιν fehlt Berl. Pap. 66, 7, doch s. 66, 38 26 γ’ ἄρ’ Badham: γὰρ Hss.

ἑκάστωι τοῦτο καὶ ἔστιν· τὴν δ' ἀρχὴν τοῦ λόγου τεθαύμακα, ὅτι οὐκ εἶπεν ἀρχόμενος τῆς Ἀληθείας ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον 537
ἐστὶν ὗς ἢ κυνοκέφαλος ἤ τι ἄλλο ἀτοπώτερον τῶν ἐχόντων αἴσθησιν, ἵνα μεγαλοπρεπῶς καὶ πάνυ καταφρονητικῶς ἤρξατο ἡμῖν λέγειν, ἐνδεικνύμενος ὅτι ἡμεῖς μὲν αὐτὸν ὥσπερ θεὸν ἐθαυμάζομεν ἐπὶ σοφίαι, ὁ δ' ἄρα ἐτύγχανεν ὢν εἰς φρόνησιν οὐδὲν βελτίων [βατράχου] γυρίνου, μὴ ὅτι ἄλλου του ἀνθρώπων. Vgl. A 21[a].

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ.

2. Porphyr. ἀπὸ τοῦ ᾱ τῆς Φιλολόγου ἀκροάσεως b. Eus P. E. x 3, 25 σπάνια δὲ τὰ τῶν πρὸ τοῦ Πλάτωνος γεγονότων βιβλία· ἐπεὶ ἴσως πλείους ἄν τις ἐφώρασε τοῦ φιλοσόφου ⟨κλοπάς⟩· ἐγὼ δ' οὖν ἧι κατὰ τύχην περιπέπτωκα Πρωταγόρου τὸν Περὶ τοῦ ὄντος ἀναγινώσκων λόγον πρὸς τοὺς ἓν τὸ ὂν εἰσάγοντας τοιαύταις αὐτὸν εὑρίσκω χρώμενον ἀπαντήσεσιν· ἐσπούδασα γὰρ αὐταῖς λέξεσι τὰ ῥηθέντα μνημονεύειν. Euseb. fügt zu καὶ ταῦτ' εἰπὼν διὰ πλειόνων τίθησι τὰς ἀποδείξεις.

ΜΕΓΑΣ ΛΟΓΟΣ.

3. Anecd. Par. I 171, 31 de Hippomacho B 3 [ed. Bohler *Sophistae Protrept. fr.* Lips. 1903 p. 46, 5] ὅτι ἐν τῶι ἐπιγραφομένωι Μεγάλωι λόγωι ὁ Π. εἶπε· ‘φύσεως καὶ ἀσκήσεως διδασκαλία δεῖται’ καὶ ‘ἀπὸ νεότητος δὲ ἀρξαμένους δεῖ μανθάνειν’. οὐκ ἂν δὲ ἔλεγε τοῦτο, εἰ αὐτὸς ὀψιμαθὴς ἦν, ὡς ἐνόμιζε καὶ ἔλεγεν Ἐπίκουρος περὶ Πρωταγόρου [fr. 173 Us.; 55 A 9].

ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ.

4. Eus. P. E. xiv 3, 7 ὁ μὲν γὰρ Δημοκρίτου γεγονὼς ἑταῖρος ὁ Π. ἄθεον ἐκτήσατο δόξαν· λέγεται γοῦν τοιᾶιδε κεχρῆσθαι εἰσβολῆι ἐν τῶι Περὶ θεῶν συγγράμματι· ‘περὶ μὲν θεῶν οὐκ οἶδα ... ἰδέαν’. Diog. ix 51 [ii 219, 22] ‘περὶ ... ἀνθρώπου’. Vgl. A 2. 3. 12. 23.

περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὔθ' ὡς εἰσὶν οὔθ' ὡς

---

6 [βατράχου] Valckenaer 8 Identität mit der Ἀλήθεια verm. Bernays *Ges. Abh.* I 121 11 ⟨κλοπάς⟩ Viger 17 Frey identifizierte den Μέγας λόγος mit dem Προστακτικός II 220, 16, eher = Ἀλήθεια 20 vgl. Plato Protag. 323 c ff. 55 B 33. c. 83, 6 (E. Jacoby *de Antiph. Soph.* 43) 21 δεῖ C: δεῖν Pz 27 γράμματι O 30 ἔχω εἰδέναι Diog. Hesych. [A 3]: οἶδα Eus. Das Wort εἰδέναι ist aoristisch gebraucht *‘ich vermag nicht festzustellen’*. Vgl. Luc. dial. mer. 9 ἔχοιτε εἰδέναι. ἔχω [εἰδέναι] Richards οὔθ' ... οὔθ' Diog. BP: εἴθ' ... εἴθ' Diog. F

οὐκ εἰσὶν οὔθ' ὁποῖοί τινες ἰδέαν· πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα 537
εἰδέναι ἥ τ' ἀδηλότης καὶ βραχὺς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου.

ΑΝΤΙΛΟΓΙΩΝ Ᾱ Β̄ [s. II 220, 17]. 538

5. Diog. III 37 Εὐφορίων [fr. 124 Meineke] δὲ καὶ Παναίτιος [fr. 50 Fowler] εἰρήκασι πολλάκις ἐστραμμένην εὑρῆσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς Πολιτείας [Platons], ἣν Πολιτείαν Ἀριστόξενός [fr. 33 FHG II 282] φησι πᾶσαν σχεδὸν ἐν τοῖς Πρωταγόρου γεγράφθαι Ἀντιλογικοῖς. 57 Πολιτείας ... ἣν καὶ εὑρίσκεσθαι σχεδὸν ὅλην παρὰ Πρωταγόραι ἐν τοῖς Ἀντιλογικοῖς φησι Φαβωρῖνος ἐν Παντοδαπῆς ἱστορίας δευτέρωι [fr. 21 FHG III 580].

ZWEIFELHAFTE SCHRIFTEN.

ΤΕΧΝΗ ΕΡΙΣΤΙΚΩΝ [s. II 220, 13].

6. Cic. Brut. 12, 46 (aus Arist. Τεχνῶν συναγ. fr. 137 R.) *scriptasque fuisse et paratas a Protagora rerum inlustrium disputationes, quae nunc communes appellantur loci.* Quintil. III 1, 10 *Abderites P., a quo decem milibus denariorum didicisse artem quam edidit Euathlus* [s. II 220, 12. 24. 221, 28] *dicitur.* 1, 12 *horum primi communis locos tractasse dicuntur P., Gorgias; affectus Prodicus et Hippias et idem P. et Thrasymachus.*

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ [s. II 220, 14].

7. Arist. Metaph. B 2. 997 b 32 οὐδὲ τοῦτο ἀληθές, ὡς ἡ γεωδαισία τῶν αἰσθητῶν ἐστι μεγεθῶν καὶ φθαρτῶν· ἐφθείρετο γὰρ ἂν φθειρομένων. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἴη μεγεθῶν οὐδὲ περὶ τὸν οὐρανὸν ἡ ἀστρολογία τόνδε. οὔτε γὰρ αἱ αἰσθηταὶ γραμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν οἵας λέγει ὁ γεωμέτρης· οὐθὲν γὰρ

---

1 οὔθ' ὁποῖοί τινες ἰδέαν Eus. (auch Sextus A 12, Cicero und Philodem (d. h. ihre epikureische Quelle) A 23, Theophil. ad Autol. III 7 paraphrasieren diese Worte): fehlt Diog., Hesychios (A 3), Plato A 23. Krische *Forsch.* I 136 u. a. verwerfen den Zusatz als Erfindung Timons [A 12 II 223, 23]. Allein das Fehlen beweist nichts, wie Cicero a. O. zeigt, die Worte klingen alt; jeder Verständige wird dieses Glied als zutreffend nur für den Fall des ὡς εἰσίν auffassen πολλὰ ... ἀνθρώπου fehlt Eus. Vgl. Hipp. de victu III 1 [VI 592 L.; s. * *Herm.* 45, 144, 18] 3 mit der Ἀλήθεια identifiziert von Bernays 5 ἐστραμμένην] vom Stil 6 [Πολιτείαν] Th. Gomperz, indem er annimmt, daß sich die Coinzidenz nur auf p. 331 E—336 A erstreckt habe (*Apol. d. Heilk.*[2] S. 173). Jedenfalls hat Favorinus die Stelle nicht so gefaßt. Vgl. auch H. Gomperz *Soph.* 131[285]. G. Murray *Rise of the gr. Epic.* 20[1] denkt an die Frauenfrage, indem Aristophanes' Lysistrata und Ekklesiazusen von Pr. abhängig seien 16 *euathius* Hss.; Εὔαθλος ist fingierter Name der Scherzanekdote, die Aristoteles verewigte und Gellius V 10 des breitesten erzählt. Der Titel stammt daher vermutlich nur aus der Anekdote 19 Der Titel stammt wohl ebenfalls nur aus der Erwähnung des Aristoteles oder aus Anführung ähnlicher Stellen

εὐθὺ τῶν αἰσθητῶν οὕτως οὐδὲ στρογγύλον· ἅπτεται γὰρ τοῦ κανόνος οὐ κατὰ 538
στιγμὴν ὁ κύκλος, ἀλλ' ὥσπερ Π. ἔλεγεν ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρας.

ΠΕΡΙ ΠΑΛΗΣ [II 220, 14].

8. PLAT. Soph. 232 D E τά γε μὴν περὶ πασῶν τε καὶ κατὰ μίαν ἑκάστην
τέχνην, ἃ δεῖ πρὸς ἕκαστον αὐτὸν τὸν δημιουργὸν ἀντειπεῖν, δεδημοσιωμένα που 539
καταβέβληται γεγραμμένα τῶι βουλομένωι μαθεῖν. — Τὰ Πρωταγόρειά μοι φαίνει περί τε πάλης καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν εἰρηκέναι ... 233 A Πῶς οὖν ἄν ποτέ τις πρός γε τὸν ἐπιστάμενον αὐτὸς ἀνεπιστήμων ὢν δύναιτ' ἂν ὑγιές τι λέγων ἀντειπεῖν; — Οὐδαμῶς.

8ª. ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ [II 220, 14]. S. B 5.

8ᵇ. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΡΧΗΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ [II 220, 15]. Vgl. C 1.

8ᶜ. ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ [II 220, 14].

8ᵈ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ [II 220, 15].

8ᵉ. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΥΚ ΟΡΘΩΣ ΤΟΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΠΡΑΣΣΟΜΕΝΩΝ [II 220, 16].

8ᶠ. ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΟΣ [II 220, 16].

8ᵍ. ΔΙΚΗ ΥΠΕΡ ΜΙΣΘΟΥ [II 220, 17]. Vgl. A 1 § 56. B 6.

8ʰ. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΙΔΟΥ [II 220, 15]. Vgl. 55 B 0ᶜ ff.

AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN.

9. [PLUT.] cons. ad Apoll. 33 p. 118 E Περικλέα δὲ τὸν Ὀλύμπιον προσαγο-
ρευθέντα διὰ τὴν περὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σύνεσιν ὑπερβεβλημένην δύναμιν, πυθόμενον ἀμφοτέρους αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς μετηλλαχέναι τὸν βίον Πάραλόν τε καὶ Ξάν-

---

3 Der Titel ist offenbar nur aus Plato gezogen. Denn die Erörterung des Protagoras gegen die τέχναι, die auch Protag. 318 E [oben II 221, 37] angezogen wird, war nach dieser Stelle ganz umfassend und vermutlich wie B 7 in den Ἀντιλογίαι oder der Ἀλήθεια enthalten 4 »die Antilogien gegen die τέχναι im allgemeinen und im besonderen, die man gegen jeden einzelnen gerade ausübenden Techniten vorbringen soll«. Th. Gomperz hat daraus das Gegenteil, eine *Gesamtapologie der Künste*, erschlossen und hierin eine Anspielung auf die Hippokratische Schrift Περὶ τέχνης gesehen, die er ohne hinreichende Gründe dem Protagoras zuschreibt (*Apologie d. Heilk.*[1] S. 33; vgl. [2] 30). Auf eristische Behandlung der Heilkunst (ἀντιλογίη, ἐρωτᾶν, ἀποκρίνεσθαι, ἀντιλέγειν) bezieht sich Hippokr. de morb. I 1 ff. [VI 140 ff. L.] 6 καταβέβληται] »*wie Samen ausgebreitet*« Th. Gomperz 11 Περὶ τῆς ἐν ἀρχῆι καταστάσεως] »*über die Anfänge der menschlichen Gesellschaft*« Th. Gomperz. Vgl. Demokrit 55 B 278 [II 117, 9]. * vermutet, daß der Titel sich auf die Platonische Imitation C 1 bezieht. Die folgenden Titel beziehen sich wohl ebenfalls auf einzelne, nur den Inhalt streifende Zitate anderer Autoren, die ein Amanuensis der Bibliothek aufgestöbert hatte 17 Vermutlich Verwechslung der beiden Abderiten

θιππον (ὡς φησι Π. εἰπὼν οὕτως· 'τῶν ... ἀμηχανίην')· τοῦτον γὰρ εὐθὺς 539
μετὰ τὴν προσαγγελίαν ἀμφοτέρων τῶν υἱέων οὐδὲν ἧττον ἐστεφανωμένον κατὰ
τὸ πάτριον ἔθος καὶ λευχειμονοῦντα δημηγορεῖν 'βουλάς τ' ἐξάρχοντ' ἀγαθὰς'
[Hom. B 273] πρός τε τὸν πόλεμον ἐπιπαρορμῶντα τοὺς Ἀθηναίους.

τῶν γὰρ υἱέων νεηνιῶν ὄντων καὶ καλῶν, ἐν ὀκτὼ δὲ ταῖς πά- 540
σησιν ἡμέρησι ἀποθανόντων νηπενθέως ἀνέτλη· εὐδίης γὰρ εἶχετο,
ἐξ ἧς πολλὸν ὤνητο κατὰ πᾶσαν ἡμέρην εἰς εὐποτμίην καὶ ἀνωδυ-
νίην καὶ τὴν ἐν τοῖς πολλοῖσι δόξαν· πᾶς γάρ τίς μιν ὁρῶν τὰ ἑαυτοῦ
πένθεα ἐρρωμένως φέροντα, μεγαλόφρονά τε καὶ ἀνδρεῖον ἐδόκει
εἶναι καὶ ἑαυτοῦ κρείσσω, κάρτα εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ ἐν τοιοῖσδε πρά-
γμασιν ἀμηχανίην.

10. Stob. III (flor.) 29, 80 Π. ἔλεγε μηδὲν εἶναι μήτε τέχνην ἄνευ μελέτης μήτε μελέτην ἄνευ τέχνης.

11. [Plutarch] περὶ ἀσκήσεως 178, 25 [*Rhein. Mus.* 27, 526] *P. ferner hat gesagt:* Nicht sproßt Bildung in der Seele, wenn man nicht zu vieler Tiefe kommt.

SCHLECHTBEZEUGTES.

12. Graeco-Syr. Sprüche übers. von Ryssel [*Rhein. Mus.* 51, 539 n. 32]. Protagoras hat gesagt: Mühsal und Arbeit und Unterricht und Erziehung und Weisheit sind der Ruhmeskranz, der geflochten wird von den Blumen einer beredten Zunge und denen aufs Haupt gesetzt wird, die ihn lieben. Schwer zwar ist die Zunge, doch ihre Blüten sind reich und immer neu, und die Zuschauer und die Beifallsspender und die Lehrer freuen sich und die Schüler machen Fortschritte und die Toren ärgern sich — oder vielleicht ärgern sie sich auch nicht, weil sie nicht einsichtig genug sind.

C. IMITATION.

1. Plato Protag. 320 c ff. (Mythos des P.) ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. ἐπειδὴ δὲ (D) καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἱμαρμένος γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῇ κεράννυται. ἐπειδὴ δ' ἄγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἔμελλον, προσέταξαν Προμηθεῖ καὶ Ἐπιμηθεῖ κοσμῆσαί τε καὶ νεῖμαι δυνάμεις ἑκάστοις ὡς πρέπει· Προμηθέα δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι, νείμαντος δ' ἐμοῦ, ἔφη, ἐπίσκεψαι· καὶ οὕτως πείσας νέμει. νέμων δὲ τοῖς (E) μὲν ἰσχὺν ἄνευ τάχους προσ- 541

---

1 εἰπὼν so die Hss.: εἰπεῖν stillschweigende Interpolation Bernardakis', der den erhaltenen Text des Fragments teils überionisch, teils unterionisch [s. Hatzidakis Ἀθηνᾶ 13, 484] ausstaffiert hat. Vgl. Wilamowitz *Leseb.* II 3 mit Anm. 15 Etwa οὐκ ἐμφύεται παιδείη τῇι ψυχῇι μὴ ἱκομένου ἐς βάθος πολλόν. Vgl. 80 B 60 18 Wenn man die orientalische Einkleidung wegnähme, könnte der Spruch von P. sein. Aber die Überlieferung der Namen ist ganz unsicher In zwei Hss. Taur. C VI 21 (b VI 18) S. XVI und Paris 2426 S. XVI werden neben den hermetischen Ἰατρομαθηματικά (*Phys. et Med.* ed. Ideler I 387) auch Excerpte (ἐκ) τῶν συναγωγῶν Πρωταγόρου im Titel erwähnt 33 νέμει TW: νεῖμαι B

ἥπτεν, τοὺς δὲ ἀσθενεστέρους τάχει ἐκόσμει· τοὺς δὲ ὥπλιζε, τοῖς δ' ἄοπλον 541
διδοὺς φύσιν ἄλλην τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δύναμιν εἰς σωτηρίαν. ἃ μὲν γὰρ αὐτῶν σμικρότητι ἤμπισχεν, πτηνὸν φυγὴν ἢ κατάγειον οἴκησιν ἔνεμεν· ἃ δὲ ηὔξε μεγέθει, τῶιδε (321) αὐτῶι αὐτὰ ἔσωιζεν· καὶ τἆλλα οὕτως ἐπανισῶν ἔνεμεν. ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων, μή τι γένος ἀιστωθείη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας εὐμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννὺς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξὶν καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χειμῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ ἐς εὐνὰς ἰοῦσιν, ὅπως ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ (B) αὐτοφυὴς ἑκάστωι. καὶ ὑποδῶν τὰ μὲν ὁπλαῖς, τὰ δὲ ὄνυξιν στερεοῖς καὶ ἀναίμοις τοὐντεῦθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζεν, τοῖς μὲν ἐκ γῆς βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ῥίζας· ἔστι δ' οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφὴν ζώιων ἄλλων βοράν· καὶ τοῖς μὲν ὀλιγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλισκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονίαν σωτηρίαν τῶι γένει πορίζων. ἅτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν (C) καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῶι ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅ τι χρήσαιτο. ἀποροῦντι δὲ αὐτῶι ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομήν, καὶ ὁρᾶι τὰ μὲν ἄλλα ζῶια ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον· ἤδη δὲ καὶ ἡ εἱμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἧι ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορίαι οὖν ἐχόμενος ὁ Προμηθεύς, ἥντινα σωτηρίαν (D) τῶι ἀνθρώπωι εὕροι, κλέπτει Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρί (ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητήν τωι ἢ χρησίμην γενέσθαι) καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπωι. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτηι ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῶι Διί· τῶι δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν (πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν), εἰς δὲ τὸ τῆς (E) Ἀθηνᾶς καὶ Ἡφαίστου οἴκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧι ἐφιλοτεχνείτην, λαθὼν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τήν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἡφαίστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπωι, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπωι τοῦ βίου γίγνεται, Προμηθέα δὲ (322) [δι' Ἐπιμηθέα] ὕστερον, ἥιπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη 542
μετῆλθεν. ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν [διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν] ζώιων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἱδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῆι τέχνηι, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ηὕρετο. οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, (B) πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆι αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής· πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὔπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική. ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σώιζεσθαι κτίζοντες

---

1 τοὺς δ' ἀσθενεστέρους ... τοὺς δὲ BT: τὰ δ' ἀσθενέστερα ... τὰ δὲ nivellierend Paris. 3017 9 ὑποδῶν Cobet: ὑπὸ ποδῶν Hss. ὄνυξιν (nach Baiter) *: θριξὶν καὶ δέρμασιν (aus Z. 7) Hss.: Tilgung von θριξὶν καὶ genügt nicht 11 ἄλλοις T: ἀλλήλοις B. Vgl. Herodot III 108 (Nestle Progr. v. Schönthal 1908 S. 16, Dickermann *De argumentis quibusdam* Hal. Diss. 1909 S. 78. 87) 14. 15 εἰς τὰ ἄλογα TW: fehlt B 15 [ἀκόσμητον]? * 19 ἐχόμενος T: σχόμενος B 29 [ ] Sauppe 30. 31 [ ] Deuschle: διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συντεχνίαν Blass 32. 33 [τῆι τέχνηι] Deuschle

πόλεις· ὅτ᾽ οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν 542
τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν (C) δείσας περὶ τῶι
γένει ἡμῶν, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους Αἰδῶ τε καὶ
Δίκην, ἵν᾽ εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾶι οὖν
Ἑρμῆς Δία, τίνα οὖν τρόπον δοίη Δίκην καὶ Αἰδῶ ἀνθρώποις· ᾽πότερον ὡς αἱ
τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν
πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ Δίκην δὴ καὶ Αἰδῶ οὕτω
θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;᾽ (E) ᾽᾽ἐπὶ πάντας, ἔφη ὁ Ζεύς, καὶ
πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιντο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ
ἄλλων τεχνῶν. καὶ νόμον γε θὲς παρ᾽ ἐμοῦ, τὸν μὴ δυνάμενον Αἰδοῦς καὶ Δίκης
μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.᾽᾽ Vgl. Moschion fr. 6 [FT p. 813] und ARIST.
de partt. an. Δ 10. 687ª 23 οἱ λέγοντες ὡς συνέστηκεν οὐ καλῶς ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ
χείριστα τῶν ζώιων (ἀνυπόδητόν τε γὰρ αὐτὸν εἶναί φασι καὶ γυμνὸν καὶ οὐκ
ἔχοντα ὅπλον πρὸς τὴν ἀλκήν), οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν.

2. ARISTOPH. Wolk. 112 ff. Vgl. A 21.

εἶναι παρ᾽ αὐτοῖς φασιν ἄμφω τὼ λόγω
τὸν κρείττον᾽, ὅστις ἐστί, καὶ τὸν ἥττονα.
τούτοιν τὸν ἕτερον τοῖν λόγοιν, τὸν ἥττονα,
114 νικᾶν λέγοντά φασι τἀδικώτερα.

Vgl. den Agon des Δίκαιος und ᾽Αδικος λόγος 889 ff.

3. ARISTOPH. Wolk. 658 ff. (Sokrates und Strepsiades). Vgl. A 28.

ἀλλ᾽ ἕτερα δεῖ σε πρότερα τούτων μανθάνειν·
τῶν τετραπόδων ἅττ᾽ ἐστὶν ὀρθῶς ἄρρενα.
660 — ἀλλ᾽ οἶδ᾽ ἔγωγε τἄρρεν᾽, εἰ μὴ μαίνομαι· 543
κριός, τράγος, ταῦρος, κύων, ἀλεκτρυών.
— ὁρᾶις ὃ πάσχεις; τήν τε θήλειαν καλεῖς
ἀλεκτρυόνα καὶ ταὐτὸ καὶ τὸν ἄρρενα.
— πῶς δή; φέρ᾽ — ὅπως; ἀλεκτρυὼν κ(αὶ) ἀλεκτρυών.
665 — νὴ τὸν Ποσειδῶ. νῦν δὲ πῶς με χρὴ καλεῖν;
— ἀλεκτρύαιναν· τὸν δ᾽ ἕτερον ἀλέκτορα.
— ἀλεκτρύαιναν; εὖ γε, νὴ τὸν ᾽Αέρα·
ὥστ᾽ ἀντὶ τούτου τοῦ διδάγματος μόνου
διαλφιτώσω σου κύκλωι τὴν κάρδοπον.
670 — ἰδοὺ μάλ᾽ αὖθις τοῦθ᾽ ἕτερον· τὴν κάρδοπον
671 ἄρρενα καλεῖς θήλειαν οὖσαν . . .
677 ἀτὰρ τὸ λοιπὸν πῶς με χρὴ καλεῖν; — ὅπως;
τὴν καρδόπην, ὥσπερ καλεῖς τὴν Σωστράτην.
— τὴν καρδόπην θήλειαν; — ὀρθῶς γὰρ λέγεις.

4. EURIP. Bakch. 199 ff. (Kadmos, Teiresias). Vgl. B 1.

οὐ καταφρονῶ ᾽γὼ τῶν θεῶν θνητὸς γεγώς.
200 — οὐδ᾽ ἐνσοφιζόμεσθα τοῖσι δαίμοσι.

---

22 τούτων R: τούτου V 27 καὶ ταὐτὸ Flor. Abb. 2715: κατὰ ταὐτὸ RV¹
28 φέρε, πῶς R: φέρε V: verb. Harl. 6307 41 οὐδὲν σοφιζόμεσθα Hss.: verb. Musgrave

πατρίους παραδοχὰς ἅς θ' ὁμήλικας χρόνωι 543
κεκτήμεθ', οὐδεὶς αὐτὰ καταβαλεῖ λόγος,
οὐδ' εἰ δι' ἄκρων τὸ σοφὸν ηὕρηται φρενῶν.

5(?). AESCHINES Socrat. Καλλίας fr. 16 p. 50 ed. Krauss. Vgl. 77 A 4b.

75. XENIADES.

SEXT. adv. math. VII 53 Ξενιάδης δὲ ὁ Κορίνθιος, οὗ καὶ Δημόκριτος μέμνηται, πάντ' εἰπὼν ψευδῆ καὶ πᾶσαν φαντασίαν καὶ δόξαν ψεύδεσθαι καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πᾶν τὸ γινόμενον γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν πᾶν τὸ φθειρόμενον φθείρεσθαι, δυνάμει τῆς αὐτῆς ἔχεται τῶι Ξενοφάνει στάσεως. Vgl. P. H. II 76 (*Rhein. Mus.* 64, 262).

76. GORGIAS. 544

A. LEBEN UND LEHRE.

1. PHILOSTR. V. S. I 9, 1ff. Σικελία Γοργίαν ἐν Λεοντίνοις ἤνεγκεν, ἐς ὃν ἀναφέρειν ἠγώμεθα τὴν τῶν σοφιστῶν τέχνην ὥσπερ ἐς πατέρα· εἰ γὰρ τὸν Αἰσχύλον ἐνθυμηθείημεν, ὡς πολλὰ τῆι τραγωιδίαι ξυνεβάλετο ἐσθῆτί τε αὐτὴν κατασκευάσας καὶ ὀκρίβαντι ὑψηλῶι καὶ ἡρώων εἴδεσιν ἀγγέλοις τε καὶ ἐξαγγέλοις καὶ οἷς ἐπὶ σκηνῆς τε καὶ ὑπὸ σκηνῆς χρὴ πράττειν, τοῦτο ἂν εἴη καὶ ὁ Γ. τοῖς ὁμοτέχνοις. (2) ὁρμῆς τε γὰρ τοῖς σοφισταῖς ἦρξε καὶ παραδοξολογίας καὶ πνεύματος καὶ τοῦ τὰ μεγάλα μεγάλως ἑρμηνεύειν, ἀποστάσεών τε καὶ προσβολῶν, ὑφ' ὧν ὁ λόγος ἡδίων ἑαυτοῦ γίγνεται καὶ σοβαρώτερος, περιεβάλλετο δὲ καὶ ποιητικὰ ὀνόματα ὑπὲρ κόσμου καὶ σεμνότητος. (3) ὡς μὲν οὖν καὶ ῥᾶιστα ἀπεσχεδίαζεν, εἴρηταί μοι κατὰ ἀρχὰς τοῦ λόγου [A 1a], διαλεχθεὶς δὲ Ἀθήνησιν ἤδη γηράσκων εἰ μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐθαυμάσθη, οὔπω θαῦμα, ὁ δέ, οἶμαι, καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἀνηρτήσατο, Κριτίαν μὲν καὶ Ἀλκιβιάδην νέω ὄντε, Θουκυδίδην δὲ καὶ Περικλέα ἤδη γηράσκοντε. καὶ Ἀγάθων δὲ ὁ τῆς τραγωιδίας ποιητής, ὃν ἡ κωμωιδία σοφόν τε καὶ καλλιεπῆ οἶδε, πολλαχοῦ τῶν ἰάμβων γοργιάζει. (4) ἐμπρέπων δὲ καὶ ταῖς τῶν Ἑλλήνων πανηγύρεσι τὸν μὲν λόγον τὸν Πυθικὸν [B 9] ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἤχησεν, ἐφ' οὗ καὶ χρυσοῦς ἀνετέθη, ἐν τῶι τοῦ Πυθίου ἱερῶι, ὁ δὲ Ὀλυμπικὸς [B 7. 8a] λόγος ὑπὲρ τοῦ μεγίστου αὐτῶι ἐπολιτεύθη. στασιάζουσαν γὰρ τὴν Ἑλλάδα ὁρῶν ὁμονοίας ξύμβουλος αὐτοῖς ἐγένετο τρέπων ἐπὶ τοὺς βαρβάρους καὶ πείθων ἆθλα ποιεῖσθαι τῶν ὅπλων μὴ τὰς ἀλλήλων πόλεις, ἀλλὰ τὴν τῶν βαρβάρων χώραν. (5) ὁ δὲ Ἐπιτάφιος [B 6], ὃν διῆλθεν Ἀθήνησιν, εἴρηται μὲν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων πεσοῦσιν οὓς Ἀθηναῖοι δημοσίαι ξὺν ἐπαίνοις ἔθαψαν, σοφίαι δὲ ὑπερβαλλούσηι σύγκειται· παροξύνων τε γὰρ τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ Μήδους τε καὶ Πέρσας καὶ τὸν αὐτὸν νοῦν τῶι Ὀλυμπικῶι ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὁμονοίας μὲν τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας οὐδὲν διῆλθεν, ἐπειδὴ πρὸς Ἀθηναίους ἦν ἀρχῆς ἐρῶντας, ἢ οὐκ ἦν κτήσασθαι μὴ τὸ δραστήριον αἱρουμένους, ἐνδιέτριψε δὲ τοῖς τῶν Μηδικῶν τροπαίων ἐπαίνοις, ἐνδεικνύμενος αὐτοῖς, ὅτι τὰ μὲν κατὰ τῶν βαρβάρων τρόπαια ὕμνους ἀπαιτεῖ, τὰ δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων θρήνους. (6) λέγεται δὲ ὁ Γ. ἐς ὀκτὼ καὶ ἑκατὸν ἐλάσας

1 πατρίους Plut.: πατρὸς Hss. 2 καταβάλλει (oder -η) Hss. 8 γινόμενον] γεννώμενον N 21 ὡς Kayser: πῶς Hss. 33 [πεσοῦσιν] Kayser
38. 39 τὰ μὲν ... θρήνους] vielleicht wörtliches Zitat aus dem Epitaphios

ἔτη μὴ καταλυθῆναι τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ γήρως, ἀλλ' ἄρτιος καταβιῶναι καὶ τὰς 545
αἰσθήσεις ἡβῶν.

1ª. PHILOSTR. V. S. I 1 ἦρξε δὲ τῆς μὲν ἀρχαιοτέρας [näml. σοφιστικῆς] Γ. ὁ Λεοντῖνος ἐν Θετταλοῖς ... σχεδίου τε λόγου Γ. ἄρξαι [sc. δοκεῖ]· παρελθὼν γὰρ οὗτος ἐς τὸ Ἀθηναίων θέατρον ἐθάρρησεν εἰπεῖν 'προβάλλετε' καὶ τὸ κινδύνευμα τοῦτο πρῶτος ἀνεφθέγξατο, ἐνδεικνύμενος δήπου πάντα μὲν εἰδέναι, περὶ παντὸς δ' ἂν εἰπεῖν ἐφιεὶς τῶι καιρῶι.

2. SUID. Γοργίας Χαρμαντίδου Λεοντῖνος ῥήτωρ, μαθητὴς Ἐμπεδοκλέους, διδάσκαλος Πώλου Ἀκραγαντίνου καὶ Περικλέους καὶ Ἰσοκράτους καὶ Ἀλκιδάμαντος τοῦ Ἐλαίτου, ὃς αὐτοῦ καὶ τὴν σχολὴν διεδέξατο· ἀδελφὸς δὲ ἦν τοῦ ἰατροῦ Ἡροδίκου [A 2ª].

Πορφύριος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τῆς π̄ ὀλυμπιάδος [460—457] τίθησιν· ἀλλὰ χρὴ νοεῖν πρεσβύτερον αὐτὸν εἶναι.

οὗτος πρῶτος τῶι ῥητορικῶι εἶδει τῆς παιδείας δύναμίν τε φραστικὴν καὶ τέχνην ἔδωκε, τροπαῖς τε καὶ μεταφοραῖς καὶ ἀλληγορίαις καὶ ὑπαλλαγαῖς καὶ καταχρήσεσι καὶ ὑπερβάσεσι καὶ ἀναδιπλώσεσι καὶ ἐπαναλήψεσι καὶ ἀποστροφαῖς καὶ παρισώσεσιν ἐχρήσατο· ἔπραττε δὲ τῶν μαθητῶν ἕκαστον μνᾶς ρ̄, ἐβίω δὲ ἔτη ρ̄θ̄, καὶ συνεγράψατό πολλά.

2ª. PLATO Gorg. 448B εἰ ἐτύγχανε Γοργίας ἐπιστήμων ὢν τῆς τέχνης ἥσπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἡρόδικος, τί ἂν αὐτὸν ὠνομάζομεν δικαίως;

3. DIOG. VIII 58. 59 [s. II 195, 22 ff.] Empedokles καὶ ἰατρὸς ἦν καὶ ῥήτωρ ἄριστος. Γοργίαν γοῦν τὸν Λεοντῖνον αὐτοῦ γενέσθαι μαθητήν, ἄνδρα ὑπερέχοντα ἐν ῥητορικῆι καὶ Τέχνην ἀπολελοιπότα ... τοῦτόν φησιν ὁ Σάτυρος λέγειν, ὡς αὐτὸς παρείη τῶι Ἐμπεδοκλεῖ γοητεύοντι.

4. DIOD. XII 53, 1 ff. [Archon Eukles 427] ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ τὴν Σικελίαν Λεοντῖνοι, Χαλκιδέων μὲν ὄντες ἄποικοι, συγγενεῖς δὲ Ἀθηναίων ἔτυχον ὑπὸ Συρακοσίων πολεμούμενοι· πιεζόμενοι δὲ τῶι πολέμωι καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Συρακοσίων κινδυνεύοντες ἁλῶναι κατὰ κράτος ἐξέπεμψαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας ἀξιοῦντες τὸν δῆμον βοηθῆσαι τὴν ταχίστην καὶ τὴν πόλιν ἑαυτῶν ἐκ τῶν κινδύνων ῥύσασθαι. (2) ἦν δὲ τῶν ἀπεσταλμένων ἀρχιπρεσβευτὴς Γ. ὁ ῥήτωρ, δεινότητι λόγου πολὺ προέχων τῶν καθ' ἑαυτόν. οὗτος καὶ τέχνας ῥητορικὰς πρῶτος 546
ἐξεῦρε καὶ κατὰ τὴν σοφιστείαν τοσοῦτο τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλεν, ὥστε μισθὸν λαμβάνειν παρὰ τῶν μαθητῶν μνᾶς ἑκατόν. (3) οὗτος οὖν καταντήσας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παραχθεὶς εἰς τὸν δῆμον διελέχθη τοῖς Ἀθηναίοις περὶ τῆς συμμαχίας καὶ τῶι ξενίζοντι τῆς λέξεως ἐξέπληξε τοὺς Ἀθηναίους ὄντας εὐφυεῖς καὶ φιλολόγους. (4) πρῶτος γὰρ ἐχρήσατο τοῖς τῆς λέξεως σχηματισμοῖς περιττοτέροις καὶ τῆι φιλοτεχνίαι διαφέρουσιν, ἀντιθέτοις καὶ ἰσοκώλοις καὶ παρίσοις καὶ ὁμοιοτελεύτοις καί τισιν ἑτέροις τοιούτοις, ἃ τότε μὲν διὰ τὸ ξένον τῆς κατασκευῆς ἀποδοχῆς ἠξιοῦτο, νῦν δὲ περιεργίαν ἔχειν δοκεῖ καὶ φαίνεται καταγέλαστα πλεονάκις καὶ κατακόρως τιθέμενα. (5) τέλος δὲ πείσας τοὺς Ἀθηναίους συμμαχῆσαι

---

10 ἐλεάτου Hss.: verb. Kuster. Vgl. Maass *Commentatio mythogr.* Gryph. 1. H. 1886 p. IV 11 Ἡροδίκου] nicht zu verwechseln mit dem von Selymbria s. * Anon. Londin. 9, 20 Anm. 12 π̄] Danach setzt Wilam. *Ar. u. Ath.* I 172[75] die Lebenszeit 500/497—391/88 an: π̄⟨η̄⟩ Gercke 20 Ἡρόδικος BTP: Πρόδικος F 37 ὁμοτελεύτοις Hss.: verb. Wesseling

τοῖς Λεοντίνοις οὗτος μὲν θαυμασθεὶς ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐπὶ τέχνῃ ῥητορικῇ τὴν 546
εἰς Λεοντίνους ἐπάνοδον ἐποιήσατο. Nach Timaios; vgl. DIONYS. d. Lys. 3 δηλοῖ δὲ τοῦτο Γ. τε ὁ Λεοντῖνος ἐν πολλοῖς πάνυ φορτικήν τε καὶ ὑπέρογκον ποιῶν τὴν κατασκευὴν καὶ ‘οὐ πόρρω διθυράμβων τινῶν’ [Plato Phaedr. 238 D] ἕνια φθεγγόμενος, καὶ τῶν ἐκείνου συνουσιαστῶν οἱ περὶ Λικύμνιον καὶ Πῶλον. ἥψατο δὲ καὶ τῶν Ἀθήνησι ῥητόρων ἡ ποιητική τε καὶ τροπικὴ φράσις, ὡς μὲν Τίμαιός φησι [fr. 95 FHG I 216] Γοργίου ἄρξαντος ἡνίκ’ Ἀθήναζε πρεσβεύων κατεπλήξατο τοὺς ἀκούοντας τῇ δημηγορίαι, ὡς δὲ τἀληθὲς ἔχει, τὸ καὶ παλαιότερον αἰεί τι θαυμαζομένη.

5. XENOPH. An. II 6, 16 ff. Πρόξενος δὲ ὁ Βοιώτιος εὐθὺς μὲν μειράκιον ὢν ἐπεθύμει γενέσθαι ἀνὴρ τὰ μεγάλα πράττειν ἱκανὸς καὶ διὰ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν ἔδωκε Γοργίαι ἀργύριον τῶι Λεοντίνωι.

5ª. ARISTOPH. Vögel 1694

ἔστι δ’ ἐν Φαναῖσι πρὸς τῇι
κλεψύδραι πανοῦργον ἐγ-
γλωττογαστόρων γένος,
οἳ θερίζουσίν τε καὶ σπεί-
ρουσι καὶ τρυγῶσι ταῖς γλώτ-
ταισι συκάζουσί τε·
βάρβαροι δ’ εἰσὶν γένος
Γοργίαι τε καὶ Φίλιπποι,
κἀπὶ τῶν ἐγγλωττογαστό-
ρων ἐκείνων τῶν Φιλίππων
πανταχοῦ τῆς Ἀττικῆς ἡ
γλῶττα χωρὶς τέμνεται.

— Wesp. 420

Ἡράκλεις καὶ κέντρ’ ἔχουσιν. οὐχ ὁρᾶις ὦ δέσποτα;
— οἵς γ’ ἀπώλεσαν Φίλιππον ἐν δίκηι τὸν Γοργίου.

6. [PLUT.] vit. X or. p. 832 F γέγονε [Antiphon v. Rhamnus] δὲ κατὰ τὰ Περσικὰ [d. i. 480] καὶ Γοργίαν τὸν σοφιστήν, ὀλίγωι νεώτερος αὐτοῦ. Vgl. c. 29, 1ª I 296, 18.

7. PAUS. VI 17, 7 ff. καὶ τὸν Λεοντῖνον Γοργίαν ἰδεῖν ἔστιν· ἀναθεῖναι δὲ τὴν εἰκόνα ἐς Ὀλυμπίαν φησὶν Εὔμολπος ἀπόγονος τρίτος Δηϊκράτους συνοικήσαντος ἀδελφῆι τῆι Γοργίου· (8) οὗτος ὁ Γ. πατρὸς μὲν ἦν Χαρμαντίδου, λέγεται δὲ ἀνασώσασθαι μελέτην λόγων πρῶτος ἡμελημένην τε ἐς ἅπαν καὶ ἐς λήθην ὀλίγου δεῖν ἥκουσαν ἀνθρώποις. εὐδοκιμῆσαι δὲ Γοργίαν λόγων ἕνεκα ἔν τε πανηγύρει τῆι Ὀλυμπικῆι φασι καὶ ἀφικόμενον κατὰ πρεσβείαν ὁμοῦ Τεισίαι παρ’ Ἀθηναίους . . . (9) ἀλλά γε ἐκείνου τε ἐς πλέον τιμῆς ἀφίκετο ὁ Γ. παρὰ Ἀθη- 547
ναίοις, καὶ Ἰάσων ἐν Θεσσαλίαι τυραννήσας [± 380—370], Πολυκράτους οὐ τὰ ἔσχατα ἐνεγκαμένου διδασκαλείου τοῦ Ἀθήνησι, τούτου τοῦ ἀνδρὸς ἐπίπροσθεν

---

4 διθυράμβων τινῶν] so las Dionys: τινῶν fehlt Platohss. 8 καὶ τὸ stellt um Pantazi 21. 28 Philippos wird auch in den Γεωργοί des Ar. verspottet I 113 Kock 34 καρμαντίδου Hss.: verb. K. Keil 35. 36 ὀλίγοις δὲ Hss.: verb. Kuhn 37 ὁμοῦ Τεισίαι] Konfusion des Pausanias 39 Die Konkurrenz mit dem jungen Polykrates höchst zweifelhaft

αὐτὸν ὁ Ἰάσων ἐποιήσατο. βιῶναι δὲ ἔτη πέντε φασὶν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. x 18,7 547
[Delphi] ἐπίχρυσος δὲ εἰκὼν ἀνάθημα Γοργίου τοῦ ἐκ Λεοντίνων αὐτὸς Γ. ἐστίν. Vgl. Athen. xi 505 d; [Dio] 37, 28. Cic. de orat. iii 32, 129 *cui* [Gorg.] *tantus honos habitus est a Graecia, soli ut ex omnibus Delphis non inaurata statua, sed aurea statueretur.* Plin. h. n. xxxiii 83 *hominum primus et auream statuam et solidam · LXX ·* [?] *circiter olympiade G. Leontinus Delphis in templo posuit sibi. tantus erat docendae artis oratoriae quaestus.* Vgl. ii 235, 28.

8. Epigr. 875[a] p. 534 Kaibel. [Anf. d. 4. Jahrh., 1876 in Olympia gefunden].

Χαρμαντίδου Γοργίας Λεοντῖνος.

a. τὴμ μὲν ἀδελφὴν Δηϊκράτης τὴγ Γοργίου ἔσχεν,
ἐκ ταύτης δ' αὐτῶι γίγνεται Ἱπποκράτης.
Ἱπποκράτους δ' Εὔμολπος, ὃς εἰκόνα τήνδ' ἀνέθηκεν
διοσσῶν, παιδείας καὶ φιλίας ἕνεκα.

b. Γοργίου ἀσκήσαι ψυχὴν ἀρετῆς ἐς ἀγῶνας
οὐδείς πω θνητῶν καλλίον' εὗρε τέχνην·
οὗ καὶ Ἀπόλλωνος γυάλοις εἰκὼν ἀνάκειται
οὐ πλούτου παράδειγμ', εὐσεβείας δὲ τρόπων.

8[a]. Plat. Apol. 19 e τοῦτό γέ μοι [Sokrates] δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἷός τ' εἴη παιδεύειν ἀνθρώπους ὥσπερ Γ. τε ὁ Λεοντῖνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Ἱππίας ὁ Ἠλεῖος.

9. Ael. V. H. xii 32 Ἱππίαν δὲ καὶ Γοργίαν ἐν πορφυραῖς ἐσθῆσι προϊέναι διαρρεῖ λόγος.

10. Apollodor [fr. 39 Jacoby, s. oben ii 195, 25] ἐννέα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἔτη βιῶναι. Porphyr. s. ii 236, 12. Olympiod. in Plat. Gorg. [*N. Jahrb.* Suppl. 14 (1848) ed. A. Jahn] S. 112 δεύτερον δὲ ἐροῦμεν, ὅτι ἐπὶ τῶν αὐτῶν χρόνων ἦσαν, ὁ μὲν Σωκράτης ἐπὶ τῆς οζ̄ ὀλυμπιάδος τῶι γ̄ ἔτει (470/69), ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Πυθαγόρειος, ὁ διδάσκαλος Γοργίου, ἐφοίτησεν παρ' αὐτῶι. ἀμέλει καὶ γράφει ὁ Γ. Περὶ φύσεως σύγγραμμα οὐκ ἄκομψον τῆι πδ̄ ὀλυμπιάδι [444—1]. ὥστε κη̄ ἔτεσιν ἢ ὀλίγωι πλείοσιν εἶναι πρῶτον τὸν Σωκράτη. ἄλλως τέ φησιν ἐν τῶι Θεαιτήτωι ὁ Πλάτων [183 e vgl. 18 A 5] ὅτι ‘νέος ὢν κομιδῆι ἐνέτυχον Παρμενίδηι ὄντι πάνυ πρεσβύτηι καὶ εὖρον βαθύτατον ἄνδρα’. οὗτος δὲ ὁ Παρμενίδης διδάσκαλος ἐγένετο Ἐμπεδοκλέους τοῦ διδασκάλου Γοργίου. καὶ ὁ Γ. δὲ πρεσβύτερος ἦν· ὡς γὰρ ἱστόρηται τέθνηκεν ὢν ρθ̄ ἐτῶν, ὥστε περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἦσαν. Vgl. 76 B 2.

11. Athen. xii 548 c d Γ. ὁ Λεοντῖνος, περὶ οὗ φησιν ὁ αὐτὸς Κλέαρχος ἐν τῶι η̄ τῶν Βίων [fr. 15 FHG ii 308], ὅτι διὰ τὸ σωφρόνως ζῆν σχεδὸν π̄ [?] ἔτη

---

1 πέντε] θ̄ Wilamowitz 6 LXX] Zahl verdorben: ·LXXXX· Bergk, also 420 v. Chr. 18 beweist, daß 399 Gorgias noch als wirkender gedacht wird 24 Text nach Marc. 196 f. 3[v]. Die chronologischen Unmöglichkeiten Olympiodors (oder des nachschreibenden Schülers) beruhen auf Verwechselung der Geburt des Sokrates mit seiner Akme und törichten Ausdeutungen der Synchronismen zu Schülerverhältnissen. Die Zahl 28 beruht auf dem Rechenfehler, ol. 77, 1 (statt 77, 3) mit ol. 84, 1 zu vergleichen. Auch der Ansatz der Schrift des G. beruht nur auf der synchronistischen Epoche der Gründung von Thurioi. Vgl. ii 220, 22
27 παρ' αὐτῶι. ἀμέλει Hs.: παρὰ Παρμενίδηι V. Cousin 36 π̄] verderbt: ρ̄ι *: ρ̄ Wilamowitz

τῶι φρονεῖν συνεβίωσεν. καὶ ἐπεί τις αὐτὸν ἤρετο τίνι διαίτηι χρώμενος οὕτως 547
ἐμμελῶς καὶ μετὰ αἰσθήσεως τοσοῦτον χρόνον ζήσειεν, 'οὐδὲν πώποτε, εἶπεν,
ἡδονῆς ἕνεκεν πράξας'. Δημήτριος δὲ ὁ Βυζάντιος ἐν δ Περὶ ποιημάτων Γ., φησίν,
ὁ Λεοντῖνος ἐρωτηθείς, τί αὐτῶι γέγονεν αἴτιον τοῦ βιῶσαι πλείω τῶν ρ ἐτῶν, 548
ἔφη 'τὸ μηδὲν πώποτε ἑτέρου [?] ἕνεκεν πεποιηκέναι'.

11. Cic. Cato 5, 13 *cuius* [Isokrates] *magister Leontinus Gorgias centum et septem complevit annos neque umquam in suo studio atque opere cessavit. qui cum ex eo quaereretur, cur tam diu vellet esse in vita 'nihil habeo', inquit, 'quod accusem senectutem'.*

13. Plin. n. h. vii 156 *indubitatum est Gorgian Siculum centum et octo vixisse.* [Luc.] Macrob. 23 ῥηρόρων δὲ Γ., ὃν τινες σοφιστὴν καλοῦσιν, ἔτη ἑκατὸν ὀκτώ· τροφῆς δὲ ἀποσχόμενος ἐτελεύτησεν· ὃν φασιν ἐρωτηθέντα τὴν αἰτίαν τοῦ μακροῦ γήρως καὶ ὑγιεινοῦ ἐν πάσαις ταῖς αἰσθήσεσιν εἰπεῖν διὰ τὸ μηδέποτε συμπεριενεχθῆναι ταῖς ἄλλων εὐωχίαις. Vgl. Censor. 15, 3 oben ii 14, 24.

14. Quint. iii 1, 8 f. *artium autem scriptores antiquissimi Corax et Tisias Siculi, quos insecutus est vir eiusdem insulae G. Leontinus, Empedoclis, ut traditur, discipulus. is beneficio longissimae aetatis (nam centum et novem vixit annos) cum multis simul floruit, ideoque et illorum, de quibus supra dixi, fuit aemulus et ultra Socratem usque duravit.*

15. Ael. V. H. ii 35 Γ. ὁ Λεοντῖνος ἐπὶ τέρματι ὢν τοῦ βίου καὶ γεγηρακὼς εὖ μάλα ὑπό τινος ἀσθενείας καταληφθείς, κατ' ὀλίγον ἐς ὕπνον ὑπολισθαίνων ἔκειτο. ἐπεὶ δέ τις αὐτὸν παρῆλθε τῶν ἐπιτηδείων ἐπισκοπούμενος καὶ ἤρετο ὅ τι πράττοι, ὁ Γ. ἀπεκρίνατο· 'ἤδη με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τἀδελφῶι'.

15a. Athen. xi 505 D λέγεται δὲ ὡς καὶ ὁ Γ. αὐτὸς ἀναγνοὺς τὸν ὁμώνυμον
αὐτῶι διάλογον πρὸς τοὺς συνήθεις ἔφη· 'ὡς καλῶς οἶδε Πλάτων ἰαμβίζειν'.

16. Quintil. Inst. iii 1, 13 *his successere multi, sed clarissimus Gorgiae auditorum Isocrates. quamquam de praeceptore eius inter auctores non convenit, nos tamen Aristoteli* [fr. 139 R.] *credimus.* Vgl. A 12.

17. [Plut.] Vit. x or. p. 838 D [Grabmal des Isokrates, nach dem Periegeten
Heliodoros] ἦν δὲ καὶ αὐτοῦ τράπεζα πλησίον, ἔχουσα ποιητάς τε καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ Γοργίαν εἰς σφαῖραν ἀστρολογικὴν βλέποντα αὐτόν τε τὸν Ἰσοκράτην παρεστῶτα.

18. Isocr. 15, 155 f. ὁ δὲ πλεῖστα κτησάμενος, ὧν ἡμεῖς μνημονεύομεν, Γ. ὁ Λεοντῖνος, οὗτος διατρίψας μὲν περὶ Θετταλίαν, ὅτ' εὐδαιμονέστατοι τῶν Ἑλλή-

---

1 Stob. flor. iv 37, 21 H. Γ. ἐρωτηθεὶς ποίαι διαίτηι χρώμενος εἰς μακρὸν γῆρας ἦλθεν 'οὐδὲν οὐδέποτε' ἔφη 'πρὸς ἡδονὴν οὔτε φαγὼν οὔτε δράσας' 5 ἑτέρου Hs.: γαστρὸς Kaibel: ἐντέρου Meineke: ἤτρου Tucke: ἑταίρου (= παιδικῶν; vgl. Semon. 7, 49, Theogn. 1367. Aristoph. Eccl. 913); ähnlich ἑταίρας Dio Chrys. 32, 90) * 21 ὑπολισθάνων Hercher 22 τις (ἐς) Hercher 30 τράπεζα] »*Reliefplatte*« vgl. Löschke *Arch. Z.* 1884, 95, anders Brückner *Ornam. u. Form der Grabstelen* Straßb. 1886 S. 1 ff. 31 σφαῖραν ἀστρολογικὴν] mit Rücksicht auf seine physikalischen Theorien B 4. 5. Vgl. *Berl. Sitz.* 1884, 368 und die Vignette Bd. II (Pythagoras) vgl. 46 A 27 i 381, 35. Mit dem Philosophenmosaik von Torre Annunziata hat das Relief schwerlich etwas zu tun (Drexler *Röm. Mitt.* 27 [1912] 234)

νων ἦσαν, πλεῖστον δὲ χρόνον καὶ βιοὺς καὶ περὶ τὸν χρηματισμὸν τοῦτον γενό- 548
μενος, (156) πόλιν δ' οὐδεμίαν καταπαγίως οἰκήσας οὐδὲ περὶ τὰ κοινὰ δαπανη-
θεὶς οὐδ' εἰσφορὰν εἰσενεγκεῖν ἀναγκασθείς, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις οὔτε γυναῖκα 549
γήμας οὔτε παῖδας ποιησάμενος, ἀλλ' ἀτελὴς γενόμενος καὶ ταύτης τῆς λη-
τουργίας τῆς ἐνδελεχεστάτης καὶ πολυτελεστάτης, τοσοῦτον προλαβὼν πρὸς τὸ
πλείω κτήσασθαι τῶν ἄλλων, χιλίους μόνους στατῆρας κατέλιπεν.

19. Plato Men. p. 70 a b ὦ Μένων, πρὸ τοῦ μὲν Θετταλοὶ εὐδόκιμοι ἦσαν ἐν τοῖς Ἕλλησιν καὶ ἐθαυμάζοντο ἐφ' ἱππικῇ τε καὶ πλούτῳ, νῦν δέ, ὡς ἐμοί δοκεῖ, καὶ ἐπὶ σοφίαι, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ τοῦ σοῦ ἑταίρου Ἀριστίππου πολῖται Λαρισαῖοι. τούτου δὲ ὑμῖν αἴτιός ἐστι Γ.· ἀφικόμενος γὰρ εἰς τὴν πόλιν ἐραστὰς ἐπὶ σοφίαι εἴληφεν Ἀλευαδῶν τε τοὺς πρώτους, ὧν ὁ σὸς ἐραστής ἐστιν Ἀρίστιππος, καὶ τῶν ἄλλων Θετταλῶν· καὶ δὴ καὶ τοῦτο τὸ ἔθος ὑμᾶς εἴθικεν ἀφόβως τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀποκρίνεσθαι, ἐάν τίς τι ἔρηται, ὥσπερ εἰκὸς τοὺς εἰδότας ἅτε καὶ αὐτὸς παρέχων αὑτὸν ἐρωτᾶν τῶν Ἑλλήνων τῶι βουλομένωι ὅ τι ἄν τις βούληται, καὶ οὐδενὶ ὅτωι οὐκ ἀποκρινόμενος. Arist. pol. Γ 2. 1275 b 26 [Bestimmung des Bürgerrechtes] Γ. μὲν οὖν ὁ Λεοντῖνος τὰ μὲν ἴσως ἀπορῶν τὰ δ' εἰρωνευόμενος ἔφη καθάπερ ὅλμους εἶναι τοὺς ὑπὸ τῶν ὁλμοποιῶν πεποιημένους, οὕτω καὶ Λαρισαίους τοὺς ὑπὸ τῶν δημιουργῶν πεποιημένους· εἶναι γάρ τινας Λαρισοποιούς.

20. — Gorg. 447 c βούλομαι γὰρ πυθέσθαι παρ' αὐτοῦ [G.], τίς ἡ δύναμις τῆς τέχνης τοῦ ἀνδρός, καὶ τί ἐστιν ὃ ἐπαγγέλλεταί τε καὶ διδάσκει· τὴν δὲ ἄλλην ἐπίδειξιν εἰς αὖθις, ὥσπερ σὺ λέγεις ποιησάσθω. — Οὐδὲν οἷον τὸ αὐτὸν ἐρωτᾶν, ὦ Σώκρατες· καὶ γὰρ αὐτῶι ἐν τοῦτ' ἦν τῆς ἐπιδείξεως· ἐκέλευε γοῦν νυνδὴ ἐρωτᾶν ὅ τί τις βούλοιτο τῶν ἔνδον ὄντων, καὶ πρὸς ἅπαντα ἔφη ἀποκρινεῖσθαι. 449 c [G. spricht] καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτο ἔν ἐστιν ὧν φημι, μηδένα ἂν ἐν βραχυτέροις ἐμοῦ τὰ αὐτὰ εἰπεῖν. — τούτου μὴν δεῖ, ὦ Γοργία· καί μοι ἐπίδειξιν αὐτοῦ τούτου ποίησαι, τῆς βραχυλογίας, μακρολογίας δὲ εἰς αὖθις.

21. — Meno 95 c Γοργίου μάλιστα, ὦ Σώκρατες, ταῦτα ἄγαμαι, ὅτι οὐκ ἄν ποτε αὐτοῦ τοῦτο ἀκούσαις ὑπισχνουμένου [näml. διδάσκαλον εἶναι ἀρετῆς], ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων καταγελᾶι, ὅταν ἀκούσηι ὑπισχνουμένων· ἀλλὰ λέγειν οἴεται δεῖν ποιεῖν δεινούς.

22. — Gorg. 456 b πολλάκις γὰρ ἤδη ἔγωγε [G.] μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ [A 2ª] καὶ 550
μετὰ τῶν ἄλλων ἰατρῶν εἰσελθὼν παρά τινα τῶν καμνόντων οὐχὶ ἐθέλοντα ἢ
φάρμακον πιεῖν ἢ τεμεῖν ἢ καῦσαι παρασχεῖν τῶι ἰατρῶι, οὐ δυναμένου τοῦ ἰατροῦ
πεῖσαι, ἐγὼ ἔπεισα οὐκ ἄλλῃ τέχνῃ ἢ τῇι ῥητορικῇι.

23. Arist. rhet. Γ 3. 1406 b 14 τὸ δὲ Γοργίου εἰς τὴν χελιδόνα, ἐπεὶ κατ' αὐτοῦ πετομένη ἀφῆκε τὸ περίττωμα, ἄριστα τῶν τραγικῶν· εἶπε γὰρ αἰσχρόν γ' ὦ

---

1 καὶ βίους ΓΕ: βίους vulg. 10 λαρισαῖοι F: λαρισαίου BTW: tilgte Weber: [πολῖται] Λαρισαῖοι Burnet 14 αὐτὸς FW: αὐτοῖς BT 19 λαρισοποιούς Hss.: Λαρισαιοποιούς Camerarius: εἶναι ... λαρισοποιούς tilgte Ridgeway, der an die Katastrophe der Stadt 404 (Xen. Hell. II 3. 4) erinnert. Die von Lykophron damals besiegten Truppen sind dann vermutlich von jenem Aristippos angeworben und von Menon dem Kyros zugeführt worden; vgl. Xen. Anab. I 1, 10; 2, 6 30 ὑπισχνημένων F: tilgte Naber 37 τραγικῶν] sc. μεταφορῶν εἴρηται εἶπε] ἐπεὶ A^{c}

Φιλομήλα'. ὄρνιθι μὲν γάρ, εἰ ἐποίησεν, οὐκ αἰσχρόν, παρθένωι δὲ αἰσχρόν. εὖ 550
οὖν ἐλοιδόρησεν εἰπὼν ὃ ἦν, ἀλλ' οὐχ ὃ ἔστιν.

24. PHILOSTR. V. S. I prooem p. 4, 4 Kays. ὁ δὴ Γ. ἐπισκώπτων τὸν Πρόδικον, ὡς ἕωλά τε καὶ πολλάκις εἰρημένα ἀγορεύοντα ἐπαφῆκεν ἑαυτὸν τῶι καιρῶι· οὐ μὴν φθόνου γε ἥμαρτεν· ἦν γάρ τις Χαιρεφῶν Ἀθήνησιν ... οὗτος ὁ Χαιρεφῶν τὴν σπουδὴν τοῦ Γοργίου διαμασώμενος· 'διὰ τί, ἔφη, ὦ Γοργία, οἱ κύαμοι τὴν μὲν γαστέρα φυσῶσι, τὸ δὲ πῦρ οὐ φυσῶσι;' ὁ δὲ οὐδὲν ταραχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐρωτήματος 'τουτὶ μέν, ἔφη, σοὶ καταλείπω σκοπεῖν, ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο πάλαι οἶδα, ὅτι ἡ γῆ τοὺς νάρθηκας ἐπὶ τοὺς τοιούτους φύει'.

---

25. PLAT. Phaedr. p. 267 A [s. II 226, 40]. CIC. Brut. 12, 47 *communes loci* [74 B 6]; *quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset, quod iudicaret hoc oratoris esse maxime proprium rem augere posse laudando vituperandoque rursus adfligere.*

26. — Phileb. 58 A ἤκουον ... Γοργίου πολλάκις, ὡς ἡ τοῦ πείθειν πολὺ διαφέροι πασῶν τεχνῶν· πάντα γὰρ ὑφ' αὑτῆι δοῦλα δι' ἑκόντων, ἀλλ' οὐ διὰ βίας ποιοῖτο. CIC. de inv. 5, 2 *G. Leontinus, antiquissimus fere rhetor, omnibus de rebus oratorem optime posse dicere existimavit.*

27. — Gorg. 450 B [G. spricht] τῶν μὲν ἄλλων τεχνῶν περὶ χειρουργίας τε καὶ τοιαύτας πράξεις ὡς ἔπος εἰπεῖν πᾶσά ἐστιν ἡ ἐπιστήμη, τῆς δὲ ῥητορικῆς οὐδέν ἐστιν τοιοῦτον χειρούργημα, ἀλλὰ πᾶσα ἡ πρᾶξις καὶ ἡ κύρωσις διὰ λόγων ἐστί. διὰ ταῦτ' ἐγὼ τὴν ῥητορικὴν τέχνην ἀξιῶ εἶναι περὶ λόγους, ὀρθῶς λέγων ὡς ἐγώ φημι. OLYMPIOD. z. d. St. p. 131 Jahn [Jahns' *Archiv* Suppl. 14, 131] οἱ περὶ τὰς λέξεις δεινοὶ λαμβάνονται τῶν δύο λέξεων τοῦ τε χειρουργήματος καὶ τῆς κυρώσεως ὡς μὴ λεγομένων· κατὰ ἀλήθειαν γὰρ οὐδὲ λέγονται. φαμὲν 551
οὖν, ὅτι, ἐπειδὴ Γ. ὁ λέγων, ὡς ἀπ' ἐκείνου προφέρει τὰς λέξεις ἐγχωρίους οὔσας· Λεοντῖνος γὰρ ἦν.

28. — Gorg. 453 A εἴ τι ἐγὼ συνίημι, λέγεις [G.] ὅτι πειθοῦς δημιουργός ἐστιν ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ πραγματεία αὐτῆς ἅπασα καὶ τὸ κεφάλαιον εἰς τοῦτο τελευτᾶι. 455 A ἡ ῥητορικὴ ἄρα, ὡς ἔοικεν, πειθοῦς δημιουργός ἐστι πιστευτικῆς, ἀλλ' οὐ διδασκαλικῆς, περὶ τὸ δίκαιόν τε καὶ ἄδικον.

29. ARIST. rhet. Γ 1. 1404[a] 24 ἐπεὶ δ' οἱ ποιηταὶ λέγοντες εὐήθη διὰ τὴν λέξιν ἐδόκουν πορίσασθαι τήνδε τὴν δόξαν, διὰ τοῦτο ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις οἷον ἡ Γοργίου. καὶ νῦν ἔτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀπαιδεύτων τοὺς τοιούτους οἴονται διαλέγεσθαι κάλλιστα. SYRIAN. in Hermog. I 11, 20 Rabe [Dionys. Halic. de imit. 8

---

1 ὄρνιθι κτλ. ist vielleicht dem antiken Scholiasten zu geben * 24 Die Behauptung des Scholiasten ist wenigstens für κύρωσις sicher falsch, da Thuc. VI 103 das Wort hat 29 Auf A 28 beruht die bei den Rhetor. dem Korax und Teisias zugeschriebene Definition ῥητορική ἐστι πειθοῦς δημιουργός (Rhet. gr. IV 19 Walz. Rabe *Rhein. Mus.* 64, 580). Ebenso ist aus A 27. 28 die Definition zusammengestellt, die aus Plutarchs Comm. zum Gorgias in d. Prolegg. in Herm. VII 33, 27 Walz sich als echt Gorgianisches Fragment ausgibt (fr. 9 p. 130[b] 18 Sauppe). Vgl. Philodem. Rhet. II 184 fr. 4 Sudh. 31 εὐήθη Hss.: ἀήθη alte Var. beim Schol. XXI 2, 116, 25 32 τήνδε τὴν δόξαν] »*ihren jetzt bestehenden Ruhm*«: τὴν fehlt A[c]: [τήνδε] Römer

p. 31, 13 Us.] Γοργίας μὲν τὴν ποιητικὴν ἑρμηνείαν μετήνεγκεν εἰς λόγους πολιτι- 551
κούς, οὐκ ἀξιῶν ὅμοιον τὸν ῥήτορα τοῖς ἰδιώταις εἶναι. Λυσίας δὲ τοὐναντίον ἐποίησε κτλ. Ebend. I 10, 13 [7 p. 30, 20 Us.].

30. Cic. Orat. 12, 39 *haec* [Antithesen, Parisosen usw.] *tractasse Thrasymachum Calchedonium primum* [78 A 2. 3] *et Leontinum ferunt Gorgiam, Theodorum inde Byxantium multosque alios quos* λογοδαιδάλους *appellat in Phaedro Socrates* [vgl. 74 A 26].

31. — — 49, 165 *in huius concinnitatis consectatione Gorgiam fuisse principem accepimus.*

32. — — 52, 175 (Numerus) *princeps inveniendi fuit Thrasymachus, cuius omnia nimis etiam extant scripta numerose. nam . . . paria paribus adiuncta et similiter definita itemque contrariis relata contraria, quae sua sponte, etiamsi id non agas, cadunt plerumque numerose, G. primus invenit, sed eis usus est intemperantius . . .* 176 *G. autem avidior est generis eius et eis festivitatibus (sic enim ipse censet) insolentius abutitur, quas Isocrates, cum tamen audisset in Thessalia adulescens senem iam Gorgiam, moderatius iam temperavit.* Dionys. Isae. 19 ἐνθυμούμενος δέ, ὅτι τὴν μὲν ποιητικὴν κατασκευὴν καὶ τὸ μετέωρον δὴ τοῦτο καὶ πομπικὸν εἰρημένον οὐδεὶς Ἰσοκράτους ἀμείνων ἐγένετο, παρέλιπον ἐκὼν οὓς ᾔδειν ἧττον ἐν ταῖς ἰδέαις ταύταις κατορθοῦντας, Γοργίαν μὲν τὸν Λεοντῖνον ἐκπίπτοντα τοῦ πατρίου καὶ πολλαχοῦ παιδαριώδη γιγνόμενον ὁρῶν.

33. Athen. V 220 D ὁ δὲ Πολιτικὸς αὐτοῦ [Antisthenes] διάλογος ἁπάντων καταδρομὴν περιέχει τῶν Ἀθήνησιν δημαγωγῶν, ὁ δ' Ἀρχέλαος Γοργίου τοῦ ῥήτορος.

34. Clem. Strom. VI 26 (II 443, 4 St.) Μελησαγόρου [FHG II 21] γὰρ ἔκλεψεν Γ. ὁ Λεοντῖνος καὶ Εὔδημος ὁ Νάξιος [FHG II 20] οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Προκοννήσιος Βίων [FHG II 19].

B. FRAGMENTE. 552

ΓΟΡΓΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΟΝΤΟΣ Η ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ.

1. Isocr. 10, 3 πῶς γὰρ ἄν τις ὑπερβάλοιτο Γοργίαν τὸν τολμήσαντα λέγειν, ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἔστιν, ἢ Ζήνωνα τὸν ταὐτὰ δυνατὰ καὶ πάλιν ἀδύνατα πειρώμενον ἀποφαίνειν. 15, 268 τοὺς λόγους τοὺς τῶν παλαιῶν σοφιστῶν, ὧν ὁ μὲν ἄπειρον τὸ πλῆθος ἔφησεν εἶναι τῶν ὄντων . . . Παρμενίδης δὲ καὶ Μέλισσος ἕν, Γ. δὲ παντελῶς οὐδέν.

2. Olymp. in Gorg. p. 112 Jahn [s. A 10 238, 27] ἀμέλει καὶ γράφει ὁ Γ. Περὶ φύσεως σύγγραμμα οὐκ ἄκομψον τῇ $\overline{\text{πδ}}$ ὀλυμπιάδι [444/1].

---

20 πολλαχοῦ MBP: πανταχοῦ F 28 Die Identität der Schriften Περὶ τοῦ μὴ ὄντος und Περὶ φύσεως ist strittig. Vgl. unten zu S. 246, 22 35 Vgl. Anm. zu II 238, 24 ff.

3. Sext. adv. math. VII 65 ff. Γ. δὲ ὁ Λεοντῖνος ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν 552
τάγματος ὑπῆρχε τοῖς ἀνιρηκόσι τὸ κριτήριον, οὐ κατὰ τὴν ὁμοίαν δὲ ἐπιβολὴν τοῖς περὶ τὸν Πρωταγόραν. ἐν γὰρ τῷι ἐπιγραφομένωι Περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ Περὶ φύσεως τρία κατὰ τὸ ἑξῆς κεφάλαια κατασκευάζει, ἓν μὲν καὶ πρῶτον ὅτι οὐδὲν ἔστιν, δεύτερον ὅτι εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατάληπτον ἀνθρώπωι, τρίτον ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλὰ τοί γε ἀνέξοιστον καὶ ἀνερμήνευτον τῶι πέλας. (66) ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν ἔστιν, ἐπιλογίζεται τὸν τρόπον τοῦτον· εἰ γὰρ ἔστι ⟨τι⟩, ἤτοι τὸ ὂν ἔστιν ἢ τὸ μὴ ὄν, ἢ καὶ τὸ ὂν ἔστι καὶ τὸ μὴ ὄν. οὔτε δὲ τὸ ὂν ἔστιν, ὡς παραστήσει, οὔτε τὸ μὴ ὄν, ὡς παραμυθήσεται, οὔτε τὸ ὂν καὶ ⟨τὸ⟩ μὴ ὄν, ὡς καὶ τοῦτο διδάξει· οὐκ ἄρα ἔστι τι. (67) καὶ δὴ τὸ μὲν μὴ ὂν οὐκ ἔστιν. εἰ γὰρ τὸ μὴ ὂν ἔστιν, ἔσται τε ἅμα καὶ οὐκ ἔσται· ἦι μὲν γὰρ οὐκ ὂν νοεῖται, οὐκ ἔσται, ἦι δὲ ἔστι μὴ ὄν, πάλιν ἔσται. παντελῶς δὲ ἄτοπον τὸ εἶναί τι ἅμα καὶ μὴ εἶναι· οὐκ ἄρα ἔστι τὸ μὴ ὄν. καὶ ἄλλως, εἰ τὸ μὴ ὂν ἔστι, τὸ ὂν οὐκ ἔσται· ἐναντία γάρ ἐστι ταῦτα ἀλλήλοις, καὶ εἰ τῶι μὴ ὄντι συμβέβηκε τὸ εἶναι, τῶι ὄντι συμβήσεται τὸ μὴ εἶναι. οὐχὶ δέ γε τὸ ὂν οὐκ ἔστιν, ⟨τοίνυν⟩ οὐδὲ τὸ μὴ ὂν ἔσται. (68) καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ὂν ἔστιν. εἰ γὰρ τὸ ὂν ἔστιν, ἤτοι ἀίδιόν ἐστιν ἢ γενητὸν ἢ ἀίδιον ἅμα καὶ γενητόν· οὔτε δὲ ἀίδιόν ἐστιν οὔτε γενητὸν οὔτε ἀμφότερα, ὡς δείξομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τὸ ὄν. εἰ γὰρ ἀίδιόν ἐστι τὸ ὄν (ἀρκτέον γὰρ ἐντεῦθεν), οὐκ ἔχει τινὰ ἀρχήν. (69) τὸ γὰρ γινόμενον πᾶν ἔχει τιν' ἀρχήν, τὸ δὲ ἀίδιον ἀγένητον καθεστὼς οὐκ εἶχεν ἀρχήν. μὴ ἔχον δὲ ἀρχὴν ἄπειρόν ἐστιν. εἰ δὲ ἄπειρόν ἐστιν, οὐδαμοῦ ἐστιν. εἰ γάρ πού ἐστιν, ἕτερον αὐτοῦ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ ἐν ὧι ἐστιν, 553
καὶ οὕτως οὐκέτ' ἄπειρον ἔσται τὸ ὂν ἐμπεριεχόμενόν τινι· μεῖζον γάρ ἐστι τοῦ ἐμπεριεχομένου τὸ ἐμπεριέχον, τοῦ δὲ ἀπείρου οὐδέν ἐστι μεῖζον, ὥστε οὐκ ἔστι που τὸ ἄπειρον. (70) καὶ μὴν οὐδ' ἐν αὑτῶι περιέχεται. ταὐτὸν γὰρ ἔσται τὸ ἐν ὧι καὶ τὸ ἐν αὐτῶι, καὶ δύο γενήσεται τὸ ὄν, τόπος τε καὶ σῶμα· τὸ μὲν γὰρ ἐν ὧι τόπος ἐστίν, τὸ δ' ἐν αὐτῶι σῶμα. τοῦτο δέ γε ἄτοπον. τοίνυν οὐδὲ ἐν αὑτῶι ἐστι τὸ ὄν. ὥστ' εἰ ἀίδιόν ἐστι τὸ ὄν, ἄπειρόν ἐστιν, εἰ δὲ ἄπειρόν ἐστιν, οὐδαμοῦ ἐστιν, εἰ δὲ μηδαμοῦ ἐστιν, οὐκ ἔστιν. τοίνυν εἰ ἀίδιόν ἐστι τὸ ὄν, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὄν ἐστιν. (71) καὶ μὴν οὐδὲ γενητὸν εἶναι δύναται τὸ ὄν. εἰ γὰρ γέγονεν, ἤτοι ἐξ ὄντος ἢ ἐκ

---

1 Vgl. Kochalsky *de Sext. Emp.* (Marp. 1911) 34 ff. 5 δεύτερον δὲ N 8 ⟨τι⟩ Bekker 10 παραμυθήσεται] *confirmabit* 11 ⟨τὸ⟩ Bekker 13 τε NLEB: τι V: fehlt A ἅμα] ἄρα N ἔστι ⟨τὸ⟩ Kochalsky 14 μὴ ὄν] τὸ μὴ ὄν N 18 ⟨τοίνυν⟩ Bekker 25 τὸ ἐν N: τὸ ὂν ἐν übr. Hss.

μὴ ὄντος γέγονεν. ἀλλ᾽ οὔτε ἐκ τοῦ ὄντος γέγονεν· εἰ γὰρ ὄν ἐστιν, 553
οὐ γέγονεν ἀλλ᾽ ἔστιν ἤδη· οὔτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· τὸ γὰρ μὴ ὂν
οὐδὲ γεννῆσαί τι δύναται διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν ὑπάρξεως με-
τέχειν τὸ γεννητικόν τινος. οὐκ ἄρα οὐδὲ γενητόν ἐστι τὸ ὄν.
(72) κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ οὐδὲ τὸ συναμφότερον, ἀίδιον ἅμα καὶ γενη-
τόν· ταῦτα γὰρ ἀναιρετικά ἐστιν ἀλλήλων, καὶ εἰ ἀίδιόν ἐστι τὸ ὄν,
οὐ γέγονεν, καὶ εἰ γέγονεν, οὐκ ἔστιν ἀίδιον. τοίνυν εἰ μήτε ἀίδιόν
ἐστι τὸ ὂν μήτε γενητὸν μήτε τὸ συναμφότερον, οὐκ ἂν εἴη τὸ ὄν.
(73) καὶ ἄλλως, εἰ ἔστιν, ἤτοι ἕν ἐστιν ἢ πολλά· οὔτε δὲ ἕν ἐστιν
οὔτε πολλά, ὡς παρασταθήσεται· οὐκ ἄρα ἔστι τὸ ὄν. εἰ γὰρ ἕν
ἐστιν, ἤτοι ποσόν ἐστιν ἢ συνεχές ἐστιν ἢ μέγεθός ἐστιν ἢ σῶμά
ἐστιν. ὅ τι δὲ ἂν ἦι τούτων, οὐχ ἕν ἐστιν, ἀλλὰ ποσὸν μὲν καθε-
στὼς διαιρεθήσεται, συνεχὲς δὲ ὂν τμηθήσεται. ὁμοίως δὲ μέγεθος
νοούμενον οὐκ ἔσται ἀδιαίρετον. σῶμα δὲ τυγχάνον τριπλοῦν ἔσται·
καὶ γὰρ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ἕξει. ἄτοπον δέ γε τὸ μηδὲν
τούτων εἶναι λέγειν τὸ ὄν· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἓν τὸ ὄν. (74) καὶ μὴν
οὐδὲ πολλά ἐστιν. εἰ γὰρ μή ἐστιν ἕν, οὐδὲ πολλά ἐστιν· σύνθεσις
γὰρ τῶν καθ᾽ ἕν ἐστι τὰ πολλά, διόπερ τοῦ ἑνὸς ἀναιρουμένου συναν-
αιρεῖται καὶ τὰ πολλά. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὔτε τὸ ὂν ἔστιν οὔτε τὸ
μὴ ὂν ἔστιν, ἐκ τούτων συμφανές. (75) ὅτι δὲ οὐδὲ ἀμφότερα
ἔστιν, τό τε ὂν καὶ τὸ μὴ ὄν, εὐεπιλόγιστον. εἴπερ γὰρ τὸ μὴ ὂν
ἔστι καὶ τὸ ὂν ἔστι, ταὐτὸν ἔσται τῶι ὄντι τὸ μὴ ὂν ὅσον ἐπὶ τῶι
εἶναι· καὶ διὰ τοῦτο οὐδέτερον αὐτῶν ἔστιν. ὅτι γὰρ τὸ μὴ ὂν οὐκ
ἔστιν, ὁμόλογον· δέδεικται δὲ ταὐτὸ τούτωι καθεστὼς τὸ ὄν· καὶ
αὐτὸ τοίνυν οὐκ ἔσται. (76) οὐ μὴν ἀλλ᾽ εἴπερ ταὐτόν ἐστι τῶι
μὴ ὄντι τὸ ὄν, οὐ δύναται ἀμφότερα εἶναι· εἰ γὰρ ἀμφότερα, οὐ
ταὐτόν, καὶ εἰ ταὐτόν, οὐκ ἀμφότερα. οἷς ἕπεται τὸ μηδὲν εἶναι.
εἰ γὰρ μήτε τὸ ὂν ἔστι μήτε τὸ μὴ ὂν μήτε ἀμφότερα, παρὰ δὲ 554
ταῦτα οὐδὲν νοεῖται, οὐδὲν ἔστιν.

(77) ὅτι δὲ κἂν ἦι τι, τοῦτο ἄγνωστόν τε καὶ ἀνεπινόητόν ἐστιν
ἀνθρώπωι, παρακειμένως ὑποδεικτέον. εἰ γὰρ τὰ φρονούμενα, φησὶν
ὁ Γοργίας, οὐκ ἔστιν ὄντα, τὸ ὂν οὐ φρονεῖται. καὶ κατὰ λόγον·
ὥσπερ γὰρ εἰ τοῖς φρονουμένοις συμβέβηκεν εἶναι λευκοῖς, κἂν
συμβεβήκει τοῖς λευκοῖς φρονεῖσθαι, οὕτως εἰ τοῖς φρονουμένοις
συμβέβηκεν μὴ εἶναι οὖσι, κατ᾽ ἀνάγκην συμβήσεται τοῖς οὖσι μὴ

---

4 γενητόν] γεννητικόν N 5 δὲ fehlt N 12 ἦι Bekker: εἴη Hss.
16 τούτων εἶναι LEς: εἶναι τούτων N: τούτων ⟨ὂν⟩ εἶναι Kayser 25 ταὐτόν
ἐστι fehlt N 26 nach ὄν fügt zu ταὐτὸν N 35 συμβέβηκε N: συμβεβήκει
übr. Hss.

φρονεῖσθαι. (78) διόπερ ὑγιὲς καὶ σῶιζον τὴν ἀκολουθίαν ἐστὶ τὸ 554
'εἰ τὰ φρονούμενα οὐκ ἔστιν ὄντα, τὸ ὂν οὐ φρονεῖται'. τὰ δέ γε φρονούμενα (προληπτέον γάρ) οὐκ ἔστιν ὄντα, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται. καὶ ⟨μὴν⟩ ὅτι τὰ φρονούμενα οὐκ ἔστιν ὄντα, συμφανές· (79) εἰ γὰρ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα, πάντα τὰ φρονούμενα ἔστιν, καὶ ὅπη ἄν τις αὐτὰ φρονήσηι. ὅπερ ἐστὶν ἀπεμφαῖνον· [εἰ δέ ἐστι, φαῦλον.] οὐδὲ γὰρ ἂν φρονῆι τις ἄνθρωπον ἱπτάμενον ἢ ἅρματα ἐν πελάγει τρέχοντα, εὐθέως ἄνθρωπος ἵπταται ἢ ἅρματα ἐν πελάγει τρέχει. ὥστε οὐ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα. (80) πρὸς τούτοις εἰ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα, τὰ μὴ ὄντα οὐ φρονηθήσεται. τοῖς γὰρ ἐναντίοις τὰ ἐναντία συμβέβηκεν, ἐναντίον δέ ἐστι τῶι ὄντι τὸ μὴ ὄν. καὶ διὰ τοῦτο πάντως, εἰ τῶι ὄντι συμβέβηκε τὸ φρονεῖσθαι, τῶι μὴ ὄντι συμβήσεται τὸ μὴ φρονεῖσθαι. ἄτοπον δ' ἐστὶ τοῦτο· καὶ γὰρ Σκύλλα καὶ Χίμαιρα καὶ πολλὰ τῶν μὴ ὄντων φρονεῖται. οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται. (81) ὥσπερ τε τὰ ὁρώμενα διὰ τοῦτο ὁρατὰ λέγεται ὅτι ὁρᾶται, καὶ τὰ ἀκουστὰ διὰ τοῦτο ἀκουστὰ ὅτι ἀκούεται, καὶ οὐ τὰ μὲν ὁρατὰ ἐκβάλλομεν ὅτι οὐκ ἀκούεται, τὰ δὲ ἀκουστὰ παραπέμπομεν ὅτι οὐχ ὁρᾶται (ἕκαστον γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας αἰσθήσεως ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἄλλης ὀφείλει κρίνεσθαι), οὕτω καὶ τὰ φρονούμενα καὶ εἰ μὴ βλέποιτο τῆι ὄψει μηδὲ ἀκούοιτο τῆι ἀκοῆι ἔσται, ὅτι πρὸς τοῦ οἰκείου λαμβάνεται κριτηρίου. (82) εἰ οὖν φρονεῖ τις ἐν πελάγει ἅρματα τρέχειν, καὶ εἰ μὴ βλέπει ταῦτα, ὀφείλει πιστεύειν ὅτι ἅρματα ἔστιν ἐν πελάγει τρέχοντα. ἄτοπον δὲ τοῦτο· οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται καὶ καταλαμβάνεται.

(83) καὶ εἰ καταλαμβάνοιτο δέ, ἀνέξοιστον ἑτέρωι. εἰ γὰρ τὰ ὄντα ὁρατά ἐστι καὶ ἀκουστὰ καὶ κοινῶς αἰσθητά, ἅπερ ἐκτὸς ὑπόκειται, τούτων τε τὰ μὲν ὁρατὰ ὁράσει καταληπτά ἐστι τὰ δὲ ἀκουστὰ ἀκοῆι καὶ οὐκ ἐναλλάξ, πῶς οὖν δύναται ταῦτα ἑτέρωι μηνύεσθαι; (84) ὧι γὰρ μηνύομεν, ⟨ἔστι λόγος, λόγος δὲ οὐκ ἔστι τὰ ὑποκείμενα καὶ ὄντα· οὐκ ἄρα τὰ ὄντα μηνύομεν τοῖς πέλας ἀλλὰ 555
λόγον, ὃς ἕτερός ἐστι τῶν ὑποκειμένων. καθάπερ οὖν τὸ ὁρατὸν οὐκ ἂν γένοιτο ἀκουστὸν καὶ ἀνάπαλιν, οὕτως ἐπεὶ ὑπόκειται τὸ ὂν ἐκτός, οὐκ ἂν γένοιτο λόγος ὁ ἡμέτερος· (85) μὴ ὢν δὲ λόγος οὐκ ἂν δηλωθείη ἑτέρωι. ὅ γε μὴν λόγος, φησίν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἡμῖν πραγμάτων συνίσταται, τουτέστι τῶν αἰσθητῶν· ἐκ γὰρ τῆς τοῦ χυλοῦ ἐγκυρήσεως ἐγγίνεται ἡμῖν ὁ κατὰ ταύτης τῆς

---

4 ⟨μὴν⟩ Bekker 7 [ ] Bekker 21 ἔσται] ἔστι verm. * 29 μηνύομεν N: μηνυόμενον übr. Hss. 33 ὁ ἡμέτερος verdächtigte Kayser, nach ς λόγος verstellt von Apelt μὴ ὂν Bekker

ποιότητος ἐκφερόμενος λόγος, καὶ ἐκ τῆς τοῦ χρώματος ὑποπτώσεως 555
ὁ κατὰ τοῦ χρώματος. εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὁ λόγος τοῦ ἐκτὸς παρα-
στατικός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἐκτὸς τοῦ λόγου μηνυτικὸν γίνεται. (86) καὶ
μὴν οὐδὲ ἔνεστι λέγειν ὅτι ὃν τρόπον τὰ ὁρατὰ καὶ ἀκουστὰ ὑπό-
κειται, οὕτως καὶ ὁ λόγος, ὥστε δύνασθαι ἐξ ὑποκειμένου αὐτοῦ καὶ
ὄντος τὰ ὑποκείμενα καὶ ὄντα μηνύεσθαι. εἰ γὰρ καὶ ὑπόκειται, φησίν,
ὁ λόγος, ἀλλὰ διαφέρει τῶν λοιπῶν ὑποκειμένων, καὶ πλείστωι διενή-
νοχε τὰ ὁρατὰ σώματα τῶν λόγων· δι' ἑτέρου γὰρ ὀργάνου ληπτόν
ἐστι τὸ ὁρατὸν καὶ δι' ἄλλου ὁ λόγος. οὐκ ἄρα ἐνδείκνυται τὰ
πολλὰ τῶν ὑποκειμένων ὁ λόγος, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνα τὴν ἀλλήλων
διαδηλοῖ φύσιν. (87) τοιούτων οὖν παρὰ τῶι Γοργίαι ἠπορημένων
οἴχεται ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθείας κριτήριον· τοῦ γὰρ μήτε
ὄντος μήτε γνωρίζεσθαι δυναμένου μήτε ἄλλωι παρασταθῆναι πεφυ-
κότος οὐδὲν ἂν εἴη κριτήριον.

Ähnlicher Auszug in [Arist.] d. MXG. 5. 6. 979ª 11—980ᵇ 21. Aristoteles selbst hatte eine Monographie Πρὸς τὰ Γοργίου ᾱ geschrieben (Diog. v 25).

4. Plat. Menon. 76 A ff. [Menon und Sokr.] Τὸ δὲ χρῶμα τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; — Ὑβριστής γ' εἶ, ὦ Μένων· ἀνδρὶ πρεσβύτηι πράγματα προστάττεις ἀποκρίνεσθαι, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐθέλεις ἀναμνησθεὶς εἰπεῖν, ὅ τί ποτε λέγει Γ. ἀρετὴν εἶναι . . . C Βούλει οὖν σοι κατὰ Γοργίαν ἀποκρίνωμαι, ἢ ἂν σὺ μάλιστα ἀκολουθήσαις; — Βούλομαι· πῶς γὰρ οὔ; Οὐκοῦν λέγετε [Menon und Gorgias] ἀπορροάς τινας τῶν ὄντων κατὰ Ἐμπεδοκλέα [S. 172, 18]. — Σφόδρα γε. — Καὶ πόρους, εἰς οὓς καὶ δι' ὧν αἱ ἀπορροαὶ πορεύονται; — Πάνυ γε. — Καὶ τῶν ἀπορροῶν τὰς μὲν ἁρμόττειν ἐνίοις τῶν πόρων, τὰς δὲ ἐλάττους ἢ μείζους εἶναι; — Ἔστι ταῦτα. — Οὐκοῦν καὶ ὄψιν καλεῖς τι; — Ἔγωγε. — Ἐκ τούτων δὴ σύνες ὅ τοι λέγω, ἔφη Πίνδαρος [fr. 105 Schr.]· ἔστιν γὰρ χρόα ἀπορροὴ σωμάτων 556
ὄψει σύμμετρος καὶ αἰσθητός. — Ἀριστά μοι δοκεῖς, ὦ Σώ-
κρατες, ταύτην τὴν ἀπόκρισιν εἰρηκέναι. — Ἴσως γάρ σοι κατὰ

---

7 πλείστω LE: πλείω N: πλείστων ς 18 πράγματα προστάττεις Hss.: πράγματα παρέχεις Cobet [πράγματα] προστάττεις Ast.: παραυτίκα προστάττεις Gedike; in demselben Sinne παρ' αὐτὰ προστάττεις * 21 Vielleicht gab G. als Einleitung seiner Schrift eine Theorie der Wahrnehmung nach Empedokles (daher der Nebentitel Περὶ φύσεως, s. 14 A 2), aus der B 4. 5 stammen könnten. Doch kann auch eine besondere physikalische Jugendschrift angenommen werden. Vgl. * *Berl. Sitz. Ber.* 1884, 343 ff. 28 σωμάτων Alex. de sensu p. 24, 8 Wendl.: σχημάτων BTWF: γρ. χρημάτων T. Vielleicht ist dies das echtgorgianische, da, wie αἰσθητός (s. a. O.) und das Folgende (συνήθειαν, τραγική) zeigt, auf die originale Form Wert gelegt wird. Vgl. * *Berl. Sitz.* 1884, 349

συνήθειαν εἴρηται· καὶ ἅμα οἶμαι ἐννοεῖς, ὅτι ἔχοις ἂν ἐξ αὐτῆς 556
εἰπεῖν καὶ φωνήν, ὃ ἔστι καὶ ὀσμὴν καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων.
— Πάνυ μὲν οὖν. — Τραγικὴ γάρ ἐστιν, ὦ Μένων, ἡ ἀπόκρισις.

5. Theophr. de igne 73 p. 20 Gercke (Gryph. 1896) ὅτι δ' ἀπὸ μὲν τοῦ ἡλίου φῶς ἅπτουσι τῇι ἀνακλάσει ἀπὸ τῶν λείων [τί τὸ ἄπορον] (συμμιγνῦσι δὲ τὸ ὑπέκκαυμα), ἀπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐχ ἅπτουσιν, αἴτιον [δ'] ἥ τε λεπτομέρεια καὶ ὅτι συνεχὲς γίγνεται μᾶλλον ἀνακλώμενον, τὸ δὲ ἀδυνατεῖ διὰ τὴν ἀνομοιότητα. ὥστε τὸ μὲν τῶι ἀθροισμῶι καὶ τῆι λεπτότητι διαδυόμενον εἰς τὸ ἔκκαυμα δύναται καίειν, τὸ δ' οὐδέτερον ἔχον οὐ δύναται. ἐξάπτεται δὲ ἀπό τε τῆς ὕέλου καὶ ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου τρόπον τινὰ ἐργασθέντων, οὐχ, ὥσπερ Γ. φησὶ καὶ ἄλλοι δέ τινες οἴονται, διὰ τὸ ἀπιέναι τὸ πῦρ διὰ τῶν πόρων.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ.

Vgl. A 1 II 235, 32 ff. B 27.

5ª. [fr. 14 Sauppe *Orat. Att.* II 131] Athanasius Alexandr. exc. Matrit. [f. 142ᵛ] τὴν δὲ τρίτην ῥητορικὴν ἐπὶ γελοῖα δή τινα τῶν μειρακίων τὸν κρότον ἀνεγείρουσαν καὶ κολακείαν ὑπάρχουσαν ἀνειδῆ, ἣν καὶ μετεχειρίσαντο ἐν μὲν χαρακτῆρι καὶ ἐνθυμήμασιν ἡμαρτημένοις οἱ περὶ Θρασύμαχον καὶ Γοργίαν, πολλῶι μὲν τῶι παρίσωι χρησάμενοι καὶ τὴν εὐκαιρίαν ἠγνοηκότες τούτου τοῦ σχήματος, ἐν δὲ διανοίαι καὶ τρόπωι λέξεως ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ δὴ καὶ Γ. αὐτὸς κουφότατος ὤν, ὃς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν αὐτὴν ἐν τῶι Ἐπιταφίωι αὐτοῦ οὐκ ἰσχύων γῦπας εἰπεῖν ζῶντας εἴρηκε τάφους· διανοίαι δὲ ὑπεκπίπτει τοῦ δέοντος ὡς καὶ Ἰσοκράτης μαρτυρεῖ οὕτως φάσκων· τίς γὰρ ἂν κτλ. [B 1]. [Longin.] π. ὕψους 3, 2 ταύτηι καὶ τὰ τοῦ Λεοντίνου Γοργίου γελᾶται γράφοντος Ξέρξης ὁ τῶν Περσῶν 557
Ζεύς καὶ Γῦπες ἔμψυχοι τάφοι.

6. [fr. 5 Sauppe *Orat. Att.* II 129] Planud. ad Hermog. v 548 Walz. Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος ἐν τῶι δευτέρωι Περὶ χαρακτήρων περὶ

---

5 [ ] Schneider. Vielleicht verderbt aus d. Glossem κατόπτρων * 6 συμμιγνῦσι *: συμμίγνυσι Hss.: συμμιγνύουσι edd. 7 [δ'] Heinsius λεπτομέρεια] des Sonnenfeuers 8 ἀνομοιότητα Φ: ἀνομοιότητα γενέσθαι N 16 mitgeteilt durch B. Keil; der Titel im Matrit. gr. 58: Ἐκ τῶν Ἀθανασίου τοῦ σοφιστοῦ Ἀλεξανδρείας ἃ Ζώσιμος ὁ Θέωνος διορθώσατο μαθητὴς τὰ χρησιμώτατα 17 γελοιώδη τινὰ H. Schöne 18 vielleicht ἀναιδῆ? * 23 ὃς *: ὡς Matrit. αὐτὴν Keil: ταύτην Hs. Die Φαλακραῖαι κόραι des Io. Sicel. VI 228, 27 W., die Sauppe auch für G. in Anspruch nahm, gehören Lykophron 24 29 fr. 6 bildet den Epilog d. Rede

Γοργίου λέγων τάδε φησίν· Ἱδικανικοῖς μὲν οὖν οὐ περιέτυχον αὐτοῦ 557
λόγοις, δημηγορικοῖς δὲ ὀλίγοις καί τισι καὶ τέχναις, τοῖς δὲ πλείοσιν
ἐπιδεικτικοῖς. τῆς δὲ ἰδέας αὐτοῦ τῶν λόγων τοιοῦτος ὁ χαρακτήρ
(ἐγκωμιάζει δὲ τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύσαντας Ἀθηναίων).
τί γὰρ ἀπῆν τοῖς ἀνδράσι τούτοις ὧν δεῖ ἀνδράσι προσ-
εῖναι; τί δὲ καὶ προσῆν ὧν οὐ δεῖ προσεῖναι; εἰπεῖν δυ-
ναίμην ἃ βούλομαι, βουλοίμην δ' ἃ δεῖ, λαθὼν μὲν τὴν
θείαν νέμεσιν, φυγὼν δὲ τὸν ἀνθρώπινον φθόνον. οὗτοι
γὰρ ἐκέκτηντο ἔνθεον μὲν τὴν ἀρετήν, ἀνθρώπινον δὲ τὸ
θνητόν, πολλὰ μὲν δὴ τὸ πρᾶον ἐπιεικὲς τοῦ αὐθάδους
δικαίου προκρίνοντες, πολλὰ δὲ νόμου ἀκριβείας λόγων
ὀρθότητα, τοῦτον νομίζοντες θειότατον καὶ κοινότατον
νόμον, τὸ δέον ἐν τῶι δέοντι καὶ λέγειν καὶ σιγᾶν καὶ
ποιεῖν ⟨καὶ ἐᾶν⟩, καὶ δισσὰ ἀσκήσαντες μάλιστα ὧν δεῖ,
γνώμην ⟨καὶ ῥώμην⟩, τὴν μὲν βουλεύοντες τὴν δ' ἀποτε-
λοῦντες, θεράποντες μὲν τῶν ἀδίκως δυστυχούντων, κο-
λασταὶ δὲ τῶν ἀδίκως εὐτυχούντων, αὐθάδεις πρὸς τὸ
συμφέρον, εὐόργητοι πρὸς τὸ πρέπον, τῶι φρονίμωι τῆς
γνώμης παύοντες τὸ ἄφρον ⟨τῆς ῥώμης⟩, ὑβρισταὶ εἰς
τοὺς ὑβριστάς, κόσμιοι εἰς τοὺς κοσμίους, ἄφοβοι εἰς
τοὺς ἀφόβους, δεινοὶ ἐν τοῖς δεινοῖς. μαρτύρια δὲ τού-
των τρόπαια ἑστήσαντο τῶν πολεμίων, Διὸς μὲν ἀγάλ-
ματα, ἑαυτῶν δὲ ἀναθήματα, οὐκ ἄπειροι οὔτε ἐμφύτου
ἄρεος οὔτε νομίμων ἐρώτων οὔτε ἐνοπλίου ἔριδος οὔτε
φιλοκάλου εἰρήνης, σεμνοὶ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς τῶι δι-
καίωι, ὅσιοι δὲ πρὸς τοὺς τοκέας τῆι θεραπείαι, δίκαιοι
⟨μὲν⟩ πρὸς τοὺς ἀστοὺς τῶι ἴσωι, εὐσεβεῖς δὲ πρὸς τοὺς
φίλους τῆι πίστει. τοιγαροῦν αὐτῶν ἀποθανόντων ὁ πό-
θος οὐ συναπέθανεν, ἀλλ' ἀθάνατος οὐκ ἐν ἀθανάτοις σώ-
μασι ζῆι οὐ ζώντων'.

ΟΛΥΜΠΙΚΟΣ. 558

Vgl. A 1 II 235, 29 ff.

7. [2] ARIST. rhet. Γ 14. 1414^{b} 29 λέγεται δὲ τὰ τῶν ἐπιδεικτικῶν
προοίμια ἐξ ἐπαίνου ἢ ψόγου οἷον Γ. μὲν ἐν τῶι Ὀλυμπικῶι λόγωι

---

10 παρὸν Hss.: πρᾶιον Spengel 12 τοῦτο Hss.: verb. Weber 14 ⟨καὶ
ἐᾶν⟩ Sauppe 15 ⟨ ⟩ Foss 19 ⟨ ⟩ Sauppe 23 ἑαυτῶν (αὑτῶν) Sauppe:
τούτων Hss. 27 ⟨ ⟩ Sauppe 29 οὐκ ἐν ἀθανάτοις Venet.: ἐν οὐκ ἀσωμάτοις
Mon., Par. 2916. 2918: οὐκ ἐν ἀσωμάτοις Ald.: ἐν ἀσωμάτοις G. Hermann. —
Vgl. Hyper. Epit. 24 θνητοῦ σώματος ἀθάνατον δόξαν ἐκτήσαντο; Isocr. 2, 37
31 Als Zeit vermutet Wilam. *Ar. u. Ath.* I 172^{75} d. J. 408

'ὑπὸ πολλῶν ἄξιοι θαυμάζεσθαι, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες'. ἐπαι- 558
νεῖ γὰρ τοὺς τὰς πανηγύρεις συνάγοντας.

8. [0] Clem. Str. I 51 (II 33, 18 St.) καὶ τὸ ἀγώνισμα ἡμῶν κατὰ τὸν Λεοντῖνον Γοργίαν διττῶν [δὲ] ἀρετῶν δεῖται, τόλμης καὶ σοφίας· τόλμης μὲν τὸν κίνδυνον ὑπομεῖναι, σοφίας δὲ τὸ πλίγμα γνῶναι. ὁ γάρ τοι λόγος καθάπερ τὸ κήρυγμα τὸ Ὀλυμπίασι καλεῖ μὲν τὸν βουλόμενον, στεφανοῖ δὲ τὸν δυνάμενον.

8ª. [0] Plut. coni. praec. 43 p. 144 B C Γοργίου τοῦ ῥήτορος ἀναγνόντος ἐν Ὀλυμπίαι λόγον περὶ ὁμονοίας τοῖς Ἕλλησιν ὁ Μελάνθιος· οὗτος ἡμῖν, ἔφη, συμβουλεύει περὶ ὁμονοίας, ὃς αὑτὸν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν θεράπαιναν ἰδίαι τρεῖς ὄντας ὁμονοεῖν οὐ πέπεικεν· ἦν γὰρ ὡς ἔοικέ τις ἔρως τοῦ Γοργίου καὶ ζηλοτυπία τῆς γυναικὸς πρὸς τὸ θεραπαινίδιον.

ΠΥΘΙΚΟΣ.

9. [6] Philostr. I 9, 4 [s. A 1 II 235, 27].

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΗΛΕΙΟΥΣ.

10. [7] Arist. rhet. Γ 14. 1416ª1 τοιοῦτον γὰρ τὸ Γοργίου Ἐγκώμιον εἰς Ἠλείους· οὐδὲν γὰρ προεξαγκωνίσας οὐδὲ προανακωνήσας εὐθὺς ἄρχεται 'Ἦλις πόλις εὐδαίμων'.

ΓΟΡΓΙΟΥ ΕΛΕΝΗΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ.

11. (1) Κόσμος πόλει μὲν εὐανδρία, σώματι δὲ κάλλος, ψυχῇ δὲ σοφία, πράγματι δὲ ἀρετή, λόγωι δὲ ἀλήθεια· τὰ δὲ ἐναντία τούτων

---

1 ὑπὸ] ὑπὲρ verm. Sauppe 4 [δὲ] Wilamowitz: δὴ Bernays: ⟨δισσόν⟩, δισσῶν δὲ verm. *. δισσὸν würde dann den ἀγὼν λόγων dem ἀγὼν σωμάτων entgegenstellen. Vgl. Lys. 33, 2 6 πλίγμα * (vgl. 78 A 4): αἴνιγμα Hs. 10 Μελάνθιος Xylander (vgl. Schol. Ar. Pax 803): μέλανθος Hss. 21 Die beiden Reden 11 und 11ª sind aus sehr entstellter und lückenhafter Vorlage geflossen. Der ionisierende Dialekt hat gelitten. Z. B. ist statt πράσσειν, wie Gorgias schrieb, überall außer 11ª § 27 πράττειν überliefert. Dagegen ist κρεῖσσον, ἧσσον, γίνεσθαι meist erhalten. Hiat wird in beiden Reden nicht gemieden. Die Helena ist nur in zwei selbständigen Hss. überliefert: A (Crippsianus u. Burneianus 75 s. XIII) und X (Palatinus Heidelb. 88 s. XII), beide nach Photographien neu verglichen. Konjekturen der Apographa sind mit r bezeichnet. Die Echtheit der Schrift, die hauptsächlich wegen Isokrates' Helena 3 [76 B 1] verdächtig schien, wird neuerdings fast überall verteidigt, zuletzt von Nestle *Philol.* 67, 560. 70, 51 und H. Gomperz *Sophistik u. Rhet.* 3 ff. Abfassung zwischen Euripides' Troades und Helena (also 414) behauptet Preuss *de Eur. Hel.* Lpz. Diss. 1911. Titel: γοργίου ἑλένης ἐγκώμιον AX²: fehlt X¹ 22 κόσμος ... ψυχῇ und τὰ δ' ἐναντία ... μωμητά zitiert Anton. Mel. I 51, 21 (136, 940 Migne) ohne Lemma

ἀκοσμία. ἄνδρα δὲ καὶ γυναῖκα καὶ λόγον καὶ ἔργον καὶ πόλιν καὶ πρᾶγμα χρὴ τὸ μὲν | ἄξιον ἐπαίνου ἐπαίνωι τιμᾶν, τῶι δὲ ἀναξίωι μῶμον ἐπιτιθέναι· ἴση γὰρ ἁμαρτία καὶ ἀμαθία μέμφεσθαί τε τὰ ἐπαινετὰ καὶ ἐπαινεῖν τὰ μωμητά. (2) τοῦ δ' αὐτοῦ ἀνδρὸς λέξαι τε τὸ δέον ὀρθῶς καὶ ἐλέγξαι * * * τοὺς μεμφομένους Ἑλένην, γυναῖκα περὶ ἧς ὁμόφωνος καὶ ὁμόψυχος γέγονεν ἥ τε τῶν ποιητῶν †ἀκουσάντων πίστις ἥ τε τοῦ ὀνόματος φήμη, ὃ τῶν συμφορῶν μνήμη γέγονεν. ἐγὼ δὲ βούλομαι λογισμόν τινα τῶι λόγωι δοὺς τὴν μὲν κακῶς ἀκούουσαν παῦσαι τῆς αἰτίας, τοὺς δὲ μεμφομένους ψευδομένους ἐπιδείξας καὶ δείξας τἀληθὲς [ἢ] παῦσαι τῆς ἀμαθίας.

(3) ὅτι μὲν οὖν φύσει καὶ γένει τὰ πρῶτα τῶν πρώτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡ γυνὴ περὶ ἧς ὅδε ὁ λόγος, οὐκ ἄδηλον οὐδὲ ὀλίγοις. δῆλον γὰρ ὡς μητρὸς μὲν Λήδας, πατρὸς δὲ τοῦ μὲν γενομένου θεοῦ, λεγομένου δὲ θνητοῦ, Τυνδάρεω καὶ Διός, ὧν ὁ μὲν διὰ τὸ εἶναι ἔδοξεν, ὁ δὲ διὰ τὸ φάναι ἠλέγχθη, καὶ ἦν ὁ μὲν ἀνδρῶν κράτιστος, ὁ δὲ πάντων τύραννος.

(4) ἐκ τοιούτων δὲ γενομένη ἔσχε τὸ ἰσόθεον κάλλος, ὃ λαβοῦσα καὶ οὐ λαθοῦσα ἔσχε· πλείστας δὲ πλείστοις ἐπιθυμίας ἔρωτος ἐνειργάσατο, ἑνὶ δὲ σώματι πολλὰ σώματα συνήγαγεν ἀνδρῶν ἐπὶ μεγάλοις μέγα φρονούντων, ὧν οἱ μὲν πλούτου μεγέθη, οἱ δὲ εὐγενείας παλαιᾶς εὐδοξίαν, οἱ δὲ ἀλκῆς ἰδίας εὐεξίαν, οἱ δὲ σοφίας ἐπικτήτου δύναμιν ἔσχον· καὶ ἦκον ἅπαντες ὑπ' ἔρωτός τε φιλονίκου φιλοτιμίας τε ἀνικήτου. (5) ὅστις μὲν οὖν καὶ δι' ὅτι καὶ ὅπως ἀπέπλησε τὸν ἔρωτα τὴν Ἑλένην λαβών, οὐ λέξω· τὸ γὰρ τοῖς εἰδόσιν ἃ ἴσασι λέγειν πίστιν μὲν ἔχει, τέρψιν δὲ οὐ φέρει. τὸν χρόνον δὲ τῶι λόγωι

---

1 καὶ (vor πρᾶγμα) A: fehlt X 2 ἐπαίνου, ἐπαίνωι A: ἐπαίνων X 3 ἐπιτιθέναι X: ἐπιθεῖναι A 5 Lücke erkannte Dobree, der ⟨τὸ ψεῦδος ...⟩ ergänzte. Sinn: ⟨τὸ λεγόμενον οὐκ ὀρθῶς· προσήκει τοίνυν ἐλέγξαι⟩ * 6 ὁμόφωνος καὶ ὁμόψυχος A: ὁμόψυχος καὶ ὁμόφωνος X: ὁμόψηφος κ. ὁμόφωνος korr. X¹ falsch; φωνὴ und ψυχὴ wie § 15 ὄψις—ψυχή, λόγος—ψ. § 8. 13, δόξα—ψυχή § 11 7 ἀκουσάντων] ὁμοῦ πάντων *? ἁπάντων schon Sauppe. Lücke davor Dobree φήμη, ὃ A: φήμης (d. i. φήμη ὡς) X. Der Name Helena ist zum Merkzeichen des trojanischen Kriegs geworden; [ὃ] Blass; ἥ τε φήμη ... [γέγονεν] falsch Sauppe; vgl. Z. 17. 18 10 ἐπιδεῖξαι καὶ δεῖξαι AX: verb. Blass [ἢ] Blass: καὶ r. Vermutlich war ἢ übergeschr. als var. lect. zu τἀληθὲς (vgl. ἀληθῆ λέγειν S. 256, 13. 258, 25) 12 καὶ γυναικῶν in A von erster H. nachgetragen ὀλίγοις ⟨δῆλον⟩. δῆλον Reiske 14 λεγομένου δὲ A: τοῦ δὲ λεγομένου X 15 ἠλέγχθη AX (*die Fama trog*): ἐλέχθη r falsch das nach ἠλέγχθη wiederholte ὧν ... ἠλέγχθη tilgte mit überges. Punkten A¹ 17 δὲ X: fehlt A 18 καὶ tilgte Sauppe 20 μέγα A: μεγάλα X 21 ἰδίας A: οἰκείας X 22 ὑπὸ A φιλονείκου AX 24 εἰδόσιν ἃ X: εἰδόσι καὶ A

τὸν τότε νῦν ὑπερβὰς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ μέλλοντος λόγου προβήσομαι, καὶ προθήσομαι τὰς αἰτίας, δι' ἃς εἰκὸς ἦν γενέσθαι τὸν τῆς Ἑλένης εἰς τὴν Τροίαν στόλον.

(6) ἡ γὰρ τύχης βουλήμασι καὶ θεῶν βουλεύμασι καὶ ἀνάγκης ψηφίσμασιν | ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν, ἢ βίαι ἁρπασθεῖσα, ἢ λόγοις πεισθεῖσα, ⟨ἢ ἔρωτι ἁλοῦσα⟩. εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον, ἄξιος αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος· θεοῦ γὰρ προθυμίαν ἀνθρωπίνῃ προμηθίαι ἀδύνατον κωλύειν. πέφυκε γὰρ οὐ τὸ κρεῖσσον ὑπὸ τοῦ ἥσσονος κωλύεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἧσσον ὑπὸ τοῦ κρείσσονος ἄρχεσθαι καὶ ἄγεσθαι, καὶ τὸ μὲν κρεῖσσον ἡγεῖσθαι, τὸ δὲ ἧσσον ἕπεσθαι. θεὸς δ' ἀνθρώπου κρεῖσσον καὶ βίαι καὶ σοφίαι καὶ τοῖς ἄλλοις. εἰ οὖν τῇι τύχηι καὶ τῶι θεῶι τὴν αἰτίαν ἀναθετέον, [ἡ] τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον.

(7) εἰ δὲ βίαι ἡρπάσθη καὶ ἀνόμως ἐβιάσθη καὶ ἀδίκως ὑβρίσθη, δῆλον ὅτι ὁ ⟨μὲν⟩ ἁρπάσας ὡς ὑβρίσας ἠδίκησεν, ἡ δὲ ἁρπασθεῖσα ὡς ὑβρισθεῖσα ἐδυστύχησεν. ἄξιος οὖν ὁ μὲν ἐπιχειρήσας βάρβαρος βάρβαρον ἐπιχείρημα καὶ λόγωι καὶ νόμωι καὶ ἔργωι λόγωι μὲν αἰτίας, νόμωι δὲ ἀτιμίας, ἔργωι δὲ ζημίας τυχεῖν· ἡ δὲ βιασθεῖσα καὶ τῆς πατρίδος στερηθεῖσα καὶ τῶν φίλων ὀρφανισθεῖσα πῶς οὐκ ἂν εἰκότως ἐλεηθείη μᾶλλον ἢ κακολογηθείη; ὁ μὲν γὰρ ἔδρασε δεινά, ἡ δὲ ἔπαθε· δίκαιον οὖν τὴν μὲν οἰκτῖραι, τὸν δὲ μισῆσαι.

(8) εἰ δὲ λόγος ὁ πείσας καὶ τὴν ψυχὴν ἀπατήσας, οὐδὲ πρὸς τοῦτο χαλεπὸν ἀπολογήσασθαι καὶ τὴν αἰτίαν ἀπολύσασθαι ὧδε. λόγος δυνάστης μέγας ἐστίν, ὃς σμικροτάτωι σώματι καὶ ἀφανεστάτωι θειότατα ἔργα ἀποτελεῖ· δύναται γὰρ καὶ φόβον παῦσαι καὶ λύπην ἀφελεῖν καὶ χαρὰν ἐνεργάσασθαι καὶ ἔλεον ἐπαυξῆσαι. ταῦτα δὲ ὡς οὕτως ἔχει δείξω· (9) δεῖ δὲ καὶ δόξηι δεῖξαι τοῖς ἀκούουσι· τὴν

---

1 τότε ⟨τῶι⟩ νῦν Blass προβήσομαι (βης in corr. A^2) A 3 τὴν A^2X: fehlt A^1 4 βουλήμασι A^2: βουλεύμασι (vermutlich) A^1: βουλήματι X βουλεύμασι A^2: βουλήμασι vermutl. A^1: κελεύσματι X 5 ψηφίσμασιν A: ψηφίσματι X 6 ἢ ἔρωτι ἁλοῦσα fügte aus § 15 zu r: fehlt AX 7 αἰτιώμενος AX (αἰτιώμ̊): αἴτιος Dobree: αἴτιος μόνος (= μ̊) * προμηθία Par. 2866: προμηθεία AX 9 ἧσσον X: ἴσον A κρείττονος X 10 ἧττον X: ἴσον A θεοὶ X 11 εἰ οὖν Reiske: ἢ οὖν AX 12 τῶ θεῶ A: τῇ θῶ̂ X ἀναθετέον (ε nach θ in corr. A^2) A ἡ tilgte Dobree: καὶ Reiske 13 δυσκλείας A^2X: δικλείας (?) A^1 15 μὲν Blass: fehlt AX ὡς Blass cf. § 12: ἡ AX 16 ὡς A: ἡ X 17 καὶ νόμω καὶ λόγω καὶ ἔργω, νόμω μὲν ἀτιμίας λόγω δὲ αἰτίας X 20 μᾶλλον ἀπολογηθείη A^1 (verb. A^2) 21 ἔπαθεν ⟨ἐλεινά⟩ Weidner οἰκτῖραι (nach r) Blass: οἰκτείρειν AX 26 ἔλεον AX: vielleicht ἐλπίδ' *: τὸ θαρσαλέον nach § 14 Weidner 27 καὶ δεῖξαι ⟨καὶ⟩ δόξαι Blass: eher καὶ δόξαι [δεῖξαι] * (vgl. S. 252, 2)

ποίησιν ἅπασαν καὶ νομίζω καὶ ὀνομάζω λόγον ἔχοντα μέτρον· ἧς τοὺς ἀκούοντας εἰσῆλθε καὶ φρίκη περίφοβος καὶ ἔλεος πολύδακρυς καὶ πόθος φιλοπενθής, ἐπ᾽ ἀλλοτρίων τε πραγμάτων καὶ σωμάτων εὐτυχίαις καὶ δυσπραγίαις ἴδιόν τι πάθημα διὰ τῶν λόγων ἔπαθεν ἡ ψυχή. φέρε δὴ πρὸς ἄλλον ἀπ᾽ ἄλλου μεταστῶ λόγον. (10) αἱ γὰρ ἔνθεοι διὰ λόγων ἐπωιδαὶ ἐπαγωγοὶ ἡδονῆς, ἀπαγωγοὶ λύπης γίνονται· συγγινομένη γὰρ τῇ δόξῃ τῆς ψυχῆς ἡ δύναμις τῆς ἐπωιδῆς ἔθελξε καὶ ἔπεισε καὶ μετέστησεν αὐτὴν γοητείαι. γοητείας δὲ καὶ μαγείας δισσαὶ τέχναι εὕρηνται, αἵ εἰσι ψυχῆς ἁμαρτήματα καὶ δόξης ἀπατήματα. (11) ὅσοι δὲ ὅσους περὶ ὅσων καὶ ἔπεισαν καὶ πείθουσι δὲ ψευδῆ λόγον πλάσαντες. εἰ μὲν γὰρ πάντες περὶ πάντων εἶχον τῶν ⟨τε⟩ παροιχομένων μνήμην τῶν τε παρόντων ⟨ἔννοιαν⟩ τῶν τε μελλόντων πρόνοιαν, οὐκ ἂν ὁμοίως ὅμοιος ἦν ὁ λόγος, οἷς τὰ νῦν γε οὔτε μνησθῆναι τὸ παροιχόμενον οὔτε σκέψασθαι τὸ παρὸν οὔτε μαντεύσασθαι τὸ μέλλον εὐπόρως ἔχει· ὥστε περὶ τῶν πλείστων οἱ πλεῖστοι τὴν δόξαν σύμβουλον τῇι ψυχῇι παρέχονται. ἡ δὲ δόξα σφαλερὰ καὶ ἀβέβαιος οὖσα σφαλεραῖς καὶ ἀβεβαίοις εὐτυχίαις περιβάλλει τοὺς αὐτῇι χρωμένους. (12) †τίς οὖν αἰτία κωλύει καὶ τὴν Ἑλένην ὕμνος ἦλθεν ὁμοίως ἂν οὐ νέαν οὖσαν ὥσπερ εἰ βιατήριον βία ἡρπάσθη. τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἐξῆν ὁ δὲ νοῦς καίτοι εἰ ἀνάγκη ὁ εἰδὼς ἔξει μὲν οὖν, τὴν δὲ δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχει. λόγος γὰρ

---

1 ἧς τοὺς X: ἢ ὡς (so!) A 3 πόθος A: φίλος X: ζῆλος r 4 εὐτυχίαις A: εὐτυχίας X: εὐπραγίας Blass δυσπραγίας X 5 ⟨λόγου⟩ λόγον Blass 6 ἐπωιδαὶ A: ἡδοναὶ X ἀπαγωγοὶ λ. X: ἐπαγωγοὶ λ. A 7 γίνονται συγγινομένη A: γίγνονται συγγιγνομένη X vgl. § 16 τῆς ψυχῆς] vgl. Vahlen *Alcidam.* S. 599 8 αὐτὴν A: fehlt X 9 ηὕρηνται Blass 10 πείθουσι AX: πείσουσι Blass 12 ⟨τε⟩ Blass ⟨ἔννοιαν⟩ Blass 13 ὅμοιος ἦν (*communis esset*) A: ὅμοιος ὢν X οἷς τὰ νῦν γε *: εἴ τα νῦν γε X¹: ἢ τα νῦν γε A: ἢ τα νῦν γε X²: ἐπεὶ τὰ νῦν γε (vorher δεινὸς ἦν statt ὅμοιος ἦν) Sauppe: ὅμοιος ὢν ὁ λόγος ἡπάτα· νῦν δὲ (dies mit Dobree) Blass 17 εὐτυχίαις r (Ambros. 218. 230. 436 Paris. 2551), Lex. Vind. 149, 13 N.: ἀτυχίαις AX παραβάλλει Lex. Vind. 18 ff. heillos verderbt. Text nach AX, nur daß 20 ἐξῆν A: ἔξειν X und 21 ὁ εἰδὼς ἔξει μὲν οὖν A: ὄνειδος ἔξει μὲν ουν X abweichen; 20 fehlt ὁ δὲ νοῦς A¹. Blass: τί οὖν κωλύει καὶ τὴν Ἑλένην ὁμοίως ἐλθεῖν ἄκουσαν ὥσπερ εἰ βίᾳ ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἔχει μὲν τοὔνομα ἐναντίον ἀνάγκηι, τὴν δὲ δύναμιν κτλ.: Paton *Class. Rev.* 4 (1890) 448 τίς οὖν αἰτία κωλύει καὶ τὴν Ἑλένην λόγων ἐνθέων ἀκούουσαν ὥσπερ ἐμβατηρίων βίαι ἁρπασθῆναι· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἐπῆν, ὁ δὲ νοῦς ⟨οὐκέτι παρῆν⟩. Dazu Schol. καίτοι ἦι ἀνάγκη ὁ εἰδὼς ἔχει μὲν νοῦν, τὴν δὲ δύναμιν οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει. Noch unwahrscheinlicher Croiset *Mél. Graux* 130. Sinn etwa: τίς οὖν αἰτία κωλύει ⟨νομίσαι⟩ καὶ τὴν Ἑλένην ὑπὸ λόγους ἐλθεῖν ὁμοίως ἂν οὐχ ἑκοῦσαν ὥσπερ εἰ βιατήρων βίαι ἡρπάσθη· τὸ γὰρ τῆς πειθοῦς ἐξῆν ἰδεῖν ὡς κρατεῖ, ἡ ἀνάγκης εἶδος ἔχει μὲν οὔ, τὴν δὲ δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχει (ἀνάγκης usw. wie Croiset) *

ψυχὴν ὁ πείσας, ἣν ἔπεισεν, ἠνάγκασε καὶ πιθέσθαι τοῖς λεγομένοις καὶ συναινέσαι τοῖς ποιουμένοις. ὁ μὲν οὖν πείσας ὡς ἀναγκάσας ἀδικεῖ, ἡ δὲ πεισθεῖσα ὡς ἀναγκασθεῖσα τῶι λόγωι μάτην ἀκούει κακῶς. (13) ὅτι δ' ἡ πειθὼ προσιοῦσα τῶι λόγωι καὶ τὴν ψυχὴν ἐτυπώσατο ὅπως ἐβούλετο, χρὴ μαθεῖν πρῶτον μὲν τοὺς τῶν μετεωρολόγων λόγους, οἵτινες δόξαν ἀντὶ δόξης τὴν μὲν ἀφελόμενοι τὴν δ' ἐνεργασάμενοι τὰ ἄπιστα καὶ ἄδηλα φαίνεσθαι τοῖς τῆς δόξης ὄμμασιν ἐποίησαν· δεύτερον δὲ τοὺς ἀναγκαίους διὰ λόγων ἀγῶνας, ἐν οἷς εἷς λόγος πολὺν ὄχλον ἔτερψε καὶ ἔπεισε τέχνηι γραφείς, οὐκ ἀληθείαι λεχθείς· τρίτον ⟨δὲ⟩ φιλοσόφων λόγων ἀμίλλας, ἐν αἷς δείκνυται καὶ γνώμης τάχος ὡς εὐμετάβολον ποιοῦν τὴν τῆς δόξης πίστιν. (14) τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἔχει ἥ τε τοῦ λόγου δύναμις πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς τάξιν ἥ τε τῶν φαρμάκων τάξις πρὸς τὴν τῶν σωμάτων φύσιν. ὥσπερ γὰρ τῶν φαρμάκων ἄλλους ἄλλα χυμοὺς ἐκ τοῦ σώματος ἐξάγει, καὶ τὰ μὲν νόσου τὰ δὲ βίου παύει, οὕτω καὶ τῶν λόγων οἱ μὲν ἐλύπησαν, οἱ δὲ ἔτερψαν, οἱ δὲ ἐφόβησαν, οἱ δὲ εἰς θάρσος κατέστησαν τοὺς ἀκούοντας, οἱ δὲ πειθοῖ τινι κακῆι τὴν ψυχὴν ἐφαρμάκευσαν καὶ ἐξεγοήτευσαν.

(15) καὶ ὅτι μέν, εἰ λόγωι ἐπείσθη, οὐκ ἠδίκησεν ἀλλ' ἠτύχησεν, εἴρηται· τὴν δὲ τετάρτην αἰτίαν τῶι τετάρτωι λόγωι διέξειμι. εἰ γὰρ ἔρως ἦν ὁ ταῦτα πάντα πράξας, οὐ χαλεπῶς διαφεύξεται τὴν τῆς λεγομένης γεγονέναι ἁμαρτίας αἰτίαν. ἃ γὰρ ὁρῶμεν, ἔχει φύσιν οὐχ ἣν ἡμεῖς θέλομεν, ἀλλ' ἣν ἕκαστον ἔτυχε· διὰ δὲ τῆς ὄψεως ἡ ψυχὴ κἀν τοῖς τρόποις τυποῦται. (16) αὐτίκα γὰρ ὅταν πολέμια

---

1 ψυχὴν A: τὴν ψυχὴν X πιθέσθαι Blass: πείθεσθαι AX 2 ἀναγκασθεῖσα (ναγκας A^2) A 3 τῶ λόγω A: λόγω X 4 προσιοῦσα AX: προσοῦσα Blass 6 ἐνεργασάμενοι so AX 7 ἄδηλα καὶ ἄπιστα verstellt X 8 τοὺς ἀν. διὰ λόγων ἀγῶνας A^2X: διὰ τοὺς ἀν. τῶν λόγων ἀγῶνας (so) A^1 ἀναγκαίους AX; vgl. Plato Theaet. 172 E: ἀγοραίους verm. schon Aldus: ἀγελαίους W. Nestle *Philol.* 70, 12 9 ἔτρερψε A^1, corr. A^2 10 τρίτον ⟨δὲ⟩ r: τρίτον, (statt τρίτον;) AX 11 ⟨καὶ γλώσσης⟩ καὶ γνώμης Blass ὡς tilgte (wie r) Reiske nach ὡς 2 bis 3 Buchstaben ausradiert, die durch 4 Punkte getilgt waren; der Schreiber scheint zuerst εὖ μ begonnen und dann mit neuem Anfang εὐμετάβολον geschrieben zu haben A: εὖμετάβολον X τὴν (η A^2) A 12 λόγου A: νόμου X 13 τῆς A: fehlt X τάξις] d. i. ἐπιταγή 14 ἄλλα χυμοὺς r: ἀλλαχοῦ AX 15 τῶν X: ἐκ (mit 3 Punkten getilgt) τῶν A 16 ἔτρεψαν A 18 ἐφαρμάκευσαν καὶ ἐξεγοήτευσαν X: ἐξεφαρμάκευσαν, καὶ ἐγοήτευσαν A 19 λόγοις Blass 21 πάντα A: fehlt X 22 ἃ A: καὶ X ἔχει τὴν φύσιν A^1: τὴν tilgte A^2: ἔχει φύσιν fehlt X 23 ἕκαστον Bekker: ἕκας mit doppeldeut. Komp.) X: ἕκαστος A 24 ἡ A: fehlt X

σώματα [καὶ] πολέμιον ἐπὶ πολεμίοις ὁπλίσηι κόσμον χαλκοῦ καὶ σιδήρου, τοῦ μὲν ἀλεξητήριον τοῦ δὲ †προβλήματα, εἰ θεάσεται ἡ ὄψις ἐταράχθη καὶ ἐτάραξε τὴν ψυχήν, ὥστε πολλάκις κινδύνου τοῦ μέλλοντος ⟨ὡς⟩ ὄντος φεύγουσιν ἐκπλαγέντες. ἰσχυρὰ γὰρ ἡ συνήθεια τοῦ νόμου διὰ τὸν φόβον ἐξωικίσθη τὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως, ἥτις ἐλθοῦσα ἐποίησεν ἀμελῆσαι καὶ τοῦ καλοῦ τοῦ διὰ τὸν νόμον κρινομένου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ διὰ τὴν νίκην γινομένου. (17) ἤδη δέ τινες ἰδόντες φοβερὰ καὶ τοῦ παρόντος ἐν τῶι παρόντι χρόνωι φρονήματος ἐξέστησαν· οὕτως ἀπέσβεσε καὶ ἐξήλασεν ὁ φόβος τὸ νόημα. πολλοὶ δὲ ματαίοις πόνοις καὶ δειναῖς νόσοις καὶ δυσιάτοις μανίαις περιέπεσον· οὕτως εἰκόνας τῶν ὁρωμένων πραγμάτων ἡ ὄψις ἐνέγραψεν ἐν τῷ φρονήματι. καὶ τὰ μὲν δειματοῦντα πολλὰ μὲν παραλείπεται, ὅμοια δ' ἐστὶ τὰ παραλειπόμενα οἷάπερ ⟨τὰ⟩ λεγόμενα. (18) ἀλλὰ μὴν οἱ γραφεῖς ὅταν ἐκ πολλῶν χρωμάτων καὶ σωμάτων ἓν σῶμα καὶ σχῆμα τελείως ἀπεργάσωνται, τέρπουσι τὴν ὄψιν· ἡ δὲ τῶν ἀνδριάντων ποίησις καὶ ἡ τῶν ἀγαλμάτων ἐργασία θέαν ἡδεῖαν παρέσχετο τοῖς ὄμμασιν. οὕτω τὰ μὲν λυπεῖν τὰ δὲ ποθεῖν πέφυκε τὴν ὄψιν. πολλὰ δὲ πολλοῖς πολλῶν ἔρωτα καὶ πόθον ἐνεργάζεται πραγμάτων καὶ σωμάτων. (19) εἰ οὖν τῶι τοῦ Ἀλεξάνδρου σώματι τὸ τῆς Ἑλένης ὄμμα ἡσθὲν προθυμίαν καὶ ἄμιλλαν ἔρωτος τῆι ψυχῆι παρέδωκε, τί θαυμαστόν; ὃς εἰ μὲν θεὸς ⟨ὢν ἔχει⟩ θεῶν θείαν δύναμιν, πῶς ἂν ὁ ἥσσων εἴη τοῦτον ἀπώσασθαι καὶ ἀμύνασθαι δυνατός; εἰ δ' ἐστὶν ἀνθρώπινον νόσημα καὶ ψυχῆς

---

1 [καὶ] Blass ἐπὶ πολεμίοις A: ἐπὶ πολεμι^c (so) X ὁπλίση X²: ὁπλίσει AX¹: ὁπλισθῆι Blass 2 ἀλεξιτήριον AX προβλήμα^α. εἰ θεάσεται AX: πρόβλημα, τῆι θέαι αὐτῆι verm. *: προβλήματα, εἰ θεάσαιτο r: πρ., εἰ θεάσηται Sauppe 3 ἐτάραξε aus ἐσπάραξε A² κινδύνου τοῦ μέλλοντος ὄντος AX: verb. *: ἀκινδύνου τοῦ μ. ὄ. r: κινδύνου μέλλοντος οὐδέπω ὄντος Aldus: τοῦ κινδύνου μέλλοντος [ὄντος] Blass 4 ἰσχυρὰ γὰρ ἡ AX: ἰσχυρῶς· ἡ γὰρ nach Aldus Blass συνήθεια *: ἀλήθεια AX 5 ἐξωικίσθη Reiske: εἰσωκίσθη AX 6 ἀμελῆσαι Bekker: ἀσμενίσαι AX: ἀμνημονῆσαι Reiske τοῦ (vor διὰ) A²X: fehlt A¹ 7 νίκην Blass: δίκην AX γινομένου (ionisch, Reim mit κρινομένου) * (vgl. § 10): γιγνομένου AX 8 χρόνωι A: fehlt X 10 δὲ AX: δὲ ⟨καὶ⟩ Ausgg. ματαίοις πόνοις· καὶ δειναῖς (δεινοῖς A¹: korr. A²) νόσοις A: ματαίαις νόσοις καὶ δεινοῖς πόνοις X 11 περιέπεσον A²X: περιέπεσαν A¹ οὕτως ⟨ἐναργεῖς⟩ Blass 12 φρονήματι AX²: νοήματι X¹ τῶν μὲν δειμάτων τὰ πολλὰ μὲν verm. * 13 ⟨τὰ⟩ r: fehlt AX 17 θέαν Br. Keil: ὅσον AX 18 ποθεῖν ⟨ποιεῖν⟩ Blass: κηλεῖν verm. * πέφυκε τὴν ὄψιν] πεποίηκε Sauppe τὴν A: fehlt X 19 ἐνεργάζεται X: ἐργάζονται A καὶ σωμάτων A: fehlt X 20 ὄμμα X: σῶμα A 21 ὃς A²X: fehlt A¹ ⟨ὢν ἔχει⟩ Blass, ähnlich Reiske und Dobree 22 τοῦτον A: τούτων X

ἀγνόημα, οὐχ ὡς ἁμάρτημα μεμπτέον ἀλλ' ὡς ἀτύχημα νομιστέον· ἦλθε γάρ, ὡς ἦλθε, τύχης ἀγρεύμασιν, οὐ γνώμης βουλεύμασι, καὶ ἔρωτος ἀνάγκαις, οὐ τέχνης παρασκευαῖς.

(20) πῶς οὖν χρὴ δίκαιον ἡγήσασθαι τὸν τῆς Ἑλένης μῶμον, ἥτις εἴτ' ἐρασθεῖσα εἴτε λόγωι πεισθεῖσα εἴτε βίαι ἁρπασθεῖσα εἴτε ὑπὸ θείας ἀνάγκης ἀναγκασθεῖσα ἔπραξεν ἃ ἔπραξε, πάντως διαφεύγει τὴν αἰτίαν;

(21) ἀφεῖλον τῶι λόγωι δύσκλειαν γυναικός, ἐνέμεινα τῶι νόμωι ὃν ἐθέμην ἐν ἀρχῆι τοῦ λόγου, ἐπειράθην καταλῦσαι μώμου ἀδικίαν καὶ δόξης ἀμαθίαν, ἐβουλήθην γράψαι τὸν λόγον Ἑλένης μὲν ἐγκώμιον, ἐμὸν δὲ παίγνιον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΥΠΕΡ ΠΑΛΑΜΗΔΟΥΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑ.

11ª. (1) Ἡ μὲν κατηγορία καὶ ἡ ἀπολογία κρίσις οὐ περὶ θανάτου [γίγνεσθαι]· θάνατον μὲν γὰρ ἡ φύσις φανερᾶι τῆι ψήφωι πάντων κατεψηφίσατο τῶν θνητῶν, ἥιπερ ἡμέρα ἐγένετο· περὶ δὲ τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς τιμῆς ὁ κίνδυνός ἐστι, πότερά με χρὴ * * * δικαίως ἀποθανεῖν, ἢ μετ' ὀνειδῶν μεγίστων καὶ τῆς αἰσχίστης αἰτίας βιαίως ἀποθανεῖν. (2) δισσῶν δὲ τούτων ὄντων τοῦ μὲν ὅλου ὑμεῖς κρατεῖτε, τοῦ δ' ἐγώ, τῆς μὲν δίκης ἐγώ, τῆς δὲ | βίας ὑμεῖς. ἀποκτεῖναι μὲν γάρ με δυνήσεσθε βουλόμενοι ῥαιδίως· κρατεῖτε γὰρ καὶ τούτων, ὧν οὐδὲν ἐγὼ τυγχάνω κρατῶν. (3) εἰ μὲν οὖν ὁ κατήγορος Ὀδυσσεὺς ἢ σαφῶς ἐπιστάμενος προδιδόντα με τὴν Ἑλλάδα τοῖς βαρβάροις ἢ δοξάζων γ' ἁμῆ οὕτω ταῦτα ἔχειν ἐποιεῖτο τὴν κατηγορίαν δι' εὔνοιαν τῆς Ἑλλάδος, ἄριστος ἂν ἦν [ὁ] ἀνήρ· πῶς γὰρ ⟨οὐχ⟩, ὅς γε σώιζει

---

1 [ὡς] Aldus νομιστέον AX: οἰκτιστέον Weidner: ⟨ἄξιον ἐλέου⟩ νομιστέον Reiske ὡς] οἷς Blass 2 τύχης Reiske: ψυχῆς AX 5 εἴτ' X: εἴτε (aus ἥτε A^1) A^2 6 ἃ ἔπραξε A: fehlt X 8 τῶ νόμω ὃν ἐθέμην X: τῶ μῶμον ον ἐθέμην A^1: μώμω ὃν ἐνεθέμην A^2 12 Über die Echtheit des Palam. s. H. Gomperz a. O. 9 ff. Abfassung vor 411 wegen Antiphon 5, 91 behauptet Maass *Herm.* 22, 579. Jedenfalls ist diese Rede in einem von der Helena teilweise abweichenden Stile geschrieben. Disposition s. Schwartz *de Thrasym.* (Rost. 1892) 7 ff. Einzige Hs. A Tit. wie oben A 13 ἡ ἀπολογία tilgte Blass κρίσις A: ἔοικεν Sauppe 14 γίγνεσθαι A: γίγνεται Aldus: tilgte * φανερῶ τῶ A^1: verb. A^2 15 ἐγένετο] nämlich τὰ θνητά; ⟨τις⟩ ἐγένετο Blass, der fälschlich Hiatlosigkeit dieser Rede aufzunötigen suchte 16 χρὴ ⟨δικαίας τυχόντα ἀπολογίας⟩ δικαίως ἀποφυγεῖν *; vgl. § 27. 33 18 [ὅλου] Reiske. Gegensatz zu ὧν ... κρατῶν (21) scheint beabsichtigt 19 μὲν A^2: fehlt A^1, vielleicht richtig 23 δοξάζων γ' ἁμῆ *: δοξάζοντά με A: δοξάζων γε Stephanus. Vgl. Plat. Polit. 278 D ἁμῆ γέ πη ... δοξάζει. Das einfache ἁμῆ scheint im Hippokrates gestanden zu haben, vgl. Gal. lex. XIX 77 24 [ὁ] Blass ⟨οὐχ⟩ Stephanus—Blass ὅ γε σῴζων Blass

πατρίδα, τοκέας, τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸν ἀδικοῦντα τιμωρούμενος; εἰ δὲ φθόνωι ἢ κακοτεχνίαι ἢ πανουργίαι συνέθηκε ταύτην τὴν αἰτίαν, ὥσπερ δι' ἐκεῖνα κράτιστος ἂν ἦν ἀνήρ, οὕτω διὰ ταῦτα κάκιστος ἀνήρ. (4) περὶ τούτων δὲ λέγων πόθεν ἄρξωμαι; τί δὲ πρῶτον εἴπω; ποῖ δὲ τῆς ἀπολογίας τράπωμαι; αἰτία γὰρ ἀνεπίδεικτος ἔκπληξιν ἐμφανῆ ἐμποιεῖ, διὰ δὲ τὴν ἔκπληξιν ἀπορεῖν ἀνάγκη τῶι λόγωι, ἂν μή τι παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς παρούσης ἀνάγκης μάθω, διδασκάλων ἐπικινδυνοτέρων ἢ ποριμωτέρων τυχών. (5) ὅτι μὲν οὖν οὐ σαφῶς ⟨εἰδὼς⟩ ὁ κατήγορος κατηγορεῖ μου, σαφῶς οἶδα· σύνοιδα γὰρ ἐμαυτῶι σαφῶς οὐδὲν τοιοῦτον πεποιηκώς· οὐδὲ οἶδ' ὅπως ἂν εἰδείη τις ὃν τὸ μὴ γενόμενον. εἰ δὲ οἰόμενος οὕτω ταῦτα ἔχειν ἐποιεῖτο τὴν κατηγορίαν, οὐκ ἀληθῆ λέγειν διὰ δισσῶν ὑμῖν ἐπιδείξω τρόπων· οὔτε γὰρ βουληθεὶς ἐδυνάμην ἂν οὔτε δυνάμενος ἐβουλήθην ἔργοις ἐπιχειρεῖν τοιούτοις.

(6) ἐπὶ τοῦτον δὲ τὸν λόγον εἶμι πρῶτον, ὡς ἀδύνατός εἰμι τοῦτο πράττειν. ἔδει γάρ τινα πρῶτον ἀρχὴν γενέσθαι τῆς προδοσίας, ἡ δὲ ἀρχὴ λόγος ἂν εἴη· πρὸ γὰρ τῶν μελλόντων ἔργων ἀνάγκη λόγους γίνεσθαι πρότερον. λόγοι δὲ πῶς ἂν γένοιντο μὴ συνουσίας τινὸς γενομένης; συνουσία δὲ τίνα τρόπον γένοιτ' ἂν μήτ' ἐκείνου πρὸς ἐμὲ πέμψαντος μήτε ⟨του⟩ παρ' ἐμοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἐλθόντος; οὐδὲ γὰρ ἀγγελία διὰ γραμματείων ἀφῖκται ἄνευ τοῦ φέροντος. (7) ἀλλὰ δὴ τοῦτο τῶι λόγωι δυνατὸν γενέσθαι. καὶ δὴ τοίνυν σύνειμι καὶ σύνεστι κἀκεῖνος ἐμοὶ κἀκείνωι ἐγώ τινα τρόπον. τίνι τίς ὤν; Ἕλλην βαρβάρωι. πῶς ἀκούων καὶ λέγων; πότερα μόνος μόνωι; ἀλλ' ἀγνοήσομεν τοὺς ἀλλήλων λόγους. ἀλλὰ μεθ' ἑρμηνέως; τρίτος ἄρα μάρτυς γίνεται τῶν κρύπτεσθαι δεομένων. (8) ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦτο γενέσθω, καίπερ οὐ γενόμενον. ἔδει δὲ μετὰ τούτους πίστιν δοῦναι καὶ δέξασθαι. τίς οὖν ἂν ἦν ἡ πίστις; πότερον ὅρκος; τίς οὖν ἐμοὶ τῶι

---

2 τιμωρούμενος ⟨τυγχάνει⟩ Br. Keil 4 περὶ τούτων. ἐγὼ δὲ πόθεν A: verb. Blass: π. τούτ. δ' ἐγὼ λέγων Reiske: π. τ. δὲ ἔγωγε Sauppe 9 ⟨ ⟩ Reiske 11 οἶδ' *: οὐχ A: ἔστιν Reiske: που ἔστιν Sauppe ὃν *: ἦν A^1: ἢ A^2: tilgte Reiske 14 ἂν über der Zeile A^1 16 ταῦτα Blass 18 γίνεσθαι A^1: γίγνεσθαι A^2 20 μήτε ⟨του⟩ παρ' ἐμοῦ Blass: μήτε παρ' ἐμοῦ korr. A^2: μητε μοῦ (wie es scheint) A^1; anders Sauppe: μήτ' ἐκείνου πρὸς ἐμὲ ⟨ἐλθόντος μήτ' ἐμοῦ πρὸς ἐκεῖνον, μήτ' ἄγγελον ἐκείνου πρὸς ἐμὲ⟩ πέμψαντος μήτε παρ' ἐμοῦ κτλ. 21 γὰρ ἀγγελία Reiske: παραγγελία A: ⟨γὰρ⟩ παραγγελία Blass γραμματίων A^1: ι tilgte A^2 ἀφίκοιτ' ἂν Blass 22 γενέσθω Bekker vgl. Z. 26 23 κἀκείνωι ἐγὼ A: κἀγὼ κείνωι Blass τινα *: τίνα A 25 ἀγνοήσωμεν A 26 γίνεται so A 27 δὲ μετὰ τούτους (näml. τοὺς ἀλλήλων λόγους Z. 25): δέ με τούτοις Stephanus: δέ με τούτῳ Reiske: δ' ἐμὲ τούτων Sauppe: δή μ' ἐπὶ τούτοις Blass

προδότηι πιστεύειν ἔμελλεν; ἀλλ᾽ ὄμηροι; τίνες; οἷον ἐγὼ τὸν ἀδελφὸν ἔδωκ᾽ ἄν (οὐ γὰρ εἶχον ἄλλον), ὁ δὲ βάρβαρος τῶν υἱέων τινά· πιστότατα | γὰρ ἂν ἦν οὕτως ἐμοί τε παρ᾽ ἐκείνου ἐκείνωι τε παρ᾽ ἐμοῦ. ταῦτα δὲ γινόμενα πᾶσιν ὑμῖν ἂν ἦν φανερά. (9) φήσει τις ὡς χρήμασι τὴν πίστιν ἐποιούμεθα, ἐκεῖνος μὲν διδούς, ἐγὼ δὲ λαμβάνων. πότερον οὖν ὀλίγοις; ἀλλ᾽ οὐκ εἰκὸς ἀντὶ μεγάλων ὑπουργημάτων ὀλίγα χρήματα λαμβάνειν. ἀλλὰ πολλοῖς; τίς οὖν ἦν ἡ κομιδή; πῶς δ᾽ ἂν ⟨εἷς⟩ ἐκόμισεν; ἢ πολλοί; πολλῶν γὰρ κομιζόντων πολλοὶ ἂν ἦσαν μάρτυρες τῆς ἐπιβουλῆς, ἑνὸς δὲ κομίζοντος οὐκ ἂν πολύ τι τὸ φερόμενον ἦν. (10) πότερα δὲ ἐκόμισαν ἡμέρας ἢ νυκτός; ἀλλὰ πολλαὶ καὶ πυκναὶ φυλακαί, δι᾽ ὧν οὐκ ἔστι λαθεῖν. ἀλλ᾽ ἡμέρας; ἀλλά γε τὸ φῶς πολεμεῖ τοῖς τοιούτοις. εἶεν. ἐγὼ δ᾽ ἐξελθὼν ἐδεξάμην, ἢ ἐκεῖνος ὁ φέρων εἰσῆλθεν; ἀμφότερα γὰρ ἄπορα. λαβὼν δὲ δὴ πῶς ἂν ἔκρυψα καὶ τοὺς ἔνδον καὶ τοὺς ἔξω; ποῦ δ᾽ ἂν ἔθηκα; πῶς δ᾽ ἂν ἐφύλαξα; χρώμενος δ᾽ ἂν φανερὸς ἐγενόμην, μὴ χρώμενος δὲ τί ἂν ὠφελούμην ἀπ᾽ αὐτῶν; (11) καὶ δὴ τοίνυν γενέσθω καὶ τὰ μὴ γενόμενα. συνήλθομεν, εἴπομεν, ἠκούσαμεν, χρήματα παρ᾽ αὐτῶν ἔλαβον, ἔλαθον λαβών, ἔκρυψα. ἔδει δήπου πράττειν ὧν ἕνεκα ταῦτα ἐγένετο. τοῦτο τοίνυν ἔτι τῶν εἰρημένων ἀπορώτερον. πράττων μὲν γὰρ αὐτὸς ἔπραττον ἢ μεθ᾽ ἑτέρων· ἀλλ᾽ οὐχ ἑνὸς ἡ πρᾶξις. ἀλλὰ μεθ᾽ ἑτέρων; τίνων; δηλονότι τῶν συνόντων. πότερον ἐλευθέρων ἢ δούλων; ἐλευθέροις μὲν γὰρ ὑμῖν σύνειμι. τίς οὖν ὑμῶν ξύνοιδε; λεγέτω. δούλοις δὲ πῶς οὐκ ἄπιστον; ἑκόντες ⟨τε⟩ γὰρ ἐπ᾽ ἐλευθερίαι χειμαζόμενοί τε δι᾽ ἀνάγκην κατηγοροῦσιν. (12) ἡ δὲ πρᾶξις πῶς ⟨ἂν⟩ ἐγένετο; δηλονότι τοὺς πολεμίους εἰσαγαγεῖν ἔδει κρείττονας ὑμῶν· ὅπερ ἀδύνατον. πῶς ἂν οὖν εἰσήγαγον; πότερα διὰ πυλῶν; ἀλλ᾽ οὐκ ἐμὸν ταύτας οὔτε κλήιειν οὔτε ἀνοίγειν, ἀλλ᾽ ἡγεμόνες κύριοι τούτων. ἀλλ᾽ ὑπὲρ τειχέων ⟨διὰ⟩ κλίμακος; οὔκουν ⟨ἐφωράθην ἄν;⟩ ἅπαντα γὰρ πλήρη φυλακῶν. ἀλλὰ διελὼν τοῦ τείχους;

---

1 ὄμηροί τινες A: verb. Blass ἐγὼ ⟨μὲν⟩ Blass 2 ἂν so A^1: tilgte A^2 3 ἐκείνου r: ἐκείνῳ A 4 γιγνόμενα A: γεγενημένα Blass 7 πολλοῖς so A: πολλὰ Ausgg. οὖν ⟨ἂν⟩ Blass 8 ⟨εἷς⟩ Stephanus vor ἢ, vor ἐκόμισεν Keil πόσοι δ᾽ ἂν ἐκόμισαν; εἷς ἢ πολλοί Blass πολλῶν ⟨μὲν⟩ Blass 9 μάρτυρες so A: οἱ μάρτυρες Ausgg. 10 ἐκόμισεν Blass; vgl. 163, 3 νυκτός; ⟨νυκτός;⟩ Reiske: νυκτός; ἀλλὰ ⟨νυκτὸς⟩ Wyttenbach 16 γενέσθωι (wie es scheint) A^1 17 εἴπωμεν A^1 18 ἐλάβομεν A: verb. Reiske 19 πράττων μὲν r: πράττομεν A 20 αὐτὸς r: οὗτος A ἔπραττεν verb. Stephanus 21 συνόντων Reiske: νῦν ὄντων A 23 ⟨τε⟩ Reiske 25 ⟨ἂν⟩ Blass 26 ⟨δ᾽⟩ ἂν Blass 27 ἐμὸν Reiske: ἐμοὶ A: ⟨ἐπ᾽⟩ ἐμοὶ Keil ταῦτα A: verb. Stephanus κλείειν A 28 τειχῶν Blass ⟨διὰ⟩ Reiske οὐκοῦν A: οὐ μὲν οὖν Bekker 28. 29 ⟨ ⟩* 29 φυλάκων A, doch vgl. Z. 11

ἅπασιν ἄρα φανερὰ γένοιτο ἄν. ὑπαίθριος γὰρ ὁ βίος (στρατόπεδον γάρ) ἔστ᾽ ἐν ὅπλοις, ἐν οἷς ⟨πάντες⟩ πάντα ὁρῶσι καὶ πάντες ὑπὸ πάντων ὁρῶνται. πάντως ἄρα καὶ πάντῃ πάντα πράττειν ἀδύνατον ἦν μοι.

(13) σκέψασθε κοινῇ καὶ τόδε. τίνος ἕνεκα προσῆκε βουληθῆναι ταῦτα πράττειν, εἰ μάλιστα πάντων ἐδυνάμην; οὐδεὶς γὰρ βούλεται προῖκα τοὺς μεγίστους κινδύνους κινδυνεύειν οὐδὲ τὴν μεγίστην κακότητα εἶναι κάκιστος. ἀλλ᾽ ἕνεκα τοῦ; (καὶ αὖθις πρὸς τόδ᾽ ἐπάνειμι) πότερον ⟨τοῦ⟩ τυραννεῖν; ὑμῶν ἢ τῶν βαρβάρων; ἀλλ᾽ ὑμῶν [ἀλλ᾽] ἀδύνατον τοσούτων καὶ τοιούτων, οἷς ὑπάρχει ἅπαντα μέγιστα, προγόνων ἀρεταί, χρημάτων πλῆθος, ἀριστεῖαι, ἀλκὴ φρονημάτων, βασιλεία πόλεων. (14) ἀλλὰ τῶν ⟨βαρβάρων⟩; ὁ δὲ παραδώσων τίς; ἐγὼ δὲ ποίαι δυνάμει παραλήψομαι Ἕλλην βαρβάρους, εἷς ὢν πολλούς; πείσας ἢ βιασάμενος; οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι πεισθῆναι βούλοιντ᾽ ἄν, οὔτ᾽ ἐγὼ βιάσασθαι δυναίμην. ἀλλ᾽ ἴσως ἑκόντες ἑκόντι παραδώσουσιν, μισθὸν τῆς προδοσίας ἀντιδιδόντες; ἀλλά γε ταῦτα πολλῆς μωρίας καὶ πιστεῦσαι καὶ δέξασθαι· τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο δουλείαν ἀντὶ βασιλείας, ἀντὶ τοῦ κρατίστου τὸ κάκιστον; (15) εἴποι τις ἂν ὅτι πλούτου καὶ χρημάτων ἐρασθεὶς ἐπεχείρησα τούτοις. ἀλλὰ χρήματα μὲν μέτρια κέκτημαι, πολλῶν δὲ οὐθὲν δέομαι· πολλῶν γὰρ δέονται χρημάτων οἱ πολλὰ δαπανῶντες, ἀλλ᾽ οὐχ οἱ κρείττονες τῶν τῆς φύσεως ἡδονῶν, ἀλλ᾽ οἱ δουλεύοντες ταῖς ἡδοναῖς καὶ ζητοῦντες ἀπὸ πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας τὰς τιμὰς κτᾶσθαι. τούτων δε ἐμοὶ πρόσεστιν οὐθέν. ὡς δ᾽ ἀληθῆ λέγω, μάρτυρα πιστὸν παρέξομαι τὸν παροιχόμενον βίον· τῶι δὲ μάρτυρι μάρτυρες ὑμεῖς ἦτε· σύνεστε γάρ μοι, διὸ σύνιστε ταῦτα. (16) καὶ μὴν οὐδ᾽ ἂν τιμῆς ἕνεκα τοιούτοις ἔργοις ἀνὴρ ἐπιχειρήσειε καὶ μέσως φρόνιμος.

---

1 φανερὸν ἐγένετ᾽ ἂν Blass 2 ἔστ᾽ ἐν *: ἐστιν A: ⟨ἐν⟩ fügte Aldus zu ὅπλοις] vgl. Xen. Anab. II 2, 20. Hell. IV 5, 6. Aen. T. 27, 5 ⟨πάντες⟩ Reiske πάντα A: πάντας Blass 3 πάντα A: ταῦτα Reiske 4 ἦν μοι nachklappend; vgl. Z. 10. Vielleicht σύν μοι σκέψασθε archaisierend wie Plato Phaedr. 237 A * 5 κοινῇ A: τοίνυν Reiske, doch vgl. Plat. Prot. 330 B 6 εἰ ⟨καὶ⟩ Aldus 8 τοῦ Sauppe: τούτων A 9 ⟨τοῦ⟩ Reiske 10 [ἀλλ᾽] Aldus 11 ⟨τὰ⟩ μέγιστα Blass aus § 20 ἀριστεῖαι ⟨μαχῶν⟩ Blass ἀλκὴ A: ἀκμὴ Blass; vgl. φρενὸς ἀλκᾶι Kaibel Epigr. 856a (praef.) 12 βασιλεῖαι Leo ⟨βαρβάρων⟩ Stephanus 16 παραδώσουσιν ⟨ἑαυτούς⟩ Reiske 17 πιστεῦσαι A: wohl πιστῶσαι (*sich Bürgschaft geben lassen*) * δέξασθαι] näml. πίστιν vgl. § 8 18 εἴποι Sauppe: εἶπη A 20 μέτρια μὲν versetzte Blass οὐδὲν Sauppe: vielleicht οὐδὲ * 21 ἀλλ᾽ οὐχ οἱ deutlich A1: tilgte A2. Lücke nach ἀλλ᾽ οὐχ οἱ nahm an Blass; eher καὶ οὐχ οἱ * 24 οὐθὲν A2: οὐδὲν (?) A1 26 ἦτε A: ἐστε oder εἶητε Blass: αὐτοί *

ἀπ᾽ ἀρετῆς γὰρ ἀλλ᾽ οὐκ ἀπὸ κακότητος αἱ τιμαί· προδότηι δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀνδρὶ πῶς ἂν γένοιτο τιμή; πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲ τιμῆς ἐτύγχανον ἐνδεὴς ὤν· ἐτιμώμην γὰρ ἐπὶ τοῖς ἐντιμοτάτοις ὑπὸ τῶν ἐντιμοτάτων, ὑφ᾽ ὑμῶν ἐπὶ σοφίαι. (17) καὶ μὴν οὐδ᾽ ἀσφαλείας [ὧν] οὕνεκά τις ἂν ταῦτα πράξαι. πᾶσι γὰρ ὅ γε προδότης πολέμιος, τῶι νόμωι, τῆι δίκηι, τοῖς θεοῖς, τῶι πλήθει τῶν ἀνθρώπων· τὸν μὲν γὰρ νόμον παραβαίνει, τὴν δὲ δίκην καταλύει, τὸ δὲ πλῆθος διαφθείρει, τὸ δὲ θεῖον ἀτιμάζει. ὧι δὲ τοιοῦτος ⟨ὁ⟩ βίος περὶ κινδύνων τῶν μεγίστων, οὐκ ἔχει ἀσφάλειαν. (18) ἀλλὰ δὴ φίλους ὠφελεῖν βουλόμενος ἢ πολεμίους βλάπτειν; καὶ γὰρ τούτων ἕνεκά τις ἂν ἀδικήσειεν. ἐμοὶ δὲ πᾶν τοὐναντίον ἐγίνετο· τοὺς μὲν φίλους κακῶς ἐποίουν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς ὠφέλουν. ἀγαθῶν μὲν οὖν κτῆσιν οὐδεμίαν εἶχεν ἡ πρᾶξις· κακῶς δὲ παθεῖν οὐδὲ εἷς ἐπιθυμῶν πανουργεῖ. (19) τὸ δὲ λοιπόν ἐστιν, εἴ τινα φόβον ἢ πόνον ἢ κίνδυνον φεύγων ἔπραξα. ταῦτα δ᾽ οὐθεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι τί μοι προσήκειν. δισσῶν γὰρ τούτων ἕνεκα πάντες πάντα πράττουσιν, ἢ κέρδος τι μετιόντες ἢ ζημίαν φεύγοντες· ὅσα δὲ τούτων ἔξω πανουργεῖται * * * κακῶς ἐμαυτὸν ἐποίουν ταῦτα [γὰρ] πράττων, οὐκ ἄδηλον· προδιδοὺς γὰρ τὴν Ἑλλάδα προὐδίδουν ἐμαυτόν, τοκέας, φίλους, ἀξίωμα προγόνων, ἱερὰ πατρῶια, τάφους, πατρίδα τὴν μεγίστην τῆς Ἑλλάδος. ἃ δὲ πᾶσι περὶ παντός ἐστι, ταῦτα ἂν τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἐνεχείρισα. (20) σκέψασθε δὲ καὶ τόδε. πῶς οὐκ ἂν ἀβίωτος ἦν ὁ βίος μοι πράξαντι ταῦτα; ποῖ γὰρ τραπέσθαι με χρῆν; πότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα; δίκην δώσοντα τοῖς ἠδικημένοις; τίς δ᾽ ἂν ἀπείχετό μου τῶν κακῶς πεπονθότων; ἀλλὰ μένειν ἐν τοῖς βαρβάροις; παραμελήσαντα πάντων τῶν μεγίστων, ἐστερημένον τῆς καλλίστης τιμῆς, ἐν αἰσχίστηι δυσκλείαι διάγοντα, τοὺς ἐν τῶι παροιχομένωι βίωι πόνους ἐπ᾽ ἀρετῆι πεπονημένους ἀπορρίψαντα; καὶ ταῦτα δι᾽ ἐμαυτόν, ὅπερ αἴσχιστον ἀνδρί, δυστυχεῖν δι᾽ αὑτόν. (21) οὐ μὴν οὐδὲ παρὰ τοῖς βαρβάροις πιστῶς ἂν διεκείμην· πῶς γάρ, οἵτινες ἀπιστότατον

---

1 ἀπ᾽ in Korr. A^2: $\overset{\epsilon}{\pi}$ (περὶ)? A^1 4 ἐπὶ Stephanus: ἐν A οὐδ᾽ ἀσφαλείας [ὧν] Blass: οὐκ ἀσφαλὲς, ὧν A 5 γε A^2: τε A^1 7 γὰρ *: γε A 8 τὸ δὲ θεῖον ἀτιμάζει nach καταλύει die neueren Ausgg. τῶι δὲ τοιούτωι βίωι A: verb. * 9 οὐκ *: οὐδ᾽ A 13 κτῆσιν Reiske: ἔκτισιν A 15 ἔχει, (wie es scheint) A^1: verb. A^2 (der auch das falsche Komma nach ἔχοι tilgt) 18 Lücke füllte mit ⟨μανίας ἐστίν. ὅσα δὲ⟩ Sauppe: ⟨κακοῖς περιβάλλειν εἰωθεν μεγάλοις τὸν πράττοντα. ὡς δὲ μάλιστ᾽ ἂν⟩ nach Keil * [γὰρ] Aldus 19 προδιδοὺς Reiske: προυδίδουν A 20 τάφους ⟨πατέρων⟩ * 21 etwa ἀδικήσασιν? * 22 ἐνεχείρησα A^1: korr. A^2 23 πρότερον A: verb. Aldus 25 παραμελήσαντι A: verb. Reiske 26 ἐστερημένωι A: verb. Reiske

ἔργον συνηπίσταντό μοι πεποιηκότι, τοὺς φίλους τοῖς ἐχθροῖς παραδεδωκότι; βίος δὲ οὐ βιωτὸς πίστεως ἐστερημένωι. χρήματα μὲν γὰρ ἀποβαλών ⟨ἢ⟩ τυραννίδος ἐκπεσὼν ἢ τὴν πατρίδα φυγὼν ἀναλάβοι τις ἄν· ὁ δὲ πίστιν ἀποβαλὼν οὐκ ἂν ἔτι κτήσαιτο. ὅτι μὲν οὖν οὔτ᾽ ἂν ἐβουλόμην ⟨δυνάμενος οὔτ᾽ ἂν βουλόμενος ἐδυνάμην⟩ προδοῦναι τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῶν προειρημένων δέδεικται.

(22) βούλομαι δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν κατήγορον διαλεχθῆναι. τίνι ποτὲ πιστεύσας τοιοῦτος ὢν τοιούτου κατηγορεῖς; ἄξιον γὰρ καταμαθεῖν, οἷος ὢν οἷα λέγεις ὡς ἀνάξιος ἀναξίωι. πότερα γάρ μου κατηγορεῖς εἰδὼς ἀκριβῶς ἢ δοξάζων; εἰ μὲν γὰρ εἰδώς, οἶσθα ἰδὼν ἢ μετέχων ἤ του ⟨μετέχοντος⟩ πυθόμενος. εἰ μὲν οὖν ἰδών, φράσον τούτοις ⟨τὸν τρόπον⟩, τὸν τόπον, τὸν χρόνον, πότε, ποῦ, πῶς εἶδες· εἰ δὲ μετέχων, ἔνοχος εἶς ταῖς αὐταῖς αἰτίαις· εἰ δέ του μετέχοντος ἀκούσας, ὅστις ἐστίν, αὐτὸς ἐλθέτω, φανήτω, μαρτυρησάτω. πιστότερον γὰρ οὕτως ἔσται τὸ κατηγόρημα μαρτυρηθέν. ἐπεὶ νῦν γε οὐδέτερος ἡμῶν παρέχεται μάρτυρα. (23) φήσεις ἴσως ἴσον εἶναι τὸ σέ γε τῶν γενομένων, ὡς σὺ φῄς, μὴ παρέχεσθαι μάρτυρας, τῶν δὲ μὴ γενομένων ἐμέ. τὸ δὲ οὐκ ἴσον ἐστί· τὰ μὲν γὰρ ἀγένητά πως ἀδύνατα μαρτυρηθῆναι, περὶ δὲ τῶν γενομένων οὐ μόνον οὐκ ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ῥάιδιον, οὐδὲ μόνον ῥάιδιον, ἀλλὰ ⟨καὶ ἀναγκαῖον· ἀλλὰ⟩ σοὶ μὲν οὐκ ἦν οἷόν ⟨τε μὴ⟩ μόνον μάρτυρας ἀλλὰ καὶ ψευδομάρτυρας εὑρεῖν, ἐμοὶ δὲ οὐδέτερον εὑρεῖν τούτων δυνατόν. (24) ὅτι μὲν οὖν οὐκ οἶσθα ἃ κατηγορεῖς, φανερόν· τὸ δὴ λοιπὸν ⟨οὐκ⟩ εἰδότα σε δοξάζειν. εἶτα, ὦ πάντων ἀνθρώπων τολμηρότατε, δόξῃι πιστεύσας, ἀπιστοτάτωι πράγματι, τὴν ἀλήθειαν οὐκ εἰδώς, τολμᾶις ἄνδρα περὶ θανάτου διώκειν; ὧι τί τοιοῦτον ἔργον εἰργασμένωι σύνοισθα; ἀλλὰ μὴν τό γε δοξάσαι κοινὸν ἅπασι περὶ πάντων, καὶ οὐδὲν ἐν τούτωι σὺ | τῶν ἄλλων σοφώτερος. ἀλλ᾽ οὔτε τοῖς δοξάζουσι δεῖ πιστεύειν ἀλλὰ τοῖς εἰδόσιν, οὔτε τὴν δόξαν

---

1 συνηπίσταντό A^1: συν tilgte A^2 3 ἀποβαλὼν ⟨ἢ⟩ Reiske: ἀποβαλόντ A ἐκπεσὼν Reiske: ἐκπεσόντα A φυγὼν Reiske: φυγόντα A ἀναλάβη A: verb. Aldus 5 ⟨ ⟩ Keil: ⟨ἐδυνάμην βουλόμενος οὔτ᾽ ἂν δυνάμενος⟩ ἐβουλόμην Leo 9 οἷα λέγεις ὡς Blass: οἰδάς γε ἴσως A 11 ⟨ ⟩ Blass πειθόμενος A^1: verb. A^2 12 ⟨ ⟩ Blass 13 εἶς (wie es scheint) A^1: εἶ A^2 τοῦ A (auch denkbar) 17 ἴσον Reiske: σὸν A τὸ σέ γε *: τούσγε A: τὸ σέ τε Blass 18 δὲ] τε Blass 19 πως ἀδύνατα A: πῶς ἂν εἴη δυνατὰ Aldus: πῶς ⟨οὐκ⟩ ἀδύνατα Blass: πάντως ἀδύνατα Keil 21 ⟨καὶ ἀναγκαῖον. ἀλλὰ⟩ *: ⟨καὶ δίκαιον καὶ πάνυ ἀναγκαῖον⟩ Reiske οὐκ ἦν οἷόν ⟨τε μὴ⟩ μόνον *: οὐκ ἦν, οἷον μόνω A: οὖν ἦν οὐ μόνον Reiske 22 ἐμοὶ δὲ οὐδ. εὑρεῖν fehlt A^1: ergänzt am Rande A^2 24 δὴ A: δὲ r ⟨οὐκ⟩ Sauppe 28 οὔτε Aldus: οὐδὲ A

τῆς ἀληθείας πιστοτέραν νομίζειν, ἀλλὰ τἀναντία τὴν ἀλήθειαν τῆς δόξης.

(25) κατηγόρησας δέ μου διὰ τῶν εἰρημένων λόγων δύο τὰ ἐναντιώτατα, σοφίαν καὶ μανίαν, ὥπερ οὐχ οἷόν τε τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἔχειν. ὅπου μὲν γάρ με φῂς εἶναι τεχνήεντά τε καὶ δεινὸν καὶ πόριμον, σοφίαν μου κατηγορεῖς, ὅπου δὲ λέγεις ὡς προὐδίδουν τὴν Ἑλλάδα, μανίαν· μανία γάρ ἐστιν ἔργοις ἐπιχειρεῖν ἀδυνάτοις, ἀσυμφόροις, αἰσχροῖς, ἀφ' ὧν τοὺς μὲν φίλους βλάψει, τοὺς δ' ἐχθροὺς ὠφελήσει, τὸν δὲ αὑτοῦ βίον ἐπονείδιστον καὶ σφαλερὸν καταστήσει. καίτοι πῶς χρὴ ἀνδρὶ τοιούτωι πιστεύειν, ὅστις τὸν αὐτὸν λόγον λέγων πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας περὶ τῶν αὐτῶν τὰ ἐναντιώτατα λέγει; (26) βουλοίμην δ' ἂν παρὰ σοῦ πυθέσθαι, πότερον τοὺς σοφοὺς ἄνδρας νομίζεις ἀνοήτους ἢ φρονίμους. εἰ μὲν γὰρ ἀνοήτους, καινὸς ὁ λόγος, ἀλλ' οὐκ ἀληθής· εἰ δὲ φρονίμους, οὐ δήπου προσήκει τούς γε φρονοῦντας ἐξαμαρτάνειν τὰς μεγίστας ἁμαρτίας καὶ μᾶλλον αἱρεῖσθαι κακὰ πρὸ παρόντων ἀγαθῶν. εἰ μὲν οὖν εἰμι σοφός, οὐχ ἥμαρτον· εἰ δ' ἥμαρτον, οὐ σοφός εἰμι. οὐκοῦν δι' ἀμφότερα ἂν εἴης ψευδής.

(27) ἀντικατηγορῆσαι δέ σου πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ παλαιὰ καὶ νέα πράσσοντος δυνάμενος οὐ βούλομαι· ⟨βούλομαι⟩ γὰρ οὐ τοῖς σοῖς κακοῖς ἀλλὰ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ἀποφεύγειν τὴν αἰτίαν ταύτην. πρὸς μὲν οὖν σὲ ταῦτα.

(28) πρὸς δ' ὑμᾶς ὦ ἄνδρες κριταὶ περὶ ἐμοῦ βούλομαι εἰπεῖν ἐπίφθονον μὲν ἀληθὲς δέ, ⟨μὴ⟩ κατηγορημένωι μὲν οὐκ ἂν εἰκότα, κατηγορουμένωι δὲ προσήκοντα. νῦν γὰρ ἐν ὑμῖν εὐθύνας καὶ λόγον ὑπέχω τοῦ παροιχομένου βίου. δέομαι οὖν ὑμῶν, ἂν ὑμᾶς ὑπομνήσω τῶν τι ἐμοὶ πεπραγμένων καλῶν, μηδένα φθονῆσαι τοῖς λεγομένοις, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἡγήσασθαι κατηγορημένον δεινὰ καὶ ψευδῆ

---

4 ὥπερ r: ὅπερ A 8 ⟨τις⟩ τοὺς falsch seit Aldus die Ausgg. (außer Bekker) 13 πότερα Blass aus euphonischen Gründen 14 κενὸς A: verb. Sauppe 15 γε Aldus: τε A 16 πρὸ παρόντων *: πρότερον τῶν A: πρὸ τῶν Blass. Vgl. Theogn. 21 οὐδέ τις ἀλλάξει κάκιον τοὐσθλοῦ παρεόντος; Spruch bei Philo de aet. m. 8 οὐδὲ γυνὴ τοσσόνδε νόου ἐπιδεύεται ἐσθλοῦ, ὥστε χερείον' ἑλέσθαι ἀμεινοτέρων ⟨παρεόντων⟩ 18 οὐκοῦν A: ὥστε (ohne Angabe v. Var.) Blass εἴης r: εἴη A 20 ⟨ ⟩ Aldus 23 ἐμοῦ A (vgl. Dyroff in Schanz *Beitr.* IX 133, 4. X 36. 40. u. a. O.): ἐμαυτοῦ Blass ⟨λόγον⟩ εἰπεῖν und 24 ἀληθῆ wahrscheinlich Blass 24 ⟨μὴ⟩ Blass κατηγορημένωι A: κατηγορημένου Aldus ἂν εἰκότα *: ἀνεκτὰ A 27 τι ἐμοὶ *: εἰ (wie es scheint) ἐμοὶ A¹: ἐμοὶ (mit Tilgung von εἰ), am Rande nachgetragen τι A² 28 δεινὰ Stephanus: δεῖν A

καί τι τῶν ἀληθῶν ἀγαθῶν εἰπεῖν ἐν εἰδόσιν ὑμῖν· ὅπερ ἥδιστόν μοι. (29) πρῶτον μὲν οὖν καὶ δεύτερον καὶ μέγιστον, διὰ παντὸς ἀπ᾽ ἀρχῆς εἰς τέλος ἀναμάρτητος ὁ παροιχόμενος βίος ἐστί μοι, καθαρὸς πάσης αἰτίας· οὐδεὶς γὰρ ἂν οὐδεμίαν αἰτίαν κακότητος ἀληθῆ πρὸς ὑμᾶς περὶ ἐμοῦ εἰπεῖν ἔχοι. καὶ γὰρ οὐδ᾽ αὐτὸς ὁ κατήγορος οὐδεμίαν ἀπόδειξιν εἴρηκεν ὧν εἴρηκεν· οὕτως λοιδορίαν οὐκ ἔχουσαν ἔλεγχον ὁ λόγος αὐτῶι δύναται. (30) φήσαιμι δ᾽ ἄν, καὶ φήσας οὐκ ἂν ψευσαίμην οὐδ᾽ ἂν ἐλεγχθείην, οὐ μόνον ἀναμάρτητος ἀλλὰ καὶ μέγας εὐεργέτης ὑμῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῶν νῦν ὄντων ἀλλὰ ⟨καὶ⟩ τῶν μελλόντων, εἶναι. τίς γὰρ ἂν ἐποίησε τὸν ἀνθρώπειον βίον πόριμον ἐξ ἀπόρου καὶ κεκοσμημένον ἐξ ἀκόσμου, τάξεις τε πολεμικὰς εὑρὼν μέγιστον εἰς πλεονεκτήματα, νόμους τε γραπτοὺς | φύλακας [τε] τοῦ δικαίου, γράμματά τε μνήμης ὄργανον, μέτρα τε καὶ σταθμὰ συναλλαγῶν εὐπόρους διαλλαγάς, ἀριθμόν τε χρημάτων φύλακα, πυρσούς τε κρατίστους καὶ ταχίστους ἀγγέλους, πεσσούς τε σχολῆς ἄλυπον διατριβήν; τίνος οὖν ἕνεκα ταῦθ᾽ ὑμᾶς ὑπέμνησα; (31) δηλῶν ⟨μὲν⟩ ὅτι τοῖς τοιούτοις τὸν νοῦν προσέχω, σημεῖον δὲ ποιούμενος ὅτι τῶν αἰσχρῶν καὶ τῶν κακῶν ἔργων ἀπέχομαι· τὸ γὰρ ἐκείνοις τὸν νοῦν προσέχοντα τοῖς τοιούτοις προσέχειν ἀδύνατον. ἀξιῶ δέ, εἰ μηδὲν αὐτὸς ὑμᾶς ἀδικῶ, μηδὲ αὐτὸς ὑφ᾽ ὑμῶν ἀδικηθῆναι. (32) καὶ γὰρ οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων οὕνεκα ἄξιός εἰμι κακῶς πάσχειν, οὔθ᾽ ὑπὸ νεωτέρων οὔθ᾽ ὑπὸ πρεσβυτέρων. τοῖς μὲν γὰρ πρεσβυτέροις ἄλυπός εἰμι, τοῖς δὲ νεωτέροις οὐκ ἀνωφελής, τοῖς εὐτυχοῦσιν οὐ φθονερός, τῶν δυστυχούντων οἰκτίρμων· οὔτε πενίας ὑπερορῶν, οὔτε πλοῦτον ἀρετῆς ἀλλ᾽ ἀρετὴν πλούτου προτιμῶν· οὔτε ἐν βουλαῖς ἄχρηστος οὔτε ἐν μάχαις ἀργός, ποιῶν τὸ τασσόμενον, πειθόμενος τοῖς ἄρχουσιν. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐμὸν ἐμαυτὸν ἐπαινεῖν· ὁ δὲ παρὼν καιρὸς ἠνάγκασε, καὶ ταῦτα κατηγορημένον, πάντως ἀπολογήσασθαι.

---

1 ἀγαθῶν r: ἀγαθὸν A ὅπερ ἥδιστόν Reiske: ὑπερήδιστόν A 10 οὐ μόνον Reiske: οὐ κοῦν A^1: οὔ κουν A^2 ⟨καὶ⟩ Reiske 11 ἂν A (sc. εἰ μὴ ἐγώ): ἄλλος Sauppe ἀνθρώπειον *: ἀνθρώπιον A^1: ἀνθρώπινον A^2 πόριμον A^2: ποριῶν (?) A^1 12 πολεμίας A: verb. Aldus 13 πλεονέκτημα r [τε] Reiske 14 γράμματα, γρ in Korrektur (über με?) A^1 15 συλλαβῶν A^1: verb. A^2 διαλλακτάς Reiske 17 δηλῶν Reiske: δῆλον A 18 ⟨μὲν⟩ Blass ὅτι Reiske: οὐ A προσέχω A: verb. Reiske 19 τὸ γὰρ A: τὸν γὰρ Aldus 24 ἄλυπος A^2: ἄτυπος A^1 25 οὔτε πενίας Reiske: οὐδὲ π. A 26 οὔτε πλοῦτον Reiske: οὐδὲ πλ. A 27 ἀργῶς A: verb. Reiske προστασσόμενον Reiske 29 κατηγορημένον] vgl. § 28

(33) λοιπὸν δὲ περὶ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐστί μοι λόγος, ὃν εἰπὼν παύσομαι τῆς ἀπολογίας. οἰκτος μὲν οὖν καὶ λιταὶ καὶ φίλων παραίτησις ἐν ὄχλωι μὲν οὔσης τῆς κρίσεως χρήσιμα· παρὰ δ' ὑμῖν τοῖς πρώτοις οὖσι τῶν Ἑλλήνων καὶ δοκοῦσιν, οὐ φίλων βοηθείαις οὐδὲ λιταῖς οὐδὲ οἰκτοις δεῖ πείθειν ὑμᾶς, ἀλλὰ τῶι σαφεστάτωι δικαίωι, διδάξαντα τἀληθές, οὐκ ἀπατήσαντά με δεῖ διαφυγεῖν τὴν αἰτίαν ταύτην. (34) ὑμᾶς δὲ χρὴ μὴ τοῖς λόγοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἔργοις προσέχειν τὸν νοῦν, μηδὲ τὰς αἰτίας τῶν ἐλέγχων προκρίνειν, μηδὲ τὸν ὀλίγον χρόνον τοῦ πολλοῦ σοφώτερον ἡγεῖσθαι κριτήν, μηδὲ τὴν διαβολὴν τῆς πείρας πιστοτέραν νομίζειν. ἅπαντα γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι μεγάλης εὐλαβείας ἁμαρτάνειν, τὰ δὲ ἀνήκεστα τῶν ἀκεστῶν ἔτι μᾶλλον· ταῦτα γὰρ προνοήσασι μὲν δυνατά, μετανοήσασι δὲ ἀνίατα. τῶν δὲ τοιούτων ἐστίν, ὅταν ἄνδρες ἄνδρα περὶ θανάτου κρίνωσιν· ὅπερ ἐστὶ νῦν παρ' ὑμῖν. (35) εἰ μὲν οὖν ἦν διὰ τῶν λόγων τὴν ἀλήθειαν τῶν ἔργων καθαράν τε γενέσθαι τοῖς ἀκούουσι ⟨καὶ⟩ φανεράν, εὔπορος ἂν εἴη κρίσις ἤδη ἀπὸ τῶν εἰρημένων· ἐπειδὴ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει, τὸ μὲν σῶμα τοὐμὸν φυλάξατε, τὸν δὲ πλείω χρόνον ἐπιμείνατε, μετὰ δὲ τῆς ἀληθείας τὴν κρίσιν ποιήσατε. ὑμῖν μὲν γὰρ μέγας ὁ κίνδυνος, ἀδίκοις φανεῖσι δόξαν τὴν μὲν καταβαλεῖν, τὴν δὲ κτήσασθαι. τοῖς δὲ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν αἱρετώτερος θάνατος δόξης αἰσχρᾶς· τὸ μὲν γὰρ τοῦ βίου τέλος, ἡ δὲ τῶι βίωι νόσος. (36) ἐὰν δὲ ἀδίκως ἀποκτείνητέ με, πολλοῖς γενήσεται φανερόν· ἐγώ τε γὰρ ⟨οὐκ⟩ ἀγνώς, ὑμῶν τε πᾶσιν Ἕλλησι γνώριμος ἡ κακότης καὶ φανερά. καὶ τὴν αἰτίαν φανερὰν ἅπασιν ὑμεῖς ἕξετε τῆς ἀδικίας, οὐχ ὁ κατήγορος· ἐν ὑμῖν γὰρ τὸ τέλος ἔνι τῆς δίκης. ἁμαρτία δ' οὐκ ἂν γένοιτο μείζων ταύτης. οὐ γὰρ μόνον εἰς ἐμὲ καὶ τοκέας τοὺς ἐμοὺς ἁμαρτήσεσθε δικάσαντες ἀδίκως, ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς δεινὸν ἄθεον ἄδικον ἄνομον ἔργον συνεπιστήσεσθε πεποιηκότες, ἀπεκτονότες ἄνδρα σύμμαχον, χρήσιμον ὑμῖν, εὐεργέτην τῆς Ἑλλάδος, Ἕλληνες Ἕλληνα, φανερὰν οὐδεμίαν ἀδικίαν οὐδὲ πιστὴν αἰτίαν ἀποδείξαντες.

---

1 λοιπὸς r 2 λιταὶ r: τι A 3 δ' ὑμῖν Aldus: δύναμιν A 6 ἀπατήσαντά, τ in Rasur 3 Buchst. A^2 10 ⟨μὲν⟩ γὰρ Reiske 11 μεγάλης r (vgl. Plato Legg. 730 A): μεγάλοις A 12 ἀκεστῶν Stphanus (vgl. Antiph. 5, 91): ἀνηκέστων A δυνατά A (sc. ἰᾶσθαι): ἀδύνατα Sauppe 15 καθαράν γε A: verb. *: καθαρὰν [γε] Aldus: καθαρῶς Sauppe 16 ⟨καὶ⟩ * εἴη, κρίσις, ἤδη A: ἡ κρίσις ἦν Blass 19 vielleicht δόξαν ⟨ἢ καλὴν ἢ αἰσχρὰν⟩ *: τὴν μὲν ⟨οὖσαν⟩ καταβ., τὴν δ' ⟨οὐκ οὖσαν⟩ κτήσ. Reiske 21 τὸ A: ὁ Aldus 22 τῶ βίω A^2: τοῦ βίου A^1 23 ⟨οὐκ⟩ ἀγνώς Stephanus: ἀγνὸς A ὑμῶν *: ὑμῖν A 24 ἅπασαν A: verb. Stephanus 26 ἔνι *: ἔχει A: ἐστὶ Reiske 29 ἀποκτενότες A: verb. r

(37) εἴρηται τὰ παρ᾽ ἐμοῦ, καὶ παύομαι. τὸ γὰρ ὑπομνῆσαι τὰ διὰ μακρῶν εἰρημένα συντόμως πρὸς μὲν φαύλους δικαστὰς ἔχει λόγον· τοὺς δὲ πρώτους τῶν πρώτων Ἕλληνας Ἑλλήνων οὐκ ἄξιον οὐδ᾽ ἀξιῶσαι μήτε προσέχειν τὸν νοῦν μήτε μεμνῆσθαι τὰ λεχθέντα.

ΤΕΧΝΗ. 559

Vgl. SATYR. A 3 [s. II 236, 23], DIODOR. A 4, 2 [s. II 236, 31], SCHOL. ISOCR. 13, 19, SOPAT. comm. Herm. v 6 f. Walz.

12. [12] ARIST. rhet. Γ 18. 1419^{b} 3 δεῖν ἔφη Γ. τὴν μὲν σπουδὴν διαφθείρειν τῶν ἐναντίων γέλωτι, τὸν δὲ γέλωτα σπουδῇ, ὀρθῶς λέγων.

13. [13] DIONYS. de comp. verb. 12 p. 84 καιροῦ δὲ οὔτε ῥήτωρ οὐδεὶς οὔτε φιλόσοφος εἰς τόδε χρόνου τέχνην ὥρισεν οὐδ᾽ ὅσπερ πρῶτος ἐπεχείρησε περὶ αὐτοῦ γράφειν Γ. ὁ Λεοντῖνος οὐδ᾽ ὅτι λόγου ἄξιον ἔγραψεν.

14. In der Techne standen vermutlich auch die kleinen, heroisch stilisierten Musterstücke von Apologien wie Helena und Palamedes. ARIST. soph. el. 34. 183^{b} 36 καὶ γὰρ τῶν περὶ τοὺς ἐριστικοὺς λόγους μισθαρνούντων ὁμοία τις ἦν ἡ παίδευσις τῇι Γοργίου πραγματείαι· λόγους γὰρ οἱ μὲν ῥητορικούς, οἱ δὲ ἐρωτητικοὺς ἐδίδοσαν ἐκμανθάνειν, εἰς οὓς πλειστάκις ἐμπίπτειν ᾠιήθησαν ἑκάτεροι τοὺς ἀλλήλων λόγους. διόπερ ταχεῖα μὲν ἄτεχνος δ᾽ ἦν ἡ διδασκαλία τοῖς μανθάνουσι παρ᾽ αὐτῶν. οὐ γὰρ τέχνην ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς τέχνης διδόντες παιδεύειν ὑπελάμβανον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐπιστήμην φάσκων παραδώσειν ἐπὶ τὸ μηδὲν πονεῖν τοὺς πόδας, εἶτα σκυτοτομικὴν μὲν μὴ διδάσκοι μηδ᾽ ὅθεν δυνήσεται πορίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, δοίη δὲ πολλὰ γένη παντοδαπῶν ὑποδημάτων. Vgl. PLATO Phaedr. 216 B (Phaedr.-Sokr.) ἀλλὰ μάλιστα μέν πως περὶ τὰς δίκας λέγεταί τε καὶ γράφεται τέχνηι, λέγεται δὲ καὶ περὶ δημηγορίας· ἐπὶ πλέον δὲ οὐκ ἀκήκοα. — Ἀλλ᾽ ἢ τὰς Νέστορος καὶ Ὀδυσσέως τέχνας μόνον περὶ λόγων ἀκήκοας, ἃς ἐν Ἰλίωι σχολάζοντες συνεγραψάτην, τῶν δὲ Παλαμήδους ἀνήκοος γέγονας; — Καὶ ναὶ μὰ Δί᾽ ἔγωγε τῶν Νέστορος, εἰ μὴ Γοργίαν Νέστορά τινα κατασκευάζεις, ἢ τινα Θρασύμαχόν τε καὶ Θεόδωρον Ὀδυσσέα. 560

---

4 λαχθέντα A 13 οὐδὲν ὅτι Reiske 15 Vgl. Maass Herm. 22, 578
16 Vgl. Isocr. 10, 14 φησὶ (der Verfasser d. Helena) μὲν γὰρ ἐγκώμιον γεγραφέναι περὶ αὐτῆς (vgl. II 255, 10), τυγχάνει δ᾽ ἀπολογίαν εἰρηκὼς ὑπὲρ τῶν ἐκείνηι πεπραγμένων

AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN. 560

15. [15] ARIST. rhet. Γ 3. 1405ᵇ 34 τὰ δὲ ψυχρὰ ἐν τέτταρσι γίγνεται κατὰ τὴν λέξιν ἕν τε τοῖς διπλοῖς ὀνόμασιν ... καὶ ὡς Γ. ὠνόμαζεν πτωχομουσοκόλακας ἐπιορκήσαντας [καὶ] κατ' εὐορκήσαντος.

16. [16] — — 1406ᵇ 5 καὶ ἔτι τέταρτον τὸ ψυχρὸν ἐν ταῖς μεταφοραῖς γίνεται ... οἷον Γ. χλωρὰ καὶ ἄναιμα τὰ πράγματα· σὺ δὲ ταῦτα αἰσχρῶς μὲν ἔσπειρας, κακῶς δὲ ἐθέρισας· ποιητικῶς γὰρ ἄγαν.

17. [8] — — Γ 17. 1418ª 32 ἐν δὲ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς δεῖ τὸν λόγον ἐπεισοδιοῦν ἐπαίνοις, οἷον Ἰσοκράτης ποιεῖ· ἀεὶ γάρ τινα εἰσάγει. καὶ ὃ ἔλεγεν Γ., ὅτι οὐχ ὑπολείπει αὐτὸν ὁ λόγος, ταὐτό ἐστιν. εἰ γὰρ Ἀχιλλέα λέγων Πηλέα ἐπαινεῖ, εἶτα Αἰακόν, εἶτα τὸν θεόν, ὁμοίως δὲ καὶ ἀνδρίαν, ἢ τὰ καὶ τὰ ποιεῖ ἢ τοιόνδε ἐστίν. Vgl. B 19.

18. [24] — polit. A 13. 1260ª 27 πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμοῦντες τὰς ἀρετάς, ὥσπερ Γ., τῶν οὕτως ὁριζομένων.

19. PLATO Menon p. 71 E [Menon mit Berufung auf Gorgias 71 D] πρῶτον 561 μὲν εἰ βούλει ἀνδρὸς ἀρετήν, ῥάιδιον [n. εἰπεῖν], ὅτι αὕτη ἐστὶν ἀνδρὸς ἀρετή, ἱκανὸν εἶναι τὰ τῆς πόλεως πράττειν καὶ πράττοντα τοὺς μὲν φίλους εὖ ποιεῖν, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς, καὶ αὐτὸν εὐλαβεῖσθαι μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν. εἰ δὲ βούλει γυναικὸς ἀρετήν, οὐ χαλεπὸν διελθεῖν, ὅτι δεῖ αὐτὴν τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖν, σώιζουσάν τε τὰ ἔνδον καὶ κατήκοον οὖσαν τοῦ ἀνδρός. καὶ ἄλλη ἐστὶν παιδὸς ἀρετὴ καὶ θηλείας καὶ ἄρρενος καὶ πρεσβυτέρου ἀνδρός, εἰ μὲν βούλει ἐλευθέρου, εἰ δὲ βούλει δούλου. καὶ ἄλλαι πάμπολλαι ἀρεταί εἰσιν, ὥστε οὐκ ἀπορία εἰπεῖν ἀρετῆς πέρι ὅ τι ἔστιν· καθ' ἑκάστην γὰρ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἡλικιῶν πρὸς ἕκαστον ἔργον ἑκάστωι ἡμῶν ἡ ἀρετή ἐστιν, ὡσαύτως δὲ οἶμαι, ὦ Σώκρατες, καὶ ἡ κακία.

20. [19] PLUT. Cim. c. 10 Γ. μὲν ὁ Λεοντῖνός φησι τὸν Κίμωνα τὰ χρήματα κτᾶσθαι μὲν ὡς χρῶιτο, χρῆσθαι δὲ ὡς τιμῶιτο.

21. [27] — adul. et am. 23 p. 64 C ὁ μὲν γὰρ φίλος οὐχ ὥσπερ ἀπεφαίνετο Γ. αὑτῶι μὲν ἀξιώσει τὰ δίκαια τὸν φίλον ὑπουργεῖν, ἐκείνωι δ' αὐτὸς ὑπηρετήσει πολλὰ καὶ τῶν μὴ δικαίων.

22. [25] — mul. virt. p. 242 F ἡμῖν δὲ κομψότερος μὲν ὁ Γ. φαίνεται, κελεύων μὴ τὸ εἶδος ἀλλὰ τὴν δόξαν εἶναι πολλοῖς γνώριμον τῆς γυναικός.

23. [21] — de glor. Ath. 5 p. 348 C ἤνθησε δ' ἡ τραγωιδία καὶ διεβοήθη θαυμαστὸν ἀκρόαμα καὶ θέαμα τῶν τότ' ἀνθρώπων γενομένη καὶ παρασχοῦσα τοῖς μύθοις καὶ τοῖς πάθεσιν ἀπάτην, ὡς Γ. φησίν, ἣν ὅ τε ἀπατήσας δικαιότερος τοῦ μὴ ἀπατήσαντος καὶ ὁ ἀπατηθεὶς σοφώτερος τοῦ μὴ ἀπατη-

---

3 [ὠνόμαζεν] Roemer πτωχόμουσος κόλαξ, ἐπιορκήσαντας καὶ κατευορκήσαντας Hss.: πτωχομουσοκόλακας ἐπιορκήσαντας καὶ εὐορκήσαντας Vahlen *Rhein. Mus.* 21, 146; danach Text * 6 χλωρὰ καὶ ἄναιμα Schol., Hss. d. II. Cl.: χλ. καὶ ἔναιμα I. Cl. (A). Demetr. d. el. 116 τρέμοντα καὶ ὠχρὰ τὰ πράγματα; vermutlich ist τρέμοντα καὶ χλωρὰ der gorg. Ausdruck. ὠχρὰ bei Demetr. ist Glossem (s. Galen XV 554 K. vgl. Herodian IV 5, 17 τρέμοντάς τε καὶ ὠχριῶντας τοὺς πλείστους καταλιπών) wie ἄναιμα bei Arist. μὲν fehlt Aᶜ, tilgte Spengel 10 ταὐτό A. Schol: τοῦτο II. Cl. 11 ἢ] ὃ II. Cl. 16 ἀνδρὸς ἀρετήν] vgl. Alcid. Odyss. 28 34 kürzer *quom. adul. poet.* p. 15 D τὴν τραγωιδίαν εἶπεν ἀπάτην, ἣν κτλ.

θέντος. ὁ μεν γὰρ ἀπατήσας δικαιότερος ὅτι τοῦτο ὑποσχόμενος πεποίηκεν, ὁ 561
δὲ ἀπατηθεὶς σοφώτερος· εὐάλωτον γὰρ ὑφ' ἡδονῆς λόγων τὸ μὴ ἀναίσθητον.

24. [22] — quaest. conv. VII 10, 2 p. 715 E Γ. εἶπεν ἓν τῶν δραμάτων αὐτοῦ [Aischylos] μεστὸν Ἄρεως εἶναι, τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Vgl. Aristoph. Frösch. 1021.

25. [23] PROCL. chrestom. p. 231, 14 Westph. Ἑλλάνικος [fr. 6 FHG I 46] δὲ καὶ Δαμάστης καὶ Φερεκύδης εἰς Ὀρφέα τὸ γένος ἀνάγουσιν αὐτοῦ [Homers] ... Γ. δὲ ὁ Λεοντῖνος εἰς Μουσαῖον αὐτὸν ἀνάγει.

26. [26] PROCL. in Hes. opp. 83 οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀληθὲς ὃ ἔλεγε Γ.· ἔλεγε δὲ τὸ μὲν εἶναι ἀφανὲς μὴ τυχὸν τοῦ δοκεῖν, τὸ δὲ δοκεῖν ἀσθενὲς μὴ τυχὸν τοῦ εἶναι.

27. [18] SCHOL. HOM. T zu Δ 450 [p. 154, 29 Maass] καὶ Γ. 'ἀνεμίσγοντο δὲ λιταῖς ἀπειλαὶ καὶ εὐχαῖς οἰμωγαί'. Epitaphios?

SCHLECHTBEZEUGTES. 562

28. [0] GRAECO-SYR. SPRÜCHE übers. v. Ryssel [*Rh. Mus.* 51, 540 n. 34] *Gorgias* [?, syr. *Gorgonias*] *hat gesagt:* Die hervorragende Schönheit von etwas Verborgenem zeigt sich dann, wenn die weisen Maler es nicht mit ihren erprobten Farben malen können. Denn ihre viele Arbeit und ihr großes Abmühen legt ein wunderbares Zeugnis dafür ab, wie herrlich es in seiner Verborgenheit ist. Und wenn die einzelnen Stufen ihrer Arbeit ein Ende erreicht haben, so geben sie ihm wiederum den Kranz des Sieges, indem sie schweigen. Das aber, was keine Hand erfaßt und was kein Auge sieht, wie kann die Zunge es aussagen oder das Ohr des Zuhörers es vernehmen?

29. [0] GNOMOL. VATIC. 743 n. 166 [ed. Sternbach *W. Stud.* X 36] Γ. ὁ ῥήτωρ ἔλεγε τοὺς φιλοσοφίας μὲν ἀμελοῦντας, περὶ δὲ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα γινομένους ὁμοίους εἶναι τοῖς μνηστῆρσιν, οἳ Πηνελόπην θέλοντες ταῖς θεραπαίναις αὐτῆς ἐμίγνυντο.

30. [0] — n. 167 [a. O. 37] Γ. τοὺς ῥήτορας ἔφη ὁμοίους εἶναι τοῖς βατράχοις· τοὺς μὲν γὰρ ἐν ὕδατι κελαδεῖν, τοὺς δὲ πρὸς κλεψύδραν.

C. IMITATION.

1. PLATO Symp. 194 E—197 E. Rede des Agathon auf den Eros, Parodie des Gorgianischen Stils des Agathon. Vgl. 198 C [Sokr.] καὶ γάρ με Γοργίου ὁ λόγος ἀνεμίμνησκεν, ὥστε ἀτεχνῶς τὸ τοῦ Ὁμήρου ἐπεπόνθη· ἐφοβούμην, μή μοι τελευτῶν ὁ Ἀγάθων Γοργίου κεφαλὴν δεινοῦ λέγειν ἐν τῷι λόγωι ἐπὶ τὸν ἐμὸν λόγον πέμψας αὐτόν με λίθον τῆι ἀφωνίαι ποιήσειεν. 185 C Παυσανίου δὲ παυσαμένου (διδάσκουσι γάρ με [Apollodoros] ἴσα λέγειν οὑτωσὶ οἱ σοφοί) κτλ.

2. [17] XENOPH. symp. 2, 26 ἦν δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικραῖς κύλιξι μικρὰ ἐπιψακάζωσιν, ἵνα καὶ ἐγὼ ἐν Γοργιείοισι ῥήμασιν εἴπω κτλ.

---

4 μεστὸν Reiske: μέγιστον Hs. 21 erinnert im Endergebnis an B 3 II 245, 25 ff. 23 Die zwei Wanderanekdoten B 29. 30 [s. Sternbach a. O. Gercke z. Plat. Gorg. S. VI 5] passen auf G. am allerwenigsten 33 ἐν τῷι λόγωι tilgte Usener 36 μικρὰ Ath. XI 504 D: πυκνὰ Xen., Stob. III 19, 18 37 γοργείοισι Ath. A: γοργιείοις Xen. Hss.: γοργίοις Stob. Xenophon gibt hier eine Parodie der Parodie C 1

77. PRODIKOS. 562

A. LEBEN UND LEHRE.

1. Suid. Πρόδικος Κεῖος ἀπὸ Κέω τῆς νήσου, πόλεως δε Ἰουλίδος, φιλόσοφος φυσικὸς καὶ σοφιστής, σύγχρονος Δημοκρίτου τοῦ Ἀβδηρίτου καὶ Γοργίου, μαθητὴς Πρωταγόρου τοῦ Ἀβδηρίτου. ἐν Ἀθήναις κώνειον πιὼν ἀπέθανεν ὡς διαφθείρων τοὺς νέους. Aus Hesych. Kürzer Schol. Plat. rep. 600 c.

1ª. Philostr. V. Soph. 12 Προδίκου δὲ τοῦ Κείου ὄνομα τοσοῦτον ἐπὶ σοφίαι 563
ἐγένετο, ὡς καὶ τὸν Γρύλλου [Ξενοφῶντα] ἐν Βοιωτοῖς δεθέντα ἀκροᾶσθαι διαλεγομένου, καθιστάντα ἐγγυητὴν τοῦ σώματος. πρεσβεύων δὲ παρὰ Ἀθηναίους παρελθὼν ἐς τὸ βουλευτήριον ἱκανώτατος ἔδοξεν ἀνθρώπων καίτοι δυσήκοον καὶ βαρὺ φθεγγόμενος. ἀνίχνευε δὲ οὗτος τοὺς εὐπατρίδας τῶν νέων καὶ τοὺς ἐκ τῶν βαθέων οἴκων, ὡς καὶ προξένους ἐκτῆσθαι ταύτης τῆς θήρας· χρημάτων τε γὰρ ἥττων ἐτύγχανε καὶ ἡδοναῖς ἐδεδώκει. τὴν δὲ Ἡρακλέους αἵρεσιν τὸν τοῦ Προδίκου λόγον, οὗ κατ' ἀρχὰς ἐπεμνήσθην, οὐδὲ Ξενοφῶν ἀπηξίωσε μὴ οὐχὶ ἑρμηνεῦσαι. καὶ τί ἂν χαρακτηρίζοιμεν τὴν τοῦ Προδίκου γλῶτταν Ξενοφῶντος αὐτὴν ἱκανῶς ὑπογράφοντος;

2. Plato Protag. 315 c d ff. καὶ μὲν δὴ καὶ Τάνταλόν γε εἰσεῖδον· ἐπεδήμει γὰρ ἄρα καὶ Π. ὁ Κεῖος· ἦν δὲ ἐν οἰκήματί τινι ὧι πρὸ τοῦ μὲν ὡς ταμιείωι ἐχρῆτο Ἱππόνικος ... ὁ μὲν οὖν Π. ἔτι κατέκειτο ἐγκεκαλυμμένος ἐν κωιδίοις τισὶν καὶ στρώμασιν καὶ μάλα πολλοῖς, ὡς ἐφαίνετο. Daneben Pausanias und Agathon u. A. περὶ δὲ ὧν διελέγοντο οὐκ ἐδυνάμην ἔγωγε μαθεῖν ἔξωθεν καίπερ λιπαρῶς ἔχων ἀκούειν τοῦ Προδίκου· πάσσοφος γάρ μοι δοκεῖ ἀνὴρ εἶναι καὶ θεῖος. ἀλλὰ διὰ τὴν βαρύτητα τῆς φωνῆς βόμβος τις ἐν τῶι οἰκήματι γιγνόμενος ἀσαφῆ ἐποίει τὰ λεγόμενα.

3. — Hipp. maior 282 c (Sokr. spricht) ὁ ἡμέτερος ἑταῖρος Π. οὗτος πολλάκις μὲν καὶ ἄλλοτε δημοσίαι ἀφίκετο, ἀτὰρ τὰ τελευταῖα ἔναγχος ἀφικόμενος δημοσίαι ἐκ Κέω λέγων τ' ἐν τῆι βουλῆι πάνυ ἠὐδοκίμησεν καὶ ἰδίαι ἐπιδείξεις ποιούμενος καὶ τοῖς νέοις συνὼν χρήματα ἔλαβεν θαυμαστὰ ὅσα.

4. — Apol. 19 e ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἷός τ' εἴη παιδεύειν ἀνθρώπους ὥσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος καὶ Π. ὁ Κεῖος καὶ Ἱππίας ὁ Ἠλεῖος. τούτων γὰρ ἕκαστος, ὦ ἄνδρες, [οἷός τ' ἐστὶν] ἰὼν εἰς ἑκάστην τῶν πόλεων τοὺς νέους, οἷς ἔξεστι τῶν ἑαυτῶν πολιτῶν προῖκα συνεῖναι ὧι ἂν βούλωνται, τούτους πείθουσιν τὰς ἐκείνων συνουσίας ἀπολιπόντας σφίσιν ξυνεῖναι χρήματα διδόντας καὶ χάριν προσειδέναι.

4ª. Xenoph. Symp. 4, 62 οἶδα μέν, ἔφη, σὲ [Antisthenes] Καλλίαν τουτονὶ 564
προαγωγεύσαντα τῶι σοφῶι Προδίκωι, ὅτε ἑώρας τοῦτον μὲν φιλοσοφίας ἐρῶντα, ἐκεῖνον δὲ χρημάτων δεόμενον.

---

4 Γοργίου δὲ καὶ Πρωταγόρου μαθητής Hesych 5 Tod, Konfusion mit Sokrates 8 [Ξενοφῶντα] Kayser. Die Erzählung läßt sich nicht mit den feststehenden Daten des xenophontischen Lebens vereinigen. Vermutlich aus einem sokratischen Dialoge genommen, wie πρεσβεύων κτλ. Z. 9 ff. aus Platon und Xenophon stammen. Philostr. sagt I. Praef. p. 4, 2, daß P. wegen der Heraklesparabel μεγάλων μὲν ἠξιοῦτο παρὰ Θηβαίοις, πλειόνων δὲ παρὰ Λακεδαιμονίοις, ὡς ἐς τὸ συμφέρον τῶν νέων ἀναδιδάσκων ταῦτα 14 κατ' ἀρχὰς] p. 3, 25 Kayser 17 Imitation von Hom. λ 582 31 [ ] Kritiker d. Jen. L. Z. 1832

4b. ATHEN. v 220 B ὁ δὲ Καλλίας αὐτοῦ [des Sokratikers Aeschines fr. 16 p. 50 Krauss] περιέχει τὴν τοῦ Καλλίου πρὸς τὸν πατέρα διαφορὰν καὶ τὴν Προδίκου καὶ Ἀναξαγόρου τῶν σοφιστῶν διαμώκησιν. λέγει γάρ, ὡς ὁ μὲν Π. Θηραμένην μαθητὴν ἀπετέλεσεν, ὁ δ' ἕτερος Φιλόξενον τὸν Ἐρύξιδος καὶ Ἀριφάδην τὸν ἀδελφὸν Ἀριγνώτου τοῦ κιθαρωιδοῦ, θέλων ἀπὸ τῆς τῶν δηλωθέντων μοχθηρίας καὶ περὶ τὰ φαῦλα λιχνείας ἐμφανίσαι τὴν τῶν παιδευσάντων διδασκαλίαν. 564

5. ARISTOPH. Wolk. 360 (Chor der Wolken; vgl. Vög. 692)

οὐ γὰρ ἂν ἄλλωι γ' ὑπακούσαιμεν τῶν νῦν μετεωροσοφιστῶν
πλὴν ἢ Προδίκωι· τῶι μὲν σοφίας καὶ γνώμης οὕνεκα, σοὶ δὲ (Sokr.) ...

— Tagenistai fr. 490 K.

τοῦτον τὸν ἄνδρ' ἢ βυβλίον διέφθορεν
ἢ Πρόδικος ἢ τῶν ἀδολεσχῶν εἷς γέ τις.

6. SCHOL. ARISTOPH. Wolk. 361 διδάσκαλος δὲ ἦν οὗτος καὶ Θηραμένους τοῦ ἐπικαλουμένου Κοθόρνου.

7. DIONYS. Halic. Isocr. 1 γενόμενος [Isokr.] δὲ ἀκουστὴς Προδίκου τε τοῦ Κείου καὶ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου καὶ Τεισίου τοῦ Συρακουσίου τῶν τότε μέγιστον ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἐχόντων ἐπὶ σοφίαι, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ Θηραμένους τοῦ ῥήτορος, ὃν οἱ τριάκοντα ἀπέκτειναν δημοτικὸν εἶναι δοκοῦντα.

8. GELL. XV 20, 4 *auditor fuit* [Euripides] *physici Anaxagorae et Prodici rhetoris.*

9. MARCELL. V. Thuc. 36 ἐζήλωσε [Thukyd.] δ' ἐπ' ὀλίγον, ὥς φησιν Ἄντυλλος, καὶ τὰς Γοργίου τοῦ Λεοντίνου παρισώσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν ὀνομάτων, εὐδοκιμούσας κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ μέντοι καὶ Προδίκου τοῦ Κείου τὴν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν.

10. QUINTIL. III 1, 12 *horum primi communis locos tractasse dicuntur Protagoras, Gorgias; adfectus P., Hippias et idem Protagoras et Thrasymachus.* SCHOL. zu ARIST. Vög. 692 ἵν' ἀκούσαντες πάντα παρ' ἡμῶν ὀρθῶς περὶ τῶν μετεώρων ... Προδίκωι παρ' ἐμοῦ κλάειν εἴπητε τὸ λοιπόν; folgt [s. 66 A 12] ὅτι οὐκ ὀρθῶς Καλλίμαχος τὸν Πρόδικον ἐν τοῖς ῥήτορσι καταλέγει· σαφῶς γὰρ ἐν τούτοις φιλόσοφος.

11. PLAT. Cratyl. 384 B (Sokr. spricht) τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων οὐ σμικρὸν τυγχάνει ὂν μάθημα. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ἤδη ἠκηκόη παρὰ Προδίκου τὴν πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν, ἣν ἀκούσαντι ὑπάρχει περὶ τοῦτο πεπαιδεῦσθαι, ὥς φησιν ἐκεῖνος, οὐδὲν ἂν ἐκώλυέν σε αὐτίκα μάλα εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος· νῦν δὲ οὐκ ἀκήκοα, ἀλλὰ τὴν δραχμιαίαν. 565

12. ARIST. rhet. Γ 14. 1415b 12 ὥστε ὅπου ἂν ᾖι καιρός, λεκτέον ‹καί μοι προσέχετε τὸν νοῦν· οὐθὲν γὰρ μᾶλλον ἐμὸν ἢ ὑμέτερον› καὶ ‹ἐρῶ γὰρ ὑμῖν οἷον οὐδὲ πώποτε ἀκηκόατε δεινόν› (ἢ ‹οὕτω θαυμαστόν›)· τοῦτο δ' ἐστίν, ὥσπερ ἔφη Π., ὅτε νυστάζοιεν οἱ ἀκροαταί, παρεμβάλλειν τῆς πεντηκονταδράχμου αὐτοῖς.

---

3 Ἀναξαγόρου] Πρωταγόρου Cobet; vgl. 74 A 24 und Krauss a. O. S. 91 6 φαῦλα ⟨σπουδῆς καὶ⟩ Casaubonus 11 τὸν ἄνδρα τοῦτον Hss.: verb. G. Hermann 13 Vgl. 46 A 22 21 Ἄντυλλος] Rhetor d. Kaiserzeit 28 Προδίκωι] hier wie Sokrates als Meteorosophist gefaßt; vgl. Z. 8 29 καταλέγει] in seinen Πίνακες 32 ἠκηκόη T: ἀκηκόειν B 34 ἐκώλυσεν B 38 wohl aus einem sokratischen Dialog übernommen 39 παρεμβάλλειν ⟨τι μέλλειν⟩ unnötig Th. Gomperz

13. Synonymik: PLATON Protag. 337 A—C εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, ὁ Πρό- 565
δικος, καλῶς μοι, ἔφη, δοκεῖς λέγειν, ὦ Κριτία· χρὴ γὰρ τοὺς ἐν τοιοῖσδε λόγοις παραγιγνομένους κοινοὺς μὲν εἶναι ἀμφοῖν τοῖν διαλεγομένοιν ἀκροατάς, ἴσους δὲ μή. ἔστιν γὰρ οὐ ταὐτόν· κοινῆι μὲν γὰρ ἀκοῦσαι δεῖ ἀμφοτέρων, μὴ ἴσον δὲ νεῖμαι ἑκατέρωι, ἀλλὰ τῶι μὲν σοφωτέρωι πλέον, τῶι δὲ ἀμαθεστέρωι ἔλαττον. ἐγὼ μὲν καὶ αὐτός, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, ἀξιῶ ὑμᾶς συγχωρεῖν καὶ ἀλλήλοις περὶ τῶν λόγων ἀμφισβητεῖν μέν, ἐρίζειν δὲ μή· ἀμφισβητοῦσι μὲν γὰρ καὶ δι' εὔνοιαν οἱ φίλοι τοῖς φίλοις, ἐρίζουσιν δὲ οἱ διάφοροί τε καὶ ἐχθροὶ ἀλλήλοις. καὶ οὕτως ἂν καλλίστη ἡμῖν ἡ συνουσία γίγνοιτο· ὑμεῖς τε γὰρ οἱ λέγοντες μάλιστ' ἂν οὕτως ἐν ἡμῖν τοῖς ἀκούουσιν εὐδοκιμοῖτε καὶ οὐκ ἐπαινοῖσθε· εὐδοκιμεῖν μὲν γὰρ ἔστιν παρὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων ἄνευ ἀπάτης, ἐπαινεῖσθαι δὲ ἐν λόγωι πολλάκις παρὰ δόξαν ψευδομένων· ἡμεῖς τ' αὖ οἱ ἀκούοντες μάλιστ' ἂν οὕτως εὐφραινοίμεθα, οὐχ ἡδοίμεθα· εὐφραίνεσθαι μὲν γὰρ ἔστιν μανθάνοντά τι καὶ φρονήσεως μεταλαμβάνοντα αὐτῆι τῆι διανοίαι, ἥδεσθαι δὲ ἐσθίοντά τι ἢ ἄλλο ἡδὺ πάσχοντα αὐτῶι τῶι σώματι. ταῦτα οὖν εἰπόντος τοῦ Προδίκου πολλοὶ πάνυ τῶν παρόντων ἀπεδέξαντο. Vgl. A 19.

14. — — 340 A [zu Prod.] καὶ γὰρ οὖν καὶ δεῖται τὸ ὑπὲρ Σιμωνίδου ἐπανόρθωμα τῆς σῆς μουσικῆς, ἢ τό τε βούλεσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν διαιρεῖς ὡς οὐ ταὐτὸν ὄν ... B ταὐτόν σοι δοκεῖ εἶναι τὸ γενέσθαι καὶ τὸ εἶναι ἢ ἄλλο; ἄλλο νὴ Δί', ἔφη ὁ Πρόδικος. 341 B τὸ γὰρ δεινόν, φησίν [Prod.], κακόν ἐστιν ... τί ἔλεγεν, ὦ Πρόδικε, τὸ χαλεπὸν Σιμωνίδης; κακόν, ἔφη.

15. — Menon 75 E τελευτὴν καλεῖς τι; τοιόνδε λέγω οἷον πέρας καὶ ἔσχατον· πάντα ταῦτα ταὐτόν τι λέγω· ἴσως δ' ἂν ἡμῖν Π. διαφέροιτο.

16. — Euthyd. 277 E ff. πρῶτον γάρ, ὡς φησι Π., περὶ ὀνομάτων ὀρθό- 566
τητος μαθεῖν δεῖ· ὃ δὴ καὶ ἐνδείκνυσθόν σοι τὼ ξένω (Euthydemos und Dionysodoros), ὅτι οὐκ ἠιδησθα τὸ μανθάνειν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι καλοῦσι μὲν ἐπὶ τῶι τοιῶιδε, ὅταν τις ἐξ ἀρχῆς μηδεμίαν ἔχων ἐπιστήμην περὶ πράγματός τινος ἔπειτα ὕστερον αὐτοῦ λαμβάνηι τὴν ἐπιστήμην, καλοῦσι δὲ ταὐτὸν τοῦτο καὶ ἐπειδὰν ἔχων ἤδη τὴν ἐπιστήμην ταύτηι τῆι ἐπιστήμηι ταὐτὸν τοῦτο πρᾶγμα ἐπισκοπῆι ἢ πρατόμενον ἢ λεγόμενον. μᾶλλον μὲν αὐτὸ ξυνιέναι καλοῦσιν ἢ μανθάνειν, ἔστι δ' ὅτε καὶ μανθάνειν.

17. — Lach. 197 B ἀλλ', οἶμαι, τὸ ἄφοβον καὶ τὸ ἀνδρεῖον οὐ ταὐτόν ἐστιν. ἐγὼ δὲ ἀνδρείας μὲν καὶ προμηθείας πάνυ τισὶν ὀλίγοις οἶμαι μετεῖναι, θρασύτητος δὲ καὶ τόλμης καὶ τοῦ ἀφόβου μετὰ ἀπρομηθείας πάνυ πολλοῖς. Vgl. 197 D μηδέ γε εἴπῃς, ὦ Λάχης· καὶ γάρ μοι δοκεῖς οὐδὲ ἠισθῆισθαι, ὅτι δὴ ταύτην τὴν σοφίαν παρὰ Δάμωνος τοῦ ἡμετέρου ἑταίρου πεφείληφεν, ὁ δὲ Δάμων τῶι Προδίκωι πολλὰ πλησιάζει, ὃς δὴ δοκεῖ τῶν σοφιστῶν κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ὀνόματα διαιρεῖν.

18. — Charmid. 163 AB εἰπέ μοι, ἦν δ' ἐγώ, οὐ ταὐτὸν καλεῖς τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πράττειν; οὐ μέντοι, ἔφη· οὐδέ γε τὸ ἐργάζεσθαι καὶ τὸ ποιεῖν. ἔμαθον γὰρ παρ' Ἡσιόδου, ὃς ἔφη, ἔργον [δ'] οὐδὲν εἶναι ὄνειδος [Opp. 311]. οἵει

---

2 ἔφη T.: ἔφης B τοὺς] τοῖς BT 9 κάλλιστ' ἂν οὕτως W 13 ἡδοίμεσθα B 30 Vor μᾶλλον fehlt vielleicht καὶ * 35 οὐδὲ Oxyrrh. pap.: οὐδὲ μὴ Hss.: τοῦδε μὴ Keck δὴ Ox.: fehlt (in μὴ verändert und vorher falsch eingeschoben) Hss. 36 παρείληφα Ox. 37 τὰ πολλὰ Ox. 41 [δ'] oder [εἶναι] Stephanus. Vielleicht verstand Plato δοὐδὲν (= δὴ οὐδὲν)

οὖν αὐτόν, εἰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ἐκάλει καὶ ἐργάζεσθαι καὶ πράττειν, οἷα νῦν δὴ 566
σὺ ἔλεγες, οὐδενὶ ἂν ὄνειδος φάναι εἶναι σκυτοτομοῦντι ἢ ταριχοπωλοῦντι ἢ ἐπ᾽
οἰκήματος καθημένωι; οὐκ οἴεσθαί γε χρή, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος οἶμαι
ποίησιν πράξεως καὶ ἐργασίας ἄλλο ἐνόμιζεν, καὶ ποίημα μὲν γίγνεσθαι ὄνειδος
ὅ ἐνίοτε, ὅταν μὴ μετὰ τοῦ καλοῦ γίγνηται, ἔργον δὲ οὐδέποτε οὐδὲν ὄνειδος· τὰ
γὰρ καλῶς τε καὶ ὠφελίμως ποιούμενα ἔργα ἐκάλει, καὶ ἐργασίας τε καὶ πράξεις
τὰς τοιαύτας ποιήσεις. Vgl. D καὶ γὰρ Προδίκου μυρία τινὰ ἀκήκοα περὶ ὀνο-
μάτων διαιροῦντος.

19. ARIST. Top. B 6. 112b 22 ἔτι καὶ εἰ αὐτὸ ἑαυτῶι συμβεβηκὸς ἔθηκεν ὡς
10 ἕτερον, διὰ τὸ ἕτερον εἶναι ὄνομα, καθάπερ Π. διηιρεῖτο τὰς ἡδονὰς εἰς χαρὰν
καὶ τέρψιν καὶ εὐφροσύνην· ταῦτα γὰρ πάντα τοῦ αὐτοῦ, τῆς ἡδονῆς, ὀνο-
ματά ἐστιν. ALEX. z. d. St. 181, 2 Π. δὲ ἐπειρᾶτο ἑκάστωι τῶν ὀνομάτων τούτων
ἰδιόν τι σημαινόμενον ὑποτάσσειν, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς, χαρὰν μὲν λέ-
γοντες εὔλογον ἔπαρσιν, ἡδονὴν δὲ ἄλογον ἔπαρσιν, τέρψιν δὲ τὴν δι᾽ ὤτων
15 ἡδονήν, εὐφροσύνην δὲ τὴν διὰ λόγων. νομοθετούντων δέ ἐστι τοῦτο, ἀλλ᾽ οὐδὲν 567
ὑγιὲς λεγόντων.

20. PLAT. Phaedr. 267 B [nach 76 A 25] ταῦτα δὲ ἀκούων ποτέ μου Π. ἐγέ-
λασεν καὶ μόνος αὐτὸς ηὑρηκέναι ἔφη ὧν δεῖ λόγων τέχνην· δεῖν δὲ οὔτε μακρῶν
οὔτε βραχέων ἀλλὰ μετρίων.

B. FRAGMENTE.

ΠΡΟΔΙΚΟΥ ΩΡΑΙ.

1. SCHOL. ARISTOPH. Wolk. 361 φέρεται δὲ καὶ Προδίκου βιβλίον
ἐπιγραφόμενον Ὧραι, ἐν ὧι πεποίηκε τὸν Ἡρακλέα τῆι Ἀρετῆι καὶ
τῆι Κακίαι συντυγχάνοντα καὶ καλούσης ἑκατέρας ἐπὶ τὰ ἤθη τὰ αὐτῆς,
25 προσκλῖναι τῆι Ἀρετῆι τὸν Ἡρακλέα καὶ τοὺς ἐκείνης ἰδρῶτας προ-
κρῖναι τῶν προσκαίρων τῆς κακίας ἡδονῶν. PLAT. sympos. p. 177 B

---

2 ἔλεγες TW: λέγεις B 10 vgl. S. 269, 13. 271, 27 18 τέχνηι Stephanus δεῖν Paris. 1808: δεινὰ BT. Vgl. II 227, 4 22 Aus Plato (271, 2) und Xenophon (132) geht hervor, daß P. eine Epideixis über Herakles zu halten pflegte, aber ob dies σύγγραμμα (s. unten 271, 3) ein ἀνέκδοτον geblieben oder nicht, steht nicht fest. Aus B 2 scheint die Nichtveröffentlichung zu folgen. Der Stil ist sicher xenophontisch, wie dieser selbst sagt § 34. Ὧραι »*Jugend des Herakles*« deutet Welcker *Rhein. Mus.* I (1833) 578 gewiß falsch. Andere »über die Natur und die Jahreszeiten«, »über die verschiedenen Lebensalter« unwahrscheinlich. Besser vermutet Böttiger, die Schrift habe drei λόγοι enthalten. Der Titel erinnert an Ἡροδότου Μοῦσαι, Φιλολάου Βάκχαι, Δημοκρίτου Ἀμαλθείης κέρας, von denen der erste sicher alexandrinische Fiktion ist. So könnte das jedenfalls in den al. Bibliotheken vorhanden gewesene Buch Ὧραι eine aus Xen. geflossene Bearbeitung sein. Denn das Referat προσκλῖναι τῆι Ἀρετῆι (Z. 25) geht über Xen. hinaus. Außer B 1 sind alle Erwähnungen der Epideixis lediglich Resonanz von B 2. Vgl. Rabe *Rhein. Mus.* 64, 581 ff. Zur Epideixis selbst vgl. Hesiod. Opp. 287 ff., Soph. Κρίσις (Πάριδος) fr. 334

εἰ δὲ βούλει αὖ σκέψασθαι τοὺς χρηστοὺς σοφιστάς, Ἡρακλέους μὲν 567
καὶ ἄλλων ἐπαίνους καταλογάδην συγγράφειν, ὥσπερ ὁ βέλτιστος Π.

2. Xenoph. Mem. II 1, 21—34 καὶ Π. δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῶι συγγράμματι τῶι περὶ Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται, ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὧδέ πως λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἥβην ὥρμᾶτο, ἐν ἧι οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέψονται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· (22) καὶ φανῆναι αὐτῶι δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν χρῶμα καθαρότητι, 568
τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνηι, ἐσθῆτι δὲ λευκῆι, τὴν δ' ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἁπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος [δοκεῖν] φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι· κατασκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀποβλέπειν. (23) ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῶι Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπηι. ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος ἔπηι, τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥᾳστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσει. (24) πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς ἀλλὰ σκοπούμενος ἀεὶ ἔσηι, τί ἂν κεχαρισμένον ἢ σῖτον ἢ ποτὸν εὕροις, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ ἀκούσας τερφθείης ἢ τίνων ὀσφραινόμενος ἢ ἁπτόμενος, τίσι δὲ παιδικοῖς ὁμιλῶν μάλιστ' ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονώτατα τούτων πάντων τυγχάνοις.

---

4 περὶ AB: περὶ τοῦ vulg. Hss. 6 ἤδη οἱ νέοι Stob. 7 γενόμενοι wohl richtig Vind. 102 9 ὁποτέραν Stob. vulg. Hss. 10 προσιέναι Stob.: προΐεναι Hss. 11 χρῶμα Stob.: σῶμα Hss. καθαρότητι C Vindob. 102: καθαρροτι A^1: καθαριότητι B Stob. 13 τεθρυμμένην Vind. 102 und viell. A^1 15 [δοκεῖν] Hartmann σχῆμα] σῶμα A 16 ἔχουσαν Hirschig 17 ἡ ὥρα Stob.: ὥρα Hss. 18 ἐπισκοκεῖν] περισκοπεῖν Hirschig 23 ποιησάμενος A, Stob.: ποιήσῃ BC ἕπηι (also wie Symp. 1, 7 u. a.) *: ἐπὶ Stob., Hss.: [ἐπὶ] Hirschig, vulg. 27 ἀεὶ ἔσηι *: διέσῃ BC: δεήσῃ A: διάξεις, διοίσει, διαιτήσει, διαβιώσει usw. die Kritiker σῖτον Stob., Hss.: σιτίον Victorius; doch vgl. Mem. III 6, 13 u. a. 28 ἢ ἀκ. Stob.: ἢ τί ἀκ. Hss. ἁπτόμενος Stob.: ἁπτόμενος ἡσθείης Hss.

(25) ἐὰν δέ ποτε γένηταί τις ὑποψία σπάνεως ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, 568
οὐ φόβος μή σε ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῶι
σώματι καὶ τῆι ψυχῆι ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργά-
ζωνται, τούτοις σὺ χρήσει οὐδενὸς ἀπεχόμενος, ὅθεν ἂν δυνατὸν ἦι
τι κερδᾶναι. πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι τοῖς ἐμοὶ συνοῦσιν ἐξουσίαν
ἐγὼ παρέχω. (26) καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα· Ὦ γύναι, ἔφη,
ὄνομα δέ σοι τί ἐστιν; ἡ δέ· Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με
Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκνιζόμενοι ὀνομάζουσι Κακίαν.
(27) καὶ ἐν τούτωι ἡ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἥκω
πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν
τὴν σὴν ἐν τῆι παιδείαι καταμαθοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς
ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἄν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθὸν
ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμοτέραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς 569
διαπρεπεστέραν φανῆναι. οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίοις ἡδονῆς,
ἀλλ' ἥιπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν τὰ ὄντα διηγήσομαι μετ' ἀληθείας.
(28) τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ
ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἵλεως
εἶναί σοι βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεούς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις
ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἴτε ὑπό τινος πόλεως ἐπιθυ-
μεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης
ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῆι θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν,
εἴτε γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφθόνους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον,
εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἴει δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν βοσκημάτων
ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὁρμᾶις αὔξεσθαι καὶ βούλει δύνασθαι
οὓς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολε-
μικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ ὅπως
αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῶι σώματι βούλει δυνατὸς
εἶναι, τῆι γνώμηι ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν
πόνοις καὶ ἱδρῶτι. (29) καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὥς φησι
Πρόδικος· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ
τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνή σοι αὕτη διηγεῖται; ἐγὼ δὲ ῥαιδίαν καὶ
βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε. (30) καὶ ἡ Ἀρετὴ
εἶπεν· Ὦ τλῆμον, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἡδὺ οἶσθα μηδὲν
τούτων ἕνεκα πράττειν ἐθέλουσα; ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν
ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἐμπίπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν

---

4 δυνατὸς εἰ A 8 ὑποκνιζόμενοι Wyttenbach: ὑποκοριζόμενοι Stob., Hss.
15 οἱ Stob.: fehlt Hss. 27 καὶ (nach εἰ δὲ) fehlt Stob.: punktiert A
32 [ὁδὸν] N (Mermanns Hss.) 35 ἐμπίμπλασαι Dindorf πεινῆσαι und
διψῆσαι A

ἐσθίουσα, πρὶν δὲ διψῆν πίνουσα, καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, 569
ὀψοποιεῖς μηχανωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πίῃς, οἴνους τε πολυτελεῖς
παρασκευάζει καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς, ἵνα δὲ
καθυπνώσῃς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς στρωμνὰς μαλακάς, ἀλλὰ καὶ
τὰς κλίνας καὶ τὰ ὑπόβαθρα ταῖς κλίναις παρασκευάζει· οὐ γὰρ διὰ
τὸ πονεῖν ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὅ τι ποιῇς ὕπνου ἐπιθυμεῖς· τὰ
δ' ἀφροδίσια πρὸ τοῦ δέεσθαι ἀναγκάζεις, πάντα μηχανωμένη καὶ
γυναιξὶ τοῖς ἀνδράσι χρωμένη· οὕτω γὰρ παιδεύεις τοὺς ἑαυτῆς
φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς ὑβρίζουσα, τῆς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον
κατακοιμίζουσα. (31) ἀθάνατος δὲ οὖσα ἐκ θεῶν μὲν ἀπέρριψαι,
ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζει· τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσμα-
τος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνήκοος εἶ, καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου θεάματος 570
ἀθέατος· οὐδὲν γὰρ πώποτε σεαυτῆς ἔργον καλὸν τεθέασαι. τίς δ' ἂν
σοι λεγούσῃ τι πιστεύσειε; τίς δ' ἂν δεομένῃ τινὸς ἐπαρκέσειεν;
ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι; οἱ νέοι μὲν
ὄντες τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσι, πρεσβύτεροι δὲ γενόμενοι ταῖς
ψυχαῖς ἀνόητοι, ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος τρεφόμενοι,
ἐπιπόνως δὲ αὐχμηροὶ διὰ γήρως περῶντες, τοῖς μὲν πεπραγμένοις
αἰσχυνόμενοι, τοῖς δὲ πραττομένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇι
νεότητι διαδραμόντες, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθέμενοι.
(32) ἐγὼ δὲ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον
δὲ καλὸν οὔτε θεῖον οὔτ' ἀνθρώπειον χωρὶς ἐμοῦ γίγνεται. τιμῶμαι
δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις οἷς προσήκει,
ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπόταις,
εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνηι
πόνων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμωι σύμμαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας
κοινωνός. (33) ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις ἡδεῖα μὲν καὶ
ἀπράγμων σίτων καὶ ποτῶν ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γὰρ ἕως ἂν ἐπι-
θυμήσωσιν αὐτῶν. ὕπνος δ' αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμό-
χθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται οὔτε διὰ τοῦτον μεθιᾶσι
τὰ δέοντα πράττειν. καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις
χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται· καὶ
ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται, εὖ δὲ τὰς παρούσας

---

1 καὶ Clemens: fehlt Stob., Hss. 2 ὀψοποιεῖς B: ὀψοποιοὺς AC Stob.: ὀψοποιίας Tillmanns πίῃς Stob.: πίνῃς Hss., Clem. 3 παρασκευάζεις Stob., Hss.: παρασκευάζῃ Clem. 4 στρωμνὰς Stob., Hss.: κλίνας Clem. 5 καὶ τὰς κλίνας fehlt Clem. 6 ποιεῖς Hss.: ποιήσεις Stob.: verb. Castalio 8 σεαυτῆς C 17 φερόμενοι Ruhnken 22 ἀνθρώπινον A, korr. B, C 23 προσήκω Schneider. 27 [μὲν] ἐμοῖς Jacob 28 ἀπέχονται Mücke 30 ἀπολιπόντες B Stob.

ἥδονται πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, 570
τίμιοι δὲ πατρίσιν· ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης
ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν ἀεὶ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι.
τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τοκέων ἀγαθῶν Ἡράκλεις, ἔξεστι διαπονησαμένωι
τὴν μακαριστοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτῆσθαι. (34) οὕτω πως διώικει
Πρόδικος τὴν ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλέους παίδευσιν· ἐκόσμησε μέντοι
τὰς γνώμας ἔτι μεγαλειοτέροις ῥήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ.

3. Galen. de elem. I 9. (I 487 K.; 54, 21 Helmr.; vgl. 14 A 2). Cic. de orat. III 32, 128 *quid de Prodico Ceo, de Thrasymacho Chalcedonio, de Protagora Abderita loquar? quorum unusquisque plurimum temporibus illis etiam de natura rerum et disseruit et scripsit.* Vgl. S. 268, 8. 28 m. Anm.

4. Gal. de virt. physic. II 9 [III 195 Helmr.; vgl. XV 325 Kühn.] 571
Π. δ' ἐν τῶι Περὶ φύσεως ἀνθρώπου γράμματι τὸ συγκεκαυμένον καὶ οἷον ὑπερωπτημένον ἐν τοῖς χυμοῖς ὀνομάζων φλέγμα παρὰ τὸ πεφλέχθαι τῆι λέξει μὲν ἑτέρως χρῆται, φυλάττει μέντοι τὸ πρᾶγμα κατὰ ταὐτὸ τοῖς ἄλλοις. τὴν δ' ἐν τοῖς ὀνόμασι τἀνδρὸς τούτου καινοτομίαν ἱκανῶς ἐνδείκνυται καὶ Πλάτων [A 13 ff.]. ἀλλὰ τοῦτό γε τὸ πρὸς ἁπάντων ἀνθρώπων ὀνομαζόμενον φλέγμα, τὸ λευκὸν τὴν χρόαν, ὃ βλένναν ὀνομάζει Π., ὁ ψυχρὸς καὶ ὑγρὸς χυμός ἐστιν οὗτος καὶ πλεῖστος τοῖς τε γέρουσι καὶ τοῖς ὁπωσδήποτε ψυγεῖσιν ἀθροίζεται, καὶ οὐδεὶς οὐδὲ μαινόμενος ἂν ἄλλο τι ἢ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν εἴποι ἂν αὐτόν. Vgl. 32 A 27 [I 308, 26], 55 A 159.

AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN.

5. Philodem. de piet. c. 9, 7 p. 75 G. Περσαῖος δὲ δῆλός ἐστιν ... ἀφανίζων τὸ δαιμόνιον ἢ μηθὲν ὑπὲρ αὐτοῦ γινώσκων, ὅταν ἐν τῶι Περὶ θεῶν μὴ ἀπίθανα λέγηι φαίνεσθαι τὰ περὶ ⟨τοῦ⟩ τὰ τρέφοντα καὶ ὠφελοῦντα θεοὺς νενομίσθαι καὶ τετειμῆσθαι πρῶτον ὑπὸ Προδίκου γεγραμμένα, μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς εὑρόντας ἢ τροφὰς ἢ σκέπας ἢ τὰς ἄλλας τέχνας ὡς Δήμητρα καὶ Διόνυσον καὶ τοὺς ... Cic. d. n. deor. I 37, 118 *quid? P. Cius, qui ea quae prodessent hominum vitae deorum in numero habita esse dixit, quam tandem religionem reliquit?* 15, 38 *Persaeus ... eos dicit esse habitos deos, a quibus magna utilitas ad vitae cultum*

---

5 κτήσασθαι Stob. διώικει Ruhnken: διώκει Hss.: διοικεῖ Stob.
27 ΜΗ ... ΘΑΝΑΛΕΓΗΙ pap.: erg. * *Herm.* 13, 1 28 ⟨τοῦ⟩ fehlt pap.: erg. * 29 μετὰ δὲ ταῦτα κτλ. nimmt Th. Gomperz (*Gr. Denk.* I³ 346) für Prodikos, H. Gomperz (*Sophist.* 113) nur für Persaios in Anspruch 31 *Cius* Victorius: *chivis* Hss. 33 *habitos* AB³C: *habitatos* B¹ *magna* AC: *aliqua magna* B, viell. richtig, vgl. de fin. I 10, 32

esset inventa, ipsasque res utiles et salutares deorum esse vocabulis nuncupatas. 571
SEXT. adv. math. IX 18. [vgl. oben II 30, 16] Π. δὲ ὁ Κεῖος ‘ἥλιον, φησί, καὶ σελήνην καὶ ποταμοὺς καὶ κρήνας καὶ καθόλου πάντα τὰ ὠφελοῦντα τὸν βίον ἡμῶν οἱ παλαιοὶ θεοὺς ἐνόμισαν διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν, καθάπερ Αἰγύπτιοι τὸν Νεῖλον’, καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὲν ἄρτον Δήμητραν νομισθῆναι, τὸν δὲ οἶνον Διόνυσον, τὸ δὲ ὕδωρ Ποσειδῶνα, τὸ δὲ πῦρ Ἥφαιστον καὶ ἕδη τῶν εὐχρηστούντων ἕκαστον. 51 μὴ εἶναι δὲ [sc. θεόν] οἱ ἐπικληθέντες ἄθεοι, καθάπερ Εὐήμερος ... καὶ Διαγόρας ὁ Μήλιος καὶ Π. ὁ Κεῖος καὶ Θεόδωρος ... 52 Π. δὲ τὸ ὠφελοῦν τὸν βίον ὑπειλῆφθαι θεόν, ὡς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας καὶ λειμῶνας καὶ καρποὺς καὶ πᾶν τὸ τοιουτῶδες. THEMIST. or. 30 p. 422 Dind. πλησιάζομεν ἤδη ταῖς τελεταῖς καὶ τὴν Προδίκου σοφίαν τοῖς λόγοις ἐγκαταμίξομεν, ὃς ἱερουργίαν πᾶσαν ἀνθρώπου καὶ μυστήρια καὶ τελετὰς τῶν γεωργίας 572
καλῶν ἐξάπτει, νομίζων καὶ θεῶν ἔννοιαν ἐντεῦθεν εἰς ἀνθρώπους ἐλθεῖν καὶ πᾶσαν εὐσέβειαν * * * ἐγγυώμενος.

6. PLAT. Euthyd. 305 C οὗτοι γάρ εἰσιν μέν, ὦ Κρίτων, οὓς ἔφη Π. μεθόρια φιλοσόφου τε ἀνδρὸς καὶ πολιτικοῦ, οἴονται δ' εἶναι πάντων σοφώτατοι ἀνθρώπων ... D σοφοὶ δὲ ἡγοῦνται εἶναι πάνυ, εἰκότως· μετρίως μὲν γὰρ φιλοσοφίας ἔχειν, μετρίως δὲ πολιτικῶν.

7. STOB. IV 20, 65 Προδίκου.

ἐπιθυμίαν μὲν διπλασιασθεῖσαν ἔρωτα εἶναι, ἔρωτα δὲ διπλασιασθέντα μανίαν γίγνεσθαι.

ZWEIFELHAFTES.

8. [PLAT.] Eryxias p. 397 D ff. τουτονὶ μὲν τὸν λόγον, ἔφην ἐγώ, πρώην ἐν Λυκείωι ἀνὴρ σοφὸς λέγων, Πρόδικος ὁ Κεῖος, ἐδόκει τοῖς παροῦσι φλυαρεῖν οὕτως, ὥστε μηδένα δύνασθαι πεῖσαι τῶν παρόντων, ὡς ἀληθῆ λέγει· ... ἠρώτα γὰρ αὐτὸν τὸ μειράκιον, πῶς οἴεται κακὸν εἶναι τὸ πλουτεῖν καὶ ὅπως ἀγαθόν· ὁ δ' ὑπολαμβάνων, ὥσπερ καὶ σὺ νῦν δή, ἔφη, τοῖς μὲν καλοῖς κἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῖς ἐπισταμένοις, ὅπου δεῖ χρῆσθαι τοῖς χρήμασι, τούτοις μὲν ἀγαθόν, τοῖς δὲ μοχθηροῖς καὶ ἀνεπιστήμοσι κακόν. ἔχει δ', ἔφη, καὶ τἆλλα πράγματα οὕτω πάντα· ὁποῖοι γὰρ ἄν τινες ὦσιν οἱ χρώμενοι, τοιαῦτα καὶ τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀνάγκη εἶναι.

9. [Plat.] Axiochos p. 366 B ff. [Sokr. spricht] Ἀξίοχε, σύ γε οὐκ ἔτυμά μοι μαρτυρεῖς, οἶει δὲ καθάπερ Ἀθηναίων ἡ πληθύς, ἐπειδὴ ζητητικός εἰμι τῶν πραγμάτων, ἐπιστήμονά του εἶναί με. ἐγὼ δὲ εὐξαίμην ἂν τὰ κοινὰ ταῦτα εἰδέναι· τοσοῦτον ἀποδέω τῶν περιττῶν. (C) καὶ ταῦτα δέ, ἃ λέγω, Προδίκου ἐστὶ τοῦ

---

1 *nuncupates* B^1 9 καὶ λίμνας Laur. 85, 16: fehlt übr. Hss. 10 Ein ἔπαινος γεωργίας darf für Pr. aus Th. nicht erschlossen werden (Welcker). Vgl. dagegen Kalbfleisch *Festsch. Th. Gomperz* (Wien 1902) 94 ff. 14 Lücke *; ἐγγενέσθαι verm. Kalbfl. 15 μεθόρια] d. Neutrum auffallend. Aristid. 28, 84 sagt imitierend ἄνδρα οὐ μεθόριον ῥήτορος καὶ στρατηγοῦ 23 Welcher Bericht oder welches Apophthegma Anlaß zu der Fiktion gab, ist nicht mehr zu ersehen. Das Thema ist vom 5. Jahrh. ab vielfach behandelt. Vgl. c. 55 B 171—173. c. 83, 1. Plato Euthydem. p. 279 ff. 32 Axiochos Ausg. v. Immisch *Philol. St. z. Plato* I 91 σύ γε V: σὺ δὲ A(?) οὐχ ἕτοιμα A 34 εὐξάμην A

σοφοῦ ἀπηχήματα, τα μὲν διμοίρου ἐωνημένα τὰ δὲ δυοῖν δραχμαῖν τὰ δὲ τετρα- 572
δράχμου. προῖκα γὰρ ἀνὴρ οὗτος οὐδένα διδάσκει· διὰ παντὸς δὲ ἔθος ἐστὶν αὐτῶι φωνεῖν τὸ Ἐπιχάρμειον [13 B 30]· ‘ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, δός τι καὶ λάβοις τί κα’. πρώιην γοῦν παρὰ Καλλίαι τῶι Ἱππονίκου ποιούμενος ἐπίδειξιν
5 τοσάδε τοῦ ζῆν κατεῖπεν, ὥστε ἔγωγε μὲν παρὰ ἀκαρῆ διέγραψα τὸν βίον καὶ ἐξ 573
ἐκείνου θανατᾶι μου ἡ ψυχή, Ἀξίοχε.

FALSCHES.

10. Plut. de sanit. 8 p. 126 D κομψῶς γὰρ ἔοικεν ὁ Πρόδικος εἰπεῖν, ὅτι τῶν ἡδυσμάτων ἄριστόν ἐστι τὸ πῦρ.

10 **11.** Gal. de meth. med. x 474 K. καὶ δὴ καὶ τὸ γάλα κάλλιστον μέν, εἰ ἐξ αὐτῶν τῶν θηλῶν ἐπισπῶιτό τις, ὥσπερ Εὐρυφῶν καὶ Ἡρόδοτος καὶ Πρόδικος ἀξιοῦσιν.

---

78. THRASYMACHOS.

A. LEBEN UND LEHRE.

15 **1.** Suid. Θρασύμαχος Χαλκηδόνιος σοφιστὴς τῆς ἐν Βιθυνίαι Χαλκηδόνος (ὃς πρῶτος περίοδον καὶ κῶλον κατέδειξε καὶ τὸν νῦν τῆς ῥητορικῆς τρόπον εἰσηγήσατο, μαθητὴς [?] Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ Ἰσοκράτους τοῦ ῥήτορος) ἔγραψε συμβουλευτικούς, τέχνην ῥητορικήν, παίγνια, ἀφορμὰς ῥητορικάς.

20 **2.** Arist. soph. el. 34. 183b 29 οἱ δὲ νῦν εὐδοκιμοῦντες παραλαβόντες παρὰ πολλῶν οἷον ἐκ διαδοχῆς κατὰ μέρος προαγαγόντων οὕτως ηὐξήκασι, Τεισίας μὲν

---

3 νίζε V 4 λάβοις τί κα *: λάβε τι. καὶ AV: λάβοις τι γρ. AV, Stob. fl. III 10, 34: λάβοις τί κα. καὶ C. F. Hermann 6 Die weitere Ausführung ist wahrscheinlich nicht aus Prodikos, denn der Inhalt ist modern und aus der akademischen, kynischen und epikureischen Literatur entlehnt. Über Beziehung zu Krantor vgl. nach Buresch *Consol. hist.* 57 H. Gomperz *Sophist.* 109. Ferner ist p. 366 D ff. = Krates bei Teles p. 38, 4 Hense, p. 369 B ἤκουσα δέ ποτε καὶ τοῦ Προδίκου λέγοντος ὅτι ὁ θάνατος οὔτε περὶ τοὺς ζῶντάς ἐστιν οὔτε περὶ τοὺς μετηλλαχότας κτλ. = Epicur. ep. 3, 125 p. 61, 5 Usen. u. ö., p. 367 B = Bion bei Teles p. 10, 14 und Βίας p. 368 B sieht aus wie eine fälschende Korrektur des in der Vorlage zitierten Bion. Denn der Inhalt des Kap. ist Bionisch s. Heinze-Kießling zu Horaz I 1, 16 und von der ähnlichen Behauptung Herod. VII 152 verschieden. Prodikos wird für den Pessimismus vielleicht nur als Keier herangezogen. Vgl. Strabo X 6 p. 486. Menandr. fr. 613 K. Günstiger urteilt Th. Gomperz *Gr. D.* I² 463 8 Der richtige Autorname Euenos [fr. 10] steht de adul. et am. 2 p. 50 A; Quaest. Platon. X 3, 2; Quaest. conviv. VII 1, 2 11 Hier, wie XVII B 98 ff. ist Ἡρόδικος richtig. Vgl. Anon. Lond. (Suppl. Arist. III 1) 9, 20 p. 14 Anm., p. 115a 14 13 Vgl. E. Schwartz *de Thras. Ch.* Rost. Sommer—Ind. 1892 15 χαλκηδόνιος A: καλχηδόνιος VI: καρχηδόνιος BE 16 νῦν] vgl. S. 278, 33 17 μαθητὴς Hss.: καθηγητὴς *. Vgl. S. 279, 2 ff. 18 παίγνια] vgl. Gorg. Hel. Schluß (76 B 11 § 21) 20 Vgl. 21 A 19 21 προαγαγόντων BC: παραγαγόντων A: προαγαγόντες f

μετὰ τοὺς πρώτους, Θρασύμαχος δὲ μετὰ Τεισίαν, Θεόδωρος δὲ μετὰ τοῦτον καὶ 574
πολλοὶ πολλὰ συνενηνόχασι μέρη.

3. Dionys. Lys. μετὰ ταύτας ἀρετὴν εὑρίσκω παρὰ Λυσίαι πάνυ θαυμαστήν, ἧς Θεόφραστος [περὶ λέξ. fr. 3 Schmidt] μέν φησιν ἄρξαι Θρασύμαχον, ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι Λυσίαν· καὶ γὰρ τοῖς χρόνοις οὗτος ἐκείνου προέχειν ἔμοιγε δοκεῖ· λέγω δ' ὡς ἐν ἀκμῇι κοινῇι βίου γενομένων ἀμφοῖν· ... τίς δ' ἐστὶν ἥν φημι ἀρετήν; ἡ συστρέφουσα τὰ νοήματα καὶ στρογγύλως ἐκφέρουσα λέξις, οἰκεία πάνυ καὶ ἀναγκαία τοῖς δικανικοῖς λόγοις καὶ παντὶ ἀληθεῖ ἀγῶνι.

4. Aristoph. Daitales [aufgeführt 427] fr. 198, 5 ff. [aus Gal. gloss. Hipp. xix 66 K. Dialog zwischen Sohn und Vater]

ἢ μὴν ἴσως σὺ καταπλιγήσει τῶι χρόνωι.
— τὸ καταπλιγήσει τοῦτο παρὰ τῶν ῥητόρων·
— ἀποβήσεταί σοι ταῦτα ποῖ τὰ ῥήματα;
— παρ' Ἀλκιβιάδου τοῦτο τἀποβήσεται.
— τί δ' ὑποτεκμαίρει καὶ κακῶς ἄνδρας λέγεις
καλοκἀγαθεῖν ἀσκοῦντας; — οἴμ', ὦ Θρασύμαχε,
τίς τοῦτο τῶν ξυνηγόρων τερθρεύεται;

5. Arist. rhet. Γ 11. 1413ᵃ 7 καὶ τὸ τὸν Νικήρατον φάναι Φιλοκτήτην εἶναι δεδηγμένον ὑπὸ Πράτυος, ὥσπερ εἴκασεν Θ. ἰδὼν τὸν Νικήρατον ἡττημένον ὑπὸ Πράτυος ῥαψωιδοῦντα, κομῶντα δὲ καὶ αὐχμηρὸν ἔτι.

6. — — B 23. 1400ᵇ 19 ὡς Κόνων Θρασύβουλον θρασύβουλον ἐκάλει καὶ Ἡρόδικος Θρασύμαχον 'ἀεὶ θρασύμαχος εἶ' καὶ Πῶλον 'ἀεὶ σὺ πῶλος εἶ'.

7. Iuv. vii 203 *paenituit multos vanae sterilisque cathedrae sicut Tharsymachi* [?] *probat exitus.* Schol. *rhetoris apud Athenas qui suspendio perit.*

8. Athen. x 454 f Νεοπτόλεμος δὲ ὁ Παριανὸς ἐν τῶι Περὶ ἐπιγραμμάτων 575
ἐν Χαλκηδόνι φησὶν ἐπὶ τοῦ Θρασυμάχου τοῦ σοφιστοῦ μνήματος ἐπιγεγράφθαι τόδε τὸ ἐπίγραμμα·

τοὔνομα θῆτα ῥῶ ἄλφα σὰν ὖ μῦ ἄλφα χεῖ οὖ σάν.
πατρὶς Χαλκηδών· ἡ δὲ τέχνη σοφίη.

Cic. de orat. iii 32, 128 [Prodikos, Thras., Protagoras, s. 77 B 3] *quorum unus quisque plurimum temporibus illis etiam de natura rerum et disseruit et scripsit.*

---

5 προέχειν] Dion. setzt nämlich Lysias' Geburt falsch 459 15 κακοὺς Hss.: verb. Elmsley 16 καλοκἀγαθεῖν Bergk: καλοκἀγαθεῖον oder -ῶν Hss.: καλοκἀγαθίαν Stephanus 17 τούτων Hss.: verb. Brunck τερθρεύεται Bergk: τηρεύεται oder τερύεται Hss. Der Vater ruft Thrasymachos als den Vater der neuen Mode zu Hilfe, um den forensischen Autor des Wortes καλοκἀγαθεῖν festzustellen. — Kratinos fr. 186 verspottet in der Πυτίνη (423 aufgef.) die Τέχνη, die den vielbenutzten Anfang empfiehlt τὴν] μὲν παρασκευὴν ἴσως γιγνώσκετε. Clem. Str. vi 20 (ii 438,14) vergleicht dazu Andokides 1, 1 u. a. Redner. War dies die Techne des Thrasymachos? Vgl. B 3—7ᵃ; Wilamowitz *Hom. U.* 312[19] 18 Nikeratos von Heraklea, Nebenbuhler des Antimachos, gekrönt von Lysander, Plut. Lys. 18 22 Ἡρόδικος] ἡρόδικος ὁ A[c]: vielleicht ὁ ⟨Σηλυμβριανός⟩ *: Πρόδικος Spengel ohne Grund 23 *Tharsymachi* Ritschl: *lisimachi* P[2] (in Rasur): **ysimachi* P[1] (*thrasimachi* n. Owen P[1]): *thersimachi* oder *thresimachi* übr. Hss., daher *Thrasymachi* vulg.; verm. ist ein Rhetor der jüngsten Zeit zu verstehen 28 ὖ μῦ] ῡμ̄ Hss.

10. Plat. rep. I 336 B καὶ ὁ Θ. πολλάκις μὲν καὶ διαλεγομένων ἡμῶν μεταξὺ 575
ὥρμα ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου, ἔπειτα ὑπὸ τῶν παρακαθημένων διεκωλύετο βουλομένων διακοῦσαι τὸν λόγον· ὡς δὲ διεπαυσάμεθα καὶ ἐγὼ ταῦτ' εἶπον, οὐκέτι ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ συστρέψας ἑαυτὸν ὥσπερ θηρίον ἦκεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος. καὶ ἐγώ τε καὶ ὁ Πολέμαρχος δείσαντες διεπτοήθημεν. ὁ δ' εἰς τὸ μέσον φθεγξάμενος ‹τίς›, ἔφη, ὑμᾶς πάλαι φλυαρία ἔχει, ὦ Σώκρατες κτλ. 338 C φημὶ γὰρ ἐγὼ [Thrasym.] εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον.

11. [8] Arist. rhet. Γ 8. 1409ª 2 λείπεται δὲ παιάν, ὧι ἐχρῶντο μὲν ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξάμενοι, οὐκ εἶχον δὲ λέγειν τίς ἦν.

12. Cic. Orat. 13, 40 *Isocrates . . . cum concisus ei Th. minutis numeris videretur et Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam verba vinxisse, Thucydides autem praefractior nec satis ut ita dicam rotundus, primus instituit dilatare verbis et mollioribus numeris explere sententias.*

13. Dionys. Isae. 20 τῶν δὲ τοὺς ἀκριβεῖς προαιρουμένων λόγους καὶ πρὸς τὴν ἐναγώνιον ἀσκούντων ῥητορικήν, ὧν ἐγένετο Ἀντιφῶν τε ὁ Ῥαμνούσιος καὶ Θρασύμαχος ὁ Καλχηδόνιος καὶ Πολυκράτης ὁ Ἀθηναῖος Κριτίας τε ὁ τῶν τριάκοντα ἄρξας καὶ Ζωίλος ὁ τὰς καθ' Ὁμήρου συντάξεις καταλιπών . . . Θ. δὲ καθαρὸς μὲν καὶ λεπτὸς καὶ δεινὸς εὑρεῖν τε καὶ εἰπεῖν στρογγύλως καὶ περιττῶς ὃ βούλεται, πᾶς δέ ἐστιν ἐν τοῖς τεχνογραφικοῖς καὶ ἐπιδεικτικοῖς, δικανικοὺς δὲ [ἢ συμβουλευτικοὺς] οὐκ ἀπολέλοιπε λόγους, τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ Κριτίου καὶ περὶ Ζωίλου τις ἂν εἰπεῖν ἔχοι πλὴν ὅσον τοῖς χαρακτῆρσι τῆς ἑρμηνείας διαλλάττουσιν ἀλλήλων.

14. Suid. Οὐηστῖνος ⟨ὁ⟩ Ἰούλιος χρηματίσας σοφιστής. ἐπιτομὴν τῶν Παμφίλου γλωσσῶν βιβλίων ϛδ̄, ἐκλογὴν ὀνομάτων ἐκ τῶν Δημοσθένους βιβλίων, ἐκλογὴν ἐκ τῶν Θουκυδίδου, Ἰσαίου, Ἰσοκράτους καὶ Θρασυμάχου τοῦ ῥήτορος καὶ τῶν ἄλλων ῥητόρων.

B. FRAGMENTE. 576

⟨ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.⟩

1. [2 Sauppe O. A. II 162] Dionys. Demosth. 3 [p. 132, 3 Raderm. — Usen.] τρίτη λέξις ἦν ἡ μεικτή τε καὶ σύνθετος ἐκ τούτων τῶν δυεῖν [näml. αὐστηρὰ und λιτή]· ἦν ὁ μὲν πρῶτος ἁρμοσάμενος καὶ καταστήσας εἰς τὸν νῦν ὑπάρχοντα κόσμον, εἴτε Θ. ὁ Καλχηδόνιος

---

9 παίαν] παιδείαν A^c μὲν A^c: μὲν ὡς ἐν ἀπορρήτῳ ΘΠ: tilgte Victorius. Wohl Scholion zum Schluß τίς ἦν] ὡς ἐν ἀπορρήτωι ⟨ὧν⟩ 17 καλχηδόνιος F^1: χαλκηδόνιος F^{2}MBP 20 [ἢ συμβουλευτικοὺς] Schwartz 24 ⟨ὁ⟩ Flach 25 βιβλίων *: βιβλία IBE (A fehlt): βίβλους vulg. ϛδ IBE: δ vulgo. Aber da Vestinus' Epitome wiederum von Diogenian (5 Bücher) epitomiert ist (Schol. Greg. Naz. Piccolomini *Estr. ined.* [Pisa 1879] 71 p. 11), kann jene nicht kleiner sein. λ statt δ vermutete Naber. Nach Suid. Παμφιλος hatte dessen Werk βιβλία ϛε (vielleicht ist ein Buch Prooemium zugerechnet oder δ oder ε ist verschrieben) 31 λέξις * (vgl. c. 2 Anf.): λέξεως Hss.: λέξεως ἰδέα Sylburg 33 καλχηδόνιος Hss.

ἦν, ὡς οἴεται Θεόφραστος [π. λέξ. fr. 4 Schmidt], εἴτε ἄλλος τις, οὐκ 576
ἔχω λέγειν. οἱ δ' ἐκδεξάμενοι καὶ ἀναθρέψαντες, καὶ οὐ πολὺ
ἀποσχόντες τοῦ τελειῶσαι ῥητόρων μὲν Ἰσοκράτης ὁ Ἀθηναῖος ἐγένετο,
φιλοσόφων δὲ Πλάτων ὁ Σωκρατικός· τούτων γὰρ ἀμήχανον εὑρεῖν
τῶν ἀνδρῶν ἑτέρους τινὰς ἔξω Δημοσθένους ἢ τἀναγκαῖα καὶ
χρήσιμα κρεῖττον ἀσκήσαντας ἢ τὴν καλλιλογίαν καὶ τὰς ἐπιθέτους
κατασκευὰς βέλτιον ἀποδειξαμένους. ἡ μὲν οὖν Θρασυμάχου λέξις,
εἰ δὴ πηγή τις ἦν ὄντως τῆς μεσότητος, αὐτὴν τὴν προαίρεσιν ἔοικεν
ἔχειν σπουδῆς ἀξίαν· κέκραται γὰρ εὖ πως καὶ αὐτὸ τὸ χρήσιμον
εἴληφεν ἑκατέρας. δυνάμει δ' ὡς οὐκ ἴσηι ⟨τῆι⟩ βουλήσει κέχρηται,
παράδειγμα ἐξ ἑνὸς τῶν δημηγορικῶν λόγων τόδε· ᾽ἐβουλόμην
μέν, ὦ Ἀθηναῖοι, μετασχεῖν ἐκείνου τοῦ χρόνου τοῦ παλαιοῦ
[καὶ τῶν πραγμάτων], ἡνίκα σιωπᾶν ἀπέχρη τοῖς νεωτέροισι,
τῶν τε πραγμάτων οὐκ ἀναγκαζόντων ἀγορεύειν καὶ τῶν
πρεσβυτέρων ὀρθῶς τὴν πόλιν ἐπιτροπευόντων. ἐπειδὴ
δ' εἰς τοσοῦτον ἡμᾶς ἀνέθετο χρόνον ὁ δαίμων, ὥστε
⟨ἑτέρων μὲν ἀρχόντων⟩ τῆς πόλεως ἀκούειν, τὰς δὲ συμφο-
ρὰς ⟨πάσχειν⟩ αὐτούς, καὶ τούτων τὰ μέγιστα μὴ θεῶν
ἔργα εἶναι μηδὲ τῆς τύχης, ἀλλὰ τῶν ἐπιμεληθέντων,
ἀνάγκη δὴ λέγειν· ἢ γὰρ ἀναίσθητος ἢ καρτερώτατός ἐστιν,
ὅστις ἐξαμαρτάνειν ἑαυτὸν ἔτι παρέξει τοῖς βουλομένοις,
καὶ τῆς ἑτέρων ἐπιβουλῆς τε καὶ κακίας αὐτὸς ὑποσχήσει
τὰς αἰτίας. ἅλις γὰρ ἡμῖν ὁ παρελθὼν χρόνος καὶ ἀντὶ μὲν 577
εἰρήνης ἐν πολέμωι γενέσθαι καὶ διὰ κινδύνων ⟨ἐλθεῖν⟩
εἰς τόνδε τὸν χρόνον, τὴν μὲν παρελθοῦσαν ἡμέραν ἀγα-
πῶσι, τὴν δ' ἐπιοῦσαν δεδιόσι, ἀντὶ δ' ὁμονοίας εἰς ἔχθραν
καὶ ταραχὰς πρὸς ἀλλήλους ἀφικέσθαι. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους
τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθῶν ὑβρίζειν τε ποιεῖ καὶ στασιάζειν,

---

7 ἀποδεξαμένους Hss.: verb. Sylburg 8 εἰ δὴ πηγή τις nach H. Schenkl und Sadée Rad.-Us.: ἡ λοιπή τις Hss.: εἴ γε κρηπὶς * (1. Aufl.) 10 δυνάμει δ' ὡς Sauppe: δυναμέως· ὡς δὲ Hss. ⟨τῆι⟩ Reiske 11 ἐξ ἑνὸς ⟨θήσω⟩ Sylburg Symbuleutische Musterrede. Situation etwa: dekeleischer Krieg, Hader zwischen Oligarchen und Demokraten (Köhler *Berl. Sitz. Ber.* 1893, 505. Später setzte dieser sie unter Lysander a. O. 1895, 457) 12 ὦ ἀθηναῖοι Sylburg: ὦ Hss.; was ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι auflösen Rad.-Us. [τοῦ παλαιοῦ] Vliet 13 [καὶ τῶν πραγμάτων] Sauppe νεωτέροισι mrg M (Sadée): νεωτέροις Hss. Ausg. 17. 18 die Lücken der Hss. erg. *: ὥστε ⟨τὰς μὲν εὐπραξίας⟩ τῆς πόλεως ἀκούειν, τὰς δὲ συμφορὰς ⟨ὁρᾶν⟩ αὐτοὺς Blass; aber zu εὐπραξίαι ist die Zeit nicht angetan 20 δὴ Sylburg: [δὲ] Raderm. καρτερικώτατός Usener 21 ἐνεξαμαρτάνειν Reiske 23 καὶ tilgte Sauppe. Vielleicht καὶ ⟨αἰσχρὸν⟩ 24 ⟨ἐλθεῖν⟩ *

ἡμεῖς δὲ μετὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἐσωφρονοῦμεν· ἐν δὲ τοῖς 577
κακοῖς ἐμάνημεν, ἃ τοὺς ἄλλους σωφρονίζειν εἴωθεν. τί
δῆτα μέλλοι τις ἂν ⟨ἃ⟩ γιγνώσκει εἰπεῖν, ὅτωι γε ⟨γέγονε⟩
λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς παροῦσι καὶ νομίζειν ἔχειν τι τοιοῦτον,
ὡς μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἔσται; πρῶτον μὲν οὖν τοὺς δια-
φερομένους πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν ῥητόρων καὶ τῶν
ἄλλων ἀποδείξω γ' ἐν τῶι λέγειν πεπονθότας πρὸς ἀλλή-
λους, ὅπερ ἀνάγκη τοὺς ἄνευ γνώμης φιλονικοῦντας
πάσχειν· οἰόμενοι γὰρ ἐναντία λέγειν ἀλλήλοις, οὐκ αἰσθά-
νονται τὰ αὐτὰ πράττοντες οὐδὲ τὸν τῶν ἑτέρων λόγον ἐν
τῶι σφετέρωι λόγωι ἐνόντα. σκέψασθε γὰρ ἐξ ἀρχῆς, ἃ
ζητοῦσιν ἑκάτεροι. πρῶτον μὲν ἡ πάτριος πολιτεία ταρα-
χὴν αὐτοῖς παρέχει ῥάιστη γνωσθῆναι καὶ κοινοτάτη τοῖς
πολίταις οὖσα πᾶσιν. ὁπόσα μὲν οὖν ἐπέκεινα τῆς ἡμε-
τέρας γνώμης ἐστίν, ἀκούειν ἀνάγκη λόγων τῶν παλαιο-
τέρων, ὁπόσα δ' αὐτοὶ ἐπεῖδον οἱ πρεσβύτεροι, ταῦτα δὲ
παρὰ τῶν εἰδότων πυνθάνεσθαι.' τοιαύτη μὲν οὖν τις ἡ Θρα-
συμάχειος ἑρμηνεία, μέση τοῖν δυεῖν καὶ εὔκρατος καὶ εἰς ἀμφοτέ-
ρους τοὺς χαρακτῆρας ἐπίκαιρον ἀφετήριον.

ΥΠΕΡ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ.

2. [1] Clem. Strom VI 16 [II 435, 16 St.] καὶ μὴν ἐν Τηλέφωι [aufgef. 438] εἰπόντος Εὐριπίδου "Ἕλληνες ὄντες βαρβάροις δουλεύ-
σομεν; [fr. 719 N.] Θ. ἐν τῶι ὑπὲρ Λαρισαίων λέγει· "Ἀρχελάωι
δουλεύσομεν Ἕλληνες ὄντες βαρβάρωι;'

ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΧΝΗ. 578

3. [4] Schol. Aristoph. Vög. 880 τὰ αὐτὰ τοῖς Θεοπόμπου [fr. 115 über die Einschließung der Chier in das Gebet der Athener zu Anfang des pelop. Kriegs] καὶ Θ. φησιν ἐν τῆι Μεγάληι τέχνηι.

---

3 ⟨ἃ⟩ γιγνώσκει *: γιγνώσκειν Hss.: γιγνώσκων Blass ⟨γέγονε⟩ *: ⟨ὑπάρ-
χει⟩ Blass 4 *er wisse ein solches Mittel, daß ein solcher Zustand aufhört*
5 ὧι Pearson *Cl. Rev.* 23, 48 7 γ' ἐν τῶι λέγειν *: γε προλέγων Hss.: γε παρὰ
λόγον Usener 11 σφετέρωι Cobet: ἑτέρῳ Hss. 13 ῥάιστη Sylburg:
ῥάστην Hss. 14 ἐπέκεινα Reiske: ἐκείνων Hss. 15 γνώμης] μνήμης Sauppe
λόγων *: λέγειν Hss.; ἀκούοντας ἀνάγκη λέγειν τῶν π. Blass 20 Diese
Musterrede bezieht sich auf die Zeit 404—399. Die Realien hat Herodes Atticus
Περὶ πολιτείας [V 658 Bekk.] benutzt. Köhler *Berl. Sitz. Ber.* 1893, 505. Vgl.
W. Schmid *Rhein. Mus.* 59, 512 25 Der Titel scheint eine kleinere Techne
desselben Verf. vorauszusetzen.

Zu der Techne gehören außer den Ἀφορμαὶ ῥητορικαὶ [s. II 276, 18] 578
die folgenden mit Spezialtiteln angeführten Frr.

4. [3] ATHEN. X 416 A Θ. δ' ὁ Χαλκηδόνιος ἔν τινι τῶν προοιμίων τὸν Τιμοκρέοντά φησιν ὡς μέγαν βασιλέα ἀφικόμενον καὶ ξενιζόμενον παρ' αὐτῶι πολλὰ ἐμφορεῖσθαι. πυθομένου δὲ τοῦ βασιλέως ὅ τι ἀπὸ τούτων ἐργάζοιτο εἶπε Περσῶν ἀναριθμήτους συγκόψειν. καὶ τῆι ὑστεραίαι πολλοὺς καθ' ἕνα νικήσας μετὰ τοῦτο ἐχειρονόμησε. πυνθανομένου δὲ τὴν πρόφασιν ὑπολείπεσθαι ἔφη τοσαύτας, εἰ προσίοι τις, πληγάς.

5. [7] ARIST. rhet. Γ 1. p. 1404ª 13 ἐγκεχειρήκασιν δὲ ἐπ' ὀλίγον περὶ αὐτῆς [näml. τῆς ὑποκριτικῆς] εἰπεῖν τινες, οἷον Θ. ἐν τοῖς ἐλέοις.

6. [5] PLATO Phaedr. p. 267 C [vgl. II 227, 12] τῶν γε μὴν οἰκτρογόων ἐπὶ γῆρας καὶ πενίαν ἑλκομένων λόγων κεκρατηκέναι τέχνηι μοι φαίνεται τὸ τοῦ Χαλκηδονίου σθένος. ὀργίσαι τε αὖ πολλοὺς ἅμα δεινὸς ἀνὴρ γέγονε καὶ πάλιν ὠργισμένοις ἐπάιδων κηλεῖν, ὡς ἔφη· διαβάλλειν τε καὶ ἀπολύσασθαι διαβολὰς ὅθεν δὴ κράτιστος. HERMIAS z. d. St. p. 239, 18 Couvreur ὁ γὰρ Χαλκηδόνιος, τουτέστιν ὁ Θ., ταῦτα ἐδίδαξεν, ὡς δεῖ εἰς οἶκτον ἐγεῖραι τὸν δικαστὴν καὶ ἐπισπᾶσθαι ἔλεον, γῆρας, πενίαν, τέκνα ἀποδυρόμενον καὶ τὰ ὅμοια.

7. [6] PLUT. quaest. conv. I 2, 3 p. 616 D δεῖ [bei der Tischordnung] καθάπερ ὑπόθεσιν μελετῶντα συγκριτικὴν τοὺς Ἀριστοτέλους Τόπους [Γ 1 ff.] ἢ τοὺς Θρασυμάχου Ὑπερβάλλοντας ἔχειν προχείρους οὐδὲν τῶν χρησίμων διαπραττόμενον, ἀλλὰ τὴν κενὴν δόξαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν θεάτρων εἰς τὰ συμπόσια μετάγοντα.

7ª. PHILODEM. Rhet. II 49 [Suppl. ed. Sudhaus Lps. 1895 S. 42 ff.] καὶ Μητρόδωρος [fr. 20 ff. A. Körte Suppl. *Jahrb. f. cl. Phil.* 17, 548] δὲ ἐν τῶι πρώτωι Περὶ ποημάτων ἱκανῶς ἔοικεν παρεμφαίνειν τὸ τὴν σοφιστικὴν ῥητορικὴν τέχνην ὑπάρχειν . . . εἰπ⟨εῖν⟩ μὲν ἐ⟨ν π⟩λήθει πε⟨ρὶ τ⟩ῶν πλήθ⟨ει⟩ χρησίμων ἱκαν⟨όν, τ⟩ὴν δὲ Θρασυμάχου τέ⟩χνην ἢ ἄ⟨λλου⟩ ὁτο⟨υδήποτ'⟩ αὐτῶν οὐ μ⟨αθό⟩ντας . . . Θρασύμαχον καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους τῶν δοκούντων τὰς τοιαύτας ἔχειν λόγων πολιτικῶν ἢ ῥητορικῶν οὐθ⟨έν, ὧ⟩ν φ⟨α⟩σιν ἔχειν τὰς τέχνας, συντελοῦντας.

---

3 Vermutlich das προοίμιον zur Μεγάλη τέχνη, in dem sich Thr. mit dem rhodischen Athleten in bezug auf sein σθένος (Z. 15) und seine Monstrekünste (ὑπερβάλλοντες λόγοι B 7) mit dem vielgewandten Meisterringer vergleicht 8 ὑπολείπεσθαι Sauppe: ἀπολείπεσθαι Hss. 12 mißverstanden Quint. III 3, 4; vgl. III 1, 12 (II 230, 17) 13 οἰκτρογόων] im Stile dieser ganzen Stelle, nicht speziell Thrasym. parodierend 14 τέχνην Schwartz 15 Καλχηδονίου Herwerden 17 ὅθεν δεῖ BT: verb. Paris. 1808 26 ff. Das Meiste ist von Sudhaus ergänzt

AUS UNBESTIMMTER SCHRIFT.

8. Hermias z. Plat. Phaedr. p. 239, 21 Couvr. [zu σθένος p. 267c s. B 6] ἔγραψεν [Thr.] ἐν λόγωι ἑαυτοῦ τοιοῦτόν τι, ὅτι οἱ θεοὶ οὐχ ὁρῶσι τὰ ἀν- 579
θρώπινα· οὐ γὰρ ἂν τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν παρεῖ-
δον τὴν δικαιοσύνην· ὁρῶμεν γὰρ τοὺς ἀνθρώπους ταύτηι μὴ χρω-
μένους.

578

---

79. HIPPIAS.

A. LEBEN UND LEHRE.

1. Suid. Ἱππίας Διοπείθους Ἠλεῖος σοφιστὴς καὶ φιλόσοφος, μαθητὴς Ἡγησι-
δάμου, ὃς τέλος ὡρίζετο τὴν αὐτάρκειαν. ἔγραψε πολλά.

2. Philostrat. V. Soph. I 11, 1ff. Ἱ. δὲ ὁ σοφιστὴς ὁ Ἠλεῖος τὸ μὲν μνη-
μονικὸν οὕτω τι καὶ γηράσκων ἔρρωτο, ὡς καὶ πεντήκοντα ὀνομάτων ἀκούσας
ἅπαξ ἀπομνημονεύειν αὐτὰ καθ' ἣν ἤκουσε τάξιν, ἐσήγετο δὲ ἐς τὰς διαλέξεις γεω-
μετρίαν, ἀστρονομίαν, μουσικήν, ῥυθμούς· (2) διελέγετο δὲ καὶ περὶ ζωγραφίας
καὶ περὶ ἀγαλματοποιίας· (3) ταῦτα ἑτέρωθι· ἐν Λακεδαίμονι δὲ γένη τε διήιει
πόλεων (?) καὶ ἀποικίας καὶ ἔργα, ἐπειδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὸ βούλεσθαι ἄρχειν
τῆι ἰδέαι ταύτηι ἔχαιρον. (4) ἔστιν δὲ αὐτῶι καὶ Τρωικὸς διάλογος [B 5], οὗ
λόγος· ὁ Νέστωρ ἐν Τροίαι ἁλούσηι ὑποτίθεται Νεοπτολέμωι τῶι Ἀχιλλέως, ἃ
χρὴ ἐπιτηδεύοντα ἄνδρα ἀγαθὸν φαίνεσθαι. (5) πλεῖστα δὲ Ἑλλήνων πρεσβεύσας
ὑπὲρ τῆς Ἤλιδος οὐδαμοῦ κατέλυσε τὴν ἑαυτοῦ δόξαν δημηγορῶν τε καὶ διαλεγό-
μενος, ἀλλὰ καὶ χρήματα πλεῖστα ἐξέλεξε καὶ φυλαῖς ἐνεγράφη πόλεων μικρῶν
τε καὶ μειζόνων. (6) παρῆλθε καὶ εἰς τὴν Ἰνυκὸν ὑπὲρ χρημάτων, τὸ δὲ πολίχνιον
τοῦτο Σικελικοί εἰσιν, οὓς ὁ Πλάτων ⟨ἐν⟩ τῶι Γοργίαι ἐπισκώπτει. (7) εὐδοκι-
μῶν δὲ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἔθελγε τὴν Ἑλλάδα ἐν Ὀλυμπίαι λόγοις ποικίλοις
καὶ πεφροντισμένοις εὖ. (8) ἡρμήνευε δὲ οὐκ ἐλλιπῶς ἀλλὰ περιττῶς καὶ κατὰ
φύσιν, ἐς ὀλίγα καταφεύγων τῶν ἐκ ποιητικῆς ὀνόματα.

3. [Plut.] Vit. X or. 4 p. 838A ἐγένετο δ' αὐτῶι [Isokrates] καὶ παῖς Ἀφαρεὺς
πρεσβύτηι ὄντι ἐκ Πλαθάνης τῆς Ἱππίου τοῦ ῥήτορος ποιητός, τῶν δὲ τῆς γυναικὸς 580
τριῶν παίδων ὁ νεώτατος. 839B καὶ νέον μὲν ὄντα μὴ γῆμαι, γηράσαντα δ'
ἑταίραι συνεῖναι ἣι ὄνομα ἦν Λαγίσκη . . . ἔπειτα Πλαθάνην τὴν Ἱππίου τοῦ ῥή-
τορος γυναῖκα ἠγάγετο τρεῖς παῖδας ἔχουσαν, ὧν τὸν Ἀφαρέα, ὡς προείρηται,
ἐποιήσατο. Harpocr. Ἀφαρεύς. οὗτος Ἱππίου μὲν ἦν υἱός, ἐνομίζετο δὲ Ἰσο-
κράτους. Zosim. V. Isocr. p. 253, 4 Westerm. γυναῖκα δ' ἠγάγετο Πλαθάνην τινά,
Ἱππίου τοῦ ῥήτορος ἀπογεννωμένην.

---

9 Ἡγησιδάμου] unbekannt; vgl. Ἀγησίδαμος I 344, 24: Ἱπποδάμου [s. c. 27] Apelt *Beitr.* 382 10 αὐτάρκειαν] aus A 12 herausgesponnen. Vgl. auch Norden *Herm.* 40, 523 12 Quelle A 11 (unten S. 284, 23) 16 καὶ πόλεων ἀποικίας verm. *; vgl. 284, 18. 19: ἡρώων st. πόλεων Wendland 17 οὗ *: οὐ Hss. vgl. die Quelle A 9 19 πρεσβεύσας] Quelle A 6 22 Ἰνυκόν] Quelle A 7 23 ⟨ἐν⟩ *: [τῶι Γοργίαι] Kayser. Die Stelle wohl 493A [oben I 315, 12] 24 Ὀλυμπίαι] Quelle A 12 27 Ἀφαρεὺς] trag. Dichter tätig 368–341, Wilhelm *Urk. dr. Aufl.* S. 40 28 Ἱππίου] Identität mit dem Elier bestritten; s. Blass *Att. Ber.* II 711 29 παίδων ⟨ὧν⟩ Reiske

4. Plat. Apol. p. 19 E καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἷός τ' εἴη 580
παιδεύειν ἀνθρώπους ὥσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Ἱ. ὁ Ἠλεῖος. Vgl. 77 A 4.

5. Athen. V p. 218 C ὁ δὲ Πλάτων καὶ τὸν Ἠλεῖον Ἱππίαν συμπαρόντα ποιεῖ [ἐν] τῷι Πρωταγόραι [vgl. C 1] μετά τινων ἰδίων πολιτῶν, οὓς οὐκ εἰκὸς ἐν Ἀθήναις ἀσφαλῶς διατρίβειν πρὸ τοῦ τὰς ἐνιαυσίας ἐπὶ Ἰσάρχου [τοῦ] Ἐλαφηβολιῶνος [423] συντελεσθῆναι σπονδάς. Vgl. 74 A 11.

5a. Xenoph. Symp. 4, 62 [s. oben 77 A 4a] οἶδα μέν, ἔφη, σε [Antisthenes] Καλλίαν τουτονὶ προαγωγεύσαντα τῶι σοφῶι Προδίκωι . . ., οἶδα δέ σε Ἱππίαι τῶι Ἠλείωι, παρ' οὗ οὗτος καὶ τὸ μνημονικὸν ἔμαθεν.

6. Plat. Hipp. mai. p. 281 A [Sokr., Hipp.] Ἱππίας ὁ καλός τε καὶ σοφός, ὡς διὰ χρόνου ἡμῖν κατῆρας εἰς τὰς Ἀθήνας. — Οὐ γὰρ σχολή, ὦ Σώκρατες. ἡ γὰρ Ἦλις ὅταν τι δέηται διαπράξασθαι πρός τινα τῶν πόλεων, ἀεὶ ἐπὶ πρῶτον ἐμὲ ἔρχεται τῶν πολιτῶν αἱρουμένη πρεσβευτήν, ἡγουμένη δικαστὴν καὶ ἄγγελον ἱκανώτατον εἶναι τῶν λόγων, οἳ ἂν παρὰ τῶν πόλεων ἑκάστων λέγωνται. πολλάκις μὲν οὖν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἐπρέσβευσα, πλεῖστα δὲ καὶ περὶ πλείστων καὶ μεγίστων εἰς τὴν Λακεδαίμονα· διὸ δή, ὃ σὺ ἐρωτᾷς, οὐ θαμίζω εἰς τούσδε τοὺς τόπους.

7. — — p. 282 D E [Hippias spricht] ἀφικόμενος δέ ποτε εἰς Σικελίαν Πρωταγόρου [s. 74 A 9] αὐτόθι ἐπιδημοῦντος καὶ εὐδοκιμοῦντος καὶ πρεσβυτέρου ὄντος [καὶ] πολὺ νεώτερος ὢν ἐν ὀλίγωι χρόνωι πάνυ πλέον ἢ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν μνᾶς εἰργασάμην, καὶ ἐξ ἑνός γε χωρίου πάνυ σμικροῦ Ἰνυκοῦ πλέον ἢ εἴκοσι μνᾶς· καὶ τοῦτο ἐλθὼν οἴκαδε φέρων τῶι πατρὶ ἔδωκα, ὥστε ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας θαυμάζειν τε καὶ ἐκπεπλῆχθαι. καὶ σχεδόν τι οἶμαι ἐμὲ πλείω χρήματα εἰργάσθαι ἢ ἄλλους σύνδυο οὑστινας βούλει τῶν σοφιστῶν. Tracht s. 76 A 9.

8. — Hipp. min. p. 363 C [Hipp.] καὶ γὰρ ἂν δεινὰ ποιοίην, ὦ Εὔδικε, εἰ 581
Ὀλυμπίαζε μὲν εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων πανήγυριν, ὅταν τὰ Ὀλύμπια ᾖι, ἀεὶ ἐπανιὼν οἴκοθεν ἐξ Ἤλιδος εἰς τὸ ἱερὸν παρέχω ἐμαυτὸν καὶ λέγοντα ὅτι ἄν τις βούληται ὧν ἄν μοι εἰς ἐπίδειξιν παρεσκευασμένον ἦι, καὶ ἀποκρινόμενον τῶι βουλομένωι ὅτι ἄν τις ἐρωτᾶι, νῦν δὲ τὴν Σωκράτους ἐρώτησιν φύγοιμι . . . 346 A ἐξ οὗ γὰρ ἦργμαι Ὀλυμπίασιν ἀγωνίζεσθαι οὐδενὶ πώποτε κρείττονι εἰς οὐδὲν ἐμαυτοῦ ἐνέτυχον.

9. — Hipp. mai. p. 286 A [Hippias] Καὶ ναὶ μὰ Δί', ὦ Σώκρατες, περί γε ἐπιτηδευμάτων καλῶν καὶ ἔναγχος αὐτόθι ηὐδοκίμησα διεξιών, ἃ χρὴ τὸν νέον ἐπιτηδεύειν. ἔστι γάρ μοι περὶ αὐτῶν παγκάλως λόγος συγκείμενος, καὶ ἄλλως εὖ διακείμενος καὶ τοῖς ὀνόμασι· πρόσχημα δέ μοί ἐστι καὶ ἀρχὴ τοιάδε τις τοῦ λόγου [vgl. A 2 § 4]· ἐπειδὴ ἡ Τροία ἥλω, λέγει ὁ λόγος, ὅτι Νεοπτόλεμος Νέστορα ἔροιτο, ποῖά ἐστι καλὰ ἐπιτηδεύματα, ἃ ἄν τις ἐπιτηδεύσας νέος ὢν εὐδοκιμώτατος γένοιτο· μετὰ ταῦτα δὴ λέγων ἐστὶν ὁ Νέστωρ καὶ ὑποτιθέμενος αὐτῶι πάμπολλα νόμιμα καὶ πάγκαλα. τοῦτον δὴ καὶ ἐκεῖ [in Sparta] ἐπεδειξάμην καὶ

---

5 [ἐν] Wilamowitz οὓς Musurus: ὡς Hs. 6 [τοῦ] Musurus 14 δικαστὴν] διαιτητὴν Burges; δοκιμαστὴν Naber; ἀκροατὴν Richards *Cl. Rev.* 15, 298; δίκα(ιόν τε κρι)τὴν Pearson ebend. 23, 49; διαλλακτὴν * 21 πολὺ F: καὶ πολὺ TW πάνυ χρόνωι Schanz 30 ὧν] ὅτι τ' verm. * 39 Vgl. Isocr. 1, 12; 2, 36; Norden *Herm.* 40, 522

ἐνθάδε [in Athen] μέλλω ἐπιδεικνύναι εἰς τρίτην ἡμέραν ἐν τῶι Φειδοστράτου 581
διδασκαλείωι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄξια ἀκοῆς· ἐδεήθη γάρ μου Εὔδικος ὁ Ἀπημάντου.

10. — Hipp. min. p. 364 C [Hipp.] φημὶ γὰρ Ὅμηρον πεποιηκέναι ἄριστον μὲν ἄνδρα Ἀχιλλέα τῶν εἰς Τροίαν ἀφικομένων, σοφώτατον δὲ Νέστορα, πολυτροπώτατον δὲ Ὀδυσσέα.

11. — Hipp. mai. p. 285 B (Sokrates und Hippias) ἐπαινοῦσι δὲ δή σε πρὸς θεῶν, ὦ Ἱππία, καὶ χαίρουσιν ἀκούοντες [die Spartaner] ποῖα; ἢ δῆλον δὴ ὅτι ἐκεῖνα ἃ σὺ κάλλιστα ἐπίστασαι, τὰ περὶ τὰ ἄστρα τε καὶ τὰ οὐράνια πάθη; — Οὐδ' ὁπωστιοῦν· ταῦτά γε οὐδ' ἀνέχονται. — Ἀλλὰ περὶ γεωμετρίας τι χαίρουσιν ἀκούοντες; — Οὐδαμῶς, ἐπεὶ οὐδ' ἀριθμῶν ἐκείνων γε ὡς ἔπος εἰπεῖν πολλοὶ ἐπίστανται. — Πολλοῦ ἄρα δέουσιν περί γε λογισμῶν ἀνέχεσθαί σου ἐπιδεικνυμένου. — Πολλοῦ μέντοι, νὴ Δία. — Ἀλλὰ δῆτα ἐκεῖνα ἃ σὺ ἀκριβέστατα ἐπίστασαι ἀνθρώπων διαιρεῖν, περί τε γραμμάτων δυνάμεως καὶ συλλαβῶν καὶ ῥυθμῶν καὶ ἁρμονιῶν; — Περὶ ποίων, ὠγαθέ, ἁρμονιῶν καὶ γραμμάτων; — Ἀλλὰ τί μήν ἐστιν ἃ ἡδέως σου ἀκροῶνται καὶ ἐπαινοῦσιν; αὐτός μοι εἰπέ, ἐπειδὴ ἐγὼ οὐχ εὑρίσκω. — Περὶ τῶν γενῶν, ὦ Σώκρατες, τῶν τε ἡρώων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κατοικίσεων, ὡς τὸ ἀρχαῖον ἐκτίσθησαν αἱ πόλεις, καὶ συλλήβδην πάσης τῆς ἀρχαιολογίας ἥδιστα ἀκροῶνται, ὥστ' ἔγωγε δι' αὐτοὺς ἠνάγκασμαι ἐκμεμαθηκέναι τε καὶ ἐκμεμελετηκέναι πάντα τὰ τοιαῦτα. — Ναὶ μὰ Δί', ὦ Ἱππία, ηὐτύχηκάς γε, ὅτι Λακεδαιμόνιοι οὐ χαίρουσιν, ἄν τις αὐτοῖς ἀπὸ Σόλωνος τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους καταλέγηι· εἰ δὲ μή, πράγματ' ἂν εἶχες ἐκμανθάνων. — Πόθεν, ὦ Σώκρατες; ἅπαξ ἀκούσας πεντήκοντα 582
ὀνόματα ἀπομνημονεύσω. — Ἀληθῆ λέγεις, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐνενόησα, ὅτι τὸ μνημονικὸν ἔχεις· ὥστ' ἐννοῶ ὅτι εἰκότως σοι χαίρουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἅτε πολλὰ εἰδότι, καὶ χρῶνται ὥσπερ ταῖς πρεσβύτισιν οἱ παῖδες πρὸς τὸ ἡδέως μυθολογῆσαι.

12. — Hipp. min. p. 368 B πάντως δε πλείστας τέχνας πάντων σοφώτατος εἶ ἀνθρώπων, ὡς ἐγώ ποτέ σου ἤκουον μεγαλαυχουμένου πολλὴν σοφίαν καὶ ζηλωτὴν σαυτοῦ διεξιόντος ἐν ἀγορᾶι ἐπὶ ταῖς τραπέζαις. ἔφησθα δὲ ἀφικέσθαι ποτὲ εἰς Ὀλυμπίαν ἃ εἶχες περὶ τὸ σῶμα ἅπαντα σαυτοῦ ἔργα ἔχων· πρῶτον μὲν δακτύλιον (ἐντεῦθεν γὰρ ἤρχου) ὃν εἶχες σαυτοῦ ἔχειν ἔργον ὡς ἐπιστάμενος δακτυλίους γλύφειν καὶ ἄλλην σφραγῖδα σὸν ἔργον, καὶ στλεγγίδα καὶ λήκυθον ἃ αὐτὸς εἰργάσω· ἔπειτα ὑποδήματα ἃ εἶχες ἔφησθα αὐτὸς σκυτοτομῆσαι καὶ τὸ ἱμάτιον ὑφῆναι καὶ τὸν χιτωνίσκον· καὶ ὅ γε πᾶσιν ἔδοξεν ἀτοπώτατον καὶ σοφίας πλείστης ἐπίδειγμα [ἐπειδὴ], τὴν ζώνην ἔφησθα τοῦ χιτωνίσκου, ἣν εἶχες, εἶναι μὲν οἵαι αἱ Περσικαὶ τῶν πολυτελῶν, ταύτην δὲ αὐτὸς πλέξαι· πρὸς δὲ τούτοις ποιήματα ἔχων ἐλθεῖν καὶ ἔπη καὶ τραγωιδίας καὶ διθυράμβους καὶ καταλογάδην πολλοὺς λόγους καὶ παντοδαποὺς συγκειμένους· καὶ περὶ τῶν τεχνῶν δή, ὧν ἄρτι ἐγὼ ἔλεγον, ἐπιστήμων ἀφικέσθαι διαφερόντως τῶν ἄλλων καὶ περὶ ῥυθμῶν καὶ ἁρμονιῶν καὶ γραμμάτων ὀρθότητος, καὶ ἄλλα ἔτι πρὸς τούτοις πάνυ πολλά, ὡς ἐγὼ δοκῶ μνημονεύειν· καίτοι τό γε μνημονικὸν ἐπελαθόμην σου, ὡς ἔοικε, τέχνημα, ἐν ὧι σὺ οἴει λαμπρότατος εἶναι. Vgl. 74 A 26 (II 227, 6).

---

2 Εὔδικος] Person des Hippias minor 36 [ἐπειδὴ] Ast: ἐπιδεικνὺς Schanz

13. ATHEN. XI p. 506 F ἐν δὲ τῶι Μενεξένωι οὐ μόνον Ἱ. ὁ Ἠλεῖος χλευάζεται, 582
ἀλλὰ καὶ ὁ Ῥαμνούσιος Ἀντιφῶν καὶ ὁ μουσικὸς Λάμπρος.

14. XEN. Mem. IV 4, 5 ff. οἶδα δέ ποτε αὐτὸν [Sokrates] καὶ πρὸς Ἱππίαν τὸν Ἠλεῖον περὶ τοῦ δικαίου τοιάδε διαλεχθέντα. διὰ χρόνου γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἱππίας Ἀθήναζε παρεγένετο τῶι Σωκράτει λέγοντι πρός τινας, ὡς θαυμαστὸν εἴη τό, εἰ μέν τις βούλοιτο σκυτέα διδάξασθαί τινα ἢ τέκτονα ἢ χαλκέα ἢ ἱππέα, μὴ ἀπορεῖν, ὅποι ἂν πέμψας τούτου τύχοι· φασὶ δέ τινες καὶ ἵππον καὶ βοῦν τῶι βουλομένωι δικαίους ποιήσασθαι πάντα μεστὰ εἶναι τῶν διδαξόντων· ἐὰν δέ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ υἱὸν ἢ οἰκέτην διδάξασθαι, μὴ εἰδέναι ὅποι ἂν ἐλθὼν τύχοι τούτου. (6) καὶ ὁ μὲν Ἱ. ἀκούσας ταῦτα ὥσπερ ἐπισκώπτων αὐτόν· Ἔτι 583
γὰρ σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγεις ἃ ἐγὼ πάλαι ποτέ σου ἤκουσα; καὶ ὁ Σωκράτης· Ὅ δέ γε τούτου δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἱππία, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν· σὺ δ' ἴσως διὰ τὸ πολυμαθὴς εἶναι περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγεις. Ἀμέλει, ἔφη, πειρῶμαι καινόν τι λέγειν ἀεί. (7) Πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; οἷον περὶ γραμμάτων ἐάν τις ἔρηταί σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν, ἄλλα μὲν πρότερον, ἄλλα δὲ νῦν πειρᾶι λέγειν; ἢ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἐρωτῶσιν, εἰ τὰ δὶς πέντε δέκα ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἃ καὶ πρότερον ἀποκρίνει; Περὶ μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ σύ, καὶ ἐγὼ ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω· περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνυ οἶμαι νῦν ἔχειν εἰπεῖν, πρὸς ἃ οὔτε σὺ οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδεὶς δύναιτ' ἀντειπεῖν.

15. TERTULL. apolog. 46 [in einer Aufzählung der Schandtaten heidnischer Philosophen] *Hippias dum civitati insidias disponit occiditur.*

B. FRAGMENTE.

ΙΠΠΙΟΥ ΕΛΕΓΕΙΑ.

1. PAUS. V 25, 4 [Untergang des messenischen Knabenchors auf der Fahrt nach Rhegion] τότε δὲ ἐπὶ τῆι ἀπωλείαι τῶν παίδων οἱ Μεσσήνιοι πένθος ἦγον, καὶ ἄλλα τέ σφισιν ἐς τιμὴν αὐτῶν ἐξευρέθη καὶ εἰκόνας ἐς Ὀλυμπίαν ἀνέθεσαν χαλκᾶς, σὺν δὲ αὐτοῖς τὸν διδάσκαλον τοῦ χοροῦ καὶ τὸν αὐλητήν. τὸ μὲν δὴ ἐπίγραμμα ἐδήλου τὸ ἀρχαῖον ἀναθήματα εἶναι τῶν ἐν πορθμῶι Μεσσηνίων· χρόνωι δὲ ὕστερον Ἱ. ὁ λεγόμενος ὑπὸ Ἑλλήνων γενέσθαι σοφὸς τὰ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίησεν· ἔργα δέ εἰσιν Ἠλείου Κάλωνος αἱ εἰκόνες.

---

1 An der Stelle, wo Platon Lampros und Antiphon erwähnt p. 236 A [vgl. II 289, 17], fehlt wie auch sonst in dem Dialoge die Erwähnung des Hippias 9 εἰδέναι Stob.: εἶναι Hss. ποῖ Stob. 12 entlehnt aus Platon Gorg. 490 E 20 ἀντειπεῖν Anonymus *Obs. Misc.* III 430: ἀνειπεῖν Hss.: εἰπεῖν Stob. 22 *Hippias*] Verwechslung Tertullians. Gemeint ist der Peisistratide *insidias* vulg.: *icthydias* A; Text zweifelhaft 32 Der Hermes desselben Bildhauers für den Rheginer Glaukies [Paus. V 28, 7] ist nach der Schrift der Basis etwa 420—410 errichtet (Dittenberger) s. Loewy *Inschr. gr. Bildh.* 28 n. 33

ΕΘΝΩΝ ΟΝΟΜΑΣΙΑΙ. 583

2. [3 Müller FHG II p. 61] SCHOL. APOLL. III 1179 [hinter 67 B 1] Ἱ. δὲ ὁ Ἠλεῖος ἐν Ἐθνῶν ὀνομασίαις ἔθνος τι καλεῖσθαι Σπαρτούς.

ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ ΑΝΑΓΡΑΦΗ.

3. [2] PLUT. Num. 1 τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἐξακριβῶσαι χαλεπόν ἐστι καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀναγομένους, ὧν τὴν ἀναγραφὴν ὀψέ φασιν Ἱππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἠλεῖον ἀπ' οὐδενὸς 584 ὁρμώμενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ.

4. [1] ATHEN. XIII 608 F ἐπὶ κάλλει δὲ . . . διαβόητοι γεγόνασι γυναῖκες Θαργηλία ἡ Μιλησία, ἥτις καὶ τεσσαρεσκαίδεκα ἀνδράσιν ἐγαμήθη οὖσα καὶ τὸ εἶδος πάνυ· καλὴ καὶ σοφή, ὥς φησιν Ἱ. ὁ σοφιστὴς ἐν τῶι ἐπιγραφομένωι Συναγωγή. HESYCH. Θαργηλία· ἔστιν ἡ Θαργηλία Μιλησία μὲν τὸ γένος, εὐπρεπὴς δὲ τὴν ὄψιν καὶ τἆλλα σοφή, ὥστε στρατηγεῖν πόλεις καὶ δυνάστας. διὸ καὶ πλείστοις ἐγήματο τῶν διασημοτάτων.

ΤΡΩΙΚΟΣ.

5. PLAT. Hipp. mai. p. 286 A [A 9]. Vgl. A 1 S. 282, 17.

AUS UNBESTIMMTEN SCHRIFTEN.

6. [6] CLEM. Strom. VI 15 (II 434, 19 St.) φέρε ἄντικρυς μαρτυροῦντα ἡμῖν Ἱππίαν τὸν σοφιστὴν τὸν Ἠλεῖον, ὃς τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ προκειμένου μοι σκέμματος ἦκεν λόγον, παραστησώμεθα ὧδέ πως λέγοντα·

τούτων ἴσως εἴρηται τὰ μὲν Ὀρφεῖ, τὰ δὲ Μουσαίωι κατὰ βραχὺ ἄλλωι ἀλλαχοῦ, τὰ δὲ Ἡσιόδωι τὰ δὲ Ὁμήρωι, τὰ δὲ τοῖς ἄλλοις τῶν ποιητῶν, τὰ δὲ ἐν συγγραφαῖς τὰ μὲν Ἕλλησι τὰ δὲ βαρβάροις. ἐγὼ δὲ ἐκ πάντων τούτων τὰ μέγιστα καὶ ὁμόφυλα συνθεὶς τοῦτον καινὸν καὶ πολυειδῆ τὸν λόγον ποιήσομαι.

7. [10] DIOG. I 24 über Thales' Panpsychismus 1 A 1 (I 2, 1).

8. [4] EUSTATH. z. DIONYS Per. 270 Ἱ. ἀπὸ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης τῶν Ὠκεανίδων τὰς Ἠπείρους [näml. Asien und Europa] καλεῖ.

---

1 vielleicht Teiltitel der Συναγωγή B 4 3 Ἠλεῖος C. Müller: δήλιος Hs. 4 Vgl. A. Körte *Herm.* 39, 230 11 Θαργηλία] vgl. Suid. s. v., Philostr. ep. 73 (Aeschin. Socr. fr. 6 p. 44 Krauss) 16 πλείστην Hs.: verb. Küster 21 ⟨εἰς⟩ τὸν αὐτὸν Stählin 22 ἦκεν *: ἥκειν Hs.: ἥκει Stählin 23 Fr. d. Συναγωγή (Th. Gomperz)? [κατὰ βραχὺ] Gomperz 24 ἄλλως Geel; ἄλλῳ ⟨ἄλλα⟩ ἀλλαχοῦ stellt n. βαρβάροις (25) Gomperz 25 τὰ δὲ συγγραφεῦσι Gomperz 26 τὰ μάλιστα ὁμόφυλα Nauck: τὰ μέγιστα ⟨ἐκλεξάμενος⟩ καὶ ⟨τὰ μάλιστα⟩ ὁμόφυλα Gomperz 29 Zu B 2?

9. [7] Hypoth. Soph. Oed. R. v [Schol. II 12, 11 Dind.] ἴδιον δέ τι πεπόν- 584
θασιν οἱ μεθ' Ὅμηρον ποιηταὶ τοὺς πρὸ τῶν Τρωικῶν βασιλεῖς τυράννους προσαγορεύοντες ὀψέ ποτε τοῦδε τοῦ ὀνόματος εἰς τοὺς Ἕλληνας διαδοθέντος, κατὰ τοὺς Ἀρχιλόχου χρόνους, καθάπερ Ἰ. ὁ σοφιστής φησιν. Ὅμηρος γοῦν τὸν πάντων παρανομώτατον Ἔχετον βασιλέα φησὶ καὶ οὐ τύραννον εἰς Ἔχετον βα- 585
σιλῆα βροτῶν δηλήμονα' [σ 84].

10. [15] Phrynich. ecl. 312 Lob. παραθήκην Ἱππίαν καὶ Ἴωνά τινα συγγραφέα φασὶν εἰρηκέναι· ἡμεῖς δὲ τοῦτο παρακαταθήκην ἐροῦμεν, ὡς Πλάτων καὶ Θουκυδίδης καὶ Δημοσθένης.

11. [9] Plut. Lyc. 23 αὐτὸν δὲ τὸν Λυκοῦργον Ἰ. μὲν ὁ σοφιστὴς πολεμικώτατόν φησι γενέσθαι καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατηγιῶν.

12. [0] Procl. in Eucl. p. 65, 11 Friedl. [s. oben 1 28, 38] μετὰ δὲ τοῦτον [Thales] Μάμερκος ὁ Στησιχόρου τοῦ ποιητοῦ ἀδελφὸς ὡς ἐφαψάμενος τῆς περὶ γεωμετρίας σπουδῆς μνημονεύεται καὶ Ἰ. ὁ Ἠλεῖος ἱστόρησεν ὡς ἐπὶ γεωμετρίαι δόξαν αὐτοῦ λαβόντος.

13. [11] Schol. Arat. 172 p. 369, 27 Maass. [nach 67 B 18] Ἰ. δὲ καὶ Φερεκύδης [FHG I 86 fr. 52] ἑπτά [näml. Ὑάδας εἶναι].

14. [12] Schol. Pind. Pyth. 4, 288, ταύτην [Phrixos' Stiefmutter] δὲ ὁ μὲν Πίνδαρος ἐν Ὕμνοις [fr. 49 Schr.] Δημοδίκην φησίν, Ἰ. δὲ Γοργῶπιν.

15. [5] — Nem. 7, 53 τρίτην δὲ [Ephyra] περὶ Ἤλιν, ἧς Ἰ. μνημονεύει.

16. [13] Stob. III 38, 32 Πλουτάρχου ἐκ τοῦ ⟨Περὶ τοῦ⟩ διαβάλλειν. 'Ἰ. λέγει δύο εἶναι φθόνους· τὸν μὲν δίκαιον, ὅταν τις τοῖς κακοῖς φθονῇ τιμωμένοις, τὸν δὲ ἄδικον, ὅταν τοῖς ἀγαθοῖς. καὶ διπλᾶ τῶν ἄλλων οἱ φθονεροὶ κακοῦνται· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἰδίοις κακοῖς ἄχθονται ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς.'

17. [14] — — 42, 10 Πλουτάρχου ἐκ τοῦ ⟨Περὶ τοῦ⟩ διαβάλλειν. 'Ἰ. φησίν, ὅτι δεινόν ἐστιν ἡ διαβολία, οὕτως ὀνομάζων, ὅτι οὐδὲ τιμωρία τις κατ' αὐτῶν γέγραπται ἐν τοῖς νόμοις ὥσπερ τῶν κλεπτῶν· καίτοι ἄριστον ὂν κτῆμα τὴν φιλίαν κλέπτουσιν, ὥστε ἡ ὕβρις κακοῦργος οὖσα δικαιοτέρα ἐστὶ τῆς διαβολῆς διὰ τὸ μὴ ἀφανὴς εἶναι.'

18. [8] Vit. Homeri Matrit. p. 31, 1 Westerm. Ἰ. δ' αὖ καὶ Ἔφορος Κυμαῖον [Homer].

19. Papyr. Petropol. n. 13, col. 2, 11 [ed. Jernstedt *Journ. des Unterrichtsmin.* (russ.) 1901 Oktob. p. [51]] ΙΠΠΙΟΥ; Titel nicht erhalten.

ZWEIFELHAFTES. 586

20. Arist. poet. 25. 1461a 21 κατὰ δὲ προσωιδίαν [näml. ὁρῶντα δεῖ διαλύειν] ὥσπερ Ἰ. ἔλυεν ὁ Θάσιος τὸ 'δίδομεν δέ οἱ' καὶ 'τὸ μὲν οὖ καταπύθεται ὄμβρωι'. soph. el. 4. 166b 1 παρὰ δὲ τὴν προσωιδίαν ἐν μὲν τοῖς ἄνευ γραφῆς διαλεκτικοῖς οὐ ῥάιδιον ποιῆσαι λόγον, ἐν δὲ τοῖς γεγραμμένοις καὶ ποιήμασι μᾶλλον, οἷον καὶ τὸν Ὅμηρον ἔνιοι διορθοῦνται πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας ὡς ἀτόπως εἰρηκότα 'τὸ

---

7 Ἴωνα] Herodot. 6, 73. 9, 45 vgl. Phryn. p. 223 21 ⟨Περὶ τοῦ⟩ Hense oder nach tit. 20, 59 ⟨Περὶ⟩ διαβολῆς vgl. Z. 26 27 Ebenso Herod. 7, 10 η, Lys. 19, 5, Isocr. 15, 18, alle ein altes Sprichwort wiederholend 37 Θάσιος Hss. und [Alex.] d. i. Mich. Ephes. in soph. el. 33, 27: Ἠλεῖος wahrscheinlich Osann

μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρωι' [Ψ 328]. λύουσι γὰρ αὐτὸ τῆι προσωιδίαι λέγοντες 586
τὸ οὖ ὀξύτερον· καὶ τὸ περὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτι οὐκ αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἶπεν 'δίδομεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι' [B 15], ἀλλὰ τῶι ἐνυπνίωι ἐνετέλλετο διδόναι.

21. PROCL. in Eucl. p. 272,3 Friedl. Νικομήδης μὲν γὰρ ἐκ τῶν κογχοειδῶν γραμμῶν, ὧν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν τάξιν καὶ τὰ συμπτώματα παραδέδωκεν, αὐτὸς εὑρετὴς ὢν τῆς ἰδιότητος αὐτῶν πᾶσαν εὐθύγραμμον γωνίαν ἐτριχοτόμησεν. ἕτεροι δὲ ἐκ τῶν Ἱππίου καὶ Νικομήδους τετραγωνιζουσῶν πεποιήκασι τὸ αὐτὸ μικταῖς καὶ οὗτοι χρησάμενοι γραμμαῖς ταῖς τετραγωνιζούσαις.

C. IMITATION.

1. PLAT. Protag. p. 337 c ff. μετὰ δὲ τὸν Πρόδικον Ἱ. ὁ σοφὸς εἶπεν· Ω ἄνδρες, ἔφη, οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγω ὑμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἅπαντας εἶναι φύσει, οὐ νόμωι· τὸ γὰρ ὅμοιον τῶι ὁμοίωι φύσει συγγενές ἐστιν, ὁ δὲ νόμος τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται. ὑμᾶς οὖν αἰσχρὸν τὴν μὲν φύσιν τῶν πραγμάτων εἰδέναι, σοφωτάτους δὲ ὄντας τῶν Ἑλλήνων καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο νῦν συνεληλυθότας τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὀλβιώτατον 587
οἶκον τόνδε μηδὲν τούτου τοῦ ἀξιώματος ἄξιον ἀποφήνασθαι, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς φαυλοτάτους τῶν ἀνθρώπων διαφέρεσθαι ἀλλήλοις. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ δέομαι καὶ συμβουλεύω, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, συμβῆναι ὑμᾶς ὥσπερ ὑπὸ διαιτητῶν ἡμῶν συμβιβαζόντων εἰς τὸ μέσον καὶ μήτε σὲ τὸ ἀκριβὲς τοῦτο εἶδος τῶν διαλόγων ζητεῖν τὸ κατὰ βραχὺ λίαν, εἰ μὴ ἡδὺ Πρωταγόραι, ἀλλ' ἐφεῖναι καὶ χαλάσαι τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις, ἵνα μεγαλοπρεπέστεροι καὶ εὐσχημονέστεροι ὑμῖν φαίνωνται, μήτ' αὖ Πρωταγόραν πάντα κάλων ἐκτείναντα, οὐρίαι ἐφέντα, φεύγειν εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόγων, ἀποκρύψαντα γῆν, ἀλλὰ μέσον τι ἀμφοτέρους τεμεῖν. ὡς οὖν ποιήσετε, καὶ πείθεσθέ μοι ῥαβδοῦχον καὶ ἐπιστάτην καὶ πρύτανιν ἑλέσθαι, ὃς ὑμῖν φυλάξει τὸ μέτριον μῆκος τῶν λόγων ἑκατέρου.

---

1. 2 Hipp. accentuierte also οὖ; vgl. J. Wackernagel *Beitr. z. gr. Akz.* (Basel 1893) S. 9 ff. 3 statt Τρώεσσι δὲ κήδε' ἐφῆπται unserer Hss. las Ar. aus Φ 297 δίδομεν κτλ. Hipp. accentuierte also διδόμεν. Vgl. [Alex.] in soph. el. 35, 4 6 Identität mit dem Sophisten von Blass bestritten Fleckeisens *Jahrb. f. kl. Phil.* 105, 28; Apelt *Beitr. z. Gesch. d. gr. Phil.* 379. Dagegen Tannery *Hist. d. l. science Hell.* 246; Allman *Greek geom.* 191, 379[1] 10 ff. vgl. Dümmler *Kl. Schr.* I 205 11 ἡμᾶς Heindorf 16 εἰς τὸ B^1T; was richtig ist, wenn ὀλβιώτατον, ⟨τὸν⟩ gelesen wird 22 ἡμῖν apogr. 25 ποιήσατε Madvig πίθεσθε Naber

Hibeh-Pap. 13 (2 Jahrh. v. Chr.) enthält eine Rede (Anrede ὦ ἄνδρες Ἕλληνες) gegen die behauptete ethische Wirkung der Musik, die Blass mit einer olympischen Rede [A 8] des Hippias identifiziert und in Verbindung mit A 11 (S. 284, 14) auch B 6 darauf bezieht: vage Hypothese (wie Hippias als Quelle Herodots III 38 bei Dümmler *Academic.* 249; vgl. jetzt Crönert *Herm.* 44, 508 und Nestle *Philol.* 67, 568).

80. ANTIPHON DER SOPHIST. 587

A. LEBEN UND SCHRIFTEN.

1. Suid. Ἀντιφῶν Ἀθηναῖος τερατοσκόπος καὶ ἑποποιὸς καὶ σοφιστής· ἐκαλεῖτο δὲ Λογομάγειρος.

Ἀντιφῶν Ἀθηναῖος ὀνειροκρίτης· Περὶ κρίσεως ὀνείρων [B 78—81] ἔγραψεν.

2. Hermog. de ideis II 11, 7 περὶ δὲ Ἀντιφῶντος λέγοντας ἀνάγκη προειπεῖν, ὅτι καθάπερ ἄλλοι τέ φασιν οὐκ ὀλίγοι καὶ Δίδυμος ὁ γραμματικός, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ ἱστορίας φαίνεται, πλείους μὲν γεγόνασιν Ἀντιφῶντες, δύο δὲ οἱ σοφιστεύσαντες, ὧν καὶ λόγον ἀνάγκη ποιήσασθαι. ὧν εἷς μέν ἐστιν ὁ ῥήτωρ, οὗπερ οἱ φονικοὶ φέρονται λόγοι καὶ (οἱ) δημηγορικοὶ καὶ ὅσοι τούτοις ὅμοιοι, ἕτερος δὲ ὁ καὶ τερατοσκόπος καὶ ὀνειροκρίτης λεγόμενος γενέσθαι, οὗπερ οἵ τε Περὶ τῆς ἀληθείας [B 1—44] εἶναι λέγονται λόγοι καὶ ὁ Περὶ ὁμονοίας [B 44ᵃ—71] [καὶ οἱ δημηγορικοὶ] καὶ ὁ Πολιτικός [B 72—77]. ἐγὼ δὲ ἕνεκα μὲν τοῦ διαφόρου τῶν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἰδεῶν πείθομαι δύο τοὺς Ἀντι- 588
φῶντας γενέσθαι. πολὺ γὰρ ὡς ὄντως τὸ παραλλάττον τῶν ἐπιγραφομένων τῆς Ἀληθείας λόγων πρὸς τοὺς λοιπούς, ἕνεκα δὲ τοῦ καὶ παρὰ Πλάτωνι [Menex. p. 236 A] καὶ παρ' ἄλλοις ἱστορουμένου πάλιν οὐ πείθομαι. Θουκυδίδην γὰρ Ἀντιφῶντος εἶναι τοῦ Ῥαμνουσίου μαθητὴν ἀκούω πολλῶν λεγόντων, καὶ τὸν μὲν Ῥαμνούσιον εἰδὼς ἐκεῖνον, οὗπερ εἰσὶν οἱ φονικοί, τὸν Θουκυδίδην δὲ πολλῶι κεχωρισμένον καὶ κεκοινωνηκότα τῶι εἴδει τῶν τῆς Ἀληθείας λόγων, πάλιν οὐ πείθομαι. οὐ μὴν ἀλλ' εἴτε εἷς ὁ Ἀντιφῶν ἐγένετο, δύο λόγων εἴδεσι τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκότων χρησάμενος, εἴτε καὶ δύο, χωρὶς ἑκάτερος ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκεῖνο μετελθών, ἀνάγκη χωρὶς περὶ ἑκατέρου διελθεῖν· πλεῖστον γὰρ ὡς ἔφαμεν τὸ μεταξύ. Folgt c. 8 περὶ τοῦ Ῥαμνουσίου Ἀντιφῶντος. Sodann c. 9. Ὁ δ' ἕτερος Ἀντιφῶν, οὗπερ οἱ τῆς Ἀληθείας εἰσὶ λεγόμενοι λόγοι, πολιτικὸς μὲν ἥκιστά ἐστι, σεμνὸς δὲ καὶ ὑπέρογκος τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῶι δι' ἀποφάνσεων περαίνειν τὸ πᾶν, ὃ δὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ τε λόγου ἐστὶ καὶ πρὸς μέγεθος ὁρῶντος, ὑψηλὸς δὲ τῆι λέξει καὶ τραχύς, ὥστε καὶ μὴ πόρρω σκληρότητος εἶναι. καὶ περιβάλλει δὲ χωρὶς εὐκρινείας, διὸ καὶ συγχεῖ τὸν λόγον καὶ ἔστιν ἀσαφὴς τὰ πολλά. καὶ ἐπιμελὴς δὲ κατὰ τὴν [συνθήκην καὶ ταῖς παρισώσεσι χαίρων, οὐ μὴν ἤθους γέ τι οὐδ' ἀληθινοῦ τύπου μέτεστι τῶι ἀνδρί, φαίην δ' ἂν ὡς οὐδὲ δεινότητος πλὴν τῆς φαινομένης μέν, οὐ μὴν οὔσης γε ὡς ἀληθῶς.- ἐγγὺς δὲ τῆς ἰδέας ἐστὶ ταύτης καὶ ὁ Κριτίας· διὸ καὶ μετὰ τοῦτον εὐθὺς περὶ Κριτίου λέξομεν.

---

3 καὶ ἑποποιὸς] davon sonst keine Spur 7 Varianten von Pᵃ (Paris. 1983), Pᶜ (Paris. 2977), Vᵃ (Vatic. 107), ς (6 geringere Hss.) H. Rabe's 11 οἱ Ausgaben: fehlt Hss. nach δημηγορικοὶ hat Vᵃ καὶ ὁ πολιτικὸς: fehlt Pᵃᶜ ς 13 εἶναι Pᵃᶜ ς: fehlt Vᵃ ὁ (vor Περὶ) Pᵃ: οἱ Pᶜ: fehlt Vᵃ 14 [καὶ οἱ δημηγορικοὶ] tilgte Sauppe, Randverbesserung wegen fehlenden Artikels zu Z. 11; dies zeigt auch die veränderte Stellung Laur. 60, 27 s. XIV καὶ οἱ δημηγορικοὶ καὶ ὁ περὶ ὁμονοίας 17 Plato a. o. μουσικὴν μὲν ὑπὸ Λάμπρου παιδευθείς, ῥητορικὴν δὲ ὑπ' Ἀντιφῶντος τοῦ [Ῥαμνουσίου 20 δὲ Pᵃᶜ: καὶ Vᵃ 26 Ἀντιφῶν] ἄλλος ἀντιφῶν ὃν καὶ ὀνειροκρίτην φασὶν Schol. marg. Pᵃᶜ εἰσὶ λόγοι οὕτως λεγόμενοι Pᶜ 27 τε Pᶜ: δὲ PᵃVᵃ 28 τε PᵃVᵃ: fehlt Pᶜ 29 καὶ μὴ Pᵃᶜ: μὴ Vᵃ τῆς σκληρότητος Pᶜ 34 ταύτης ἔστι Vᵃ

3. Xenoph. Mem. I 6,1ff. ἄξιον δ' αὐτοῦ καὶ ἃ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφι- 588
στὴν διελέχθη μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτε βουλόμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρελέσθαι προσελθὼν τῶι Σωκράτει παρόντων αὐτῶν ἔλεξε τάδε· (2) Ὦ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ὤιμην τοὺς φιλοσοφοῦντας εὐδαιμονεστέρους χρῆναι γίγνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς τἀναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελαυκέναι. ζῆις γοῦν οὕτως ὡς οὐδ' ἂν εἷς δοῦλος ὑπὸ δεσπότηι διαιτώμενος μείνειε· σῖτά τε σιτῆι καὶ ποτὰ πίνεις τὰ φαυλότατα, καὶ ἱμάτιον ἠμφίεσαι οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ θέρους τε καὶ χειμῶνος, ἀνυπόδητός τε καὶ ἀχίτων διατελεῖς. (3) καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἃ καὶ κτωμένους εὐφραίνει καὶ κεκτημένους ἐλευθεριώτερόν τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. εἰ οὖν ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις, νόμιζε 589
κακοδαιμονίας διδάσκαλος εἶναι. καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπε· (4) Δοκεῖς μοι, ὦ Ἀντιφῶν, ὑπειληφέναι με οὕτως ἀνιαρῶς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι σὲ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἂν ἐλέσθαι ἢ ζῆν ὥσπερ ἐγώ. ἴθι οὖν ἐπισκεψώμεθα τί χαλεπὸν ἤισθησαι τοὐμοῦ βίου. (5) πότερον ὅτι τοῖς λαμβάνουσιν ἀργύριον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπεργάζεσθαι τοῦτο ἐφ' ὧι ἂν μισθὸν λάβωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι ὧι ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν δίαιτάν μου φαυλίζεις ὡς ἧττον μὲν ὑγιεινὰ ἐσθίοντος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἧττον δὲ ἰσχὺν παρέχοντα; . . . (10) ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένωι τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θείου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτω τοῦ θείου ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου.

(11) πάλιν δέ ποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῶι Σωκράτει· Ὦ Σώκρατες, ἐγώ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὁπωστιοῦν· δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτὸς τοῦτο γιγνώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνουσίας ἀργύριον πράττει. καίτοι τό γε ἱμάτιον ἢ τὴν οἰκίαν ἢ ἄλλο τι ὧν κέκτησαι νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενὶ ἂν μὴ ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλαττον τῆς ἀξίας λαβών. (12) δῆλον δὴ ὅτι εἰ καὶ τὴν συνουσίαν ὤιου τινὸς ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργύριον ἐπράττου. δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατᾶις ἐπὶ πλεονεξίαι, σοφὸς δὲ οὐκ ἄν, μηδενός γε ἄξια ἐπιστάμενος. (13) ὁ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν· Ὦ Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται τὴν ὥραν καὶ τὴν σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατίθεσθαι εἶναι. τήν τε γὰρ ὥραν ἐὰν μέν τις ἀργυρίου πωλῆι τῶι βουλομένωι, πόρνον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ἐὰν δέ τις, ὃν ἂν γνῶι καλόν τε κἀγαθὸν ἐραστὴν ὄντα, τοῦτον φίλον ἑαυτῶι ποιῆται, σώφρονα νομίζομεν· καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῶι βουλομένωι πωλοῦντας σοφιστὰς ὥσπερ πόρνους ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δέ, ὃν ἂν γνῶι εὐφυᾶ ὄντα, διδάσκων, ὅ τι ἂν ἔχηι ἀγαθόν, φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν, ἃ τῶι καλῶι κἀγαθῶι πολίτηι προσήκει, ταῦτα ποιεῖν. (14) ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός, ὦ Ἀντιφῶν, ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἵππωι ἀγαθῶι ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἥδεται, οὕτω καὶ ἔτι μᾶλλον ἥδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαί τι αὐτοὺς εἰς ἀρετήν· καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων κοινῆι σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι, κἄν τι ὁρῶμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα· 590
καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐὰν ἀλλήλοις φίλοι γιγνώμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκἀγαθίαν ἄγειν.

---

6 σῖτα A: σιτία übr. Hss. Vgl. zu II 271, 27 35 [ὥσπερ πόρνους] Ruhnken
36 ποιεῖται C: ποιῆται B Stob.: ἑαυτῶι ποιῆται A 40 ὠφεληθήσεσθαι A

(15) καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτόν, πῶς ἄλλους μὲν ἡγοῖτο 590
πολιτικοὺς ποιεῖν, αὐτὸς δ' οὐ πράττοι τὰ πολιτικά, εἴπερ ἐπίσταιτο· Ποτέρως δ' ἄν, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν, μᾶλλον τὰ πολιτικὰ πράττοιμι, εἰ μόνος αὐτὰ πράττοιμι ἢ εἰ ἐπιμελοίμην τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

4. Athen. XV 673 BF ἐκδόντος γὰρ τούτου [der Peripatetiker Adrastos] πέντε μὲν βιβλία Περὶ τῶν παρὰ Θεοφράστωι ἐν τοῖς Περὶ ἠθῶν καθ' ἱστορίαν καὶ λέξιν ζητουμένων, ἕκτον δὲ περὶ τῶν ἐν τοῖς Ἠθικοῖς Νικομαχείοις Ἀριστοτέλους, ἐννοίας ἀμφιλαφεῖς παραθεμένου περὶ τοὺ παρὰ Ἀντιφῶντι τῶι τραγωιδιοποιῶι [Nauck FT p. 792] Πληξίππου καὶ πλεῖστα ὅσα καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀντιφῶντος εἰπόντος, σφετερισάμενος [Hephaistion] καὶ ταῦτα ἐπέγραψέν τι βιβλίον Περὶ τοῦ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν Ἀντιφῶντος, οὐδὲν ἴδιον προσεξευρών.

5. Diog. II 46 τούτωι [Sokrates] τις, καθά φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τρίτωι Περὶ ποιητικῆς [fr. 75 Rose] ἐφιλονίκει Ἀντίλοχος Λήμνιος καὶ Ἀ. ὁ τερατοσκόπος.

6. [Plut.] Vit. X orat. 1 p. 833 C [Antiphon der Rhamnusier] λέγεται δὲ τραγωιδίας συνθεῖναι ἰδίαι καὶ σὺν Διονυσίωι τῶι τυράννωι· ἔτι δ' ὢν πρὸς τῆι ποιήσει τέχνην ἀλυπίας συνεστήσατο, ὥσπερ τοῖς νοσοῦσιν ἡ παρὰ τῶν ἰατρῶν θεραπεία ὑπάρχει· ἐν Κορίνθωι τε κατεσκευασμένος οἰκημά τι παρὰ τὴν ἀγορὰν προέγραψεν, ὅτι δύναται τοὺς λυπουμένους διὰ λόγων θεραπεύειν, καὶ πυνθανόμενος τὰς αἰτίας παρεμυθεῖτο τοὺς κάμνοντας. νομίζων δὲ τὴν τέχνην ἐλάττω ἢ καθ' αὑτὸν εἶναι ἐπὶ ῥητορικὴν ἀπετράπη. εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὸ Γλαύκου τοῦ Ῥηγίνου Περὶ ποιητῶν βιβλίον [FHG II 23] εἰς Ἀντιφῶντα ἀναφέρουσι. Philostr. V. soph. I 15, 2 πιθανώτατος δὲ ὁ Ἀ. [der Rhamnusier, wie auch Ph. glaubt] γενόμενος καὶ προσρηθεὶς Νέστωρ ἐπὶ τῶι περὶ παντὸς εἰπὼν ἂν πεῖσαι νηπενθεῖς ἀκροάσεις ἐπήγγειλεν, ὡς οὐδὲν οὕτω δεινὸν ἐρούντων ἄχος, ὃ μὴ ἐξελεῖν τῆς γνώμης. Vgl. die Τέχναι ῥητορικαὶ B 3.

7. Lucian. V. hist. II 33 (Ὀνείρων νῆσος) καὶ πλησίον ναοὶ δύο Ἀπάτης καὶ Ἀληθείας· ἔνθα καὶ τὸ ἄδυτόν ἐστιν αὐτοῖς καὶ τὸ μαντεῖον, οὗ προειστήκει προ- 591
φητεύων Ἀ. ὁ τῶν ὀνείρων ὑποκριτὴς ταύτης παρὰ τοῦ Ὕπνου λαχὼν τῆς τιμῆς.

8. Clem. Str. VII 24 [III 17, 18 St.] χαρίεν τὸ τοὺ Ἀντιφῶντος· οἰωνισαμένου τινός, ὅτι κατέφαγεν ὡς τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὴν ὑπὸ λιμοῦ διὰ μικροψυχίαν τοῦ τρέφοντος κατισχναμένην· 'χαῖρε, εἶπεν, ἐπὶ τῶι σημείωι, ὅτι οὕτω πεινῶσα τὰ σὰ οὐκ ἔφαγεν τέκνα.'

9. Gnomol. Vindob. 50 p. 14 Wachsm. Ἀ. ἐρωτηθείς, τί ἐστι μαντική, εἶπεν· 'ἀνθρώπου φρονίμου εἰκασμός.' λέγεται δὲ τραγωιδίας συνθεῖναι καὶ ἰδίαι καὶ σὺν Διονυσίωι τῶι τυράννωι.

---

8 ἀμφιλαφῶς Hs.: verb. Kaibel Arist. Rhet. B 2. 1379b 15 ὥσπερ ὁ Ἀντιφῶντος Πλήξιππος τῶι Μελεάγρωι. Diese Stelle hatte also Adrastos in seinem Ethikkommentar beiläufig herangezogen • 14 ἀντιόλοχος P2 (ἀντίδοκον Hss. VIII 49) 15 Verwechslung mit dem Tragiker (Ruhnken *Opp.* I 179 ff.) 17 Die τέχνη ἀλυπίας wird gewöhnlich auf den Sophisten bezogen. Haltlos ist die These Altwegg's a. o. S. 39, die τέχνη ἀλυπίας sei identisch mit Περὶ ὁμονοίας B 45 ff. Doch kann die Notiz aus irgend einer uns nicht erhaltenen Stelle jener Schrift more Alexandrinorum herausgesponnen sein. Eine besondere Schrift scheint wenig glaublich παρὰ Plut.: κατὰ Phot. 24 νηπενθεῖς] vgl. Hom. δ 221 35 Vgl. Eur. fr. 963 λέγεται] bezieht sich auf den Tragiker. Vgl. zu Z. 15

B. FRAGMENTE. 591

ΑΝΤΙΦΩΝΤΟΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ Ᾱ Β̄.

Ᾱ. Erkenntnistheorie und Prinzipienlehre.

1. [81 a Blass *Antiphont.* or. p. 130; 99ᵃ Sauppe *Oratt. att.* II 147] Gal. in Hipp. de med. off. XVIII B 656 K. nach Kritias c. 81 B 40: ὥσπερ καὶ ὁ Ἀ. ἐν τῶι προτέρωι τῆς Ἀληθείας οὕτω λέγων· ταῦτα δὲ γνοὺς εἴσηι ἕν τι οὐδὲν ⟨ὂν⟩ αὐτῶι οὔτε ὧν ὄψει ὁρᾶι ⟨ὁ ὁρῶν⟩ μακρότατα οὔτε ὧν γνώμηι γιγνώσκει ὁ μακρότατα γιγνώσκων᾽. Dagegen Hippocr. de arte 2 [p. 36, 18 Gomp.²]. δοκεῖ δή μοι τὸ μὲν σύμπαν τέχνη εἶναι οὐδεμία οὐκ ἐοῦσα· καὶ γὰρ ἄλογον τῶν ἐόντων τι ἡγεῖσθαι μὴ ἐόν· ἐπεὶ τῶν γε μὴ ἐόντων τίνα ἄν τις 592
οὐσίην θεησάμενος ἀπαγγείλειεν ὡς ἔστιν; εἰ γὰρ δὴ ἔστι γ᾽ ἰδεῖν τὰ μὴ ἐόντα ὥσπερ τὰ ἐόντα, οὐκ οἶδ᾽, ὅπως ἄν τις αὐτὰ νομίσειε μὴ ἐόντα, ἅ γε εἴη καὶ ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν καὶ γνώμηι νοῆσαι ὡς ἔστιν. ἀλλ᾽ ὅπως μὴ οὐκ ἦι τοῦτο τοιοῦτον· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐόντα αἰεὶ ὁρᾶταί τε καὶ γινώσκεται, τὰ δὲ μὴ ἐόντα οὔτε ὁρᾶται οὔτε γινώσκεται. γινώσκεται τοίνυν, δεδιδαγμένων ἤδη ⟨τῶν εἰδέων, ἑκάστη⟩ τῶν τεχνέων, καὶ οὐδεμία ἐστὶν ἥ γε ἔκ τινος εἴδεος οὐχ ὁρᾶται. οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰς διὰ τὰ εἴδεα λαβεῖν· ἄλογον γὰρ

---

5 Text der einzigen Hs. P(aris.) gr. 1849 s. XIV, daraus M(arc.) gr. 279 s. XV: ἐν τῶ προτέρω (so!) τῆς ἀληθείας ἐν τῶι λέγον (λεγ̀ P) τοῦ τάδε (so!) γνοὺς εἰς ἕν τε οὐδὲν αὐτῶ οὐτέων ὄψει (oder ὄψι?) ὁρᾶν μακρο̄ τ′ (so!) οὐτέων γνώμη γιγνώσκει ὁ μακρο̄ τ′ γιγνώσκων. Daraus ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ λόγῳ ταῦτα δὲ γνοὺς εἰς ἕν τε οὐδὲν αὐτῷ οὐτέων ὄψει ὁρᾷ μακρότητα οὐτέην γνώμῃ γιγνώσκει ὁ μακρότητα γιγνώσκων Charterius: ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀληθείας πρώτῳ λόγῳ· ταῦτα δὲ γνώσει ἕν τε οὐδὲν τὸ αὐτό· οὔτε οὖν ὄψει ὁρᾷ ⟨ὁ ὁρῶν⟩ μακρότητα οὔτε οὖν γνώμῃ γιγνώσκει ὁ [μακρότητα] γιγνώσκων Sauppe: ἐν τ. π. π. τ. ἀληθείας· ἑνί τε λόγῳ, ταυταδὶ νοῦς εἴσεται· ἕν τε οὐδὲν αὐτῷ· οὔτε οὖν ὄψει ὁρᾷ μακρότητα οὔτε ἂν γνώμῃ γιγνώσκοι ὁ μακρότητα γιγνώσκων Bernays: ἑνί τε λόγῳ ταυταδὶ γνώσει, ἓν δὲ οὐδὲν αὐτὸ ⟨καθ᾽ ἑαυτό⟩· οὔτε οὖν ὄψει ὁρᾷ μακρότητα οὔτε ἂν γνώμῃ γιγνώσκοι ὁ μάκρ᾽ ἄττα γιγνώσκων Gomperz: verb. *. Früher hatte nach dem Anfang in P ἐν τῶι λέγον τοῦ τάδε γνοὺς vermutet: ἓν τῶι λόγῳ πᾶν· τάδε γνοὺς * (1. 2. Aufl. »*Alles ist für den Logos eins*« im Parmenideischen Sinn 18 B 1,36). Dieser Sinn scheint jedenfalls in dem Satze vor ταῦτα δὲ γνοὺς vorausgesetzt zu werden: »*Hast du dies verstanden, so weißt du, daß für ihn* [den Logos?] *nichts einzelnes existiert, weder von dem, was der Weitestblickende mit dem Auge erschaut, noch von dem, was der Weitestdenkende mit der Denkkraft erdenkt*«. Aus dem eleatischen Standpunkt erklären sich auch B 4. 5. 10 und der Titel Ἀλήθεια. 7 ⟨ὂν⟩ * αὐτῶι] etwa αὐτῶν? * ὄψει zitiert B 7 8 μακρότατα * 15 τὰ μὲν ἐόντα M: το μεν εον A 17 δεδειγμένων M ἤδη Hss.: εἴδη Servinus: ἤδη ⟨εἴδεα⟩ Th. Gomperz ⟨ ⟩ * 19 αὐτῆς M

ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἡγεῖσθαι τὰ εἴδεα βλαστάνειν καὶ ἀδύνατον· τὰ 592
μὲν γὰρ ὀνόματα [φύσεως] νομοθετήματά ἐστιν, τὰ δὲ εἴδεα οὐ νομοθετήματα, ἀλλα βλαστήματα.

2. [81[b] B., 99[b] S.] Gal. in Hipp. de med. off. a. O. [nach fr. 1] καί· 'πᾶσι γὰρ ἀνθρώποις ἡ γνώμη τοῦ σώματος ἡγεῖται [καὶ εἰς ὑγίειαν καὶ νόσον καὶ εἰς τὰ ἄλλα πάντα.'

3. [102 B., 120 S.] Pollux VI 143 'ἀπαρασκεύωι γνώμηι' ἐν τοῖς Περὶ ἀληθείας Ἀ. εἶπεν, ἀπαρασκεύαστον δὲ ἐν ταῖς ῥητορικαῖς Τέχναις (δοκοῦσι δ' οὐ γνήσιαι). S. A 6. B 93 (II 307, 2 Anm.).

4. [86 B., 104 S.] Harpocr. ἄοπτα: ἀντὶ τοῦ ἀόρατα καὶ οὐκ ὀφθέντα, ἀλλὰ δόξαντα ὁρᾶσθαι Ἀ. Ἀληθείας ᾱ. [Auch Poll. II 58.

5. [87 B., 105 S.] — ἀπαθῆ: ἀντὶ τοῦ τὰ μὴ ὡς ἀληθῶς γεγονότα πάθη Ἀ. Ἀληθείας ᾱ.

6. [161 B., 165[a] S.] Poll. II 58 διοπτεύειν Κριτίας [81, 53] καὶ Ἀ., Ἀ. δὲ καὶ εἴσοπτοι.

7. [174 B., 178 S.] — — 57 Ἀ. δὲ καὶ τὸ ὀψόμενον εἶπε καὶ τῆι ὄψει [B 1] οἷον τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ὀπτῆρ [d. Rhamn., d. caed. Her. 27] καὶ ἄοπτα [B 4].

8. [173 B., 177 S.] — — 76 ἡ γὰρ ὀδμὴ καὶ εὐοδμία δοκεῖ μὲν τοῖς πολλοῖς εἶναι καλὰ τὰ ὀνόματα, ἔστι δὲ ποιητικά, ἐν δὲ τοῖς καταλογάδην ἰωνικὰ καὶ αἰολικά· παρὰ μόνωι δ' Ἀντιφῶντι ὀδμὰς καὶ εὐοδμίαν εὕροι τις ἄν.

9. [105[a] B.] Aët. I 22, 6 (D. 318) Ἀ. καὶ Κριτόλαος νόημα ἢ μέτρον τὸν χρόνον, οὐχ ὑπόστασιν.

10. [80 B., 98 S.] Suid. ἀδέητος: ὁ μηδενὸς δεόμενος καὶ πάντα ἔχων. Ἀ. ἐν ᾱ Ἀληθείας· 'διὰ τοῦτο οὐδενὸς δεῖται οὐδὲ προσδέχεται οὐδενός τι, ἀλλ' ἄπειρος καὶ ἀδέητος'. Vgl. 593 Harpocr. s. v.

11. [89 B., 107 S.] Harp. δεήσεις: ἀντὶ τοῦ ἐνδείας Ἀ. Ἀληθείας ᾱ.

12. [98 B., 117 S.] Orig. c. Cels. IV 25 κἂν Δημοσθένης τις οὖν ὁ ῥήτωρ ἢι μετὰ τῆς παραπλησίας ἐκείνωι κακίας καὶ τῶν ἀπὸ κακίας

---

2 φύσεως (so A) tilgte * *N. Jahrb. f. Ph.* 25 (1910) 7: umgestellt nach βλαστήματα Gomperz 5 ἡγεῖται vulg.: ἠρεῖται M: αιειται P 6 ὑγείαν P 9 γνήσιαι] d. h. vom Rhamnusier, den Poll. nicht scheidet 23 ἀντιφῶν F (Text): ἀντιφάνης P Text, F mrg., Photius 24 ἢ μέτρον P: ἡμέτερον F 26 δεῖται] näml. ὁ θεὸς οὐδὲ Bernhardy: οὔτε Suid. 27 ἄπειρος Suid.: ἄπηρος Sauppe: εὔπορος Ruhnken; aber vgl. 18 B 8, 32. 33

αὐτῶι πεπραγμένων, κἂν Α. ἄλλος ῥήτωρ νομιζόμενος εἶναι καὶ τὴν 593
πρόνοιαν ἀναιρῶν ἐν τοῖς ἐπιγεγραμμένοις Περὶ ἀληθείας παραπλησίως τῆι Κέλσου ἐπιγραφῆι, οὐδὲν ἧττόν εἰσιν οὗτοι σκώληκες ἐν βορβόρου γωνίαι τοῦ τῆς ἀμαθίας καὶ ἀγνοίας καλινδούμενοι.

13. [103 B.] Arist. phys. A 1. 185ª 14 ἅμα δ' οὐδὲ λύειν ἅπαντα προσήκει, ἀλλ' ἢ ὅσα ἐκ τῶν ἀρχῶν τις ἐπιδεικνὺς ψεύδεται, ὅσα δὲ μή, οὔ· οἷον τὸν τετραγωνισμὸν τὸν μὲν διὰ τῶν τμημάτων γεωμετρικοῦ διαλῦσαι, τὸν δ' Ἀντιφῶντος οὐ γεωμετρικοῦ. Vgl. soph. el. 11. 172ª 7. Simpl. phys. 54, 12 τὸν γὰρ τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου πολλῶν ζητούντων (τοῦτο δὲ ἦν τὸ κύκλωι ἴσον τετράγωνον θέσθαι) καὶ Ἀ. ἐνόμισεν εὑρίσκειν καὶ Ἱπποκράτης ὁ Χῖος [c. 30, 3] ψευσθέντες. ἀλλὰ τὸ μὲν Ἀντιφῶντος ψεῦδος διὰ τὸ μὴ ἀπὸ γεωμετρικῶν ἀρχῶν ὡρμῆσθαι, ὡς μαθησόμεθα, οὐκ ἔστι γεωμετρικοῦ λύειν . . .

ὁ δὲ Ἀ. γράψας κύκλον ἐνέγραψέ τι χωρίον εἰς αὐτὸν πολύγωνον τῶν ἐγγράφεσθαι δυναμένων. ἔστω δὲ εἰ τύχοι τετράγωνον τὸ ἐγγεγραμμένον. ἔπειτα ἑκάστην τῶν τοῦ τετραγώνου πλευρῶν δίχα τέμνων ἀπὸ τῆς τομῆς ἐπὶ τὰς περιφερείας πρὸς ὀρθὰς ἤγε γραμμάς, αἳ δηλονότι δίχα ἔτεμνον ἑκάστη τὸ καθ' αὑτὴν τμῆμα τοῦ κύκλου. ἔπειτα ἀπὸ τῆς τομῆς ἐπεζεύγνυεν ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν γραμμῶν τοῦ τετραγώνου εὐθείας, ὡς γίνεσθαι τέτταρα τρίγωνα τὰ ἀπὸ τῶν εὐθειῶν, τὸ δὲ ὅλον σχῆμα τὸ ἐγγεγραμμένον ὀκτάγωνον. καὶ οὕτως πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἑκάστην τῶν τοῦ ὀκταγώνου πλευρῶν δίχα τέμνων ἀπὸ τῆς τομῆς ἐπὶ τὴν περιφέρειαν πρὸς ὀρθὰς ἄγων καὶ ἐπιζευγνὺς ἀπὸ τῶν σημείων, καθ' ἃ αἱ πρὸς ὀρθὰς ἀχθεῖσαι ἐφήπτοντο τῶν περιφερειῶν, εὐθείας ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν διηιρημένων εὐθειῶν, ἑκκαιδεκάγωνον ἐποίει τὸ ἐγγραφόμενον. καὶ κατὰ τὸν 594
αὐτὸν πάλιν λόγον τέμνων τὰς πλευρὰς τοῦ ἑκκαιδεκαγώνου τοῦ ἐγγεγραμμένου καὶ ἐπιζευγνὺς εὐθείας καὶ διπλασιάζων τὸ ἐγγραφόμενον πολύγωνον καὶ τοῦτο ἀεὶ ποιῶν ᾤιετό ποτε δαπανωμένου τοῦ ἐπιπέδου ἐγγραφήσεσθαί τι πολύγωνον τούτωι τῶι τρόπωι ἐν τῶι κύκλωι, οὗ αἱ πλευραὶ διὰ σμικρότητα ἐφαρμόσουσι τῆι τοῦ

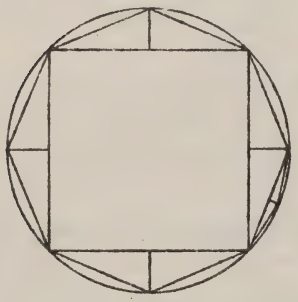

---

1 ῥήτωρ richtig die Hs.: τοῦ ῥήτορος Norden 2 ἀναιρῶν] christliche Folgerung 34 ᾤιετό * (vgl. S. 295, 11): ὡς τὸ F: ὥστε E

κύκλου περιφερείαι. παντὶ δὲ πολυγώνωι ἴσον τετράγωνον δυνά- 594
μενοι θέσθαι, ὡς ἐν τοῖς Στοιχείοις [Eukl. II 14] παρελάβομεν, διὰ τὸ ἴσον ὑποκεῖσθαι τὸ πολύγωνον τῶι κύκλωι ἐφαρμόζον αὐτῶι, ἐσόμεθα καὶ κύκλωι ἴσον τιθέντες τετράγωνον. THEMIST. phys. 4, 2 πρὸς Ἀντιφῶντα δὲ οὐκέτ' ἂν ἔχοι λέγειν ὁ γεωμέτρης, ὃς ἐγγράφων τρίγωνον ἰσόπλευρον εἰς τὸν κύκλον καὶ ἐφ' ἑκάστης τῶν πλευρῶν ἕτερον ἰσοσκελὲς συνιστὰς πρὸς τῆι περιφερείαι τοῦ κύκλου καὶ τοῦτο ἐφεξῆς ποιῶν ἤιετό ποτε ἐφαρμόσειν τοῦ τελευταίου τριγώνου τὴν πλευρὰν εὐθεῖαν οὖσαν τῆι περιφερείαι. τοῦτο δὲ ἦν ⟨τοῦ⟩ τὴν ἐπ' ἄπειρον τομὴν ἀναιροῦντος, ἣν ὑπόθεσιν ὁ γεωμέτρης λαμβάνει.

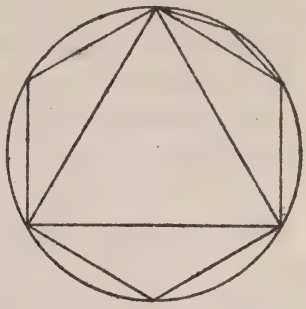

14. [82 B., 100 S.] HARP. διάθεσις: ... καὶ γὰρ τὸ ῥῆμα διαθέσθαι λέγουσιν ἐπὶ τοῦ διοικῆσαι. Ἀ. Ἀληθείας ᾱ· γυμνωθεῖσα δὲ ἀφορμῆς πολλὰ ἂν καὶ καλὰ κακῶς διαθεῖτο.

15. [83 B., 101 S.] — ἔμβιος: Ἀ. Ἀληθείας ᾱ· ‘καὶ ἡ σηπεδὼν ... ἔμβιος γένοιτο’ ἀντὶ τοῦ ‘ἐν τῶι ζῆν’, τουτέστι ‘ζήσειε καὶ μὴ ξηρανθείη μηδ' ἀποθάνοι’. ARIST. phys. B 1. 193ᵃ 9 δοκεῖ δ' ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῶν φύσει ὄντων ἐνίοις εἶναι τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἑκάστωι ἀρρύθμιστον καθ' ἑαυτό, οἷον κλίνης φύσις τὸ ξύλον, ἀνδριάντος δ' ὁ χαλκός. σημεῖον δέ φησιν Ἀ. ὅτι εἴ τις κατορύξειε κλίνην καὶ λάβοι δύναμιν ἡ σηπεδὼν ὥστε ἀνεῖναι βλαστόν, οὐκ ἂν γενέσθαι κλίνην ἀλλὰ ξύλον, ὡς τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον, τὴν κατὰ νόμον διάθεσιν καὶ τὴν τέχνην, τὴν δ' οὐσίαν οὖσαν ἐκείνην ἣ καὶ διαμένει ταῦτα πάσχουσα συνεχῶς.

εἴ τις κατορύξειε κλίνην καὶ ἡ σηπεδὼν τοῦ ξύλου ἔμβιος γένοιτο, οὐκ ἂν γένοιτο κλίνη, ἀλλὰ ξύλον.

16. [156 B., 160 S.] AN. BEKK. Lex. VI p. 470, 25 ἀφήκοντος: Ἀ. ἀντὶ τοῦ διήκοντος.

17. [88 B., 106 S.] — — p. 472, 14 Ἀφροδίτης: ἀντὶ τοῦ ἀφρο- 595
δισίων. οὕτως Ἀ. ἐν Ἀληθείας πρώτωι.

18. [84 B. 102 S.] HARPOCR. ἀναποδιζόμενα: ἀντὶ τοῦ ⟨πάλιν⟩ ἐξεταζόμενα ἢ ἀντὶ τοῦ ἄνωθεν τὰ αὐτὰ πολλάκις λεγόμενα ἢ πραττόμενα Ἀ. Ἀληθείας ᾱ. Vgl. Poll. II 196.

---

13 ἦν ⟨τοῦ⟩ *: ἦν WBL: fehlt M 17 ἀφορμῆς] *Betriebskapital*
26 νόμον Hss.: ῥυθμὸν schlechte Variante b. Simpl. 275, 3 und Philop. 213, 8
28 diese Fassung des Antiphontischen Wortlauts fand Sauppe

19. [85 B., 103 S.] Harpocr. ἀνήκει: παρ' Ἀ—τι Ἀληθείας ᾱ 595 ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ ἥκει ἢ οἷον ἀνεβιβάσθη καὶ προελήλυθεν. An. Bekk. VI 403, 5 Ἀ. μὲν ἀντὶ τοῦ καθήκει.

20. [90 B., 108 S.] — ἐπαλλάξεις: ἀντὶ τοῦ συναλλαγὰς ἢ μίξεις Ἀ. Ἀληθείας ᾱ.

21. [91 B., 109 S.] — ὀριγνηθῆναι: ἀντὶ τοῦ ἐπιθυμῆσαι Ἀ. Ἀληθείας ᾱ.

B. Physik und Anthropologie.

22. [97 B., 116 S.] Harpocr. [vgl. Phot. A Reitzenst. 37, 18] ἀειεστώ· Ἀ. ἐν Ἀληθείας δευτέρωι τὴν ἀιδιότητα καὶ τὸ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ ἑστάναι, ὥσπερ καὶ εὐεστὼ ἡ εὐδαιμονία καλεῖται [vgl. 55 A 167, B 4].

23. [94 B., 113 S.] — διάστασις· Ἀ. Ἀληθείας β̄. ‘περὶ τῆς νῦν κρατούσης διαστάσεως’ ἀντὶ τοῦ διακοσμήσεως τῶν ὅλων.

24. [144 B., 147 S.] — ἀδιάστατον: τὸ μήπω διεστηκὸς μηδὲ διακεκριμένον Ἀ. εἶπεν. Phot. A p. 31, 17 Reitz. ἀδιάστατον: ὡς Ἀ. ‘καὶ τὸ οἰκοδόμημα ἀδιάστατον’.

24ª. [160 B., 165 S.] Suid. διάθεσις: . . . Ἀ. δὲ τῆι διαθέσει ἐχρήσατο ἐπὶ γνώμης ἢ διανοίας· ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῦ διαθεῖναι λόγον τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ἐξαγγεῖλαί τι. ἐν τῶι δευτέρωι τῆς Ἀληθείας ὁ αὐτὸς κέχρηται καὶ ἐπὶ τῆς διακοσμήσεως. [Vgl. B 23].

25. [95 B., 114 S.] Harp. δίνωι: ἀντὶ τοῦ δινήσει Ἀ. Ἀληθείας β̄.

26. [103ª B.] Aët. II 20, 15 (D. 351) (περὶ οὐσίας ἡλίου) Ἀ. πῦρ ἐπινεμόμενον μὲν τὸν περὶ τὴν γῆν ὑγρὸν ἀέρα, ἀνατολὰς δὲ καὶ δύσεις ποιούμενον τῶι τὸν μὲν ἐπικαιόμενον ἀεὶ προλείπειν, τοῦ δ' ὑπονοτιζομένου πάλιν ἀντέχεσθαι.

27. [104ª B., 121 S.] — II 28, 4 (D. 358) Ἀ. ἰδιοφεγγῆ μὲν τὴν σελήνην, τὸ δὲ ἀποκρυπτόμενον περὶ αὐτὴν ὑπὸ τῆς προσβολῆς τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦσθαι, πεφυκότος τοῦ ἰσχυροτέρου πυρὸς τὸ ἀσθενέστερον ἀμαυροῦν· ὃ δὴ συμβαίνειν καὶ περὶ τὰ ἄλλα ἄστρα.

28. [104ᵇ B.] — II 29, 3 (D. 359) (περὶ ἐκλείψεως σελήνης) Ἀλ- 596 κμαίων [14 A 4], Ἡράκλειτος [12 A 12], Ἀ. κατὰ τὴν τοῦ σκαφοειδοῦς στροφὴν καὶ τὰς περικλίσεις.

---

10 ἐν Ἀλ. δευτέρωι Diogen. b. Phot.: fehlt Harpocr. 16. 17 ὡς Ἀντιφῶν Schwartz: ὡς Ξενοφῶν Phot., der die Glosse des Harp. vorher 31, 8 richtig gibt 22 δείνωι und δεινήσει Harp. 30 πυρὸς Plut.: fehlt Stob.

29. [92 B., 110 S.] Gal. in Epid. III 32 [XVII A 681 K.] οὕτω δὲ 596
καὶ παρ᾽ Ἀντιφῶντι κατὰ τὸ δεύτερον τῆς Ἀληθείας ἔστιν εὑρεῖν γεγραμμένην τὴν προσηγορίαν [näml. εἱλούμενον] ἐν τῇδε τῇ ῥήσει [Entstehung des Hagels]· ‘ὅταν οὖν γένωνται ἐν τῷι ἀέρι ὄμβροι τε καὶ πνεύματα ὑπεναντία ἀλλήλοις, τότε συστρέφεται τὸ ὕδωρ καὶ πυκνοῦται κατὰ πολλά· ὅτι δ᾽ ἂν τῶν ξυμπιπτόντων κρατηθῇι, τοῦτ᾽ ἐπυκνώθη καὶ συνεστράφη ὑπό τε τοῦ πνεύματος εἱλούμενον καὶ ὑπὸ τῆς βίας’. καὶ γὰρ καὶ οὗτος τὸ κατακλειόμενον ἢ συνειλούμενον εἰς ἑαυτὸ φαίνεται δηλῶν διὰ τῆς εἱλούμενον φωνῆς.

30. [93ª B., 111ª S.] Harp. γρυπάνιον: Ἀ. Ἀληθείας β̄· ‘καῖον γὰρ τὴν γῆν καὶ συντῆκον γρυπάνιον ποιεῖ’.

31. [93ᵇ B., 111ᵇ S.] Etym. Gen. γρυπανίζειν: σείεσθαι τὴν γῆν παλλομένην καὶ ὥσπερ ῥυσοῦσθαι ἀπὸ σεισμοῦ· οὕτως Ἀ.

32. [105 B.] Aët. III 16, 4 (D. 381 περὶ θαλάσσης πῶς συνέστη καὶ πῶς ἐστι πικρά) Ἀ. ἱδρῶτα τοῦ ⟨πρώτου ὑγροῦ ἐξατμισθέντος ὑπὸ τοῦ⟩ θερμοῦ, ἐξ οὗ τὸ περιλειφθὲν ὑγρὸν ἀπεκρίθη ⟨καὶ θάλασσα ἐπωνομάσθη⟩ τῶι καθεψηθῆναι παραλυκίσασα, ὅπερ ἐπὶ παντὸς ἱδρῶτος συμβαίνει.

33. [96 B., 115 S.] Harp. πεφοριῶσθαι: ... ὅτι γὰρ καὶ ἐπ᾽ ἀνθρώπων τάσσουσι τὴν φορίνην, δῆλον ποιεῖ Ἀ. ἐν β̄ Ἀληθείας.

34. [p. 150 n. B.] Poll. II 41 κεφαλαλγία καὶ καρηβαρία ... καὶ καρηβαρικὸν ποτὸν ἢ βρῶμα. τὸ δὲ τοῦτο ποιεῖν καροῦν Ἀ. φησίν.

35. [p. 150 n. B.] — II 215 ἔναιμον, καὶ ἐναιμῶδες παρὰ Ἀντιφῶντι.

36. [p. 150 n. B.] — II 223 [I 151, 12 Bethe] καὶ Ἀ. δ᾽ εἴρηκεν. ‘ἐν ὧι τὸ ἔμβρυον αὐξάνεταί τε καὶ τρέφεται, καλεῖται χόριον’.

37. [a. o. B.] — II 224 ἐπίπλ(ο)υς ὀνομάζεται· Ἀ. δ᾽ αὐτὸν καὶ ἀρρενικῶς καὶ οὐδετέρως καλεῖ.

38. [148 B., 151 S.] — II 7 καὶ ἄμβλωσις ὡς Λυσίας [fr. 24 S.] 597
καὶ ἄμβλωμα ὡς Ἀ.

---

7 κρατήσῃ Gal. edd.: verb. Sauppe. Es ist der Hagel gemeint 11 καῖον] sc. τὸ πῦρ 16 ⟨ ⟩ * 17 περιλειφθὲν AB, Eus.: περιληφθὲν C ⟨ ⟩ * 18 παραλυκίσασα AB, Eus.: παρακυλίσασα C. Das ἅπαξ εἰρημένον wohl Antiphontisch (Theophr. sagt ἁλμᾶν); vgl. καθαλμυρίζειν (*salsum esse*) 20 genauer ἐπ᾽ ἀνθρωπείου δέρματος Harp. s. v. φορίνης 21 β̄ περὶ ἀλ. B 22 das Fr. kann auch zu B 76 gehören

39. [101 B.] Poll. II 61 Ἀ. δ' ἐν τοῖς Περὶ ἀληθείας καὶ ἀνά- 597
πηρα εἴρηκεν.

---

40. [158 B., 162 S.] Poll. VII 169 Ἀ. βάψιν χαλκοῦ καὶ σιδήρου.

41. [159 B., 163 S.] — VII 189 ἀμήχανοι, ἀμηχανία, βιομήχανοι ὡς Ἀ.

42. [179 B., 183 S.] — IX 53 ἡ μὲν γὰρ Ἀ—τος ταλάντωσις τὸ βάρος δηλοῖ.

43. [100 B., 119 S.] Harp. ἄβιος: τὸν ἄβιον Ἀ. ἐπὶ τοῦ πολὺν βίον κεκτημένου ἔταξεν, ὡς Ὅμηρος (Λ 155) ἄξυλον ὕλην λέγει τὴν πολύξυλον. Hes. ἄβιος: πλούσιος ὡς Ἀ. ἐν Ἀληθείαι.

44. [99 B., 118 S.] — ἄγει: Ἀ. δ' ἐν τῷι Περὶ Ἀληθείας φησί 'τοὺς νόμους μεγάλους ἄγοι' ἀντὶ τοῦ 'ἡγοῖτο'.

ΠΕΡΙ ΟΜΟΝΟΙΑΣ.

44ª. Philostr. V. Soph. I 15,4 λόγοι δ' αὐτοῦ δικανικοὶ μὲν πλείους, ἐν οἷς ἡ δεινότης καὶ πᾶν τὸ ἐκ τέχνης ἔγκειται, σοφιστικοὶ δὲ καὶ ἕτεροι μέν, σοφιστικώτατος δὲ ὁ Ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας, ἐν ὧι γνωμολογίαι τε λαμπραὶ καὶ φιλόσοφοι σεμνή τε ἀπαγγελία καὶ ἐπηνθισμένη ποιητικοῖς ὀνόμασι καὶ τὰ ἀποτάδην ἑρμηνευόμενα παραπλήσια τῶν πεδίων τοῖς λείοις.

Zum Titel vgl. Iambl. ep. Περὶ ὁμονοίας [Stob. II 33, 15] ἡ ὁμόνοια, καθάπερ αὐτὸ τὸ ὄνομα βούλεται ἐνδείκνυσθαι, συναγωγὴν ὁμοίου τοῦ νοῦ κοινωνίαν τε καὶ ἕνωσιν ἐν ἑαυτῆι συνείληφεν· ἀφορμηθεῖσα δὴ οὖν ἐντεῦθεν ἐπὶ πόλεις καὶ οἴκους κοινούς τε συλλόγους πάντας καὶ ἰδίους [οἴκους], φύσεις τε καὶ συγγενείας πάσας ἐπιπορεύεται κοινάς τε καὶ ἰδίας ὡσαύτως· ἔτι δὲ περιέχει καὶ τὴν ἑνὸς ἑκάστου πρὸς ἑαυτὸν ὁμογνωμοσύνην· ὑφ' ἑνὸς μὲν γάρ τις νοήματος καὶ μιᾶς γνώμης κυβερνώμενος ὁμονοεῖ πρὸς ἑαυτόν, διχογνωμονῶν δὲ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἀνόμοια λογιζόμενος διαστασιάζει· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῆς ἀεὶ αὐτῆς ἐπιμένων διανοήσεως ὁμοφροσύνης ἐστὶ πλήρης· ὁ δὲ ἄστατος τοῖς λογισμοῖς καὶ ἄλλοτε ὑπ' ἄλλης δόξης φερόμενος ἀστάθμητός ἐστι καὶ πολέμιος πρὸς

---

9. 10 πολὺν τὸν βίον κεκτ. τάττει D 14 Vgl. Wilamowitz *Ar. u. Ath.* I 170 ff. E. Jacoby *de A.* Περὶ ὁμονοίας *l.* Berl. 1908. W. Altwegg *de Antiph. quaest. p.* I Basel 1908 17 σοφιστικώτερος Hss.: verb. Sauppe 23 ὁμοίου Halm: ὁ μόνου Hs. 25 [οἴκους] Meineke 26 ἐπιπορεύσεται Hs.: verb. Meineke 28 νοήματα Hs. 32 ὑπ' Halm: ἐπ' Hs.

ἑαυτόν. S. Demokr. 55 B 250. 255 (II 110, 9. 112, 2). Isocr. 7, 31—35. 597
Arist. Eth. N. Θ 1. 1155ª 22.

45. [117 B., 95 S.] Harpocrat. Σκιάποδες: Ἀ. ἐν τῶι Περὶ 598
ὁμονοίας. ἔθνος ἐστὶ Λιβυκόν.

46. [116 B., 94 S.] — Μακροκέφαλοι: Ἀ. ἐν τῶι Περὶ ὁμονοίας. ἔθνος ἐστὶν οὕτω καλούμενον.

47. [118 B., 96 S.] — ὑπὸ γῆν οἰκοῦντες (λέγοι ἂν τοὺς ὑπὸ Σκύλακος ἐν τῶι Περίπλωι [fr. 2 Issberner p. 5] λεγομένους Τρωγλοδύτας καὶ τοὺς ὑπὸ Ἡσιόδου ἐν γ̄ Καταλόγου [fr. 60 Rz.] Κατουδαίους ὀνομαζομένους): Ἀ. ἐν τῶι Περὶ ὁμονοίας.

48. [108 B., 86 S.] Phot. θεειδέστατον: θεοῦ ἰδέαν ἔχον. εἶπε δὲ Ἀ. ἐν τῶι Περὶ ὁμονοίας οὕτως· ‘ἄνθρωπος, ὅς φησι πάντων θηρίων θεειδέστατον γενέσθαι’.

49. [131 B., 130 S.] Stob. IV 22, II, 66 [vgl. III 6, 45] H. Ἀντιφῶντος. φέρε δὴ προελθέτω ὁ βίος εἰς τὸ πρόσθεν καὶ γάμων καὶ γυναικὸς ἐπιθυμησάτω. αὕτη ἡ ἡμέρα, αὕτη ἡ νὺξ καινοῦ δαίμονος ἄρχει, καινοῦ πότμου. μέγας γὰρ ἀγὼν γάμος ἀνθρώπωι. εἰ γὰρ τύχοι μὴ ἐπιτηδεία γενομένη, τί χρὴ τῆι συμφορᾶι χρῆσθαι; χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί, τοὺς φίλους ἐχθροὺς ποιῆσαι, ἴσα φρονοῦντας ἴσα πνέοντας, ἀξιώσαντα καὶ ἀξιωθέντα· χαλεπὸν δὲ καὶ ἐκτῆσθαι κτῆμα τοιοῦτον, δοκοῦντα ἡδονὰς κτᾶσθαι λύπας ἄγεσθαι. φέρε δή, μὴ τὰ

---

3 fr. 45—47 Schilderung der Barbarei, in der ein großer Teil der Menschheit sein Dasein verbringt 11 θεαιδέστατον Phot., V, Bekk. Lex., Eusth.: θεαιδέστατος Suid.: verb. Sylburg; der Fehler stammt aus d. Quelle 13 θεαιδέστατος Phot., Suid., Eusth.: verb. Sauppe 15 προελθέτω so die Hss.: προσελθέτω Tr. 16 [καὶ γυναικὸς] Herwerden, der in καινοῦ δαίμονος ἄρχει, καινοῦ πότμου· δεινὸς γὰρ ἀγὼν γάμος ἀνθρώπωι ein tragisches Zitat sieht [vgl. Nauck fr. ad. 542]. Für das letzte ist die Quelle vielmehr Eur. Med. 235 (nicht umgekehrt wie Dümmler *Akad.* 171 und Altwegg a. O. 66 vermuteten). Über den Rhythmus Jacoby a. O. 65 f.) 18 ἐπιτήδεια γενόμενα Blass (vgl. 300, 1): ἐπιτηδεία ἡ γαμουμένη Sauppe: ἐπιτηδείαν ἀγόμενος Wilam. 19 die Gedanken, welche die ἐκπομπαί erregen, sind frei asyndetisch angefügt; ⟨καὶ⟩ τοὺς φίλους Jacobs τοὺς φίλους] die Eheleute vgl. Aesch. Ag. 1236: die Verwandten Jacoby a. O. 31 20 ἀξιώσαντα καὶ ἀξιωθέντα] Braut und Bräutigam hatten sich gegenseitig würdig befunden (ἴσα φρονοῦντας ἴσα πνέοντας ⟨ζῆν⟩ ἀξ. κ. ἀξ. * 1. Aufl.): ἐξώσαντα καὶ ἐξωσθέντα Jacobs: ‘*affines* (φίλους) *dignos habuit maritus (affinitate) dignusque ab iis habitus est*’ Wilam. bei Jacoby a. O. 21 καὶ ἐκτῆσθαι *: κεκτῆσθαι Hss. 22 δοκοῦντα Hss.: δοκοῦν τε * ἄγεσθαι] das Tempus stützt das parallele κτᾶσθαι

παλίγκοτα λέγωμεν, λεγέσθω τὰ πάντων ἐπιτηδειότατα. τί 598
γὰρ ἥδιον ἀνθρώπωι γυναικὸς καταθυμίας; τί δὲ γλυκύτερον ἄλλως τε καὶ νέωι; ἐν τῶι αὐτῶι δέ γε τούτωι, ἔνθα τὸ ἡδύ, ἔνεστι πλησίον που καὶ τὸ λυπηρόν· αἱ γὰρ ἡδοναὶ οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται, ἀλλ᾽ ἀκολουθοῦσιν αὐταῖς λῦπαι καὶ πόνοι. ἐπεὶ καὶ ὀλυμπιονῖκαι καὶ πυθιονῖκαι καὶ οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες καὶ σοφίαι καὶ πᾶσαι ἡδοναὶ ἐκ 599
μεγάλων λυπημάτων ἐθέλουσι παραγίνεσθαι· τιμαὶ γάρ, ἆθλα, δελέατα, ἃ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις, μεγάλων πόνων καὶ ἱδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστᾶσιν. ἐγὼ γάρ, εἴ μοι γένοιτο σῶμα ἕτερον τοιοῦτον ⟨ἐπιμελὲς ὄν⟩ οἷον ἐγὼ ἐμαυτῶι, οὐκ ἂν δυναίμην ζῆν, οὕτως ἐμαυτῶι πολλὰ πράγματα παρέχων ὑπέρ τε τῆς ὑγιείας τοῦ σώματος ὑπέρ τε τοῦ καθ᾽ ἡμέραν βίου ἐς τὴν ξυλλογὴν ὑπέρ τε δόξης καὶ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας καὶ τοῦ εὖ ἀκούειν. τί οὖν, εἴ γυνὴ γένοιτο σῶμα ἕτερον τοιοῦτον, ὅ γέ μοι οὕτως ἐπιμελὲς εἴη; οὐκ οὖν δῆλον, ὅτι γυνὴ ἀνδρί, ἐὰν ἦι καταθυμία, οὐδὲν ἐλάττους τὰς φιλότητας παρέχεται καὶ τὰς ὀδύνας ἢ αὐτὸς αὑτῶι ὑπέρ τε τῆς ὑγιείας δισσῶν σωμάτων ὑπέρ τε τοῦ βίου τῆς συλλογῆς [καὶ] ὑπέρ τε τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐκλείας; φέρε δὴ καὶ παῖδες γενέσθωσαν· φροντίδων ἤδη πάντα πλέα καὶ ἐξοίχεται τὸ νεοτήσιον σκίρτημα ἐκ τῆς γνώμης καὶ ⟨τὸ⟩ πρόσωπον οὐκέτι τὸ αὐτό.

50. [133 B., 132 S.] Stob. IV 34, 63 Ἀ—τος. τὸ ζῆν ἔοικε φρουρᾶι ἐφημέρωι τό τε μῆκος τοῦ βίου ἡμέραι μιᾶι, ὡς ἔπος

---

1 λεγέσθω Hss. (Annomination vgl. S. 302, 26. 303, 7—9): γενέσθω Blass 2 δὲ A: δαὶ SM 3 νέῳ SM: νέα A 4 ἔνεστι] ἐστι Stob. III 6, 45 5 ἐκ σφῶν αὐτῶν ἐκπορεύονται Stob. a. O. 8 τιμαὶ γὰρ SMA: τιμαὶ γὰρ καὶ A^2 Sauppe: τιμαὶ γὰρ ἃς ἄθλων δελέατα ὁ θεὸς Valckenaer, aber δελέατα entspricht ἡδοναὶ Z. 7 10 Mit dem folgenden vgl. Eur. Alc. 874 ff. Hippol. 258. Altwegg a. O, S. 61, aber an Entlehnung des einen oder andern ist nicht zu denken, s. Jacoby a. O. 35. Noch weniger darf zu Z. 21 Med. 1090 ff. herangezogen werden. Vgl. 55 B 275 ff. 11 ⟨ ⟩*; εἴ μοι ... ἐμαυτῷ (11. 12) tilgte Meineke ἐγὼ [ἐμαυτῷ] Wilamowitz 13 ὑγείας Hss. 14 [ἐς τὴν ξυλλογὴν] falsch Sauppe. Vgl. Jacoby a. O. 57 15 καὶ τοῦ εὖ ἀκούειν tilgte Mein.; vielleicht ἐς τὸ εὖ ἀκούειν τί οὖν SM: τί ἂν A 16 γυνὴ *: $\overset{\lambda\varsigma}{\mu}$ (so, wohl aus $\overset{NH}{\Gamma\Gamma}$ entstellt) S: μ᾽ M: μὴ A: μοι Gesner, vulgo 17 γυνὴ] Wiederholung archaisch; vgl. Jacoby a. O. 61 18 ὀδύνας Trinc.: ὠδῖνας SMA 20 [καὶ] Sauppe 23 ⟨τὸ⟩ Sauppe 25 [τό τε ... μιᾷ] Sauppe, um ἧι (301, 1 Anm.) auf φρουρᾶι beziehen zu können. Vielleicht ist μοίραι statt ἡμέραι zu lesen (*uni excubiarum vigiliae* vgl. Eur. Rhes. 5 m. Schol.) *

εἰπεῖν, ἢι ἀναβλέψαντες πρὸς τὸ φῶς παρεγγυῶμεν τοῖς 599
ἐπιγιγνομένοις ἑτέροις.

51. [132 B., 131 S.] Stob. IV 34, 56 Ἀ—τος. εὐκατηγόρητος πᾶς ὁ βίος θαυμαστῶς, ὦ μακάριε, καὶ οὐδὲν ἔχων περιττὸν οὐδὲ μέγα καὶ σεμνόν, ἀλλὰ πάντα σμικρὰ καὶ ἀσθενῆ καὶ ὀλιγοχρόνια καὶ ἀναμεμειγμένα λύπαις μεγάλαις.

52. [106 B., 84 S.] Harp. ἀναθέσθαι: Ἀ. Περὶ ὁμονοίας· ‘ἀναθέσθαι δὲ ὥσπερ πεττὸν τὸν βίον οὐκ ἔστιν’ ἀντὶ τοῦ ἄνωθεν βιῶναι μετανοήσαντας ἐπὶ τῶι προτέρωι βίωι. εἴρηται δὲ ἐκ μεταφορᾶς τῶν πεττευομένων.

53. [126 B., S.] Stob. III 10, 39 Ἀ—τος. οἱ δὲ ἐργαζόμενοι 600
μὲν καὶ φειδόμενοι καὶ ταλαιπωροῦντες καὶ προστιθέντες ἥδονται οἷα δή τις ἂν εἰκάσειεν ἥδεσθαι. ἀφαιροῦντες δὲ καὶ χρώμενοι ἀλγοῦσιν ὥσπερ ἀπὸ τῶν σαρκῶν ἀφαιρούμενοι.

53ª. [127 B., S.] — — 16, 20 Ἀ—τος. εἰσί τινες οἳ τὸν παρόντα μὲν βίον οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζονται πολλῆι σπουδῆι ὡς ἕτερόν τινα βίον βιωσόμενοι, οὐ τὸν παρόντα· καὶ ἐν τούτωι παραλειπόμενος ὁ χρόνος οἴχεται.

54. [128 B., S.] — — 16, 30 [vgl. IV 40, 19] Ἀ—τος. ἔστι δέ τις λόγος, ὡς ἄρα ἰδὼν ἀνὴρ ἄνδρα ἕτερον ἀργύριον ἀναιρούμενον πολὺ ἐδεῖτό οἱ δανεῖσαι ἐπὶ τόκωι· ὁ δ’ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ’ ἦν οἷος ἀπιστεῖν τε καὶ μὴ ὠφελεῖν μηδένα, φέρων δ’ ἀπέθετο ὅποι δή· καί τις καταμαθὼν τοῦτο ποιοῦντα ὑφείλετο· ὑστέρωι δὲ χρόνωι ἐλθὼν οὐχ εὕρισκε τὰ χρήματα ὁ καταθέμενος. περιαλγῶν οὖν τῆι συμφορᾶι τά τε ἄλλα καὶ ὅτι οὐκ ἔχρησε τῶι δεομένωι, ὃ ἂν αὐτῶι καὶ σῶιον ἦν καὶ ἕτερον προσέφερεν, ἀπαντήσας δὲ τῶι ἀνδρὶ

---

1 ἢ SA: ἢ M: ἦν Tr. Sauppe ἀναβλέψαντες] das Morgenrot zeigt die Ablösung an 3 ἀντιφῶντος Trinc.: ἀντιφάνης SMA. Hense verm. schwerlich richtig, daß die Verse des Antiphanes mit dem folgenden Lemma eines Prosaikers ausgefallen seien. Doch s. B 64. 93ᵇ 4 βίος θαυμαστῶς ὦ μακάριε Hss.: θαυμαστῶς ὡς ὦ μακάριε Sauppe, ⟨καὶ ὁ⟩ θαυμαστῶς ὡς μακάριος * d. h. *selbst das nach menschlichen Begriffen beneidenswerteste Leben ist jammervoll.* Die Sentenz stimmt zu dem sonstigen Pessimismus dieser Schrift. Vgl. B 49. 50. 52 u. a.; 55 B 285 ἔχει Wilamowitz 5 πάντα so alle Hss. 7 ἀναθέσθαι] *den falsch gesetzten Stein* (nicht das Spiel) *zurücknehmen und richtig setzen* (Budaeus). Vgl. Plat. Hipparch. 229 E 16 Vgl. 55 B 227 τὸν παρόντα μὲν Hss.: τὸν μὲν παρόντα Anth. Paris. 351 18 τινα fehlt Paris. 19 καὶ ... οἴχεται fehlt Par. 23 μὴ fehlt S 24 ὅποι Blass: ποῖ Hss. 28 δὲ Hss.: δὴ Meineke: tilgte Sauppe

τῶι· τότε δανειζομένωι ἀπωλοφύρετο τὴν συμφοράν, ὅτι 600
ἐξήμαρτε καὶ ὅτι οἱ μεταμέλει οὐ χαρισαμένωι, ἀλλ᾽ ἀχαρι-
στήσαντι, ὡς πάντως οἱ ἀπολόμενον τὸ ἀργύριον. ὁ δ᾽
αὐτὸν ἐκέλευε μὴ φροντίζειν, ἀλλὰ νομίζειν αὑτῶι εἶναι
καὶ μὴ ἀπολωλέναι, καταθέμενον λίθον εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον.
‘πάντως γὰρ οὐδ᾽ ὅτε ἦν σοι, ἐχρῶ αὐτῶι, ὅθεν μηδὲ νῦν
νόμιζε στέρεσθαι μηδενός.’ ὅτωι γάρ τις μὴ ἐχρήσατο
μηδὲ χρήσεται, ὄντος ἢ μὴ ὄντος αὐτῶι οὐδὲν οὔτε πλέον
οὔτε ἔλασσον βλάπτεται. ὅτωι γὰρ ὁ θεὸς μὴ παντελῶς
βούλεται ἀγαθὰ διδόναι ἀνδρί, χρημάτων πλοῦτον παρασχών,
τοῦ καλῶς φρονεῖν ⟨δὲ⟩ πένητα ποιήσας, τὸ ἕτερον ἀφε-
λόμενος ἀμφοτέρων ἀπεστέρησεν. Vgl. Aesop. Fab. 412. 412ᵇ H.

55. [110 B., 88 S.] Phot. ἵνα: ὅπου. ᾽Α. ἐν τῶι Περὶ τῆς 601
ὁμονοίας· ‘ὀκνεῖν ἵνα οὐδὲν ἔργον ὀκνεῖν.’

56. [139 B., 138 S.] Suid. ὀκνῶ: ... καὶ οἱ ῥήτορες οὐκ ἐπὶ δειλίας
καὶ ῥαιθυμίας ἐχρήσαντο τῶι ὀνόματι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ φόβου καὶ τοῦ
φοβεῖσθαι. ᾽Α.· ‘κακὸς δ᾽ ἂν ⟨εἴη⟩, εἰ ἐπ᾽ ἀποῦσι μὲν καὶ
μέλλουσι τοῖς κινδύνοις τῆι γλώττηι θρασύνεται καὶ τῶι
θέλειν ἐπείγει, τὸ δ᾽ ἔργον ἂν παρῆι, ὀκνεῖ.’ Zuweisung zu
Π. ὁ. zweifelhaft.

57. [125 B., S.] Stob. III 8, 18 ᾽Αντιφῶντος. ‘νόσος δειλοῖσιν
ἑορτή᾽· οὐ γὰρ ἐκπορεύονται ἐπὶ πρᾶξιν.

58. [129 B., S.] — — 20, 66 ᾽Α—τος. ὅστις δὲ ἰὼν ἐπὶ τὸν
πλησίον κακῶς ποιήσων δειμαίνει, μὴ ἃ θέλει ποιῆσαι,
ἁμαρτὼν τούτων ἃ μὴ θέλει ἀπενέγκηται, σωφρονέστερος.
ἐν ὧι γὰρ δειμαίνει, μέλλει· ἐν ὧι δὲ μέλλει, πολλάκις ὁ
διὰ μέσου χρόνος ἀπέστρεψε τὸν νοῦν τῶν θελημάτων· καὶ
ἐν μὲν τῶι γεγενῆσθαι οὐκ ἔνεστιν, ἐν δὲ τῶι μέλλειν
ἐνδέχεται ⟨καὶ τὸ μὴ⟩ γενέσθαι. ὅστις δὲ δράσειν μὲν

---

1 ἀπωλοφύρετο SA²: ἀνωλοφύρετο A¹MB 2 χρησαμένῳ B ἀχαριστή-
σαντι] das Wort notiert aus A. Harpocr. 3 ὡς Blass: καὶ Hss. οἱ ἀπολλόμε-
νον S: οἱ ἀπολούμενον MB: σοι ἀπολυόμενον A¹ 4 αὑτῶι] αὐτῶ AMB: αὐτὸ S
7 ὅτω SM: οὕτω A¹ 9 ἔλασσον SM: ἔλαττον AB βλάπτεται Hss.:
βλέπεται Buecheler: ἔχει Nauck; vgl. Jacoby a. O. S. 12 ὅτωι Sauppe: τῶ
Stob. IV: ὅταν Stob. III 10 βούλεται Stob. IV: βούληται Stob. III 11 καλῶς
φρονεῖν St. IV: φρονεῖν καλῶς St. III ⟨δὲ⟩ Sauppe 12 ἀμφοτέρων St. IV:
ἑκατέρων St. III 14 ὀκνεῖν (vor ἵνα) fehlt Phot.: erg. aus Suid. ἵνα
17 ⟨εἴη⟩ *: fehlt Suid. 19 ἐπείγειν Hss.: verb. Blass ὀκνεῖν Hss.: verb.
Küster 21 A. zitiert, wie das Metrum zeigt, ein Sprichwort 27 νόον
oder νόων Hss. 29 ⟨καὶ τὸ⟩ * (erg. vorher ἐνεῖναι): ⟨μὴ⟩ Bücheler

οἴεται τοὺς πέλας κακῶς, πείσεσθαι δ' οὔ, οὐ σωφρονεῖ. 601
ἐλπίδες δ' οὐ πανταχοῦ ἀγαθόν· πολλοὺς γὰρ τοιαῦται
ἐλπίδες κατέβαλον εἰς ἀνηκέστους συμφοράς, ἃ δ' ἐδόκουν
τοῖς πέλας ποιήσειν, παθόντες ταῦτα ἀνεφάνησαν αὐτοί.
σωφροσύνην δὲ ἀνδρὸς οὐκ ἂν ἄλλου ὀρθότερόν τις κρί-
νειεν, ἢ ὅστις τοῦ θυμοῦ ταῖς παραχρῆμα ἡδοναῖς ἐμ-
φράσσει αὐτὸς ἑαυτὸν κρατεῖν τε καὶ νικᾶν ἡδυνήθη αὐτὸς
ἑαυτόν. ὃς δὲ θέλει χαρίσασθαι τῶι θυμῶι παραχρῆμα,
θέλει τὰ κακίω ἀντὶ τῶν ἀμεινόνων.

59. [130 B., 124 S.] — — 5, 57 Ἀ—τος. ὅστις δὲ τῶν αἰ-
σχρῶν ἢ τῶν κακῶν μήτε ἐπεθύμησε μήτε ἥψατο, οὐκ ἔστι
σώφρων· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅτου κρατήσας αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμιον
παρέχεται.

60. [134 B., 133 S.] — II 31, 39 p. 208 13 W. Ἀ—τος. πρῶτον, 602
οἶμαι, τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ παίδευσις· ὅταν γάρ τις
πράγματος κἂν ὁτουοῦν τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς ποιήσηται, εἰκὸς
καὶ τὴν τελευτὴν ὀρθῶς γίγνεσθαι· καὶ γὰρ τῆι γῆι οἷον
ἄν τις τὸ σπέρμα ἐναρόσηι, τοιαῦτα καὶ τὰ ἔκφορα δεῖ
προσδοκᾶν· καὶ ἐν νέωι σώματι ὅταν τις τὴν παίδευσιν
γενναίαν ἐναρόσηι, ζῆι τοῦτο καὶ θάλλει διὰ παντὸς τοῦ
βίου, καὶ αὐτὸ οὔτε ὄμβρος οὔτε ἀνομβρία ἀφαιρεῖται.

61. [135 B., 134 S.] — — 31, 40 W. τοῦ αὐτοῦ. ἀναρχίας δ'
οὐδὲν κάκιον ἀνθρώποις· ταῦτα γινώσκοντες οἱ πρόσθεν
ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἴθιζον τοὺς παῖδας ἄρχεσθαι
καὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐξανδρούμενοι εἰς με-
γάλην μεταβολὴν ἰόντες ἐκπλήσσοιντο.

62. [0] — — 31, 41 W. οἴωι τις ἂν τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέ-
ρας συνῆι, τοιοῦτον ἀνάγκη γενέσθαι καὶ αὐτὸν τοὺς
τρόπους.

---

1 δ' οὔ, οὐ σωφρονεῖ Jacobs: δι' ἃ οὐ σωφρονεῖ Tr.: δ' οὔ σωφρονεῖ S 4 τοῖς Hss.: τοὺς Meineke (vgl. Gerth-Kühner II 1, 324⁶) ἂν ἐφάνησαν (iterativ)? * 5 ἄλλος Hss.: verb. Edg. Jacoby: ἄλλως Bücheler: ἄλλο Sauppe, unrichtig 6. 7 ἐμφράσσων [αὐτὸς ἑαυτὸν] Sauppe modernisierend 8 τῶι θυμῶι] vgl. 12 B 85. 55 B 236 παραχρῆμα vor θυμῶι Blass: tilgte Hense; die Wiederholung ist antiphontisch 9 θέλει] wie 12 B 85 11 ἢ τῶν κακῶν fehlt Tr. 12 ὅτου Hss.: ὅπου unrichtig Sauppe. »*er hat sonst nichts, durch dessen Überwindung er seine autonome Sittlichkeit bewähren kann.*« 17 ff. vgl. 55 B 182. 74 B 11 Plato Theaet. 167 B. Hipp. Lex. 3 IV 640,6 L 22 aus Soph. Antig. 672. Vgl. 45 D 3 (I 363,18) 24 ἀρχῆς] πρώτης die Figur verwischend Meineke 27 ohne Lemma anschließend an B 61; Spengel hielt 62 für verdorbene Menanderverse

63. [107 B., 85 S.] Harp. διάθεσις: ... ἀντὶ τοῦ διοίκησις ὁ 602
αὐτὸς [der Redner Antiphon!] ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας· ‘ἀλλὰ εἰδότες τὴν διάθεσιν ἀκούουσιν.’

64. [135ª B.] Exc. Vindob. 44 [Stob. IV 293, 17 Meineke; vgl. H. Schenkl *Floril. duo* n. 62 (Wien 1888 S. 11)] Ἀντιφῶν· αἱ νέαι φιλίαι ἀναγκαῖαι μέν, αἱ δὲ παλαιαὶ ἀναγκαιότεραι.

65. [109 B., 87 S.] Suid. θωπεία. Ἀ. ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας· πολλοὶ δ’ ἔχοντες φίλους οὐ γινώσκουσιν, ἀλλ’ ἑταίρους ποιοῦνται θῶπας πλούτου καὶ τύχης κόλακας.

66. [136 B., 135 S.] Clem. Strom. VI 19 II 438, 9 St. Ἀ. ὁ ῥήτωρ λέγει· ‘γηροτροφία γὰρ προσέοικε παιδοτροφίαι’.

67. [111 B., 89 S.] Harp. ἀθεώρητος: ἀντὶ τοῦ ἀθέατος παρ’ Α—τι ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας.

67ª. [112 B., 90 S.] — ἀνδρεία: ἡ τῶν ἀνδρῶν ἡλικία. Ἀ. ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας.

68. [113 B., 91 S.] — αὐλιζόμενοι: ἀντὶ τοῦ κοιμώμενοι Ἀ. Περὶ ὁμονοίας.

69. [114 B., 92 S.] — βαλβίς· Ἀ. Περὶ ὁμονοίας· ἡ ἀρχή. Etym. Gen. βαλβίς: . . , καὶ βαλβῖσιν ἀντὶ τοῦ ταῖς ἀρχαῖς.

70. [115 B., 93 S.] — εὐηνιώτατα· Ἀ. ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας. 603
εὐήνιος ὁ πρᾶος καὶ μέτριος καὶ μὴ ταραχώδης. ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἵππων.

71. [119 B., 97 S.] — φηλώματα: Ἀ. ἐν τῷι Περὶ ὁμονοίας ἐξαπάτας· φηλοῦν γὰρ τὸ ἐξαπατᾶν.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ.

72. [122 B., 81 S.] Antiatt. Bekk. An. 78, 20 ἀπειθαρχία: Ἀ. Πολιτικῷι.

73. [120 B., 79 S.] Athen. X 423 A καταριστᾶν δὲ εἴρηκεν ἐν τῷι Πολιτικῷι Ἀ. οὕτως· ‘ὅτε δή τις πράγματα τὰ ἑαυτοῦ ἢ τὰ τῶν φίλων κατηρίστηκεν.’

74. [123 B., 82 S.] Harp. εὐσύμβολος: ἀντὶ τοῦ ῥαιδίως καὶ εὖ συμβάλλων, τουτέστιν ἀγαθὸς συμβάλλειν. Ἀ. Πολιτικῷι.

---

2 Zusammenhang nicht erkennbar. S. Altwegg a. O. S. 48 3 Auf fr. 63 folgt nach einem Phrynichoszitat B 14 5 ἀντιφάνης Hs.: verb. Meineke 21 ὁ D: ἐστι AB 25 Autorschaft zwischen dem Redner (Sauppe, Blass) und dem Sophisten (Wilamowitz) strittig 29 ὅτε δή τις Kaibel: ὅτ’ ἄν τις Hs.: ὅτι δὴ τὰ Meineke: ὃς δὴ τὰ Sauppe ἢ τὰ] καὶ τὰ C. Müller

75. [124 B., 83 S.] — ἡμιολιασμός: Ἀ. Πολιτικῶι ‘διπλασιασμοῦ καὶ ἡμιολιασμοῦ’ ἀντὶ τοῦ τὸ ἡμιόλιον ⟨δοῦναι⟩ ἐν τοῖς λογισμοῖς. 603

76. [121 B., 80 S.] Prisc. 18, 230 *illi* [Griechen] καταμελεῖν τούτων καὶ ταῦτα. *Antiphon* ἐν τῶι Πολιτικῶι: μήτε φιλοπότην κληθῆναι καὶ δοκεῖν τὰ πράγματα καταμελεῖν ὑπὸ οἴνου ἡσσώμενον.

77. [137 B., 144 S.] Plut. Anton. 28 ἀναλίσκειν καὶ καθηδυπαθεῖν τὸ πολυτελέστατον, ὡς Ἀ. εἶπεν, ἀνάλωμα, τὸν χρόνον.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΣ ΟΝΕΙΡΩΝ. Vgl. 80 A 1. 13 B 55.

78. [Sauppe *de Antiph.* Gott. 1867 p. 18] Artemid. I 14 p. 109, 10 H. σηπία. αὕτη δὲ μόνη καὶ τοὺς ἀποδρᾶναι πειρωμένους ὠφελεῖ διὰ τὸν θολόν, ὧι χρωμένη πολλάκις φεύγει. μέμνηται δὲ τούτου τοῦ ὀνείρου καὶ Ἀ. ὁ Ἀθηναῖος.

79. [S. a. O. p. 17] Cic. de div. I 20, 39 *somnia, de quibus disputans Chrysippus multis et minutis somniis colligendis facit idem, quod Antipater, ea conquirens quae Antiphontis interpretatione explicata declarant illa quidem acumen interpretis, sed exemplis grandioribus decuit uti.* 51, 116 *hic magna quaedam exoritur neque ea naturalis, sed artificiosa somniorum Antiphonis interpretatio eodemque modo et oraclorum et vaticinationum. sunt enim explanatores, ut grammatici poetarum.* 604

80. [S. p. 17] — — II 70, 144 *ipsorum interpretum coniecturae nonne magis ingenia declarant eorum quam vim consensumque naturae? cursor ad Olympia proficisci cogitans visus est in somnis curru quadrigarum vehi. mane ad coniectorem; at ille: ‘vinces, inquid; id enim celeritas significat et vis equorum.’ post idem ad Antiphontem, is autem ‘vincare, inquit, necesse est: an non intellegis quattuor ante te cucurrisse?’ ecce alius cursor (atque horum somniorum et talium ⟨interpretationum⟩ plenus est Chrysippi liber, plenus Antipatri), sed ad cursorem redeo: ad interpretem detulit aquilam se in somnis visum esse factum; at ille: ‘vicisti; ista enim avi volat nulla vehementius.’ huic aeque idem Antipho: ‘baro,*

---

1 πολιτικῶν B 2 ἡμιολιασμοῦ Schneider: ἡμιολίστου Hss. τὸ ἡμιόλιον Sauppe: τοῦ (oder τοῦ τῶν) ἡμιολίων Hss. δοῦναι fehlt Hss. (τὰ ἡμιόλια δοῦναι Epit.): ⟨θεῖναι⟩ Sauppe 7 Zuweisung zum Politikos unsicher 11 πειρωμένους L: βουλομένους V: προηιρημένους Hercher 12 φεύγει Hss.: διαφεύγει Hercher 19 *antiphonis* Hss., wie Cicero wohl auch Z. 16, 25 flektierte 19. 20 *vaticinationum sunt expl.* nach Ernesti Christ 20 *enim* ⟨*harum rerum*⟩ Lambinus [*ut grammatici poetarum*] Christ 23 *somnis*] d. i. *somniis* 27 ⟨*interpretationum*⟩ * 30 *avis* Hss.: verb. Lambinus *aeque idem* H. Schoene: *equidem* A: *est quidem* B: *eidem* Lamb.

inquit, victum te esse non vides? ista enim avis insectans alias avis et 604
agitans semper ipsa postrema est.

81. [S. p. 18] SENEC. controv. II, 1, 33 *Otho Iunius . . . edidit quidem quattuor libros Colorum, quos belle Gallio noster ʿAntiphontis libros' vocabat: tantum in illis somniorum est.*

81ª. MELAMPUS Περὶ παλμῶν 18. 19 [*Beitr. z. Zuckungsl. I, *Abh. d. B. Ak.* 1907] (18) ὀφθαλμὸς δεξιὸς ἐὰν ἅλληται, κατὰ Φημονόην καὶ Αἰγυπτίους καὶ Ἀντιφῶντα ἐχθροὺς ὑποχειρίους ἕξει· ἄγει δὲ καὶ ἀποδήμους. (19) ὀφθαλμοῦ δεξιοῦ τὸ ἄνω βλέφαρον ἐὰν ἅλληται, ἐπίκτησιν πάντως δηλοῖ, κατὰ δὲ Ἀντιφῶντα πρᾶξιν καὶ ὑγείαν, δούλωι ἐπιβουλήν, χήραι ἀποδημίαν.

ZWISCHEN DEM REDNER UND DEM SOPHISTEN STRITTIGE FRAGMENTE.

82. [180 B., 184 S.] ANECD. BEKK. Antiattic. 114, 28 τελεσθῆναι: τὸ ἀναλωθῆναι. Ἀ.

83. [143 B., 146 S.] — Lex. VI p. 345, 26 ἀδυναμία ἐρεῖς ὡς Δημοσθένης καὶ ἀδυνασία ὡς Ἀ. καὶ Θουκυδίδης [VII 8, 2. VIII 8, 4].

84. [147 B., 150 S.] — p. 367, 31 ἀκόλουθα Ἀ. τὰ ἑπόμενα καὶ σύμφωνα.

85. [150 B., 153 S.] — p. 418, 6 ἀπάλαμνον: ἀμήχανον. οὕτως Ἀ.

86. [152 B., 155 S.] — p. 419, 18 ἀπεγένετο: ἀντὶ τοῦ ἀπέθανεν. οὕτως Ἀ. καὶ Θουκυδίδης [II 34, 2 u. ö.].

87. [146 B., 149 S.] HARP. ἀκαρῆ: ἀντὶ τοῦ μικρὸν ἢ οὐδὲν παρ' Ἀντιφῶντι.

88. [157 B., 161 S.] — βάσανος: Ἀ., λίθος οὕτω καλεῖται, ἧι τὸ χρυσίον παρατριβόμενον δοκιμάζεται.

89. [163 B., 166 S.] — δυσάνιος: Ἀ. ὁ ἐπὶ παντὶ ἀνιώμενος, κἂν μικρὸν 605
καὶ εὐκαταφρόνητον ἧι. Vgl. 81 B 42.

90. [164 B., 167 S.] — εἰσφρήσειν: εἰσάξειν, εἰσδέξεσθαι. Ἀ.

91. [165 B, 168 S.] — ἐμ βραχεῖ ἀντὶ τοῦ ἁπλῶς καὶ ἐν κεφαλαίωι A.

92. [170 B., 174 S.] MORRIS 203, 2 Bekk. λιθουργοὺς Θουκυδίδης [IV 69, 2 u. ö.], λιθοκόπους Ἀ.

93. [0] PHILOD. de poëm. c. 187, 3 [V. H.² VI; Gomperz *Wien. Sitz. Ber.* 123, VI, 49] ἐπειδήπερ ἐκ τῶν προαναλογισθέντων συνεθεωρεῖτο καὶ οὐκ ἐξητασμένον οὕτως ⟨ἦν⟩, ὥσπερ εἰ μηθὲν ἐτύχομεν πρὸς ἑτέρους εὑρίσκοντες ⟨περὶ τοῦ⟩ ὑπὸ γραμμάτων ἁπλῶν καὶ συνθέτων οἰκειοῦσθαι τὴν ἀκοήν, εὔδηλος ἡ τῶν ἄλλων

---

1 *alias* [*avis*] Sauppe 6 das Zitat kann durch Poseidonios vermittelt und echt sein; dann würde das Traumbuch auch die Palmomantik als Anhang enthalten haben. Wahrscheinlicher aber ist der in dieser Sphäre berühmte Name dekorativ herangezogen wie Phemonoe (7) 8 ἄγει] ἄξει oder ἐπανάξει *: ἀνάγει Triller 22 ἀκαρῆ] ἄκαρ E¹ u. Phot. A 58, 18 R. 28 ἐν βραχεῖ wider d. Alphabet Hss.: ἔμβραχυ N² 33 ⟨ἦν⟩ a. E. d. Z. erg. * ⟨περὶ τοῦ⟩ *

φληναφία φαίνεται τῶν ἡ ταὐτὰ τέρπειν καὶ ὀχλεῖν ἡ διάφορα κατηξιω- 605
κότων ὡς καί τινος τῶν ἀρχαίων Ἀντιφῶντος, εἴτ' οὖν ῥητορικὸς εἴτε καὶ φιλό-
σοφος ἠβούλετ' εἶναι.

93ᵃ. [0] Phot. A p. 66, 4 Reitz. ἀκοινώνητος Πλάτων ἐν Νόμων ζ [768 B]
καὶ ἀκοινώνητα. καὶ Ἀ. δὲ καὶ Εὐριπίδης [Andr. 470].

93ᵇ. [0] — p. 87, 25 R. ἀμαρτυρήτως: ἀμαρτύρως· οὕτως Ἀ. Suid. ἀμαρ-
τυρήτους: ἀντὶ τοῦ ἀμαρτύρους. οὕτως Ἀντιφάνης (sic).

94. [181 B., 185 S.] Phot. τίμιον: ἀντὶ τοῦ ἔντιμον. οὕτως Ἀ.

95. [171 B., 175 S.] Poll. I 34 μεθέορτοι ἡμέραι κατὰ Ἀ—τα.

96. [176 B., 179 S.] — I 98 καλείσθω δὲ κυβερνήτης ... καὶ κατ' Ἀ—τα ὁ
ποδοχῶν ἢ μᾶλλον κατ' ἐμὲ ὁ ποδηγῶν.

97. [141 B.] — II 109 ἀγλωττίαν δὲ Ἀ. εἴρηκεν.

98. [149 B., 152 S.] — II 120 Ἀ. δὲ ἀντιλογούμενοι.

99. [151 B., 154 S.] — — Ἀ. δὲ ἀπαρτιλογία ὥσπερ καὶ Ἡρόδοτος [VII 29].
Dagegen Harp. ἀπαρτιλογία Λυσίας ἐν τῶι πρὸς Ἀρέσανδρον [fr. 23 O. A. II 177]
καὶ Ἡρόδοτος ἀντὶ τοῦ ἀπηρτισμένος καὶ πλήρης ἀριθμός.

100. [172 B., 176 S.] — II 123 κακολόγος, κακήγορος καὶ ὡς Ἀ. ἡδυλόγος
καὶ μετριολόγος.

101. [168 B., 171 S.] — II 228 Ἀ. ἐπινόημα.

102. [145 B., 148 S.] — II 230 ἀθυμοῦσιν ὡς Ἀ. 606

103. [182 B., 143 S.] — III 113 χρηματίζειν καὶ ὡς Ἀ. φιλοχρηματεῖν.

104. [142 B., 145 S.] Poll. IV 9 ἀνεπιστημοσύνη, ἄγνοια, ἀγνωσία. Ἀ. δ' ἐπὶ
τούτου καὶ ἀγνωμοσύνην λέγει.

105. [162 B.] — — δοκησίσοφος, ὡς Ἀ. ἔφη.

106. [178 B., 182 S.] — IV 167 συμμετρίας Ἀ. ... καὶ δυσμέτρητον Α.

106ᵃ. [142 B., 145 S.] — V 145 ἀγνοῶν. Ἀ. δὲ καὶ ἀγνώμων λέγει. Vgl. B 104.

107. [155 B., 145 S.] — V 441 καὶ τὸ πρᾶγμα ἀναισθησία, ἀχαριστία, ἀδικία,
ἀγνωμοσύνη καὶ ὡς Ἀ. ἀποστέρησις.

108. [175 B., 141 S.] — VI 163 Ἀ. δὲ καὶ ἐξαλᾶσθαι πανοικεσίαι ἔφη.

109. [169 B., 173 S.] — VI 169 κακόνους ὡς Ἀ.

110. [167 B., 170 S.] — VI 183 Ἀ. δὲ ἐπιθύμημα.

111. [153 B., 156 S.] — VIII 68 ἐπὶ δὲ τοῦ ἀπολογουμένου ἀπελογήσατο,
ἀπελύθη ὡς Ἀ.

112. [166 B., 169 S.] — VIII 103 καὶ ἐν ταῖς σιτοδοσίαις ἐγίνοντο σίτου
ἐπιγραφεῖς, ὡς Ἀ.

113. [177 B., 180 S.] — IX 26 πολιτοκοπεῖν παρ' Ἀ—τι.

114. [140 B., 140 S.] Lesbon. p. 180 Valck. Κλαζομένιον [nämlich σχῆμα] ὡς

---

1 φλην(αφία φ)αίνεται erg. Th. Gomperz ταὐτὰ] näml. γράμματα
2 ῥητορικους pap.: verb. Gomperz. Er denkt bei diesem Zitat (das auf die Er-
örterung der Stelle über die τραχεῖα oder λεία λέξις und deren Verschmelzung
Bezug hat) an das Buch des Glaukos Περὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μουσικῶν,
das manche dem A. zuschreiben [80 A 6]; die Τέχναι des Rhamnusiers [B 3] sind
wohl wahrscheinlicher 7 Ἀντιφάνης] Ἀντιφῶν bereits Hemsterhuis
11 ποδόχος AV 20 ἀθύμους FS 29 ἐξελαλάσθαι Sauppe

τὸ πορεύομαι σὺν ἀγῶνι ἀντὶ τοῦ εἰς ἀγῶνα ... ὡς τὸ σὺν πατρίδι ἔβη ἀντὶ τοῦ εἰς τὴν πατρίδα· οὕτως Ἀ. 606

115. [154 B.] SUID. ἀπόκριναι: ... καὶ ἀπόκρισις ἡ ἀπολογία. οὕτω Λυσίας [fr. 305 O. A. II 214[a] 23] καὶ Ἀ. S. HARPOCR. ἀπόκρισις.

116. [138 B., 136 S.] — ἀπολαχεῖν: ... Ἀ.· ὁπότ' ἄνθρωποι βούλοιντο χρήματα διαλαγχάνειν.

117. [183 B., 187 S.] — χρημάτων: ... κεῖται δὲ ἡ λέξις καὶ ἐπὶ πράγματος ἢ προσώπου ἢ λόγου ὡς Ἀ.

---

118. ATHEN. XIV 650 E Ἀντιφῶν [?] ἐν τῶι Περὶ γεωργικῶν.

---

81. KRITIAS. 607

A. LEBEN UND SCHRIFTEN.

1. PHILOSTR. V. soph. I 16 Κριτίας δὲ ὁ σοφιστής, εἰ μὲν κατέλυσε τῶν Ἀθηναίων τὸν δῆμον, οὔπω κακός (καταλυθείη γὰρ ἂν καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ δῆμος οὕτω τι ἐπηρμένος, ὡς μηδὲ τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων ἀκροᾶσθαι), ἀλλ' ἐπεὶ λαμπρῶς μὲν ἐλακώνισε, προὐδίδου δὲ τὰ ἱερά, καθῄρει δὲ διὰ Λυσάνδρου τὰ τείχη, οὓς δ' ἤλαυνε τῶν Ἀθηναίων τὸ στῆναί ποι τῆς Ἑλλάδος ἀφηιρεῖτο πόλεμον Λακωνικὸν ἀνειπὼν ἐς πάντας, εἴ τις τὸν Ἀθηναῖον φεύγοντα δέξοιτο, ὠμότητι δὲ καὶ μιαιφονίαι τοὺς τριάκοντα ὑπερεβάλλετο βουλεύματός τε ἀτόπου τοῖς Λακεδαιμονίοις ξυνελάμβανεν, ὡς μηλόβοτος ἡ Ἀττικὴ ἀποφανθείη τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀγέλης ἐκκενωθεῖσα, κάκιστος ἀνθρώπων ἔμοιγε φαίνεται ξυμπάντων, ὧν ἐπὶ κακίαι ὄνομα. καὶ εἰ μὲν ἀπαίδευτος ὢν ἐς τάδε ὑπήχθη, ἔρρωτο ἂν ὁ λόγος τοῖς φάσκουσιν ὑπὸ Θετταλίας καὶ τῆς ἐκείνηι ὁμιλίας παρεφθορέναι αὐτόν· τὰ γὰρ ἀπαίδευτα ἤθη εὐπαράγωγα πάντως ἐς βίου αἵρεσιν· ἐπεὶ δὲ ἄριστα μὲν ἦν πεπαιδευμένος, γνώμας δὲ πλείστας ἑρμηνεύων, ἐς Δρωπίδην δ' ἀναφέρων, ὃς μετὰ Σόλωνα Ἀθηναίοις ἦρξεν [593/2], οὐκ ἂν διαφύγοι παρὰ τοῖς πολλοῖς αἰτίαν τὸ μὴ οὐ κακίαι φύσεως ἁμαρτεῖν ταῦτα. καὶ γὰρ αὖ κἀκεῖνο ἄτοπον Σωκράτει μὲν τῶι Σωφρονίσκου μὴ ὁμοιωθῆναι αὐτόν, ὧι πλεῖστα δὴ συνεφιλοσόφησε σοφωτάτωι τε καὶ δικαιοτάτωι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ δόξαντι, Θετταλοῖς δ' ὁμοιωθῆναι, παρ' οἷς ἀγερωχία καὶ ἄκρατος, καὶ τὰ τυραννικὰ ἐν οἴνωι σπουδάζεται. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ Θετταλοὶ σοφίας ἠμέλουν, ἀλλ' ἐτοργίαζον ἐν Θετταλίαι μικραὶ καὶ μείζους πόλεις ἐς Γοργίαν ὁρῶσαι τὸν Λεοντῖνον, μετέβαλον δ' ἂν καὶ ἐς τὸ κριτιάζειν, εἴ τινα τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐπίδειξιν ὁ Κριτίας παρ' αὐτοῖς ἐποιεῖτο. ὁ δὲ ἠμέλει μὲν τούτου, βαρυτέρας δ' αὐτοῖς ἐποίει τὰς ὀλιγαρχίας διαλεγόμενος τοῖς ἐκεῖ δυνατοῖς καὶ καθαπτόμενος μὲν δημοκρατίας ἁπάσης, διαβάλλων δ' Ἀθηναίους, ὡς πλεῖστα ἀνθρώπων ἁμαρτάνοντας, ὥστε ἐνθυμουμένωι ταῦτα Κ. ἂν εἴη Θετταλοὺς διεφθορὼς μᾶλλον ἢ Κριτίαν Θετταλοί. ἀπέθανε μὲν οὖν ὑπὸ τῶν ἀμφὶ

---

5 ὁπόταν Hss.: verb. Bernhardy. Gehört wohl dem Redner κατὰ Φιλίνου fr. 65 B. 9 lies Ἀνδροτίων mit Kaibel 11 Vgl. Kirchner *Prosopogr. Att.* 8792 17 τὸν Ἀθηναῖον] Gesetzesformel vgl. Demosth. 23, 38. 89 29 τὰ Oxon., Palat., Guelf.: fehlt übr. Hss. 33 ἐποίει Kayser: ἐποιεῖτο Hss.

Θρασύβουλον, οἳ κατῆγον ἀπὸ Φυλῆς τὸν δῆμον. δοκεῖ δ' ἐνίοις ἀνὴρ ἀγαθὸς 607
γενέσθαι παρὰ τὴν τελευτήν, ἐπειδὴ ἐνταφίωι τῆι τυραννίδι ἐχρήσατο· ἐμοὶ δὲ
ἀποπεφάνθω μηδένα ἀνθρώπων καλῶς δὴ ἀποθανεῖν, ὑπὲρ ὧν οὐκ ὀρθῶς εἵλετο. 608
διὰ ἃ μοι δοκεῖ καὶ ἡ σοφία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ φροντίσματα ἧττον σπουδασθῆναι
τοῖς Ἕλλησιν· εἰ γὰρ μὴ ὁμολογήσει ὁ λόγος τῶι ἤθει, ἀλλοτρίαι τῆι γλώττηι
δόξομεν φθέγγεσθαι, ὥσπερ οἱ αὐλοί.

τὴν δὲ ἰδέαν τοῦ λόγου δογματίας ὁ Κ. καὶ πολυγνώμων σεμνολογῆσαί τε
ἱκανώτατος οὐ τὴν διθυραμβώδη σεμνολογίαν, οὐδὲ καταφεύγουσαν ἐς τὰ ἐκ
ποιητικῆς ὀνόματα, ἀλλ' ἐκ τῶν κυριωτάτων συγκειμένην καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσαν.
ὁρῶ τὸν ἄνδρα καὶ βραχυλογοῦντα ἱκανῶς καὶ δεινῶς καθαπτόμενον ἐν ἀπολογίας
ἤθει. ἀττικίζοντά τε οὐκ ἀκρατῶς, οὐδὲ ἐκφύλως (τὸ γὰρ ἀπειρόκαλον ἐν τῶι
ἀττικίζειν βάρβαρον), ἀλλ' ὥσπερ ἀκτίνων αὐγαὶ τὰ Ἀττικὰ ὀνόματα διαφαίνεται
τοῦ λόγου. καὶ τὸ ἀσυνδέτως δὲ ⟨χωρίον⟩ χωρίωι προσβαλεῖν Κριτίου ὥρα, καὶ
τὸ παραδόξως μὲν ἐνθυμηθῆναι, παραδόξως δ' ἀπαγγεῖλαι Κριτίου ἀγών, τὸ δὲ
τοῦ λόγου πνεῦμα ἐλλιπέστερον μέν, ἡδὺ δὲ καὶ λεῖον, ὥσπερ τοῦ Ζεφύρου ἡ
αὔρα.

2. Diog. III 1 Πλάτων Ἀρίστωνος καὶ Περικτιόνης (ἣ Ποτώνης), ἥτις τὸ
γένος ἀνέφερεν εἰς Σόλωνα, Ἀθηναῖος. τούτου γὰρ ἦν ἀδελφὸς Δρωπίδης, οὗ
Κριτίας οὗ Κάλλαισχρος, οὗ Κριτίας ὁ τῶν τριάκοντα καὶ Γλαύκων, οὗ Χαρμίδης
καὶ Περικτιόνη, ἧς καὶ Ἀρίστωνος Πλάτων, ἕκτος ἀπὸ Σόλωνος. Plat. Charm.
154 B [Kritias spricht] Χαρμίδην τὸν τοῦ Γλαύκωνος τοῦ ἡμετέρου θείου υόν, ἐμὸν
δὲ ἀνεψιόν. 157 E (Sokr. z. Charmides) ἥ τε γὰρ πατρώια ὑμῖν οἰκία ἡ Κριτίου
τοῦ Δρωπίδου καὶ ὑπὸ Ἀνακρέοντος καὶ ὑπὸ Σόλωνος καὶ ὑπ' ἄλλων πολλῶν
ποιητῶν ἐγκεκωμιασμένη παραδέδοται ἡμῖν. Schol. Aesch. Prom. 130 ἐπεδήμησε
γὰρ [Anakreon] τῆι Ἀττικῆι Κριτίου ἐρῶν.

3. Plat. Tim. p. 20 A Κριτίαν δέ που πάντες οἱ τῆιδ' ἴσμεν οὐδενὸς ἰδιώτην
ὄντα ὧν λέγομεν. p. 20 D [Krit. spricht] ἄκουε δὴ ὦ Σώκρατες λόγου μάλα μὲν
ἀτόπου παντάπασί γε μὴν ἀληθοῦς, ὡς ὁ τῶν ἑπτὰ σοφώτατος Σόλων ποτ' ἔφη·
ἦν μὲν οὖν οἰκεῖος καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δρωπίδου τοῦ προπάππου, καθάπερ
λέγει πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῆι ποιήσει· πρὸς δὲ Κριτίαν που τὸν ἡμέτερον
πάππον εἶπεν, ὡς ἀπεμνημόνευεν αὖ πρὸς ἡμᾶς ὁ γέρων, ὅτι μεγάλα καὶ θαυ-
μαστὰ τῆσδ' εἴη παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως ὑπὸ χρόνου καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων
ἠφανισμένα . . . 21 A ἐγὼ φράσω παλαιὸν ἀκηκοὼς λόγον οὐ νέου ἀνδρός· ἦν μὲν
γὰρ δὴ τότε Κριτίας [der Großvater des Tyrannen], ὡς ἔφη, σχεδὸν ἐγγὺς ἤδη
τῶν ἐνενήκοντα ἐτῶν, ἐγὼ δέ πηι μάλιστα δεκέτης. Schol. z. d. St. ὁ δὲ Κ. ἦν 609
μὲν γενναίας καὶ ἁδρᾶς φύσεως, ἥπτετο δὲ καὶ φιλοσόφων συνουσιῶν, καὶ ἐκα-
λεῖτο ἰδιώτης μὲν ἐν φιλοσόφοις, φιλόσοφος δὲ ἐν ἰδιώταις· ἐτυράννευσε δὲ καὶ
αὐτὸς εἷς τῶν λ̄ γεγονώς.

4. Xenoph. Memorab. I 2,12 ff. ἀλλ', ἔφη ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ
γενομένω Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποιησάτην. Κριτίας

---

1 Φυλῆς Bentley: φυγῆς Hss. 2 vgl. Isocr. Archid. 45 καλόν ἐστιν ἐντάφιον ἡ τυραννίς 13 ⟨ ⟩* 17 Ποτώνης] P. ist Tochter Aristons, Schwester Platons, Mutter Speusipps 20 περικτιόνης καὶ P¹ 22 οἰκία TW: οὐσία B 31 εἰπεῖν A 39 ἔφη A: ἔφη γε BC aus § 49. 51; ἀλλὰ Σωκράτει γ', ἔφη ὁ κατήγορος stellte um W. Dindorf; der Ankläger ist hier Polykrates ὁμιλητὰ A: καὶ ὁμιλητὰ BC

μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίαι πάντων κλεπτίστατός τε καὶ βιαιότατος καὶ φονι- 609
κώτατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ τῶν ἐν τῇ δημοκρατίαι πάντων ἀκρατέστατός τε καὶ ὑβριστότατος καὶ βιαιότατος. (13) ἐγὼ δ', εἰ μέν τι κακὸν ἐκείνω τὴν πόλιν ἐποιησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτη συνουσίαν αὐτοῖν ὡς ἐγένετο διηγήσομαι. (14) ἐγενέσθην μὲν γὰρ δὴ τὼ ἄνδρε τούτω φύσει φιλοτιμοτάτω πάντων Ἀθηναίων, βουλομένω τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτω γενέσθαι. . . . (16) δήλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὡς γὰρ τάχιστα κρείττονε τῶν συγγιγνομένων ἡγησάσθην εἶναι, εὐθὺς ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ πολιτικά, ὥνπερ ἕνεκα Σωκράτους ὠρεχθήτην. . . . (24) καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθην ἐκείνωι χρωμένω συμμάχωι τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομίαι μᾶλλον ἢ δικαιοσύνηι χρωμένοις. . . . (29) ἀλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν ἐκείνους φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπήινει, δικαίως ἂν ἐπιτιμῶιτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ πρὸς ταφροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρέπον ἀνδρὶ καλῶι κἀγαθῶι τὸν ἐρώμενον, ὧι βούλεται πολλοῦ ἄξιος φαίνεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτωχοὺς ἱκετεύοντα καὶ δεόμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδενὸς ἀγαθοῦ. (30) τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιούτοις οὐχ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτην ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν ὅτι ὑικὸν αὐτῶι δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμωι προσκνῆσθαι ὥσπερ τὰ ὕδια τοῖς λίθοις. (31) ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτη ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅτε τῶν τριάκοντα ὢν νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, 610
ἀπεμνημόνευσεν αὐτῶι καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν.

5. Andoc. I 47 φέρε δή, καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῖν ἀναγνώσομαι τῶν ἀνδρῶν ὧν ἀπέγραψεν . . . Κριτίας ἀνεψιὸς καὶ οὗτος τοῦ πατρός [Leogoras]· αἱ μητέρες ἀδελφαί. 68 ἐσώθη δέ γε ὁ πατήρ, ὁ κηδεστής, ἀνεψιοὶ τρεῖς, τῶν ἄλλων συγγενῶν ἑπτὰ μέλλοντες ἀποθανεῖσθαι ἀδίκως, οἳ νῦν ὁρῶσι τοῦ ἡλίου τὸ φῶς δι' ἐμέ.

6. [Demosth.] 58, 67 Ἀριστοκράτης μὲν ὁ Σκελίου . . . πολλὰ καὶ καλὰ διαπραξάμενος ἔργα πολεμούσης τῆς πόλεως Λακεδαιμονίοις κατασκάψας τὴν Ἡετιώνειαν, εἰς ἣν Λακεδαιμονίους ἤμελλον οἱ περὶ Κριτίαν ὑποδέχεσθαι [411], καθεῖλε μὲν τὸ ἐπιτείχισμα, κατήγαγε δὲ τὸν δῆμον. Vgl. Thuc. VIII 92.

7. Lycurg. Leocr. 113 ψηφίζεται ὁ δῆμος Κριτίου εἰπόντος τὸν μὲν νεκρὸν [Phrynichos, ermordet 411] κρίνειν προδοσίας, κἂν δόξηι προδότης ὢν ἐν τῆι χώραι τεθάφθαι, τά γε ὀστᾶ αὐτοῦ ἀνορύξαι καὶ ἐξορίσαι ἔξω τῆς Ἀττικῆς.

8. Arist. rhet. A 15. 1375^{b} 32 καὶ Κλεοφῶν κατὰ Κριτίου τοῖς Σόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήσατο λέγων, ὅτι πάλαι ἀσελγὴς ἡ οἰκία· οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐποίησε Σόλων 'εἰπεῖν μοι Κριτίαι πυρρότριχι πατρὸς ἀκούειν' [fr. 20 Crus.].

---

1 κλεπτίστατός A: πλεονεκτίστατος BC φονικώτατος A(B?): fehlt C 3 τε fehlt C ὑβριστότατος AC: ὑβριστικώτατος B καὶ βιαιότατος AB: fehlt C; ein drittes Adjektiv verlangt X.'s Stil; vielleicht καὶ ἀδικώτατος (als Reim zu φονικώτατος) * 14 ἐπετιμᾶτο BC 15 vielleicht ist χρῆσθαι . . . ἀπολαύοντες Glossem zu πειρῶντα 22 προσκνῆσθαι BC: προσκνήσασθαι A, Phot., Suid. 26 ἀπέγραψεν] Diokleides im Hermokopidenprozeß 415 τοῦ πατρὸς tilgte Blass 29 Ἀριστοκράτης] Kirchner P.A. 1904 38 μοι Κριτίαι] τῶι Κριτίαι paraphrasierend Schol. 81, 17, wertlos wie εἰπέμεναι Κριτίαι mrg. D (Renaissanceconjectur)

9. Xen. Hell. II 3, 1. 2 τῶι δ' ἐπιόντι ἔτει [404/3] ... ἔδοξε τῶι δήμωι τριά- 610
κοντα ἄνδρας ἑλέσθαι οἳ τοὺς πατρίους νόμους συγγράψουσι, καθ' οὓς πολιτεύσουσι. καὶ ἡιρέθησαν οἵδε· Πολυχάρης, Κριτίας κτλ.

10. — — 3, 15 τῶι μὲν οὖν πρώτωι χρόνωι ὁ Κ. τῶι Θηραμένει ὁμογνώμων τε καὶ φίλος ἦν· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μὲν προπετὴς ἦν ἐπὶ τὸ πολλοὺς ἀποκτείνειν, ἅτε καὶ φυγὼν ὑπὸ τοῦ δήμου [407], ὁ δὲ Θηραμένης ἀντέκοπτε, λέγων κτλ. 18 ἐκ τούτου μέντοι Κ. καὶ οἱ ἄλλοι τριάκοντα ἤδη φοβούμενοι καὶ οὐχ ἥκιστα τὸν Θηραμένην, μὴ συρρυείησαν πρὸς αὐτὸν οἱ πολῖται, καταλέγουσι τρισχιλίους τοὺς μεθέξοντας δὴ τῶν πραγμάτων. 36 [Rede des Theramenes] οὐ μέντοι θαυμάζω γε τὸ Κριτίαν παρανενομικέναι· ὅτε γὰρ ταῦτα ἦν [Arginusenprozeß], οὐ παρὼν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἐν Θετταλίαι μετὰ Προμηθέως δημοκρατίαν κατεσκεύαζε καὶ τοὺς πενέστας ὥπλιζεν ἐπὶ τοὺς δεσπότας.

11. Lys. 12, 43 ἐπειδὴ δὲ ἡ ναυμαχία [Aigospotamoi] καὶ ἡ συμφορὰ τῆι 611
πόλει ἐγένετο, δημοκρατίας ἔτι οὔσης, ὅθεν τῆς στάσεως ἦρξαν, πέντε ἄνδρες ἔφοροι κατέστησαν ὑπὸ τῶν καλουμένων ἑταίρων, συναγωγεῖς μὲν τῶν πολιτῶν, ἄρχοντες δὲ τῶν συνωμοτῶν, ἐναντία δὲ τῶι ὑμετέρωι πλήθει πράττοντες· ὧν Ἐρατοσθένης καὶ Κ. ἦσαν. οὗτοι δὲ φυλάρχους τε ἐπὶ τὰς φυλὰς κατέστησαν καὶ ὅτι δέοι χειροτονεῖσθαι καὶ οὕστινας χρείη ἄρχειν παρήγγελλον καὶ εἴ τι ἄλλο πράττειν βούλοιντο κύριοι ἦσαν.

12. Xen. Hell. II 4, 8 ἐκ δὲ τούτου [Thrasybuls Angriff von Phyle] οἱ τριάκοντα οὐκέτι νομίζοντες ἀσφαλῆ σφίσι τὰ πράγματα ἐβουλήθησαν Ἐλευσῖνα ἐξιδιώσασθαι, ὥστε εἶναι σφίσι καταφυγήν, εἰ δεήσειε. καὶ παραγγείλαντες τοῖς ἱππεῦσιν ἦλθον εἰς Ἐλευσῖνα Κ. τε καὶ οἱ ἄλλοι τῶν τριάκοντα (Gefangennahme der Eleusinier). 10 ἐκ δὲ τούτου λαβὼν ὁ Θρασύβουλος τοὺς ἀπὸ Φυλῆς περὶ χιλίους ἤδη συνειλεγμένους, ἀφικνεῖται τῆς νυκτὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ ... 11 οἱ δὲ ἀπὸ Φυλῆς ... συνεσπειράθησαν ἐπὶ τὴν Μουνιχίαν ... 19 ἀπέθανον δ' ἐνταῦθα τῶν μὲν τριάκοντα Κ. τε καὶ Ἱππόμαχος [Mai 403].

13. Schol. Aeschin. I 39 p. 261 Schultz δεῖγμα δὲ τῆς τῶν λ̄ πολιτείας καὶ τόδε ἐστίν· Κριτίου γὰρ ἑνὸς τῶν λ̄ ἀποθανόντος ἐπέστησαν τῶι μνήματι Ὀλιγαρχίαν δᾶιδα κατέχουσαν καὶ ὑφάπτουσαν Δημοκρατίαν, καὶ ἐπέγραψαν τάδε·

μνῆμα τόδ' ἐστ' ἀνδρῶν ἀγαθῶν, οἳ τὸν κατάρατον
δῆμον Ἀθηναίων ὀλίγον χρόνον ὕβριος ἔσχον.

14. Arist. rhet. Γ 16. 1416b 26 οἱ πολλοὶ οὐδὲν δέονται διηγήσεως οἷον εἰ θέλεις Ἀχιλλέα ἐπαινεῖν (ἴσασι γὰρ πάντες τὰς πράξεις), ἀλλὰ χρῆσθαι αὐταῖς δεῖ. ἐὰν δὲ Κριτίαν, δεῖ· οὐ γὰρ πολλοὶ ἴσασιν.

15. Athen. IV 184 D Χαμαιλέων γοῦν ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῶι ἐπιγραφομένωι Προτρεπτικῶι Λακεδαιμονίους φησὶ καὶ Θηβαίους πάντας αὐλεῖν μανθάνειν Ἡρακλεώτας τε τοὺς ἐν τῶι Πόντωι καθ' ἑαυτὸν ἔτι, Ἀθηναίων τε τοὺς ἐπιφανεστάτους Καλλίαν τε τὸν Ἱππονίκου καὶ Κριτίαν τὸν Καλλαίσχρου.

---

2 [πατρίους] falsch Bake 6 ὑπὸ Köppen: ἀπὸ Hss. 10 παρανενομικέναι K. E. A. Schmidt: παρανενομηκέναι Hss. 11 κατεσκεύαζε BM: κατασκευάζων CF 16 ἡμετέρωι Hss.: verb. Stephanus 17 φρουράρχους C. F. Hermann φυλὰς Taylor: φυλακὰς Hs.: [ἐπὶ τὰς φυλακὰς] Boblenz 18 χρείη Bekker: χρὴ Hs. 22 δεήσειε BM: δεήσοι CF 23 ἱππεῦσιν] Ἐλευσινίοις Classen: ὅπλοις Hermann 30 καὶ ἐπέγραψαν Vat.: ἐπέγραψε Laur. 31 ἀνδρῶν] also galt das Grab auch dem Hippomachos

16. [Plut.] V. X orat. 1, 1 p. 832 DE ὅσους μέντοι ἔχομεν ἐπὶ τὸ παλαιότατον 611
ἀναφέροντες ἀπομνημονεῦσαι τὴν ἰδέαν τῶν λόγων ταύτην μεταχειρισαμένους,
τούτους εὕροι τις ἂν ἐπιβεβληκότας Ἀντιφῶντι [dem Rhamnusier] πρεσβύτῃ ἤδη 612
ὄντι οἷον Ἀλκιβιάδην, Κριτίαν, Λυσίαν, Ἀρχῖνον.

17. Cic. de orat. II 23, 93 *consecuti sunt hos* [die Redner Perikles, Alkibiades, Thukydides] *Critias, Theramenes, Lysias; multa Lysiae scripta sunt, non nulla Critiae. de Theramene audimus. omnes etiam tum retinebant illum Pericli sucum, sed erant paulo uberiore filo.* Philostrat. ep. 73 K. δὲ καὶ Θουκυδίδης οὐκ ἀγνοοῦνται τὸ μεγαλόγνωμον καὶ τὴν ὀφρὺν παρ' αὐτοῦ [Gorgias] κεκτημένοι, μεταποιοῦντες δὲ αὐτὸ ἐς τὸ οἰκεῖον ὁ μὲν ὑπ' εὐγλωττίας ὁ δὲ ὑπὸ ῥώμης.

18. Dionys. Lys. 2 καθαρός ἐστι [Lysias] τὴν ἑρμηνείαν πάνυ καὶ τῆς Ἀττικῆς γλώττης ἄριστος κανών, οὐ τῆς ἀρχαίας ἣι κέχρηται Πλάτων τε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλὰ της κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης, ὡς ἔστι τεκμήρασθαι τοῖς τε Ἀνδοκίδου λόγοις καὶ τοῖς Κριτίου καὶ ἄλλοις συχνοῖς. Vgl. Isae. 20 [oben II 278, 17. 21].

19. Hermog. de ideis II 11, 10 p. 415, 27 Sp. Περὶ Κριτίου. ἔστι γὰρ καὶ οὗτος σεμνὸς μὲν παραπλησίως τῶι Ἀντιφῶντι καὶ διηρμένος πρὸς ὄγκον καὶ τὰ πολλὰ λέγων ἀποφατικῶς, καθαρώτερος δὲ τὴν λέξιν καὶ ὅτε περιβάλλοι, διευκρινῶν, ὥστ' εἶναι καὶ σαφὴς ἅμα τῶι μεγέθει καὶ εὐκρινής· ἔχει δὲ πολλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Δημηγορικοῖς προοιμίοις καὶ τὸ ἀληθινόν τε καὶ πιθανόν. ἐπιμελὴς δὲ ὢν οὐ μετρίως ὅμως οὐχ ἁπλῶς χρῆται τῶι τοιούτωι κόσμωι οὐδὲ κατὰ τὸν Ἀντιφῶντα προσκόρως καὶ σαφῆ τὴν ἐπιτήδευσιν ἔχοντι, ἀλλ' ὥστε μετέχειν καὶ κατὰ τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς. τοῖς δ' ἄλλοις τοῦ ἤθους εἴδεσιν οὐ σφόδρα τι χρῆται οἷον ἐπιεικείαι ἢ ἀφελείαι ἢ ὅσα τοιαῦτα.

20. Phrynich. praepar. sophist. [Phot. Bibl. 158 p. 101^{b} 4 Bekk.] εἰλικρινοῦς δὲ καὶ καθαροῦ καὶ ἀττικοῦ λόγου κανόνας καὶ στάθμας καὶ παράδειγμά φησιν ἄριστον ... [Platon, 10 Redner, Thukydides, Xenophon, Aeschines d. Sokr.] Κριτίαν τε τὸν Καλλαίσχρου καὶ Ἀντισθένην.

21. Philostr. V. soph. II 1, 14 [Herodes] προσέκειτο μὲν γὰρ πᾶσι τοῖς παλαιοῖς, τῶι δὲ Κριτίαι καὶ προσετετήκει καὶ παρήγαγεν αὐτὸν ἐς ἦθη Ἑλλήνων τέως ἀμελούμενον καὶ περιορώμενον.

22. Philop. de anima 89, 8 [zu n. 23] Κριτίαν εἴτε τὸν ἕνα τῶν τριάκοντα, ὃς καὶ Σωκράτους ἠκροάσατο, ἢ καὶ ἄλλον τινὰ λέγει, οὐδὲν διαφερόμεθα. φασὶ δὲ καὶ ἄλλον Κριτίαν γεγονέναι σοφιστήν, οὗ καὶ τὰ φερόμενα συγγράμματα εἶναι, ὡς Ἀλέξανδρος λέγει· τὸν γὰρ τῶν τριάκοντα μηδὲ γεγραφέναι ἄλλο τι πλὴν 613
Πολιτείας ἐμμέτρους.

23. Arist. de anima A 2. 405^{b} 5 ἕτεροι δ' αἷμα [näml. τὴν ψυχὴν εἶναι], καθάπερ Κ., τὸ αἰσθάνεσθαι ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο δ' ὑπάρχειν διὰ τὴν τοῦ αἵματος φύσιν. Philop. de an. prooem. 9, 19 [vgl. 89, 12] Κ. ὁ εἷς τῶν τριάκοντα· αἷμα γὰρ ἔλεγεν εἶναι τὴν ψυχήν. 'αἷμα γάρ, φησίν, ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα' [= Crit. fr. 8 Bach].

---

2 τὴν ἰδέαν τ. λ. ταύτην] näml. δικανικῶν 4 ἀρχίνοον Hss. 18 ἀποφαντικῶς V^{a} περιβάλλοι P^{ac}: περιβάλλει V^{a} (*Perioden bildet*) 24 ἢ (vor ἀφελείαι) Hss.: καὶ Ausgg. 40 φησίν] Irrtum d. Philop. Vielmehr Empedokles; vgl. 21 B 105, 3

B. POETISCHE FRAGMENTE. 613

HEXAMETER.

1. [7 Bach fr. (1827), 7 Crusius Anth. lyr. p. 134 ff.] ATH. XIII p. 600 E [Eros] ὃν ὁ σοφὸς ὑμνῶν αἰεί ποτε Ἀνακρέων πᾶσίν ἐστιν διὰ στόματος. λέγει οὖν περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ κράτιστος Κ. τάδε·

τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντά ποτ᾽ ὠιδὰς
ἡδὺν Ἀνακρείοντα Τέως εἰς Ἑλλάδ᾽ ἀνῆγεν,
συμποσίων ἐρέθισμα, γυναικῶν ἠπερόπευμα,
αὐλῶν ἀντίπαλον, φιλοβάρβιτον, ἡδύν, ἄλυπον.
5 οὔ ποτέ σου φιλότης γηράσεται οὔτε θανεῖται,
ἔστ᾽ ἂν ὕδωρ οἴνωι συμμειγνύμενον κυλίκεσσιν
παῖς διαπομπεύηι, προπόσεις ἐπὶ δεξιὰ νωμῶν,
παννυχίδας θ᾽ ἱερὰς θήλεις χοροὶ ἀμφιέπωσιν,
πλάστιγξ θ᾽ ἡ χαλκοῦ θυγάτηρ ἐπ᾽ ἄκραισι καθίζηι
10 κοττάβου ὑψηλαῖς κορυφαῖς Βρομίου ψακάδεσσιν.

ΚΡΙΤΙΟΥ ΕΛΕΓΕΙΑ.

2. [1 B., 1 Cr.] ATHEN. epit. I p. 28 B K. δὲ οὕτως [näml. τὰ ἐξ ἑκάστης πόλεως ἰδιώματα καταλέγει]· 'κότταβος ... τρόπαιον'. καὶ ἐπαινεῖται ὄντως ὁ Ἀττικὸς κέραμος. XV 666 B πρῶτον μὲν ἡ τῶν κοττάβων εὕρεσις Σικελική ἐστιν παιδιά, ταύτην πρώτων εὑρόντων Σικελῶν, ὡς Κ. φησὶν ὁ Καλλαίσχρου ἐν τοῖς Ἐλεγείοις διὰ τούτων· 'κότταβος ... καθιστάμεθα'. LEX. BEKK. VI Anecd. I 382, 19 [Phot. A 73, 3 Reitzenst.] ἀλεξίλογα: οὕτω τὰ γράμματα κέκληκε Κ. ὁ τύραννος. [v. 10.]

κότταβος ἐκ Σικελῆς ἐστι χθονὸς ἐκπρεπὲς ἔργον, 614
ὃν σκοπὸν ἐς λατάγων τόξα καθιστάμεθα,
εἶτα δ᾽ ὄχος Σικελὸς κάλλει δαπάνηι τε κράτιστος,
* * *
5 Θεσσαλικὸς δὲ θρόνος, γυίων τρυφερωτάτη ἕδρα·
εὐναίου δὲ λέχους ⟨ἔξοχα⟩ κάλλος ἔχει
Μίλητός τε Χίος τ᾽ ἔναλος πόλις Οἰνοπίωνος.
Τυρσηνὴ δὲ κρατεῖ χρυσότυπος φιάλη
καὶ πᾶς χαλκὸς ὅτις κοσμεῖ δόμον ἔν τινι χρείαι.

---

6 τόν σε Meineke 10 σου] τοῦ G. Hermann 14 πλάστιξ A καθίζει A: καθίξει E 15 κοττάβου] vgl. B 2, 1 ff. ὑψηλοῦ (ὑψηλὴ Wilamowitz) κορυφαῖς, Βρομίου ψακάδεσσιν ⟨βαλλομένη⟩ Kaibel: wenn der Satz vollständig ist, erscheint κορυφαῖς als Glossem zu ἄκραισι, statt dessen τέκμαρ (B 2, 2) oder ὀροφὴ * 19. 20 ἐστι τὴν παιδιὰν ταύτην Kaibel 24 ἐστι fehlt p. 28 ἔργον 666: εἰς ἔργον 28 25 ἐς 666: ἐκ 28 26 σικελικὸς AE: verb. Musurus 27 in die Lücke wollte unrichtig B 6, 6 versetzen Sitzler 28 γυω Hss.: verb. Musurus 29 ⟨ἔξοχα⟩ Musur. 32 ὅτις Musur.: ὅστις Hss.

Φοίνικες δ᾽ εὗρον γράμματ᾽ ἀλεξίλογα, 614
Θήβη δ᾽ ἁρματόεντα δίφρον συνεπήξατο πρώτη,
φορτηγοὺς δ᾽ ἀκάτους Κᾶρες ἁλὸς ταμίαι.
τὸν δὲ τροχὸν γαίας τε καμίνου τ᾽ ἔκγονον εὗρε
κλεινότατον κέραμον, χρήσιμον οἰκονόμον,
ἥ τὸ καλὸν Μαραθῶνι καταστήσασα τρόπαιον.

3. [33 B.] MALL. THEODOR. de metr. p. 19 *metrum dactylicum hexametrum inventum primitus ab Orpheo C. asserit.* Vgl. oben II 66, 6.

ΕΙΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΝ.

4. [3 B., 5 Cr.] HEPHAEST. 2, 3 (περὶ συνεκφωνήσεως) ἢ δύο βραχεῖαι εἰς μίαν βραχεῖαν, ὅπερ ἐν τοῖς ἄλλοις εὑρίσκεται μέτροις ... ἐν δὲ τοῖς ἔπεσι σπανίως· ὥσπερ Κ. ἐν τῇι εἰς Ἀλκιβιάδην ἐλεγείαι οὐκ ὤιετο ἐγχωρεῖν τοῦ Ἀλκιβιάδου τὸ ὄνομα· φησὶ γάρ·

καὶ νῦν Κλεινίου υἱὸν Ἀθηναῖον στεφανώσω
Ἀλκιβιάδην νέοισιν ὑμνήσας τρόποις·
οὐ γάρ πως ἦν τοὔνομ᾽ ἐφαρμόζειν ἐλεγείωι·
νῦν δ᾽ ἐν ἰαμβείωι κείσεται οὐκ ἀμέτρως.

5. [4 B., 6 Cr.] PLUT. Alcib. 33 τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς Ἐλεγείαις πεποίηκεν ὑπομιμνήισκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις·

γνώμη δ᾽ ἣ σε κατήγαγ᾽, ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν 615
εἶπον καὶ γράψας τοὔργον ἔδρασα τόδε.
σφραγὶς δ᾽ ἡμετέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται.

Vgl. B 75.

ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΕΜΜΕΤΡΟΙ. Vgl. A 22.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ. Vgl. B 32—37.

6. [2 B., 2 Cr.] ATH. X 432 D προπόσεις δὲ τὰς γινομένας ἐν τοῖς συμποσίοις Λακεδαιμονίοις οὐκ ἦν ἔθος ποιεῖν οὐδὲ φιλοτησίας διὰ τούτων πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι. δηλοῖ δὲ ταῦτα Κ. ἐν τοῖς Ἐλεγείοις·

καὶ τόδ᾽ ἔθος Σπάρτηι μελέτημά τε κείμενόν ἐστι
πίνειν τὴν αὐτὴν οἰνοφόρον κύλικα,
μηδ᾽ ἀποδωρεῖσθαι προπόσεις ὀνομαστὶ λέγοντα,
μηδ᾽ ἐπὶ δεξιτερὰν χεῖρα κύκλωι θιάσου
* * *

---

1 γράμματ᾽ ἀλεξίλογα Hss., Lex. Bekk. (*Gedankenhelfer*): λεξίλογα (τὰ τὴν λέξιν λέγοντα) Schweighäuser: δεξίλογα Dobree, ἀεξίλογα Meineke 4 γαίης E τ᾽ ἔκγονον Musurus: τὲ γόνον Hss. 6 μαραθῶνι E: μαραθῶνος O 12 ὥσπερ] ὥστε Denig 14 ἀθηναίου AI 21 κατήγαγ᾽] vgl. Thuc. VIII 97, 3 (Frühj. 411) 23 γλώσσης Schäfer 34 'intercidit haec sententia: *contra apud Athenienses hoc moris est*' Kaibel

ἄγγεα Λυδὴ χεὶρ εὖρ᾽ Ἀσιατογενής. 615
καὶ προπόσεις ὀρέγειν ἐπὶ δεξιά, καὶ προκαλεῖσθαι
ἐξονομακλήδην, ὧι προπιεῖν ἐθέλει.
εἶτ᾽ ἀπὸ τοιούτων πόσεων γλώσσας τε λύουσιν
εἰς αἰσχροὺς μύθους, σῶμά τ᾽ ἀμαυρότερον
τεύχουσιν· πρὸς δ᾽ ὄμμ᾽ ἀχλὺς ἀμβλωπὸς ἐφίζει·
λῆστις δ᾽ ἐκτήκει μνημοσύνην πραπίδων·
νοῦς δὲ παρέσφαλται· δμῶες δ᾽ ἀκόλαστον ἔχουσιν
ἦθος· ἐπεισπίπτει δ᾽ οἰκοτριβὴς δαπάνη.
οἱ Λακεδαιμονίων δὲ κόροι πίνουσι τοσοῦτον,
ὥστε φρέν᾽ εἰς ἱλαρὰν ἐλπίδα πάντας ἄγειν
εἴς τε φιλοφροσύνην γλῶσσαν μέτριόν τε γέλωτα·
τοιαύτη δὲ πόσις σώματί τ᾽ ὠφέλιμος
γνώμηι τε κτήσει τε· καλῶς δ᾽ εἰς ἔργ᾽ Ἀφροδίτης
πρός θ᾽ ὕπνον ἥρμοσται, τὸν καμάτων λιμένα,
πρὸς τὴν τερπνοτάτην τε θεῶν θνητοῖς Ὑγίειαν,
καὶ τὴν Εὐσεβίης γείτονα Σωφροσύνην.

ἐξῆς τε πάλιν φησίν·

αἱ γὰρ ὑπὲρ τὸ μέτρον κυλίκων προπόσεις παρὰ χρῆμα 616
τέρψασαι λυποῦσ᾽ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον.
ἡ Λακεδαιμονίων δὲ δίαιθ᾽ ὁμαλῶς διάκειται,
ἔσθειν καὶ πίνειν σύμμετρα πρὸς τὸ φρονεῖν
καὶ τὸ πονεῖν εἶναι δυνατούς· οὐκ ἔστ᾽ ἀπότακτος
ἡμέρα οἰνῶσαι σῶμ᾽ ἀμέτροισι πότοις.

7. [36 B., 2ª Cr.] Schol. Eurip. Hipp. 264 ἑνὸς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἐστιν ἀπόφθεγμα τὸ ‘μηδὲν ἄγαν’, ὅπερ Χίλωνι ἀνατιθέασιν, ὡς K. Diog. I 41 [s. II 213, 12] ohne Autornamen:

ἦν Λακεδαιμόνιος Χίλων σοφός, ὃς τάδ᾽ ἔλεξε·
μηδὲν ἄγαν· καιρῶι πάντα πρόσεστι καλά.

8. [5 B., 3 Cr.] Plut. Cim. 10 [nach 76 B 20] K. δὲ τῶν τριάκοντα γενόμενος ἐν τοῖς Ἐλεγείοις εὔχεται·

---

1 ἄγγε᾽ ἃ Dobree; ἄγγε᾽ ἃ δὴ ταχύχειρ [B 55] Bergk 3 προπιεῖν C: προπολεῖν A ἐθέληι Hartung 4 τε λύουσιν Musur.: τελέουσιν Hss. 6 ὄμμ᾽ Hss.: ὄμματ᾽ G. Hermann 7 λῆστις C²: λῆσις AC 11 ἐλπίδα Emperius: ἀσπίδα Hss. πάντας ἄγειν Bergk: πάντ᾽ ἀπάγειν (ἀπαγαγεῖν) Hss. 16 ὑγείαν Hss. 17 Zwischen VV. 22 und 23 stellt (ohne Zwischenglieder) B 7 A. Dieterich (Brief 19. Jan. 1908) 20 ἅπαντα] ἔπειτα Schneidewin 22 ἐσθίειν Hss.: verb. Musur. φρονεῖν Bach: φανέν Hss. 23 ἀπότακτος C: ἀπότακτον A

πλοῦτον μὲν Σκοπαδῶν, μεγαλοφροσύνην δὲ Κίμωνος, 616
νίκας δ' Ἀρκεσίλα τοῦ Λακεδαιμονίου.

9. [6 B., 3 Cr.] STOB. III 29, 11 Κριτίου·
ἐκ μελέτης πλείους ἢ φύσεως ἀγαθοί.

DRAMEN.

10. VITA EURIPID. p. 135, 33 τούτων [Dramen des Euripides] νοθεύεται τρία· Τέννης, Ῥαδάμανθυς, Πειρίθους. Vgl. unten S. 318, 11 f. Als Satyrstück fügte Σίσυφος hinzu Wilamowitz.

ΤΕΝΝΗΣ.

11. Eponym von Tenedos vgl. Konon 28 [Phot. 126 p. 135^{b} 19 B.].

12. [EUR. fr. 695, TGF p. 578 Nauck] STOB. III 2, 15 Εὐριπίδης Τέννηι.
φεῦ· οὐδὲν δίκαιόν ἐστιν ἐν τῶι νῦν γένει.

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ.

13. [660 N.] ANTIATT. BEKK. p. 94, 1 ἐξαιρεῖν ἀντὶ τοῦ ἀφαιρεῖν. Εὐριπίδης δὲ Ῥαδαμάνθυϊ·
οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ⟨ὅστις⟩ ἐξαιρήσεται.

14. [658 N.] STRAB. VIII p. 356 Εὐριπίδης ... ἐν Ῥαδαμάνθυϊ·
οἳ γῆν ἔχουσ' Εὐβοΐδα πρόσχωρον πόλιν.

15. [659 N.] STOB. II 8, 12. IV 20, II, 61 Εὐριπίδου Ῥαδάμανθυς· 617
ἔρωτες ἡμῖν εἰσὶ παντοῖοι βίου·
ὁ μὲν γὰρ εὐγένειαν ἱμείρει λαβεῖν,
τῶι δ' οὐχὶ τούτου φροντίς, ἀλλὰ χρημάτων
πολλῶν κεκλῆσθαι βούλεται πάτωρ δόμοις.
ἄλλωι δ' ἀρέσκει μηδὲν ὑγιὲς ἐκ φρενῶν
λέγοντι πείθειν τοὺς πέλας τόλμηι κακῆι.
οἱ δ' αἰσχρὰ κέρδη πρόσθε τοῦ καλοῦ βροτῶν
ζητοῦσιν· οὕτω βίοτος ἀνθρώπων πλάνη.
ἐγὼ ⟨δὲ⟩ τούτων οὐδενὸς χρήιζω τυχεῖν,
δόξαν δὲ βουλοίμην ἂν εὐκλείας ἔχειν.

---

2 Ἀρκεσίλα Westermann aus Paus. VI 2, 1: ἀγησίλα oder ἀγεσιλάου Hss. 6 Über die Zuweisung an Kritias vgl. Wilamowitz *N. Jahrb.* 1908, 57 7 Τέννης Elmsley: γέννης Hss. Περίθους Wilamowitz *H. Unters.* 324 14 ἐξαίρειν und ἀπαίρειν Hs. 16 ⟨ὅστις⟩ van Dam 19 Ῥαδάμανθυς fehlt Stob. ecl. 21 ἱμείρει flor. SM: ἱμέρει A: ἱμείρεται ecl. 23 πάτωρ Dindorf: πατὴρ Stob. ecl. (II) u. flor. (IV), Schol. Eur. δόμοις flor.: δ' ὅμως ecl.: δόμων Schol. Eur. 25 λέγοντα ecl. 28. 29 fehlt flor. 28 ⟨δὲ⟩ Grotius

ΠΕΙΡΙΘΟΥΣ. 617

16. Ioh. Diacon. zu Hermog. ed. Rabe [aus Vatic. gr. 2228 s. xiv, *Rhein. Mus.* 63] S. 144 f. Gregor. Corinth. zu Hermog. II 449, 8 Speng. (καὶ Εὐριπίδης ‘Ζεύς, ὡς λέλεκται’ ἀναφορά, ‘τῆς ἀληθείας ὕπο’ βεβαίωσις): οὗτος ὁ στίχος ἐν δυσὶν εὕρηται δράμασιν Εὐριπίδου, ἔν τε τῶι λεγομένωι Πειρίθωι καὶ ἐν τῆι Σοφῆι Μελανίππηι. ὧν καὶ τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ χωρία οὐκ ἄκαιρον ἐκθεῖναι τοῖς ἀσπαζομένοις τὴν πολυμάθειαν. ἡ μὲν οὖν τοῦ Πειρίθου ὑπόθεσίς ἐστιν αὕτη· Πειρίθους ἐπὶ τῆι Περσεφόνης μνηστείαι μετὰ Θησέως εἰς Ἅιδου καταβὰς τιμωρίας ἔτυχε τῆς πρεπούσης· αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπὶ πέτρας ἀκινήτωι καθέδραι πεδηθεὶς δρακόντων ἐφρουρεῖτο χάσμασιν, Θησεὺς δὲ τὸν φίλον ἐγκαταλιπεῖν αἰσχρὸν ἡγούμενος βίου εἵλετο τὴν ἐν Ἅιδου ζωήν. ἐπὶ τὸν Κέρβερον δὲ Ἡρακλῆς ἀποσταλεὶς ὑπὸ Εὐρυσθέως τοῦ μὲν θηρίου βίαι περιεγένετο, τοὺς δὲ περὶ Θησέα χάριτι τῶν χθονίων θεῶν τῆς παρούσης ἀνάγκης ἐξέλυσεν μιᾶι πράξει καὶ τὸν ἀνθιστάμενον χειρωσάμενος καὶ παρὰ θεῶν χάριν λαβὼν καὶ δυστυχοῦντας ἐλεήσας φίλους. εἰσάγεται γοῦν ἐν τούτωι τῶι δράματι Αἰακὸς πρὸς Ἡρακλέα λέγων·

ἔα, τί χρῆμα; δέρκομαι σπουδῆι τινα **618**
δεῦρ’ ἐγκονοῦντα καὶ μάλ’ εὐτόλμωι φρενί.
εἰπεῖν δίκαιον, ὦ ξέν(ε), ὅστις ὢν τόπους
4 εἰς τούσδε χρίμπτηι καὶ καθ’ ἥντιν’ αἰτίαν.

εἶτα Ἡρακλῆς πρὸς αὐτόν [Nauck FT p. 547, Eur. fr. 591]:

5 οὐδεὶς ὄκνος πάντ’ ἐκκαλύψασθαι λόγον·
ἐμοὶ πατρὶς μὲν Ἄργος, ὄνομα δ’ Ἡρακλῆς,
θεῶν δὲ πάντων πατρὸς ἐξέφυν Διός.
ἐμῆι γὰρ ἦλθε μητρὶ κεδνὸν εἰς λέχος

---

2 Zugrunde gelegt ist Johannes (Gregor. nach Graevens Apparat Vatic. gr. 105 f. 402a und Escor. I—III 10 f. 257b ist kürzer. Diese Varianten sind nicht angemerkt). Walz VII 1312 gab das Stück nach Vindob. und Monac., wo es heißt: οὗτος ὁ στίχος ἐν δυσὶν εὕρηται δράμασιν Εὐριπίδου, ἔν τε τῶι λεγομένωι Πειρίθωι καὶ ἐν τῆι Σοφῆι Μελανίππηι· ἐν μὲν γὰρ τῶι Π. παρεισάγεται Ἡρακλῆς ἐν ἅιδου κατελθὼν κατὰ κέλευσιν Εὐρυσθέως καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰακοῦ ἐρωτώμενος ὅστις ἐστὶ καὶ ἀποκρινόμενος ‘ἐμοὶ Εὐρυσθέως’. Folgt Melanippe fr. 481, dann ἡ ἐν τῶι δράματι Πειρίθωι ἱστορία· Πειρίθους ... φίλους [dies fehlt Monac.] 4 οὗτος bis χάσμασιν (10) weggeschnitten Esc. 8 ἐπὶ τὴν π. μνηστείαν Vind., Vat. 2228: verb. * ἅδεου Vat. 105 9 μὲν fehlt Vind. ἀκινήτου Vind. 11 βίου Laur. 56, 1 (Graeven): βίον beide Vat., Esc.: fehlt Vind.: ἑκὼν Nauck εἵλετο Nauck: εἶχε Hss. δὲ τὸν Κέρβερον Vat. 105, Esc. 12 θηρίου beide Vat., Esc.: κερβέρου Vind. βίαι fehlt Esc. 13 μιᾶι πράξει Vat. 2228, Vind. 14 παρὰ] περὶ Vind. 15 ἠλέησε Esc., Vind. γοῦν Vat. 2228: οὖν Vat. Esc. (εἰσάγεται ... αὐτὸν Z. 21 fehlt übr. Hss.) 17 ἔα Vat. 2228, Esc.: εἶα Vat. 105 20 χρίπτη Esc., Vat. 105 21 Vat. 2228: fehlt sonst 24 θεῶν Reiske: θεοῦ Hss. δὲ fehlt Vat. 2228 πατρὸς πάντων Vat. 105 25 ἐμοὶ Vat. 105 κεδνὸν εἰς λέχος Dobree: κεδνὴ πρὸς λέχος Vat. 2228, Vind.: κεδνὴ (ohne πρὸς λέχος) Vat. 105, Esc.

Ζεύς, ὡς λέλεκται τῆς ἀληθείας ὕπο. 618
ἥκω δὲ δεῦρο πρὸς βίαν Εὐρυσθέως
ἀρχαῖς ὑπείκων, ὅς μ' ἔπεμψ(ε) Ἄιδου κύνα
ἄγειν κελεύων ζῶντα πρὸς Μυκηνίδας
πύλας, ἰδεῖν μὲν οὐ θέλων, ἆθλον δέ μοι
ἀνήνυτον τὸν δῶκεν ἐξηνυκέναι.
τοιόνδ' ἰχνεύων πρᾶγος Εὐρώπης κύκλωι
Ἀσίας τε πάσης ἐς μυχοὺς ἐλήλυθα.

17. [17 B., Eur. fr. 592 N.] ATHEN. XI 496 A πλημοχόη ... χρῶνται δὲ αὐτῶι ἐν Ἐλευσῖνι τῆι τελευταίαι τῶν μυστηρίων ἡμέραι, ἣν καὶ ἀπ' αὐτοῦ προσαγορεύουσι Πλημοχόας ... μνημονεύει αὐτῶν καὶ ὁ τὸν Πειρίθουν γράψας εἴτε Κριτίας ἐστὶν ὁ τύραννος ἢ Εὐριπίδης λέγων οὕτως·

ἵνα πλημοχόας τάσδ' εἰς χθόνιον
χάσμ' εὐφήμως προχέωμεν.

18. [16 B., 594 N.] CLEM. Str. V 35 (II 349, 18 St.) περὶ τούτων τά τε ἐπὶ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ ἱστορούμενα μηνύει τὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου τοῦ ἀποκεκρυμμένου καὶ ἀποκεκλεισμένου τοῖς πολλοῖς. ναὶ μὴν καὶ τὰ χρυσᾶ ἐκεῖνα ἀγάλματα, ἑξαπτέρυγον ἑκάτερον αὐτῶν, εἴτε τὰς δύο ἄρκτους ὡς βούλονταί τινες, ἐμφαίνει εἴτε, ὅπερ μᾶλλον, τὰ δύο ἡμισφαίρια, ἐθέλει δὲ τὸ ὄνομα τῶν Χερουβὶμ δηλοῦν ἐπίγνωσιν πολλήν. ἀλλὰ δώδεκα πτέρυγας ἄμφω ἔχει καὶ διὰ τοῦ ζωιδιακοῦ κύκλου καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν φερομένου χρόνου τὸν αἰσθητὸν κόσμον δηλοῖ. οἶμαι καὶ ἡ τραγωιδία φυσιολογοῦσά φησιν· 'ἀκάμας ... πόλον'. SCHOL. ARISTOPH. Vög. 179 πόλον γὰρ οἱ παλαιοὶ οὐχ ὡς οἱ νεώτεροι σημεῖόν τι καὶ πέρας ἄξονος, ἀλλὰ τὸ περιέχον ἅπαν. Εὐριπίδης Πειρίθωι 'καὶ τὸν Ἀτλάντιον φρουρῶν πόλον', ὡς αὐτοῦ τε περιπολουμένου καὶ δι' αὐτοῦ πάντων ἐρχομένων.

ἀκάμας τε Χρόνος περί τ' ἀενάωι
ῥεύματι πλήρης φοιτᾶι τίκτων
αὐτὸς ἑαυτόν, δίδυμοί τ' Ἄρκτοι
ταῖς ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς 619
ὃ τὸν Ἀτλάντειον τηροῦσι πόλον.

Ἄτλας δὲ ὁ μὴ πάσχων πόλος δύναται μὲν εἶναι καὶ ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα, βέλτιον δὲ ἴσως αἰῶνα ἀκίνητον νοεῖσθαι.

19. [15 B., 593 N.] — — 115 II 403, 14 St.] ἐν δὲ τῶι Πειρίθωι δράματι ὁ αὐτὸς [Eurip.] καὶ τάδε τραγωιδεῖ· 'σὲ ... ἀμφιχορεύει. (SCHOL. APOLL. IV 143 und zu EUR. Or. 982 zitieren 1. 2; SATYR. Vit. Eur. (Ox. Pap. IX) p. 140 zitiert 1 τὸν ἐν ... 4 ἄ[στρων.)

---

2 fehlt Vat. 105, Esc. 3—8 Vat. 2228: fehlt sonst 6 ἀνήνυστον Vat. 2228: verb. Rabe τὸν δῶκεν] δέδωκεν Rabe 7 εὐρώπην Vat. 2228: verb. Rabe 12 λέγων] Chor der eleusinischen Mysten am Plemochoentage 14 προσχέωμεν Hs.: verb. Casaubonus 19 τῶν Χερουβὶμ] τὸ X. Caten. 26 τ' Schwartz: γ' Hs. 27 πλήρης] *'le présent est gros de l'avenir'* Leibniz 30 τηροῦσι Clem.: φρουροῦσι aus Schol. Ar. Herwerden

σὲ τὸν αὐτοφυῆ, τὸν ἐν αἰθερίωι
ῥύμβωι πάντων φύσιν ἐμπλέξανθ',
ὃν περὶ μὲν φῶς, περὶ δ' ὀρφναία
νὺξ αἰολόχρως ἄκριτός τ' ἄστρων
ὄχλος ἐνδελεχῶς ἀμφιχορεύει.

ἐνταῦθα γὰρ τὸν μὲν αὐτοφυῆ τὸν δημιουργὸν νοῦν εἴρηκεν, τὰ δ' ἑξῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου τάσσεται, ἐν ὧι καὶ αἱ ἐναντιότητες φωτός τε καὶ σκότους.

20. [10 B., 595 N.] Plut. de amic. mult. 7 p. 96 c ἔνιοι τῶν φίλων οὐδὲν ἀπολαύσαντες εὐτυχούντων συναπόλλυνται δυστυχοῦσι. καὶ τοῦτο μάλιστα πάσχουσιν οἱ φιλόσοφοι καὶ χαρίεντες, ὡς Θησεὺς τῶι Πειρίθωι κολαζομένωι καὶ δεδεμένωι

αἰδοῦς ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πέδαις.

21. [13 B., 598 N.] Stob. II 8, 4 Εὐριπίδου Πειρίθωι·

ὁ πρῶτος εἰπὼν οὐκ ἀγυμνάστωι φρενί
ἔρριψεν, ὅστις τόνδ' ἐκαίνισεν λόγον,
ὡς τοῖσιν εὖ φρονοῦσι συμμαχεῖ τύχη.

22. [12 B., 597 N.] — III 37, 15 Πειρίθου·

τρόπος δὲ χρηστὸς ἀσφαλέστερος νόμου·
τὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἂν διατρέψαι ποτέ
ῥήτωρ δύναιτο, τὸν δ' ἄνω τε καὶ κάτω
λόγοις ταράσσων πολλάκις λυμαίνεται.

23. [14 B., 596 N.] — IV 53, 23 Εὐριπίδου Πειρίθωι·

οὐκ οὖν τὸ μὴ ζῆν κρεῖσσόν ἐστ' ἢ ζῆν κακῶς;

24. Aus dem Peirithoos stammen nach Welcker Eur. fr. inc. 865 φήμη τὸν ἐσθλὸν κἀν μυχοῖς δείκνυσι γῆς, 936 οὔκ· ἀλλ' ἔτ' ἔμπνουν 620 Ἅιδης μ' ἐδέξατο, nach Wilamowitz 964 [s. oben I 382, 30] und Phot. A S. 91, 18 ἀμήτορος: Εὐριπίδης· ‘Ἄφιδνε Γαίας υἱὲ τῆς ἀμήτορος’·

ΣΙΣΥΦΟΣ ΣΑΤΥΡΙΚΟΣ.

25. [9 B., 1 p. 770 N.] Sext. IX 54 καὶ Κ. δὲ εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τυραννησάντων δοκεῖ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ἀθέων ὑπάρχειν φάμενος, ὅτι οἱ παλαιοὶ

---

1 αὐτοφυῆ] nämlich νοῦν anaxagoreisch (46 B 12); vgl. Z. 6, wo aber δημιουργόν falsch erklärt wird: αὐτοφυᾶ Dindorf τὸν ἐν αἰθερίωι] πάντων θεῶν αἰθέρα Schol. Ap. 2 ῥύμβωι Satyr., Schol. Eur., Ap., Hesych. s. v. αἰθέριος ῥύμβος: ῥόμβωι Eus. XIII p. 681 B: ὄμβρωι Clem. 7 αἱ (nach καὶ) Eus.: fehlt Clem. 12 πέδαις Plut. 482. 533: πόδας Plut. 96 14 ὁ πρῶτος εἰπὼν] Verkürzung des Stob., s. Wilamowitz *Anal. Eur.* 165 16 τύχη Menand. monost. 462: ψυχή Stob. 19 διαστρέψαι ποτὲ λόγος (so Cobet) δύναιτο, τὸν δ' ἄνω τε καὶ κάτω ῥήτωρ (so Cobet) σπαράσσων (so Valckenaer) π. λ. Nauck 26 S. Wilamowitz *Berl. Sitz. Ber.* 1907, 7 28 Ein gleichnamiges Satyrdrama des Euripides (aufgef. 415) zitiert Ael. V. H. II 8

νομοθέται ἐπίσκοπόν τινα τῶν ἀνθρωπίνων κατορθωμάτων καὶ ἁμαρτημάτων 620
ἔπλασαν τὸν θεὸν ὑπὲρ τοῦ μηδένα λάθραι τὸν πλησίον ἀδικεῖν, εὐλαβούμενον
τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν τιμωρίαν. ἔχει δὲ παρ' αὐτῶι τὸ ῥητὸν οὕτως· 'ἦν ... γένος'.
Aët. I 7, 2 (D. 298) καὶ Εὐριπίδης δὲ ὁ τραγωιδοποιὸς ἀποκαλύψασθαι μὲν οὐκ
ἠθέλησε δεδοικὼς τὸν Ἄρειον πάγον, ἐνέφηνε δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· τὸν γὰρ
Σίσυφον εἰσήγαγε προστάτην ταύτης τῆς δόξης καὶ συνηγόρησεν αὐτοῦ ταύτηι
τῆι γνώμηι· 'ἦν γὰρ χρόνος, φησίν, ὅτ' ... ὑπηρέτης [1. 2]. ἔπειτά φησι τὴν
ἀνομίαν λυθῆναι νόμων εἰσαγωγῆι· ἐπεὶ γὰρ ὁ νόμος τὰ φανερὰ τῶν ἀδικημάτων
εἴργειν ἠδύνατο, κρύφα δὲ ἠδίκουν πολλοί, τότε τις σοφὸς ἀνὴρ ἐπέστησεν, ὡς
δεῖ ψευδεῖ λόγωι τυφλῶσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ πεῖσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἔστι ...
βίωι, ὃς ταῦτ' ἀκούει καὶ βλέπει φρονεῖ τ' ἄγαν' [17. 18]. I 6, 7 (D. 294)
ὅθεν καὶ Εὐριπίδης φησί· 'τό τ' ἀστερωπὸν οὐρανοῦ σέλας χρόνου ... σοφοῦ' [33. 34].

ἦν χρόνος, ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος
καὶ θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης,
ὅτ' οὐδὲν ἆθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.
κἄπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους
θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ἦι
⟨ὁμῶς ἁπάντων⟩ τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχηι·
ἐζημιοῦτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι.
ἔπειτ' ἐπειδὴ τἀμφανῆ μὲν οἱ νόμοι
ἀπεῖργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βίαι,
λάθραι δ' ἔπρασσον, τηνικαῦτά μοι δοκεῖ
⟨πρῶτον⟩ πυκνός τις καὶ σοφὸς γνώμην ἀνὴρ [γνῶναι]
⟨θεῶν⟩ δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν, ὅπως 621
εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι, κἂν λάθραι
πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονῶσί ⟨τι⟩.
ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτωι θάλλων βίωι,
νόωι τ' ἀκούων καὶ βλέπων, φρονῶν τ' ἄγαν
προσέχων τε ταῦτα, καὶ φύσιν θείαν φορῶν,

---

8 ἐπεὶ γὰρ] ἐπεὶ δ' ἄρα * (Dox.) τὰ ⟨μὲν⟩ φανερὰ Herwerden 15 θ' fehlt N 16 ἄεθλον Hss.: verb. Barnes 20 ⟨ ⟩*: ⟨γένους βροτείου⟩ Grotius: ⟨τήν τ' ἰσχὺν ἄγχηι⟩ Mekler ἔχηι δούλην Hss. 23 ἀπεῖργον Normann: ἀπῆγον Hss. 24 ἔπρασσον ⟨πολλά⟩ Pierson: ἔπρ. ⟨ἄδικα⟩ Bach 25 ⟨πρῶτον⟩ Enger vgl. 321, 23: Lücke von vier Buchst. N πυκνός τις ⟨ἄλλος⟩ Grotius: π. τ. ⟨ὄντως⟩ Normann [γνῶναι] *; Variante zu γνώμην 26 δέος ηθνητοῖσιν (so) N: δὲ ὃς θνητοῖσιν LEc: ⟨θεῶν⟩ δέος Wecklein: γνῶναι θεοὺς Köchly ἐξευρὼν Hss.: verb. Monac. 79 28 ⟨τι⟩ Grotius 31 ὃς ταῦτ' ἀκούει καὶ βλέπει φρονεῖ τ' ἄγαν paraphrasierend Aët. (s. Z. 10) τῶι νῶι F. G. Schmidt τ' ἄγαν Aët.: τε καὶ Sext.: τ' ἀεὶ Bach 32 προσέχων θ' ἑαυτῶι Apelt: παρέχων τε ταῦτα Th. Gomperz: προσέχων τὰ πάντα Grotius: συνέχων ἅπαντα Matthiae

ὃς πᾶν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούσεται, 621
⟨τὸ⟩ δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.
ἐὰν δὲ σὺν σιγῇ τι βουλεύῃς κακόν,
τοῦτ' οὐχὶ λήσει τοὺς θεούς· τὸ γὰρ φρονοῦν
⟨ἄγαν⟩ ἔνεστι. τούσδε τοὺς λόγους λέγων
διδαγμάτων ἥδιστον εἰσηγήσατο
ψευδεῖ καλύψας τὴν ἀλήθειαν λόγῳ.
ναίειν δ' ἔφασκε τοὺς θεοὺς ἐνταῦθ', ἵνα
μάλιστ' ἂν ἐξέπληξεν ἀνθρώπους λέγων,
ὅθεν περ ἔγνω τοὺς φόβους ὄντας βροτοῖς
καὶ τὰς ὀνήσεις τῷι ταλαιπώρωι βίωι,
ἐκ τῆς ὑπερθε περιφορᾶς, ἵν' ἀστραπάς
κατεῖδεν οὔσας, δεινὰ δὲ κτυπήματα
βροντῆς, τό τ' ἀστερωπὸν οὐρανοῦ δέμας,
Χρόνου καλὸν ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ,
ὅθεν τε λαμπρὸς ἀστέρος στείχει μύδρος,
ὅ θ' ὑγρὸς εἰς γῆν ὄμβρος ἐκπορεύεται.
τοίους δὲ περιέσεισεν ἀνθρώποις φόβους, 622
δι' οὓς καλῶς τε τῷι λόγῳι κατώικισεν
τὸν δαίμον(α) οὖ⟨τος⟩ κἀν πρέποντι χωρίωι,
τὴν ἀνομίαν τε τοῖς νόμοις κατέσβεσεν.

καὶ ὀλίγα προσδιελθὼν ἐπιφέρει

οὕτω δὲ πρῶτον οἶομαι πεῖσαί τινα
θνητοὺς νομίζειν δαιμόνων εἶναι γένος.

---

1 ὃς πᾶν Normann: ὑφ' οὗ πᾶν μὲν NLEBV: ἐφ' οὗ π. μ. A; ὃς δὴ βροτοῖσι πᾶν τὸ μὲν λεχθὲν κλύειν Gomperz ἀκούσεται Normann: ἀκούεται Hss. 2 ⟨τὸ⟩ Normann 3 σὺν σιγῇ Hss.: σιγῇ N: κἂν σιγῇ Nauck 5 ⟨ἄγαν⟩ *: ⟨θεοῖς⟩ Normann: ⟨τούτοις⟩ G. Hermann; ἔνεστι ⟨παντί⟩ Gomperz τούσδε τις λόγους Musgrave 6 δίδαγμα τοι F. G. Schmidt μέγιστον F. G. Schmidt: κέρδιστον Nauck 7 καλύψας Sext. (καλύψαι E): τυφλώσας Aët. (320,10) 8 ναίειν Pierson: αἰεὶ Hss. 9 μάλιστ' ἂν Toup: μάλιστα Hss. ἐκπλήξειεν Grotius λέγων Grotius: ἄγων Hss. 11 ὀνήσεις Normann: πονήσεις Hss. 13 κατεῖδε φύσας F. G. Schmidt falsch s. Z. 10 14 τὸν ἀστ. οὐρ. σέλας Aët. 15 χρόνον Aët. 16 ἀστέρος] ἡλίου Nauck: διάπυρος Herwerden στίλβει Wecklein: σπέρχει Meineke 17 εἰσπορεύεται Grotius 18 τοιούσδε Grotius: τοιούτους δὲ Hss.: τοίους Meineke περιέσεισεν *: περιέστησεν (so) alle Hss.: πέριξ έστησεν Meineke φόβου | στοίχους Meineke 19 τῷι λόγῳι] vgl. VV. 23. 26 20 δαίμον' οὖ⟨τος⟩ κἀν *: δαίμονα οὐκ ἐν Laur. N: δαίμονα καὶ ἐν übr. Hss.: δαίμον' οἰκοῦντ' ἐν Pierson 21 νόμοις Hss.: φόβοις Schmidt: βροτοῖς? * 23 τινας N 24 δαιμόνων εἶναι NLE: εἶναι δαιμόνων ς

AUS UNBESTIMMTEN DRAMEN. 622

26. [22 B., 2 N.] Stob. I 8, 11:

μετὰ τὴν σκιὰν τάχιστα γηράσκει χρόνος.

27. [20 B., 3 N.] Stob. III 14, 2 Κριτίου.

ὅστις δὲ τοῖς φίλοισι πάντα πρὸς χάριν
πράσσων ὁμιλεῖ, τὴν παραυτίχ' ἡδονὴν
ἔχθραν καθίστησ' εἰς τὸν ὕστερον χρόνον.

28. [19 B., 4 N.] — — 23, 1 K—ου.

δεινὸν δ' ὅταν τις μὴ φρονῶν δοκῇ φρονεῖν.

29. [21 B., 5 N.] — IV 33, 10 K—ου.

σοφῆς δὲ πενίας σκαιότητα πλουσίαν
κρεῖσσον σύνοικόν ἐστιν ἐν δόμοις ἔχειν;

Vgl. B 94 Anm.

PROSAISCHE FRAGMENTE.

〈ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ〉.

30. Hierher gehören vermutlich B 53—73.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΘΕΤΤΑΛΩΝ.

31. [30 Bach, 7 Müller FHG. II 69] Athen. exc. XIV 663 A ὁμολογοῦνται δ' οἱ Θετταλοὶ πολυτελέστατοι τῶν Ἑλλήνων γεγενῆσθαι περί τε τὰς ἐσθῆτας καὶ τὴν δίαιταν· ὅπερ 623
αὐτοῖς αἴτιον ἐγένετο καὶ τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπαγαγεῖν τοὺς Πέρσας, ἐζηλωκόσι τὴν τούτων τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν'. ἱστορεῖ δὲ περὶ τῆς πολυτελείας αὐτῶν καὶ Κ. ἐν τῇι Πολιτείαι αὐτῶν.

---

2 Stob. fügt n. 11 ohne Lemma an n. 10 Κριτίου. Ὁ χρόνος ἁπάσης ἐστὶν ὀργῆς φάρμακον; da dieser Vers nicht tragisch ist, hat Meineke das Lemma in Κρατίνου geändert [vgl. Z. 23 Anm.], dagegen Wachsmuth das Lemma um eine Zeile verschoben. Auch der folgende anonyme Vers (n. 12) πάλιν χρόνωι τἀρχαῖα καινὰ γίγνεται kommt für Kr. in Betracht 9 vgl. Aesch. Prom. 385 κέρδιστον εὖ φρονοῦνται μὴ φρονεῖν δοκεῖν 12 interpung. * 18 ebenda XII 527 A ὡμολόγηνται δ' οἱ Θετταλοί, ὡς καὶ Κ. φησί, πάντων Ἑλλήνων πολυτελέστατοι γεγενῆσθαι περί τε τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐσθῆτα· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον ἐγένετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπαγαγεῖν τοὺς Πέρσας ζηλώσαντας τὴν τούτων τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν 20 τὰς ἐσθῆτας] besser τὴν ἐσθῆτα 527 23 Κριτίας Casaub.: κρατῖνος Hs.

32. [23 Bach, 1 Müller FHG. II 68] CLEM. Str. VI 9 II 428, 12 St. πάλιν Εὐριπίδου ποιήσαντος ‘ἐκ γὰρ πατρὸς καὶ μητρὸς ἐκπονουμένων σκληρὰς διαίτας οἱ γόνοι βελτίονες’ [fr. 525, 4. 5], Κ. γράφει· ἄρχομαι δέ τοι ἀπὸ γενετῆς ἀνθρώπου· πῶς ἂν βέλτιστος τὸ σῶμα γένοιτο καὶ ἰσχυρότατος; εἰ ὁ φυτεύων γυμνάζοιτο καὶ ἐσθίοι ἐρρωμένως καὶ ταλαιπωροίη τὸ σῶμα, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ἰσχύοι τὸ σῶμα καὶ γυμνάζοιτο.

33. [24 B., 2 M.] ATHEN. XI 463 E τρόποι εἰσὶ πόσεων κατὰ πόλεις ἴδιοι, ὡς Κ. παρίστησιν ἐν τῇι Λακεδαιμονίων Πολιτείαι διὰ τούτων· ‘ὁ μὲν Χῖος καὶ Θάσιος ἐκ μεγάλων κυλίκων ἐπὶ δεξιά, ὁ δ’ Ἀττικὸς ἐκ μικρῶν ἐπὶ δεξιά, ὁ δὲ Θετταλικὸς ἐκπώματα προπίνει ὅτωι ἂν βούλωνται μεγάλα. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν παρ’ αὑτῶι ἕκαστος πίνει, ὁ δὲ παῖς ὁ οἰνοχόος ⟨ἐπιχεῖ⟩ ὅσον ἂν ἀποπίηι.’

34. [25 B., 3 M.] — — 483 B Κ. δ’ ἐν Λακεδαιμονίων πολιτείαι γράφει οὕτως· ‘χωρὶς δὲ τούτων τὰ σμικρότατα ἐς τὴν δίαιταν, ὑποδήματα ἄριστα Λακωνικὰ ⟨καὶ⟩ ἱμάτια φορεῖν ἥδιστα καὶ χρησιμώτατα· κώθων Λακωνικὸς ἔκπωμα ἐπιτηδειότατον εἰς στρατείαν καὶ εὐφορώτατον ἐν γυλιῶι· οὗ δὲ ἕνεκα στρατιωτικόν, ⟨δηλώσω· στρατιώτηι⟩ πολλάκις ἀνάγκη ὕδωρ πίνειν οὐ καθαρόν. πρῶτον μὲν οὖν τὸ μὴ λίαν κατάδηλον εἶναι τὸ πόμα· εἶτα ἄμβωνας ὁ κώθων ἔχων 624 ὑπολείπει τὸ οὐ καθαρὸν ἐν αὑτῶι.’ PLUT. Lyc. 9 [26 B.] διὸ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλιντῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ’ αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὥς φησι Κ.· τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύπτετο τῇι χρόαι, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπτοντος ἐντὸς καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῶι

---

1 zur Charakteristik der Tendenz vgl. Xen. Hell. II 3, 34 [Rede d. Krit, g. Theramenes] καλλίστη μὲν γὰρ δήπου δοκεῖ πολιτεία εἶναι ἡ Λακεδαιμονίων. S. auch B 6. 7 3 ἐκπονουμένων Clem.: ὅστις ἐκπονεῖ Stob. II 31, 21. III 70, 6 4 γόνοι Stob.: πόνοι Clem. 5 Anfang imitiert von Xen. r. p. Lac. 1, 4. S. Plut. Lyc. 14; Philostr. gymn. 28 ff. 14 βούλωνται A: βούληται E^1 16 ⟨ἐπιχεῖ⟩ Meineke 19 ⟨καὶ⟩ Kaibel 20 κώθων Casaub.: καθ’ ὧν Hs. 22 ⟨ ⟩* 23 πρῶτον] sc. ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς στρατείαν = στρατιωτικόν 24 κατάδολον Hs.: verb. Ed. Bas. 25 ὑπολείπειν Hs.: verb. Stephanus 31 προισχομένου Hss.: verb. Stephan.

στόματι τὸ πινόμενον. Poll. VI 97 κώθων Λακωνικόν [näml. ἔκπωμα]· 624
τοῦ δὲ κώθωνος αἱ ἑκατέρωθεν πλευραὶ ὥσπερ καὶ τῆς χύτρας ἄμβωνες καλοῦνται. S. Phot. κώθων.

35. [28 B., 5 M.] Athen. XI 486 E K. τε ἐν τῇι Λακεδαιμονίων Πολιτείαι· 'κλίνη Μιλησιουργὴς καὶ δίφρος Μιλησιουργής, κλίνη Χιουργὴς καὶ τράπεζα 'Ρηνειοεργής. Harpocr. Λυκιουργεῖς (nach einem Didymoszitat)· ἀγνοεῖν δὲ ἔοικεν ὁ γραμματικὸς ὅτι τὸν τοιοῦτον σχηματισμὸν ἀπὸ κυρίων ὀνομάτων οὐκ ἄν τις εὕροι γινόμενον, μᾶλλον δὲ ἀπὸ πόλεων καὶ ἐθνῶν· 'κλίνη Μιλησιουργής' K. φησὶν ἐν τῇι Λακεδαιμονίων πολιτείαι.

36. [29 B., 6 M.] Eustath. zu θ 376 p. 1601, 25 [aus Sueton Περὶ παιδιῶν?] καὶ ἦν ἔθος παλαιὸν οὕτω παίζειν καὶ ἐπεχωρίαζε, φασί, Λακεδαιμονίοις ἀγὼν τὰ σφαιρομάχια . . . σημείωσαι δὲ καὶ ὅτι ὀρχήσεως εἶδος ἦν καὶ ἡ τοιαύτη διὰ σφαίρας παιδιά, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ οὕτω γράψας· θερμαϋστρὶς ὄρχησις διὰ ποδῶν σύντονος. φησὶ γοῦν K. οὕτω· 'ἀναπηδήσαντες εἰς ὕψος πρὸ τοῦ κατενεχθῆναι ἐπὶ γῆν παραλλαγὰς πολλὰς τοῖς ποσὶν ἐποίουν, ὃ δὴ θερμαϋστρίζειν ἔλεγον.' Vgl. Athen. XIV 629 D.

37. [0] Liban. or. 25, 63 (II 567 Förster) οἱ Λακεδαιμόνιοι οἱ κατὰ τῶν εἰλώτων ἐξουσίαν σφίσιν αὐτοῖς ἀνοίγοντες φόνου, καὶ περὶ ὧν K. φησίν, ὡς μάλιστα δοῦλοί τε ἐν Λακεδαίμονι καὶ ἐλεύθεροι. τί δ' ἄλλο γε ἢ ὅπερ αὐτὸς ὁ K. φησίν, ὡς ἀπιστίας εἵνεκα τῆς πρὸς τοὺς εἵλωτας τούτους ἐξαιρεῖ μὲν Σπαρτιάτης οἴκοι τῆς ἀσπίδος τὸν πόρπακα. τοῦτο δὲ οὐκ ἔχων ἐπὶ τῆς στρατείας ποιεῖν διὰ τὸ δεῖν πολλάκις ὀξύτητος, τὸ δόρυ ἔχων ἀεὶ περιέρχεται, ὡς κρείττων γε ταύτηι τοῦ εἵλωτος ἐσόμενος, ἢν ἀπὸ μόνης νεωτερίζηι τῆς ἀσπίδος. μεμηχάνηνται δὴ καὶ κλεῖδας, ἃς οἴονται τῆς παρ' ἐκείνων ἐπιβουλῆς ἰσχυροτέρας εἶναι. (64) ταυτὶ δ' ἂν εἴη 625
συνοικούντων τε φόβωι καὶ μηδ' ἀναπνεῖν ἐωμένων ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐλπίσι δεινῶν. οὓς οὖν ἀριστοποιουμένους καὶ καθεύδοντας καὶ ἐπ' ἄλλο τι βαδίζοντας τὸ δεῖμα τῶν οἰκετῶν ὁπλίζει, πῶς ἂν οὗτοί γε, ὦ παῖ Καλλαΐσχρου, καθαρᾶς ἀπολαύσειαν τῆς ἐλευθερίας; οἷς ἐπέθεντο μὲν μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος οἱ δοῦλοι, δεῖγμα δὲ ἐξενηνόχεσαν, ὡς ἐν ὁμοίοις καιροῖς ὅμοια δράσουσιν. ὥσπερ οὖν οἱ βασιλεῖς αὐτοῖς οὐ μάλα ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς ἐφόροις δεδομένου δῆσαί τε

---

6 τράπεζα] κρούπεζα Kaibel vgl. Poll. VII 93 ἔμβαθρα 'Ρηνιουργῆ 28 κλεῖδας] vgl. Aristoph. Thesm. 421 34 Ποσειδῶνος] Erdbeben in Sparta 468 (Thuc. I 100 ff. s. Wilamowitz *Ar. u. Ath.* II 295) 36 δεδομένον Cobet

βασιλέα καὶ κτεῖναι, οὕτω σύμπαντες οἱ Σπαρτιᾶται τὴν ἐλευθερίαν 625
ἀφήιρηντο συζῶντες ἔχθει τῶι παρὰ τῶν οἰκετῶν.

Vgl. ferner B 60 (S. 328, 17 Anm.).

AUS UNBESTIMMTER ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

38. [B. p. 89] Poll. VII 59 τὰς δὲ ἀναξυρίδας καὶ σκελέας καλοῦσιν· τὸ μὲν ὄνομα καὶ παρὰ Κριτίαι ἔστιν ἐν ταῖς Πολιτείαις.

ΑΦΟΡΙΣΜΩΝ Ᾱ Β̄ . . .

39. [39 B.] Gal. comment. in Hippocr. de offic. I 1 (ἃ καὶ τῆι ὄψει καὶ τῆι ἁφῆι καὶ τῆι ἀκοῆι καὶ τῆι ῥινὶ καὶ τῆι γλώσσηι καὶ τῆι γνώμηι ἔστιν αἰσθέσθαι) XVIII B 654 Kühn. ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη τῆς αἰσθήσεως ἐξήγησις τοῦ σημαινομένου [näml. τοῦ αἰσθέσθαι] Στωική. διὸ καὶ ⟨ὁ⟩ τοῦ Κυΐντου μαθητὴς Αἰφικιανὸς αὐτὴν προσήκατο τὴν Στωικὴν ἀσπαζόμενος φιλοσοφίαν . . . 655, 7 συγκεχρῆσθαι γάρ φησι τῆι τοῦ ‘αἰσθέσθαι’ φωνῆι τὸν Ἱπποκράτην κατὰ τῆς ‘γνώμης’ . . . 656, 2 μέμνηται δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς ‘γνώμης’ ὀνόματος εἰπὼν ὡς ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἐν ἴσωι τῶι ‘νοῦ’ ἢ ‘διανοίας’, εἰ μὴ καὶ ‘ἐννοήσεως’, ἐλέγετο. πολλῶν οὖν ὄντων εἰς τοῦτο μαρτυρίων ὀλίγα παραθήσομαι.

Κ. μὲν ἐν τῶι πρώτωι Ἀφορισμῶι τάδε γράφει· ‘μήτε ἃ τῶι ἄλλωι σώματι αἰσθάνεται μηδὲ ἃ τῆι γνώμηι γιγνώσκει.’ καὶ πάλιν· ‘γιγνώσκουσιν οἱ ἄνθρωποι εἰθισμένοι ὑγιαίνειν τῆι γνώμηι.’

ΟΜΙΛΙΩΝ Ᾱ Β̄.

626

40. [40 B.] Gal. a. O. [nach γνώμηι Z. 21] καὶ ἐν Ὁμιλιῶν προτέρωι· ‘εἰ δ’ αὐτὸς ἀσκήσειας, ὅπως γνώμηι ἔσηι ἱκανός, ἥκιστα ἂν οὕτως ὑπ’ αὐτῶν ἂν ἀδικηθείης’ καὶ πολλάκις ἐν τῶι αὐτῶι· καὶ ἐν τῶι δευτέρωι δὲ τῶν Ὁμιλιῶν ἀντιδιαιρῶν

---

8 über die Hss. P und M vgl. zu II 292, 5 10 τῆς αἰσθήσεως so P 11 σημαινομένου (comp.) P: daraus σημείου M, daraus Σιμίου Kühn Στωική *: στωικοῦ P: τοῦ στ. Ausgg. 12 ⟨ὁ⟩ * Κυΐντου *: κύντου P Αἰφικιανὸς * (s. Müller Gal. scr. m. II p. LXIV): φικιανὸς P 16 τῶι νοῦ ἢ *: τόνω ᾗ P: ἐστὶ τῷ Ausgg. εἰ μὴ P: εἴτε Ausgg. ἐννοήσεως Ausgg.: ἀγνοήσεως P 18 Ἀφορισμῶν Wilamowitz *Ar. u. Ath.* I 175 18. 19 ἃ τῶι Charter.: αὐτῶ PM 20 εἰθισμένοι *: ἔθει ὁ μὲν (ει und ο in Korr.) P: εἴ τις μὲν Chart. ὑγιαίνειν (comp.) P: ὑγιαίνει Chart. Vgl. 80 B 2; Gomperz *Apologie d. Heilk.*² 3 f. 24 *: γνώμη σῆ P: γνώμη ᾗ Chart. ἱκανός Ausgg.: ἱκανῶς P 25 αὐτῶν * (näml. τῶν αἰσθήσεων): αὖ P: αὐτοῦ M, Ausgg. ἀδικηθείης Ausgg.: ἀδικῆ PM 26 καὶ ἐν τῶι δευτέρωι (ohne δὲ) Ausgg.: καὶ ἐν τῶ γ΄ τ P: δὲ statt τὲ (was korrigiert scheint) Kalbfleisch; ἐν τῶι τρίτωι ist durch προτέρωι Z. 24 ausgeschlossen

ταῖς αἰσθήσεσι τὴν γνώμην πολλάκις εἴρηκεν ὥσπερ καὶ ὁ Ἀντιφῶν 626
κτλ. [80 B 1].

41. [0] Herod. π. μον. λέξ. p. 40, 14 τὸ δὲ παρὰ Κριτίαι ἐν ταῖς Ὁμιλίαις ‘ὀρσότης’ ἀντὶ τοῦ ὁρμή παράσημον.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΕΡΩΤΟΣ Η ΑΡΕΤΩΝ.

42. [37 B.] Gal. lex. Hippocr. XIX 94 K. (zu Epid. III 17, 11 [III 134 L.] γυνὴ Δυσήνιος) δυσανίης: Κ. ἐν τῶι Περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ ἀρετῶν οὕτως ἐξηγεῖται τοὔνομα· ‘δυσάνιος δέ ἐστιν, ὅστις ἐπὶ τοῖς σμικροῖς ἀνιᾶται, καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις μᾶλλον ἢ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ πλείω χρόνον.’ Vgl. B 48.

ΔΗΜΗΓΟΡΙΚΑ ΠΡΟΟΙΜΙΑ.

43. Hermog. d. id. II 415, 27 Sp. oben S. 612, 19.

AUS UNBESTIMMTEN PROSASCHRIFTEN.

44. [35 B., 12 M.] Ael. V. H. X 13 αἰτιᾶται Κ. Ἀρχίλοχον, ὅτι κάκιστα ἑαυτὸν εἶπεν. ‘εἰ γὰρ μή, φησίν, ἐκεῖνος τοιαύτην δόξαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκεν, οὐκ ἂν ἐπυθόμεθα ἡμεῖς οὔτε ὅτι Ἐνιποῦς υἱὸς ἦν τῆς δούλης οὔθ’ ὅτι καταλιπὼν Πάρον διὰ πενίαν καὶ ἀπορίαν ἦλθεν εἰς Θάσον οὔθ’ ὅτι ἐλθὼν τοῖς ἐνταῦθα ἐχθρὸς ἐγένετο οὐδὲ μὴν ὅτι ὁμοίως τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ἔλεγε. πρὸς δὲ τούτοις, ἢ δ’ ὅς, οὔτε ὅτι μοιχὸς ἦν, ἤιδειμεν ἄν, εἴ μὴ παρ’ αὐτοῦ μαθόντες, οὔτε ὅτι λάγνος καὶ ὑβριστής, καὶ τὸ ἔτι τούτων αἴσχιστον, ὅτι τὴν ἀσπίδα ἀπέβαλεν. οὐκ ἀγαθὸς ἄρα ἦν ὁ Ἀρχίλοχος μάρτυς ἑαυτῶι τοιοῦτον κλέος ἀπολιπὼν καὶ τοιαύτην ἑαυτῶι φήμην’. ταῦτα οὐκ ἐγὼ Ἀρχίλοχον αἰτιῶμαι, ἀλλὰ Κ.

45. [31 B., 8 M.] — — X 17 λέγει Κ. Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους 627
πρὶν ἢ ἄρξασθαι πολιτεύεσθαι τρία τάλαντα ἔχειν τὴν οὐσίαν τὴν πατρώιαν· ἐπεὶ δὲ τῶν κοινῶν προέστη, εἶτα ἔφυγε καὶ ἐδημεύθη αὐτοῦ ἡ οὐσία, κατεφωράθη ἑκατὸν ταλάντων πλείω οὐσίαν ἔχων. ὁμοίως δὲ καὶ Κλέωνα πρὸ τοῦ παρελθεῖν ἐπὶ τὰ κοινὰ μηδὲν τῶν

---

7 vgl. Wilam. *Hippol.* 193. *Ar. u. Ath.* I 175 5 und 8 ἀρετῶν] ἐρώτων Franz δυσάνιος * vgl. 80 B 89: δυσανίως L(aur. 74,3)[2] M(arc. V 15): δυσήνιος L[1] 19. 20 οὔτε μὴν Hercher 23 αἴσχιον Hercher 26 auch Ael. X 15 (Töchter des Aristeides) schreibt Wilam. Kr. zu 31 Κλέωνι Perizonius

οἰκείων ἐλεύθερον εἶναι, μετὰ δὲ πεντήκοντα ταλάντων τὸν οἶκον 627
ἀπέλιπεν.

46. [0] ARISTID. ars rhet. II 2, 7 [über Xenoph. Symp. Anf. ἀλλ' ἔμοι γε δοκεῖ] εἰ δὲ ἀπὸ ὀνόματος ἤρξατο αὐτῶι ⟨ὁ⟩ λόγος ἀποφαντικοῦ οἷον 'δοκεῖ δ' ἔμοι γε', σκληρότερος ἂν ἐγένετο ὁ λόγος καὶ μᾶλλον Κριτίου ἔδοξεν ἂν εἶναι ἢ τινος τῶν τοιούτων.

47. [0] — 3, 15 [über Xen. Symp. 1, 4 μᾶλλον τοῖσδε ὡς εἰ στρατηγοῖς καὶ ἱππάρχοις καὶ σπουδάρχαις] εἰ δὲ σὺ τὸ ἐναντίον συλλαβὼν ἔλεγες ὡσεὶ 'ὅσοι μὲν τοὺς τοιούτους ἐγλέγονται, οὓς ἂν ὁρῶσιν ἀρχαῖς τε καὶ τιμαῖς καὶ τοιαύταις δυνάμεσι πλέον τι τῶν ἄλλων ὑπεραίροντας, οὔ μοι δοκοῦσιν ὀρθῶς ποιεῖν', Κριτίου μᾶλλον ὁ τοιοῦτος τρόπος ἔδοξεν ⟨ἂν⟩ εἶναι ἢ τινος τῶν ἀρχαίων σοφιστῶν.

48. [38 B.] DIO CHRYSOST. 21, 3 [II 267 Arn.] ἢ οὐκ οἶσθα Κριτίαν τὸν τῶν τριάκοντα, ὅτι κάλλιστον ἔφη εἶδος ἐν τοῖς ἄρρεσι τὸ θῆλυ, ἐν δ' αὖ ταῖς θηλείαις τοὐναντίον; οὐκοῦν δικαίως Ἀθηναῖοι νομοθέτην [αὐτὸν εἵλοντο ἐπί γε τῶι μεταγράψαι τοὺς παλαιοὺς νόμους, ὃς οὐδένα αὐτῶν ἔλιπεν.

49. [0] PSEUDODIONYS. ars rhet. [3. Jahrh. n. Chr.] 6 p. 25, 10 Usen. ἀνθρώπωι γὰρ γενομένωι κατὰ τὸν τοῦ Καλλαίσχρου τὸν τῶν τριάκοντα 'βέβαιον μὲν οὐδέν, εἰ μὴ τό τε καταθανεῖν γενομένωι καὶ ζῶντι μὴ οἷόν τε ἐκτὸς ἄτης βαίνειν.'.

50. [34 B., 11 M.] PHILOSTR. V. Soph. pr. p. 1, 9 K. οἶδα γὰρ δὴ καὶ Κριτίαν τὸν σοφιστὴν οὐκ ἐκ πατέρων, ἀλλὰ Ὁμήρου δὴ μόνου σὺν τῶι πατρὶ ἐπιμνησθέντα, ἐπειδὴ θαῦμα δηλώσειν ἔμελλε πατέρα Ὁμήρωι ποταμὸν εἶναι.

51. [43 B.] PLANUD. in Hermog. Rhet. v 484 Walz οἷον τῶι ἀγῶνι 628
τῶν Πυθίων· τοῦτο κοινὸν καὶ εὐτελές, ἀλλὰ K. ἀναστρέψας εἶπε· 'τῶι τῶν Πυθίων ἀγῶνι'.

---

1 εἶναι] σχεῖν? * 7 τοῖσδε ὡς εἰ Hss.: τοιοῖσδε ⟨ὥσπερ ὑμῖν⟩ ἢ Spengel: Xen. εἰ ἀνδράσιν ἐκκεκαθαρμένοις τὰς ψυχὰς ὥσπερ ὑμῖν ὁ ἀνδρῶν κεκοσμημένος εἴη μᾶλλον ἢ εἰ στρ.; Arist. verkürzt den Satz, also genügt μᾶλλον τοῖσδε ἢ εἰ στρ. (Normann) 9 ἐγλέγονται Th. Gomperz (Hipp. d. arte² S. 96): εἰ λέγονται Hss.: συλλέγονται Spengel: εἶναι λέγονται Ald. 12 ⟨ἂν⟩ Spengel 17 ἔλιπεν] in seinen Schriften 19 τὸν τῶν Schott: τοῦ τῶν P 20 εἰ μὴ τό τε καταθανεῖν *: μὴ ὅτι καὶ τὸ θανεῖν P; das εἰ steht in der Hs. nach ζῶντι. Usener vermutet Zitat aus einem Drama des Kr. βέβαιον οὐδέν ἐστιν εἰ μὴ καθανεῖν θνητῶι γεγῶτι, ζῶντι δ' οὐκ ἄτης ἄτερ οἷόν τε βαίνειν 23 viell. τῶν σοφιστῶν * οὐ καὶ πατέρων verm. Kayser 25 ποταμὸν] Meles 28 viell. τῶν Πυθίων τῶι ἀγῶνι *

52. [32 B., 9 M.] Plut. Cim. 16 Ἐφιάλτου δὲ κωλύοντος καὶ διαμαρτυρομένου μὴ βοηθεῖν μηδ' ἀνιστάναι πόλιν ἀντίπαλον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐᾶν κεῖσθαι καὶ πατηθῆναι τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης, Κίμωνά φησι Κ. τὴν τῆς πατρίδος αὔξησιν ἐν ὑστέρωι θέμενον τοῦ Λακεδαιμονίων συμφέροντος ἀναπείσαντα τὸν δῆμον ἐξελθεῖν βοηθοῦντα μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν. 628

53. [44 B.] Poll. II 58 διοπτεύειν Κ. καὶ Ἀντιφῶν [80 B 6].

54. [45 B.] — — 122 παρὰ δὲ Κ—ίαι καὶ λογεὺς ὁ ῥήτωρ.

55. [46 B., 8 Nauck.] — — 148 ταχύχειρ ὡς Κ.

56. [47 B.] — III 116 καὶ ὡς Κ. ῥυπαρία.

57. [48 B.] — IV 64 Κ—ίαι τὰς πρὸς κιθάραν ᾠδὰς προσωιδίας ἀρέσκει καλεῖν.

58. [49 B.] — — 165 παρὰ Κ—ίαι διδραχμιαῖοι.

59. [27 B.] — VI 31 ἐπικωθωνίζεσθαι δὲ τὸ περαιτέρω πίνειν Κ. λέγει.

60. [50 B.] — — 38 Κ. δὲ καὶ ὀψωνίας καὶ ὀψωνεῖν ἔφη, τὸ δὲ ὀψωνεῖν καὶ ὀψονομεῖν ὠνόμασεν.

61. [51 B., 9 N.] — — 152. 153 οἱ μὲν γὰρ ψευδομάρτυρες εἴρηνται παρὰ Κ—ίαι καὶ ὁ ψευδομάρτυς οὐκ οἶδ' ὅπου· καὶ τὸ ψευδομαρτυρεῖν ὁ αὐτός που λέγει.

62. [52 B.] — — 194 διασκεδάννυσθαι . . . ἢ διαπεφορῆσθαι, ὡς Κ.

63. [53 B.] — — 195 καὶ τὸ αὐτῶν μέρος, ὅσον ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς, τὸ κατ' αὐτούς, τὸ ἐπ' αὐτοὺς ἦκον, τὸ ἐπ' αὐτοῖς. Κ. δέ πού φησιν· 'ἐπὶ τό γε [ἐπὶ τὸ] χρηστοὺς εἶναι'.

64. [54 B.] — VII 78 οἱ δὲ τὰς ἐσθῆτας πιπράσκοντες ἱματιοπῶλαι Κ—ίου τῶι ὀνόματι χρησαμένου.

65. [55 B., 7 N.] — — 91 [vgl. II 196] ἃ δὲ ποδεῖα Κ. καλεῖ, εἴτε πίλους αὐτὰ οἰητέον εἴτε περιειλήματα ποδῶν, ταῦτα πέλλυτρα καλεῖ ἐν Φρυξὶν Αἰσχύλος [fr. 259 N.].

66. [56 B.] — — 108 δακτυλιογλύφοι· τὸ ὄνομα παρὰ Κ—ίαι.

67. [57 B.] — — 154 χορδοπώλης, ὡς Κ. λέγει.

---

1 Nach dem Erdbeben (s. zu 324, 34) rief der Spartiate Perikleidas Athen um Hilfe an 8 λογιεὺς BC 13 διδραχμιαῖοι FS: δραχμαῖοι A 17 'Aus der Ποl. Λακ. scheint Dicaearchs Tripolit. fr. 23 FHG II 242 (Athen. IV p. 141 A) und noch wörtlicher Plut. Lyc. 12 geflossen; bei beiden erscheint das seltene Wort ὀψωνία' W. Jäger 25 ἐπὶ τό γε [ἐπὶ τὸ] Wilam. »*soweit brav sein*«: ἐπὶ τό γ' ἑαυτῶν d. i. ὅσον ἦν ἐπ' αὐτοῖς *: ἐπὶ τὸ [ἐπὶ τὸ] χρηστούς γε εἶναι H. Schoene

68. [58 B.] — — 177 μυρεψός. Κ. γὰρ οὕτως ὠνόμασεν.

69. [59 B.] — — 179 κεκρυφαλοπλόκος, ὡς Κ. ἔφη. 629

70. [60. 61 B.] — — 196. 197 τὰ δ' ἐφεξῆς τὰ μὲν πλεῖστα Κ. λέγει, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν μᾶλλον αὐτοῦ κεκριμένων τὴν εὐφωνίαν· χαλκοπῶλαι, σιδηροπῶλαι, λαχανοπῶλαι, ... τυροπῶλαι, ... συρμαιοπῶλαι, στυππειοπῶλαι, ἐριοπῶλαι, λιβανωτοπῶλαι, ... ῥιζοπῶλαι, σιλφιοπῶλαι, καυλοπῶλαι, σκευοπῶλαι, σπερμολόγοι, σπερματοπῶλαι, χυτροπῶλαι, ... φαρμακοπῶλαι, ... βελονοπῶλαι, ... πινακοπῶλαι ... τούτους δ' ὀρνιθοκαπήλους Κ. καλεῖ κτλ.

71. [62 B.] — VIII 25 Κ. δὲ ἀποδικάσαι ἔφη τὴν δίκην τὸ ἀπολῦσαι ἢ νικῶσαν ἀποφῆναι, ὡς ἂν ἡμεῖς ἀποψηφίσασθαι. ὁ δ' αὐτὸς καὶ διαδικάζειν τὸ δι' ὅλου τοῦ ἔτους δικάζειν.

72. [63 B.] — — IX 17 ἀστυνόμος καὶ παρὰ Κ—ίαι ὁ ἀστύτριψ.

73. [64 B., 6 N.] — — 161 καὶ ἡ παρ' Εὐριπίδηι [fr. 1100] εὐπαιδευσία καὶ ἡ παρὰ Κ—ίαι εὐξυνεσία.

UNECHTE ODER UNSICHERE FRAGMENTE.

74. Die Sprüche in Ryssel's graeco-syr. Sammlung [*Rhein. Mus.* 51, 531 ff.] n. 4. 11. 15 sind in der Form des Namens unsicher und haben im Inhalte nichts mit dem Sophisten zu tun.

75. PLAT. Rep. II 367 E οὐ κακῶς εἰς ὑμᾶς, ὦ παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, τὴν ἀρχὴν τῶν ἐλεγείων ἐποίησεν ὁ Γλαύκωνος ἐραστής, εὐδοκιμήσαντας περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην, εἰπών·

παῖδες Ἀρίστωνος κλεινοῦ θεῖον γένος ἀνδρός.

---

82. ANONYMUS IAMBLICHI.

1. p. 95, 13 Pistelli. (1) ὅ τι ἄν τις ἐθέλῃ ἐξεργάσασθαι εἰς τέλος τὸ βέλτιστον, ἐάν τε σοφίαν ἐάν τε ἀνδρείαν ἐάν τε εὐγλωσσίαν ἐάν τε ἀρετὴν ἢ τὴν

---

4 αὐτοῦ Kühn: αὐτῶι Hss. 11 ἀποδικῆσαι C 21 παῖδες ἐκ. τ. ἀ.] *ihr geistigen Söhne des Thrasymachos*, nämlich Glaukos und Adeimantos 22 Γλαύκωνος ἐραστής] Kritias nach der unsicheren Vermutung von Schleiermacher 23 Μεγαροῖ] 409?, vgl. Diod. XIII 65 24 Ἀρίστωνος] Platons Vater 25 im Protreptikos des Iamblichos c. 20 hat Blass (Kieler Progr. 27. Jan. 1889) ansehnliche, wenig veränderte, in der Regel nur in die indirekte Rede umgesetzte Eklogen einer ethisch-politischen Schrift aus der Zeit des peloponnesischen Krieges gefunden. Der Stil ist der der damals in Sophistenkreisen üblichen ionisierenden Atthis (Thukydides). Die Anschauungen berühren sich mit der zeitgenössischen Literatur, auch der ionischen (Protagoras und Demokrit). Doch kann keiner der

σύμπασαν ἢ μέρος τι αὐτῆς, ἐκ τῶνδε οἷόν τε εἶναι κατεργάσασθαι. (2) φῦναι 630
μὲν πρῶτον δεῖν, καὶ τοῦτο μὲν τῇι τύχηι ἀποδεδόσθαι, τὰ δὲ ἐπ' αὐτῶι ἤδη τῶι
ἀνθρώπωι τάδε εἶναι, ἐπιθυμητὴν γενέσθαι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν φιλόπονόν τε
καὶ πρωιαίτατα μανθάνοντα καὶ πολὺν χρόνον αὐτοῖς συνδιατελοῦντα. (3) εἰ δέ
τι ἀπέσται τούτων καὶ ἕν, οὐχ οἷόν τέ ἐστιν οὐδὲν ἐς τέλος τὸ ἄκρον ἐξεργάσα-
σθαι, ἔχοντος δὲ ἅπαντα ταῦτα, ἀνυπέρβλητον γίγνεται τοῦτο, ὅ τι ἂν ἀσκῆι τις
τῶν ἀνθρώπων.

2. p. 96, 1. (1) ἐξ οὗ ἄν τις βούληται δόξαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις λαβεῖν
καὶ τοιοῦτος φαίνεσθαι, οἷος ἂν ἦι, αὐτίκα δεῖ νέον τε ἄρξασθαι καὶ ἐπιχρῆσθαι
αὐτῶι ὁμαλῶς ἀεὶ καὶ μὴ ἄλλοτε ἄλλως. (2) συγχρονισθὲν μὲν γὰρ ἕκαστον
τούτων καὶ αὐτίκα τε ἀρξάμενον καὶ συναυξηθὲν εἰς τέλος λαμβάνει βέβαιον τὴν
δόξαν καὶ τὸ κλέος διὰ τάδε, ὅτι πιστεύεταί τε ἤδη ἀνενδοιάστως, καὶ ὁ φθόνος
τῶν ἀνθρώπων οὐ προσγίγνεται, δι' ὃν τὰ μὲν οὐκ αὔξουσιν οὐδ' εὐλόγως μηνύ-
ουσι, τὰ δὲ καταψεύδονται μεμφόμενοι παρὰ τὸ δίκαιον. (3) οὐ γὰρ ἡδὺ τοῖς
ἀνθρώποις ἄλλον τινὰ τιμᾶν (αὐτοὶ γὰρ στερίσκεσθαί τινος ἡγοῦνται), χειρωθέντες
δὲ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς καὶ κατὰ σμικρὸν ἐκ πολλοῦ ἐπαχθέντες ἐπαινέται καὶ
ἄκοντες ὅμως γίγνονται. (4) ἅμα δὲ καὶ οὐκ ἀμφιβάλλουσιν, εἰ [τε] ἄρα τοι-
οῦτος ἄνθρωπός ἐστιν, οἷος φαίνεται, ἢ ἐνεδρεύει καὶ θηρεύεται τὴν δόξαν ἐπὶ
ἀπάτηι, καὶ ἃ ποιεῖ, ταῦτα καλλωπίζεται ὑπαγόμενος τοὺς ἀνθρώπους· ἐν ἐκείνωι
δὲ τῶι τρόπωι, ὧι ἐγὼ προεῖπον, ἀσκηθεῖσα ἡ ἀρετὴ πίστιν ἐμποιεῖ περὶ ἑαυτῆς
καὶ εὔκλειαν. (5) ἑαλωκότες γὰρ ἤδη κατὰ τὸ ἰσχυρὸν οἱ ἄνθρωποι οὔτε τῶι
φθόνωι ἔτι δύνανται χρῆσθαι οὔτε ἀπατᾶσθαι ἔτι οἴονται. (6) ἔτι δὲ καὶ ὁ
χρόνος συνὼν μὲν ἑκάστωι ἔργωι καὶ πράγματι πολὺς καὶ διὰ μακροῦ κρατύνει
τὸ ἀσκούμενον, ὁ δὲ ὀλίγος χρόνος οὐ δύναται τοῦτο ἀπεργάζεσθαι. (7) καὶ
τέχνην μὲν ἄν τις τὴν κατὰ λόγους πυθόμενος καὶ μαθὼν οὐ χείρων τοῦ διδά-
σκοντος ἂν γένοιτο ἐν ὀλίγωι χρόνωι, ἀρετὴ δὲ ἥτις ἐξ ἔργων πολλῶν συνίσταται,
ταύτην δὲ οὐχ οἷόν τε ὠὲ ἀρξαμένωι οὐδὲ ὀλιγοχρονίως ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν, ἀλλὰ
συντραφῆναί τε αὐτῆι δεῖ καὶ συναυξηθῆναι τῶν μὲν εἰργόμενον κακῶν καὶ λόγων 631
καὶ ἠθῶν, τὰ δ' ἐπιτηδεύοντα καὶ κατεργαζόμενον σὺν πολλῶι χρόνωι καὶ ἐπιμε-
λείαι. (8) ἅμα δέ τις καὶ τῆι ἐξ ὀλίγου χρόνου εὐδοξίαι προσγίγνεται βλάβη
τοιάδε· τοὺς γὰρ ἐξαπιναίως καὶ ἐξ ὀλίγου χρόνου ἢ πλουσίους ἢ σοφοὺς ἢ ἀγα-
θοὺς ἢ ἀνδρείους γενομένους οὐκ ἀποδέχονται ἡδέως οἱ ἄνθρωποι.

---

bekannten Schriftsteller als Verfasser in Anspruch genommen werden. Die Ionier sind schon durch den Dialekt, Antiphon, dessen Περὶ ἀληθείας (Blass) und Περὶ ὁμονοίας (Th. Gomperz) mit diesem Traktat in Verbindung gebracht worden sind, ist schon durch den Stil absolut ausgeschlossen (S. Wilamowitz *Ar. u. Ath.* I 173; K. Töpfer *Die sog. Fragmente d. Soph. Antiphon*, Gymn.-Progr. Arnau 1902), durch den nichtkynischen Inhalt Antisthenes (Joel *Der echte u. der Xen. Sokr.* II 679 und Altwegg *Iuvenes*, Basel 1907, S. 60). Vgl. Nestle *Philol.* 67, 575; Bitterauf *Philol.* 68, 500, *Bl. f. Gymn. Schulw.* 46 (1910), 321); H. Gomperz *Sophistik u. Rhet.* 79 **330**, 1 vgl. 74 B 3; Hippocr. d. leg. 2. IV 638 L.; Isocr. Soph. 17. Plat. Phaedr. 269 D 5 οὐδὲν Kaibel: οὐδὲ Hs. 11 καὶ (nach τούτων) tilgte Töpfer τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος] vgl. II 300, 14 f. 17 εἴτε Hs.: τε tilgte * 18 ἄνθρωπος Hs. 27 οὐδὲ Wendland: οὔτε Hs.; ⟨οὔτε⟩ οὐὲ ἀρξ. οὔτε Vitelli 28 [κακῶν] * 1. Aufl. 29 χρόνωι] πόνωι Wilamowitz

3. p. 97, 16. (1) ὅταν τις ὀρεχθείς τινος τούτων κατεργασάμενος ἔχηι αὐτὸ 631
εἰς τέλος, ἐάν τε εὐγλωσσίαν ἐάν τε σοφίαν ἐάν τε ἰσχύν, τούτωι εἰς ἀγαθὰ καὶ νόμιμα καταχρῆσθαι δεῖ· εἰ δὲ εἰς ἄδικά τε καὶ ἄνομα χρήσεταί τις τῶι ὑπάρχοντι ἀγαθῶι, πάντων κάκιστον εἶναι τὸ τοιοῦτον καὶ ἀπεῖναι κρεῖσσον αὐτὸ ἢ παρεῖναι. (2) καὶ ὥσπερ ἀγαθὸς τελέως ὁ τούτων τι ἔχων γίγνετσι εἰς τὰ ἀγαθὰ αὐτοῖς καταχρώμενος, οὕτω πάλιν πάγκακος [τελέως] ὁ εἰς τὰ πονηρὰ χρώμενος. (3) τόν τε αὖ ἀρετῆς ὀρεγόμενον τῆς συμπάσης σκεπτέον εἶναι, ἐκ τίνος ἂν λόγου ἢ ἔργου ἄριστος εἴη· τοιοῦτος δ' ἂν εἴη ὁ πλείστοις ὠφέλιμος ὤν. (4) εἰ μέν τις χρήματα διδοὺς εὐεργετήσει τοὺς πλησίον, ἀναγκασθήσεται κακὸς εἶναι πάλιν αὖ συλλέγων τὰ χρήματα· ἔπειτα οὐκ ἂν οὕτω ἄφθονα συναγάγοι, ὥστε μὴ ἐπιλείπειν διδόντα καὶ δωρούμενον· εἶτα αὖτη αὖθις δευτέρα κακία προσγίγνεται μετὰ τὴν συναγωγὴν τῶν χρημάτων, ἐὰν ἐκ πλουσίου πένης γένηται καὶ ἐκ κεκτημένου μηδὲν ἔχων. (5) πῶς ἂν οὖν δή τις μὴ χρήματα νέμων ἀλλὰ ἄλλωι δή τινι τρόπωι εὐποιητικὸς ἂν εἴη ἀνθρώπων, καὶ ταῦτα μὴ σὺν κακίαι ἀλλὰ σὺν ἀρετῆι; καὶ προσέτι δωρούμενος πῶς ἂν ἔχοι τὴν δόσιν ἀνέκλειπτον; (6) ὧδε οὖν ἔσται τοῦτο, εἰ τοῖς νόμοις τε καὶ τῶι δικαίωι ἐπικουροίη· τοῦτο γὰρ τάς τε πόλεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους τὸ συνοικίζον καὶ τὸ συνέχον εἶναι.

4. p. 98, 17. (1) καὶ μὴν ἐγκρατέστατόν γε δεῖ εἶναι πάντα ἄνδρα διαφερόντως· τοιοῦτος δ' ἂν μάλιστα εἴη, εἰ τῶν χρημάτων κρείσσων εἴη πρὸς ἃ πάντες διαφθείρονται, καὶ τὴς ψυχῆς ἀφειδὴς ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἐσπουδακὼς καὶ τὴν ἀρετὴν μεταδιώκων· πρὸς ταῦτα γὰρ δύο οἱ πλεῖστοι ἀκρατεῖς εἰσι. (2) διὰ τοιοῦτον δέ τι ταῦτα πάσχουσιν· φιλοψυχοῦσι μέν, ὅτι τοῦτο ἡ ζωὴ ἐστιν, ἡ ψυχή· ταύτης οὖν φείδοντα καὶ ποθοῦσιν αὐτὴν διὰ φιλίαν τῆς ζωῆς καὶ συνή- 632
θειαν ἣι συντρέφονται· φιλοχρηματοῦσι δὲ τῶνδε εἵνεκα, ἅπερ φοβεῖ αὐτούς. (3) τί δ' ἐστὶ ταῦτα; αἱ νόσοι, τὸ γῆρας, αἱ ἐξαπιναῖοι ζημίαι, οὐ τὰς ἐκ τῶν νόμων λέγων ζημίας (ταύτας μὲν γὰρ καὶ εὐλαβηθῆναι ἔστι καὶ φυλάξασθαι), ἀλλὰ τὰς τοιαύτας, πυρκαϊάς, θανάτους οἰκετῶν, τετραπόδων, ἄλλας αὖ συμφοράς, αἷ ἐπίκεινται αἱ μὲν τοῖς σώμασιν, αἱ δὲ ταῖς ψυχαῖς, αἱ δὲ τοῖς χρήμασι. (4) τούτων δὴ οὖν ἕνεκα πάντων, ὅπως ἐς ταῦτα ἔχωσι χρῆσθαι τοῖς χρήμασι, πᾶς ἀνὴρ τοῦ πλούτου ὀρέγεται. (5) καὶ ἄλλ' ἄττα δέ ἐστιν ἅπερ οὐχ ἧσσον ἢ τὰ προειρημένα ἐξορμᾶι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὸν χρηματισμόν, αἱ πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίαι καὶ οἱ ζῆλοι καὶ αἱ δυναστεῖαι, δι' ἃς τὰ χρήματα περὶ πολλοῦ ποιοῦνται, ὅτι συμβάλλεται εἰς τὰ τοιαῦτα. (6) ὅστις δέ ἐστιν ἀνὴρ ἀληθῶς ἀγαθός, οὗτος οὐκ ἀλλοτρίωι κόσμωι περικειμένωι τὴν δόξαν θηρᾶται, ἀλλὰ τῆι αὑτοῦ ἀρετῆι.

5. p. 99, 18. (1) καὶ περὶ φιλοψυχίας δὲ ὧδε ἄν τις πεισθείη, ὅτι, εἰ μὲν ὑπῆρχε τῶι ἀνθρώπωι εἰ μὴ ὑπ' ἄλλου ἀποθάνοι ἀγήρωι τε εἶναι καὶ ἀθανάτωι τὸν λοιπὸν χρόνον, συγγνώμη ἂν ⟨ἦν⟩ πολλὴ τῶι φειδομένωι τῆς ψυχῆς· (2) ἐπεὶ

---

1 τούτων Töpfer: τοῦτο Hs.: [τοῦτο] Blass 6 [τελέως] * 8 μὲν ⟨οὖν⟩ Blass 10 nicht ἐπιλιπεῖν (Blass)! 12 κεκτημένου] prägnant 13 [δή] * 1. Aufl. 15 ff. vgl. Eur. Hiket. 312 (?) 16 ἐπικουροίη] vgl. S. 332, 19. Hierdurch erledigt sich die Vermutung von Blass εἰ τοὺς νόμους τε ⟨μεγάλους ἄγοι⟩ καὶ nach 80 B 44 19 εἴη, εἰ *: εἴ τις Hs.; ⟨εἴη⟩, εἴ τις Kießling τῶν ⟨τε⟩ unnütz Blass 22 ταὐτὸ ἡ ζωὴ ἐστι τῆι ψυχῆι Kießling: τούτωι ἡ ζωὴ ἐστιν ⟨ὧι⟩ ἡ ψυχή Töpfer: vielleicht τοῦτο ὧι ζωὴ ἐστιν ἡ ψυχή * 24 φιλοχρηματοῦσι] vgl. 80 B 103 27 αἷ ἐπίκεινται Pistelli: αἱ περίκεινται Hs.: αἵπερ ἐπίκεινται Töpfer 37 ⟨ἦν⟩ Blass

δὲ ὑπάρχει τῶι βίωι μηκυνομένωι τό τε γῆρας κάκιον ὂν ἀνθρώποις καὶ μὴ ἀθά- 632
νατον εἶναι, καὶ [ἡ] ἀμαθία ἥδη ἐστὶ μεγάλη καὶ συνήθεια πονηρῶν λόγων τε καὶ ἐπιθυμημάτων, ταύτην περιποιεῖν ἐπὶ δυσκλείαι, ἀλλὰ μὴ ἀθάνατον ἀντ' αὐτῆς λιπέσθαι, ἀντὶ θνητῆς οὔσης εὐλογίαν ἀέναον καὶ ἀεὶ ζῶσαν.

6. p. 100, 5. (1) ἔτι τοίνυν οὐκ ἐπὶ πλεονεξίαν ὁρμᾶν δεῖ, οὐδὲ τὸ κράτος τὸ ἐπὶ τῆι πλεονεξίαι ἡγεῖσθαι ἀρετὴν εἶναι, τὸ δὲ τῶν νόμων ὑπακούειν δειλίαν· πονηροτάτη γὰρ αὕτη ἡ διάνοιά ἐστι, καὶ ἐξ αὐτῆς πάντα τἀναντία τοῖς ἀγαθοῖς γίγνεται, κακία τε καὶ βλάβη. εἰ γὰρ ἔφυσαν μὲν οἱ ἄνθρωποι ἀδύνατοι καθ' ἕνα ζῆν, συνῆλθον δὲ πρὸς ἀλλήλους τῆι ἀνάγκηι εἴκοντες, πᾶσα δὲ ἡ ζωὴ αὐτοῖς εὕρηται καὶ τὰ τεχνήματα πρὸς ταύτην, σὺν ἀλλήλοις δὲ εἶναι αὐτοὺς κἂν ἀνομίαι διαιτᾶσθαι οὐχ οἷόν τε (μείζω γὰρ αὐτοῖς ζημίαν ⟨ἂν⟩ οὕτω γίγνεσθαι ἐκείνης τῆς κατὰ ἕνα διαίτης), διὰ ταύτας τοίνυν τὰς ἀνάγκας τόν τε νόμον καὶ τὸ δί- καιον ἐμβασιλεύειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ οὐδαμῆι μεταστῆναι ἂν αὐτά· φύσει γὰρ 633
ἰσχυρὰ ἐνδεδέσθαι ταῦτα. (2) εἰ μὲν δὴ γένοιτό τις ἐξ ἀρχῆς φύσιν τοιάνδε ἔχων, ἄτρωτος τὸν χρῶτα ἄνοσός τε καὶ ἀπαθὴς καὶ ὑπερφυὴς καὶ ἀδαμάντινος τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, τῶι τοιούτωι ἴσως ἄν τις ἀρκεῖν ἐνόμισε τὸ ἐπὶ τῆι πλεονεξίαι κράτος (τὸν γὰρ τοιοῦτον τῶι νόμωι μὴ ὑποδύνοντα δύνασθαι ἀθῶιον εἶναι), οὐ μὴν ὀρθῶς οὗτος οἴεται· (3) εἰ γὰρ καὶ τοιοῦτός τις εἴη, οἷος οὐκ ἂν γένοιτο, τοῖς μὲν νόμοις συμμαχῶν καὶ τῶι δικαίωι καὶ ταῦτα κρατύνων καὶ τῆι ἰσχύι χρώμενος ἐπὶ ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις ἐπικουροῦντα, οὕτω μὲν ἂν σώι- ζοιτο ὁ τοιοῦτος, ἄλλως δὲ οὐκ ἂν διαμένοι. (4) ἀρκεῖν γὰρ ἂν τοὺς ἅπαντας ἀνθρώπους τῶι τοιούτωι φύντι πολεμίους κατασταθέντας διὰ τὴν ἑαυτῶν εὐνο- μίαν, καὶ τὸ πλῆθος ἢ τέχνηι ἢ δυνάμει ὑπερβαλέσθαι ἂν καὶ περιγενέσθαι τοῦ τοιούτου ἀνδρός. (5) οὕτω φαίνεται καὶ αὐτὸ τὸ κράτος, ὅπερ δὴ κράτος ἐστί, διά τε τοῦ νόμου καὶ διὰ τὴν δίκην σωιζόμενον.

7. p. 101, 11 (μαθεῖν δὲ ἄξιον καὶ ταῦτα περὶ τῆς εὐνομίας τε καὶ ἀνομίας, ὅσον διαφέρετον ἀλλήλοιν, καὶ ὅτι ⟨ἡ⟩ μὲν εὐνομία ἄριστον εἴη καὶ κοινῆι καὶ ἰδίαι, ἡ ἀνομία δὲ κάκιστον· ⟨μέγιστ⟩αι γὰρ παραχρῆμα βλάβαι γίγνονται ἐκ τῆς ἀνομίας. ἀρξώμεθα δὲ τὰ τῆς εὐνομίας δηλοῦν, ἅπερ γίγνεται πρότερα ⟨ἡμῖν⟩). (1) πίστις μὲν πρώτη ἐγγίγνεται ἐκ τῆς εὐνομίας μεγάλα ὠφελοῦσα τοὺς ἀν- θρώπους τοὺς σύμπαντας, καὶ τῶν μεγάλων ἀγαθῶν τοῦτό ἐστι· κοινὰ γὰρ τὰ χρήματα γίγνεται ἐξ αὐτῆς, καὶ οὕτω μὲν ἐὰν καὶ ὀλίγα ἦι ἐξαρκεῖ ὅμως κυκλού- μενα, ἄνευ δὲ ταύτης οὐδ' ἂν πολλὰ ἦι ἐξαρκεῖ. (2) καὶ αἱ τύχαι δὲ αἱ εἰς τὰ χρήματα καὶ τὸν βίον, αἵ τε ἀγαθαὶ καὶ μή, ἐκ τῆς εὐνομίας τοῖς ἀνθρώποις προσ-

---

1 vielleicht ἀνθρώποις καὶ ⟨τοῦ θανάτου καὶ τὸ⟩ * κάκιστον Brinkmann 2 [ἡ] Pistelli: [καὶ ἡ] Brinkmann 3 ἐπιθυμημάτων] vgl. 80 B 110 4 λεί- πεσθαι Hs.: verb. Blass θνητῆς κτλ.] aus Heraklit 12 B 29; vgl. Isocr. 6, 109 ἀεὶ ζῶσαν] vgl. Iambl. 100, 2 ἐπὶ δὲ τὴν ἀθάνατον καὶ ἀεὶ οὖσαν ζωὴν ἐπανάγει 8 εἰ γὰρ ἔφυσαν] vgl. 74 C 1 10 τεχνήματα ⟨τὰ⟩ Blass, doch vgl. S. 333, 16 κἀν *: καὶ Hs. 11 ⟨ἂν⟩ * 13 ἐμβασιλεύειν] nach Pindar fr. 169 Schroed.; Hippias 79 C 1 14 ἰσχυρᾶι Blass 17 ὑποδύνοντα] *sich duckend unter*; Dativ auffallend 18 οἷος *: ὡς Hs. 21 ἀρκεῖν Töpfer (vgl. Z. 16): δοκεῖν Hs. 26—29 verkürzende Paraphrase Iamblichs 27 ⟨ἡ⟩ Pistelli ⟨ἂν⟩ εἴη Töpfer 28 μέγισται Töpfer: αἱ Hs. 29 πρότερα ⟨ἡμῖν⟩ *wichtiger für uns* *: πρόσφορα Töpfer 30 zu d. Kap. vgl. Demokrit 55 B 248—252 34 καὶ ⟨αἱ⟩ μὴ Töpfer

φορώτατα κυβερνῶνται· τούς τε γὰρ εὐτυχοῦντας ἀσφαλεῖ αὐτῇι χρῆσθαι καὶ ἀνε- 633
πιβουλεύτωι, τούς τε αὖ δυστυχοῦντας ἐπικουρεῖσθαι ἐκ τῶν εὐτυχούντων διὰ τὴν ἐπιμειξίαν τε καὶ πίστιν, ἅπερ ἐκ τῆς εὐνομίας γίγνεται. (3) τόν τε αὖ χρόνον τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν εὐνομίαν εἰς μὲν τὰ πράγματα ἀργὸν γίγνεσθαι, εἰς δὲ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς ἐργάσιμον. (4) φροντίδος δὲ τῆς μὲν ἀηδεστάτης ἀπηλλάχθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῆι εὐνομίαι, τῆι δὲ ἡδίστηι συνεῖναι· πραγμάτων μὲν γὰρ φροντίδα ἀηδεστάτην εἶναι, ἔργων δὲ ἡδίστην. (5) εἵς τε αὖ τὸν ὕπνον ἰοῦσιν, 634
ὅπερ ἀνάπαυμα κακῶν ἐστιν ἀνθρώποις, ἀφόβους μὲν καὶ ἄλυπα μεριμνῶντας ἔρχεσθαι εἰς αὐτόν, γιγνομένους δὲ ἀπ' αὐτοῦ ἕτερα τοιαῦτα πάσχειν, καὶ μὴ ἐμφόβους ἐξάπινα καθίστασθαι οὐδ' ἐκ μεταλλαγῆς ἡδίστης τοῦ γνωστὴν τὴν ἡμέραν εἶναι προσδέχεσθαι, ἀλλὰ ἀδεῶς, φροντίδας μὲν ἀλύπους περὶ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς ποιουμένους, τοὺς πόνους δὲ τῆι ἀντιλήψει ἀγαθῶν ἐλπίσιν εὐπίστοις καὶ εὐπροσδοκήτοις ἀνακουφίζοντας, ὧν πάντων τὴν εὐνομίαν αἰτίαν εἶναι. (6) καὶ τὸ κακὰ μέγιστα τοῖς ἀνθρώποις πορίζον, πόλεμον ἐπιφερόμενον εἰς καταστροφὴν καὶ δούλωσιν, καὶ τοῦτο ἀνομοῦσι μὲν μᾶλλον ἐπέρχεσθαι, εὐνομουμένοις δ' ἧσσον. (7) καὶ ἄλλα δὲ πολλά ἐστιν ἐν τῆι εὐνομίαι ἀγαθά, ἅπερ ἐπικουρήματα τῆι ζωῆι καὶ παραψυχὴ τῶν χαλεπῶν ἐξ αὐτῆς γίγνεται· τὰ δ' ἐκ τῆς ἀνομίας κακὰ ἀποβαίνοντα τάδε ἐστίν. (8) ἄσχολοι μὲν πρῶτον οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὰ ἔργα γίγνονται καὶ ἐπιμελοῦνται τοῦ ἀηδεστάτου, πραγμάτων ἀλλ' οὐκ ἔργων, τά τε χρήματα δι' ἀπιστίαν καὶ ἀμειξίαν ἀποθησαυρίζουσιν ἀλλ' οὐ κοινοῦνται, καὶ οὕτως σπάνια γίγνεται, ἐὰν καὶ πολλὰ ἦι. (9) αἵ τε τύχαι αἱ φλαῦραι καὶ αἱ ἀγαθαὶ εἰς τἀναντία ὑπηρετοῦσιν· ἥ τε γὰρ εὐτυχία οὐκ ἀσφαλής ἐστιν ἐν τῆι ἀνομίαι ἀλλ' ἐπιβουλεύεται, ἥ τε δυστυχία οὐκ ἀπωθεῖται ἀλλὰ κρατύνεται διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀμειξίαν. (10) ὅ τε πόλεμος ἔξωθεν μᾶλλον ἐπάγεται καὶ ἡ οἰκεία στάσις ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ ἐὰν μὴ πρόσθεν γίγνηται, τότε συμβαίνει· ἔν τε πράγμασι συμβαίνει καθεστάναι ἀεὶ διὰ ἐπιβουλὰς τὰς ἐξ ἀλλήλων, δι' ἅσπερ εὐλαβουμένους τε διατελεῖν καὶ ἀντεπιβουλεύοντας ἀλλήλοις. (11) καὶ οὔτε ἐγρηγορόσιν ἡδείας τὰς φροντίδας εἶναι οὔτε ἐς τὸν ὕπνον ἀπερχομένοις ἡδεῖαν τὴν ὑποδοχὴν ἀλλὰ ἐνδείματον, τήν τε ἀνέγερσιν ἔμφοβον καὶ πτοοῦσαν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ μνήμας κακῶν ἐξαπιναίους ἄγειν· ἅπερ ἐκ τῆς ἀνομίας ταῦτά τε καὶ τὰ ἄλλα κακὰ τὰ προειρημένα ἅπαντα ἀποβαίνει. (12) γίνεται δὲ καὶ ἡ τυραννίς, κακὸν τοσοῦτόν τε καὶ τοιοῦτον, οὐκ ἐξ ἄλλου τινὸς ἢ ἀνομίας. οἴονται δέ τινες τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι μὴ ὀρθῶς συμβάλλονται, τύραννον ἐξ ἄλλου τινὸς καθίστασθαι καὶ τοὺς 635
ἀνθρώπους στερίσκεσθαι τῆς ἐλευθερίας οὐκ αὐτοὺς αἰτίους ὄντας, ἀλλὰ βιασθέντας ὑπὸ τοῦ κατασταθέντος τυράννου, οὐκ ὀρθῶς ταῦτα λογιζόμενοι. (13) ὅστις γὰρ ἡγεῖται βασιλέα ἢ τύραννον ἐξ ἄλλου τινὸς γίγνεσθαι ἢ ἐξ ἀνομίας τε καὶ πλεονεξίας, μωρός ἐστιν· ἐπειδὰν γὰρ ἅπαντες ἐπὶ κακίαν τράπωνται, τότε τοῦτο

---

1 αὐτῆι] sc. τῆι τύχηι 9 ἀπ' Wilam: ἐπ' Hs. in der oratio directa des Originals hieß es vielleicht: καὶ οὐκ ἔμφοβοι ἐξαπιναίοις καθίστανται [vgl. Z. 29] οὐδ' ἐκ μεταλλαγῆς [sc. πολιτικῆς] ἥδη στυγνοτάτην τὴν ἡμέραν εἶναι προσδέχονται * (στυγνοτάτην Apelt) 10 ἐξάπινα Hs.: ἐξαπιναίως Blass: ἐξ ἐνυπνίων Wilamowitz 11 ἀδεῶς Wilamowitz: ἡδέως Hs. 12 τῆι] ἐπὶ (*mit wohlbegründeten Hoffnungen auf Gegenempfang von Gutem*) verm. * 14 ἐκφερόμενον * 21 τἀναντία ⟨βλάβην τε καὶ λ⟩ύπην ῥέπουσιν spielend Töpfer 25 πράγματι Hs.: verb. Cobet 26 καθιστάναι Hs.: verb. Cobet 28 ὑποδοχὴν] sc. ὕπνου 30 ἐξαπιναίων? *

γίγνεται· οὐ γὰρ οἷόν τε ἀνθρωπους ἄνευ νόμων καὶ δίκης ζῆν. (14) ὅταν οὖν 635
ταῦτα τὰ δύο ἐκ τοῦ πλήθους ἐκλίπῃ, ὅ τε νόμος καὶ ἡ δίκη, τότε ἤδη εἰς ἕνα ἀποχωρεῖν τὴν ἐπιτροπείαν τούτων καὶ φυλακήν· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως εἰς ἕνα μοναρχία περισταίη, εἰ μὴ τοῦ νόμου ἐξωσθέντος τοῦ τῶι πλήθει συμφέροντος; (15) δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃς τὴν δίκην καταλύσει καὶ τὸν νόμον τὸν πᾶσι κοινὸν καὶ συμφέροντα ἀφαιρήσεται, ἀδαμάντινον γενέσθαι, εἰ μέλλει συλήσειν ταῦτα παρὰ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων εἰς ὧν παρὰ πολλῶν· (16) σάρκινος δὲ καὶ ὅμοιος τοῖς λοιποῖς γενόμενος ταῦτα μὲν οὐκ ἂν δυνηθείη ποιῆσαι, τἀναντία δὲ ἐκλελοιπότα καθιστὰς μοναρχήσειεν ἄν· διὸ καὶ γιγνόμενον τοῦτο ἐνίους τῶν ἀνθρώπων λανθάνει.

---

83. ΔΙΣΣΟΙ ΛΟΓΟΙ (DIALEXEIS).

1. Περὶ ἀγαθῶ καὶ κακῶ.

(1) δισσοὶ λόγοι λέγονται ἐν τᾶι Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων περὶ τῶ ἀγαθῶ καὶ τῶ κακῶ. τοὶ μὲν γὰρ λέγοντι, ὡς ἄλλο μέν ἐστι τὸ ἀγαθόν, ἄλλο δὲ 636
τὸ κακόν· τοὶ δέ, ὡς τὸ αὐτό ἐστι, καὶ τοῖς μὲν ἀγαθὸν εἴη, τοῖς δὲ κακόν, καὶ τῶι αὐτῶι ἀνθρώπωι τοτὲ μὲν ἀγαθόν, τοτὲ δὲ κακόν. (2) ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς τοῖσδε ποτιτίθεμαι· σκέψομαι δὲ ἐκ τῶ ἀνθρωπίνω βίω, ὧι ἐπιμελὲς βρώσιός τε καὶ πόσιος καὶ ἀφροδισίων· ταῦτα γὰρ ἀσθενοῦντι μὲν κακόν, ὑγιαίνοντι δὲ καὶ

---

5 καταλύσει Kießling: καταλύει Hs. 8 τἀναντία schwerlich richtig: τοὐναντίον Vitelli: etwa τὰ πάτρια oder τοὐναντίον δὲ ⟨τὰ πάτρια⟩ * 11 Δισσοὶ λόγοι (nach dem Anfang Z. 13) ist die hinter den Sextushss. ohne Titel und Autorname überlieferte Schrift, die H. Stephanus willkürlich Διαλέξεις betitelte. Sie scheint aus der Niederschrift von Schulvorträgen (vgl. 4, 4 S. 340, 25) entstanden, die um 400 (S. 335, 15) ein dorisch schreibender, namentlich von Protagoras beeinflußter Sophist hielt. (E. Jacoby *de Antiph.* 43, H. Gomperz *Sophist. u. Rhet.* 139 ff.). Der Dialekt läßt sich bis jetzt nicht lokalisieren, da sich das charakteristische πωλεῦντι (part. dat. plur.) u. Ähnl. nirgends gefunden hat. Daher schwebt (auch abgesehen von 5, 5) Kyrene (Schule des Aristippos) in der Luft (Wilamowitz *Kultur d. Gegenw.* I 8³ 66). Der talentlose Verfasser ist unbekannt. Apparat nach E. Weber *Philol.-hist. Beitr. C. Wachsmuth überr.* Lpz. 1897 und Trieber's Nachlaß (im Besitz von Wilamowitz). Haupthss. (nach Trieber, vgl. jedoch Mutschmann *Rhein. Mus.* 64, 244 und Kochalsky *de Sexti adv. log. ll. qu. crit.*, Marb. 1911): I. Klasse E (Par. 1964); II. Klasse A (Par. 1963 geschr. von Nic. Sophianus; seine Dialektberichtigungen beruhen auf halbgelehrter Konjektur; vgl. Mutschmann Sext. I p. VI), H (Vesont. F 19), W (Marc. cl. IV 26), K (Regiomont. 16ᵇ 12), F (Laur. 85, 24), B (Paris. 1965), C (Paris. 2081), V (Marc. 262). Hinzufügte P (Phillips. Berol. 1518, geschr. 1542 von C. B. Zanetti in Venedig) * Der verwitterte, z. T. willkürlich veränderte Dialekt ist nicht mehr herstellbar, das Ganze wird gegen den Schluß immer mehr Exzerpt 12 Titel fehlt E zum Inhalt vgl. Protag. 74 A 22 13 Δισσοὶ λόγοι] vgl. Eur. Antiop. fr. 189 ἐκ παντὸς ἄν τις πράγματος δισσῶν λόγων ἀγῶνα θεῖτ' ἄν, εἰ λέγειν εἴη σοφός; Protagoras II 219, 17 τᾶι] τῆι Hss.: τῶ, übergeschr. η E (vgl. S. 337, 20) 15 τοὶ] τοῖς P [εἴη] Wilam. 17 ὧι Wilam.: ὧν Hss. ἐπιμελής, H 18 κακόν E: κακά ἐστιν übr. Hss.

δεομένωι ἀγαθόν. (3) καὶ ἀκρασία τοίνυν τούτων τοῖς μὲν ἀκρατέσι κακόν, τοῖς 636
δὲ πωλεῦντι ταῦτα καὶ μισθαρνέοντι ἀγαθόν. νόσος τοίνυν τοῖς μὲν ἀσθενεῦντι κακόν, τοῖς δὲ ἰατροῖς ἀγαθόν. ὁ τοίνυν θάνατος τοῖς μὲν ἀποθανοῦσι κακόν, τοῖς δ' ἐνταφιοπώλαις καὶ τυμβοποιοῖς ἀγαθόν. (4) γεωργία τε καλῶς ἐξενείκασα τὼς καρπὼς τοῖς μὲν γεωργοῖς ἀγαθόν, τοῖς δὲ ἐμπόροις κακόν. τὰς τοίνυν ὁλκάδας συντρίβεσθαι καὶ παραθραύεσθαι τῶι μὲν ναυκλήρωι κακόν, τοῖς δὲ ναυπαγοῖς ἀγαθόν. (5) ἔτι ⟨δὲ⟩ τὸν σίδαρον κατέσθεσθαι καὶ ἀμβλύνεσθαι καὶ συντρίβεσθαι τοῖς μὲν ἄλλοις κακόν, τῶι δὲ χαλκῆι ἀγαθόν. καὶ μὰν τὸν κέραμον παραθραύεσθαι τοῖς μὲν ἄλλοις κακόν, τοῖς δὲ κεραμεῦσιν ἀγαθόν. τὰ δὲ ὑποδήματα κατατρίβεσθαι καὶ διαρρήγνυσθαι τοῖς μὲν ἄλλοις κακόν, τῶι δὲ σκυτῆι ἀγαθόν. (6) ἐν τοίνυν τοῖς ἀγῶσι τοῖς γυμνικοῖς καὶ τοῖς μωσικοῖς καὶ τοῖς πολεμικοῖς· αὐτίκα ἐν τῶι γυμνικῶι τῶι σταδιοδρόμωι ἁ νίκα τῶι μὲν νικῶντι ἀγαθόν, τοῖς δὲ ἡσσαμένοις κακόν. (7) καττωὐτὸ δὲ καὶ τῶι παλαιστᾶι καὶ πύκται καὶ τοῖς ἄλλοις ἔν τε ⟨τῶι⟩ μωσικῶι ἁ νίκα ἁ κιθαρωιδίας τῶι μὲν νικῶντι ἀγαθόν, τοῖς δὲ ἡσσαμένοις κακόν. (8) ἔν τε τῶι πολέμωι (καὶ τὰ νεώτατα πρῶτον ἐρῶ) ἁ τῶν Λακεδαιμονίων νίκα, ἂν ἐνίκων Ἀθηναίως καὶ τὼς συμμάχως, Λακεδαιμονίοις μὲν ἀγαθόν, Ἀθηναίοις δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις κακόν· ἅ τε νίκα, ἂν τοὶ Ἕλλανες τὸν Πέρσαν ἐνίκασαν, τοῖς μὲν Ἕλλασιν ἀγαθόν, τοῖς δὲ βαρβάροις κακόν. (9) ἁ τοίνυν τοῦ Ἰλίου αἵρεσις τοῖς μὲν Ἀχαιοῖς ἀγαθόν, τοῖς δὲ Τρωσὶ κακόν. καδδὲ ταὐτὸν καὶ τὰ τῶν Θηβαίων καὶ τὰ τῶν Ἀργείων πάθη. (10) καὶ ἁ τῶν Κεν- 637
ταύρων καὶ Λαπιθᾶν μάχα τοῖς μὲν Λαπίθαις ἀγαθόν, τοῖς δὲ Κενταύροις κακόν. καὶ μὰν καὶ ἁ τῶν θεῶν καὶ Γιγάντων λεγομένα μάχα [καὶ νίκα] τοῖς μὲν θεοῖς ἀγαθόν, τοῖς δὲ Γίγασι κακόν. (11) ἄλλος δὲ λόγος λέγεται, ὡς ἄλλο μὲν τἀγαθὸν εἴη, ἄλλο δὲ τὸ κακόν, διαφέρον ὥσπερ καὶ τὠνυμα, οὕτω καὶ τὸ πρᾶγμα. ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς τοῦτον διαιρεῦμαι τὸν τρόπον· δοκῶ γὰρ οὐδὲ διάδαλόν ⟨κ'⟩ ἦμεν, ποῖον ἀγαθὸν καὶ ποῖον κακόν, αἰ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ ἄλλο ἑκάτερον ἦς· καὶ γὰρ θαυμαστόν κ' εἴη. (12) οἶμαι δὲ οὐδέ κ' αὐτὸν ἔχεν ἀποκρίνασθαι, αἴ τις [αὐτὸν] ἔροιτο τὸν ταῦτα λέγοντα: ⸂λεῖπον δή μοι, ἤδη τύ τι τοὶ γονέες ἀγαθὸν

---

1 ἀγαθόν E: ἀγαθά übr. 2 τοῖς δὲ πωλεῦντι ... ἀσθενεῦντι κακόν E: fehlt übr. Hss. πωλεῦντι] sonst unerhörte Form (vgl. zu S. 334,11), die hier durchgeführt erscheint 6 περιθραύεσθαι E ναυκλήρωι] so die Hss. 7 ⟨δὲ⟩ Vossianus 11 γυμναστικοῖς Hss: verb. Blass πολεμικοῖς ⟨καττωυτό.⟩ Trieber 12 viell. τῶν σταδιοδρόμων * 13 καττωυτὸ Matthaeus de Varis (Vatic. gr. 1338): καὶ τοῦτο Hss. τοὶ παλαισταὶ καὶ πύκται καὶ τοὶ ἄλλοι πάντες μωσικοὶ· αὐτίκα Hss.: verb. Wilamowitz (doch ἄλλοις πᾶσιν· ⟨ἔν τε τῷ⟩) 14 ἁ κιθαρωιδίας *: ἁ κιθαρῳδία Hss. außer E, der ὁ κιθαρωδὸς hat: τῶι κιθαρωιδῶι Wil. 15 πολεμικῶι (nach Z. 11) Trieber τὰ νεώτατα Koen: τᾶι νεότητι oder τὰ νεώτατοι (νεότατι) Hss.: τὰ νεωστὶ North ἁ τῶν Koen: αὐτῶν Hss. 16 ἂν Weber: ἐν ἃι Hss. 17 Ἀθηναίοις δὲ καὶ fehlt E, dafür τοῖς δὲ συμμάχοις τοὶ] τε P 20 πάθη ⟨τοῖς μὲν Θηβαίοις ἀγαθὸν τοῖς δ' Ἀργείοις κακόν⟩ überflüssig Blass 21 λαπιθᾶν Hss: ἁ λαπιθᾶν EA 22 [καὶ νίκα] Wil. 25 αὐτὸς EKP: αὐτὸ übr. Hss. οὐδὲ E: οὐ übr. Hss. ⟨κ'⟩ Blass; vielleicht οὐδέ κα δᾶλον * 26 ἦς Wil.: ἦεν E: εἴη übr. Hss. 27 ἔχεν E: ἔσχεν oder ἔσχον übr. Hss. 28 [αὐτὸν] *: αὐτὸν αὐτὸν BV τύ τι τοὶ γονέες ἀγαθὸν ἐποίησαν W. Schulze: τι τὼς γονέας ἀγ. ἐποίησας EBCV: τι τοὺς γονέας ἀγ. ἐποίησας übr. Hss.

ἐποίησαν;' φαίη κα· "καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα." 'τὺ ἄρα κακὰ καὶ μεγάλα καὶ πολλὰ 637
τούτοις ὀφείλεις, αἵπερ τωὐτόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν τῶι κακῶι. (13) 'τί δέ, τὼς
συγγενέας ἤδη τι ἀγαθὸν ἐποίησας;' ⟨καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα⟩. 'τὼς ἄρα συγγενέας
κακὸν ἐποίεις'. 'τί δέ, τὼς ἐχθρὼς ἤδη κακὸν ἐποίησας;' καὶ πολλὰ καὶ ⟨μεγάλα⟩.
'μέγιστα ἄρα ἀγαθὰ ἔποίησας.' (14) 'ἄγε δή μοι καὶ τόδε ἀπόκριναι. ἄλλο τι
ἢ τὼς πτωχὼς οἰκτίρεις, ὅτι πολλὰ καὶ κακὰ ἔχοντι, ⟨καὶ⟩ πάλιν εὐδαιμονίζεις,
ὅτι πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πράσσοντι, αἵπερ τωὐτὸ κακὸν καὶ ἀγαθόν;' (15) τὸν δὲ
βασιλῆ τὸν μέγαν οὐδὲν κωλύει ὁμοίως διακεῖσθαι τοῖς πτωχοῖς. τὰ γὰρ πολλὰ
καὶ μεγάλα ἀγαθὰ αὐτῶι πολλὰ κακὰ καὶ μεγάλα ἐστίν, αἵ γα τωὐτόν ἐστιν ἀγαθὸν
καὶ κακόν. καὶ τάδε μὲν περὶ τῶν πάντων εἰρήσθω. (16) εἶμι δὲ καὶ καθ' ἕκαστον
ἀρξάμενος ἀπὸ τῶ ἐσθίειν καὶ πῖνεν καὶ ἀφροδισιάζεν. ταῦτα γὰρ τοῖς ἀσθενεῦντι
⟨ποιὲν κακόν, καὶ πάλιν⟩ ταῦτα ποιὲν ἄγαθόν ἐστιν αὐτοῖς, αἵπερ τωὐτόν ἐστιν 638
ἀγαθὸν καὶ κακόν· καὶ τοῖς νοσέοντι κακόν ἐστι τὸ νοσεῖν καὶ ἀγαθόν, αἵπερ
τωὐτόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν τῶι κακῶι. (17) καδδὲ τόδε καὶ τἄλλα πάντα, τὰ ἐν
τῶι ἔμπροσθεν λόγωι εἴρηται. καὶ οὐ λέγω, τί ἐστι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦτο πει-
ρῶμαι διδάσκειν, ὡς οὐ τωὐτὸν [εἴη] τὸ κακὸν καὶ τἀγαθόν, ἀλλ' ἑκάτερον.

2. Περὶ καλοῦ καὶ αἰσχροῦ.

(1) λέγονται δὲ καὶ περὶ τῶ καλῶ καὶ ⟨τῶ⟩ αἰσχρῶ δισσοὶ λόγοι. τοὶ μὲν
γάρ φαντι, ἄλλο μὲν ἦμεν τὸ καλόν, ἄλλο δὲ τὸ αἰσχρόν, διαφέρον, ὥσπερ καὶ
τὤνυμα, οὕτω καὶ τὸ πρᾶγμα· τοὶ δὲ τωὐτὸ καλὸν καὶ αἰσχρόν. (2) κἀγὼ πει-
ρασεῦμαι, τόνδε τὸν τρόπον ἐξαγεύμενος. αὐτίκα γὰρ παιδὶ ὡραίωι ἐραστᾶι μὲν
[χρηστῶι] χαρίζεσθαι καλόν, μὴ ἐραστᾶι δὲ [καλῶι] αἰσχρόν. (3) καὶ τὰς γυ-
ναῖκας λοῦσθαι ἔνδοι καλόν, ἐν παλαίστραι δὲ αἰσχρόν (ἀλλὰ τοῖς ἀνδράσιν ἐν
παλαίστραι καὶ ἐν γυμνασίωι καλόν). (4) καὶ συνίμεν τῶι ἀνδρὶ ἐν ἀσυχίαι μὲν
καλόν, ὅπου τοίχοις κρυφθήσεται· ἔξω δὲ αἰσχρόν, ὅπου τις ὄψεται. (5) καὶ
τῶι μὲν αὐτᾶς συνίμεν ἀνδρὶ καλόν, ἀλλοτρίωι δὲ αἴσχιστον· καὶ τῶι γ' ἀνδρὶ τᾶι
μὲν ἑαυτῶ γυναικὶ συνίμεν καλόν, ἀλλοτρίαι δὲ αἰσχρόν. (6) καὶ κοσμεῖσθαι καὶ

---

1 τὺ] τὸ E: σὺ A κακὰ [καὶ] Wil. 2 und 4 τί δαί E 3 ⟨ ⟩*. Sonst wäre das Imperfekt ἐποίεις (4) unmotiviert 4 ἤδη κακὸν E: ἤδη κακῶς übr. Hss.: ἤδη ⟨τι⟩ κακὸν überflüssig Trieber καὶ πολλὰ καὶ μέγιστα ἄρα E: καὶ πολλὰ καὶ μέγαλα ἄρα übr. Hss.: beides verband * 6 πολλὰ καὶ κακὰ ἔχοντι * πολλὰ καὶ μεγάλα ἔχοντι Hss: πολλὰ καὶ μεγάλα κακὰ ἔχοντι North ⟨καὶ⟩ Schanz: ⟨πῶς οὐ τὼς πτωχώς⟩ Wil. 7 πολλὰ καὶ ⟨μεγάλα⟩ ἀγαθὰ Weber 8 βασιλῆ E: βασιλῆα übr. Hss. πολλὰ καὶ μεγάλα κακά Wil. 9 αἵ γα *: αἴκα Hss. 10 τῶν πάντων Wil.: τῶ παντὸς Hss. καὶ ⟨ἐπὶ τὰ⟩ καθ' Blass 11 τῶ EK: τῶν übr. Hss. ἐσθίειν E: ἐσθίεν übr.: ἔσθειν Wil. ταῦτα γὰρ Mullach: τοῦτο γὰρ Hss.: οὕτω γὰρ Wil. 12 ⟨ποιὲν κακόν, καὶ πάλιν⟩ Blass ταῦτα ποιὲν E: ταῦτα ποιεῦν übr. Hss.: ταῦτα ποιέονσι Wil. 16 [εἴη] W. Schulze ἀλλ' ⟨ἄλλο⟩ Blass; vielmehr 'beides ist sowohl gut wie schlecht' vgl. 74 A 22 17 Titel fehlt E 18 ⟨τῶ⟩ Trieber 20 πρᾶγμα Stephanus vgl. S. 340, 6: σῶμα Hss. πειρασεῦμαι A: πειρασοῦμαι übr. Hss. 21 τοῦτον τὸν τρόπον H παιδὶ Wil.: παιδίῳ Hss. 22 [χρηστῶι] Wil. Nach χρηστῶι wiederh. μὲν die Hss. außer E ἐραστᾶι δὲ μὴ καλῶι Rohde [καλῶι] Wil. 23 ἔνδοι Vahlen: ἔνιοι E: ἔνδον übr. Hss. 26 αἴσχιστον EAH WKF: αἰσχρόν BCV τῶι γε Hss. 27 αὐτῶ Wil.

ψιμυθίωι χρίεσθαι καὶ χρυσία περιάπτεσθαι, τῶι μὲν ἀνδρὶ αἰσχρόν, τᾶι δὲ γυναικὶ 638
καλόν. (7) καὶ τὼς μὲν φίλως εὖ ποιὲν καλόν, τὼς δὲ ἐχθρὼς αἰσχρόν. καὶ
τὼς μὲν πολεμίως φεύγεν αἰσχρόν, τὼς δὲ ἐν σταδίωι ἀνταγωνιστὰς καλόν.
(8) καὶ τὼς μὲν φίλως καὶ τὼς πολίτας φονεύεν αἰσχρόν, τὼς δὲ πολεμίως καλόν.
καὶ τάδε μὲν περὶ πάντων. (9) εἶμι δ' ⟨ἐφ'⟩ ἃ ταὶ πόλιες [τε] αἰσχρὰ ἄγηνται
καὶ τὰ ἔθνεα. αὐτίκα Λακεδαιμονίοις τὰς κόρας γυμνάζεσθαι ⟨καὶ⟩ ἀχειριδώτως
καὶ ἀχίτωνας παρέρπεν καλόν· ἴωσι δὲ αἰσχρόν. (10) καὶ ⟨τοῖς μὲν⟩ τὼς παῖδας
μὴ μανθάνειν μωσικὰ καὶ γράμματα καλόν· ἴωσι δ' αἰσχρὸν μὴ ἐπίστασθαι ταῦτα
πάντα. (11) Θεσσαλοῖσι δὲ καλὸν τὼς ἵππως ἐκ τᾶς ἀγέλας λαβόντι αὐτῶι δα-
μάσαι καὶ τὼς ὀρέας· βῶν τε λαβόντι αὐτῶι σφάξαι καὶ ἐκδεῖραι καὶ κατακόψαι, 639
ἐν Σικελίαι δὲ αἰσχρὸν καὶ δώλων ἔργα. (12) Μακεδόσι δὲ καλὸν δοκεῖ ἦμεν
τὰς κόρας, πρὶν [ἀνδρὶ] γάμασθαι, ἐρᾶσθαι καὶ ἀνδρὶ συγγίνεσθαι, ἐπεὶ δέ κα
γάμηται, αἰσχρόν· Ἕλλασι δ' ἄμφω αἰσχρόν. (13) τοῖς δὲ Θραικὶ κόσμος τὰς
κόρας στίζεσθαι· τοῖς δ' ἄλλοις τιμωρία τὰ στίγματα τοῖς ἀδικέοντι. τοὶ δὲ Σκύθαι
καλὸν νομίζοντι, ὅς ⟨κ'⟩ ἄνδρα κατακανὼν ἐκδείρας τὰν κεφαλὰν τὸ μὲν κόμιον
πρὸ τοῦ ἵππου φορῆι, τὸ δ' ὀστέον χρυσώσας ⟨ἢ⟩ καὶ ἀργυρώσας πίνηι ἐξ αὐτοῦ
καὶ σπένδηι τοῖς θεοῖς· ἐν δὲ τοῖς Ἕλλασιν οὐδέ κ' ἐς τὰν αὐτὰν οἰκίαν συνεισ-
ελθεῖν βούλοιτό τις τῶι ταῦτα ποιήσαντι. (14) Μασσαγέται δὲ τὼς γονέας
κατακόψαντες κατέσθοντι, καὶ τάφος κάλλιστος δοκεῖ ἦμεν ἐν τοῖς τέκνοις τεθάφθαι·
ἐν δὲ τᾶι Ἑλλάδι αἴ τις ταῦτα ποιήσαι, ἐξελαθεὶς [ἐκ τᾶς Ἑλλάδος] κακῶς κα
ἀποθάνοι ὡς αἰσχρὰ καὶ δεινὰ ποιέων. (15) τοὶ δὲ Πέρσαι κοσμεῖσθαι [τε] ὥσπερ
τὰς γυναῖκας καὶ τὼς ἄνδρας καλὸν νομίζοντι, καὶ τᾶι θυγατρὶ καὶ τᾶι ματρὶ καὶ τᾶι
ἀδελφᾶι συνίμεν· τοὶ δὲ Ἕλλανες καὶ αἰσχρὰ καὶ παράνομα. (16) Λυδοῖς τοίνυν τὰς
κόρας πορνευθείσας καὶ ἀργύριον ἐνεργάσασθαι καὶ οὕτως γάμασθαι καλὸν δοκεῖ
ἦμεν, ἐν δὲ τοῖς Ἕλλασιν οὐδείς κα θέλοι γᾶμαι. (17) Αἰγύπτιοί τε οὐ ταὐτὰ
νομίζοντι καλὰ τοῖς ἄλλοις· τᾶιδε μὲν γὰρ γυναῖκας ὑφαίνειν καὶ ⟨ἔρια⟩ ἐργά-
ζεσθαι καλόν, ἀλλὰ τηνεῖ τὼς ἄνδρας, τὰς δὲ γυναῖκας πράσσεν, ἄπερ τᾶιδε τοὶ
ἄνδρες. τὸν παλὸν δεύειν ταῖς χερσί, τὸν δὲ σῖτον τοῖς ποσί, τήνοις καλὸν, ἀλλ'
ἁμὶν τὸ ἐναντίον. (18) οἶμαι δ', αἴ τις τὰ αἰσχρὰ ἐς ἓν κελεύοι συνενεῖκαι πάντας

---

3 ἀνταγωνιστὰς Orelli: ἀγωνιστάς Hss. ὅ ⟨ἐφ'⟩ Stephanus [τε] Wil. ἄγηνται] präsentisch wie bei Herodot 6 ⟨καὶ⟩ Wil. 7 ⟨τοῖς μὲν⟩*: ⟨τήνοις⟩ Wil. 8 μωσικὰν nach Par. 1967 Ausgg. 9 θεσσαλοῖσι so Hss.; vgl. Eurip. Elect. 815 τὼς E: τὰς übr. Hss. αὐτῶι Blass: αὐτώς Hss.: αὐτοῖς hier wie Z. 10 verm. * 10 τὼς E: τὰς übr. Hss. αὐτῶι Blass: αὐτώς Hss. 12 [ἀνδρὶ] Wil. 12.13 δὲ καὶ γαμεῖται Hss.: verb. Wil. 14 τοῖς δ' ... ἀδικέοντι fehlt P τιμωρίαν E (die übr. Hss. fehlen hier): verb. Weber Σκύθαι] vgl. Herod. IV 26. 65; Plat. Euthyd. 299 E 15 ⟨κ'⟩ Blass κατακανὼν Blass: κατκτανὼν E: κτανὼν übr. Hss. προκόμιον Blass. Über die Sitte vgl. Herod. IV 64 16 πρὸ] πρὸς P φορεῖ Hss. ⟨ἢ⟩*: ἢ statt καὶ Wil. πίνῃ E: πίνει übr. Hss. 17 σπένδει Hss. 18 βούλοιτό τις Blass: βούλοιτ' ἄν τις Hss. τῶι ταῦτα*: τοιαῦτα Hss. 19 Über die Sitte vgl. Herod. I 216 κατέσθονται E κάκιστος E 20 τᾶι A: τῶι übr. Hss. αἴ E: ἄν übr. Hss. ποιήσαι Wil.: ποιήσῃ Hss. ἐκ τᾶς Ἑλλάδος tilgte Wil. κακῶς κα Wil.: κακὰ Hss. 21 [τε]* 24 ἐνεργήσασθαι Hss.: verb. Weber 25 γαμᾶν Hss.: verb. Blass 26 ἄλλοις] Ἕλλασι Valckenaer ⟨τὰς⟩ γυναῖκας Wil. ⟨ἔρια⟩ Valckenaer 28 δὲ E: fehlt übr. Hss. 29 αἴ Wil.: ἄν Hss. καλὰ (so Z. 29 Hss.) und αἰσχρὰ (338, 1) vertauschte North vgl. § 26 und Herodot. III 38, VII 152

ἀνθρώπως, ἃ ἕκαστοι νομίζοντι, καὶ πάλιν ἐξ ἀθρόων τούτων τὰ καλὰ λαβέν, ἃ 639
ἕκαστοι ἄγηνται, οὐδὲ ἕν ⟨κα⟩ καλλειφθῆμεν, ἀλλὰ πάντας πάντα διαλαβέν. οὐ
γὰρ πάντες ταὐτὰ νομίζοντι. (19) παρεξοῦμαι δὲ καὶ ποίημά τι [TGF. 844 640
adesp. 26]·

καὶ γὰρ τὸν ἄλλον ὧδε θνητοῖσιν νόμον
ὄψηι διαιρῶν· οὐδὲν ἦν πάντηι καλόν,
οὐδ' αἰσχρόν, ἀλλὰ ταὔτ' ἐποίησεν λαβών
ὁ καιρὸς αἰσχρὰ καὶ διαλλάξας καλά.

(20) ὡς δὲ τὸ σύνολον εἶπαι, πάντα καιρῶι μὲν καλα ἐντι, [ἐν] ἀκαιρίαι δ' αἰσχρά.
τί ὧν διεπραξάμην; ἔφαν ἀποδείξειν ταὐτὰ αἰσχρὰ καὶ καλὰ ἐόντα, καὶ ἀπέδειξα
ἐν τούτοις πᾶσι. (21) λέγεται δὲ καὶ περὶ τῶ αἰσχρῶ καὶ ⟨τῶ⟩ καλῶ, ὡς ἄλλο
ἑκάτερον εἴη. ἐπεὶ αἴ τις ἐρωτάσαι τὼς λέγοντας, ὡς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν καὶ
καλόν ἐστιν, αἵ ποκά τι αὐτοῖς καλὸν ἔργασται, ⟨καὶ⟩ αἰσχρὸν ὁμολογησοῦντι,
αἵπερ τωὐτὸν καὶ τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ καλόν. (22) καὶ αἵ τινά γα καλὸν οἴδαντι
ἄνδρα, τοῦτον καὶ αἰσχρὸν τὸν αὐτόν· καὶ αἵ τινά γα λευκόν, καὶ μέλανα τοῦτον
τὸν αὐτόν. καὶ καλόν γ' ἐστὶ τὼς θεὼς σέβεσθαι, καὶ αἰσχρὸν αὖ τὼς θεὼς
σέβεσθαι, αἵπερ τωὐτὸν αἰσχρὸν καὶ καλόν ἐστι. (23) καὶ τάδε μὲν περὶ ἁπάν-
των εἰρήσθω μοι· τρέψομαι δὲ ἐπὶ τὸν λόγον αὐτῶν, ὃν λέγοντι. (21) αἱ γὰρ
τὰν γυναῖκα καλόν ἐστι κοσμεῖσθαι, τὰν γυναῖκα ⟨καὶ⟩ αἰσχρὸν κοσμεῖσθαι, αἵπερ
τωὐτὸν αἰσχρὸν καὶ καλόν· καὶ τᾶλλα κατὰ τωὐτόν. (25) ἐν Λακεδαίμονί ἐστι
καλὸν τὰς παῖδας γυμνάζεσθαι, ἐν Λακεδαίμονί ἐστιν αἰσχρὸν τὰς παῖδας γυμνά-
ζεσθαι, καὶ τᾶλλα οὕτως. (26) λέγοντι δέ, ὡς αἵ τινες τὰ αἰσχρὰ ἐκ τῶν ἐθνέων
πάντοθεν συνενείκαιεν, ἔπειτα συγκαλέσαντες κελεύοιεν, ἅ τις καλὰ νομίζοι, λαμ-
βάνεν, πάντα κα ἐν καλῶι ἀπενειχθῆμεν· ἐγὼ θαυμάζω, αἱ τὰ αἰσχρὰ συνενεχθέντα
καλὰ ἐσεῖται, καὶ οὐχ οἱάπερ ἦνθεν. (27) αἱ γοῦν ἵππως ἢ βῶς ἢ ὄϊς ἢ ἀν-
θρώπως ἄγαγον, οὐκ ἄλλο τί κα ἀπᾶγον· ἐπεὶ οὐδ' αἱ χρυσὸν ἤνεικαν, χαλκόν
[ἀπήνεικαν], οὐδ' αἱ ἄργυρον ἤνεικαν, μόλιβδόν κα ἀπέφερον. (28) ἀντὶ δ' ἄρα
τῶν αἰσχρῶν καλὰ ἀπάγοντι; φέρε δή, αἱ ἄρα τις αἰσχρὸν ⟨ἄνδρα⟩ ἄγαγε, τοῦτον 641

---

1 τούτων Weber: τοι Hss.: [τοι] Wil. 2 οὐδὲ ἕν *: οὐδὲν Hss. ⟨κα⟩ Weber καλλειφθῆμεν E: καλυφθεῖμεν oder καλυφθῆμεν übr. Hss.: κα ληφθῆμεν Matthaeus de Varis 5—8 die Verse halten Valckenaer u. a. für Euripideisch 5 τιν' ἄλλον τόνδε unnütz Nauck 6 διαιρῶν *philosophisch zergliedernd* (vgl. 12 B 1): διαθρῶν Valckenaer ἦν Nauck: ἂν Hss.: ὃν Cobet καλόν] κακόν E 7 ταὔτ' Hss.: verb. Valckenaer: πάντ' Wil. 9 εἶπαι E: εἶπεν übr. Hss. καλὰ vor μὲν wiederh. E [ἐν] Wil. 10 ἐόντα F: ὄντα übr. Hss. 11 ⟨τῶ⟩ Blass 13 ⟨καὶ⟩ Wil. 14 τινά τα καλὸν E¹ 15 καὶ *: καὶ Hss. 16 αὖ Wil.: ἄρ Hss. (ἄρα BVCP²) 16. 17 τὼς ... σέβεσθαι Wiederholung wie Z. 21. 22 17 περὶ] πρὸς E 19 ⟨καὶ⟩ * 21 ἐν Λακεδ. ... γυμνάζεσθαι fehlt P 22 λέγοντι E: λέγονται übr. Hss. 23 συγκαλεσεῦντες (oder -οῦντες) Hss.: verb. Schanz νομίζοι E: νομίζεν übr. Hss. 24 κα Orelli: καὶ Hss. ἐγὼ δὲ Blass: κἠγὼ Trieber; s. S. 344, 4 26 ἄγασον E¹ ἀπᾶγον] ἀπάγον BCV: ἀπάγαγον übr. Hss. οὐδ' αἱ ... οὐδ' αἱ North: οὐδ' αἱ ... οὐδ' ἂν E: οὐδὲ ... οὐδὲ übr. Hss. 27 [ἀπήνεικαν] Wil. ἄργυρον Blass: ἀργύριον Hss. 28 ἀπάγοντι Wil.: ἀπαγαγόντι Hss. ⟨ἄνδρα⟩*, vgl. Z. 25; 340, 9; φέρε δή verlangt ein konkretes Beispiel ἀπάγαγε P τοῦτον Hss.: τοῦτο zwei Oxforder Apogr. von W: τωὐτὸν Wil.

δ' αὖ κα καλὸν ἀπᾶγε; ποιητὰς δὲ μάρτυρας ἐπάγονται, ⟨οἳ⟩ ποτὶ ἀδονάν, οὐ ποτ' 641
ἀλάθειαν ποιεῦντι.

3. Περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου.

(1) δισσοὶ δὲ λόγοι λέγονται καὶ περὶ τῶ δικαίω καὶ τῶ ἀδίκω. καὶ τοὶ μὲν ἄλλο ἦμεν τὸ δίκαιον, ἄλλο δὲ τὸ ἄδικον· τοὶ δὲ τωὐτὸ δίκαιον καὶ ἄδικον· καὶ ἐγὼ τούτωι πειρασοῦμαι τιμωρέν. (2) καὶ πρῶτον μὲν ψεύδεσθαι ὡς δίκαιόν ἐστι λεξῶ καὶ ἐξαπατᾶν. τὼς μὲν πολεμίως ταῦτα ποιὲν ⟨καλὸν καὶ δίκαιον, τὼς δὲ φίλως⟩ αἰσχρὸν καὶ πονηρὸν ἂν ἐξείποιεν· ⟨πῶς δέ τὼς πολεμίως,⟩ τὼς δὲ φιλτάτως οὔ; αὐτίκα τὼς γονέας· αἰ γὰρ δέοι τὸν πατέρα ἢ τὰν ματέρα φάρμακον πιὲν ἢ φαγέν, καὶ μὴ θέλοι, οὐ δίκαιόν ἐστι καὶ ἐν τῶι ῥοφήματι καὶ ἐν τῶι ποτῶι δόμεν καὶ μὴ φάμεν ἐνῆμεν; (3) οὐκῶν ⟨δίκαιον⟩ ἤδη ψεύδεσθαι καὶ ἐξαπατᾶν τὼς γονέας. καὶ κλέπτεν μὰν τὰ τῶν φίλων καὶ βιᾶσθαι τὼς φιλτάτως δίκαιον. (4) αὐτίκα αἴ τις λυπηθείς τι τῶν οἰκηΐων καὶ ἀχθεσθεὶς μέλλοι αὐτὸν διαφθείρεν ἢ ἔϊφει ἢ σχοινίωι ἢ ἄλλωι τινί, δίκαιόν ἐστι ταῦτα κλέψαι, αἰ δύναιτο, αἰ δὲ ὑστερίξαι καὶ ἔχοντα καταλάβοι, ἀφελέσθαι βίαι; (5) ἀνδραποδίξασθαι δὲ πῶς οὐ δίκαιον τὼς πολεμίως ⟨καὶ⟩ αἴ τις δύναιτο ἑλὼν πόλιν ὅλαν ἀποδόσθαι; τοιχωρυχὲν δὲ τὰ τῶν πολιτῶν κοινὰ οἰκήματα δίκαιον φαίνεται. αἰ γὰρ ὁ πατὴρ ἐπὶ θανάτωι, κατεστασιασμένος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, δεδεμένος εἴη, ἆρα οὐ δίκαιον διορύξαντα κλέψαι καὶ σῶσαι τὸν πατέρα; (6) ἐπιορκὲν δέ· αἴ τις ὑπὸ τῶν πολεμίων λαφθεὶς ὑποδέξαιτο ὀμνύων ἢ μὰν ἀφεθεὶς τὰν πόλιν προδώσεν, ἆρα οὗτος δίκαιά ⟨κα⟩ ποιήσαι εὐορκήσας; (7) ἐγὼ μὲν [γὰρ] οὐ δοκῶ· ἀλλὰ μᾶλλον τὰν πόλιν καὶ τὼς φίλως καὶ τὰ ἱερὰ σώσαι ⟨κα τὰ⟩ πατρώϊα ἐπιορκήσας. ἤδη ἄρα δίκαιον καὶ τὸ ἐπιορκεῖν. καὶ τὸ ἱεροσυλέν· (8) τὰ μὲν ἴδια τῶν πόλεων ἐῶ· τὰ δὲ κοινὰ τᾶς Ἑλλάδος, τὰ ἐκ Δελφῶν καὶ τὰ ἐξ Ὀλυμπίας, μέλλοντος 642
τῶ βαρβάρω τὰν Ἑλλάδα λαβεῖν καὶ τᾶς σωτηρίας ἐν χρήμασιν ἐούσας, οὐ δίκαιον λαβὲν καὶ χρῆσθαι ἐς τὸν πόλεμον; (9) φονεύεν δὲ τὼς φιλτάτως δίκαιον· ἐπεὶ καὶ Ὀρέστας καὶ Ἀλκμαίων· καὶ ὁ θεὸς ἔχρησε δίκαια αὐτὼς ποιῆσαι. (10) ἐπὶ δὲ τὰς τέχνας τρέψομαι καὶ τὰ τῶν ποιητῶν. ἐν γὰρ τραγωιδοποιίαι καὶ ζωγραφίαι ὅστις ⟨κα⟩ πλεῖστα ἐξαπατῆι ὅμοια τοῖς ἀληθινοῖς ποιέων, οὗτος ἄριστος. (11) θέλω δὲ καὶ ποιημάτων παλαιοτέρων μαρτύριον ἐπαγαγέσθαι. Κλεοβουλίνης [fr. 2 p. 47 Crus.]·

ἄνδρ' εἶδον κλέπτοντα καὶ ἐξαπατῶντα βιαίως,
καὶ τὸ βίαι ῥέξαι τοῦτο δικαιότατον.

---

1 δ' αὖ κα * (δ' archaisch): δ' ἂν καὶ EBC: ἂν καὶ übr. Hss.: ἆρα καὶ Wil. ἀπᾶγε; *: ἀπάγαγε Hss.: ἀπάγει; Wil. ⟨οἳ⟩ North 2 ποιεῦντι A: ποιοῦντι übr. Hss. 3 der Inhalt des c. 3 deckt sich mit Xenoph. Mem. IV 2, 14 (Trieber *Herm.* 26, 218) 4 τῶ ἀδίκω A: περὶ τῶ ἀδίκω übr. Hss. 5 τωυτὸν A 6 τοῦτο BCV 7 ἐστι] ἔστι καὶ ἔστι E ⟨καλὸν ... φίλως⟩ * 8 ⟨πῶς ... πολεμίως⟩ * 10 ἢ Schanz: καὶ Hss. ἐστι] ἐντί A καὶ ... καὶ] viell. ἢ ... ἢ * 11 οὐκοῦν Hss.: ὅκων P ⟨δίκαιον⟩ * 13 αἰ [τις] λυπηθείς τις Wil. 13 καὶ] ἢ Wil. 14 δύνατο P 15 ἀνδραποδίξασθαι δὲ πῶς οὐ δίκαιον [τὼς πολεμίως], Wil. 16 ⟨καὶ⟩ * 20 ἆρα] αἶα E 21 οὕτως E¹ ⟨κα⟩ Matthaei ποιησεῖ Wil. [γὰρ] Wil. 22 σώσας Schanz ⟨κα *, τὰ⟩ Blass 27 αὐτῶ Hss. 28 vgl. Gorgias 76 B 23 29 ⟨κα⟩ Blass 32 βιαίως Matth. d. Varis: βία· ὡς Hss.

(12) ἐν πάλαι ταῦτα· Αἰσχύλου δὲ ταῦτα [fr. 301. 302]· 642
ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός,
⟨καί·⟩
ψευδῶν δὲ καιρὸν ἔσθ' ὅπου τιμᾶι θεός.
(13) λέγεται δὲ καὶ τῶιδε ἀντίος λόγος, ὡς ἄλλο τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικόν ἐστιν, διαφέρον ὥσπερ καὶ τὼνυμα; οὕτω καὶ τὸ πρᾶγμα· ἐπεὶ αἴ τις ἐρωτάσαι τὼς λέγοντας, ὡς τὸ αὐτό ἐστιν ἄδικον καὶ δίκαιον, αἰ ἤδη τι δίκαιον περὶ τὼς γονέας ἔπραξαν, ὁμολογησοῦντι. καὶ ἄδικον ἄρα. τὸ γὰρ αὐτὸ ἄδικον καὶ δίκαιον ὁμολογέοντι ἦμεν. (14) φέρε ἄλλο δή· αἴ τινα γινώσκεις δίκαιον ἄνδρα, καὶ ἄδικον ἄρα τὸν αὐτόν, καὶ μέγαν τοίνυν καὶ μικρὸν κατὰ τωὐτόν. καί τοι ⟨ὁ⟩ πολλὰ ἀδικήσας ἀποθανέτω ⟨καὶ πολλὰ καὶ δίκαια δια⟩πραξάμενος. (15) καὶ περὶ μὲν τούτων ἅλις. εἶμι δὲ ἐφ' ἃ λέγοντες ἀξιόοντι τὸ αὐτὸ καὶ δίκαιον καὶ ἄδικον ἀποδεικνύεν (16) τὸ γὰρ κλέπτεν τὰ τῶν πολεμίων δίκαιον, καὶ ἄδικόν ⟨κ'⟩ ἀπεδείκνυεν τοῦτο τωὐτό, αἴ κ' ἀληθὴς ⟨ἦς⟩ ὁ τήνων λόγος, καὶ τἄλλα καττωὐτό. (17) τέχνας δὲ ἐπάγονται, ἐν αἷς οὐκ ἔστι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον. καὶ τοὶ ποιηταὶ οὔ [το] 643
ποτ' ἀλάθειαν, ἀλλὰ ποτὶ τὰς ἀδονὰς τῶν ἀνθρώπων τὰ ποιήματα ποιέοντι.

4. Περὶ ἀλαθέος καὶ ψεύδεος.

(1) λέγονται δὲ καὶ περὶ τῶ ψεύδεος καὶ τῶ ἀλαθέος δισσοὶ λόγοι, ὧν ὁ μέν φατι, ἄλλον μὲν τὸν ψεύσταν ἦμεν λόγον, ἄλλον δὲ τὸν ἀλαθῆ· ὁ δὲ τὸν αὐτὸν αὖ. (2) κἀγὼ τόνδε λέγω· πρῶτον μέν, ὅτι τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι λέγονται· ἔπειτα δέ, ὅταν λόγος ῥηθῆι, αἰ μὲν ὥς ⟨κα⟩ λέγηται ὁ λόγος, οὕτω γεγένηται, ἀλαθὴς ὁ λόγος, αἰ δὲ μὴ γεγένηται, ψευδὴς ὁ αὐτὸς λόγος. (3) αὐτίκα κατηγορεῖ ἱεροσυλίαν τω· αἴ γ' ἐγένετο τῶργον, ἀλαθὴς ὁ λόγος· αἰ δὲ μὴ ἐγένετο, ψεύστας. καὶ τῶ ἀπολογουμένω ὠυτὸς λόγος. καὶ τά γε δικαστήρια τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ψεύσταν καὶ ἀλαθῆ κρίνοντι. (4) ἔπειτα τοὶ ἑξῆς καθήμενοι αἰ

---

1 ἐν πάλαι Wil. (vgl. 12 C 1,24; Plato Gorg. 456 D E): ἦν πάλαι Hss. ταῦτα] sc. γίγνεται [Αἰσχύλου δὲ ταῦτα] Wil. 2 ἀποστατεῖ] ἀπὸ (E. d. Z.) E 3 ⟨καὶ⟩ * 4 ὅποι τιμῆ Hss. 7 αἰ ἤδη Wil.: αἴ κα δή Hss.: αἴ ποκα δή Blass 8 ὁμολογησοῦντι Matth. d. Var.: ὁμολογοσοῦντι E: ὁμολογοῦντι übr. Hss. 9 ἄλλο δή *: ἄλλον δὲ Hss. γινώσκῃ Hss.: verb. * 10 κατὰ τωὐτόν A: κατὰ ταυτόν EWKF: κατ' αὐτόν H: τὰ κατ' αὐτόν BV καί τοι] vielleicht καττόδε (vgl. S. 336, 14) ὁ oder καττωυτὸν ὁ) * 11 ἀποθανέτω] ἀποθανεῖται verm. *: ἀποθανέτω ἀποθανέτω BV, danach καίτοι πολλὰ ἀδικήσας ἀποθανέτω, ἀποθανέτω ⟨πολλὰ καὶ δίκαια δια⟩πραξάμενος Blass ⟨καὶ ... δια⟩ *: ⟨ὁ πολλὰ καὶ δίκαια τὸν⟩ πατέρα ⟨ἐργα⟩ξάμενος Wil. 13 τὸ γὰρ κλέπτεν ... ἀποδεικνύεν wiederholt P ⟨κ'⟩ ἀπεδείκνυεν Wil.: ἀποδεικνύεν Hss.: tilgte Blass τοῦτο τωὐτό * (vgl. S. 341, 8. 9): τοῦτ' αὐτό Hss. 14 αἴ κ'] αἴ γ' Blass ⟨ἦς⟩ Wil. 15 οὐτο E: καὶ τὸ A: οὔτε übr. Hss: οὔ [το] Schanz: οὔ τι Trieber: οὔτοι Weber 17 c. 4—9 fehlen E ἀληθείας Hss.: verb. * Zum Inhalt vgl. Plato Euthydem. p. 283 ff. 18 τῶ ἀλαθέος *: τᾶς ἀληθείας A: τῶ ἀληθείας (so) übr. Hss. 19 ὁ δὲ Wil.: τοὶ δὲ Hss. 20 viell. λέγοντι * 21 ὅκκα Wil., ebenso sonst αἰ ... αἰ A: ἂν ... ἂν übr. Hss. ⟨κα⟩ Blass γεγένηται Blass: γένηται Hss., ebenso Z. 22 22 κατηγορεῖ (sc. ὁ λόγος) Hss.: κατηγορεῖς Stephanus 23 αἴ γ' *: αἴ κ' Hss.: αἰ μὲν Trieber; viell. αἰ γεγένηται und μὴ γεγένηται *, doch vgl. 4, 7 24 ὠυτὸς Wil.: ὥς γε ὁ Hss. γε Hss.: viell. δὲ 25 ἔπειτα τοὶ *: ἐπεί τοι καὶ Hss.: ἐπεί τοι [καὶ] Wil.

λέγοιμεν ‘μύστας εἰμί’, τὸ αὐτὸ μὲν πάντες ἐροῦμεν, ἀλαθὲς δὲ μόνος ἐγώ, ἐπεὶ καὶ 643
εἰμί. (5) δᾶλον ὧν, ὅτι ὁ αὐτὸς λόγος, ὅταν μὲν αὐτῶι παρῆι τὸ ψεῦδος, ψεύστας ἐστίν, ὅταν δὲ τὸ ἀλαθές, ἀλαθής (ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος τὸ αὐτό, καὶ παῖς καὶ νεανίσκος καὶ ἀνὴρ καὶ γέρων ἐστίν).

(6) λέγεται δὲ καὶ ὡς ἄλλος εἴη ὁ ψεύστας λόγος, ἄλλος δὲ ὁ ἀλαθής, διαφέρων τῶνυμα ⟨ὥσπερ καὶ τὸ πρᾶγμα⟩· αἱ γάρ τις ἐρωτάσαι τὼς λέγοντας, ὡς ὁ αὐτὸς λόγος εἴη ψεύστας καὶ ἀλαθής, ὃν αὐτοὶ λέγοντι, πότερός ἐστιν· αἱ μὲν ψεύστας, δᾶλον ὅτι δύο εἴη· αἱ δ’ ἀλαθής [ἀποκρίναιτο], καὶ ψεύστας ὁ αὐτὸς οὗτος. καὶ ἀλαθῆ τίς ποκα εἶπεν ἢ ἐξεμαρτύρησε, καὶ ψευδῆ ἄρα τὰ αὐτὰ ταῦτα. καὶ αἵ τινα ἄνδρα ἀλαθῆ οἶδε, καὶ ψεύσταν τὸν αὐτόν. (7) ἐκ δὲ τῶ λόγω λέγοντι ταῦτα, ὅτι γενομένω μὲν τῶ πράγματος ἀλαθῆ τὸν λόγον ⟨λέγοντι⟩, ἀγενήτω δὲ ψεύσταν. οὔκων διαφέρει ⟨αὐτῶν τῶνυμα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα. (8) ἐρωτάσαι 644
δὲ κά τις⟩ αὖθις τὼς δικαστάς, ὅτι κρίνοντι (οὐ γὰρ πάρεντι τοῖς πράγμασιν) (9) ὁμολογέοντι δὲ καὶ αὐτοί, ὧι μὲν τὸ ψεῦδος ἀναμέμεικται, ψεύσταν ἦμεν, ὧ δὲ τὸ ἀλαθές, ἀλαθῆ. τοῦτο δὲ ὅλον διαφέρει . . .

5. (1) ‘ταὐτὰ τοὶ μαινόμενοι καὶ τοὶ σωφρονοῦντες καὶ ’τοὶ σοφοὶ καὶ τοὶ ἀμαθεῖς καὶ λέγοντι καὶ πράσσοντι. (2) καὶ πρᾶτον μὲν ὀνομάζοντι ταὐτά, γᾶν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵππον καὶ πῦρ καὶ τᾶλλα πάντα. καὶ ποιέοντι ταὐτά, κάθηντα καὶ ἔσθοντι καὶ πίνοντι καὶ κατάκεινται, καὶ τᾶλλα καττωὐτό. (3) καὶ μὰν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ μέζον καὶ μᾱιόν ἐστι καὶ πλέον καὶ ἔλασσον καὶ βαρύτερον καὶ κουφότερον. οὕτω γάρ ἐντι ταὐτὰ πάντα. (4) τὸ τάλαντόν ἐστι βαρύτερον τᾶς μνᾶς, καὶ κουφότερον τῶν δύο ταλάντων· τωὐτὸν ἄρα καὶ κουφότερον καὶ βαρύτερον. * * * [s. S. 643, 16 f.]. (5) καὶ ζώει ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ οὐ ζώει, καὶ ταὐτὰ ἔστι καὶ οὐκ ἔστι· τὰ γὰρ τᾱιδ’ ἐόντα ἐν ταῖ Λιβύαι οὐκ ἔστιν, οὐδέ γε τὰ ἐν Λιβύαι ἐν Κύπρωι. καὶ τᾶλλα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. οὐκῶν καὶ ἐντὶ τὰ πράγματα καὶ οὐκ ἐντί.’ (6) τοὶ τᾶνα λέγοντες, τὼς μαινομένως καὶ ⟨τὼς σωφρονοῦντας καὶ⟩ τὼς σοφὼς καὶ τὼς ἀμαθεῖς τωὐτὰ διαπράσσεσθαι καὶ λέγεν, καὶ τᾶλλα ⟨τὰ⟩ ἑπόμενα τῶι λόγωι, οὐκ ὀρθῶς λέγοντι. (7) αἱ γάρ τις αὐτὼς

---

1 λέγοιμι P μύστας (so) Hss. ἀλαθής Hss.: verb. North 3 (ὥσπερ .. ἐστίν) gehört zu 5, 4 (Wil.) 6 ⟨ὥσπερ ... πρᾶγμα⟩ *: ⟨τὸ πρᾶγμα ὥσπερ καὶ⟩ τῶνυμα Wil. 7 ὁ fehlt BCV 8 εἴη] ἐντί Wil. [ἀποκρίναιτο] Schanz: ἀποκρίναιντο A 9 καὶ *: καὶ Hss.: καὶ ⟨αἱ⟩ Blass ἀλαθῆ τίς North: ἀλαθές τί Hss.: ἀλαθές τίς Schanz 10 ἐν δὲ τῶι λόγωι North 11 ⟨λέγοντι⟩ * 12 ψεύσταν ⟨τοὶ δικασταὶ κρίνοντι⟩ Weber: ⟨νομίζοντι⟩ Trieber ⟨αὐτῶν ... κά τις⟩ *: ⟨καὶ⟩, vorher Fragezeichen H. Gomperz *Soph.* 144 13 κρίνοντι Schanz: κρίνοιντο Hss. 15 Lücke North 16 ⟨λέγοντι δέ τινες ὡς⟩ ταὐτὰ Blass 19 καὶ κατάκεινται nach κάθηνται Wil. 21 [οὕτω ... πάντα] Wil. ἐντὶ *: εἴη Hss.: ⟨κ’⟩ εἴη Blass 24 καὶ ταὐτὰ Mullach: κατταυτά Hss. τᾱιδε] Europa, Gegens. Afrika und Asien; vgl. Trieber *Herm.* 26, 219 ἔστιν] ἐντί AH 25 καὶ ἔστι τὰ πράγματα καὶ οὐκ ἔστι Wil. 26 τοὶ τᾶνα *: τοι τινες Hss.: τοὶ τοίνυν Mullach τὼς ... λέγεν (27) tilgte * 1. Aufl. nach τὼς fügt am Rande τεμνομένως καὶ P^2 (aus der Variante τε μαινομένως καὶ entstellt) ⟨τὼς σωφρονοῦντας καὶ⟩ Schanz 27 τωυτὰ A: ταὐτὰ übr. Hss. 28 ⟨τὰ⟩ Blass ἑπόμενα A: ἐπόμνα übr. Hss. ἐν γάρ τις αὐτὸς BC

ἐρωτάσαι, αἰ διαφέρει μανία σωφροσύνης καὶ σοφία ἀμαθίης, φαντί [ναί]. (8) εὖ γὰρ καὶ ἐξ ὧν πράσσοντι ἑκάτεροι δᾶλοί ἐντι, ὡς ὁμολογησοῦντι. οὐκῶν αἱ ταὐτὰ πράσσουτι, καὶ τοὶ σοφοὶ μαίνονται, καὶ τοὶ μαινόμενοι σοφοί, καὶ πάντα συνταράσσονται. (9) καὶ ἐπακτέος ὁ λόγος, πότερον ὧν ἐν δέοντι τοὶ σωφροσυνοῦντες λέγοντι ἢ τοὶ μαινόμενοι. ἀλλὰ γάρ φαντι, ὡς ταὐτὰ μὲν λέγοντι, ὅταν τις αὐτὼς ἐρωτῆι. ἀλλὰ τοὶ μὲν σοφοὶ ἐν τῶι δέοντι, τοὶ δὲ μαινόμενοι ἃι οὐ δεῖ· (10) καὶ τοῦτο λέγοντες δοκοῦντι μικρὸν ποτιθῆναι ⟨τὸ⟩ ἃι δεῖ καὶ μὴ δεῖ, ὥστε μηκέτι τὸ αὐτὸ ἦμεν. (11) ἐγὼ δὲ οὐ πράγματος τοσοῦτον ποτιτεθέντος ἀλλοιοῦσθαι δοκῶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ἁρμονίας διαλλαγείσας· ὥσπερ 'Γλαῦκος' καὶ 'γλαυκός' καὶ 'Ξάνθος' καὶ 'ξανθός' καὶ 'Ξοῦθος' καὶ 'ξουθός'. (12) ταῦτα μὲν τὴν ἁρμονίαν ἀλλάξαντα διήνεικαν, τὰ δὲ μακρῶς καὶ βραχυτέρως ῥηθέντα, 'Τύρος' κὰι 'τυρός', 'σάκος' καὶ 'σακός', ἄτερα δὲ γράμματα διαλλάξαντα· 'κάρτος' καὶ 'κρατός' 'ὄνος' καὶ 'νόος'. (13) ἐπεὶ ὧν οὐκ ἀφαιρεθέντος οὐδενὸς τοσοῦτον διαφέρει, τί δή, αἴ τίς τι ποτιτίθητι ἢ ἀφαιρεῖ; καὶ τοῦτο δείξω οἷόν ἐστιν. (14) αἴ τις ἀπὸ τῶν δέκα ἓν ἀφέλοι ⟨ἢ τοῖς δέκα ἓν ποτθείη⟩, οὔ κ' ἔτι δέκα οὐδὲ ἓν εἴη, καὶ τἆλλα καττωὐτό. (15) τὸ δὲ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ ἦμεν καὶ μὴ ἦμεν, ἐρωτῶ· 'τὶ ἢ τὰ πάντα ἔστιν;' οὐκῶν αἴ τις μὴ φαίη ἦμεν, ψεύδεται, ⟨τὸ τὶ καὶ⟩ τὰ πάντα εἰπὼν ταὐτά. πάντα ὧν πήι ἐστι. 644 645

6. Περὶ τᾶς σοφίας καὶ τᾶς ἀρετᾶς, αἰ διδακτόν.

(1) λέγεται δέ τις λόγος οὔτ' ἀλαθὴς οὔτε ἱκανός· ὅτι ἄρα σοφία καὶ ἀρετὰ οὔτε διδακτὸν εἴη οὔτε μαθητόν. τοὶ δὲ ταῦτα λέγοντες ταῖσδε ἀποδείξεσι χρῶνται· (2) ὡς οὐχ οἷόν τε εἴη, αἴ τι ἄλλωι παραδοίης, τοῦτο αὐτὸν ἔτι ἔχειν. μία μὲν δὴ αὕτα. (3) ἄλλα δέ, ὡς, αἰ διδακτὸν ἦν, διδάσκαλοί κα ἀποδεδεγμένοι ἦν, ὡς τᾶς μωσικᾶς. (4) τρίτα δέ, ὡς τοὶ ἐν τᾶι Ἑλλάδι γενόμενοι σοφοὶ ἄνδρες

---

1 ἐρωτάσας Hss.: verb. Fabricius ἀμαθίης so Hss. [ναί] * εὖ] etwa οὐ mit Frage? * 2 αἰ North: καὶ Hss. 4 ἐπακτέος ὁ λόγος (vgl. S. 340, 15) Wil.: ἐπ' ἄρτεος ὁ λόγος AHWP: ἐπ' ἄργεος ὁ λ. KF: ἐπ' ἄγεος BCV: ἔτι ἄτερος λόγος Koen πότερον KF: καὶ πότερον BCV: πρότερον AHW: etwa πότεροι? * ὧν Wil.: οἷον Hss.: [οἷον] Koen ἐν τῶι δέοντι Koen 5 ὅκα τις αὐτὼς ἐρωτῆι nach φαντί Wil. 7 ποτιθέμεν Matthaei: ποττιθέμεν Blass ⟨τὸ⟩ * 8 ⟨οὐχ⟩ ὥστε Blass: ὥστε ⟨οὐ⟩ Wil. ἦμεν] ἦι Wil. δὲ] μὰν Wil. τοσούτω Hss.: verb. Wil., attisch οὐχ ὅσον πράγματος ποτιτεθέντος A: προστεθέντος übr. Hss. 9 ἁρμονίας] *Accent* 12 Τύρος καὶ τῦρος σάκος καὶ σᾶκος accentuierte Wil. σακός] σάκκος Hss. 13 κρατός Wil.: κράτος Hss. 14 τι ποτιτίθητι *: ἢ ποτιτιθεῖ τι Hss. Vgl. Arist. soph. el. 22. 178ᵃ 29; 31. 181ᵇ 29 15 ⟨ἢ ... ποτθείη⟩ * 16 καττοῦτο Hss.: verb. Meibom 17 τὶ ἢ τὰ πάντα Hss. »*ist er in bezug auf einen Teil oder auf das Ganze?*«. Falsch ⟨ἄλλο⟩ τι ἢ Blass 18 ⟨τὸ τὶ καὶ⟩ *; Polemik gegen Heraklit 12 B 49ᵃ εἶμέν τε καὶ οὐκ εἶμεν. Der Mensch verschwindet beständig κατὰ μέρη, aber nicht κατὰ πάντα (λόγον). Die Existenz ist also relativ zu verstehen (πῆι) εἰπόντες P ταὐτά *: ταῦτα Hss. 19 fehlt P 20 ἱκανὸς Shorey *Class. Philol.* III 198 (vgl. § 13): καινός K: κενός übr. Hss. ὅτι Stephanus: τίς Hss. 22 αἴ τι BC: ἂν übr. Hss.: ἃ κ' Wil. τοῦτο αὐτὸν BC: τοῦτο αὐτὸ übr. Hss.: ταὐτ' αὐτὸν Wil.

τὰν αὐτῶν τέχναν ἐδίδαξάν κα τὼς φίλως. (5) τετάρτα δὲ, ὅτι ἤδη τινὲς παρὰ 645
σοφιστὰς ἐλθόντες οὐδὲν ὠφέληθεν. (6) πέμπτα δέ, ὅτι πολλοὶ οὐ συγγενό-
μενοι σοφισταῖς ἄξιοι λόγω γεγένηνται. (7) ἐγὼ δὲ κάρτα εὐήθη νομίζω τόνδε
τὸν λόγον· γινώσκω γὰρ τὼς διδασκάλως γράμματα διδάσκεν, τά κα καὶ αὐτὸς 646
5 ἐπιστάμενος τυγχάνηι, καὶ κιθαριστὰς κιθαρίζεν. πρὸς δὲ τὰν δευτέραν ἀπόδειξιν,
ὡς ἄρα οὐκ ἐντὶ διδάσκαλοι ἀποδεδεγμένοι, τί μὰν τοὶ σοφισταὶ διδάσκοντι ἄλλ'
ἢ σοφίαν καὶ ἀρετάν; (8) [ἦ] τί δὲ Ἀναξαγόρειοι καὶ Πυθαγόρειοι ἦεν; τὸ δὲ
τρίτον, ἐδίδαξε Πολύκλειτος τὸν υἱὸν ἀνδριάντας ποιέν. (9) καὶ αἱ μέν τις μὴ
ἐδίδαξε, οὐ σαμῆιον· αἱ δ' εἷς τις ἐδίδαξε, τεκμάριον ὅτι δυνατόν ἐστι διδάξαι.
10 (10) τέταρτον δέ, αἱ μή τοι παρὰ [σοφῶν] σοφιστῶν σοφοὶ γίνονται· καὶ γὰρ
γράμματα πολλοὶ οὐκ ἔμαθον μαθόντες. (11) ἔστι δέ τι καὶ φύσις, ἃι δή τις
μὴ μαθὼν παρὰ σοφιστᾶν ἱκανὸς ἐγένετο, εὐφυής γα γενόμενος ῥαιδίως συναρ-
πάξαι τὰ πολλά, ὀλίγα μαθὼν παρ' ὥνπερ καὶ τὠνύματα μανθάνομεν· καὶ τούτων
τι ἤτοι πλέον, ἢτοι ἔλασσον, ὁ μὲν παρὰ πατρός, ὁ δὲ παρὰ ματρός. (12) αἱ
15 δέ τωι μὴ πιστόν ἐστι τὰ ὀνύματα μανθάνειν ἁμέ, ἀλλ' ἐπισταμένως ἅμα γίνεσθαι,
γνώτω ἐκ τῶνδε· αἴ τις εὐθὺς γενόμενον παιδίον ἐς Πέρσας ἀποπέμψαι καὶ τηνεῖ
τράφοι, κωφὸν Ἑλλάδος φωνᾶς, περσίζοι κα· καὶ αἴ τις τηνόθεν τῆιδε κομίξαι,
ἑλλανίζοι κα. οὕτω μανθάνομεν τὰ ὀνύματα, καὶ τὼς διδασκάλως οὐκ ἴσαμες.
(13) οὕτω λέλεκταί μοι ὁ λόγος, καὶ ἔχεις ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μέσα· καὶ οὐ λέγω,
20 ὡς διδακτόν ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἀποχρῶντί μοι τῆναι αἱ ἀποδείξεις.

7. (1) λέγοντι δέ τινες τῶν δαμαγορούντων, ὡς χρὴ τὰς ἀρχὰς ἀπὸ κλάρω
γίνεσθαι, οὐ βέλτιστα ταῦτα νομίζοντες. (2) εἰ γάρ τις αὐτὸν ἐρωτώιη τὸν
ταῦτα λέγοντα, τί δὴ σὺ τοῖς οἰκέταις οὐκ ἀπὸ κλήρω τὰ ἔργα προστάσσεις,
ὅπως ὁ μὲν ζευγηλάτας, αἴ κ' ὀψοποιὸς λάχηι, ὀψοποιῆι, ὁ δὲ ὀψοποιὸς ζευγη-
25 λατῆι, καὶ τἄλλα καττωὐτό; (3) καὶ πῶς οὐ καὶ τὼς χαλκῆας καὶ τῶς σκυ-
τῆας συναγαγόντες καὶ τέκτονας καὶ χρυσοχόας διεκλαρώσαμεν καὶ ἠναγκάσαμεν,
ἄν χ' ἕκαστος λάχηι τέχναν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἂν ἐπίσταται; (4) τωὐτὸν 647
δὲ καὶ ἐν ἀγῶσι τᾶς μωσικᾶς διακλαρῶσαι τὼς ἀγωνιστὰς καὶ ὅ τι χ' ἕκαστος

---

1 τὰ αὐτῶν τέκνα ἂν ἐδίδαξαν καὶ πῶς φίλως Hss.: verb. W. Schulze
περὶ Hss.: verb. Stephanus 4 διδάσκεν τά κα καὶ *: διδάσκοντας ἃ καὶ Hss.
καὶ αὐτὸς sc. ὁ διδάσκαλος, man erwartet noch ἀεὶ wegen S. 342, 22 f.
5 τυγχάνει Hss.; Lücke nach τυγχάνῃ Trieber 7 [ἦ] Wil. 8 Πολύκλειτος]
vgl. Plato Prot. 328 c μὴ ἐδίδαξε *: μὴ διδάξῃ Hss.: μὴ διδάξαι Wil.
9 εἷς τις *: ἔστι Hss.: ἕν τι Wil. ἐδίδαξε Wil.: διδάξαι Hss. 10 τοι] *quidam*
richtig North vgl. τωι Z. 15 [σοφῶν] Schanz σοφιστῶν ⟨μαθόντες⟩ Blass
[γὰρ] Wil. 11 τι Schanz: τις Hss. ἃι δὴ *: αἱ δέ Hss. 12 γα *:
καὶ Hss.: κα Gomperz: [καὶ] Wil. 14 τι ἤτοι πλέον ἤτοι Hss.: ἤτοι ... ἤτοι
beanstandete Wil.; viell. ⟨ἐν⟩τὶ τοὶ πλέον, ⟨ἐντὶ⟩ δ' οἳ * 15 ἁμέ] ἅμα BCV
17 κομίξαι Wil.: κομίζοι Hss. 18 οὐκ ἴσαμες Blass: οὐκὶ ἄμες Hss.
19 οὕτω *: οὐ Hss. μέσαν A: μέσην übr. Hss.: μέσον Rohde 20 οὐκ
North: ὅτι Hss. 22 [τὸν ... λέγοντα] * 23 οἰκέται A προστάσσης
Hss. 24 ὀψοποιῆι Matthaeus d. Varis: ὀψοποιᾶι Hss. 25 κατὰ τοῦτο Hss.
καὶ fehlt BC Zu οὐ καὶ (Text) am Rande ὁ χαλκεὺς οὐ P^2 27 ἄν χ
North: ἀνασχ' Hss.

[κα] λάχηι, ἀγωνίζεσθαι· αὐλητὰς κιθαρίξει τυχὸν καὶ κιθαρωιδὸς αὐλήσει· καὶ 647
ἐν τῶι πολέμωι [τὼς] τοξότας καὶ [τὼς] ὁπλίτας ἱππασεῖται, ὁ δὲ ἱππεὺς τοξεύσει, ὥστε πάντες ἃ οὐκ ἐπίστανται οὐδὲ δύνανται, [οὐ δὲ] πραξοῦντι. (5) λέγοντι δὲ καὶ ἀγαθὸν ἦμεν καὶ δαμοτικὸν κάρτα· ἐγὼ ἥκιστα νομίζω δαμοτικόν. ἐντὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσι μισόδαμοι ἄνθρωποι, ὧν αἵ κα τύχηι ὁ κύαμος, ἀπολοῦντι τὸν δᾶμον. (6) ἀλλὰ χρὴ τὸν δᾶμον αὐτὸν ὁρῶντα αἱρεῖσθαι πάντας τὼς εὖνως αὐτῶι, καὶ τὼς ἐπιταδείως στραταγέν, ἀτέρως δὲ νομοφυλακὲν καὶ τἆλλα.

8. (1) ⟨τῶ αὐτῶ⟩ ἀνδρὸς καὶ τᾶς αὐτᾶς τέχνας νομίζω κατὰ βραχύ τε δύνασθαι διαλέγεσθαι, καὶ ⟨τὰν⟩ ἀλάθειαν τῶν πραγμάτων ἐπίστασθαι, καὶ δικάζεν ἐπίστασθαι ὀρθῶς, καὶ δαμαγορεῖν οἷόν τ' ἦμεν, καὶ λόγων τέχνας ἐπίστασθαι, καὶ περὶ φύσιος τῶν ἁπάντων ὥς τε ἔχει καὶ ὡς ἐγένετο, διδάσκεν. (2) καὶ πρῶτον μὲν ὁ περὶ φύσιος τῶν ἁπάντων εἰδώς, πῶς οὐ δυνασεῖται περὶ πάντων ὀρθῶς καὶ ⟨τὰν πόλιν διδάσκεν⟩ πράσσεν; (3) ἔτι δὲ ὁ τὰς τέχνας τῶν λόγων εἰδὼς ἐπιστασεῖται καὶ περὶ πάντων ὀρθῶς λέγεν. (4) δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα ὀρθῶς λέγειν, περὶ ὧν ἐπίσταται, περὶ τούτων λέγεν. πάντ' ὧν [γὰρ] ἐπιστασεῖται. (5) πάντων μὲν γὰρ τῶν λόγων τὰς τέχνας ἐπίσταται, τοὶ δὲ λόγοι πάντες περὶ πάντων τῶν ἐ⟨όντων ἐντί⟩. (6) δεῖ δὲ ἐπίστασθαι τὸν μέλλοντα ὀρθῶς λέγεν, περὶ ὅτων κα λέγηι, ⟨τὰ πράγματα⟩, καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ ὀρθῶς διδάσκεν τὴν πόλιν πράσσεν, τὰ δὲ κακά τως κωλύειν. (7) εἰδὼς δὲ ταῦτα εἰδήσει καὶ τὰ ἄτερα τούτων· πάντα γὰρ ἐπιστασεῖται· ἔστι γὰρ ταὐτὰ τῶν πάντων τᾶνα, 648
⟨ὁ⟩ δὲ ποτὶ τωὐτὸν τὰ δέοντα πράξει, αἰ χρή. (8) καὶ μὲν ἐπίσταται αὐλέν, ἀι δυνασεῖται αὐλέν, αἵ κα δέηι τοῦτο πράσσεν. (9) τὸν δὲ δικάζεσθαι ἐπιστάμενον δεῖ τὸ δίκαιον ἐπίστασθαι ὀρθῶς· περὶ γὰρ τοῦτο ταὶ δίκαι. εἰδὼς δὲ τοῦτο,

---

1 [κα] Blass: καὶ Vossianus κιθαριξεῖ Wil.: κιθαριζέτω Hss. κιθαρωδὸν B 2 [τὼς] beidemale Wil. 3 [οὐδὲ] Schanz: οὐδὲν ⟨ἧσσον⟩ Trieber: etwa ⟨αἰ⟩ οὐ δεῖ? * vgl. S. 342, 6; 344, 22 4 καὶ ἀγαθὸν KF: ἀγαθὸν übr. Hss. δαμοτικὸν] δογματικὸν A ἐγὼ ⟨δ'⟩ Blass, doch vgl. S. 338, 22 8 τἆλλα ⟨κατ̓τωυτό⟩ Schanz 9 ⟨τῶ αὐτῶ⟩ Blass: Lücke von 5—10 Buchst. Hss. καὶ Blass: κατὰ Hss. κατὰ βραχύ] vgl. 74 A 7; 79 C 1 10 διαλέγεσθαι North: καὶ (Comp.) ἀλέγεσθαι P: καὶ λέγεσθαι übr. Hss. ⟨τὰν⟩ Wil. δικάζεν ἐπίστασθαι Wil. (vgl. Z. 23): διδασκάσασθαι Hss. 12 ἐγένετο BCV: ἐγίνετο übr. Hss. 13 περὶ φύσιος τῶν ἁπάντων] vgl. Hippias 79 C 1 (II 288, 14) 14 καὶ ⟨τὰν πόλιν διδάσκεν⟩ nach Z. 20 *: ⟨δικάζεν⟩ καὶ Heidel. Vgl. H. Gomperz *Soph.* 148 δὲ] δὴ P 16 πάντ' ὧν [γὰρ] *: πάντων γὰρ Hss. 18 πάντες Hss.: πάντως * (1. Aufl.): [πάντες] Wil. τῶν fehlt B ἐ⟨όντων ἐντί⟩ Orelli: ἐ .... (Lücke von 4 Zeilen P) Hss. 19 καὶ λέγοι Hss.: verb. Blass ⟨τὰ πράγματα⟩ * nach S. 345, 2: Lücke von 4—5 Zeilen Hss. τὰ ἀγαθὰ μὲν BCV 20 τὼς Hss. (τῶς = τεῶς = ἀμωσγέπως? vgl. τοὶ 343, 10): παντῶς Blass: ὀρθῶς Trieber ταῦτα *: τεαὐτὰ Hss. 21 γὰρ] ἄρα Blass τᾶνα A (sc. τὰ πράγματα): κεῖνα übr. Hss. 22 ⟨ὁ⟩ * πρασσεῖται . χρὴ AHP: παρασσεῖται . χρὴ übr. Hss.: verb. * (αἰ χρή Wil.) καὶ *: κἂν Hss: καὶ αἰ Blass ἀὶ (= ἀεὶ) *: αἰ Hss.: ἄι Weber 23 ἐπιστάμενον] ἐπιμένον BVC¹ 24 τοῦτο Wil.: τούτω A: τούτων übr. Hss. ταὶ δίκαι Blass: τὰ δίκαια Hss.

εἰδήσει καὶ τὸ ὑπεναντίον αὐτῶι και τὰ ⟨τούτων⟩ ἄτερα. (10) δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ 648
τὼς νόμως ἐπίστασθαι πάντας· αἱ τοίνυν τὰ πράγματα μὴ ἐπιστασεῖται, οὐδὲ τὼς νόμως. (11) τὸν γὰρ ἐν μωσικᾶι νόμον ὡυτὸς ἐπίσταται, ὅσπερ καὶ μωσικάν, ὃς δὲ μὴ μωσικάν, οὐδὲ τὸν νόμον. (12) ὅς γα ⟨μὰν⟩ τὰν ἀλάθειαν τῶν πρα-
5 γμάτων ἐπίσταται, εὐπετὴς ὁ λόγος, ὅτι πάντα ἐπίσταται· (13) ὣς δὲ ⟨καὶ κατὰ⟩ βραχὺ ⟨διαλέγεσθαι δύναται, αἴ κα⟩ δέηι νιν ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι, περὶ πάντων· οὐκῶν δεῖ νιν πάντ' ἐπίστασθαι.

9. (1) μέγιστον δὲ καὶ κάλλιστον ἐξεύρημα εὕρηται μνάμα καὶ ἐς πάντα χρήσιμον, ἐς τὰν σοφίαν τε καὶ ἐς τὸν βίον. (2) ἔστι δὲ τοῦτο ⟨πρᾶτον⟩· ἐὰν
10 προσέχηις τὸν νοῦν, ⟨τὰ⟩ διὰ τούτω παρεληλύθοντα ἁ γνώμα μᾶλλον αἰσθησεῖται. (3) δεύτερον δὲ μελετᾶν, ἅ κα ἀκούσηις· τῶι γὰρ πολλάκις ταὐτὰ ἀκοῦσαι καὶ εἶπαι ἐς μνάμαν παρεγένετο σύνολον ὃ ἔμαθες. (4) τρίτον ἅ κα ἀκούσηις ἐπὶ τὰ οἶδας καταθέσθαι, οἷον τόδε· δεῖ μεμνᾶσθαι Χρύσιππυν, κατθέμεν ἐπὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἵππον, (5) ἄλλο· Πυριλάμπη κατθέμεν ἐπὶ ⟨τὸ⟩ πῦρ καὶ τὸ
15 λάμπειν. τάδε μὲν περὶ τῶν ὀνυμάτων· (6) τὰ δὲ πράγματα οὕτως· περὶ ἀνδρείας ἐπὶ τὸν Ἄρη καὶ τὸν Ἀχιλλῆα, περὶ χαλκείας δὲ ἐπὶ τὸν Ἥφαιστον, περὶ δειλίας ἐπὶ τὸν Ἐπειόν . . .

---

1 τὰ . . . . . τερεια AFKWP: τὼς νόμως . . . . . τερεία BCV: verb. Trieber: πάντα τὰ ἄτερα Wil. δὲ καὶ αὐτὸν καὶ BCV 3 ὡυτὸς *: τίς Hss.: [τίς] Wil. 4 ⟨μὰν⟩ Wil. 5 εὐπετὴς Meibom: ἀπετής Hss. ὣς δὲ ⟨καὶ κατὰ⟩ *: ὃς δὲ Hss.: ποδδὲ Wil. 6 ⟨διαλέγεσθαι δύναται Blass, αἴ κα⟩ * δέηι *: δεῖ Hss. ἐρωτώμενος P 8 δὲ] δὴ BCV εὕρηται . . . βίον Wil. (nur φιλοσοφίαν st. τὰν σοφίαν): εὕρηται ἐς τὸν βίον μνάμα καὶ ἐς πάντα χρήσιμον ἐς φιλοσοφίαν τε καὶ σοφίαν Hss. 9 ⟨πρᾶτον⟩ Schanz, größere Lücke Wil. ἐὰν Hss.: αἴ κα Blass 10 ⟨τὰ⟩ * τούτων Hss.: verb. Orelli παρελθόντα ἁ Wil.: παρελθοῦσα Hss. nach αἰσθησεῖται folgt das nach Z. 12 versetzte σύνολον ὃ ἔμαθες in den Hss. 11 δευτέραν Hss.: verb. North ἅ κα Blass: αἴ κα Hss. τῶι γὰρ Schanz: τὸ γὰρ Hss. ταῦτα Hss. 12 ἅ κα Blass: αἴ κα Hss. ἐπὶ τὰ] ἔπειτα Hss. 14 ⟨τὸ⟩ Blass 16 ἐπὶ fehlt beidemale A Schluß ἐλλιπὲς οὕτω καὶ τὸ ἀντίγραφον ὡς ὁρᾶτε A: σημείωσαι ὅτι τὸ ἐπίλοιπον οὐχ εὑρέθη übr. Hss.

XII 134

UNIVERSITY OF N.C. AT CHAPEL HILL
000194525 75